

קובץ ביאורים

בעניני

עירוב חצירות

ומקצת מעניני מחיצות שבפרק כל גגות

בעזרת החונן לאדם דעת

יוסף י.ל. פרידמן

מנחם אב תשע"ח

הכתובת להערות ולהשיג את הקונטרס

פרידמן, מבוא ליבנה 3 ירושלים

טל' 0527642186

דוא"ל y0527642186@gmail.com

ניתן גם לקבלו בקובץ מחשב בשליחת בקשה להני"ל

יוצא לאור במלאת השלושים להלקח מעמנו

חמי זקני

הרה"ח ר' **אריה** זצ"ל

בן הרה"ח ר' **אברהם מרדכי** אלתר זצ"ל

נין הגה"ק בעל השפת אמת זי"ע

נלב"ע כ"ה תמוז תשע"ח

לזכרו ולעילוי נשמתו

ת.נ.צ.ב.ה

אודה ה' מאוד בפי בתוך רבים אהללנו, על כל חסדו אשר הגדיל עמי מעודי ועד היום הזה, ועל אשר זיכני להעלות על הכתב חדו"ת אלו בענינים שעליהם נאמר "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני"

בפתח החיבור הזה עלי להודיע, שאין כאן דבר שלם הראוי להיקרא בשם "ספר" כי הרבה מעיקרי הסוגיות לא נתבררו כאן, וגם הנכתב לא עבר בקורת כראוי. ואין כאן אלא אוסף כתבים, אשר נדפסו למען יהיו לעיני הלומדים, אולי יהיה בהם תועלת לעוסקים בענינים אלו.

דברים אלו נתבררו בדיבוק חברים בישיבת מיר, בחבורת אברכים ת"ח מופלגים בראשות מורנו ראש החבורה הגאון רבי שמואל פינקל שליט"א. וכאן המקום להודות לו על המסירות המיוחדת למען בני החבורה, אשר הוא עומד ע"ג כמלאך האומר לו גדל, ולא נח ולא שקט מלעודדם ולחזקם לעסוק בתורה בהתמדה וביגיעה בעיון ובהספק, וכל מטרתו להמשיך מסורת אבותיו לגדל ת"ח מובהקים הבקיאים בכל חלקי התורה.

כיון שאמרו חכמים "האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" החובה עלי להודיע שהרבה מהדברים שמעתי מבני החבורה, ובפרט מידידי החברותא הרב המופלג ר' חי"ל פרצוביץ שליט"א, שרוב הדברים נתבררו יחד עמו. וממו"ר הגאון ר' רפאל בהגר"מ שמואלביץ שליט"א (הן מפיו והן מפני כתבו) ולא בכל מקום עלה בידי להזכיר הדברים בשם אומרם, ובזאת אודה להם על עזרתם הרבה בביורן וליבון הסוגיות.

כמו כן אזכיר לברכה את בני החבורה דבית מנחם, אשר עמהם היה תחילת לימודי במסכת עירובין. ובפרט הגר"ז גלוסקינס שליט"א, שסייע בידי הרבה בהתחלת עניני עירובין.

בהדרת כבוד הנני להודות למורנו ראש הישיבה הגאון ר' אליעזר יהודה פינקל שליט"א, העומד בראש הבית הגדול הזה "ישיבת מיר".

אביע בזאת רגשי תודתי וברכתי לאמו"ר הרה"ג ר' משה מנחם שליט"א, ולאמי מורתי שתחי', אשר הביאוני לחיי העוה"ז ולחיי העוה"ב. ומאז ועד עתה לא זזה ידם מתוך ידי, ועומדים לי ולמשפחתי לעזר וסעד כל הימים. יברכם ה' בכל מילי דמיטב, ויזכו לרוות נחת מכל יו"ח כל הימים.

כמו כן אביע תודתי וברכתי למורי חמי הרה"ג ר' יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א, ולחמותי שתחי', העומדים לימינינו תמיד, ובזכותם נתאפשר לי לישוב על התורה ועל העבודה בלא טרדה, יברכם ה' בכל מילי דמיטב, ויזכו לרוות נחת מכל יו"ח כל הימים.

מנשים באוהל תבורך רעייתי שתחי', העומדת לימיני תמיד לסלק מעלי כל עול וטרדה, ולוקחת על עצמה במסירות כל עול הבית, ע"מ להניח בידי לעסוק בתורה, והני נשי במאי זכין באתנווי גברייהו בי רבנן ונטרי להו עד דאתו מבי רבנן, שלי ושלכם שלה הוא.

תוכן הענינים

עמוד

סימן

יד. בגדר הדין דאין הנכרי אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרין זע"ז.....ג.

טו. בדיני טלטול מחצר עכו"ם לחצר ישראל ובגדר תקנ"ח לאסור דירת עכו"ם.....נה

פלוג' הרא"ש והמהר"ם בדין ב' חצירות ופתח ביניהם.....נה

הנידון אם דירת נכרי חשיבא דירה גם לגבי מקום שאין בו ב' ישראלים.....נו

העולה מהסוגיא דנכרי בפנימית ס"ה ע"ב.....נז

דרך האבהעו"ז בכיבור פלוג' הרא"ש והמהר"ם.....נח

בפלוג' הריב"ש והחכ"צ בשכרו את רשות החצר אם דירת הנכרי עצמה אסורה.....נט

טז. בדין ב' ישראלים בחצר לענין המבוי ובהא דחצר אוסרת על המבוי.....סא

יז. בסוגיא דביטול בפנימית וחיצונה.....סו

ביאור החסרון דליתא לעירובה גבה.....סו

בשיטת תור"פ.....סו

בקושית התוס' מאי שנא מג' חצירות.....סז

בדברי רש"י ותוס' לענין הרגל עירוב ודירורין להחמיר.....סט

בנידון רש"י והר"י שכולם יבטלו לאחד.....ע

בדברי הגמ' דנבטיל בר פנימית ותיתי חיצונה ותשתרי בהדה.....עא

יח. בדין צדוקי כנכרי.....עג

יט. בדין בני הצדוקים.....עט

כ. בדין ישראל מומר.....פא

כא. בדין עירוב במי שאינו מודה בעירוב ובמחלל שבת בצנעא.....פה

כב. בהיתר רשות המומרים בזמנינו.....פח

עמוד

סימן

א. בטעם תקנת עירובי חצירות ובדין הוצאה מבית לבית.....ה

ב. בענין איסור דירורין במקום שאינו רה"י.....ט

ג. בגדר ההיתר דעירוב (מ"ט ע"א) ובדין חולק את עירובו, ובית שמניחין בו עירוב.....יא

ד. בענין ג' חצירות ובדין ה' שעירבו ועירוב בא אצלן.....טו

ה. בכיבור הנידון אם אמרינן דירורין להחמיר (מ"ח ב).....יט

ו. הערות בדינא דה' שעירבו אחד מוליך ע"י כולן.....כא

ז. בהא דעירוב שהיה קיים בתחילת השבת מהני אע"פ שנאבד בשבת.....כג

ח. בגדר האיסור להוציא מבית של יחיד לחצר המשותפת.....כה

ט. בדין הוצאה מרשות משותפת לרשות של יחיד ובביאור דברי התוס' בסוגיא דלחמן בר ריסתק...כט

י. בגדר ההיתר דשכירות.....לב

עוד בגדר החילוק בין שכירות לביטול.....לו

יא. בדין שכירות מישראל וממומר.....לח

יב. בדין שכירו ולקיטו.....מ

בדברי הפוסקים.....מד

עוד הערות בד' המ"ב.....מז

יג. בדין אחד שוכר ע"י כולם.....מח

לז. בדין ב' חצירות שאין ביניהם מחיצה דמערבין אחד..... קנט
 בגדר הדין דכותל שבין ב' חצירות שנפרץ והנ"מ בזה..... קנט
 העולה מהסוגיא דה' ששבתו בטרקלין דף ע"ב..... קסב
 העולה מהסוגיא ע"ט ע"א מתבן שבין ב' חצירות..... קסג
 העולה מדברי הרמב"ם בדין חוקק בכותל... קסה
 לח. בדין טלטול כלי בית בחצר שאינה מעורבת..... קסו
 לט. בענין מחיצת חריץ..... קעב
 מ. בדין מיעוט כותל ע"י איצטבא וסולם..... קעז
 מא. בדין חריץ שמיעטו בדבר שאינו ניטל בשבת ובדין קביעות בסולם..... קפ
 עוד בדין קביעות בסולם..... קפג
 בהא דנסר חשיב כפתח..... קפג
 מב. בדין תשמיש דזריקה ושלשול..... קפה
 מג. בהא דמצינו בכמה מקומות דתשמיש בני רה"ר אוסר..... קצ
 מד. בענין דירה בלא בעלים ובגדר בית שאינו רשות אחת לכלים ששבתו בו..... קצג
 הוספה לענין הנ"ל, דעות האחרונים בדין חדרי הבית שאין אוכלין בהם אם דינם כחצר..... קצח
 מה. בדין טלטול בבית הכנסת..... קצט
 מו. באיסור הוצאת כלי בית מחצר לחצר..... רד
 גדר האיסור להוציא כלי בית מחצר לחצר..... רד
 בדברי החזו"א בגדר האיסור דכלי בית..... רט
 הוצאת כלים שבאו באמצע השבת..... רי
 הוצאת כלים שבאו באמצע שבת ע"י הנחה בחצר..... ריב
 מז. בדין פרוץ למקום האסור לגבי כלי הבית ובגדר האיסור בכותל בין ב' חצירות שנפל.... ריד
 מח. סיכום דיני רשויות דרבנן..... רכא
 מט. בדעת רש"י בדין טלטול מחצר לחצר לרבנן..... רכג
 נ. בענין הואיל והותרה הותרה..... רכה

כג. בדיני ביטול רשות..... צב
 בטעם איסור המבטל להוציא מביתו ומבתי הסעב דעת רש"י..... צב
 דעת הראב"ד והרי"ד..... צד
 דעת הרשב"א והריטב"א..... צה
 שיטת רבנו יהונתן..... צז
 בדברי הר"ח..... צט

כד. בגדר חזרה מביטול ובדין ביטול מבית לבית..... קא

כה. בהא דצריך לבטל לכל אחד ואחד..... קה

כו. סומכין על עירוב במקום שיתוף..... קי
 בהא דלא מהני עירוב במקום שיתוף..... קי
 בהא דמהני השיתוף להתיר את המבוי בלא החצירות..... קיב
 בדברי רש"י והריטב"א בעירבו החצירות לעצמן..... קיג

כז. בגדר הדין דסומכין על שיתוף ועל עירוב. קיז

כח. בדעת הרמב"ם בדין סומכין כפת..... קכב

כט. בגדר מבוי וחצר לגבי שיתוף..... קכג

ל. בענין ה' ששבתו בטרקלין..... קכו

לא. בדין בעה"ב שהכניס לביתו סופר או מלמד..... קל

לב. בדיני אורח..... קלז

לג. בדין בתים וחצירות פתוחים למבוי..... קמא

לד. הערות בענין מקבלי פרס ובדין מקום פיתא ולינה..... קמה

לה. בדין כמה בנ"א שאוכלים ביחד אם מועיל במקום עירוב..... קמט

לו. בענין ע"ח המונח במקום שאי אפשר להביאו אל החצר..... קנד

פ"ת היכא שב' המקומות מקורים.....רנח
 הכרעת הפוסקים בשיעור רוחב הקרוי.....רנט
 הכרעת הפוסקים במנין המחיצות שאומרים בהם
 פ"ת.....רס

בעניני דריסת הרגל ובסוגיא דעירוב עיר לחצאין

נה. בדין דריסת הרגל.....רסא
 נו. בדברי הראשונים בביאור הדין דאין מערבין
 עיר לחצאין.....רסו
 נז. שיטת הרא"ש והמהר"ם בחילוק רה"ר ומבוי
 לחצאין.....רסט
 ביאור דברי הרא"ש.....רסט
 פסקי השו"ע והרמ"א.....רעא
 בדינא דמהר"ם שאפשר לחלק דיורין ע"י פסין
 או צו"ה.....רעג
 נח. בענין סילוק דריסת הרגל ע"י פתח אחר..רעז
 נט. בדברי המג"א לענין חילוק דיורין במבוי עקום
 רפב.....
 ס. בדברי הרמב"ן דמי שא"א לערב עמו אינו אוסר
 ובדעת הרא"ש בזה.....רפד
 דינים העולים בענין עירוב לחלק מהעיר
 בפנ"ע.....רפט

מקצת עניני מחיצות מפרק כל גנות

נא. בדין גג הבולט.....רלא
 דינים העולים מדברי הפוסקים בענין גג
 הבולט.....רלה
 נב. חצר קטנה וגדולה.....רלו
 בדין תוך הפתח אם דמי לקטנה וגדולה ... רמ
 רשימת נידונים שיל"ע בהם לענין קטנה
 וגדולה.....רמב
 נג. בענין ג' מחיצות ולחי בכלאים.....רמג
 נד. בעניני פי תקרה.....רמה
 שיטת רש"י.....רמה
 החסרון דפ"ת מד' רוחות לשי' רש"י, ובעיקר דין
 פ"ת.....רמה
 בהא דאכסדרה ל"ח מפולש.....רמו
 שיטת ר"ת בביאור הסוגיא.....רמז
 פירושו הראשונים בנפרץ בקרן זוית וקריו
 בד'.....רמח
 דברי הראשונים בשם ר"ת בביאור הא דקריו בד'
 רמח.....
 פי' הראב"ד בקרויו באלכסון.....רמט
 בדעת הרי"ף והר"ח.....רמט
 יישוב דעת הר"ח מהסוגיא בסוכה.....רנא
 שיטת המאירי בדף כ"ה.....רנב
 דעת הרמב"ם.....רנב
 בגדר הדין שצריך מחיצות לפ"ת.....רנג
 בפלוג' ר' יהודה ורבנן בגשרים המפולשין...רנה
 עוד הערות בקצרה בדיני פ"ת.....רנז
 דין פ"ת בכי ארזילא.....רנז

סימן א

בטעם תקנת עירובי חצירות ובדין הוצאה מבית לבית

שכל רשות היחיד שתחלק בדיוורין ויאחזו כל אחד ואחד בה רשות לעצמו וישאר ממנה מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים, שנחשוב אותו המקום שיד כולן שוה בו כאילו הוא רשות לרבים, ונחשוב כל מקום ומקום שאחזו כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רשות היחיד, ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו, כמו שאין מוציאין מרשות היחיד לרשות הרבים אלא ישתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד עד שיערבו כולן אף על פי שהכל רשות היחיד"

ומבואר בדבריו, שעיקר התקנה היא משום שחצר של רבים דומה לרה"ר, ויבואו להתיר הוצאה מרה"י לרה"ר (ובאמת מבואר בדברי הר"מ דחצר לא מחלפא ברה"ר, כמש"כ שיחשבו שהחצירות בלבד הן רה"י, ועיקר התקנה היא משום השוקים והרחובות שהם דומים לרה"ר, אלא דמכח זה תקנו דכל מקום שיד כולן שוה בו נחשב לרה"ר, וממילא גם חצר נאסרה)

וכעיי"ז כתב הרשב"א בעבוה"ק שער ג' סי' א' ז"ל "אף על פי שהחצר רשות היחיד גמורה הוא דבר תורה, חכמים אסרו להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר ומן החצר להם עד שיערבו, גזירה שמא יתחלף להם רשות הרבים דעלמא ברשות חצר המשותפת לרבים ויוציאו מביתם לרשות הרבים" וכ"כ הריטב"א בדף נ"ט ע"א בתו"ד.

והנה ברש"י ע"ג ב' ד"ה שהמבוי לחצירות, פירש שהיה ס"ד להתיר הוצאה מחצר למבוי, וז"ל "כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא עירוב, ולא תימא דלא דמו, דבית וחצר זו רשות היחיד וזו רשות הרבים, אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן" ונראה מדבריו דטעם האיסור להוציא מבית לחצר הוא משום דדמי להוצאה מרה"י לרה"ר וכשיטת הרמב"ם, ומשו"ה ס"ד דדוקא מבית לחצר אסור (אלא דקמ"ל דגם מחצר למבוי

א. בטעם תקנת שלמה המלך שלא להוציא מהבית לחצר בלא עירוב, מצינו ב' דרכים בדברי הראשונים. דברש"י בדף כ"א ע"ב ד"ה שלמה כתב, דגזר שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד חבריו, לעשות סייג והרחקה לדברי תורה. ומבואר בדבריו, דגדר התקנה הוא דב' רשויות של ב' בעלים נחשבות כרשויות חלוקות, וכי היכי דאסרה תורה להוציא מרה"י לרה"ר כיון שהם רשויות חלוקות, כך הוסיפו חכמים לאסור שלא להוציא מרה"י לרה"י של אדם אחר, דג"ז נחשב קצת כרשויות חלוקות.

ולפי"ז לכאור' הטעם שאסור להוציא מביתו לחצר של רבים, הוא משום שהחצר משותפת לעוד בנ"א וחשיב כרשות של בעלים אחר. וכן מבואר בד' רש"י י"ב ע"ב ד"ה חצירות שכתב ז"ל "ואוסרים בני הבתים זה על זה, שאין יכולין להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב מפני שהבית רשות מיוחדת לו, וחצר רשות חבריו מושל בה, ונמצא מוציא מרשות לרשות, ורבנן גזור שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד גזירה דילמא אתי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים" וכן מבואר בדבריו ס"ב ע"א ד"ה שמה דירה, ז"ל "ויש לו רשות בחצר, ונמצא ישראל המוציא לחצר מביתו שהוא מיוחד לו מוציא מרשות לרשות ורבנן גזור שלא להוציא מרשות לרשות בלא עירוב, דלמא אתי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים" וכעיי"ז מבואר גם בל' רש"י ע"ז ס"ד ע"ב.

אמנם הרמב"ם בפ"א מהל' עירובין הלכה ד' ה' כתב ז"ל "ומפני מה תיקן שלמה דבר זה, כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ושוקיה ולהכניס מהם לחצרות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס מן השדה למדינה, ויחשבו שהשוקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות וכמדברות ויאמרו שהחצרות בלבד הן רשות היחיד וידמו שאין ההוצאה מלאכה ושמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים, לפיכך תיקן

אמנם לדעת הרמב"ם לכאור' לא שייך בזה טעם האיסור, ודווקא מבית של יחיד לחצר משותפת אסור להוציא. ובאמת המהר"ם זכות (בשו"ת הרמ"ז סי' מ"ז, ובספרו על המשניות קול הרמ"ז פ"ז) כתב דלדעת הרמב"ם מותר להוציא מבית לבית היכא שאין ביניהם חצר משותפת, וכ"כ בספר שושנים לדוד (ריש פ"ז) וכ"כ בספרו חסדי דוד על התוספתא (פ"ז ה"ז ד"ה ה' חצירות)

וכבר הביאו שנמצא כן בספר הבתים (שערי עירובין ד' י"ט, הובא בקובץ שי' קמאי ר"פ כל גגות) שהביא בשם הרשב"א שאסור להוציא מבית לבית, וכתב דלא מצינו לזה ראייה מבוארת, ולפי הטעם שכתב הר"מ נראה שלא נאסרה ההוצאה אלא מרשות המיוחדת לאחד לרשות המיוחדת לרבים שמא יבא להוציא מרה"י לרה"ר (אמנם מסיק שם דטוב להחמיר ולאסור וכן הדבר מקובל בידינו)

אמנם בשו"ת דבר שמואל סי' קפ"ב הוכיח מכמה דוכתי שאסור להוציא מבית לבית, וכ"כ התו"ט בריש פ"ז, והביאם בבה"ל ש"ע ס"ג, וכ"כ החזו"א בסי' צ"ב. ובתו"ט הביא שכ"כ להדיא הר"מ בפיה"מ בריש פרק ט', דאסור להוציא מבית לבית, אך בפיה"מ הנדמ"ח לא נמצא כן.

והנה לכאור' בכ"מ מבואר להדיא שאסור להוציא מרשות של יחיד לרשות של יחיד אחר (ודנו בזה האחרונים הנ"ל) דבמתני' ר"פ כל גגות מבואר דלרבנן אסור להוציא מגג לגג, וטעמם מבואר בגמ' דכשם שדיוורין חלוקים למטה כך חלוקים למעלה. ומבואר דכו"ע מודו בעיקר הדבר שאסור להוציא מדיוורין חלוקים, ודיוורי הבתים חלוקים לכו"ע, אלא שנחלקו אם גם הגג חלוק, וכן הוכיח בתו"ט. ובשושנים לדוד נראה דמה שהתיר להוציא מבית לבית, זהו דווקא היכא שאין להם חצר משותפת כלל, וכתב דלק"מ מהא דגגין, דהתם מיירי שיש להם חצר משותפת. אך טעם הדבר צ"ע, דלכאור' גם בכה"ג לא שייך טעם התקנה בהוצאה מבית לבית (ובד' הרמ"ז מבואר שגם בכה"ג שיש להם חצר משותפת הוא מתיר להוציא מבית לבית)

וכדברי ספר הבתים הנ"ל נראה שבאמת בזה גופא פליגי ר"ש ורבנן שם, דבתחילה כתב דקי"ל כר"ש שכל הגגות רשות אחת הם. והביא בשם הרשב"א שכתב, דאע"פ שכל הגגות רשות אחת, מ"מ הבתים אינם רשות אחת, ועל זה כתב

חשיב כרה"י ורה"ר, כיון שהחצר מיוחדת רק לבני החצר והמבוי לכולם) וצ"ע שזה סותר למה שהובא לעיל משיטת רש"י בכ"ד.

ואמרו לבאר בזה, דמש"כ רש"י בדף כ"א שאסור להוציא מרה"י לרה"י אחרת, זה טעם רק על האיסור להוציא מחצר של ראובן לחצר שמעון. אבל לענין ההוצאה מן הבית לחצר המשותפת לשניהם לא שייך האי טעמא, דכיון שיש לו חלק בחצר, ל"ח כרשות חלוקה לגמרי, ובזה טעם האיסור הוא רק משום דדומה לרה"ר (וכע"ז כתבו הפמ"ג ואבנ"ז בדעת הרמב"ם כמשי"ת)

ובאמת לכאור' עיקר החילוק מוכח בדברי רש"י, דהנה צ"ע מש"כ רש"י דס"ד שאין איסור להוציא מהחצר למבוי כיון ששניהם רשויות של רבים, דהא ודאי אסור להוציא כלי הבית מחצר לחצר כמבואר במתני' ר"פ כל גגות ובכמה דוכתי, אע"פ ששניהם רשויות של רבים (וא"ל דהתם עיקר האיסור מכח ההוצאה מן הבית, דא"כ גם בחצר ומבוי נימא כן) ולכאור' מוכח מזה, דהיכא שמוציא לרשות שאין לו חלק בה לא אכפ"ל במה ששניהם רשויות של רבים, ודווקא הכא שיש לו חלק במבוי הוה ס"ד שאין איסור להוציא כיון ששניהם רשויות של רבים.

אמנם דברי רש"י אינם מתיישבים בזה, דהא בדברי רש"י בדף י"ב ובכמה דוכתי מפורש להדיא דטעם האיסור להוציא מהבית לחצר משותפת הוא משום דחשיב הוצאה מרה"י לרה"י אחרת, כיון שהחצר רשות חבירו מושל בה.

והר"ש ביאר דמש"כ רש"י דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר, כוונתו רק לבאר דמהאי טעמא הוה סלקא דעתין שאין איסור להוציא מחצר למבוי. אבל לקושטא דמלתא שאסור להוציא גם מחצר למבוי, בע"כ טעם האיסור אינו משום שזו רה"י וזו רה"ר, אלא משום שהם ב' רשויות של ב' בעלים. ולכאור' צ"ל שגם החילוק הראשון אמת, וכל הך ס"ד היתה דווקא בחצר שיש לו חלק בה, דאל"כ תקשי מאי שנא מהוצאה מחצר לחצר וכמשנ"ת.

ב. והנה לשיטת רש"י פשיטא דאסור להוציא מביתו לבית חבירו, וכן מחצר של יחיד לחצר של יחיד, דזהו עיקר האיסור שלא להוציא מרשות של בעלים אחד לרשות של בעלים אחר.

ועוד מפורש כן לכאור' בר"מ פ"ב הט"ו שכתב דחצר שישראלים ונכרי שרויין בה ועשו עירוב דרך חלונות הפתוחים מבית לבית, אע"פ שהן מותרין להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הן אסורים להוציא מבית לבית דרך פתחים, שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום הגוי. ומבואר בדבריו, דבלא העירוב היה אסור גם להוציא מבית לבית דרך חלונות, ורק מכח העירוב מותר.

ועכ"פ נתברר דלכאור' מוכח בכ"מ דגם הרמב"ם מודה דאסור להוציא מבית לבית, ואע"פ שעיקר טעם התקנה הוא משום גזירה דחצר של רבים, מ"מ גם מבית לבית אסור. ובאמת מצינו כן להדיא בארחות חיים דברישי הלכות עירובין כתב דאסור להוציא מרשות לרשות, לא שנא ברה"ר ולא שנא ברה"י, ואפילו מבית לבית או מחצר לחצר אסור בלא עירוב. ושם בהלכות שתופי מבואות הלכה ל"ד העתיק את דברי הר"מ, דעיקר טעם תקנת עירוב הוא כדי שלא יבאו להתיר רה"ר כמו שמותר להוציא לחצר.

ובתוי"ט שם כתב דגזירת שלמה ובית דינו היא דווקא מבית לחצר, אבל חכמים אסרו כל הוצאה מרשות לרשות, וכן הביא בשמו הבאוו"ל שם דתחילת הגזירה היתה מבית לחצר ואח"כ הוסיפו לאסור גם מבית לבית.

והנה הרשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"ט אות רמ"ז כתב ז"ל "כל המקומות שהוקפו לדירה כבתים וחצרות ומבואות, רשות היחיד גמורה הן בין שהן של יחיד בין שהן של שותפות. ודבר תורה מותר להוציא מביתו של זה לביתו של זה ומביתו של זה לחצר המשותפת ביניהן, אבל מדבריהם אסור מקצתם להוציא מרשותו של זה לרשותו של זה עד שיערבו, ומקצתם העמידום על דין תורה ומותר לטלטל מזה לזה" ובהמשך הדברים פירש את כל דיני איסור הוצאה בגנין וחצירות, ושם באות ר"ס כתב ז"ל "הבתים אף על פי שתשמישן אחד אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה עד שיערבו, ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חברו אסור עד שיערבו" ומשמעות הדברים, דעיקר האיסור הוא שלא להוציא מרשות של בעלים אחד לרשות של אחר, וזהו שכתב דמדרכן אסור מקצתם להוציא מרשות של זה לרשות של אחר.

דלא מצינו לזה ראיה מבוארת, ולכאור' כוונתו דלרבנן ודאי אסור להוציא מבית לבית כשם שאסור להוציא מגג לגג, וכל הנידון הוא אם ר"ש פליג דווקא בגגות או גם בבתים (אמנם צ"ע דאטו נחלקו ר"ש ורבנן מהו הטעם בתקנת ע"ח, ולכאור' צ"ל דלרבנן נאמרה עוד גזירת חכמים שלא להוציא מרשויות של בעלים חלוקים, ואכתי צ"ע דא"כ מהו שכתב שם דלפי הטעם שכתב הר"מ בתקנת עירובי חצירות משמע שאין האיסור אלא מבית לחצר, דהא בע"כ לרבנן נאמרה עוד תקנה, וא"כ מנ"ל דר"ש חולק ע"ז, דלמא גם הוא מודה שאסור להוציא מבית לבית, וצ"ע)

אמנם לכאור' אכתי מוכח במתני' שם דלכו"ע אסור להוציא מרשות של יחיד לרשות של יחיד, דהא ר"ש מודה דגנין אינם רשות אחת לכלים ששבתו בבית, והיינו שאסור להוציא כלי ששבת בבית לגג חבירו. וכ"כ הרמב"ם בפ"ג ה"כ (והעתיק דבריו בספר הבתים שם) הרי להדיא דאסור להוציא מרשות שלו לרשות של חבירו אע"פ ששניהם יחידים (ובשו"ת הרמ"ז כתב לדחות דמתני' מיירי במוציא כלי בית מהגג לחצר, אך בדברי הרמב"ם מפורש דמיירי במוציא מביתו לגג של חבירו)

ועוד דנו האחרונים להוכיח מהא דאמרין בגמ' ובברייתא ע"ו ע"ב, דמערבין ע"י חלון שבין ב' בתים, והרמ"ז שם כתב לדחות דמיירי בב' חצירות שאין ביניהם פתח אלא דרך הבתים שביניהם, ובאין לערב את החצירות.

והנה לדעת המתירים להוציא מבית לבית, לכאור' ה"ה דמותר להוציא מחצר של יחיד לחצר של יחיד, דהא לא שייך בזה הטעם דמחלף ברה"ר (והא דאסור להוציא כלי הבית מחצר של רבים לחצר של רבים וצריך עירוב, י"ל דזהו משום דחשיב כמוציא מן הבית שהוא רה"י לחצר שהיא כרה"ר) אמנם בגמ' צ"א ע"ב אי להדיא אנשי חצר ואנשי מרפסת כל שגבוה י"ט למרפסת וכו', בד"א שהיו אלו של רבים וכו', או שהיו של יחידים וא"צ לערב. הרי להדיא דאסור להוציא ממרפסת של יחיד לחצר של יחיד, והובא דין זה ברמב"ם בפ"ד הט"ו, ולכאור' מוכח מזה דגם הרמב"ם מודה דתקנת ע"ח אינה דווקא ברשות של שותפין.

ויל"ע דא"כ מאי טעמא לענין האיסור להוציא מבית לחצר הוצרך הרמב"ם לטעם דמחלף ברה"ר, תיפו"ל שהחצר והבית הם ב' רשויות של ב' בעלים. ובתוי"ט משמע שהגזירה שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו, היא אטו הוצאה מבית לחצר, ומשו"ה נקט הר"מ לעיקר הגזירה שהיא שלא להוציא מבית לחצר. וכן הבין בדבריו בשושנים לדוד, ותמה ע"ז דא"כ הוי גזירה לגזירה.

והנה בפמ"ג סי' שס"ו במ"ז א' כתב דגם הרמב"ם מודה שאסור להוציא מביתו לבית חבירו, והא דהוצרך לבאר דטעם האיסור בהוצאה מבית לחצר הוא משום דחצר דמיא לרה"ר (ולא כתב משום דלא עדיף ממוציא מרשותו לרשות חבירו) משום די"ל שכל אחד משתמש בחלקו בדברבנן יש ברירה, ולכן לא חשיב כהוצאה מרשותו לרשות חבירו, וקמ"ל דאעפ"כ אסור משום דדמי לרה"ר. וכע"ז כתב האבנ"ז בסי' ש"א דכשמוציא לחצר שיש לו חלק בה חשיב כאיגודו בידו כיון שלא יצא החפץ לגמרי מרשותו. ועכ"פ מבואר בדבריהם שיש סברא לחלק, דהוצאה מבית שלו לחצר המשותפת עם חבירו ל"ח כהוצאה לרשות של בעלים אחר (וי"ל שאי"ז תלוי בגדרי ברירה ובגדרי איגודו בידו, אלא דלענין איסור הוצאה כל אחד חשיב כמוציא לחלק שלו) ועי' להלן סימן ט' שיתבאר דעיקר הדבר דהוצאה לרשות שיש לו חלק בה קיל טפי, הוא מבואר בדברי התוס' והראב"ד.

ועכ"פ לפי"ז ניחא דברי הרמב"ם, דבאמת רבנן גזרו גם שלא להוציא מביתו לבית חבירו, ומ"מ לענין איסור ההוצאה מהבית לחצר, עדיין צריך לטעם שכתב הר"מ, דיבואו להתיר רה"ר כמו שמותר להוציא לרחוב העיר.

ומה"ט האיסור הפשוט הוא שלא להוציא מביתו לבית חבירו, אלא שנוסף בזה עוד חידוש, דאפילו להוציא מביתו לבית המשותפת בינו ובין חבירו ג"כ אסור (אע"פ שאי"ז רשות חלוקה לגמרי כיון שיש לו חלק בה)

ובביאורה ל' שם הביא את דברי הרשב"א, וכתב דדעת הרשב"א דלא כהרמב"ם ולשיטתו עיקר הגזירה היתה מבית לבית ואח"כ הוסיפו דאפילו מבית לחצר אסור. אמנם צ"ע, דהא ברשב"א שם בפ"א אות ע"ד כתב דטעם האיסור להוציא מבית לחצר משותפת הוא משום דדומה לרה"ר, ומבואר מזה דאדרבה עיקר הגזירה היא שלא להוציא מבית לחצר משותפת, וכדעת הרמב"ם.

ולכאנ' צ"ל בדעת הרשב"א, דאע"פ שטעם האיסור הוא משום דחצר מחלפא ברה"ר, מ"מ גדר האיסור הוא שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו (דהא לא אסרו לטלטל כלי חצר, ובע"כ לא נאמר דין שתהיה החצר כרה"ר, אלא שאסור להוציא מהבית לחצר) דמכח החשש שמא יבואו להתיר רה"ר כמו חצר, תקנו חכמים שכל רשות של בעלים אחר תחשב כרשות חלוקה, וממילא דאסור להוציא גם מבית לבית. וזהו שכתב הרשב"א בפ"ט, דעיקר האיסור הוא שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו.

אמנם בדברי הרמב"ם מפורש דעיקר גדר האיסור הוא שהחצר נחשבת לרה"ר כלפי הבית, וכמש"כ לפיכך תקן שכל רה"י וכו', "שנחשוב אותו המקום שיד כולן שוה בו כרה"ר" ולפי"ז בע"כ צ"ל כמו שכתב התוי"ט, דנאמרה עוד גזירה בפנ"ע שלא להוציא מרשותו שלו לרשות חבירו.

סימן ב

בענין איסור דיורין במקום שאינו רה"י

מבואר התם באבעיא דב' אמות בגג וב' אמות בחורבה, ופרש"י שהחורבה פרוצה לרה"ר.^א

וכן מבואר בדברי רש"י שבת ק"ל ע"ב, שפ"י דהא דאמר ר"ש קרפיות רשות אחת קאי גם על קרפף יותר מב"ס, וקמ"ל דמותר להוציא ב' אמות ובזה וב' אמות בזה, ומב' שאם לא היו קרפיות של ב' בעלים נחשבות כרשות אחת, היה אסור להוציא מזל"ז אף דחשיבי כרמלית.

וכן מבואר לכאור' בגמ' פ"ה ע"ב שדנו דלמ"ד אדם אוסר דרך אויר אסור לזרוק דרך אויר רה"ר, משום דאסרי עליה בני רה"ר. ובפשוטו הכוונה, דאף שאין בזה איסור רה"ר כיון שהוא למעלה מעשרה, מ"מ חשיב מקום דיורין דבני רה"ר ושייך בזה איסור דיורין (אמנם יל"ד דהתם האיסור משום לתא דרה"ר, וכמשי"ת להלן סימן (מג)

והנה לפו"ר ליכא נ"מ בנידון זה אלא רק לענין טלטול ב' אמות ובזה וב' אמות בזה (דכתוכו בלא"ה אסור לטלטל משום כרמלית) אמנם הגרמ"ר העיר דלכאור' נ"מ בזה גם לענין הא דקי"ל דכלים ששבתו בחצר ובאו דרך מלבוש לחצר אחרת אסור להכניסן לבית (אע"פ שהוא עירב עם החצר) דא"נ שכל כרמלית ורה"ר שייך בה גם איסור דיורין, יהיה אסור להכניס לבית כלי ששבת שם ובא דרך מלבוש לחצר.

אמנם הביא שם דהגרע"א בדף י"ב נקט דמים ששבתו בחצר חבירו אסור להביאם לביתו, אבל אם שבתו בכרמלית מותר, ופי' דכוונת הגרע"א דבאותה הכרמלית אין דיורים אחרים וממילא דל"ש בזה איסור משום חילוק דיורין.

א. יל"ע אם תקנת ע"ח דאסרו חכמים להוציא מרשות של יחיד לרשות של יחיד אחר בלא עירוב, נאמרה דווקא ברה"י, או"ד דגם במקום שאינו רה"י שייך תקנת עירוב. ולכאור' יל"ד דגדר התקנה הוא שלא להוציא מרה"י לרה"י אחרת, וממילא דזה שייך דווקא במקום שיש לו דין רה"י, אבל במקום שיש עליו דין כרמלית או מקו"פ לא שייך כלל איסור דיורין.

והנה הגרי"ז בהל' עירובין (פ"א ה"א) כתב בדעת הרמב"ם דכל עיקר תקנתא דעירוב ודין דיורין ברה"י נאמר, ועפ"ז יישב את קושית המ"מ שם, מ"ט הוצרך הר"מ לבאר דמן התורה מותר לטלטל במבוי כיון שהוא רה"י, והא לדעת הרמב"ם בלא"ה מותר לטלטל שם מדאורייתא דכיון שיש לו ג' מחיצות הוא מקום פטור. וביאר הגרי"ז דכוונת הר"מ להקדים שהמבוי נחשב רה"י מה"ת, וממילא דשייך בזה איסור דיורין.

אמנם לכאור' מצינו להדיא דאיסור חצירות שייך גם במקום שאינו רה"י, דהנה בגמ' צ' ע"א בעי רמב"ח ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה. ופרש"י דמייירי ע"ג תקרה של אכסדרה שהיא יותר מב"ס (או) שאין לה מחיצה, דהו"ל נמי כרמלית, מהו לטלטל מזה לזה (וס"ל לרש"י שאין כאן איסור הוצאה מכרמלית לרה"י, כיון שהגג שהוא פרוץ למקום האסור ג"כ חשיב כרמלית) ומבעי"ל אם רבנן קפדי אשינוי בעלים וממילא כל שינוי בעלים אסור, ועכ"פ מבואר דאע"פ שהאכסדרה אינה רה"י, מ"מ שייך לדון שהיא רשות דיורין אחרת ואסור להוציא לה משום דין דיורין. וכן

^א אמנם ברש"י שם בע"ב סוד"ה ושמואל הקשה מ"ט לא פרכינן התם לרב דמשוי לגג בין הגגין כרמלית, לטלטל ממנו לקרפף יותר מב"ס. ומשמע דמה שהם כרמלית זהו טעם להתיר הוצאה לקרפף, וכן פי' הגאון"י בדבריו, דכרמלית לא מפלגינן בה מידי ול"ש בה חילוק רשויות (ומה שלא הקשה רש"י משום שהגגין עצמם הם ג"כ קרפף, זה מתפרש ע"פ מה שהוכיחו הגאון"י ועוד אחרונים שם בדעת רש"י, דהא דחשבינן לגגין כקרפף היינו רק דחשיבי כלא הוקפו לדירה לענין זה שאינם רה"י, אבל מ"מ הגג עצמו חשיב כמקום דירה ולענין חילוק רשויות אין לו דין קרפף) ולכאור' נראה מזה דדעת רש"י דכל שאינו רה"י ל"ש בו חילוק רשויות (והא דסתרי דבריו לפירושו בע"א, בלא"ה כ"ד רש"י שם לכאור' הם דלא כמש"כ בע"א ועי' גאון"י שעמד בזה) ושמא יש לפרש דכ"ד רש"י הם רק לענין איסור קרפף, וכוונתו דכרמלית לעולם תורת קרפף עליה אף אם היא מיוחדת לדיורין, דאין לה חשיבות דמקום דירה, ומה"ט מותר להוציא מכרמלית לכרמלית, אע"פ שזה מיוחד לדירה וזה אינו מיוחד לדירה (ובזה מתיישבים טפי כ"ד רש"י שם, ואכמ"ל)

הוא עדיין בבית, ומשו"ה אסור להוציאו לחצר אחרת (וכמשנ"ת בזה לעיל) זהו דווקא היכא שמתחילה היה ברה"י וגם עכשיו הוא ברה"י. דבזה אמרינן דכיון שרה"י ורה"י הם רשות אחת בעצם, לענין רשויות אחרות שעדיין לא יצא אליהם, ה"ז כאילו עדיין לא נשלמה הוצאתו מן הבית, שהרי עדיין לא בא לרשויות אלו, ובמה שמוציאו לעוד רשות יש עוד הוצאה מן הבית. משאי"כ בכלי שהיה בכרמלית ועכשיו הוא ברה"י (וכן להיפך) דכיון שהרה"י חלוקה לגמרי מן הכרמלית, הרי במה שיצא לרה"י כבר נעקר לגמרי ממקומו הראשון, ותו לא שייך לדון שמוציא עוד הוצאה מן הבית, ויל"ע.

אמנם יל"ע דלכאור' אף כשאין שם דיורין לא עדיפא הכרמלית מקרפף שלא הוקף לדירה, שאסור להכניס כלים ששבתו בו לבית (ושמא י"ל דכיון שהכרמלית סמוכה לביתו ומשתמש בה קצת חשיבא כדירתו, אמנם לפי המבואר בד' הראשונים בכ"מ דכל שלא הוקף לדירה חשיב קרפף לענין חילוק רשויות, אף שיש בו דיורין, לכאור' כ"ש הוא דאם אין לו מחיצות כלל דחשיב קרפף)

ואולי יש לבאר את דברי הגרע"א, דאע"פ שאיסור דיורין שייך גם במקום שאינו רה"י, מ"מ הדין דאזלי' בתר שביתת הכלים שייך דווקא ברה"י. די"ל דהא דכלי ששבת בבית חשיב כאילו

סימן ג

בגדר החיתר דעירוב (מ"ט ע"א)

ובדין חולק את עירובו, ובית שמניחין בו עירוב

והנה בגמ' מבואר דמקפיד על עירובו אינו עירוב, וכן החולק את עירובו. ולדעת הרמב"ם הטעם בזה פשוט, דעיקר העירוב הוא שנעשה אוכל אחד לכולם, ומשו"ה בעינן שתהיה הפת יחד באופן שאינם מקפידין זע"ז. אך לדעת רש"י יל"ע, דכיון שהניחו כולם את פיתם בבית אחד, נמצא שכולם דרים בו, ומה אכפ"ל בהא דאינם מעורבין יחד.

ולכאור' הטעם בזה, דהנה לדעת רש"י יל"ע דנהי שהם דרים יחד בבית שהניחו בו את העירוב, מ"מ הרי ודאי יש להם דיורין גם בביתם, ולא נעקרה הדירה שבבתיהם, וא"כ מ"ט לא יאסרו על החצר מכח דירת הבית (ופשוט דל"ח כאילו נסתלק מביתו ואין לו שם דירה כלל, דא"כ יהיה מותר להוציא מחצר אחרת שלא עירבה עמהם לבתים) ולכאור' הביאור בזה הוא מש"כ רש"י דחשבינן כאילו כל החצר מיוחדת לבית זה (וי"ל דקאי גם על בתי החצר) והיינו דכיון שבאחד מבתי החצר יש להם דיורין משותפים לכולם יחד, ממילא חשבי' דגם מה שהם דרים בשאר בתי החצר, אי"ז בתורת דיורין חלוקים, אלא כולם כחדרי בית אחד, וכ"כ הגר"ז בר"ס שס"ו "אבל כשהניחו עירוב באחד הבתים ונעשו כאילו כולם דרים באותו בית בשותפות הרי אין כאן אלא דירה אחת ושאר הבתים הם כחדרי דירה זו והכל רשות אחת" ולפי"ז פשוט, דכ"ז הוא דווקא היכא שיש להם

א. ברש"י מ"ט ע"א ד"ה משום דירה, פירש בטעם ההיתר דע"ח וז"ל "שדעתו של אדם על פיתו, והווי להו כאילו דיירי בההוא ביתא, ואין בחצר זו אלא דירה אחת, והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה" (וכעי"ז פי' שם בד"ה עירוב בטעמא דמ"ד עירוב משום קנין) וכ"כ בדמ"ח ע"א ד"ה אמאי "דומיא דבני חצר שעירבו, ויהבי כולהו עירובן בבית אחד דדמו כאילו דרו כולהו באותו בית, וחצר דההוא בית הויא, ומשתרי בה" ומבואר בדבריו, דעיקר ההיתר דעירוב הוא משום דכולם נעשו בני בית אחד, ע"י שהם דרים באותו הבית שהניחו בו את העירוב.

אמנם הרמב"ם בפ"א מעירובין ה"ה כתב ז"ל "ומה הוא העירוב הזה, הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת, כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו אלא כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי אנו כולנו רשות אחת" ונראה מדברי הרמב"ם, דעיקר ההיתר אינו משום דבאים כולם לדור בבית אחד, אלא דע"י עצם ההשתתפות בפת הם נעשים חבורה אחת ונחשב שכולם דרים יחד ואין אחד חולק רשות מחבירו.² וכ"כ הגאון דהרמב"ם פליג על מש"כ רש"י, שההיתר משום שכולם דרים באותו הבית.³

² ובאבן האזל בפ"ג הכ"ה כתב לפרש כן במש"כ הראב"ד שם דאם נסתם הפתח שבין החצירות א"צ לדין הותרה להיתר כל חצר לעצמה, דלא גרע מנאכל העירוב. והיינו משום דעיקר העירוב אינו במה שכולם דרים בבית אחד (דא"כ בנסתם הפתח ודאי צריך לדין הותרה, דהא השתא א"א לדון שכל בני החצר דרים בבית אחד שהוא בחצר אחרת) אלא במה שכולם שותפין בפת ונעשו כחבורה אחת. אמנם שם כתב דהרמב"ם פליג בזה וס"ל דעיקר העירוב הוא ע"י שכולם דרים בבית אחד (וכמב' בדברי רש"י) ולכאור' בל' הרמב"ם שהובא כאן מבואר לא כן, וכמשנ"ת. ויש לבאר בדעת הר"מ, דכיון שצריך להניח את העירוב בבית דירה, ורק מכח זה חזינן להו כאילו הם בני חבורה אחת המשותפים יחד בדירתם, צריך שיהיה הבית דירה באותו החצר, אבל כשהבית שמונח בו העירוב הוא בחצר אחרת (ואין פתח ביניהם) אין כאן כלל ענין העירוב, וגרע טפי מנאכל.

³ ומש"כ הר"מ כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו, לא קאי על הבית שהניחו בו את העירוב, אלא על החצר שכולם שותפין בה (וקאי על מש"כ לעיל יעו"ש) אמנם בס' כל בו העתיק ל' הר"מ בנוסח אחר קצת "כשם שכולנו מעורבין באוכל זה ויד כולנו שוה בו, כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו"

כולם שוה בבתיים, וכן מבואר בל' הרשב"א בעבוה"ק (שע"ג ע"ד) "שהעירוב עושה כל בתי החצר כמיוחדין לכולם יחד" אמנם למשנת בדעת רש"י יל"ד, דע"י שנעשו כולם שותפין בבית שמונח בו העירוב, ל"ח כאילו הם דרים גם בכל בתי החצר. אלא דאינם דיורים חלוקים לאסור זע"ז, כיון שכולם טפלים לבית שהניחו בו את העירוב, ומ"מ כל אחד דר בביתו בפנ"ע. ומשו"ה פשיטא שאין לאסור מחמת כן להוציא לביתו שעירב בו, מבית אחר שיש לו, וא"צ בזה להא דלא אמרו דיורין להחמיר (וכע"ז מציינו לענין ביטול רשות, דדעת כמה ראשונים דל"ח ע"י הביטול כרשותו של זה שביטלו לו, לענין לאסור על אחרים)

ולכאוי יש ללמוד כן גם מדברי התוס' (מ"ח ע"ב ד"ה לרב יהודה) שכתבו דדוקא היכא שנתנה האמצעית עירובה בחיצונות שייך דין שליחותיהו, כיון שנעשית כאילו דרה עמהם בבתיים, אבל כשנתנו באמצעית אינה נעשית שליח לחיצונות, דאדרבה כולהו דיירין בה. ומבואר בדבריהם, דהיכא שהעירוב מונח באמצעית, ל"ח בני האמצעית כאילו הם דרים בחיצונות.

אמנם התוס' ס"ד ע"ב כתבו דחצירות שעירבו יחד וביטלו את רשות המבוי לאחד מהם, יכול היחיד להוציא מכל הבתים, כיון שנעשו כולם כבית אחד. ונראה מזה, דמכח העירוב יש לאותו היחיד חלק בכל הבתים, וחשיבי כביתו, ומשו"ה מותר לו להוציא מכל הבתים (דאם אין לו חלק בכל הבתים, ורק דאינם חלוקים ממנו, היאך יהיה מותר לו להוציא מכל הבתים לחצר)

ג. והנה בגמ' מקשינן לשמואל דאמר החולק את עירובו אינו עירוב, מהא דבית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן את הפת, וס"ד דטעמא הוא מכח הפת דמנח ליה בסלא, ומשני דהתם א"צ פת כלל, דכולהו הכא דיירי. וצ"ב היאך מתפרשים דברי הגמ' לדעת הרמב"ם, והרי לשיטתו עיקר ההיתר אינו ע"י שבאים כולם לדור בבית אחד, אלא מכח עצם ההשתתפות בפת, ובית זה כיון דלא נשתתף היאך מהני לו העירוב. ולכאוי מבואר מזה, דגם הרמב"ם מודה דחשבינן כאילו כל בני החצר דרים במקום הנחת הפת, דכיון דחשבינן כאילו הפת היא סעודתם בשבת (שהרי ע"ז נחשבים כאילו כולם

באחד מהבתים דיור אחד המשותף לכולם יחד. אבל היכא שכל אחד דר בפנ"ע, אע"פ שהם דרים בבית אחד, וא"א לאסור עליהם מכח דיורי אותו הבית כיון שכולם שותפין בו, מ"מ אכתי הם אוסרים זע"ז מכח שאר הבתים החלוקים.

והנה בשו"ע העתיק את לשון רש"י דע"י העירוב חשבינן כאילו כולם דרים בבית אחד וכל החצר מיוחד לאותו בית, ובמ"ב כתב ע"ז, וכמו שהסביר הרמב"ם וז"ל וכו'. ומבואר שנקט דלא פליגי רש"י והר"מ. ולכאוי ביאור דבריו, דס"ל דגם לדעת הרמב"ם תחילת ההיתר היא מכח זה שכולם דרים באותו הבית, ומש"כ הר"מ שכולנו מעורבין וכו', כוונתו רק לבאר היאך מהני הדיורין שבאותו הבית להתיר את כל שאר בתי החצר, וע"ז הוא שכתב דכיון שבאחד מן הבתים הם דרים בשותפות, ממילא חשבינן שגם כל שאר דיורי החצר הם דיורין משותפים.

ב. והנה בגמ' מ"ח ע"ב דנו דנימא דיורין להחמיר, וב' חיצונות שנתנו עירובן בחצר האמצעית יאסרו זע"ז. ומבואר בדברי הגמ' דדוקא כשנתנו את העירוב באמצעית שייך לאסור בזה, אבל כנתנו בחיצונה ליכא איסורא (ובתוס') מבואר דדעת ר' יהודה דבאמת אמרינן דיורין להחמיר, ומ"מ היכא דנתנו עירובן בחיצונות מותרין, ודוקא באמצעית אסורים) ויל"ע דכיון שע"י העירוב נחשב כאילו כולם דרים בכל הבתים, לכאוי גם בחצר שאין העירוב מונח בה שייך לאסור משום דיורין להחמיר, דהא הטעם שאנו מתירין את החצירות שעירבו יחד, זהו משום שנעשו כולם כבני בית אחד, וא"כ הדין נותן שיאסרו על אחרים שלא עירבו עמהם. והנה נתבאר להלן (סי' ה') דלדעת התוס' כו"ע מודו דדיורי העירוב עצמו אינם אוסרים, והנידון דנימא דיורין להחמיר הוא משום דעירוב מרגילה, והיינו דאיכא לבני החצר דריסת הרגל למקום שהניחו בו את עירובן, ולפי"ז ניחא דהיינו דוקא למקום שהונח בו העירוב. אבל בד' רש"י מבואר דאיסורא דדיורין להחמיר, היינו דכיון שמכח העירוב נחשבים כאילו דרים באמצעית, הרי הם אוסרין שם, ולפי"ז צ"ע מ"ט אמרי' כן דוקא במקום שהניחו בו את העירוב.

והנה לפ"ר ההיתר דעירוב הוא משום שנעשו כולם כשותפין בכל בתי החצר, וכ"ה בל' הר"מ שכתב דכשם שיד כולם שוה בחצר כך יד

ונ"מ רבתא בזה, דלפי"ז ב' בתים של אחד והעירוב בא לאחד מהם, מ"מ צריך ליתן את הפת בשביל הבית השני. דדין בית שמניחין בו את העירוב, מהני רק להתיר את הבית הזה בעצמו דחשיב כאילו כולהו דיירי התם.

אמנם בדעת הרמב"ם א"א לפרש כן, דלדידיה לא מצינו כלל דחשבינן כאילו כולם דרים בבית שהניחו בו את העירוב, אלא עיקר ההיתר מכח השותפות, וא"כ אכתי צ"ע מ"ט כלפי הבית שמניחים בו את העירוב ליכא חסרון דחולק את עירובו. ובאמת גם בל' רש"י שכתב דכ"ש זה שדר ממש בגוה, משמע דחשבי' ליה כאילו נתן פת ועדיף מיניה, ונראה מזה דגם הבית שהניחו בו את העירוב נחשב כאילו נשתתף בעירוב. ולכאור' צ"ל, דכל שדר ממש באותו הבית, לעולם חשיב כשותף עם כל מי שבא לדור שם, וא"צ היכר דכלי אחד. משא"כ מי שכל דירתו היא מכח הפת שנתן, דל"ח כשותף עם שאר הדירים בחצר, אלא היכא שהניחו את הפת בכלי אחד (ובאור"א קצת י"ל, דכל החסרון דחולק עירובו הוא דווקא כשמתכוין לחלק. משא"כ הדר ממש בבית, שמעולם לא היה דעתו לחלק את דיוריו מהם, ומשו"ה ה"ז כמלויה למנא ואיתר דליכא חסרון דכלי אחד, אמנם לפי"ז נמצא דלדעת ב"ש דלעולם בעינן כלי אחד, גם הבית שמניחין בו את העירוב יצטרך ליתן פת, וזו לא שמענו)

והנה שיטת הריטב"א בדף ס"ו, דחצר המוליכה עירובה לחצר אחרת, צריך להניח את העירוב יחד עם העירוב של החצר המקבלת עצמה. ונתבאר להלן (סי' ד') דלכאור' דברי הריטב"א צ"ע, דכיון שנעשו בני החצר המקבלת כבית אחד ע"י העירוב, מ"ט לא נימא דנעשית כל החצר כבית שמניחין בו את העירוב ויועיל נתינת העירוב בכל אחד מן הבתים (כדין טרקלין דאם עירוב בא אצלן א"צ עירוב לכל אחד)

ולמשנ"ת נראה דיש לבאר היטב את דברי הריטב"א, דהנה למשנ"ת נמצא דבדינא דבית שמניחין בו את העירוב נתחדש תרתי, חדא דא"צ ליתן את הפת כדי לקבוע דיוריו במקום זה, כיון שכבר בלא"ה הוא דר כאן. ועוד, דאע"פ שאינו מצורף עם העירוב בכלי אחד, מ"מ אין בזה חסרון דחולק את עירובו, דכל שדר בבית זה ממש,

אוכלין ביחד והם מעורבין) ממילא נחשב מקום הנחת הפת כדירתם אלא דאכתי חלוק טובא מדעת רש"י, דלרש"י תחילת הדין היא שכולם דרים יחד בבית זה, משא"כ לדעת הר"מ, דתחילת הדין היא שאכילתם בשותפות, אלא דכיון שהפת של העירוב שם ממילא חשיב כאילו דרים שם ולפי"ז הא דאינו צריך ליתן את הפת, זהו משום שהוא משותף עם בני החצר בזה גופא שהוא דר באותו הבית שבאו כולם לדור בו.

ולפי"ז לכאור' גדר הדין דבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת, הוא משום דחשבינן ליה כאילו נתן פת, דכיון שהוא דר ממש במקום העירוב, עדיף טפי מנתינת פת. אבל לדעת רש"י לכאור' א"צ לזה, אלא כיון שכל עיקר נתינת הפת הוא כדי לעשותם כאילו דרים באותו הבית, כ"ש דמהני העירוב לזה שדר באותו הבית ממש, וכ"ה ל' רש"י בד"ה דכולהו דיירי הכא "משום פיתן הו"ל דירתן, וכ"ש בעה"ב שהוא דר ממש בתוכו" ובאמת לדעת הר"מ ניחא טפי הא דס"ד שגם הבית שמניחין בו צריך ליתן פת, אבל לדעת רש"י צ"ע, דהא כל עיקר העירוב הוא לעשותם כאילו דרים שם, וזה שדר שם פשיטא שא"צ לעשות אותו כאילו הוא דר שם.

אמנם יל"ע, דהא בדין מקפיד וחולק את עירובו מבואר, דאע"פ שע"י הפת של העירוב חשבינן כאילו דירתו היא במקום העירוב. מ"מ לא סגי בזה, וב' בני חצר שנתנו פיתם במקום אחד, ומקפידין זע"ז, נהי דחשבינן להו כאילו הם דרים באותו הבית, מ"מ לא הותרו עי"ז. וא"כ צ"ע מהו ההיתר דבית שמניחין בו את העירוב, דלכאור' נהי שהוא דר באותו הבית שהעירוב מונח בו, מ"מ הרי אינו דר בשותפות ממש עם בני העירוב, וא"כ מ"ט אין בזה חסרון דחולק את עירובו. ומאי עדיף מהפת דמנח ליה בסלא, דלא מהני כיון שאינה באותו הכלי של העירוב, ה"נ הדיורין שיש לו בביתו, אינם מצורפים עם בני העירוב.

ולדעת רש"י י"ל, דהא דבעינן שיהיו כולם משותפין בעירוב, זהו רק משום שיש להם עוד בתים חלוקים בחצר, וכדי לעשות את כל הבתים לדירה אחת, צריך שיהיה להם במקום אחד דיור משותף (וכמשנ"ת לעיל) משא"כ הבית שמניחין בו את העירוב, דכיון שכולם דרים בו, ליכא מאן דאסר עליה, וא"צ כלל להשתתף עם כולם.

להו בעירוב אחד, כיון שהם כבית שמניחין בו את העירוב שא"צ ליתן את הפת.

ולמשנ"ת יל"ד ליישב, דלולי המימרא דשמואל הוה ס"ד דאע"פ שהבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת כדי לקבוע את דירתו במקום העירוב, כיון דבלא"ה הוא דר כאן. מ"מ צריך ליתן את הפת כדי להתערב ולהשתתף יחד עם שאר בני העירוב, דאל"כ הוא כחולק את עירובו (וקמ"ל שמואל דכיון שהוא דר שם ממש, לעולם נחשב כשותף עם הבאים לדור בביתו) ולפי"ז היה מתפרש דינא דמתני', דהיכא דעירוב בא אצלם סגי להו בפת אחת לכולם, כיון שהם כבר דרים כאן כולם יחד, וא"צ לקבוע את דירתם מכח העירוב, אלא רק לעשות היכר שהם דרים בשותפות עם כל המעורבין. משאי"כ במוליכין עירובן, דכיון שצריכים לקבוע את דירתם במקום אחר מכח העירוב, צריך עירוב לכל אחד.

לעולם חשיב כמצורף ומשותף עם כל הבאים לדור כאן. ולפי"ז י"ל, דבחצר המקבלת את העירוב, נהי דא"צ ליתן את הפת כדי לקבוע שהם דרים בבית שהניחו בו את העירוב, כיון שכבר נעשו כבית אחד ע"י העירוב שעירבו בחצירם. מ"מ כיון שאין כל בני החצר דרים ממש בכל הבתים, אלא רק מכח העירוב שלהם, הרי אכתי שייך בזה החסרון דחולק את עירובו, דנהי שכולם דרים באותו הבית, הרי מ"מ אין היכר שזהו דיור המשותף לכולם יחד, ומשו"ה נקט הריטב"א שצריך להניח את העירוב שבין ב' החצירות יחד עם עירוב החצר.

והנה הגאו"י הקשה על המימרא דשמואל דבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת, דלכאו' מתני' היא להלן ע"ב, לענין מקבלי פרס, דמבו' במתני' שיש חילוק בין עירוב בא אצלם למוליכין עירובן, ופרש"י דבעירוב בא אצלם סגי

סימן ד

בענין ג' חצירות ובדין ה' שעירבו ועירוב בא אצלן

אחד לכולם. והא דקי"ל דחולק את עירובו לב' בתים או לב' כלים אינו עירוב, היינו דווקא בעירוב אחד הבא לערב את כולם יחד. משאי"כ הכא דב' עירובין הם, עירוב אחד העושה את כל בני החצר כבית אחד, ועוד עירוב בפנ"ע המערב את ב' החצירות יחד. וה"נ קי"ל לענין מוליכין עירובין, דאם עירבו בני החצר יחד, א' מבני החצר מוליך פת אחת בשביל כולם, וגם התם לכאור' הם ב' עירובין, שע"י העירוב הראשון נעשו כל בני החצר כבית אחד, וממילא כשבאים לערב עם בני חצר אחרת, סגי להו בפת אחת כמו אנשי בית אחד.

והנה יל"ע למאי דמוקי רב ששת בנתנו בשתי בתים, היאך מהני עירוב החיצונות עם האמצעית, והא בע"כ העירוב של אחת מהן אינו מונח באותו הבית שבו העירוב של האמצעית. והחזו"א (פ"ה סק"ט) למד מזה דבני חצר שעירבו לעצמם ועירוב בא אצלם, א"צ להניח את העירוב דווקא באותו הבית שמונח בו עירוב החצר, וכמשנ"ת.

אמנם תמה החזו"א, מאי משני רב ששת כגון שנתנו עירובין בב' בתים, והא מ"מ כיון שעירבה החיצונה הראשונה עם האמצעית נעשו כולם כבית אחד, וכמו חצר אחת שעירבו כל הבתים יחד. וכשהחיצונה הב' מוליכה עירובה אצלם, א"צ להניח דווקא באותו הבית שמונח בו העירוב הראשון.

והחזו"א שם ביאר בזה, דבאמת אם היה דעתם לערב את כל החצירות יחד היה מועיל אע"פ שהניחו בב' בתים, אלא דכיון שהניחו בב' בתים באופן שאינו מועיל בתורת מעשה עירוב אחד ממש, גלי דעתייהו דלא ניחא להו להשתתף יחד. והנה התוס' (בד"ה לר' יהודה) הקשו בהא דמקשינן לר"י דנימא שליחותייהו, מ"ט לא הקשו כן גם לר"ש, ותירצו התוס' דכיון שהניחו עירובין בב' בתים באותה החצר גלי דעתייהו דלא ניח"ל להו. והחזו"א שם סק"א פירש דאין כוונת התוס' ממש לדין שליחותייהו, אלא כוונת התוס' להקשות דכיון שעירבו נעשו כבית אחד ומהני מדין עירוב

א. גמ' מ"ח ע"ב, ג' חצירות וכו' עירבו שתיהן עם האמצעית הן מותרות עמה ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו. ומקשינן ואמאי כיון דערבי להו חיצונות בהדי אמצעית הו"ל חדא, ומשני א"ר יהודה כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו, ורב ששת אמר אפי' תימה שנתנו עירובין באמצעית כגון שנתנוהו בשני בתים. והנה לפו"ר כוונת הגמ' להקשות דכיון שנתנו את ב' העירובין יחד נמצא שיש כאן עירוב אחד ממש לכל החצירות, וזהו דמשני רב ששת שנתנוהו בשני בתים וממילא דלא מהני בתורת עירוב אחד (ומבואר בגמ' דה"ה בנתנו בשני כלים דכיון דלא מהני בתורת עירוב אחד לא מהני להתיר את החיצונות זו עם זו)

והנה יל"ע בחצר שעירבה לעצמה, ואח"כ חצר אחרת מוליכה עירוב אצלה, אם צריך שיהיו ב' העירובין מונחים באותו הבית. ולכאור' מצינו שנחלקו בזה הראשונים, דברש"י מ"ח ע"א כתב "וכשהחצר פתוחה לחצר אחרת נוטלין העירוב שגבו מן הבתים ונותנים אותו באחד מבתי חצר האחרת" ומשמע שא"צ דווקא באותו הבית שהניחו בו את עירובם, וכן הביא החזו"א (בסי' פ"ג סק"ח) מרש"י ע"ב ב' ד"ה אבל, שכתב לענין ה' שעירבו "ואם עירוב בא לבית אחד מהם, כולן שוין שם" (אמנם צ"ע, דברש"י במתני' שם כתב לענין מקבלי פרס, שאם העירוב בא לבית אביהן עירוב א' לכולם, ומשמע שאם בא לבית אחד מן האחים לא מהני, ויל"ע מאי שנא, ועמד בזה החזו"א שם, וצ"ע) אך הריטב"א בדף ס"ו כתב דהא דמהני עירוב בין ב' חצירות זהו דווקא כשמניחין שתיהן עירובין בבית אחד ובכלי אחד, וכ"כ הפרישה בסי' שע"ב סק"ז.

ולכאור' ביאור שיטת רש"י, דכיון שעירבה החצר לעצמה נעשו כל הבתים כבית אחד, וכיון שהעירוב המערב אותם עם החצר האחרת בא אצלם לאחד מהבתים חשיבי כל בתי החצר כבית שמניחין בו את העירוב שא"צ ליתן פת. וכן מבואר לכאור' בגמ' ע"ב ב', דמדמי ה' ששבתו בטרקלין לה' שעירבו, ואמרינן דכל שעירוב בא אצלם עירוב

את עירובין, והניחו בבית אחד מהשלשה הראשונים) ובחזו"א סי' פ"ה סק"ח נקט דבאמת מהני.

ודברי החזו"א צ"ע, דלכאו' א"כ בטלת דין חולק את עירובו, דהא ראובן שהניח פת בבית שמעון, נעשו שניהם כבית אחד, ואם הניח לוי את עירובו בבית ראובן הותרו כולם. וא"כ צ"ע מ"ט לא נימא דה"ה כשהניח את עירובו בבית שמעון, אע"פ שאינו בכלי אחד עם הפת של ראובן, דנהי שאינם מעורבין יחד, מ"מ כיון שראובן ושמעון מעורבין, הרי נעשו כבית אחד, ושוב הדין נותן שיועיל עירובו של לוי עם שניהם מדין בית שמניחים בו את העירוב. ולכאו' זה ראיה ברורה, דבבני חצר אחת לא אמרינן דה' שגבו את עירובין נעשו כחבורה אחת, ושוב כשעירוב בא אצלן סגי בנתינת העירוב באחד מן הבתים, ודברי החזו"א צ"ע (ואולי י"ל בדעת החזו"א, דדין חולק את עירובו הוא דווקא כשגבו כולן בבית אחד, אבל אם גבו חלק מבני החצר והניחו את העירוב, באמת ל"ש הדין דחולק את עירובו, ולא משמע כן כלל, וצ"ע)

ויל"ע מ"ט באמת בחצר אחת לא מהני עירוב בכה"ג, ולכאו' י"ל דעירוב שלא התיר כלום אינו חל כלל ולא מהני לעשות את המערכים לחבורה אחת. ומשו"ה לא מהני אלא בכ' חצירות, שכבר הועיל העירוב של בני החצירים להתירם בחצירים, וממילא חשבי' להו כחבורה אחת לענין עירוב של חצר אחרת הבא אצלם. ולפי"ז ה' בתים שיש פתח ביניהם וגבו עירוב, שפיר נעשו כחבורה אחת, ואם שאר בתי החצר הניחו עירוב באחד מבתים אלו, מהני להתיר את כל החצר (ולפי"ז בבתים שיש ביניהם פתח לא משכח"ל דין חולק את עירובו)

אמנם נראה דיל"ד עוד בזה, דהנה בדברי רש"י (שכתב דבה' שעירבו סגי שהעירוב בא לבית אחד מהם) נתחדש שאפשר להתיר ע"י ב' עירובין זה ע"ג זה. דהיינו שבתחילה אנו דנים על בני החצר שעירבו יחד, ואמרי' דנעשו כבית אחד מכת העירוב, וממילא דמהני להו עירוב אחר הבא אצלם אע"פ שאינו מונח יחד עם העירוב הראשון. ונראה דכל הך דינא הוא דווקא בחצר שעירבה לעצמה ואח"כ באה לערב עם חצר אחרת, דב' עניני עירוב הם, דהעירוב הראשון ענינו לערב את

בא אצלם, וע"ז משני דכיון שהניחו בב' בתים גלי דעתייהו דלא ניח"ל.

אמנם לכאו' פי' החזו"א דחוק מאוד בדברי הגמ', וגם בדברי התוס' לא משמע כן כלל, דהא לפי' החזו"א נמצא דעיקר תירוצא דר"ש הוא שיש כאן גילוי דעת דלא ניח"ל לערב יחד. ומש"כ התוס' דגלי דעתייהו וכו', זהו עיקר הפירוש בדברי רב ששת. ובדברי התוס' נראה שלא באו לפרש את עיקר דברי ר"ש, וכל דבריהם הם רק מכח מאי דקשיא להו מ"ט לא מקשינן לר"ש דנימא שליחותייהו כמו שהקשו לרב יהודה.

ב. והנה התוס' בד"ה אבל, כתבו דהא דלא מוקים לה ר' יהודה כרב ששת, לאו משום דקסבר דאפי' בשני בתים הוי עירוב, דהא אפי' בכ' כלים קאמר ר' יהודה לקמן דחולק את עירובו אינו עירוב. אמנם בתוס' הרא"ש בדף ע"א כתב להדיא דלדעת ר' יהודה כל שהניחו עירובין באמצעות אפי' אם הניחו בב' בתים שרו כולהו (ודבריו סתרי אהדדי דבסוגיין כתב כדברי התוס', וצ"ע) וכ"כ בתלמיד הרשב"א בדעת בעה"מ יעו"ש, וצ"ע מה יענו לקושית התוס' דהא ר' יהודה גופיה אמר להלן דחולק את עירובו אפי' בשני כלים אינו עירוב, וכ"ש בכ' בתים.

ולכאו' צ"ל בביאור דעתם, דבאמת לשיטת ר' יהודה לא שייך כאן כלל החסרון דחולק את עירובו, דכיון שעירבה החיצונה הראשונה עם האמצעית נעשו כולם כבית אחד, וכשבאה החיצונה הב' להתערב עמהם, סגי בהנחת העירוב בכל אחד מן הבתים, וכי היכי דלא בעינן שיהיה העירוב של החיצונה ביחד עם עירוב האמצעית, ה"נ לא בעינן שיהיה יחד עם עירוב החיצונה (וכקושיית החזו"א) ועכ"פ גם לשיטתם אכתי צ"ע מ"ט דרב ששת דפליג בזה, והרי הוא עצמו מודה דלא בעינן שיהיה עירוב החיצונה יחד עם עירוב האמצעית.

ג. ואשר נראה ביישוב הדברים, דהנה יל"ע לדעת רש"י דכל שעירבו יחד סגי בעירוב הבא לבית אחד מהם, אם שייך הך דינא גם בחצר אחת. דהיכא שחלק מבני החצר עירבו לעצמן, נעשו כבית אחד, ושאר בני החצר א"צ להניח את עירובין בבית שהונח בו העירוב הראשון (וכגון חמשה דרים בחצר אחת, וגבו שלשה מהם את העירוב והניחו בבית אחד מהם, ואח"כ גבו הב' הנותרים

להו בפת אחת להתערב עם חצר אחרת. ולפי"ז צ"ע מ"ט לא אמרינן כן גם לגבי קבלת עירוב, דע"י העירוב הראשון נעשו כולם כבית אחד, וממילא יועיל בזה גם עירוב המונח בבית אחר, דנעשו כולם כבית שמניחין בו את העירוב. וילה"ק כע"ז בנוס"א, דהא כשהוליכו בני החצר עירוב אחד ע"י כולם, נמצא שהעירוב שלהם אינו מונח יחד עם עירוב החצר השניה, ומ"ט לא יהיה גם בזה החסרון דחולק את עירובו, ובע"כ דכיון שהעירוב הראשון ענינו להתיר את בני החצר זע"ז, והעירוב השני ענינו להתיר את ב' החצירות יחד, ל"ש בזה כלל החסרון דחולק את עירובו.⁷

ונראה דגם הריטב"א מודה דבעירוב שבין ב' חצירות א"צ שיהיה עירוב אחד לכל בתי החצירות יחד, אלא בתחילה מתערבין בני חצר אחת יחד, ואח"כ מתערבין עם החצר הב'. אלא דס"ל דדין בית שמניחין בו את העירוב שא"צ ליתן את הפת שייך דווקא בבית שדרים בתוכו ממש, אבל במקום שנחשב ביתו רק מכח עירוב (כדהכא דהא דחשבי" שכל בתי החצר שייכים לכל בני החצר זהו רק מכח העירוב) אע"ג דהוי בית שמניחין בו עירוב, מ"מ צריך ליתן פת (וכמשי"ת בזה עוד להלן) וממילא דגם החצר שמניחים בה את העירוב צריכה ליתן פת לעירוב שבין ב' החצירות, ומשו"ה צריך שתהיה הפת של העירוב שלה, בכלי אחד עם העירוב הבא אצלה.

והעירוי דלכאור' יש להוכיח כן מדברי הפרישה עצמו בסי' שפ"ז שהיה ס"ד דהיכא שעירבה כל חצר לעצמה ובאה לערב עם חצר אחרת סגי ביין כדין שיתוף, והיינו משום דהא דבעינן פת זהו רק כדי לערב דיורי בתים, משאי"כ הכא שבאים לערב את דיורי החצירות. וצ"ע היאך זה מתיישב עם דעת הפרישה עצמו דס"ל שצריך שיהיה העירוב שבין החצירות מונח יחד עם עירוב החצר עצמה, דלכאור' נראה מזה דס"ל שהעירוב שבין החצירות אינו עירוב בפנ"ע, אלא הוא אחד

בתי החצר זה עם זה. והעירוב השני ענינו לערב את החצירות בהדדי, דכלל בתי חצר א' מתערבים עם החצר הב'. אבל בחצר אחת לעולם צריך שיתערבו יחד כל בני החצר, ואין דנים קודם על חלק מבני החצר בפנ"ע לומר שנעשו כבית אחד לענין שאר המערבים.

ולפי"ז נמצא דה"ה בב' חצירות שעירבו יחד, ואח"כ באה חצר אחרת להתערב עמהם. דלא אמרינן דב' החצירות הראשונות נעשו כבית אחד ע"י עירובן, והחצר הג' יכולה להניח עירוב בכל אחד מן הבתים, דחשיב הכל כבית שמניחין בו את העירוב. אלא כיון שהכל הוא ענין עירוב אחד, לערב את החצירות בהדדי, צריך שיהיו כולם מעורבין יחד. ובזה נתיישבו היטב דברי רב ששת, דאם נתנו החיצונות עירובן באמצעות בב' בתים, מהני להתיר אותם עם האמצעית, אע"פ שאחד מן העירובין אינו מונח ביחד עם עירוב האמצעית. דעירוב החצר לעצמה עושה את כל החצר כבית אחד לענין העירוב שבין ב' החצירות, ונעשו כל הבתים כבית שמניחים בו את העירוב. ומ"מ לא מהני להתיר את החיצונות זו עם זו, דהעירוב של האמצעית עם החיצונה, אינו עושה אותם כבית אחד לענין עירוב החיצונה האחרת, וכמשנ"ת.

ד. והנה דעת הריטב"א והפרישה דחצר המוליקה עירובה לחצר אחרת צריך להניח את העירוב בבית אחד ובכלי אחד עם העירוב של החצר עצמה. ולכאור' ביאור דבריהם דס"ל דגם בעירוב שבין ב' חצירות, בעינן שיהיה עירוב אחד המערב את כל הבתים יחד. ולא מהני בזה עירוב ע"ג עירוב, שבתחילה מתערבין כל בתי החצר, ואח"כ מתערבין כלל בתי החצר עם החצר האחרת. אמנם צ"ע, דהא לענין הולכת עירוב קי"ל דה' שעירבו ומוליקין עירובן למקום אחר, עירוב אחד לכולם, והיינו דא"צ כלל להוליך את העירוב וסגי במה שאחד מבני החצר מוליך פת אחד לשם. ולכאור' גדר הדברים הוא, דע"י העירוב הראשון כבר נעשו כל בני החצר כבית אחד, וממילא דסגי

⁷ אמנם הנה הריטב"א בסוגיין כתב על קו' הגמ' דלרב יהודה כיון שנתנה אמצעית עירובה באחת מהן וכו' שליחותה קעבדה, וז"ל "פי' והרי הוא כאילו עירבו שתיהן עם החיצונה בביתה והוו להו כולהו דיוור אחת ותו לא צריכי כלל לעירובה קמא ולא בא אותו העירוב אלא למעבד כעין שליחות לאמצעית" והדברים צ"ע, דלכאור' ודאי צריכי לעירובה קמא, שהוא המתיר את דיורי האמצעית עם החיצונה הראשונה, והא דמהני שליחותיהו זהו רק להתיר אותם עם החיצונה השניה. ולכאור' נראה מדברי הריטב"א, דגדר ענין שליחותיהו הוא דחשיב כאילו כל אחד מבני החצר הוליק פת אל החצר השניה, והשתא העירוב המתיר אותם הוא רק העירוב השני, וא"צ כלל את העירוב הראשון.

מודה דא"צ לערב את כולם בעירוב אחד ממש. ה"נ יכולה להוליך פת לבית אחר שבאותה החצר, כדי להתערב עם חצר אחרת)

אמנם צ"ע דא"כ מאי נ"מ במה שנתנה החיצונה את עירובה באמצעות, והרי התערבותה עם האמצעות אינה מכח מה שנתנה אצלה את עירובה, אלא מכח העירוב שהולכה האמצעות אל הבית שבו עירוב החיצונה, וא"כ לאיזה צורך הולכה החיצונה את העירוב לאמצעות (והרי בלא"ה בני אמצעות מוליכין פת, הו"ל להוליך את הפת אל החיצונה) וביותר תימה מש"כ הריטב"א, דטעמא דר' ששת דלא מוקי כר' יהודה, הוא משום דאורחא דמלתא ליתן באמצעות. דכאו' הא דאורחא דמלתא כן, הוא כדי שלא תצטרך האמצעות ליתן ב' עירובין, אבל למשנ"ת נמצא דבלא"ה נתנה האמצעות ב' עירובין, וצ"ע.

והנה התוס' הקשו מ"ט לרב ששת לא מקשינן דכיון דעירבו הו"ל חדא וכי הדרא אמצעות ועירבה שליחותה קעבדא, ויל"ע דלכאו' לא מצינו ענין שליחותיהו אלא בהולכת פת, שאחד מוליך בשביל כולם. אבל בקבלת עירוב לכאו' לא שייך ענין שליחותיהו (אלא דיל"ד דע"י העירוב נעשו כולם כבית שמניחין בו את העירוב, וכמו שנת' לדון בזה לעיל, והיכא דאמרי' כן א"צ כלל לדין שליחותיהו, ובאמת החזו"א הנ"ל פי' דזה כוונת התוס', ואין כוונתם ממש לדין שליחותיהו) ואם נפרש דדעת התוס' כהריטב"א, מתפרשים דבריהם בפשיטות דבע"כ מיירי הכא שבני אמצעות הוליכו פת אל הבית שמונח בו עירוב החיצונה, וע"ז הקשו התוס' דנימא דבהולכת הפת שליחותיהו דחיצונה עבדו.

אמנם א"נ דהתוס' סברי כרש"י (ומתפרש הסוגיא בפשוטו דמיירי שלא הוליכו בני אמצעות עירוב כלל) הרי נתחדש בדברי התוס' דשייך דין שליחותיהו גם על קבלת עירוב, ולכאו' גדר הדבר דכיון שהאמצעות מתערבת עם החיצונה מכח הא דחשיבא כולה כבית שמניחין בו את העירוב, ממילא י"ל דמהני העירוב גם לבני החיצונה הא המעורבת עם האמצעות, ויל"ע בזה.

עם עירוב החצר עצמו, ובע"כ דגם הפרישה מודה דב' עניני עירוב הם, אלא דס"ל דל"ש בזה דין בית שמניחין בו את העירוב, ומשו"ה צריך שגם החצר המקבלת את העירוב תתן יין, או שיהיה העירוב שבין החצירות מונח יחד עם עירוב החצר עצמה, דממילא חשיב כאילו נתנה פת.

אמנם נראה דאין להוכיח מזה כלל, דודאי לפי מאי דס"ד להפרישה שיועיל בין ב' חצירות שיתוף ביין (אף שאינם פתוחות למבוי) ה"ז משום דלהתיר ב' חצירות זו עם זו א"צ כלל לערב את רשות הבתים, וסגי בשיתוף רשות החצירות זו עם זו (וממילא דאין הבתים אוסרים זע"ז, וכמו בשיתוף מבוי דע"י שנעשו החצירות אחת ממילא אין הבתים אוסרים) ולפי"ז פשוט דבאמת עירוב החצירות הוא ענין בפנ"ע, ולכאו' ה"ה דלא היה צריך להניח את העירוב בבית אלא בחצר (כדין שיתוף) וכל שמונח באיזה מקום שיהיה בחצר, מהני להתיר את כל החצר מדין בית שמניחין בו את העירוב (דא"צ בזה כלל לעירוב החצר, וכמו בשיתוף מבוי דפשוט שא"צ להניחו יחד עם העירוב) אמנם מסקנת הפרישה דאף לעירוב שבין ב' חצירות בעינן פת, והיינו משום דלא סגי בעירוב רשות החצירות לחוד, אלא צריך לערב את הבתים, וממילא דשייך לדון דהיכא שאין העירוב של החצירות מונח יחד עם עירוב החצר עצמה ה"ז חולק את עירובו.

ועכ"פ לכאו' יש ראייה לשיטת הריטב"א מהא דמבואר בסוגיין דכל שנתנו עירובין בב' בתים לא מהני לערב את החצירות החיצונות יחד. אמנם מאידך צע"ט לשיטתו, היאך מהני עירוב האמצעות עם החיצונות והא כיון שהניחו החיצונות בב' בתים, בהכרח אחד מן העירובין אינו באותו הבית שמונח בו העירוב הראשון של החצר. ולכאו' בהכרח צ"ל, שמלבד העירוב שעשתה החצר האמצעות לעצמה, הולכה עוד פת ונתנה אותו בבית שמונח בו עירוב החיצונה, כדי להתערב עם החיצונה (דודאי כי היכי שיכולה החצר להוליך פת להתערב עם חצר אחרת, וישאר העירוב של החצר עצמה במקומו, ואין בזה חסרון דחולק את עירובו וכמשנ"ת לעיל טעם הדבר, דגם הריטב"א

סימן ה

בביאור הנידון אם אמרינן דיוורין להחמיר (מ"ח ב)

היאך אפשר לאסור עליהם מכח הדירה שקנו ע"י העירוב, והרי עד כמה שאנו דנים אותם כדריס בפנימית מכח העירוב, הרי הם מעורבין ואין כאן ב' דיוורין האוסרין זע"ז, ואם נדון שאינם מעורבין, א"כ מ"ט הם אוסרים מכח הרגל העירוב. ולכאור' נראה מזה, דענין הרגל עירוב אינו מכח חלות והיתר העירוב, אלא מכח עצם מעשה העירוב, דכיון שנתנו את עירובן בפנימית בהכרח יש להם דריסת הרגל למקום עירובן, והם אוסרים בדריסת רגלם על הפנימית (ובאור"א קצת י"ל, דמכח מעשה העירוב חשיבי ב' החצירות כחצר אחת) ובאמת בדברי רש"י התם מבואר דהרגל עירוב אוסר דווקא ברגל האסורה, והיינו משום דאי"ז אלא דריסת הרגל.^ה

והנה ממה שהקשו התוס' מ"ט לא התירו התם משום דלא אמרו דיוורין להחמיר, נראה דגם בסוגיין לא היה הנידון לאסור מכח הדיוורין שקנו ע"י העירוב כחצר האמצעית. והא פשיטא לן דדירת העירוב היא רק לקולא ולא לחומרא, אלא דהיה ס"ד דדיורי החיצונות יאסרו באמצעית, כיון שיש להם דריסת הרגל שם מכח מעשה העירוב, וע"ז אמרו דאין דיוורין להחמיר, וזהו שהקשו התוס' דגם התם לא נאסור מכח הרגל עירוב, כיון שאין דיוורין להחמיר.

אבל לדעת רש"י הא דל"א דיוורין להחמיר היינו רק שדיורי העירוב עצמו אינם אוסרים, ואי"ז שייך כלל לסוגיא דהתם, דהתם הנידון הוא לאסור מכח דיורי בני החיצונה בביתם, אלא דמכח העירוב יש להם דריסת הרגל בפנימית. אמנם גם לדעת רש"י קשיא איפכא, דאכתי תקשי לרב ששת בסוגיין, דנהי דל"א דיוורין להחמיר, מ"מ יאסור מכח הרגל עירוב, וזה מתיישב בפשיטות ע"פ

בגמ' מ"ח ע"ב, ולרב ששת קשיא תהוי כחמשה ששוויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב דאסרן אהדדי. ופרש"י דכיון דנתנו כולן עירובן באמצעית העירוב מביא דיוריהן לתוכה והו"ל כאילו כולן דרין באמצעית וכו', ומשני אם אמרו דיוורין להקל יאמרו דיוורין להחמיר.

והנה בעיקר הא דמבואר בסוגיין שהיה מקום לאסור מכח העירוב, משמע בדברי רש"י שהטעם לאסור בזה, משום שע"י העירוב נחשב כאילו ביתם של בני החיצונות הוא באמצעית, וכיון שלא עירבו החיצונות בהדדי, נמצא שיש בחצר ב' בתים שלא עירבו זע"ז.

אמנם מדברי התוס' נראה שיש ללמוד ביאור אחר בזה, דהנה בגמ' להלן ס"ו א' מבואר דב' חצירות שעירבו ונתנו עירובן בפנימית, ושכח אחד מהפנימית ולא עירב, בני חיצונה אוסרים על בני הפנימית. וגם בשכח אחד מן החיצונה הא דאינם אוסרים, זהו רק משום דאמרי' להו לתקוני שתפתך ולא לעוותי (ונחלקו בזה ר"ע ורבנן, דלדעת רבנן א"צ ביטול, ולדעת ר"ע כל ההיתר הוא רק ע"י ביטול רשות) ובגמ' ע"ה ע"ב מבואר שהטעם שהחיצונים אוסרים על הפנימית (אע"פ שאין להם שם דריסת הרגל) זהו משום דעירוב מרגילה, ובתוס' הקשו מ"ט התם ג"כ לא אמרינן דלא אמרו דיוורין להחמיר.

והנה בעיקר הא דאמרינן התם עירוב מרגילה, יל"ע שהרי העירוב הוא לב' החצירות יחד, וכל הטעם דאוסרין החצירות אהדדי, הוא רק משום דלא הועיל להם העירוב (דכיון דשכח א' מהם ולא עירב אין העירוב מועיל גם לאותם שעירבו כמבו' בכל הסוגיא התם) וא"כ ממנ"פ

^ה ובדעת התוס' דפליגי בזה (כמבואר ממה שנקטו דגם בסוגיין היה הנידון משום הרגל עירוב כמשי"ת, אמנם בחי' אבהע"ז שם נקט דגם התוס' מודים דהרגל עירוב דווקא ברגל האסורה, ועי"ש שפי' כל הסוגיא באופן מחודש) י"ל דס"ל דלא שייך כאן ההיתר דרגל המותרת, דכל ההיתר בזה הוא משום דכופין על מדת סדום שלא ישתמשו שם בשבת כמבו' בתוס' נ"ט ע"ב, והכא י"ל דכיון ששיתפו את החיצונה בעירוב א"א לכפותם שלא יעברו עליהם, ועוד י"ל דע"י נתינת העירוב נעשו ממש כחצר אחת כמשנ"ת.

מעשה העירוב יש כאן דריסת הרגל האוסרת) ובאמת מבואר בדברי התוס', דהיכא דפשעו בני הפנימית אמרינן דיוורין להחמיר, והדברים צ"ב דכיון דלא אמרי' דיוורין להחמיר מה אכפ"ל בפשיעתם.

ולכאו' מבואר מדברי התוס', דהא דלא אמרינן דיוורין להחמיר, זהו משום דאמרינן להו לתקוני שתפתיך ולא לעוותי, ומכח זה מסלקים אותם מן החצר. וזהו שכתבו התוס' דהיכא שפשעה הפנימית והיא גרמה את האיסור, ליכא למימר הכי. ובה ניחא גם מה שהקשו התור"פ והמהרש"א על תירוץ התוס', דמ"ט בשכח אחד מן החיצונה הוצרכו בגמ' התם להתיר משום דאמרי להו לתקוני שתפתיך ולא לעוותי, תיפול דהתם לא פשעה הפנימית וממילא שייך בזה הדין דאין דיוורין להחמיר. ולהאמור באמת היינו הך, דהא דאין דיוורין להחמיר זהו משום דאמרי' להו לתקוני שתפתיך. ויל"ע דהא כתבו התוס' דר' יהודה בסוגיין ס"ל דאמרי' דיוורין להחמיר, ולכאו' זה נגד דברי רבנן התם דמבו' דאמרי' לתקוני שתפתיך, וצ"ל דהפלוג' דר' יהודה ורב ששת היא באופן שאין אחת מהחצירות שפשעה, אבל התם שהחיצונה פשעה והיא גורמת איסור לפנימית, מודו כו"ע דאמרי' להו לתקוני שתפתיך. ונמצא, דהיכא שהחצר הנאסרת פשעה ועוותה את עצמה, מודו כו"ע דאמרי' דיוורין להחמיר, והיכא שהחצר האוסרת פשעה, מודו כו"ע דלא אמרינן, והמחלוקת דר"י ורב ששת היא באופן שלא היתה פשיעה כלל, ודוק.

מש"כ רש"י התם, דדין עירוב מרגילה הוא דווקא ברגל האסורה, והיינו משום דהוי רק דריסת הרגל. ולכאו' זה כוונת התור"פ התם, שהקשה כקושיית התוס', ותירץ דנהי דלא אמרינן דיוורין להחמיר, מ"מ אכתי יש לאסור מכח דריסת הרגל. וזה לא שייך בסוגיין, משום דהוי רגל המותרת.

והנה החזו"א הקשה על קושית הגמ' דאסרי אהדדי מכח העירוב, מ"ט לא משני דמיירי שנתנו את העירוב בבית אחד (וחלקוהו בב' כלים) ונמצא שכולם דרים בבית אחד, ונהי שאינם מעורבין להתיר את החיצונות בהדדי, מ"מ א"א לאסור מכח העירוב, שהרי אין כאן ב' בתים האוסרים זע"ז. ולכאו' קו' זו היא רק לדעת רש"י, אבל לדעת התוס' לק"מ, דהא דאסרי החיצונות אהדדי אי"ז מכח הבית שקנו באמצעות ע"י העירוב, אלא מכח הבית האמיתי שיש להם בחיצונות, אלא דמכח הרגל העירוב חשבי' שיש להם חלק גם בחצר האמצעית. ובדעת רש"י אמרו ליישב, דגם בכה"ג היה אסור להוציא מהחיצונות לאמצעית, דה"ז כמוציא מחצר שלו לחצר שיש בה בית שלו ושל חבירו.

והנה ברש"י כתב דטעמא דלא אמרינן דיוורין להחמיר הוא משום דלא דיירי ממש בגווה, והיינו דחשבי' להו רק כאילו הם דרים שם לקולא, ואי"ז דיוורין גמורים דנימא כן גם לחומרא. אמנם למשנ"ת בדעת התוס' בהכרח דהא דל"א דיוורין להחמיר זהו מטעם אחר, דהא זה דין פשוט דדיורי העירוב עצמו לא מהני לאסור, אלא דמ"מ היה נידון לאסור מכח הרגל העירוב (והיינו דמכח

¹ אמנם לכאו' כ"ז אינו מתיישב בדברי הריטב"א התם שכתב ז"ל "וא"ת אמאי אסרי בני חיצונה על הפנימית לימרו לה בני פנימית בעינן לאסתלוקי מינך וניחוד דשא באפך דהא לתקוני שתפתיך ולא לעוותה כדאמרינן לקמן בפרקין, ותו נימא אם אמרו עירוב להקל לא אמרו עירוב להחמיר וכדאמרינן בפרק מי שהוציא אוהו, וי"ל דשאני הכא דכיון שהעיוות בא מחמת בני הפנימית ששכח אחד ולא עירב ליכא למימר לתקוני שתפתיך ולא לעוותי, ומהאי טעמא נמי ליכא למימר שלא אמרו עירוב להחמיר כדאמרינן גבי שלש חצירות ונתנו עירובן באמצעית" (וכע"ז ברשב"א שם) ונראה להדיא בדבריו דענין לתקוני שתפתיך וענין אין דיוורין להחמיר הם ב' ענינים חלוקים, ודלא כמשנ"ת, וצ"ע.

סימן ו

הערות בדינא דה' שעירבו אחד מוליך ע"י כולן

והנה במוליכין את כל העירוב צ"ע מ"ט בעינן לדין שליחותיהו ומאי נ"מ בזה, דלכא' לא גרע מאילו היו גובים בתחילה את העירוב לב' החצירות יחד. ולכא' י"ל דנ"מ שהבית שהניחו בו את העירוב בתחילה ולא נתן פת (כדקי"ל דבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת) אינו צריך ליתן פת, אף כשהוליכו את העירוב לחצר אחרת והשתא כבר אינו מונח באותו הבית. אמנם באמת נראה דבכה"ג ודאי צריך ליתן פת, דכיון שעכשיו אין העירוב מונח באותו הבית, מה יועיל שהיה מונח שם בתחילה. וכן הוא סתמא דמלתא שגבו את העירוב ומוליכין אותו לחצר אחרת, ולא הוזכר שהונח תחילה באחד מבתי החצר הראשונה.

וי"ל דכיון שכל אחד נתן פיתו ע"מ להתערב עם בני חצירו ולא עם בני חצר אחרת, לא מהני בתורת עירוב אחד לב' החצירות יחד, אלא רק מדין שליחותיהו דנעשה האחד שליח להוליך בשביל כולם. ובמאירי מ"ט ע"ב כתב דמהני אע"פ שאינו מודיע להם להיכן הוא מניחו, ולכא' פשוט דבבב"א אחרת א"צ לידע באיזה בית מניחים את העירוב, וסגי במה שיודעים שמערבים את כל בני החצר יחד. והכא קמ"ל דאע"פ שאינם יודעים באיזה חצר מניחו, ונמצא שאינם יודעים עם מי באים להתערב, מ"מ מהני מדין שליחותיהו.

והנה בגמ' מ"ח ע"ב, מבואר דלא מהני שליחותיהו היכא דלא ניחא בזה לבני החצר, וכ"כ ללמוד מד' הגמ' בחי' אבהעו"ז בדף ס"ו. ולפי"ז אכתי יל"ע מאי נ"מ, דלכא' היכא שדעתם להתערב יחד מ"ט לא יועיל גם בלא דינא דשליחותיהו, וצ"ע.

ב. ולכא' פשוט דכי היכי דסגי במה שהמערב נותן פת משלו, ה"נ א"צ לתת כשיעור עירוב של כל בני החצר, אלא סגי במה שנותן כגורגרת אחת בשביל כל בני החצר (דגדרו ההיתר בזה הוא שנעשו כל בני החצר כבית אחד, וממילא סגי להו בעירוב אחד שינתן בחצר האחרת) וכ"כ החזו"א סי' ק"א סק"ד. אמנם השפ"א מ"ח ע"ב, כתב דצריך גורגרת לכל אחד מהם, וצ"ע דלכא' כי

א. בגמ' ע"ב ע"ב מייתי מברייתא דה' שגבו את עירובן ובאים לערב עם חצר אחרת אחד מוליך ע"י כולן, וטעם הדבר נתפרש בגמ' מ"ט ע"ב, דשליחותיהו דכולהו קעביד. וברש"י שם מבואר, דסגי במה שמוליך פת משלו בשביל כולם.

ולכא' מקור ד' רש"י הוא מהגמ' מ"ח ע"ב דהיכא שעירבו ב' חצירות יחד ובאין לערב עם חצר שלישית, סגי במה שאחת מהן מוליכה עירוב לחצר השלישית, דשליחותיהו דכולהו עבדא. ומבואר דמהני אע"פ שהעירוב שהתיר את ב' החצירות הראשונות נשאר במקומו, ולא הוליכו אותו לחצר השלישית. ונמצא שהחצר הראשונה לא נתנה כלל חלק בעירוב המונח בשלישית, ואעפ"כ מהני מדין שליחותיהו.

ובכהגרא שע"ב ג' הביא מקור למש"כ רש"י דסגי בפת אחת, מהא דתנן בדף ע"ב דה' ששבתו בטרקלין עירוב אחד לכולן, ומבואר בגמ' שם דהיינו מטעם שליחותיהו כמו בה' שעירבו. והתם הרי ודאי נותן רק פת אחד, שהרי בני הטרקלין לא עירבו יחד.

אמנם ברש"י ס"ו ע"א מבואר דאף כשמוליך את כל העירוב של חצר זו לחצר אחרת הא דמהני אחד מוליך ע"י כולן זהו מדין שליחותיהו.

ולמדנו דתרי גווני שליחות איכא, חדא שאחד מבני החצר מוליך פת משלו, ומנהני עירובו בשביל כל בני החצר מדין שליחותיהו. ועוד אופן שמוליך את כל העירוב לחצר אחרת, וזה ג"כ מדין שליחותיהו.

ולכא' פשוט דהיכא שמוליך פת אחת, אינו יכול להוליך מהפת של העירוב שעשו בחצר לעצמה (כגון שיקח את הפת שנתן לעירוב החצר, ויוליך אותה לחצר אחרת) אלא צריך ליתן פת אחרת מביתו, או להוליך את כל העירוב יחד לחצר אחרת (ואם לא כן יקשה מ"ט מצינו דמוליכין את כל העירוב לחצר אחרת, והרי סגי בהולכת פת אחת מן העירוב) והטעם בזה פשוט, שאם יוליך פת אחת מן העירוב נמצא שהעירוב הראשון בטל, ותו לא שייך לדון שליחותיהו דכולהו.

ולכאור צ"ל דטעמא דמ"ד דה' שגבו את עירובן אין עירוב אחד לכולם, אי"ז משום דפליג על עיקר דין שליחותייהו. אלא דס"ל דכל שאינם בית אחד ממש, אינם נחשבים כחד אלא כלפי עצמם, אבל לענין להתערב עם אחרים לא חשיבי כחד, דאבדורי אבדור (וכמו שמצינו דאף ב"ש מודים דלענין עירוב בא אצלם סגי בעירוב אחד לכולם) ויל"ע.

ד. התוס' ע"ב ע"א הקשו לדעת הסוברים דשיתוף המונחם בבית מהני, דא"כ מ"ט לא מהני ע"ח ביין. דכיון דשיתוף מהני לא תקראנו עירוב אלא תקראנו שיתוף (ויועיל גם לעירוב מדין סומכין) וכתבו ליישב בדוחק, דמייתי שמתחילה לא היו סבורים שכל בני החצר ישתתפו יחד. ויל"ע, דלכאור הו"ל ליישב בפשיטות, דמיירי כגון שלא גבו יין מכל החצירות ונתנו אותו במקום אחד. אלא חצר א' עירבה לעצמה, והולכה יין לחצר ב' להתערב עמה, וחצר ב' הולכה יין משלה לחצר ג'. דאם היה מועיל ע"ח ביין, היה עירוב מעליא דאחד מבני חצר א' נעשה שליח לבני חצר א', ואחד מבני חצר ב' נעשה שליח לחצר א' ב' (שהרי הם כבר מעורבות יחד) ונתערבו עם חצר ג'. אבל בתורת שיתוף לא מהני, דלענין שיתוף פשוט שצריך שכל חצר תתן פת לעצמה, ולא שייך לצרף ב' חצירות יחד מדין שליחותייהו (דהא דנעשו כחצר אחת, זהו לענין בתי החצר, אבל לענין המבוי כ"ז שלא נשתתפו עדיין הם כב' חצירות, וז"פ דהא לא מהני שיערבו כל החצירות ע"ח, ואח"כ רק חצר אחת תתן פת לשיתוף) ואף לדעת רב יהודה דאמר מ"ח ע"ב, דאם נתנה אמצעית עירובה בזו ובזו לא אמרי' שליחותייהו משום דגלי דעתה דלא ניח"ל בשליחות, לכאור היינו דווקא ככה"ג שנתנה ב' עירובין בב' חצירות. אבל אם נתנה החיצונה עירובה באמצעית, והאמצעית הולכה עירוב לחיצונה הב', לכאור שפיר שייך שליחותייהו, וצ"ע.

היכי שא"צ לזכות את הפת לכולם, ה"נ א"צ שיהיה לכל אחד כשיעור.¹

ג. יל"ע אם גם בה' הדרים בבית אחד ממש בעינן לדין שליחותייהו. ובגמ' ע"ב ב' מבואר דה' הדרים בטרקלין מהני הולכת עירוב מדין שליחותייהו, ומבו' שם דב"ש פליגי ע"ז, וללישנא בתרא גם ב"ה פליגי וס"ל דה' שגבו את עירובן ומוליקין אותו למקום אחר צריכים עירוב לכל אחד, ולכאור פשוט דגם הם מודים בבית אחד ממש דסגי בפת אחת לכל הדרים בבית. וכן מבואר בדברי הרשב"א והריטב"א שם, דאף בטרקלין היכא שאינו חלוק במחיצות כלל וליכא אפי' מסיפס ביניהם, מודו כו"ע דעירוב אחד לכולן (ועי' משנ"ת בזה במקומו) ולכאור טעם הדבר, דבבית אחד כיון שהוא דירה אחת ממש, א"צ כלל לדין שליחותייהו, וכ"כ הגאון"י שם.

אמנם הנה בתוס' ע' ע"ב כתבו דיורש הדר עם אביו חשיב מצי לערובי, כיון שאם היה נותן פת משלו הוי עירוב אע"פ שלא זיכה לאביו, כדאמר פרק מי שהוציא והו חמשה שגבו את עירובן כשהן מוליקין את עירובן למקום אחר א' מוליקו ע"י כולן דאם לקח הפת משלו ונתן בחצר של שיתוף מועיל לכולם כדפירש התם בקונטרס דשליחות דכולהו קעביד הואיל ועירבו יחד ועוד תניא לקמן בפירקין חמשה חבורות ששבתו בטרקלין ב"ה אומר עירוב אחד לכולם. ומפורש בדבריהם, דאף בכך הדר עם אביו באותו הבית ממש בעינן לדין שליחותייהו.

וכע"ז מבואר בתורא"ש ס"ו ע"א, דה' נכרים הדרים בבית אחד א"צ לשכור אלא מאחד מהם, כמו חמשה השרויין בטרקלין, וכ"כ הריטב"א ותור"פ שם. ומשמע דמדמים שכירות לעירוב, וגם הא דבישראל סגי בעירוב אחד לכולן, זהו מדין טרקלין, ולפי"ז נמצא דהיינו מטעם שליחותייהו כמבו' בגמ' לגבי טרקלין.

¹ והשפ"א כתב שם להקשות לפי"ז על קושית הגמ' התם, מ"ט בחצר אמצעית שנתנה עירובה בחיצונות לא יהיו כולן מותרות מדין שליחותייהו, מ"ט לא משני דמיירי כגון שלא היה בעירוב של האמצעית כשיעור עירוב המועיל לב' החצירות. ובפשוטו באמת מוכח מד' הגמ' דלא כדבריו, אלא כמש"כ החזו"א דסגי בגרוגרת אחת.

סימן ז

בהא דעירוב שהיה קיים בתחילת השבת מהני אע"פ שנאבד בשבת

השמשות, ועי' מה שביאר בזה התו"ש בסי' שע"ב, ואכ"מ) והביאו שעמד בזה בצפנת פענח, אמנם יל"ד דבאמת רש"י פליג על שיטת התוס' שם, וס"ל דאף היכא שעתידי להתבטל אמרינן הואיל והותרה.

ולכאור' לפי דברי רש"י ה"ה דבעירוב חצירות הטעם דמהני אע"פ שנאכל הפת, זהו משום הואיל והותרה. וצ"ע דכיון שעכשיו נתבטל העירוב ונעשו דיוורין חלוקים, ה"ז כדיוורין הבאים בשבת שנחלקו אי אמרינן בזה הואיל והותרה. ולכאור' צ"ל, דאין כוונת רש"י דבאמת בטל העירוב, והא דשרי כל השבת זהו משום הותרה. אלא דמכח דין הותרה אמרי' שהעירוב שחל לא פקע ועדיין הוא מתיר, אע"פ שנאכל הפת, ובזה כו"ע מודו.

אמנם באמת מצינו בדברי הראשונים דס"ל דבע"ח אם נאכל הפת בטל העירוב, דהנה במרדכי סו"פ חלון כתב ז"ל "פעם אחד ראיתי בבית חמי ה"ר יחיאל מפרי"ש שעירבו בבית מורי מערב שבת ובליל שבת אכלו העירוב ולא נשתייר ממנו אלא פרוסה אחת ואמר לי מורי שמותר לסמוך על חתיכה זו לטלטל מבית לבית כדתנן בעירובין א"ר יוסי בד"א שצריך מזון שני סעודות לעירוב ה"מ בתחלת עירוב אבל בסוף עירוב, כל שהוא ואף על גב דאיכא דפליג עליה מ"מ קי"ל כדברי המיקל" ומבואר בדבריו, דהא דנאכל העירוב כשר, זהו דווקא היכא שלא נאכל כולו, והוא מדינא דשיירי עירוב כשר.

ובגמ' ברכות ל"ט מבואר דרב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובי היו מברכין עליו, וברבנו יהונתן שם כתב ז"ל "ריפתא דערובא, שערכו מאתמול ערובי חצרות, או ערובי תחומים. ומביאו אדם להם במוצאי שבת, או אפילו בשבת אליבא דהלכתא, דכיון שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת. מברכין עליה המוציא דכיון דאיתעביד ביה מצוה אחת נעביד בה אחריתי" ומבואר בדבריו, דזה רק אליבא דהלכתא דקי"ל הותר למקצת שבת הותר לכל השבת (וכ"כ בשבת קי"ז ע"א) ולכאור' נראה דדברים אלו קאי רק על ע"ח,

מבואר במתני' ל"ה ע"א דעירוב תחומין שנתגלגל או שנשרף וכיו"ב משחשיכה ה"ז עירוב, ומבואר שא"צ שיהיה העירוב קיים כל השבת. והרמב"ם בפ"א הכ"א הביא דין זה גם לענין עירוב חצירות, ופי' הב"י בסי' שצ"ד, דכיון דתרווייהו משום דירה ס"ל להר"ם שאין לחלק ביניהם, וכן נפסק בשו"ע שם.

ובפשוטו הא דלגבי תחומין א"צ שיהיה העירוב קיים כל השבת, זהו משום שכבר קנה שביטה במקום העירוב ע"י הפת ונחשב כביתו, וכ"כ רבנו יהונתן שם דהוי כמי שדר בעיר דיש לו אלפים אמה אע"פ שאין לו מה לאכול שם. ולכאור' כע"ז הוא הטעם גם לענין ע"ח, דכיון שבתחילת השבת היה להם פת יחד כבר נעשו כולם כאילו דרים יחד במקום הנחת העירוב. וכ"כ בשו"ע הגר"ז ז"ל "שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת שוב אינה נפקעת משם כל השבת אף על פי שנוטל משם עירובו" ובהג"ה שם הקשה ע"ז מאי שנא מנסתם הפתח דבענין לדין הואיל והותרה. ולכאור' החילוק פשוט, דבנסתם הפתח חסר בעיקר היתר העירוב, דא"א לדון שכולם דרים בבית שהניחו בו את העירוב כיון שאין ביניהם פתח. משאי"כ בנאכל הפת, דמכח הפת שהיה בתחילה אנו דנים עכשיו שכולם דרים יחד.

אמנם ברש"י במתני' שם כתב דהא דשרי בנאכל עירובו זהו משום דשבת הואיל והותרה הותרה (והביאו בהג"ה להגר"ז שם, להקשות מזה ע"ד הגר"ז) ויל"ע דלענין תחומין לא מצינו בשום מקום להך דינא דשבת הואיל והותרה. ועוד, דבתוס' ס"ו ע"א מבואר דכל שעתידי ההיתר להתבטל בשבת לא אמרינן הואיל והותרה, ואילו בסוגיות בפ' בכל מערבין מפורש בכ"מ דמהני אף עירוב שמתחילה אינו ראוי לכל השבת (כהא דכרך זו היום חול ולמחר קודש בדף ל"ז ע"א, ולכאור' כן מבואר גם מהא דמהני עירוב הראוי לאכילה רק בבין השמשות, אמנם בזה יל"ד דשייך הותרה כמב' ברשב"א ע"ח ע"א, דעשאו לאילן סולם מהני משום הואיל והותרה, אע"ג דשרי רק בין

וכן מבואר בחי' המאירי לקמן פ"א שכתב להסתפק אם נאכל העירוב משקדש היום מה דינו, מי דמי למבוי שניטלה קורתו או לחיו דל"א שבת הואיל והותרה הואיל ובטלו המחיצות, וה"נ כיון שנתבטל הדבר המכשיר אסור. ולא דמי לעירוב תחומין דמיקנא ביתא הוא, משאי"כ בע"ח ושיתופי מבואות דסילוקי רשותא הוא. ובמסקנת דבריו הביא לד' הרמב"ם שהתיר בזה. ויל"ע, מאי ס"ד לדמות ללתנייהו למחיצות, והרי כיון שבטל העירוב ונעשו דיריין חלוקין, לכאור' ה"ז כדיריין הבאים בשבת, דמאי שנא מאחד שהיה דר לבדו בחצר, ואח"כ באו עוד דיריין. ולכאור' צ"ל בזה, דשאני עירוב, דגם מתחילת השבת היו באמת דיריין חלוקין, אלא שהיה ע"ז היתר דעירוב (ואע"פ שגדר ההיתר לדרן כאילו דרים יחד, מ"מ אינם אחד ממש, אלא היתר חכמים הוא) וכיון שנתבטל ההיתר, ה"ז דומה לניטלו המחיצות דבטל הדבר המכשיר.

ובדף י"ז כתב, דכי היכי דשרינן בנסתם הפתח משום הואיל והותרה, ה"נ בע"ח שרי. ומבואר בדבריו דאי"ז מאותו הטעם דשרי בתחומין, דהתם הטעם משום דמקני ביתא הוא, וכבר קנה שביתה במקום העירוב, משאי"כ בע"ח דבעינן לדין הואיל והותרה, וכ"כ המאירי בחי' ע' ע"א.

אבל בעירוב תחומין אי"ז תלוי בפלוג' דהותרה, דהא משנה ערוכה היא שהעירוב כשר אע"פ שנשרף בשבת. וכן צ"ל לכאור' כדי שלא יסתרו דברי רבנו יהונתן אהרדי, דבסוגיין כתב דטעמא דע"ת שנשרף כשר, הוא משום שכבר קנה שביתה במקום העירוב. וגדר החילוק בזה פשוט, דבע"ח עיקר ההיתר הוא משום דחזי' להו כאילו דרים יחד מכח הפת, ואין בזה ענין קניית שביתה (ומה"ט מצינו דע"ח קיל טפי מתחומין דקטן גובה את העירוב ועוד כיו"ב, כיון דלא בעי אקנויי שביתה) ומשו"ה כל דליכא פת בטל העירוב, משאי"כ בתחומין דעיקר העירוב הוא שע"י הפת נקבע ששם שביתתו, ועיקר דין שביתה אינו תלוי דווקא בפת, דהא חזי' דאף ברגליו שייך קניית שביתה.

ובמאירי שם כתב ז"ל "ואל תטעה לפרש דבר זה בפת של עירובי תחומין שהרי פת של עירובי תחומין צריך לכתחילה שיהא שלם כל השבת וכל שכן שאין לפרשה בעירובי חצרות אא"כ נפרש בה שהיה בוצע בה למחר שאם בשבת עצמו הרי נאסר אח"כ לטלטל בחצר" ומבואר דפשיט"ל דבאמת בע"ח אם נאכל העירוב אסור לטלטל (ויל"ע למה לא יהיה מותר עכ"פ למאן דאית ליה הואיל והותרה) ומ"מ בתחומין שפיר מהני העירוב אע"פ שנאכל, וכמפורש במתני', אמנם נתחדש בדבריו דגם בתחומין לכתחילה אסור לאכול את העירוב, וצ"ע.

סימן ה

בגדר האיסור להוציא מבית של יחיד לחצר המשותפת

הבית רשות מיוחד לו וחצר רשות חבירו מושל בה, וכע"ז ל' רש"י כ"ו א' אסורין להוציא מבית לחצר שרשותו שולט בה) וכיון שהבתים כל אחד הוא דירה בפנ"ע, ממילא גם החצר שייכת לכמה דיורים חלוקים. ואין כאן דירה אחת המשותפת לכמה בני אדם, אלא מקום אחד המשמש לכמה דיורים חלוקים.

ולפי"ז א"ש דכל שיש בחצר בית שאינו בכלל העירוב אסור להוציא מהבתים לחצר, אע"פ שהבתים משותפים לכל בני החצר, כיון שהחצר יש בה דיורין חלוקים שאינם משותפין.

וכע"ז משנ"ת שיש חילוק בין בית משותף לחצר משותפת, מצינו גם בדברי הראב"ד בדף כ"ו, דהנה הראב"ד שם כתב דבית ששייך לב' אנשים מותר לאחד מהם להוציא מהבית לחצר שלו (וכמשי"ת דבריו להלן סי' ט') וכתב לחלק בין זה לחצר משותפת, שאסור להוציא ממנה לבית שלו, וז"ל "אבל להם מותר שאע"פ שהוא שותף עמהם בבית אין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכל אחד ואחד מן הדירים שם והרי אלו מוציאים מרשות המיוחדת להן לחצר המיוחדת להן ג"כ, ואינו דומה לחצר משותפת שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבית המיוחד ממש לכל אחד ואחד מהן, דחצר אינה כמיוחדת לכל אחד ואחד מן השותפין דאין האחד משתמש בחצר כנגד פתחו של חבירו אלא זה משתמש כנגד פתחו וזה משתמש כנגד פתחו ולפיכך אין כל החצר כמיוחדת להם אבל בית הרי זה כמיוחד לכל אחד ואחד לפי שכל אחד ואחד משתמש בכל הבית זה כזה" והדברים צ"ב, דהא ודאי אין כוונת הראב"ד דליכא כלל מציאות של חצר השותפין, וכל אחד בעלים רק על החלק שלפני פתחו.

ולכאוי כוונתו, דשאני בית שאין הדרך לשמש בו ב' בנ"א יחד, ומשו"ה כשהוא משותף לשנים ה"ה עומד לזה שישמש ראובן בכולו, וגם שמעון ישמש בכולו. ול"ח שיש בו כמה חלקים נפרדים, אלא כולו מיוחד לשניהם. משאי"כ בחצר שהדרך שכל אחד משתמש לפני פתחו (אף

א. מבואר בגמ' ע' ע"ב, דאחד מן השוק שמת והניח רשותו בירושה לאחד מבני חצר ה"ז אוסר על בני החצר. ומבואר דאע"פ שעירב עם בני החצר, מ"מ כיון שבית זה שירש לא היה בכלל העירוב, לא מהני העירוב להתירו. וכ"כ רש"י בדף כ"ו ע"ב, דלא סגי בביטול רשות לאחד מבני החצר, אע"פ שהוא עירב עם כולם, כיון דאדעתא דההיא חולקא לא עירב.

ויל"ע, דהנה לפו"ר האיסור להוציא מבית לחצר, הוא משום שהבית רשות של יחיד והחצר רשות של שותפין, וההיתר בעירוב הוא משום שע"ז גם הבתים נעשו רשות של כולם יחד. וא"כ צ"ע מ"ט אסור להוציא משאר הבתים לחצר, והרי כל הבתים כיון שעירבו חשיבי כשותפין, וגם החצר היא של שותפין, שהרי יש לכל אחד מהם חלק בה. ואף דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, מ"מ החצר היא של שותפין גם בלא העירוב, והעירוב אינו נצרך אלא כדי שיחשבו כולם כשותפין בבתים, ונהי דאסור להוציא מהבית שירש כיון שאינו בכלל העירוב, מ"מ מ"ט אסור להוציא משאר הבתים.

וכע"ז יל"ע גם בדברי התוס' ס"ג ע"ב, שדנו דשנים הדירים בבית אחד וביטלו לאחד מהם, אם יועיל הביטול רק לאותו האחד יהיה הוא מותר להוציא וחבירו הדר עמו יהיה אסור. ולכאוי הטעם בזה דאותו שביטלו לו מותר לו להוציא דליכא מאן דאסר עליה, שהרי שאר הבתים ביטלו לו והם כשלו, וחבירו הוא שותף עמו ואינו אוסר עליו. אבל השני אסור לו להוציא כיון שאינו שותף עם חבירו בשאר הבתים ומשו"ה שאר הבתים אוסרים עליו, וצ"ע דהא סו"ס בבית הם שותפין ובחצר הם ג"כ שותפין, ומה אכפ"ל שזה שביטלו לו יש לו עוד חלק בחצר מכח הביטול.

ולכאוי מבואר מזה, דלא דמי חצר של שותפין לבית משותף, דבית משותף הוא דירה אחת המשותפת לכמה בנ"א. משאי"כ חצר דאיסורה היא משום שהיא משמשת את דיורי הבית, ודיורי הבית שולטין ומושלין בה (שהרי חצר בלא בית אינה אסורה, ועי' ל' רש"י י"ב ע"ב,

ותורי"ד שם מבואר דהא דלא מהני עירוב במקום שיתוף זהו מדינא, ולא רק כדי שלא תשתכח תורת עירוב) ולהנ"ל הביאור בזה פשוט, שהעירוב מהני רק לענין רשות הבתים והחצירות, אבל במבוי אכתי יש לכל אחד דיריין חלוקים בפנ"ע, ומשו"ה כל שלא הועיל העירוב כלפי רשות המבוי עצמה, אסור להוציא מהבתים למבוי.¹¹

וכן מבואר בתורי"ד ע"ג ע"א, שהקשה על המ"ד שאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, וז"ל "אי קשיא אי הכי אמאי אמר ר' מאיר שאם נתערבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי שהן מותרין בחצרות ואסורין במבוי והלא בחצר אלו הי' חמשה בתים פתוחין זה לזה ופתוחים לחצר וערבו כל הבתים זה עם זה דרך פתחיהן הם מותרים לטלטל בחצר דכיון דכולהו בבית אחד דיירי נמצא שכל החצר היא של אותו הבית דכולהו דיירי בית ומותרים לטלטל בחצר והם הכי נמי כשעירבו כל החצרות זו עם זו יהו מותרין במבוי בעירוב החצרות כמו שניתרת החצר בעירוב הבתים שבתוכו ואמאי בעי ר' מאיר תרתי עירוב ושיתוף" ולכאור' קושיתו מיירי בכה"ג שהיה דעתם רק לערב את הבתים דרך פתחיהם, ולא לערב את רשות החצר. והוקשה לו דאע"פ שלא עירבו את החצר עצמה, מ"מ כיון שנעשו כבית אחד ממילא גם החצר היא רשות של בית אחד.

ותירין הרי"ד וז"ל "יש לומר שימוש החצר והבתים שוה היא שתדיר מוציאין כלי הבתים בחצר משום דחצר היא משתמרת והלכך בטלה היא החצר לבתים וניתרת בעירוב הבתים אבל המבוי אינו שוה לחצרות שאינם רגלים להניח כלים במבוי שאינו משתמר שהיא מעבר לכל ואינו עשוי כ"א להיכנס ולצאת בו והילכך לא בטיל לגבי חצרות"

ומבואר בכ"ד הרי"ד, דהא פשיטא ליה שצריך שיועיל העירוב גם לערב את רשות החצר והמבוי (ולא סגי במה שהחצר משותפת גם בלא העירוב) וכל קושיתו היא רק דכיון שנעשו הבתים כאחד, ממילא גם החצר שייכת לבית המשותף, ואין כאן כמה דיריין חלוקים בחצר. וע"ז תירין דשאני מבוי שאינו טפל כ"כ לבתים, ואע"פ

שבאמת כל אחד שותף בכל החצר) דל"ח כרשות שכולה מיוחדת לכל אחד מהם, אלא הוי רשות שיש בה חלק של ראובן וחלק של שמעון.

אמנם בדברי הראב"ד מבואר שאי"ז מהטעם שנתבאר, שיש בחצר כמה דיריין חלוקים של כמה בתים, אלא משום שאינה מיוחדת לתשמיש של שניהם יחד. ועכ"פ גם לד' הראב"ד ניחא הא דבית של יורש אוסר להוציא מהבתים המעורבים לחצר ולא אמרינן דכיון שהבתים רשות של כולם וגם החצר רשות של כולם יהיה מותר, דל"ד כלל שותפות הבתים לשותפות החצר, שהבתים רשות המיוחדת לכולם יחד, משאי"כ החצר.

ב. והנה לפו"ר ענין עירוב חצירות נצרך רק כדי לערב את רשות הבתים, וממילא מותר להוציא מהבתים לחצר, כיון שהבתים משותפים, והחצר משותפת גם בלא העירוב (והכי משמע קצת בל' הרמב"ם בפ"א מהל' עירובין שכ' בגדר ע"ח וז"ל "כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו אלא כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחזו כל אחד לעצמו" ומשמע שכל ענין העירוב הוא, דכשם שהם כבר שותפין בחצר, כך יהיו שותפין גם בבתים)

אמנם למשנ"ת נמצא, שהעירוב נצרך גם בשביל רשות החצר, שהרי בלא העירוב יש בחצר כמה דיריין חלוקים, וע"י העירוב נעשית החצר כדירה אחת המשותפת לכולם.

ובאמת יש להוכיח שצריך שיחול העירוב גם על רשות החצר, דהנה בסוגיא ע"א ע"ב נחלקו תנאי אי סומכין על עירוב במקום שיתוף. ומשמע שהעירוב לבדו אינו מתיר להוציא מהבתים לחצר, ובעי' שיחול ג"כ שיתוף על רשות המבוי. ויל"ע, דכיון שכולם נעשו כשותפין בכל הבתים, והמבוי גם בלא עירוב הוא משותף לכולם (שהרי יש לכ"א חלק בו) מ"ט אסור להוציא מהבתים למבוי (ובאמת זה קושית הרשב"א שם, והוא תירין שהטעם כדי שלא תשתכח תורת עירוב, ועי' משי"ת להלן בדעתו, אך בדברי הר"ן ותור"פ

¹¹ ועדיין יל"ע דכיון שהבתים הם כבית אחד משותף וכל המבוי שייך לבית זה ממילא גם המבוי משותף, וזה קו' הרי"ד דלהלן.

לרשות משותפת ומה הפרש בין זו למי שהיו שותפין בבתיים וחצרות ומבוי שאין צריכין עירוב, ושמא נאמר שלא לשכח תורת שיתוף ואין כח חמש חצרות המעורבות בכך ככח חצרות המשותפות ממש בגופו של קרקע" והמעייין יראה שאין כוונתו להקשות דכיון שהבתים מעורבים ממילא גם המבוי מעורב, אלא קושתו דכיון שהמבוי משותף לכולם גם בלא עירוב, והבתים משותפים ע"י העירוב, מ"ט יהיה אסור להוציא מהבתים למבוי (וע"ז תירץ שע"י העירוב ל"ח ממש כשותפין, ובעלמא הקלו חכמים לסמוך על שותפות העירוב, וכאן אסרו בזה כדי שלא תשתכח תורת עירוב)

ומבואר לפי"ז בד' הרשב"א, שבאמת א"צ שיחול העירוב על רשות המבוי והחצר, וסגי במה שהבתים מעורבים, והיינו משום דס"ל דחצר משותפת חשיבא כדירה של שותפין כמו בית אחד.

וכן מבואר בד' הרשב"א בעבוה"ק (ש"ג אות ר"ס) שכתב ז"ל "הבתים אף על פי שתשישן אחד אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה עד שיערבו, ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חברו אסור עד שיערבו" הרי שכלל יחד דין בית משותף עם חצר משותפת (ובאמת דעת התוס' והראב"ד דמותר להוציא מבית משותף לבית של יחיד, וכמשי"ת להלן)

והביאו בזה עוד דברים מפורשים משו"ת הרשב"א (בתשו' חדשות מכת"י סי' כ"ו), לענין אחד שעירב נותן רשותו לשנים שלא עירבו) שכתב דחצר שיש בה בית אחד של ראובן ושמעון, ויש בה עוד בית של ראובן לבדו. מותר להוציא מהבית המשותף לחצר, כיון שהבית משותף לשניהם, וגם החצר של שניהם. ומבוי להדיא דגם חצר שיש בה בית חלוק, חשיבא כחצר של שותפין, ומותר להוציא לה מבית השותפין, ודלא כמשנ"ת לעיל בדעת התוס'.

ד. והנה התוס' בדף ע"ד ע"ב כתבו, דב' ישראלים הדרים בב' בתים זה לפני זה, לא חשיבי כב' ישראלים אוסרין זה על זה כלפי המבוי כיון שהם יוצאים דרך פתח אחד, ואין הנכרי שבמבוי אוסר

שהבתים מעורבין עדיין במבוי חשבי' להו כדיוורין חלוקים.

וגדולה מזו מצינו בדברי הר"ח בר שמואל (שי' קמאי ע"ג ע"ב) שכתב בביאור הדין דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף וז"ל "אבל כשמערבין בחצרות ולא נשתתפו במבוי הויה לה חצר כמו הבית, וכמו שאילו עירבו בבתיים להוציא ולהכניס דרך חלונות ולא עירבו בחצר, אסורין להוציא לחצר עד שיערבו שהרי היא חוצה לרשות שנשתתפו בו, כמו כן נמי כשמערבין בחצר ולא נשתתפו במבוי, החצר כמו הבית והמבוי כמו חצר שלה, ואסור להם להוציא ולהכניס במבוי עד שישתתפו בו" ומבואר בדבריו דפשיט"ל לדינא דבגוונא דהתורי"ד שעירבו הבתים דרך פתח ביניהם, לא מהני העירוב כלפי רשות החצר, וחד טעמא הוא עם הא דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף. ועכ"פ למדנו מדבריו, דלהיתר העירוב לא סגי במה שנתערבה רשות הבתים, אלא צריך לערב את רשות החצר. והיינו מהטעם שנתבאר, דשותפות החצר קודם העירוב, היא שותפות של כמה דיוורין חלוקים.

והנה בד' הרי"ד והרחב"ש נתחדש, דב' בתים הפתוחים זל"ז שעירבו יחד ע"מ להוציא דרך הפתחים, ל"ח כמעשה עירוב על רשות החצר (וכל הנידון להתיר את החצר הוא רק משום דנעשו כבית אחד וממילא יועיל העירוב גם על החצר) ובדעת כל הראשונים שלא הזכירו את הדין המחודש של הרחב"ש, אפשר שאי"ז משום דס"ל כהרי"ד, שהעירוב של הבתים מועיל ממילא לערב את החצר, אלא דס"ל דכיון שעירבו את הבתים ממילא חשיב כמעשה עירוב גם על החצר (ונ"מ בזה באופנים שאין העירוב יכול לחול על רשות החצר, כגון שיש שם נכרי, ועי' בזה להלן סי' כ"ו)

ג. והנה כ"ז הוא שיטת התוס' ודעימיה, אבל בדעת הרשב"א הוכיחו שהוא חולק בכ"ז וס"ל שאין חילוק בין בית משותף לחצר המשותפת לכמה בתים. דהנה הרשב"א בדף ע"א ע"ב הקשה בהא דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, וז"ל "עוד צריך לי עיון עירבו בחצרות למה צריכין להשתתף במבוי והלא מוציא מרשות משותפת

^ט ולפי"ז צ"ע מה יענה הרשב"א על מה שהובא לעיל מדין יורש, ועי' משנ"ת בזה להלן סי' כ"ה.

טעם אחר, שהישראל הפנימי יש לו פתח לחצר אחרת, ואין לו כלל חלק בחצר הנכרי)

ולמשנ"ת נראה דדברי הרשב"א הם לשיטתו, דהנה לשי" הרשב"א כל חצר שיש בה

ב' בתים, חשיבא כרשות המשותפת לב' הבתים יחד, וכמו בית משותף (וכמשנ"ת) ולפי"ז בהכרח דהא דב' בתים בחצר חשיבי ב' ישראלים והנכרי אוסר עליהם, אי"ז משום שיש להם ב' רשויות חלוקות בחצר. אלא סגי במה שבבתיהם הם חלוקין (דהא בחצר לעולם רשותם היא משותפת כמו בית אחד) ואין מקום כלל לחלק דיוצאים בפתח אחד שאני, דהא בכל חצר דעלמא יש לב' הישראלים רשות משותפת, ואעפ"כ הנכרי אוסר עליהם.

עליהם. ועוד כתבו דאפי' ב' בתים בחצר אחת חשיבי כחד לגבי המבוי (וכ"כ הרא"ש סוף סי' א', וההג"א בשם המרדכי) ולכאו' ביאור דבריהם, דכל שהם יוצאים דרך פתח אחד, לא חשיבי כב' דיורין חלוקים בחצר, ואע"פ שהבתים חלוקים זמ"ז, מ"מ החלק שיש להם בחצר הוא משותף לשניהם. וכן בני חצר אחת, יש להם במבוי דיוור משותף, ובכה"ג ל"ח כב' ישראלים אוסרין זע"ז.

אמנם בדברי הרשב"א שם מבואר דפליג ע"ד התוס' (ממש"כ שם להקשות ע"ד הראב"ד, דהיכא דאיכא ב' בתים בחצר הנכרי אוסר עליהם, ומבו' דלא משכח"ל ה"ת שלא יאסור עליהם הנכרי, כיון שהם בחצר אחת. ובהא דב' בתים זה לפנים מזה ל"ח כב' ישראלים, כ' הריטב"א שם

סימן ט

בדין הוצאה מרשות משותפת לרשות של יחיד

ובביאור דברי התוס' בסוגיא דלחמן בר ריסק

ביתו אסור לו להוציא מהבית לחצר, ולאחרים שביטלו להם מותר. והרשב"א הביא את דברי הראב"ד שפירש בזה, דאף כשמבטל רשות ביתו עדיין הוא משייר דירתו שם, וחשיב כשותף עמהם בבית. ומשו"ה אסור לו להוציא מביתו לחצר, כיון שגם לו יש חלק בבית, וחשיב כמוציא מרשות שלו לרשות של חברו. והא דלאחרים מותר להוציא פי' בזה הראב"ד וז"ל "אבל להם מותר שאע"פ שהוא שותף עמהן בבית אין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכל אחד ואחד מן הדרים שם והרי אלו מוציאים מרשות המיוחדת להן לחצרן המיוחדת להן ג"כ, ואינו דומה לחצר משותפת שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבית המיוחד ממש לכל אחד ואחד מהן, דחצר אינה כמיוחדת לכל אחד ואחד מן השותפין דאין האחד משתמש בחצר כנגד פתחו של חברו אלא זה משתמש כנגד פתחו וזה משתמש כנגד פתחו ולפיכך אין כל החצר כמיוחדת להם אבל בית הרי זה כמיוחד לכל אחד ואחד לפי שכל אחד ואחד משתמש בכל הבית זה כזה"

ולכאוי' כוונת הראב"ד, דכל שהרשות מיוחדת לשני בני"א יחד, חשיב כל אחד מהם כבעלים גמור לענין ההשתמשות שלו, ומשו"ה מותר לבני החצר להוציא מבית המבטל לחצר, דהבית חשיב כרשות שלהם וגם החצר שלהם. אבל למבטל אסור להוציא, דחשיב כמוציא מבית שלו, לחצר שאינה שלו. אלא דקשיא ליה דא"כ מאי שנא מחצר משותפת שאסור להוציא ממנה לבתים, ול"א שיחשב כל אחד כמשתמש בשלו, וע"ז כתב דשאני החצר דל"ח שכולה מיוחדת לכל אחד מן

כתבו התוס' ס"ג ע"ב, דבני מבוי שעירבו יחד בחצירות, וביטלו את רשות המבוי. מותר לזה שביטלו לו להוציא מכל הבתים למבוי, כיון שהעירוב עושה אותן כבית אחד. ובהמשך דבריהם כתבו, דשנים הדרים בבית אחד וביטלו בני החצר את רשותם לאחד מהם. אם יועיל הביטול רק לאחד יהיה הוא מותר להוציא, ולחבירו הדר עמו יהיה אסור.

וצ"ע דמאי מהני שנעשו כבית אחד, והרי בית זה הוא של שותפין, והחצר והמבוי של יחיד. והיאך מותר להוציא מרשות של שותפין לרשות של יחיד.

ולכאוי' צ"ל שאין איסור להוציא מדירה המשותפת לב' בני"א, לדירה המיוחדת רק לאחד מהם. דכיון שיש בעלים אחד לב' הרשויות, ל"ח כב' רשויות חלוקות. והא דאסור להוציא מבית לחצר, זהו רק משום שהחצר ל"ח כדירה אחת המשותפת לכמה בני"א. אלא כמקום שיש בו כמה דירורין חלוקים, וכמשנ"ת לעיל סי' ח'.

אמנם לפי"ז צ"ע, מ"ט אסרו התוס' לזה שלא ביטלו לו להוציא מהבית לחצר, והרי גם הוא מוציא מבית של שותפין לרשות של יחיד. ולכאוי' ממנ"פ אי אמרת שרשות של שותפין ורשות של יחיד אינן חלוקות זו מזו, מותר לכל ישראל להוציא מזל"ז. ואי אמרת שהם חלוקות זו מזו, יאסר לכולם להוציא, והיאך שייך לחלק בזה בין גברא לגברא'.

ולכאוי' דברי התוס' מתפרשים עפ"ד הראב"ד בדף כ"ו, דהנה מבואר בגמ' שם דביטול רשות

' ויש שפירשו בדברי התוס', דביטול רשות מהני רק כלפי זה שביטלו לו, אבל כלפי זה שלא ביטלו לא לא אהני הביטול כלל, ועדיין המבטל אוסר עליו (ועי' משו"ת בזה בס' כ"ה) ולפי"ז הא דאסור לשותף שלא ביטלו לו להוציא, אי"ז משום שהשותף שלו אוסר עליו, אלא המבטל אוסר עליו, דכלפיו ה"ז כאילו לא ביטל כלל. אמנם נראה דאף א"נ שהביטול חל רק כלפי זה שביטלו לו (וכמשי"ת בזה במקומו) מ"מ אי"ז חילוק בגברא, דלאדם זה הועיל הביטול, ולאדם זה לא הועיל. אלא חילוק ברשויות, דכלפי הרשות שביטלו לה אהני הביטול, שלא תאסור הרשות המבוטלת עליה, וכלפי הרשות שלא ביטלו לה לא אהני הביטול. ולפי"ז נמצא דהכא כשביטלו לראובן ושמעון שותף אתו בבית אחד, חל הביטול כלפי חלקו של ראובן, ולא חל כלפי חלקו של שמעון, וא"כ אכתי תקשי שאם אנו אוסרים על שמעון להוציא כיון שלא חל הביטול כלפי החלק שלו בבית, מ"ט לא נאסור גם על ראובן, והרי הוא מוציא מבית המשותף גם לשמעון.

כלל חלק במבוי, דבכה"ג גם להם מותר להוציא. וביאור הדברים, דהנה יל"ע למשנ"ת בד' התוס' והראב"ד, מה הדין היכא שאחד מן השוק בא להוציא מבית השותפין לרשות של אחד מהם (וכגון בגוונא דהתוס', שראובן ושמעון דרים בבית אחד, ובני החצר ביטלו רשותם לראובן) האם דינו כראובן ומותר להוציא, או דינו כשמעון. ונראה שהוא נעשה כאורח אצל ראובן, וכשם שמותר לראובן להוציא, כיון שבבית השותפין הוא נחשב כמשתמש בשלו, כך מותר לאורח להוציא, דחשיב כמשתמש ברשותו של ראובן. והא דשמעון השותף אינו נעשה כאורח אצל ראובן, זהו משום שהוא בעלים בעצמו, וממילא חשבי' ליה כמשתמש בשלו, וא"א לדון שהוא משתמש אצל חבירו.

ומעתה יל"ד, דכ"ז הוא היכא ששמעון יש לו חלק ברשות שהוא מוציא ממנה, ויש לו ג"כ חלק ברשות שהוא מכניס לה, ונמצא שבב' הרשויות הוא משתמש בתורת בעלים, ומשו"ה א"א לדון שהוא מוציא מכח רשותו של ראובן. אבל בכה"ג שהוא מכניס לרשות שהיא רק של ראובן, הוא נעשה שם כאורח של ראובן, וממילא דגם לגבי הרשות שהוא מוציא ממנה דיני' ליה כאורח של ראובן. ולפי"ז מיושבים היטב דברי התוס', דלענין ב' הדרים בבית אחד וביטלו לאחד מהם, אסור לשני להוציא מהבית לחצר. שהרי יש לו חלק גם בחצר (מכח הבית שהוא שותף בו) וא"א לדונו כאורח אצל זה שביטלו לו. משאי"כ בבני חצירות שביטלו את כל רשותם שמבוי ליחיד, ונמצא שאין להם חלק כלל במבוי, וממילא כשמוציאים הם נידונים כאורחים של היחיד שביטלו לו, ומן הדין היה מותר להם להוציא, דכשם שלו מותר להוציא כיון שכלפיו דנים שכל הבית שלו, ה"נ להם מותר שהם כאורחים שלו. וכל מה שאסרו בזה התוס' זהו רק משום שיש בהוצאתם חזרה מן הביטול.

השותפין, אלא לכל אחד יש חלק בחצר, ומשו"ה גם בשעה שהוא מוציא מן החצר, לא חשבינן שכל החצר שלו (ועי' משנ"ת בזה לעיל)

ועד"ז יש לבאר בדברי התוס', דמה שהתירו התוס' להוציא מבית של שותפין לחצר ולמבוי של יחיד (כמשנ"ת דכן עולה מדבריהם) אי"ז משום שרשות של שותפין אינה חלוקה מרשות של יחיד, אלא דברשות של שותפין חשיב כל אחד כמשתמש בשלו. ומשו"ה ההיתר הוא דווקא לזה שביטלו לו את החצר, והוי כמוציא מבית שלו לחצר שלו. אבל לחבירו שלא ביטלו לו אסור להוציא, דחשיב כמוציא מבית שלו לחצר שיש בה חלק שאינו שלו.¹⁴

ונמצא לפי"ז דרשות של שותפין ורשות שהיא רק של אחד מהם, מותר לזה שהוא בעלים על ב' הרשויות להוציא מרשות לרשות, דכלפי ההשתמשות שלו חשיב הכל כרשות אחת. אבל לזה שהוא בעלים רק על הרשות המשותפת, אסור להוציא לרשות של חבירו. דבבית שהוא שותף בו חשיב כמשתמש בשלו, ואסור לו להוציא משם לבית חבירו.

אך צ"ע בדברי התוס' מצינו סתירה בזה, דבתח"ד משמע שההיתר להוציא מבית השותפין לרשות של יחיד, מהני לכולם. שהרי כתבו להתיר ליחיד להוציא מכל הבתים לחצר, כיון שע"י העירוב נעשו כבית אחד. ואח"כ כתבו דלשאר בני החצר אסור להוציא, כיון שע"ז הו' כחוזרין ומחזיקין וביטול הביטול בכך. ומשמע דאי לאו האי טעמא גם להם היה מותר להוציא, אע"פ שהבית משותף לכולם, והמבוי שייך רק לאותו היחיד שביטלו לו.¹⁵

ויש מקום לחלק בזה, שכל מש"כ התוס' דאסור לזה שלא ביטלו לו להוציא לחצר, זהו דווקא בגוונא דהתם שיש לו חלק בחצר. משאי"כ בבני החצירות שביטלו רשותם ליחיד, דלא נשאר להם

¹⁴ ועיקר הך סברא שיש מקום להתיר הוצאה לרשות של שותפין כיון שכל אחד חשיב כמשתמש בשלו, כבר עמדו כע"ז האבנ"ז ופמ"ג שהובא לעיל סי' א' יעו"ש. אמנם הם נקטו דגם כלפי שותפות החצר שייך לדון כן, ובדברינו נתבאר דדווקא בבית שהוא מיוחד לשני השותפין יחד אמר' דכל אחד משתמש בשלו.

¹⁵ ובשלום יהודה ביאר בזה דאין ביטול לחומרא, וביטול לא חשיב כרשותו של זה שביטלו לו לענין לאסור על אחרים. אמנם צ"ע דלכא' כאן אין שייך להתיר מטעם זה, שהרי כל ההיתר של בני החצירות להוציא הוא משום שאנו דנים כאילו כל המבוי של יחיד, דאל"כ הרי הם מרובין במקום נכרי. ולכא' א"א לאחוז החבל בב' ראשיו, לומר דאהני להו הביטול שיחשבו כיחיד אצל הנכרי, ומ"מ המבוי משותף לכולם וממילא מותר להם להוציא. ועוד דלכא' כיון שביטלו את כל המבוי לאחד, ל"ש שיחול שיתוף על המבוי, וממילא דאסור להם להוציא גם בלא הביטול, כיון דלא נשתתפו.

התוס' והראב"ד, דלדעת הראב"ד לאחד שהבית השני ג"כ שלו מותר, ולשותף אסור. ולדעת התוס' בכה"ג מותר לשניהם, וכמשנ"ת. ולענין הוצאה מבית של שותפין לחצר, היכא שיש לאחד מהם עוד בית בחצר. שוין התוס' והראב"ד, שלבעלים של ב' הבתים מותר, ולזה שיש לו רק חלק בבית השותפות אסור.

אמנם בדברי הרשב"א בעבוה"ק (שהובא לעיל סי' הקודם) מפורש להדיא דאסור להוציא מבית השותפין לבית היחיד, כמו שאסור להוציא מחצר השותפין לבית. ולמשנ"ת לעיל שם, דברי הרשב"א הם לשיטתו, דס"ל שאין חילוק בין בית משותף לחצר משותפת, וא"כ כשם שאסור להוציא מחצר השותפין לבית, ה"ה דאסור להוציא מבית השותפין לבית היחיד.

ויש להוכיח מדברי התוס' כחילוק זה, דהנה בדברי התוס' מבואר דגם לבני החצר שדרים יחד עם זה שביטלו לו אסור להוציא מביתם למבוי. וצ"ע דלכאור' ל"ש לאסור עליהם משום חוזרין ומחזיקין, שהרי הם אינם צריכים כלל לבטל, דבני חצר אחת חשיבי כיחיד במקום נכרי (וכמש"כ התוס' בדף ע"ד ע"ב, ובדברי הרא"ש מבואר שלמד לזה מסוגיא דלחמן, ופשיט"ל דבני החצר שלו לא ביטלו את רשותן) וא"כ מ"ט אסור להם להוציא, והרי כתבו התוס' שכל האיסור של בני החצירות הוא רק משום חוזרין ומחזיקין. ולהנ"ל ה"ז מבואר היטב, דאדרבה כיון שלא ביטלו את רשותם נמצא שיש להם חלק במבוי, ובכה"ג ל"ח כאורחים של היחיד ואסור להם להוציא.

ולמדנו לפי"ז, דלענין הוצאה מבית של שותפין, לבית שהוא רק של אחד מהם. נחלקו

סימן י

בגדר ההיתר דשכירות

דסגי אפי' אם משכירו להניח חפץ אחד. וכן נראה שנקט החזו"א בסי' פ"ב סק"א ובעוד כ"מ.

והנה לפי"ז יל"ע היאך מהני השכירות להתיר את דירת העכו"ם, דנהי שיש לישראל זכות בדירת העכו"ם, מ"מ הרי עדיין גם העכו"ם דר כאן. וצ"ל דקולא היא בדירת עכו"ם, דכל שיש שייכות לישראל בדירתו אינו אוסר. וכע"ז כתב החזו"א, דכל ששכר כתיקון חכמים שב דירת העכו"ם להיות כדירת בהמה (אמנם צ"ע לפי"ז דעת הרא"ש ודעימיה הסוברים ששכירות מהני גם בישראל, ויעו' להלן שיתבאר דבאמת מדברי הרא"ש משמע ביאור אחר בדין שכירות)

אמנם לכאו' יש להוכיח מכ"מ שהשכירות מעכו"ם אינה קנין ממון כלל, דהנה מבו' בסוגיין דשוכרין אפי' בפחות משו"פ, ולס"ד זהו משום דשכירות רעועה בעינן. ולמסקנת הגמ' שהטעם משום שעכו"ם נהרג על פחות משו"פ, כ' באבנ"מ (ל"א כ"ד) דמהני מדינא לקנות קניני ממון מעכו"ם בפחות משו"פ, אמנם בל' הרמב"ם מבואר דטעם הא דמהני פחות משו"פ הוא משום שאין השכירות אלא להיכר בלבד, וכע"ז כ' הרשב"א בעבוה"ק ש"ד אות ק"ז, ומבואר מזה שאין כאן כלל קנין ממון (ולפי"ז צ"ל שאף למ"ד שכירות בריאה דינא הכי, דהא גם למ"ד שכירות בריאה סגי בפחות משו"פ כמבו' בגמ')

ובגמ' להלן ס"ה מבו' ששוכרין מן העכו"ם אפי' בשבת, ובטעם הדבר כתב הרשב"א הנ"ל שאין שכירות זה כשכירות גמורה אלא שכירות גרועה, וכע"ז במאירי שם, והתוס' כתבו דחשיב כמתנה בעלמא כיון שאין עושין אלא כדי להתיר הטלטול. ובמג"א סי' ש"פ כתב דטעם הדבר משום דדירת עכו"ם לא שמה דירה (ומה"ט כתב ששכירות מישראל אסורה בשבת, וכמשי"ת) וצ"ע, דלענין קניני ממון ודאי דירת העכו"ם קנויה לו לכל

גמ' ס"ב ע"א, ועכו"ם לא מוגר מ"ט, אילמא משום דלמא אתי לאחזוקי ברשותו, הניחא למ"ד שכירות בריאה בעינן, מאי בריאה ומאי רעועה וכו'. אלא בריאה במוהרקי ואבורגני, רעועה בלא מוהרקי ואבורגני. ובביאור דברי הגמ' נאמרו ג' דרכים, רש"י פירש דמוהרקי היינו למלא כל החצר חביות, והתוס' פירשו בשם ר"ת דהיינו כתיבה וחותמות. ובשם הר"ח פירשו דמוהרקי כמו בנין, ובק"נ אות ד' פירש כוונתם שצריך שיהיה לו זכות לבנות בנין בחצר.

והנה לכאו' לכל הדרכים ענין שכירות בריאה היינו קנין שכירות גמור שיש לו זכות בדיני ממונות להשתמש ברשותו של העכו"ם, וכמבו' בגמ' דלהך מ"ד העכו"ם חושש דלמא אתי לאחזוקי ברשותו. אמנם לא נתפרש מהו ענין השכירות למ"ד שכירות רעועה, ולפו"ר נראה דאף להך מ"ד צריך קנין ממון, אלא דלדעת רש"י א"צ זכות למלא כל החצר, וסגי במה שיש לו זכות לשימוש כל דהו כגון להניח חפץ אחד, ולדעת התוס' א"צ שיהיה נכתב בערכאות.

ובאמת במאירי הביא פרש"י וכתב דלמ"ד שכירות רעועה סגי במה שהשכירו לדבר מועט, ובחי' המאירי הוסיף דסגי במה שמשכירו לתת שם כלי אחד, ומשמע דלכו"ע צריך זכות גמורה, אלא דסגי בזכות להניח דבר אחד. וכן נראה מדברי הבי"ב (בסי' שפ"ב סי"ב) שנקט דלדעת רש"י בדינא דשול"ק כל ששאל מן העכו"ם דוכתא למינח בה מידי חשיב כשוכר מן העכו"ם, ואף בדעת החולקים על רש"י נקט שזהו רק משום דבעינן דווקא שכירות ולא שאלה.³ וכן מבואר במ"ב סק"מ שהביא את דברי הבי"ב, וכן מפורש שם בבה"ל בסעיף ט"ו שכתב דב' שותפין הדריים בבית אחד סגי לשכור מאחד מהם אם השני אינו מוחה, דמסתמא שותפין לא קפדי אהדדי בדבר מועט כזה

³ אמנם עי' בעצי אלמוגים שכתב דהא דמהני שאלת מקום מן העכו"ם להיות כשכירו ולקיטו, אע"פ שאין העכו"ם חושש בזה לכשפים (וא"כ לא הועילו בזה חכמים בתקנתם שלא ילמד ממעשיו) זהו משום שבשאלת מקום כיון שיש לו זכות להניח חפצים העכו"ם חושש דלמא אתי לאחזוקי ברשותו, ומבואר בדבריו דבשכירות רעועה א"צ אפי' זכות להניח חפץ אחד. ומשו"ה לא חייש בזה העכו"ם דלמא אתי לאחזוקי ברשותיה.

ושוכרין אף לשבתות הרבה כיון שעכשיו הוא דר, ה"נ שוכרין משול"ק כיון שעכשיו הוא דר, וכיון דחשיב שכירות הוי כאילו שכר מהבעלים"

וביתר ביאור כתב החזו"א בסי' פ"ד סק"ז ז"ל "וענין השכירות אינו שכירות ממש דאפילו בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אוסר, ומהני שכירות, אף שאין כאן לא בעלים ולא משכיר, אלא הכא תקינהו רבנן, והיינו נמי דמהני לשכור בשבת ולא הוי כמו"מ" ובאמת נראה שיש כאן חזרה בדברי החזו"א, דברישי סי' פ"ב נקט דלשכירות בענין קנין ממון גמור (אלא דלשכירות גרועה סגי בקניית זכות להניח חפץ) ובהמשך הסימן הוקשה לו ע"ז מדינא דשול"ק שיכול להשכיר יותר ממה שיש לו, ומכח זה באמת חזר בו ונקט שהשכירות אינה קנין ממון גמור, ומשו"ה בסוף הסימן שם ובסי' פ"ד נקט דלא בעינין קנין ממון גמור.

ולכאוי יש מקום לדון שאע"פ שא"צ קנין ממון, מ"מ צורת מעשה השכירות הוא ע"י שהעכו"ם נותן לו רשות להשתמש שימוש כל דהו בחצירו תמורת כסף. אלא שא"צ שיחול עסק זה בדיני ממונות, וסגי בדברים שביניהם. וכן משמע לכאוי בדברי התוס' בדף ס"ו, שכתבו דטעם הא דמותר לשכור בשבת ול"ח כמו"מ, זהו משום דהוי כמתנה בעלמא. ומשמע שבאמת יש כאן נתינה מהעכו"ם לישראל, אלא דל"ח עסק של מו"מ והוי מתנה בעלמא (אמנם הגר"ז פי' כוונת התוס' שהכסף הוא מתנה בעלמא)

אמנם הנה הרמב"ם בפ"ב הי"ב כתב ז"ל "שוכרין מן העכו"ם אפ' בשבת, שהשכירות כביטול רשות שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד, לפיכך שוכרין מן העכו"ם אפי' בפחות משו"פ, ואשתו של גוי משכרת שלא מדעתו" ומבואר בדברי הר"מ, דענין השכירות הוא כביטול רשות, ולכאוי הכוונה שמעשה השכירות הוא אותו ענין הנעשה כביטול רשות, אלא שבעכו"ם תקנו שלא יעשה כן בחנם אלא בעד דמים. ולכאוי כביטול רשות ליכא נתינת ממון כלל, אלא ענינו שבעה"ב

דבר, ולענין ממון שייך כאן שכירות גמורה. ופשוט דכוונת המג"א, שאין כאן כלל עסק של שכירות בדיני ממון, אלא רק שכירת הדיורין לענין זה שלא יאסרו (וכמשי"ת) וע"ז הוא שכתב דכיון דדירת עכו"ם לא שמה דירה אין כאן קנין.⁷

וברא"ש בסי' א' כתב בדעת רש"י דעכו"ם יכול לחזור מן השכירות. ובב"י פירש לפי"ז דמש"כ רש"י במתני' דבשכירות לא מצי למהדר דהא נקיט דמי, היינו דכ"ז שאינו מחזיר הדמים אינו יכול לחזור בו, אבל כשמחזיר הדמים יכול לחזור בו (אמנם התור"פ כתב דבשכירות לא אכפ"ל אם חוזר העכו"ם ומשתמש, כיון שבגזילה הוא משתמש, ומשמע לכאוי דאינו יכול לחזור בו כלל, וכן דעת הב"ח דבתוך הזמן שקצבו אינו יכול לחזור) וצ"ע דכיון שקנה הישראל את זכות השימוש בחצר העכו"ם, היאך יכול העכו"ם לחזור בו, ובתו"ש (סקי"א) כתב שזו תקנה מיוחדת הכא כדי שיצטרך לחזור ולשכור מן העכו"ם כל פעם. אמנם בשו"ת חכ"צ (סי' ו') פי' בזה דהכא שכירות המתרת בשבת אין בה קנין של כלום, ואינה אלא סילוק רשות בעלמא.

וכן יש ללמוד לכאוי מהא דאשכחן ששכירו ולקיטו משכיר את רשות העכו"ם (לדעת הרמב"ם והראב"ד, ואף לדעת רש"י דשכיר ישראל אצל נכרי מערב, שול"ק שהוא עצמו נכרי משכיר רשות אדוניו) אף באופן שאין לו בעלות על הבית שיכול להשכירו, והחזו"א בסי' פ"ב סק"י עמד בזה וכתב שכששוכרין משול"ק צריך לשכור בכסף, אע"פ שאין כאן חלות השכירות כלל וצ"ע (ומה שהקשה בזה זהו לשיטתו שנקט שבשכירות מן העכו"ם עצמו איכא קנין ממון גמור) וכ"כ בסק"ל ג, דדין שול"ק הוא אף בשיירא שחנתה בבקעה שאינו שלה, דאע"פ שאינו בעלים לענין קנין הוי בעלים לענין דירה. ושם בסק"ל ד כתב דמהני שכירות מפקיד הממשלה אף לאחר שעבר מתפקידו (אע"פ שנקט שם שהטעם דמהני השכירות משול"ק הוא משום דחשיב כבעלים) וכ' בטעם הדבר ז"ל "ואפשר הטעם כיון דשוכרין מהעכו"ם אף בשיירא שחנתה בבקעה שאינה שלה,

⁷ אמנם בחק יעקב סי' תמ"ד סק"ה כתב ללמוד מדברי התוס' דמי ששכח למכור חמצו בער"פ שחל בשבת יכול למכור בשבת, כיון שאינו עושה אלא כדי להתיר איסור חמץ, ומבו' שפירש בדברי התוס', שבאמת השכירות קנין ממון הוא, והא דשרי זהו משום שאף בקנין ממון גמור היכא שעושה כן כדי להתיר שרי.

ענין הנעשה בביטול רשות, אלא שעושה כן בעד תשלום דמים, ומשו"ה קשיא ליה דישראל לא גרע מעכו"ם בזה.

וכן מבואר בט"ז שפ"ב סק"ו שהקשה מ"ט לא מהני שכירות מישראל בפחות משו"פ דתיפו"ל משום ביטול, מבו' דמעשה השכירות הוא כמעשה ביטול.

וכן יש ללמוד מדברי רש"י במתני' שכתב בד"ה עד שלא יוציא "וש"מ אינו כעכו"ם דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר והא נקיט דמי" ומבואר בדבריו דכי היכי דאשכחן בביטול רשות, שהוצאת כלים הוי מעשה חזרה, ה"נ בשכירות כן, אלא דכיון דנקיט דמי אינו יכול לחזור בו. וצ"ע דבשלמא בביטול שנסתלק לגמרי מחצירו, כל שמוציא לשם כלים הוי מעשה חזרה, אבל בשכירות למ"ד שכירות רעועה הרי לא השכיר אלא זכות שימוש כל דהו, ואיזה חזרה יש במה שמוציא כלים למבוי (וא"כ הו"ל לרש"י לפרש בפשיטות, דבע"כ מיירי בביטול ולא בשכירות, דא"כ מהו החשש שמא יוציא הצדוקי ויאסור, והרי אין בהוצאתו חזרה כלל, ואולי ד' רש"י נצרכו רק למ"ד שכירות בריאה) ובע"כ דס"ל לרש"י ששכירות הוי כענין ביטול ממש, ומשו"ה שייך בזה חזרה בהוצאת הכלים.

וכע"ז מבואר גם בל' רש"י להלן ס"ח ע"ב "דאינו יכול לבטל רשותו בלא שכירות" משמע דגם ע"י שכירות ה"ז ביטול, אלא שהוא ביטול הנעשה בדרך שכירות. **וכ"ה** לשון האגודה ס"ו ע"ב שכ' בטעם הא דמותר לשכור בשבת כיון שאינו כמ"מ "אך מבטל רשותו עבור השכר"

מסכים שמעשה דיוריו אינם בתורת בעלים בפנ"ע, אלא הם מכח זה שביטול לו, וחשיב אורח לגביה, ומ"מ אינו מותר כלום על זכותו בדירתו.¹⁰ ובאמת כן נראה בדברי הר"מ שם בה"י לענין שכירות "ואין להם תקנה עד שישכרו ממנו ויעשה הגוי כאילו אורח עמהן"

וכן יש ללמוד גם מדברי הרא"ש, דהנה הרא"ש בסי' י"ג הביא את דברי מהר"ם שנקט דשכירות לא מהני בישראל, ומכח זה כתב דקי"ל להלכה כמ"ד צדוקי כעכו"ם. דל"ש בזה הלכה כדברי המיקל בעירוב, כיון שיש בזה קולא וחומרא, דאם ישראל הוא אין שוכרין ממנו. והרא"ש הקשה עליו וז"ל "דבריו אינן מובנים דודאי קולא הוא דאינו כנכרי ומבטל רשותו בדיבור ואין צריך שכירות. ומה שכתב דאם אינו כנכרי דמבטל רשות ואין שוכרין ממנו הא ליתא דישראל שלא רצה לבטל אלא לשכור שוכרין ממנו" והנה הרא"ש לא פירש מהיכא פשיטא ליה דשכירות מהני בישראל, ומתוך דבריו נראה שטעמו משום ששכירות לא גרע מביטול רשות, וכן נראה בתח"ד שכתב דמבטל רשותו "בדיבור" וא"צ שכירות, משמע שאותו ענין הנעשה בביטול נעשה גם בשכירות, אלא שכאן בדיבור וכאן בדמים.¹¹

וכן מבואר במג"א שצייד שאף לדעת המהר"ם מהני שכירות מישראל בחול "דלמה יגרע מביטול" (ופשוט שאין כוונת המג"א להקשות שיש כאן מעשה ביטול ממש, דא"כ אף בשבת יועיל) ויל"ע מאי קשיא ליה, והרי בביטול מבטל את כל רשותו ונעשה אורח, משאי"כ בשכירות שאין כאן אלא זכות שימוש כל דהו ברשותו. ובע"כ שהמג"א נקט דענין שכירות הוא ממש אותו

¹⁰ אמנם באמת יל"ד גם לענין ביטול רשות, דלכאו' נראה בכ"מ שיש בזה באמת נתינת רשות ממונית להשתמש ברשותו, דהא בגמ' להלן נחלקו אם ביטול מקני רשותא או סילוק רשותא, ומבו' שם דלמ"ד משום קנין אסור לבטל בשבת. ועוד מצינו במג"א בסי' ש"פ סק"ד שכתב דאין אדם רוצה לבטל רשותו ביתו דלא ניח"ל להרבות עליו הנכנסים והיוצאים, מבואר שצריך לתת להם רשות ליכנס בביתו. ובטור בר"ס ש"פ כתב שביטול א"צ קנין סודר, ובלבוש שם הוסיף שהטעם כיון שבני החצר קונים את הביטול ע"י דריסתם בחצר, ואע"פ שאין קונים קנין בשבת, אי"ז קנין גמור אלא תקנ"ח שיוסלק רשותו. ומשמע שבאמת צורת מעשה הביטול הוא שנותן להם זכות שימוש בחלקו, אלא שאי"ז קנין גמור ומשו"ה מותר בשבת, ולפי"ז יש לפרש את ל' הר"מ שהשכירות כביטול רשות, שאין כוונתו דהיינו ממש אותו ענין של ביטול רשות, אלא דכשם שמצינו דביטול רשות אינו קנין ממון גמור, ה"נ בשכירות.

¹¹ ובחזו"א ס' פ"ב סקט"ו נראה שנקט דגם לדעת הרא"ש לא מהני שכירות מישראל, והא דמהני זהו רק משום שאם אומר רשותי קנויה לך הרי יש כאן מעשה ביטול רשות, ובאמת אם חזר בו המבטל והוציא (קודם שהוציא הזוכה) מהני חזרתו (ויל"ע אם זה כוונת החזו"א) ודבריו הם ע"פ שיטתו דס"ל ששכירות היינו קנין כל דהו בבית הנכרי, ומהני משום דדירת עכו"ם ל"ש דירה, וממילא פשיט"ל דגם לדעת הרא"ש לא מהני בישראל מתורת שכירות, אלא רק מתורת ביטול. אמנם בדברי האחרונים (עי' במג"א שיובא להלן, ועוד) מבואר שנקטו דכוונת הרא"ש, ששכירות לא גרעה מביטול רשות, וממילא מסתבר שיועיל בישראל מתורת שכירות, ויהיה ע"ז כל דיני שכירות.

למעלה מעשרה א"א לשכור (וצ"ע מאי נ"מ ולמה צריך לשכור, והרי מבו' בד' מהר"ם בתשו' הקודמת שם דבכה"ג שיש ביניהם רק חלון מותר להוציא לחצר העכו"ם) ומשמע שאם יש פתח אפשר לשכור גם מחצר לחצר.

ועכ"פ למדנו לכאו' מכ"ז שיש כאן פלוגתא גדולה בגדר השכירות מן העכו"ם, דלדעת הב"י צריך לשכור זכות גמורה להניח חפץ בבית העכו"ם. ויש בזה קולא וחומרא, דמחד גיסא א"צ לשכור את כל רשותו, ומאידך צריך שיהיה לו זכות ממון גמורה בבית העכו"ם. ולהמתבאר מדברי כמה ראשונים נמצא שא"צ כלל זכות גמורה בביתו, אלא השכירות היא כענין ביטול רשות, ומאידך צריך שתהיה שכירות זו על כל הבית, וצריך לומר לעכו"ם שרוצה לשכור ממנו את כל ביתו לצורך העירוב, וכבר עמדו בזה.

והנה הב"י והב"ח נחלקו בדין שכירו ולקיטו שיחד להם בעה"ב מקום, דדעת הב"י שכל שיש לו מקום מיוחד ואינו יכול להשתמש בכל בית העכו"ם ל"ח כשול"ק, ודווקא היכא שהעכו"ם יכול להעבירו ממקום למקום חשיב שול"ק בכל הבית, וכן הא דמהני שאלת מקום וחשיב כשכירו ולקיטו, היינו דווקא היכא שהוא באופן זה שיכול להעבירו ממקום למקום בתוך הבית, אבל ביחד לו מקום לא מהני. אבל דעת הב"ח דכל שיכול העכו"ם להשתמש במקום שיחד לו, שפיר מהני ולכאו' דברי הב"י מתיישבים היטב לשיטתו, דדין שול"ק הוא משום דשאלה כשכירות, ולגבי שכירות לכאו' פשוט שצריך שתהיה השכירות בכל הבית. ולא סגי במה ששוכר חלק מסוים, דזה לא מהני להתיר את שאר הבית (ובדעת הב"ח צ"ל שהוא מפרש דין שול"ק באו"א, וכמשי"ת להלן מדברי הראשונים) אמנם המ"ב הביא להלכה את שיטת הב"ח, ואעפ"כ העתיק גם את דברי הב"י, דהא דמהני שול"ק זהו משום דשאלה כשכירות. ולפי"ז נמצא לכאו', דה"ה לגבי שכירות כל ששוכר מן העכו"ם מקום מיוחד להשתמש בו, חשיב כשכירות אע"פ שאין לו זכות בכל בית העכו"ם (אלא דצריך שיהיה העכו"ם רשאי להשתמש במקום שהשכיר לו) וצ"ע מ"ט יחשב זה כשכירות להתיר כל הבית.

וכן מצינו בשיטת הר"ח בדף ס"ו, דכשם שא"א לבטל אלא היכא שהם אוסרין ומערבין, ה"נ אין הגוי יכול להשכיר היכא שאין אוסרין ומערבין, כיון שהשכירות כביטול.

וכן מבואר בדברי רבנו יהונתן בריש פרקין שכתב שהקלו חכמים בעכו"ם, דאע"ג דישאל המבטל רשות אמרי' שאין לו רשות להוציא בכל אותו שבת מביתו לחצירו כלום, גבי עכו"ם מקלינן שכיון ששוכר ממנו יש לו רשות לנכרי להוציא מביתו כמו שרוצה. ומבו' שענין שכירות הוא כביטול רשות, שהוצאת חפץ לחצר היא סתירה לשכירות.

וכן יש ללמוד לכאו' מדברי תור"פ שהביא דברי הירושלמי דביטול לא מהני בעכו"ם כיון שדרכו להיות חוזר בו, אבל שכירות מהני, כיון שכשחוזר ומשתמש בגזילה הוא משתמש. והנה לפור"ד נראה מדברי התור"פ שיש כאן קנין ממון ושייך ענין גזילה, אמנם לכאו' פשוט שא"א לפרש כן, שהרי ודאי אין העכו"ם מקנה את כל חצירו (וגם א"נ שיש כאן קנין ממון, אי"ז אלא זכות שימוש כל דהו) וא"כ מ"ט אמרינן שאם משתמש הוי בגזילה (ובאמת הב"ח בסי' שפ"ב פירש בד' הירושלמי דמיירי בחוזר ומשתמש במה שהשכיר ומעכבו לישראל מלהשתמש, אבל בתור"פ משמע שמפרש כפשוטו, דכל שמשמש יש כאן גזילה) ובע"כ כוונת התור"פ דכלפי הדין שחידשו חכמים להחשיבו כאילו נסתלק מרשותו דייני' מה שמשמש כאילו הוא גזלן, ואין השכירות בטילה עי"ז. ועכ"פ מבואר לפי"ז, דלא סגי בזכות להניח חפץ בחצר, אלא צריך שתהיה השכירות בכל החצר.

אמנם בעיקר משנ"ת דגדר דין שכירות הוא כביטול רשות, יל"ע דלכאו' מצינו כמה חילוקים בין דיני שכירות לדיני ביטול, דהא לענין שכירות קי"ל אחד שוכר ע"י כולם. משאי"כ לענין ביטול דצריך לבטל לכל אחד ואחד. ועוד דלגבי ביטול אין ביטול מחצר לחצר, משאי"כ שכירות לכאו' אפשר לשכור גם מחצר לחצר (אמנם בד' הר"ח בדף ס"ו מבו' שאין העכו"ם יכול להשכיר אלא היכא דמצו לערובי, ולכאו' ה"ה שאין שכירות מחצר לחצר) ועי' תשו' מהר"ם (סיני וליקוט"ם תפ"ח) שכתב דהיכא שאין ביניהם אלא חלון

הבעה"ב מדירתו. אלא דבעכו"ם הצריכו חכמים שיהיה זה בדרך שכירות, וכיון שכן צריך שתחול השכירות גם בדיני ממונות, וע"ז הוא שכתב המאירי דסגי במה שיש לו זכות להניח חפץ אחד, ומ"מ עיקר ענין השכירות הוא לבטל את כל הבית כעין דין ביטול רשות. ובזה א"ש היטב מה שנקט המאירי דשכירות מהני גם בישראל, וא"ש נמי מה שכתב דישראל שהשכיר אסור לו להשתמש, דה"ז כביטול רשותו שאסרו עליו להוציא.

עוד בגדר החילוק בין שכירות לביטול

יל"ע בהא דמבוי בגמ' ס"ו דמותר לשכור בשבת, ונת' לעיל שהטעם בזה הוא משום שהשכירות אינה קנין ממון גמור, דהא בגמ' להלן מבואר דאף ביטול רשות למ"ד שהוא מקני רשותא אסור לעשותו בשבת, ולכאור' שכירות לא גרע מביטול, דאף א"נ שאין כאן קנין ממון, מ"מ אנו דנים כאילו נותן את רשותו (דלכאור' זהו הגדר בביטול רשות) והנה למש"כ הר"מ שהטעם שמותר לשכור בשבת הוא משום שהשכירות כביטול רשות, לכאור' צ"ל דבאמת הא בהא תליא, והא דקי"ל דמותר לשכור בשבת, זהו רק משום דקי"ל גם לענין ביטול כב"ה דמבטלין בשבת, דביטול אסתלוקי רשותא הוא ולא קנין, וה"נ שכירות הוי רק סילוק ולא קנין גמור. אמנם בדעת התוס' שכתבו דהא דמותר לשכור בשבת זהו משום שאינו עושה אלא כדי להתיר הטלטול, יל"ע מאי שנא דלענין ביטול למ"ד מקני רשותא אסור. והנה במג"א (שהובא לעיל) מבוי' שההיתר לשכור בשבת הוא רק ברשות עכו"ם, לפי שאין דירתו דירה, אבל בישראל באמת אסור לשכור בשבת (ולכאור' כוונתו דאע"פ שגם בישראל מהני שכירות רעועה, מ"מ אסור לשכור בשבת, וכמשנ"ת לעיל) ולפי"ד י"ל דהא דאסור לבטל רשות (למ"ד מקני רשותא) זהו משום דאע"פ שלא חל קנין ממון גמור, מ"מ בדיני דיורי עירובין צריך לדון שחל קנין, כדי להתיר את רשות הישראל, ובאמת מה"ט אסור לשכור מישראל. משאי"כ שכירות מעכו"ם, דכיון שאין דירתו דירה א"צ אלא מעשה שכירות בעלמא, וא"צ לדון שבאמת חל קנין השכירות, אלא כיון ששכר ממילא חזרה דירת העכו"ם לדינה שהיא כדירת בהמה.

ובבי"מ באבהע"ז קל"ו עמד בקו' זו וכתב כע"ז באור"א קצת, דלענין שכירות מן העכו"ם

והנה באור"ז סי' קס"ח כתב דעכו"ם בעל פונדק צריך לשכור ממנו ולא סגי בשכירות דיהבי ליה משום לינה (והובא ברמ"א בר"ס שפ"ב) ומשמע בדבריו שהטעם הוא משום שבשכירות זו לא מתקיימת תקנתא דרבנן, כיון שאין העכו"ם חושש לכשפים. וצ"ע מ"ט הוצרך לזה, והרי לכאור' הישראלים הלנים שם אין להם זכות בכל בית העכו"ם אלא רק במקום לינתם, ומאי ס"ד דסגי בשכירות זו להתיר את רשות העכו"ם, וצ"ע.

ועוד יש בכ"ז מבוכה, דהנה למשנ"ת היה נראה לכאור', דטעם הסוברים דשכירות מהניא בישראל, הוא משום שהשכירות חלה על כל בית העכו"ם, ודמי לביטול רשות (וכמש"כ הרא"ש) וטעם הסוברים דשכירות לא מהני בישראל, הוא משום דס"ל שאין השכירות חלה על כל הבית, אלא ענין השכירות הוא שהישראל זוכה בזכות כל דהו בבית העכו"ם (ומה"ט סגי בזכות להניח חפץ אחד) והקלו חכמים בדירת עכו"ם, דסגי בזה לסלק לגמרי את רשות העכו"ם. אמנם אי"ז מתיישב בדברי הראשונים, דבד' המאירי מבואר דלענין שכירות רעועה סגי בזכות להניח חפץ אחד, ומאידך מבואר בדבריו דפשיט"ל דשכירות מהני גם בישראל. וצ"ע, מה"ת שיועיל כה"ג בישראל. ומאידך נתבאר לעיל מדברי תור"פ, דס"ל שהשכירות היא על כל בית העכו"ם (ומה"ט כשמשמש בחלקו חשיב שימוש בגזל) ואעפ"כ דעת תור"פ בדף ס"ו דשכירות לא מהני בישראל, דדוקא דירת עכו"ם דלא שמה דירה ניתרת ע"י שכירות, וצ"ע.

והנה בחידושי המאירי כתב דא"צ שיהיה השכירות ע"מ להשתמש למלאות כליו, שאפי" לא שכרה אלא לדבר מועט לתת שם כלי אחד סגי. ואח"כ כתב דבישראל אם השכיר רשותו ודאי מהני, אלא שאנו צריכים לידע וכו' דישראל שבטל רשותו או נתן רשות או שכר, אסור לו להשתמש עליהם. ומבוי' בדבריו, שישראל שהשכיר אסור לו להשתמש כמו בביטול, וצ"ע שהרי השכירות היא רק להניח חפץ אחד, וכמש"כ המאירי לעיל מינה, וא"כ מ"ט זה אוסר על הישראל להוציא.

ולכאור' צריך לבאר בזה, דודאי עיקר ענין השכירות היינו כעין ביטול רשות, דדיני' ליה כאילו שכר את כל רשות בעה"ב ונסתלק

קנין, וכל הנידון הוא משום נתינת הדמים שהיא דומה למו"מ, וזה שרי היכא שעושה כדי להתיר הטלטול (ופי' כן בכוונת התוס' דהוי כמתנה בעלמא, דהיינו שהדמים הם כמתנה בעלמא)

ולפי"ז למדנו מדברי הגר"ז, דגדר החילוק בין שכירות לביטול, אי"ז רק שהשכירות היא בשכר והביטול בחנם (וכדמשמע בד' כמה ראשונים שהובאו לעיל) אלא שביטול ענינו נתינה והקנאה גמורה של הרשות (וזה למ"ד משום קנין, ולמאי דקי"ל סילוק רשותא, היינו שהוא מסתלק מרשותו לגמרי) משאי"כ שכירות, שהוא כהשכרת ממון שנשאר בעלים על רשותו, ונותן לאחר זכות להשתמש בו.

ולפי"ז יש לבאר את דעת הראשונים דס"ל ששכירות לא מהני בישראל, דבאמת גם הם מודים שעיקר ענין שכירות הוא מעין ביטול רשות. אלא דמ"מ ביטול עדיף, שהוא סילוק גמור של הבעלים, ואנו דנים בשבת זו כאילו אינו בעלים כלל על רשותו שבחצר, משאי"כ בשכירות, שהוא נשאר בעלים אלא שאנו דנים כאילו נתן לאחרים זכות להשתמש ברשותו כדין שכירות ממון.

א"צ כלל שיחול השכירות, אלא שיהיה העכו"ם סבור שהוא משכיר. ועוד הביאו משו"ת משיב דבר ח"א סי' כ"ז שכתב דבמתנה כל האיסור הוא על הנותן, ומשו"ה בביטול שהמבטל הוא ישראל אסור, אבל בשכירות מן העכו"ם שרי.

והנה הגר"ז בשפ"ב ס"ח כתב ז"ל "מותר לשכור מן הנכרי אפילו בשבת ואין בזה משום מקח וממכר שהרי אינו קונה רשות מן הנכרי אלא שוכרה ואף שכירות ג"כ אסורים בשבת משום שדומה למקח וממכר שנותן לו דמים בעד החפץ ששוכר כמו שהלוקח נותן בעד המכר מ"מ כאן כיון שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בה אלא להתיר הטלטול בלבד א"כ הדמים שנותן לו אינו אלא מתנה בעלמא ואינו דומה למקח וממכר שנותן לו בעד המכר הנקנה לו להשתמש בו" ובהמשך דבריו כ' ז"ל "אבל לקנות רשות בשבת אסור אף שאינו קונה אלא להתיר טלטול ואפילו במתנת חנם כמו שנתבאר בסי' ש"פ וכמו שיתבאר בסי' תקכ"ח" ולכאו' פשוט שכ"ד הגר"ז מכוונים ליישב את הקושיא הנ"ל, דמ"ש לענין ביטול דלמ"ד מקני רשותא אסור לעשותו בשבת, אע"פ שאינו עושה אלא כדי להתיר הטלטול, ואי"ז קנין גמור. וע"ז כתב דשאני שכירות שנתנת השכירות עצמה אינה

סימן יא

בדין שכירות מישראל וממומר

מותר לשכור כיון שאין דירתו דירה לא מקרי קנין, משא"כ בישראל דירתו דירה.

ולכאוי דברי המג"א צ"ע, דהא דעכו"ם אין דירתו דירה היינו שאינה חשובה לאסור מדין ע"ח, ומ"מ אין גריעותא בזכות העכו"ם בביתו, ומ"ט יהיה מותר לשכור ממנו יותר מישראל.

והנה לפו"ר היה אפשר לפרש כוונתו, דבישראל כיון דדירתו דירה בעיני קנין גמור, ומשו"ה אסור בשבת. משא"כ בעכו"ם דכיון שאין דירתו דירה סגי בשכירות רעועה ואין כאן באמת מעשה קנין. אמנם באמת פשוט שא"א לפרש כן כוונת המג"א, שהרי עיקר דבריו הם ליישב מה דקשיא ליה מ"ט אותה השכירות המועלת בעכו"ם לא תועיל גם בישראל שהרי לא גרע מביטול רשות, וא"כ בע"כ דפשיטא ליה ששכירות בעכו"ם אע"פ שאין בה קנין ממון גמור מ"מ סגי בה גם להתיר רשות ישראל, וכמו שמצינו שביטול רשות מועיל בישראל.

ולכאוי כוונת המג"א היא, שבישראל אסור לשכור בשבת, כיון שיש כאן קנין על רשותו לענין עירוב, דאע"פ שאין כאן קנין ממון, מ"מ גם זה שקונה את רשותו לענין עירוב ה"ז ענין מו"מ בשבת. ודווקא בעכו"ם שרי, כיון שאין לו כלל דירה ורשות בחצר (כלפי דיני עירוב) ונמצא שאין השוכר קונה ממנו כלום, אלא ע"י השכירות שב דירתו להיות כדירת בהמה.

והנה בק"נ כתב בדעת המהר"ם וז"ל "שמעולם לא עלה על דעת מהר"ם שאין שכירות מועיל בישראל דהא לא גרע מביטול רשות דמהני, אך דכוונת ר"מ שאין שוכרין מישראל היינו בשכירות רעועה פחות מש"פ, אלא שכירות מעליא בעינין, גם אין שוכרין מישראל בשבת מהך טעמא כיון דשכירות מעליא בעינין אין קונין בשבת, אח"כ מצאתי במג"א סי' ש"פ כדבריי" וצ"ע מש"כ שכ"ה דברי המג"א, שהרי לא כתב המג"א דבעינין שכירות יותר טובה בישראל, אלא רק שחלוק ישראל מעכו"ם בפרט זה של שכירות בשבת, וכמשנ"ת. וגם מה שנקט הק"נ ששכירות פחות משו"פ שייך לדין שכירות רעועה צ"ע, דהא מבואר

לעיל הובא מה שנחלקו הרא"ש ומהר"ם בדין שכירות מישראל, והנה בדברי הרא"ש מבואר דפשיטא ליה דשכירות מהני מדינא גם בישראל, וכמשנ"ת הטעם בזה לעיל, ובדעת המהר"ם דלא מהני שכירות בישראל מצינו כמה טעמים. בתור"פ והתורא"ש להלן ס"ו כתבו דשכירות לא מהני אלא להתיר דירת העכו"ם שהיא דירה גרועה ולא דירת ישראל וכמו שהובא לעיל. וכע"ז כתב הגרע"א בתשו' לו', ושם כתב עוד טעם, דבאמת מן הדין שכירות מהני גם בישראל, אלא שתקנו חכמים שלא תועיל בישראל, כדי שיחוש העכו"ם לכשפים ולא ירצה להשכיר, וכע"ז כתב התו"ש סי' ש"פ. והט"ז שם כתב דכיון דמדינא לא מהני בפחות משו"פ, ממילא גם ביותר משו"פ לא מהני (ובתו"ש שם הבין ככוונתו דהוי גזירה שמא יבואו לשכור בפחות משו"פ כמו בעכו"ם)

והלבוש שם הביא את ב' הדעות וז"ל "ואם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, יש אומרים שמועיל כמו ביטול, ויש אומרים שאינו מועיל כיון שאינו עושה מרצון גמור אלא משום שכירות, ודוחק אותם בשבת לא הוי ביטול" והנה בלשונו משמע שדעה קמייטא ס"ל דמועיל משום שיש כאן ממש מעשה ביטול, ודל מהכא את הדמים הרי יש כאן ביטול. וע"ז כתב שטעם החולקים דכיון שעושה רק משום השכירות, אי"ז ביטול. אמנם באמת א"א לפרש כן, דהא דעה קמייטא הוא דעת הרא"ש דס"ל ששכירות מהני בישראל בתורת שכירות, ונ"מ בזה שאינו יכול לחזור בו כ"ז שאינו מחזיר הדמים (וכן כמה חילוקים שמצינו בין שכירות לביטול, וכגון הא דא' שוכר ע"י כולם) ובע"כ כוונתו דכיון שעושה בשביל הדמים יש כאן חסרון בעצם השכירות, וצ"ע.

והמג"א שם כתב שבאמת גם המהר"ם מודה ששכירות מהני בישראל, דלמה יגרע מביטול, ומש"כ המהר"ם שיש קולא אם צדוקי דינו כעכו"ם בהא דמהני ליה שכירות, כוונתו שבישראל אין שוכרין ממנו בשבת, דדוקא בעכו"ם

לכשפים שהוא רואה ששוכרין ממנו ולא מישראל (וכע"ז כ' בתו"ש) ועוד כתב דכיון שחמירו בו שלא יועיל עירוב וביטול כמו בעכו"ם, הקלו שיהיה דינו כעכו"ם גם לענין שכירות.

ויל"ע לדרך הב' של הגרע"א. אם הא דמהני ליה שכירות, זהו דווקא היכא שהוא אוסר בתורת עכו"ם וצריך דווקא שכירות, ובוזה הוא שהקלו שלא יצטרך גם לבטל וגם לשכור, וסגי ליה בשכירות לחוד. או"ד שהקלו דדין דירתו כדירת עכו"ם לענין שכירות, ולעולם סגי ליה בשכירות. ונ"מ בזה במומר במקום ישראל אחד, דלכאו"ל יל"ד שלא תועיל לו שכירות ויצטרך דווקא ביטול. דהא השתא אינו אוסר בתורת עכו"ם, וממילא ל"ש לומר בזה שלא החמירו בו יותר מבעכו"ם. ומאידך יל"ד שגדר הקולא הוא שדירת מומר לעולם דינה כדירת עכו"ם לגבי שכירות, ואף במקום ישראל אחד סגי בשכירות.

ויל"ע עוד מה הדין במומר דליתא בביתו אי מהני ליה ביטול רשות, דלכאו"ל י"ל דכשם שבעכו"ם לא גזרו היכא דליתא, ה"נ במומר לא גזרו עליו גזירת עכו"ם. וממילא נשאר רק שהוא אוסר בתורת ישראל, וע"ז סגי בביטול. או"ד דהא דעכו"ם אינו אוסר בדליתא, זהו משום דדירתו לאו דירה, אבל זה שדירתו דירה, שייך בו הגזירה גם בדליתא.

והנה הגרע"א שם כתב בתו"ד דבישראל אחד הדר עם הצדוקי צריך לבטל או לשכור, ונראה מדבריו דסגי בשכירות, אמנם י"ל דדבריו הם ע"פ מאי דקי"ל לעיקר דשכירות מהני גם בישראל. אבל לדעת מהר"ם דשכירות לא מהני בישראל, אפשר דלא מהני גם בצדוקי במקום ישראל אחד, כיון שבכה"ג אין לו דין עכו"ם.

בגמ' שאפי' למ"ד שכירות בריאה בעינן שוכרין מן העכו"ם אפי' בפחות משו"פ, ולכאו"ל כוונתו לאו דווקא דבישראל בעינן שכירות בריאה, אלא שפחות משו"פ ה"ז קולא בעכו"ם, ובישראל ליתא להך קולא (ומבואר בדברי הק"נ דפשיטא ליה שמצדוקי שוכרין אפי' בפחות משו"פ, וזהו הקולא במה שצדוקי דינו כעכו"ם, ובאחרונים דנו בזה, דהתו"ש מסיק דמהני ליה שכירות בפחות משו"פ, אבל הגאו"י להלן נקט דלא מהני שכירות ממומר (בפחות משו"פ)

והנה בהא דצדוקי ומומר דינו כעכו"ם דנו בזה האחרונים, דלכאו"ל זהו רק לחומרא שהוא אוסר במקום ב' ישראלים כעכו"ם, ולא מהני ליה ביטול ועירוב. ומ"מ דירתו דירה כישראל, ול"ח לענין זה כעכו"ם דדירתו לא שמה דירה (דנהי שגזרו בו חכמים שמא ילמד ממעשיו, מ"מ ישראל הוא) ומשו"ה הוא אוסר גם היכא דליכא ב' ישראלים, וכן מבואר לכאו"ל בדברי המהר"ם והרא"ש שדנו אם יש קולא במה שצדוקי דינו כעכו"ם, ומבואר בדבריהם שלא החשיבו קולא שאינו אוסר במקום ישראל אחד (אמנם עי' בק"נ שם שכתב דזה ל"ח קולא משום דהוי מלתא דלא שכיחא שידור ישראל אחד עם הצדוקי, ויל"ע דלכאו"ל אכתי איכא נ"מ רבתא בישראל שאינו דר שם ובא להוציא מחצר אחרת לחצר העכו"ם) וכן נקטו הגרע"א והאבהעו"ז והגאו"י. אמנם בלשון הרמב"ם משמע דמומר דינו כעכו"ם לגמרי ואינו אוסר, וכן הביאו שכתב להדיא ברבנו ירוחם.

והנה לדעת הגרע"א ודעימיה יל"ע היאך מהני שכירות במומר, לדעת הסוברים דשכירות לא מהני בישראל. והגרע"א כתב ב' דרכים בזה, חדא שבאמת מדינא שכירות מהני בישראל, והא דלא מהני זהו משום תקנ"ח כדי שיחוש העכו"ם

סימן יב

בדין שכירו ולקיטו

דדירת השכיר מסתלקת דאל"כ היאך מהני עירוב לרשותו של העכו"ם)

והנה בגמ' להלן ס"ו אמרו שוכר כמערב מה שוכר אפי' שכירו ולקיטו וכו', ופרש"י דשול"ק דנכרי אם נכרי הוא משכיר רשות אדוניו לדיורי החצר. ודברי רש"י הם לשיטתו, דלעולם אזלי בתר השכיר, שאם ישראל הוא נותן עירוב, ואם עכו"ם הרי הוא משכיר. אמנם יל"ע דל' רש"י "משכיר רשות אדוניו" משמע שאין הטעם משום דחשיב כבעלים, אלא שהשכיר משכיר רשות אדוניו. ולמשנ"ת י"ל, דבאמת בעכו"ם אצל עכו"ם ליכא למימר שבטלה דירת בעה"ב, והשתא הדירה היא רק של השכיר, אלא דכיון שגם השכיר נחשב כבעה"ב יכול להשכיר את רשות אדוניו.

וברשב"א הביא דעת הראב"ד, דהא דאמר שמואל שול"ק נותן עירובו ודיו, היינו כשהוא שכיר אצל הישראל. אבל בשכיר אצל העכו"ם, הרי הוא משכיר את רשות העכו"ם. ומבואר בדברי הרשב"א דלפי"ז נחא ליה הא דסגי בשאלת מקום אע"פ שאין לו פיתא ולינה, ולכאור' ביאור הדברים, דכל קו' הרשב"א היא על מה שנותן עירוב, דכל שאין לו דיורין בחצר אינו שייך כלל בנתינת עירוב, אבל לענין שכירות שפיר נחא ליה דאף שול"ק שאין לו דיורין מצי להשכיר עבור בעה"ב, כיון שיש לו חלק בדירת בעה"ב.

ולדעת הרמב"ם והראב"ד לכאור' גדר הדין דשול"ק היינו דכיון שיש לו חלק בדיורי העכו"ם הרי הוא נעשה כשלוחו ויכול להשכיר עבורו, ומשו"ה לא אזלינן בתר דיני השכיר שהוא ישראל. אלא צריך להשכיר כדיני הבעלים שהוא עכו"ם, וכן נראה מדברי הרמב"ם דמדמה דין שול"ק לדין אשתו של אדם ששוכרין ממנה.

ולכאור' לפי"ז גם הא דאמר שמואל דשול"ק של ישראל נותן עירובו ודיו, היינו משום שהוא נעשה כשלוחו של בעה"ב לתת עירוב עבורו. אמנם יל"ע בזה, דהנה בריטב"א מפורש דשול"ק של ישראל לא מצי לתת עירוב אלא דווקא היכא שיש לו פיתא ולינה, וצ"ע דכיון שאינו נותן בתורת בעה"ב אלא בתורת שליח, מ"ט צריך

א. גמ' ס"ד א' אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ולקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהו"ל כשכירו ולקיטו. ואמר ר' יהודה אמר שמואל, אפי' שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו, וברש"י פי' שכירו ולקיטו של נכרי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו. ומבואר בדבריו רש"י, דעיקר דין שול"ק הוא דווקא בדירת נכרי (ומשו"ה פי' דאף מימרא דר"י אמר שמואל מיירי בנכרי) ועוד מבואר בדבריו, שאף שול"ק של נכרי אינו משכיר רשות הנכרי, אלא נותן עירוב, וכדעת רש"י דשול"ק נותן עירוב כתבו גם בתוס' להלן ס"ו, אמנם דעת הרמב"ם והראב"ד דשול"ק דעכו"ם משכיר את רשות העכו"ם וכמשי"ת.

ויל"ע לדעת רש"י דהא דירת עכו"ם אינה ניתנת ע"י עירוב, ומ"ט מהני הכא עירוב להתיר את דירת העכו"ם. ולכאור' ביאור דעת רש"י, שהשול"ק נעשה כבעלים על דירת העכו"ם, וחשיבא כדירת ישראל ולא דירת עכו"ם, וממילא שפיר מהני עירובו של הישראל להתירה. וכן משמעות דברי הריטב"א בסוגיין שהביא פרש"י וז"ל "דה"ק שנעשה הישראל כשכירו ולקיטו שהוא חשוב כבעל הבית ונותן עירוב עם בני חצר ושוב אין חוששין לרשותו של גוי" וכע"ז הוא בל' הריטב"א להלן ס"ו, דה"ה כאילו כל הרשות קנויה לו.

והנה הרשב"א הקשה ע"ד רש"י דהיאך נותן זה עירוב והרי אין לו פיתא ולינה, וכתב דהקלו לגבי עכו"ם דאפי' שול"ק שאין לו פיתא ולינה יחשב כבעה"ב כישראל הדר שם. וכתב דלפי פי' זה דווקא בשול"ק של עכו"ם אמרו, אבל שול"ק של ישראל בזמן שאין לו שם פיתא ולינה אינו נותן עירוב, ומשמעות דבריו דהיכא שיש לו פיתא ולינה שפיר נותן עירוב עבור בעה"ב גם בישראל (ואי"ז קולא אלא מעיקר הדין) ויל"ע דבשלמא בדירת עכו"ם י"ל דכיון דלא שמה דירה כל שיש שם דיורי ישראל בטלה דירת הנכרי, אבל בדירת ישראל מ"ט יחשב השכיר כבעה"ב. ואולי צ"ל שבאמת בישראל אין דירת בעה"ב מסתלקת מכח השכיר, אלא דכיון שהוא ג"כ נחשב כבעה"ב יכול לתת עירוב (משאי"כ בישראל אצל עכו"ם דבע"כ צ"ל

עירובו במבוי זה הווי נמי בעלים להחמיר, או"ד לקולא אבל לחומרא לא וכו'. והרשב"א פי' כוונת רש"י, דמיירי בשול"ק שאין לו פיתא ולינה, וכיון שהחמירו חכמים לשויה כבעלים, מבעי"ל דשמא חשיב גם כבעלים להחמיר. ויל"ע דלכאו' פירוש זה א"ש רק לדעת רש"י שנאמרה קולא דשול"ק חשיב כבעלים אע"פ שאין לו דיורין, אבל לדעת הראב"ד לא נאמרה כלל קולא להחשיב את השול"ק כבעלים, ומה"ת שיחשב כבעלים לאסור.

ובאמת הרמב"ם בפ"ב הי"ב כתב היו לגוי זה שכירים רבים או שמשים רבים אם השכיר אחד מהם דיו, ולכאו' הר"מ פי' האבעיא בסוגיין אם סגי לשכור מאחד מהם, או"ד כיון שיש כמה שכירים צריך לשכור מכל אחד, דאין כח באחד מהם להשכיר עבור הבעלים, וכ"ה מפורש במאירי בסוגיין, וא"ש היטב דברי הר"מ לשיטתו, דמעולם לא היה ס"ד שהשול"ק יאסור.

אמנם דברי הרשב"א צ"ע, שבתחילה הביא את דברי הראב"ד וכתב שזהו הנכון, ואח"כ הביא פרש"י באבעיא דה' שול"ק, ולכאו' פי' זה א"ש רק לדעת רש"י לשיטתו, ואי"ז מתישב אם דעת הראב"ד (ובאמת הרשב"א שם כ' דהראב"ד יש לו פירוש אחר בגמ', אמנם משמע דגם למה שהסכים עם פי' הראב"ד בעיקר הדין דשול"ק, מצי לפרש כרש"י בבביא דה' שכירו) ובאמת כן משמע גם בדברי הרשב"א עצמו שכ' ז"ל "וגם בעיא זו בשכירו ולקיטו של עכו"ם דווקא כמו שאמרנו" ולכאו' בדברי הרשב"א לעיל מפורש כן רק לדעת רש"י, אבל בדעת הראב"ד נקט דשול"ק מהני בישראל כמו בעכו"ם, וצ"ע.

והנה הר"ן בסוגיין כתב ז"ל "פי' הראב"ד ז"ל דהא דרב יהודה לדמיון בעלמא נקטה, דכי היכי דשכירו ולקיטו של ישראל נותן עירובו ודיו הכי נמי שכירו ולקיטו של גוי משכיר רשות הגוי דכבעלים חשבינן ליה" ומבואר בדבריו דאף לשיטת הראב"ד גדר הדין דשול"ק משכיר את רשות העכו"ם, היינו שהוא נחשב כבעלים. וצ"ע דכיון שהוא כבעלים מ"ט דינו בשכירות ולא בעירוב (ואף א"נ דס"ל הר"ן דשכירות מהני גם בישראל, מ"ט יקשה מ"ט לא סגי ליה בעירוב) ולכאו' צ"ל שאין כוונת הר"ן דחשיב כאילו נסתלק הגוי והשתא הוי דירת ישראל, אלא דכיון שיש

שיהיה לו פיתא ולינה. ולכאו' צ"ל דכל שאין לו דיורין אינו כלל בתורת נתינת עירוב, ולא מצי לתת עירוב גם עבור בעה"ב (דהא פשיטא שאי"ז שליחות בעלמא, אלא כיון שהשכיר דר בדיורי בעה"ב, הרי הוא שייך לנתינת העירוב עבור בעה"ב)

וכן צריך לפרש לכאו' גם בדברי הרשב"א, דהנה הרשב"א כתב דלרש"י הא דשול"ק שאין לו פיתא ולינה נותן עירוב, זהו אצל עכו"ם. אבל בישראל כל שאין לו פיתא ולינה אינו נותן עירוב, ואח"כ כתב אבל הראב"ד ז"ל פי' כי ישראל זה השואל ממנו מקום אינו נותן עירוב אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום העכו"ם. ולפו"ר משמעות הדברים, דהדין שכ' הרשב"א דשול"ק דישראל אינו נותן עירוב, זהו דווקא לרש"י, אבל להראב"ד שפיר הוא נותן עירוב אע"פ שאין לו פיתא ולינה. אמנם יש לפרש שאי"ז כוונת הרשב"א, אלא כוונתו דלרש"י בע"כ מתפרש מימרא דשמואל בשול"ק שאין לו פיתא ולינה, וזהו דקמ"ל דאעפ"כ עשאוהו כבעלים לתת עירוב, ומשו"ה ילפי' מזה דגם שאלת דוכתא מהני. משאי"כ לדעת הראב"ד, די"ל דדברי שמואל מיירי בשול"ק שיש לו פיתא ולינה, והא דילפי' מזה דמהני שאלת דוכתא. היינו דכשם ששכיר של ישראל נעשה שלוחו של בעה"ב לערב בשבילו, היכא שהוא בר עירוב דיש לו פיתא ולינה, ה"נ שכירו של העכו"ם נעשה שלוחו להשכיר בשבילו.

והנה הרשב"א כתב דהא דמייתי בגמ' לדברי ר"י אמר שמואל לדמיון בעלמא נקטיה, וצ"ע מ"ט זהו דמיון בעלמא, דלכאו' הוי חד דינא ממש, דכשם ששכיר של ישראל מערב בשבילו, ה"נ שכירו של עכו"ם משכיר בשבילו. ולכאו' יש לבאר בזה, דודאי בשול"ק של עכו"ם יש חידוש יותר, דבישראל השכיר עצמו הוא בר עירוב, וכיון שהוא דר מכח הבעלים מצי לתת עירוב גם עבור הבעלים. משאי"כ בשול"ק של נכרי, שהשכיר עצמו אינו בר שכירות כלל, כיון שאין לו פיתא ולינה (ועוד די"ל שאין שכירות מועילה בישראל) ואעפ"כ מצי להשכיר את רשות העכו"ם.

והנה בהמשך הגמ' בעי אביי היו שם ה' שכירו מהו, וברש"י פירש שהאבעיא מי אמרינן כי היכי דשוניהו ליה לשול"ק כבעלים להקל ולהתיר

אמנם התור"פ והתורא"ש הביאו בשם הר"י מקינון שדקדק מדברי הירושלמי, דהתם מיירי בשכח ולא עירב וצריך לבטל רשותו, ובוזה הוא דלא מהני ביטולו של הישראל בשביל הגוי. אבל בער"ש אף בשותפין יכול השותף הישראל לערב בשביל העכו"ם, דלא גרע משכירו ולקיטו. ובדבריהם מבואר טעם הדבר, דהוא כמו דאשכחן בה' ששבתו בטרקלין עירוב אחד לכולן (ודוקא ביטולו של הישראל לא מהני, דלא מצי מבטל עבור חברו) ולכא' כן הוא גם דעת תי' בתרא של התוס' שלא פירש את דברי הירושלמי בשותפין, וכן מבואר בדברי הב"י והרמ"א שנקטו לדינא דשותפין חשיב כשול"ק, ולכא' זהו משום שפסקו כתי' בתרא של התוס', וס"ל שהוא חולק על תי' קמא.

ויל"ע לדעת תי' קמא שבתוס' והראשונים הנ"ל, דס"ל דשותפין ל"ח כשול"ק, מ"ט באמת גרע מה' הדריס בטרקלין דאחד מערב לכולם, ומ"ש הכא דלא מצי הישראל לערב גם בשביל העכו"ם. ולכא' הטעם בזה פשוט, דדירת עכו"ם אינה ניתרת ע"י עירוב, וממילא לא מהני עירובו של הישראל עבור העכו"ם, ולא דמי לה' ישראלים השוכתים בטרקלין. וכע"ז כ' בתור"פ שם בטעם הא דלא מהני שכירותו של העכו"ם עבור הישראל, דדוקא דירת עכו"ם שהיא דירה גרועה ניתרת בשכירות, וכן מבואר בריטב"א שם שכתב לפרש שאין הישראל יכול לערב עבור הגוי מדין טרקלין וז"ל "דשאני התם דישראל שני דינים חלוקין זה לערב וזה להשכיר"

אמנם צ"ע שהרי בדברי התורא"ש ותור"פ מבואר דגם הדעה שהביאו בתחילת דבריהם דס"ל ששותפין ל"ח כשול"ק, ס"ל שההיתר דשול"ק הוא מטעם שליחות, אלא דס"ל ששותף ל"ח כשליח. ולפי"ז בע"כ צ"ל דדירת עכו"ם שפיר ניתרת ע"י עירוב, והא דלא מצי גוי לערב היינו רק שהוא עצמו אינו בר עשיית עירוב, וא"כ צ"ע מ"ט באמת שותף ל"ח כשליח, ומאי שנא מה' הדריס בטרקלין שאחד נותן עירוב לכולם (ולכא' י"ל דמה"ט באמת הסכימו התור"פ והתורא"ש עם דברי הר"י מקינון דאף שותפין חשיבי כשול"ק, אמנם לא משמע כן, דעיקר הוכחתם אינה מדינא דטרקלין, אלא ממה שנקט הירושלמי ביטול ולא עירוב)

ולכא' צ"ל בזה, דגדר הדין דה' ששבתו בטרקלין, היינו שאחד נותן את העירוב

לישראל חלק בדירת העכו"ם חשיב כבעלים על דירתו של העכו"ם, ויש לו רשות להשכיר אותה בשביל העכו"ם.

ב. והנה דעת התוס' ותור"פ ותורא"ש להלן ס"ו ג"כ כרש"י דשול"ק נותן עירובו, אמנם נראה בדבריהם שאין הגדר כמש"כ הריטב"א בדעת רש"י, שנעשה הישראל כבעלים על דירת העכו"ם. דהנה התוס' שם כתבו דהיכא ששניהם שותפין בבית ל"ח כשכירו ולקיטו, אלא דווקא כשדר מכח בעה"ב. והתורא"ש שם הוסיף בטעם הדבר וז"ל "דהתם כיון ששניהם שותפין בבית ישראל והגוי לא דמי לשכירו ולקיטו של גוי דהוי כמו שלוחו" וכע"ז בתור"פ שם "אבל התם הישראל והגוי שוים בדירת הבית זה כמו זה, ולכך אין האחד נעשה שליח לחבירו" ומבואר בדבריהם, דאע"ג דפליגי על ד' הר"מ והראב"ד וס"ל שהשול"ק נותן עירוב ולא משכיר. מ"מ אין הגדר בזה שהשול"ק נעשה כבעלים, אלא הוא נעשה כשלוחו של העכו"ם לערב בשבילו. וכ"ה גם בדברי הטור שנקט לדינא כדעת רש"י דשול"ק נותן עירוב, וכ' ז"ל "ודוקא כה"ג דמיחזי כשלוחו אבל אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו שאינו כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא מקום המיוחד לו" ומבו' דטעמא משום דחשיב כשלוחו.

וצ"ע, דכיון שהעכו"ם עצמו אינו יכול לתת עירוב, מ"ט השול"ק יכול לתת עירוב בשבילו. והנה ז"פ דהכא אינו בגדר שליחות כפשוטו, שהרי השול"ק מערב בע"כ של הבעלים. אלא גדר הדברים, דכיון שיש לו חלק בדירת הבעלים, יש לו כח לערב את דירתו. ולפי"ז י"ל, דהא דעכו"ם אינו יכול לערב, אי"ז חסרון בדירת העכו"ם שאינה ניתרת ע"י עירוב (דכיון שדירת ישראל דשמה דירה ניתרת ע"י עירוב, כ"ש דירת עכו"ם) אלא החסרון הוא דעכו"ם לא מצי מערב, ומשו"ה שפי מצי הישראל לערב את דירתו (ונראה לפי"ז דהמערב הוא הישראל, והפת שלו, ואינו רק עושה מעשה עבור הגוי, אלא דעירוב זו מועיל להתיר את דירת העכו"ם)

והנה התוס' שם נקטו דישראל ועכו"ם שותפין בבית אחד ל"ח כשכירו ולקיטו, ויישבו בזה את הא דאי' בירושלמי דישראל ועכו"ם הדריס בבית אחד צריך הישראל לבטל והעכו"ם להשכיר.

בטילה לגבי בעה"ב, אינו נחשב כשלוחו של בעה"ב.

אמנם לכאור' א"א לפרש כן, דלפי"ז צ"ע מאי ס"ד דאביי דה' שכירו יאסרו זע"ז, ומ"ט הוצרך להתיר משום דאם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו להחמיר (דמשמע מזה שבאמת מצד עיקר הדין דשול"ק היה ראוי לאסור, אלא דלא נתחדש דין שול"ק רק לקולא ולא לחומרא) דהא אדרבה כל כחו של השול"ק לערב הוא מכח זה שהוא בטל לגבי בעה"ב ואין לו דיורין בפנ"ע. ולכאור' צ"ל שגם התוס' מודים שטעם הדין דשול"ק מצי לערב, הוא משום שיש לו כאן דיורין בפנ"ע, והוא צריך עירוב בשביל הדיורין דידיה, אלא דממילא אגב זה יכול לערב גם את דיורי בעה"ב, וצ"ע בזה עוד.

ד. ברכנו יהונתן בסוגיין כתב בד"ה ואמר ר"י אמר שמואל אפי' שכירו ולקיטו וכו', וז"ל "חשבינן ליה כאילו שכר הבית של הנכרי וצריך שיערב עם חביריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו בזה, ואין אנו צריכים לשכור מן הנכרי רשות חצירו, דכאילו שכר כל בתי הנכרי חשבינן ליה והנכרי מסולק משם" ומבואר בדבריו שההיתר דשול"ק הוא מטעם שכירות, דכל שהוא שכיר בבית העכו"ם חשיב כאילו שכר ממנו. ולפי"ז הא דאמרי' נותן עירובו ודיו, היינו שמכח השכירות חשבי' ליה כאילו הוא הבעה"ב, והוא מערב עם כל בני החצר. וכן מבואר בד' ריו"נ להלן ס"ו, שכתב על הדין דה' ששרוין בחצר אחת אחד שוכר ע"י כולם, וז"ל "וכיון שעירב עמהן סגי להו בהכי כדאמרינן נותן עירובו ודיו" ומבו' בדבריו דטעם הדין דא' שוכר ע"י כולם, אי"ז משום שהשכירות חלה כלפי כולם, דבאמת השכירות חלה רק כלפי זה ששכר, אלא דמ"מ מהני לכולם כיון שהוא מערב עם כולם, ומהני העירוב גם לגבי חלקו ששכר מן העכו"ם. ולמד כן מהא דשול"ק נותן עירובו ודיו, אע"פ שרק השכיר נחשב כשוכר מן העכו"ם (ול"ש כאן לומר שהשכירות חלה כלפי כל בני החצר)

והנה בעיקר הביאור שכ' ריו"נ בדין שול"ק, לכאור' כוונתו דענין שכירות היינו שיש לישראל חלק בבית העכו"ם, וזה מהני להתיר את דירת העכו"ם. וס"ל שא"צ לזה דווקא שכירות בכסף, ואף כשמקבל מן העכו"ם בחנם הוי

עבור כולם, ומכח זה חשיבי כולם כמעורבין, וכאילו מקום פיתא של כולם הוא בבית שבו נתנו את העירוב. וענין זה ל"ש כלל בעכו"ם, דלענין עכו"ם לא מהני מה שנותן פיתו בבית אחד עם כולם, להיות כמעורב עם כולם. וגדר הדין דמהני עירוב של שול"ק בתורת שלוחו של העכו"ם, היינו דאע"פ שרק השול"ק נעשה מעורב עם כל בני החצר, וכאילו מקום פיתא שלו הוא עם כל בני החצר, מ"מ כיון שהוא שלוחו של העכו"ם מהני זה להתיר את דירת העכו"ם, וע"ז כתבו התוס' דזה מהני דווקא היכא שאינו שותף והוא בטל לדירת העכו"ם.

ג. בעיקר דין שול"ק מצינו שנחלקו הראשונים, דהרשב"א והריטב"א בסוגיין נקטו דכל שיש לו פיתא ולינה בבית בעה"ב והוא דר בחדר בפנ"ע הרי הוא אוסר מדינא. ולפי"ז פירשו דהא דבעי אביי בה' שכירו ולקיטו היינו דווקא כשאין להם פיתא ולינה, והספק הוא דשמא מתוך שאמרו להקל שעשאום כאילו דרים שם ויכולים לתת עירוב, אמרו להחמיר שהם אוסרים. אמנם התוס' בדף ע"ב נקטו שהבעיא דה' שול"ק מיירי אפי' כשיש להם פיתא ולינה, ולמדו מזה דכל שדר אצל בעה"ב ובעה"ב מצי לסלוקי אינו אוסר, דבטלה דירתו לגבי דירת בעה"ב. וכתבו דכ"ש הוא, דאם גבי נכרי דדירתו לא שמה דירה לא אסרי אלא חשיבי כולהו כחד, כל שכן גבי ישראל דדירתו שמה דירה, דבטלה דירתם לגבי דירתו של בעה"ב.

ויל"ע מנ"ל להתוס' דמיירי בשול"ק שיש להם פיתא ולינה (דהא עיקר דין שול"ק דנותן עירובו מיירי גם כשאין לו פיתא ולינה, וכמבואר בגמ' דאפי' שאלת מקום הוי כשול"ק) ולכאור' צ"ל דס"ל להתוס' דהיכא שאין לו דיורין שם פשיטא שאינו אוסר, וכל האבעיא היא היכא שיש לו פיתא ולינה, אלא שבטל לגבי בעה"ב.

והנה התוס' בדף ס"ו כתבו דשותף ל"ח שול"ק, ולכאור' היה נראה לפי"ז, דגדר הדין דשול"ק נותן עירובו עבור בעה"ב, היינו דכיון דדירתו אינה דירה בפנ"ע, אלא היא בטילה לגבי בעה"ב (כמבו' בתוס' בדף ע"ב) ממילא הוא נחשב כבן ביתו של בעה"ב, ומצי לתת עירוב בשבילו. ומה"ט שותף לא מצי לערב, דכיון שיש לו דירה בפנ"ע שאינה

בדברי הפוסקים

בטור כתב כדעת רש"י דשול"ק נותן עירוב, ובל' הטור משמע דגדר הדבר הוא משום דהוי כשלוחו, וכמשנ"ת לעיל בדעת התורא"ש ותור"פ. אמנם בכ"י הביא פלוג' רש"י והרמב"ם, וכתב לפרש בדעת רש"י וז"ל "וטעמא דמסתבר הוא דתו לא צריכא מידי דהא קיימא לן ה' ששויים בחצר א' אחד שוכר על ידי כולם והוא הדין נמי אחד שואל על ידי כולם דשאלה כשכירות חשיבא" ומבואר בדבריו שנקט דטעם הדין דשול"ק, הוא משום דשאלה כשכירות, ובדעת הרמב"ם שהשול"ק צריך להשכיר ולא אמרינן שאלה כשכירות כ' הב"י וז"ל "ושכירות בעי ולא סגי בנתינת עירוב כמו ה' ששויים בחצר שאחד שוכר על ידי כולם דהתם שאני שהוא שוכר מן הגוי אבל כשהוא נעשה שכירו של גוי אינו שוכר ביתו ממנו ומסתייה שיחשב כבעל הבית להשכיר שלא מדעתו וגם כשמשאל לו מקום בחצרו צריך להשכיר דלא התירו חכמים לגבי גוי אלא בשכירות דוקא דחייש גוי לכשפים אבל בשאלה לא חייש לכשפים ואם כן כי משאל ליה דוכתא לא מהני אלא ליחשב כשכירו ולקיטו ולא ליחשב כאילו שכו ממנו" ומבואר בדבריו דפשיטא ליה גם בדעת הרמב"ם ששאלת מקום הוי כשכירות, אלא דלא מהני להתיר את דירת העכו"ם, כיון שהצריכו דווקא שכירות בדמים ולא בחנם. ולמדנו מזה דלשי' הב"י ענין שכירות הוא ששוכר זכות בבית העכו"ם להניח בו חפץ, ומשו"ה הוצרך לבאר שכל החסרון לדעת הר"מ היכא דשאל דוכתא, הוא רק משום שאינו משלם דמים, ובחנם לא מהני" (אמנם לענין שכיר ולקיט משמע בד' הב"י דהתם טעמא דהר"מ משום שאין בזה ענין שכירות כלל, שאינו שוכר ביתו ממנו, ולכאו' הכונה שהשול"ק אין לו זכות בבית העכו"ם כלל, וגרע משואל ומשוכר)

והנה לכאו' דברי הב"י הם כפי' ריו"נ שהובא לעיל, אמנם למשנ"ת לעיל בדברי ריו"נ אינו כן, דלדעת ריו"נ עיקר ענין שכירות הוא שהעכו"ם משכיר ומבטל את כל ביתו לישראל. והא דמהני שול"ק בתורת שכירות, היינו שהקלו בזה להחשיבו כאילו שוכר את כל בית העכו"ם. ובדברי

כשכירות, וזהו שכתב דדין שול"ק מהני מטעם שכירות. וזה כמו שביאר הב"י בדין שול"ק, דשאלה כשכירות חשיבא (ויעוי' להלן עוד בד' הב"י)

אמנם לכאו' א"א לפרש כן בדעת ריו"נ, דהנה בריש פרקין כתב ריו"נ בטעם תקנת שכירות וז"ל "וכדי שלא ילמוד ממעשיו החמירו בהם חכמים והצריכום שישכור מהם הישראל והנכרי שמא לא ירצה לשכור לו רשותו מפני שיחוש לכשפים ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות משו"פ, ובודאי לכשפים הוא מתכוין ולא ישכיר לו" ומבואר בכ"ד, דענין שכירות הוא כעין ביטול רשות, אלא דבעכו"ם הצריכו לעשות כן דווקא בשכר ולא בחנם. וכן מבואר ממש"כ ריו"נ בסו"ד וז"ל "הקלו בו חכמים דאע"ג דישאל המבטל רשותו לחבירו שלא עירב עמו אמרינן שאין לו רשות למבטל להוציא בכל אותו שבת מביתו לחצירו כלום, אבל גבי עכו"ם מקלינן שכיון ששכר ממנו יש לו רשות להוציא כמו שירצה" מבואר בדבריו, דמעיקר הדין כשמוציא המשכיר כליו חשיב חזרה, אלא שהקלו בזה שלא יוכל לחזור בו ע"י ההוצאה. ולמדנו מזה דענין השכירות הוא כעין ביטול רשות, דכל רשותו של העכו"ם בטיילה לגבי הישראל ונעשה כאורח אצלו (וכמשנ"ת לעיל דכן נקטו הרבה ראשונים בגדר דינא דשכירות)

ולפי"ז צ"ע מש"כ בסוגיין בתרתי, חדא דשאלת מקום בעלמא לכאו' אינה כשכירות כלל, ועוד דהא בעינן דווקא בשכר, ובחנם לא מהני.

והנה יש לדקדק בדברי ריו"נ בסוגיין שכ' בדין שול"ק דכאילו שוכר "כל" בתי העכו"ם חשבינן ליה, והנכרי "מסולק" משם. ומבואר בדבריו, דבאמת עיקר דינא דשכירות הוא לשכור את כל הרשות, ולסלק את הנכרי כענין ביטול רשות, אלא דבדין שול"ק נאמרה קולא מיוחדת, דאע"פ שאין כאן שכירות גמורה, מ"מ חשבינן ליה כאילו שוכר את כל רשות העכו"ם.

¹⁷ ויעוי' משנ"ת לעיל סי' י' שיש ללמוד מדברי הב"י שבכל שכירות צריך שישכור זכות להניח חפץ אצל העכו"ם, ועי"ש בהערה מה שהובא מדברי העצ"א, דמבואר שלא נקט כן.

דלמא לשיטתו מהני שול"ק גם כשייחד לו מקום, דגם בכה"ג חשיב כשלוחו (ואמנם באמת ל' הטור דאינו כשלוחו בכל הבית, אבל לדעת הב"י בע"כ צ"ל דל' זו לאו דווקא היא, שהרי הטור ס"ל כדעת רש"י ותוס', שהשול"ק נותן עירוב וא"צ להשכיר) וצ"ע.

ושורף שעמד בזה העצ"א סק"כ, וכתב דהתוס' שכתבו כן זהו לשיטתם שהשול"ק מערב, וכמו שפירש בזה הב"י, דטעם משום שנחשב כשכירות, ושכירות בחלק מהבית לא מהני. אבל לדעת הרמב"ם הטעם משום דהוי כשלוחו להשכיר, שפיר מהני גם כשייחד לו מקום, ועוד כתב שם דבאמת גם התוס' מודים דשול"ק שייחד לו מקום יכול להשכיר את רשות העכו"ם, ורק דלא סגי בעירובו כיון דל"ש לדון כאילו שכר (וצ"ע) דלדעת התוס' מנלן לחדש שהשול"ק נחשב כשלוחו של בעה"ב להשכיר) ועי"ש שהעיר על דברי השו"ע, שלא כתב לתלות דין זה בב' הדעות.

ובמ"ב סק"מ העתיק דברי הב"י דטעם שי' רש"י משום דשאלה כשכירות, וכ"כ בסק"ו. ויל"ע דבסקמ"ג הביא שהאחרונים הסכימו לדינא כדעת הב"ח, דהא דלא מהני ייחוד מקום זהו דווקא כשאין להעכו"ם רשות להשתמש עם השול"ק, אבל כשיש לו רשות להשתמש עמו או שיכול לסלקו עדיין יש לו שייכות עם הישראל והוי כשלוחו. וצ"ע דהא מקור הך דינא הוא מהתוס', דס"ל ששול"ק נותן עירוב כרש"י, ולפי"ז הרי להבנת המ"ב טעם הדין דשול"ק הוא משום דשאלה כשכירות, ולכאוי' פשוט דלענין שכירות צריך זכות בכל הבית, ולא סגי במה ששכר מקום מיוחד, אע"פ שהעכו"ם יכול להשתמש עמו שם, דמה"ת דסגי לשכור חלק מבית העכו"ם (וכ"ז יל"ע כבר בדברי התו"ש שג"כ הביא ב' הדעות)

ולכאוי' מדברי המ"ב עולה שבאמת גם לענין שכירות סגי במה ששוכר מקום מסויים (כ"ז שיש לבעה"ב זכות להשתמש עמו) אמנם באמת המ"ב בכאן העתיק לשון הטור, דכיון שיש לעכו"ם שייכות עם הישראל הוי כשלוחו. וצ"ע

הב"י לכאוי' א"א לפרש כן, דא"כ מ"ט הוצרך לבאר בדעת הרמב"ם, דטעמא דלא מהני שאלה הוא משום דחייש העכו"ם לכשפים, הו"ל לפרש בפשיטות דהר"מ חולק על עיקר דברי רש"י וס"ל דלא הקלו בשואל להחשיבו כאילו שכר את כל הבית, ובע"כ דפשיט"ל להב"י דלענין שכירות סגי במה ששוכר זכות להניח חפץ במקום אחד.¹¹

והנה הטור כ' שאם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול לערב שאינו כשלוחו בכל הבית, והוא מד' התוס' בדף ס"ו. ובפשוטו מבואר בתוס' דהיינו דווקא באופן שהעכו"ם לא מצי להשתמש במקום הישראל, וכ"כ הב"ח בדעת הטור. אמנם הב"י כתב לפרש דברי התוס', דאף באופן שהעכו"ם משתמש עם הישראל אינו יכול לערב, כיון שאין לו שייכות בכל הבית (ופי' דמש"כ התוס' שהעכו"ם משתמש עם הישראל, היינו דמה"ט א"צ הישראל לערב עבור הדיוורין דידיה) וכתב הב"י דכ"ז הוא דווקא היכא שמונעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית, אבל אם אין מונעו בפירוש ל"ח ייחוד מקום, ושפיר יש לו שייכות בכל הבית.

ולמש"כ הב"י דטעם הדין דשול"ק הוא משום דשאלה כשכירות, לכאוי' יש ללמוד מזה דה"ה לענין שכירות אם שכר מהעכו"ם זכות להשתמש בחלק מן הבית, כל שאינו מונעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית חשיב שכירות מעליא (ובזה אף הרמב"ם מודה דמהני, כיון שנתן דמים וא"צ לדין שול"ק)

והנה בדברי הב"י מבואר שלמד ממש"כ התוס' והטור דשול"ק שייחד לו בעה"ב מקום לא מהני עירובו להתיר את רשות העכו"ם, דה"ה לדעת הרמב"ם דשול"ק שייחד לו מקום לא מצי להשכיר את רשות העכו"ם. ויל"ע דלכאוי' חלוק טובא שיטת התוס' משיטת הרמב"ם, דלדעת התוס' טעם הדין דשול"ק הוא משום דשאלה כשכירות, וממילא פשוט דכשייחד לו מקום לא מהני, שהרי צריך לשכור את כל הבית. משאי"כ להרמב"ם דשול"ק משכיר את רשות הבעלים והוי כשליח,

¹¹ אמנם בדברי העצ"א שהובא בהערה לעיל מבואר שנקט דבשכירות מן העכו"ם א"צ זכות ממון כלל, משאי"כ שאלת דוכתא דמהני דווקא כשקונה זכות ממון להניח חפץ, ובהמשך דבריו שם הביא את דברי הב"י ואזיל בשיטתו. ובע"כ צ"ל שהוא מפרש בדברי הב"י ע"ד משנ"ת בד' ריו"ג, דעיקר דין שכירות הוא שכירות כל הבית, ובה"ה א"צ זכות ממון כלל. אלא דשאלת מקום מהני דומיא דשכירות, ובה"ה כיון שאינו שכירת כל הבית, צריך שיהיה זכות ממון גמורה, ויל"ע.

וי"ל דהתם לא שייך הטעם דשאלה כשכירות, ובע"כ דחשיב כשלוחו להשכיר, וצ"ע) ועכ"פ לפי"ז פשוט דבכה"ג כו"ע מודו שצריך דווקא עירוב ושכירות לא מהני.

וכע"ז יל"ע בדברי הרמ"א שם, שכתב דגזבר המלך שלא סלקו אלא מן הגזברות ועדיין אוכל פרס המלך, עדיין מקרי שול"ק ויכול לשכור ממנו (והוא מדברי הב"י) ובביה"ל כתב ללמוד מזה, דלשי' הרמ"א אפשר לשכור משול"ק אף כשאין לו כלל רשות בבית (דהא הטעם ששוכרין מן המלך הוא משום שיש לו רשות בביתם, וגזבר זה אחר שנסתלק אין לו רשות בביתם) ועי"ש מש"כ בזה. והנה לכאור' טעמו של הרמ"א הוא משום שהשול"ק הוא כשלוחו של בעה"ב, וס"ל דגם כשאין לו כלל זכות להשתמש בבית חשיב כשלוחו מכח עצם הדבר שהוא שכיר אצלו (ולפי"ז דין שאלת דוכתא לא דמי כלל לשול"ק גמור, דבשול"ק נחשב כשלוחו של בעה"ב מכח זה שהוא שכיר דידיה, אע"פ שאין לו שייכות לביתו כלל, משאי"כ בשאיל דוכתא, דפשיטא דכל הא דחשבינן ליה כשול"ק זהו מכח מה שיש לו מקום בביתו של בעה"ב, וכמבואר בתוס' שאם ייחד לו בעה"ב מקום לא מהני, וצ"ע דא"כ היאך למדו בגמ' זה מזה) ועכ"פ פשוט וברור דלמש"כ הב"י בדעת רש"י, דהא דמהני שול"ק משום ששאלה כשכירות, ל"ש כלל לשכור מגזבר שנסתלק, שהרי השתא א"א לדונו כאילו שכר את בית העכו"ם. ובע"כ צ"ל שנקטו הפוסקים שגם רש"י לא פליג על הרמב"ם, דמהני שול"ק בתורת שליחות (ואולי הטעם משום דבשכיר עכו"ם גם רש"י מודה שהטעם משום שליחות)

אמנם הנה בתו"ש סקכ"ה כתב לדון דבמקום שמחוייבים היהודים לקצור קצירו של השר ולעבוד עבודתו לא נפקי מכלל עבדיו, ודינם כשול"ק של השר, ולפי"ז כתב דאפשר דמשום הכי נהגו להקל שלא לשכור מן השר החדש, דסומכין על הי"א דסי"ב דשול"ק נותן עירובו ודיו. ולכאור' הדברים צ"ע רב, שהרי התו"ש עצמו כתב דטעם הי"א הוא משום דשאלה כשכירות. ופשוט דטעם זה לא שייך כאן כלל, שהרי אין לישראל זה חלק כלל בבית העכו"ם, וצ"ע.

שזה אינו מתיישב עם מש"כ לעיל, דטעם הדין דשול"ק לרש"י הוא משום דשאלה כשכירות. ויש שפירשו דכ"ד המ"ב הם ע"פ דעת הרמב"ם, דשול"ק משכיר והוי כשלוחו, ולפי"ז מש"כ דהוי שול"ק אף כשייחד לו מקום, זהו דווקא היכא שמשכיר, אבל אינו יכול לתת עירוב. אמנם לכאור' א"א לפרש כן, שהרי מקור הך דינא הוא מהתוס' והטור שנקטו כדעת רש"י, וגם מקור הלשון שכ' המ"ב דהוי כשלוחו, הוא מל' הטור, וצ"ע.

ובאמת כע"ז צ"ע בדברי הלבוש, שבסעיף י"ב כתב בדברי הב"י דטעם דין שול"ק משום דשאלתו הוי כאילו שכר בעד כולם. ובסעיף י"ג כתב דייחוד מקום לא מהני בשול"ק, וביאר בטעם הדבר וז"ל "אבל אם ייחד לו הגוי מקום בבית להשתמש בו ולא בשאר הבית, אינו יכול ליתן עירוב בשבילו או להשכירו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית שאין לו מקום המיוחד לו" ולכאור' מש"כ שאינו יכול לתת עירוב בשבילו, היינו כדעת רש"י. וכאן לא נקט בדברי הב"י ששאלתו מהני כמו שכירות, אלא כ' שנותן עירוב "בשבילו" והיינו עבור הגוי, וכן כתב שאינו יכול לערב משום שאינו כשלוחו, ומשמע לפי"ז שגם לדעת רש"י הטעם משום דחשיב כשלוחו, וצ"ע.

עוד יל"ע בדברי המחבר, דהנה בסעיף י"ד כתב שאם שכרו משול"ק לזמן אע"פ שסילקו תוך הזמן מלהיות שול"ק מותרין על תום הזמן, ובטעם הדבר כ' המ"ב משום דחשיב כאילו שכרו מבעל הבית עצמו, וכן מבואר בתשו' הרשב"א שממנו מקור הך דינא. והנה לכאור' פשוט דלפירוש הב"י בדעת רש"י דשאלה כשכירות, לא שייך כלל הך דינא, דכיון שנסתלק השול"ק בטלה השכירות. ולכאור' צ"ל דדברי המחבר הם ע"פ דעת הרמב"ם דס"ל ששוכרין מהשול"ק, וזהו שכ' שאם שכרו מהשול"ק לזמן וכו' מהני. אמנם יל"ע דהא לעיל בסעיף י"ב הביא המחבר גם את דעת רש"י, וא"כ מ"ט הכא לא הזכיר דלדעת רש"י לא מהני. ולכאור' צ"ל דס"ל להב"י דרש"י לא פליג על הרמב"ם, וגם לשיטתו מצי השול"ק להשכיר את רשות העכו"ם בתורת שלוחו. אלא שא"צ לזה כיון ששאלה כשכירות, וכ"כ בעצ"א שהובא לעיל (אמנם צ"ע דרש"י מנלן הך דינא, והרי לא מצאנו כלל דין כזה בגמ', ואולי י"ל שהמקור הוא מהא דאמרו בגמ' ס"ו שוכר כמערב, מה שוכר אפי' שול"ק וכו', ופרש"י שאם השכיר עכו"ם משכיר רשות אדוניו,

עוד הערות בד' המ"ב

א. מש"כ המ"ב דשאל דוכתא מהני גם כשאינו מבני החצר, ומבו' בדבריו דלדעת רש"י בכה"ג א"צ לתת עירוב. כבר תמהו בזה, דלכאו' כיון שטעמו דשאלה כשכירות, הרי צריך לדין אחד שוכר ע"י כולם, והך דינא הוא דווקא כשעירבו יחד. ומלבד זה גם עצם הדבר צ"ע, שהרי לכאו' כל ההיתר משום דחשבינן ליה כאילו הישראל דר שם ולא העכו"ם, וא"כ ממנ"פ צריך הישראל לתת עירוב, וצ"ע.

ב. המ"ב בסקנ"א כתב דלדעת הרמ"א דב' שדרין בשותפות חשיבי כשול"ק, ה"ה כשהם מוחלקים בכל הבית, אלא שהם שותפין בחדר אחד, וצ"י למש"כ לעיל בסעיף י"ג. וכוונתו למה שהכריע שם כדעת הב"ח, שגם אם העכו"ם ייחד מקום לישראל, כל שיש לו ג"כ זכות להשתמש שם חשיב שול"ק. ויל"ע, דהנה לכאו' הא דמהני שול"ק כשיש לו מקום מיוחד, זהו משום שהוא טפל לדיורי הבעה"ב, ומשו"ה חשיב כשלוחו בכל הבית. ולכאו' כ"ז שייך דווקא היכא שהוא דר שם מכח בעה"ב, אבל אם הוא שותף, לכאו' גם לדעת הסוברים דשותף מהני היינו דווקא כשיש לו חלק בכל הבית, דבזה עדיף משול"ק. אבל אם יש לו חלק רק בחדר אחד, לכאו' אין לו זכות אלא בחדר זה, ואין לו שייכות כלל לשאר הבית, וצ"ע.

ג. מ"ב סק"י, מבואר בשו"ע דישראל ששכר בית מן העכו"ם, והעכו"ם דר עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב, וכ' המ"ב שאם הישראל יכול להשתמש בכל הבית לא גרע משכירו ולקיטו. ויל"ע שהרי לדעת הרמב"ם ההיתר דשול"ק הוא דווקא היכא שחוזר השול"ק ומשכיר את רשות העכו"ם, וכאן משמע שהתיר אף כשאינו משכיר. ולכאו' ביאור ד' המ"ב הוא ע"פ מה שנקט כדברי הב"י, דכל שול"ק הוי כמו שוכר. ומה"ט מהני לדעת רש"י בתורת שכירות, והא דלא מהני לדעת הרמב"ם, זהו רק משום דבעינן שכירות דווקא ולא שאלה. וא"כ הכא לכו"ע מהני בתורת שכירות, כיון ששכר מן העכו"ם בדמים (ולפי"ז מש"כ המ"ב דלא גרע משכירו ולקיטו, אין כוונתו דמהני בתורת שול"ק, אלא דמדין שול"ק נלמד דבכה"ג מהני בתורת שכירות) ולכאו' צ"ל דמיירי כשאין העכו"ם יכול להשתמש אצל הישראל, דאל"כ אף כשאין לישראל זכות בכל הבית יחשב כשול"ק, למש"כ המ"ב דשול"ק מהני גם כשייחד לו מקום.

ויל"ע עוד, דהיכא שהישראל משתמש עם העכו"ם, לכאו' הוי כשותפין, שהרי כיון שהישראל שכר מן העכו"ם הרי יש לו זכות עצמית בבית, ומ"ל שכר ממנו מה לי קנה ממנו לעולם, וא"כ ה"ז תלוי בפלוג' הפו' בדין שותפין, וצ"ע דהמ"ב לא תלה בזה.

סימן יג

בדין אחד שוכר ע"י כולם

לכולם, ומשו"ה כ' שאם אחד אינו מתרצה בשכירות, לא מצי לשכור עבורו.

אמנם הנה בריו"נ בדף ס"ה כתב דהתירא דשול"ק הוא משום דחשיב כאילו שכר את בית הנכרי, וצריך שיערב עם חבריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו בזה. ומשמעות דבריו, דהא דצריך לערב אי"ז רק כדי להתיר את הבית שלו עצמו (אם הוא דר בחצר) אלא דכיון דחשבי' ליה כאילו שכר מן העכו"ם, צריך שיערב כדי להתיר את הרשות שקיבל מן העכו"ם, דאל"כ הוא עצמו יאסור על שאר בני החצר, מכח הרשות שקיבל מן העכו"ם. וכן משמע בהמשך דבריו, שפי' את האבעיא בגמ' בה' שכירים, וז"ל "מי אמרינן כיון דשונין לשול"ק כבעלים להקל להתיר עירובו במבוי, להחמיר נמי שוינהו רבנן כבעלים, או"ד לקולא וכו' אבל לחומרא לא" ולכאו' ספק הגמ' מיירי בשכירים שאין להם בית בחצר, ומ"מ כיון דהיתרם הוא משום דחשיבי כאילו שכרו את בית העכו"ם, בע"כ חשבי' להו כבעלים שיכולים לתת עירוב, ומשו"ה דנו בגמ' שיחשבו גם כבעלים לאסור.

ונמצא לפי"ז, דלשי' ריו"נ ההיתר דשול"ק, הוא דחשבי' ליה כאילו שכר את הבית מן העכו"ם, ומ"מ הוא צריך לערב עם שאר בני החצר, כדי שהבית ששכר הוא מן הנכרי לא יאסור על שאר בני החצר. ולפי"ז מפורש בדברי ריו"נ, דאף באופן שהשכירות חלה רק כלפי אחד מבני החצר, מהני העירוב להתיר לכולם (שהרי בשול"ק רק הוא נחשב כשוכר מן העכו"ם, וא"א לדון שיחשבו כל בני החצר כאילו שכרו מן העכו"ם) והנה בריו"נ בדף ס"ו לענין הדין דא' שוכר ע"י כולן פי' וז"ל "ה' ישראל נמי ששונין עם הנכרי בחצר אחד מהן שוכר מן הנכרי בשביל כולן, וכיון שעירב עמהם סגי להו בהכי, כדאמרינן לעיל נותן עירובו ודיו" ולכאו' מבואר בדבריו, דבאמת טעם הדין דא' שוכר ע"י כולן, הוא משום שהשוכר מערב גם את החלק ששכר (וצ"ע דלכאו' אי"ז דומה כלל להדין

גמ' ס"ו ע"א, ומה מערב ה' השרויין בחצר אחד מערב ע"י כולן, שוכר נמי ה' השרויין בחצר א' שוכר ע"י כולן. ויל"ע מ"ט בענין לדין אחד שוכר ע"י כולם, דמשמע שצריך שתחול השכירות כלפי כולם. דלכאו' אף אם רק השוכר זכה בשכירות, מ"מ כיון ששכר הישראל כבר נסתלק העכו"ם, ומי יאסור עליהם. וי"ל בזה שעיקר ההיתר דשכירות הוא משום דחשיב כאילו העכו"ם נסתלק והשתא הוי רשות הישראל, וממילא שאם השכירות היא רק לאחד מבני החצר הוא עצמו יאסור על כולם (ואע"פ שבאמת אינו אוסר כיון שאינו דר שם, מ"מ כיון שאנו באים להתיר מכח כאילו הוא דר שם, בע"כ צריך להיות באופן שאין דירתו אוסרת על אחרים) וי"ל עוד באו"א, דהא דמהני שכירות זהו רק לזה ששכר, דלגביה נתבטלה דירת העכו"ם, אבל לגבי האחרים שלא שכרו עדיין העכו"ם אוסר (וכע"ז כתב בחזו"א) וב' דרכים אלו יל"ד בהם גם לגבי הדין דצריך לבטל לכל אחד ואחד וכמשי"ת במקומו.

אמנם אכתי יל"ע מ"ט צריך לדין אחד שוכר ע"י כולם, תיפו"ל דכיון שאחד שכר והוא עירב עם כל בני החצר, הרי עירב גם את מה ששכר, וממילא אינו אוסר עליהם, וכמו שמצינו בד' רש"י בדף כ"ו לענין הדין דצריך לבטל לכל אחד ואחד, שאם ביטל לאחד בער"ש שפיר דמי, כיון שהעירוב מועיל גם על החלק שביטלו לו, ועמדו בזה החזו"א (פ"ד סק"ז) והאבעו"ז בחידושו ס"ה ע"ב. והנה לדרך הב' ניחא, דכלפי אותן שלא שכרו העכו"ם אוסר, ולא מהני עירובו של השוכר. אמנם לדרך א', שהאיסור מחמת השוכר, צ"ע דתיפו"ל שהעירוב מועיל על מה ששכר.

ובאבהעו"ז כתב דכל הא דבעינן לדין אחד שוכר ע"י כולם הוא דווקא כששוכרין בשבת, שאז א"א לרון שחל העירוב על החלק ששכר.

וטעם הדין דא' שוכר ע"י כולן מבוי בדברי האבהעו"ז שם שהוא משום שנעשה שליח

ובכה"ל בסעיף ט' כתב דמלשון אחד שוכר בשביל כולן, משמע דדוקא אחר שעירבו מהני, דאז נעשה שליח לכולם. וכתב דמדברי הרמב"ם וסמ"ג ועבוה"ק מבו' דמתחילה שוכר ואח"כ מערב, והיינו מטעם דעכ"פ כבר נשכר רשות העכו"ם לישראל אחד, ולכן יכולים אח"כ להתערב יחד. ולכאור' כוונתו, דבכה"ג ששכרו קודם העירוב, מהני העירוב אח"כ להתיר גם את חלק השכירות (אמנם משמע קצת בד' הבה"ל, שא"צ כלל שתועיל השכירות לכולם, אלא כיון ששכר אחד, נתסלקה רשות העכו"ם, וממילא מותר, אלא דצ"ע לפי"ז הא דאמרו בגמ' אחד שוכר ע"י כולם, דמשמע שמועיל לכולם, כמו מערב. וכן מבואר לכאור' במה שציידד המ"ב בס"ק מ"ב, דשול"ק שאינו מבני החצר א"צ כלל לתת חלק בעירוב, אלא הוא מתיר את רשות העכו"ם בלא עירוב ובלא שכירות. ולדעת המ"ב דאזיל בשיטת הב"י, דשול"ק לדעת רש"י הוא כמו שוכר, יש ללמוד מזה דה"ה בשוכר, שא"צ לתת חלק בעירוב כדי שתועיל שכירותו להתיר עבור כולם, וצ"ע)

אמנם הנה הגר"ז כתב לענין דין שול"ק לדעת רש"י שא"צ להשכיר וז"ל "שכיון שעירב עמהם נעשו כולם כאיש אחד וכיון שהוא נעשה שכירו שהוא נחשב כבעל הבית בבית הנכרי הרי יש לכולם חלק ברשות הנכרי כמוהו כמו שאחד מבני החצר השוכר רשות מהנכרי יש לכולם חלק בשכירות זו" ומשמעות דבריו, שההיתר בשכירות (גם באופן ששכר קודם העירוב) אינו מכח זה שהשוכר מערב את החלק ששכר, כמו שהוא מערב את ביתו. אלא דכיון שעכשיו נעשו כאיש אחד, ממילא מהני השכירות עבור כולם. ולכאור' יל"פ כן גם בדברי ריו"נ, ויל"ע.

דה' השרויין בחצר דא' מערב לכולן, דהכא עיקר ההיתר משום שהשכירות קדמה לעירוב, משא"כ התם דאדרבה עיקר ההיתר משום שאחר שעירבו כולם ונעשו כאחד, א' מוליך עירוב עבור כולם)

אמנם צ"ע, דהא לכאור' דינא דאחד שוכר ע"י כולם הוא גם כששכר בשבת (דמשמע דלמ"ד ששוכרין בשבת דינו כמו בחול, וא"צ שישכרו כל בני החצר) והתם ל"ש האי טעמא דמהני העירוב על החלק ששכר.

והנה הגר"ז בסי"ב כתב בביאור הדין דא' שוכר ע"י כולם וז"ל "חמשה הדרים בחצר אחד אינם צריכים כל אחד לשכור מהנכרי הדר עמהם אלא אחד שוכר בשביל כולם ואינו צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם אלא שוכר לעצמו וכולם מותרים שכיון שהוא עירב עמהם הרי כולם כאיש אחד ודי שישכיר לאחד מהם" ולכאור' כוונתו, דכיון שכולם מעורבין ונעשו כאיש אחד, ממילא השכירות חלה כלפי כולם (וכעין מה שדנו התוס' ס"ג ע"ב לענין ביטול רשות, דנימא שאע"פ שביטל רק לאחד יועיל הביטול לכולם) ולכאור' ענין זה שייך רק כששכר אחר שעירבו, אבל אם שוכר קודם שעירבו ל"ש האי טעמא, וי"ל דבאמת התם מהני מטעם אחר, דכיון שמערבין אח"כ יחד, העירוב מהני גם להתיר את חלק השכירות. והא דצריך לטעם דאחד שוכר ע"י כולן, זהו בכה"ג ששכר אחר שעירבו כבר (אמנם יל"ע לענין דין יורש, דלכאור' מי שירש רשות קודם שבת, אע"פ שכבר נתן פת לעירוב, שפיר מהני עירובו גם למה שירש, דזמן חלות העירוב הוא בתחילת שבת, ולא בשעת מעשה העירוב)

סימן יד

בגדר הדין דאין הנכרי אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרין זע"ז

שכיח דדיירי (וגם אביי הודה בזה אלא שהתיר משום דביטול מלתא דלא שכיחא היא) ומבואר דס"ל שאף חד דשכיח אוסר, וא"צ כלל שיהיו אוסרין זע"ז. ורב יוסף בדף ס"ה פליג וס"ל דבעינן אוסרין זע"ז.

ג'. בבעה"מ כתב דלענין ב' ישראלים במקום עכו"ם החמירו כר"ע דרגל המותרת אוסרת, ועוד כתב טעם אחר, דאע"ג דבעינן אוסרין זע"ז מ"מ להלכה אסור מכח הגזירה המבוארת להלן ע"ה ע"ב, דנכרי הרי הוא כרבים. וכע"ז מבואר במלחמות הרמב"ן דף ע"ה (אמנם מדברי הרמב"ן שם אין ראייה דס"ל שצריך אוסרין זע"ז, ואדרבה יש להוכיח מדבריו שא"צ, וית' במק"א)

ולמדנו לפי"ז, דדעת הראב"ד והרשב"א שא"צ כלל ב' ישראלים אוסרין זע"ז. ודעת הריטב"א שנחלקו בזה הסוגיות, ודעת הגאונים והרי"א"ז והג"א ובעה"מ, שצריך שיהיו ב' ישראלים אוסרין זע"ז, וכפשטות הגמ' בדף ס"ה.

והנה בד' הריטב"א מבואר דסוגיא דלחמן ס"ל שאפי' ישראל אחד אוסר אם הוא שכיח דדייר (אמנם מבו' בדבריו, דבפנימית וחיצונה הא דאסרו את החיצונה ולא את הפנימית, זהו משום דהתם קרינן ביה ב' ישראלים, שלא תחלוק בדברי ראב"י, ומבואר בדבריו שעיקר הגזירה היתה על ב' ישראלים, אלא שאף היכא דאיכא ישראל אחד דשכיח גזרו, ומשו"ה לעולם עדיפא לן למגזר על ב' הישראלים, וצ"ע)

ויל"ע לדעת הראב"ד שא"צ אוסרין, אם כוונתו דגם חד דשכיח אוסר, או"ד דלעולם צריך ב' ישראלים, אלא שא"צ שיהיו אוסרין זע"ז. ולכאו' יש להוכיח דלעולם צריך ב' ישראלים, מהא דאפקיה ראב"י בלשון אוסרין זה על זה, ולכאו' הכוונה בזה שצריך שתהיה דריסת ב' הישראלים במקום אחד, אלא שא"צ ממש שיאסרו זה על זה. וכן נראה לכאו' מדברי הגמ' בדף ס"ה, שהקשו דליכא ב' אוסרין זע"ז, ותירצו אלא כר"ע. ולדעת הראב"ד יל"ע מהו השו"ט בגמ', ומהו שהקשו דבעינן אוסרין זע"ז, והרי באמת א"צ (וכן הקשה הריטב"א ע"ד הראב"ד) ולכאו' צריך לפרש דקו'

א. מתני' ריש פרקין, ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרין זה על זה, ובגמ' ס"ה ע"ב אמרו דישאל ונכרי בפנימית וישאל בחיצונה חיצונה אסורה, והקשו ע"ז דאי כראב"י האמר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרין זע"ז, והכא אינם אוסרין זע"ז כיון שהפנימי הוא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה, ומשני דאתי כר"ע דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה.

והנה לכאו' מבואר בגמ' דלראב"י לא סגי במאי דאיכא במציאות ב' ישראלים, אלא צריך שיהיו אוסרין זע"ז, וכדמשמע בלשון המשנה, ומשו"ה לרבנן דר"ע החיצונה מותרת (ולכאו' אין לפרש כוונת הגמ' דלרבנן ה"ז כאילו הישראל הפנימי אינו דר בחיצונה כלל, כיון שהפנימית אחדא דשא ומשתמשא, דהא מבואר בגמ' דגם קודם שהקשו דבעינן אוסרין זע"ז פשיטא לן שהפנימי מותר והחיצון אסור, וכ' רש"י בטעם הדבר "אלמא לא אסר אלא בחיצונה שרשות שני ישראלים שולטת בה" וכ"ה להדיא בתור"פ שפי' קו' הגמ' "נהי דשנים איכא אוסרין ליכא")

והנה דעת הגאונים שהובאו ברשב"א בסוגיין והרי"א"ז והג"א, דלהלכה החיצונה מותרת משום דקי"ל כרבנן דר"ע, אמנם הראשונים נקטו דלא מסתבר דסוגיין דלא כהלכתא היא, וכתבו ליישב דסוגיין הלכתא היא, ומצינו בזה כמה דרכים בד' הראשונים. א'. הרשב"א כ' בשם הראב"ד, דבאמת לא בעינן אוסרין זע"ז, והא דאמר ר"א עד שיהיו אוסרין זע"ז, אתי לאפוקי רק בגוונא שאינם יחד כלל כגון ב' חצירות ופתח ביניהם, אבל בפנימית וחיצונה החיצונה אסורה, כיון דלר"ע פנימי אסר על החיצון ב' ישראלים אוסרין זע"ז קרינן ביה, ולא משום דהא דר' אליעזר תליא בהא דר' עקיבא וכו' עקיבא סבירא ליה אלא משום דשכיח דדייר ואפקי' בלשון אוסרין משום דאיכא ר' עקיבא דסבירא ליה הכין.

ב'. הריטב"א כתב דמחלוקת הסוגיות היא, דבסוגיא דלחמן בר ריסתק דנו אביי ורבא שע"י ביטול רשות יחשבו כיחיד, והקשו ע"ז דהא

שהביא בזה) ולכאור' מבואר לפי"ז, דקי"ל להלכה דבעינן ב' ישראלים אוסרין זע"ז, ומשו"ה כל היכא שהם משותפים באופן שאין אוסרין זע"ז אין העכו"ם אוסר, ולפי"ז יל"ע היאך קי"ל להלכה שם בסעיף י"ז דבפנימית וחיצונה אוסר, אע"ג דהוי רגל המותרת.

ולכאור' צ"ל, דדעת הפוסקים היא ע"ד שיטת הבעה"מ, דהא דקי"ל לאסור בפנימית וחיצונה אע"ג דליכא ב' אוסרין זע"ז, זהו מכח הגזירה דנכרי הרי הוא כרבים. או כמש"כ בעה"מ בדרך קמא, דלענין זה מחמירין כר"ע, ובאמת כן מבואר בבהגר"א שם. ובכ"מ שם הביא את דעות הראשונים, ומסיק דדעת הטור והשו"ע כבעה"מ, דבאמת צריך אוסרין זע"ז, והא דאסור בפנימית וחיצונה זהו מטעם אחר.

אמנם נראה דיל"ד בזה באור"א, דהנה נת' לעיל דלשיטת הראב"ד אע"ג דלא בעינן שיהיו אוסרין זע"ז, מ"מ ודאי בעינן שיהיו ב' ישראלים. ולפי"ז יש לחלק, דהא דקי"ל דלא בעינן ב' ישראלים אוסרין זע"ז, היינו שא"צ שתהיה דריסת הרגל שלהם חשובה לאסור, וכל שב' הישראלים מצויין במקום אחד ה"ז אוסר. ומ"מ בעינן שיהיו חלוקים ביניהם בדיוורין באופן שהם ראויין לאסור זע"ז, דהיכא שהם משותפין בדיוורין ואינם ראויין לאסור זע"ז, חשיבי כחד ואי"ז כלל ב' ישראלים. וצ"ל לפי"ז, דהא דגדר הדין שהצריכו ב' ישראלים, היינו שצריך ב' דיוורין של ישראל, ולא סגי במה שיש כאן ב' בני אדם ולפי"ז יל"ד דמה שהצריכו הטושו"ע ב' אוסרין זע"ז, היינו שיהיו חלוקים

הגמ' היא, דמהא דאפקיה ראב"י בלשון אוסרין, משמע שצריך שתהיה להם דריסת הרגל הראויה לאסור. וע"ז משני אלא כר"ע, והיינו דסגי במה שמצינו שיטת ר"ע שהם אוסרין זע"ז, ובע"כ שבאמת יש כאן דריסת הרגל הראויה לאסור, ואף דלרבנן אינה אוסרת, מ"מ גם לדידהו סגי בזה להחשב ב' ישראלים במקום הנכרי"ט (ואף שבהמשך הגמ' מבואר דמוקמינן לה ממש כר"ע, ע"ז כתב הרשב"א דניח"ל לאוקמי אפי' כר"ע עי"ש)

והנה בדברי הראשונים בפרקין מבואר דב' הדריס בבית אחד אין העכו"ם אוסר עליהם. ובפשוטו הטעם הוא משום דבכה"ג אינם אוסרין זע"ז, ולפי"ז צ"ע לשיטת הראשונים הנ"ל מ"ט שנים בבית אחד אינם אוסרים, והביאו שבד' הריטב"א בדף ע"ד בתו"ד מבואר באמת דטעמא דב' בבית אחד הוא משום דלא שכיח דדירי, דגם בכה"ג מתראים מן העכו"ם. וכ"כ המאירי בריש פרקין, וכ"ה בשו"ת מהרי"ל סי' קנ"ו (ועי' להלן משי"ת בדבריהם) ודברי הריטב"א הם כשיטתו דס"ל שגם חד דשכיח אוסר, ומשו"ה הוצרך להך טעמא.²

והנה בטור כ' שאין הגוי אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרין זע"ז, ובכ"י כתב דאתא לאפוקי האחין המקבלין פרס מאביהם וישנים בבתייהם. וכע"ז מבואר ברמב"ם פ"ה הט"ז, דהאוכלים על שלחן אחד חשיבי כיחיד במקום העכו"ם (אמנם דנו האחרונים שיש לחלק דדוקא בכה"ג שיש להם ממש מקום פיתא אחד, ול"ד למקבלי פרס, וכן נראה בהג' הרמ"ך בפ"ה ה"ט, שנקט בדעת הרמב"ם דאב ובנו חשיבי ב' ישראלים, ועי' בקונטרס להר"ש סי' א' סק"ט מה

^ט אמנם צ"ע דהנה הרשב"א והריטב"א הקשו מ"ט לא אסרו על הפנימי שהוא השכיח דדיר כמבו' בהמשך הגמ' שם, ותירצו שאסרו על החיצון שהוא הגורם לפנימי לדור, כיון שבמקומו איכא ב' ישראלים. וצ"ע מאי קשיא להו, והרי מפו' בגמ' דבעינן ב' ישראלים אוסרין זע"ז, וא"כ א"א כלל לאסור את הפנימי שאין במקומו ב' ישראלים (ובד' הראב"ד משמע דהוי עדיפות בעלמא לאסור את החיצון כיון שיש במקומו ב') ובאמת כע"ז תי' התוס', דאמר' לא פלוג לקולא, ולא אסרו יחיד אף היכא דשכיח. ובאמת הריטב"א בהמשך דבריו שם אחר שפירש שנחלקו הסוגיות, וסוגיא דס"ה ס"ל שצריך אוסרין זע"ז, כ' דרב שהתיר בפנימי משום דבעי שני ישראלים אוסרין ממש שלא נתן ר' אליעזר דבריו לשיעורין ולכאור' הכוונה כהנ"ל, דלעולם צריך ב' אוסרין זע"ז. ולכאור' יל"ד דמש"כ הריטב"א בתח"ד, אזיל בדעת הראב"ד שהביא אח"כ, דהיינו שגם הסוגיא בס"ה ס"ל שא"צ ב' אוסרין זע"ז, ומשו"ה קשיא ליה שיש לאסור על הפנימי אע"פ שהוא יחיד, ולפי"ז בע"כ צ"ל שגם לדעת הראב"ד א"צ כלל ב' ישראלים, ואף חד דשכיח אוסר, ויל"ע.

² ומצינו עוד טעם להיתר ב' בבית אחד בד' הבי"מ בר"ס שפ"ב, שכתב דהא גופא שידורו ב' בבית אחד הוא מלתא דל"ש. וצריך לפרש בדבריו, דודאי בעה"ב עם בניו ובני ביתו הוי מלתא דשכיחא, ובזה הטעם משום דבכה"ג הם מתיראים מן העכו"ם. וב' בעלי בתים שידורו בבית אחד זה הוי מלתא דל"ש.

ובל' התוס' מבואר שהטעם בזה משום דהווי כב' הדרים בבית אחד.

ב. והנה הריטב"א הוכיח מסוגיא דלחמן, דאף היכא שנחשבים כולם כחד, מ"מ היכא דשכיח דדיירי אסור. ויל"ע מה יענו לזה שא"ר דס"ל שצריך ב' אוסרין זע"ז, ואף להסוברים שא"צ שיהיו אוסרין, מ"מ צריך לכה"פ שיהיו ב' ישראלים וכמשנ"ת.

ובאמת כע"ז הקשה המהרש"א ע"ד התוס' שם מניה וביה, דהנה התוס' דנו דכיון שהעירוב עושה אותם כבית אחד יחשבו ע"ז כיחיד במקום העכו"ם. והמהרש"א תמה דכשם שביטול לא מהני משום דשכיח דדיירי, ה"נ הדין נותן שלא יועיל העירוב (ומכח זה פירש שקו' התוס' היא שיועיל העירוב עם הביטול יחד ע"ש) וע"י בחי' אבהעו"ז שם שפי' בדברי התוס', דכיון שע"י העירוב הוי כבית אחד ל"ש בזה הטעם דהא קדיירי, כמו שבבית אחד שרי, וכ"כ הקר"א. אמנם הא גופא טעמא בעי, מ"ש ב' הדרים בבית אחד, דאע"ג דשכיח דיירי שרי, מהיכא שביטלו כולם רשותן לאחד (אם לא נימא כ' הריטב"א דבית אחד לא שכיח דדיירי, וזה ודאי לא שייך בעירוב)

ולכאוי צריך לבאר בזה, דמה שהקשו בגמ' הא קדיירי, אין כוונת הגמ' להקשות דאע"ג שנעשו אחד ע"י הביטול, מ"מ כיון דשכיח יש לאסור, אלא כוונת הגמ' דאע"פ שהקלו חכמים דביטול רשות מהני להחשב כאילו נסתלק בעה"ב מרשותו (אע"פ שבאמת עדיין הוא דר במקומו) מ"מ לא מסתבר שיועיל הביטול לעשותם כישראל אחד, כיון דאכתי שכיח דדיירי. וכן צ"ל בהכרח לדעת הרמב"ם, שפירש הא דאמרו בגמ' ס"ב אין ביטול רשות מועיל במקום נכרי, דהיינו שאין הביטול מועיל לעשותם ליחיד. ולפי"ז צ"ע מאי ס"ד הכא שיועיל הביטול, ובע"כ דהא גופא דחיית הגמ' שאין הביטול מועיל לעשותם לאחד (ואע"פ שאביי דחה דביטול הוי מלתא דלא שכיחא ומהני, מ"מ למסקנת הגמ' דאמר רבא דלא מהני הביטול משום ביטול תורת עירוב, הדר דינא שאינם נעשים כלל כחד ע"י הביטול, וכ"כ בתו"ח שמה שאמרו

ביניהם באופן שהם ראויין לאסור זע"ז^{כא} (אמנם הראב"ד כתב דהא דאמר ראב"י עד שיהיו אוסרין זע"ז, אתא לאפוקי ב' חצירות ופתח ביניהם, ומהא דלא אמר דאתא לאפוקי ב' האוכלין יחד, משמע דס"ל שאי"ז תלוי כלל במה שהם אוסרין זע"ז, ולפי"ז צ"ל דהא דב' בבית אחד אין אוסרין זהו משום דל"ש דדיירי כמש"כ הריטב"א)

והנה בחי' המאירי בריש פרקין כתב דהא דאין העכו"ם אוסר על שנים הדרים בבית אחד, זהו משום דבכה"ג שהם בבית אחד אינם חשובים אצל העכו"ם לכלום והם מתיראין ממנו. ובהמשך דבריו שם כתב, דכל שהם אוכלין על שלחן אחד שרי דמקום פיתא גורם. ויל"ע, דלכאוי בכה"ג שאוכלין על שלחן אחד ל"ש הטעם שכתב דמתיראין מן העכו"ם. ולכאוי הביאור פשוט, דמש"כ המאירי דבבית אחד מתיראין, כוונתו לפרש דמה"ט לא גזרו חכמים לפי מנין האנשים, דכל דאיכא ב' אנשים אסור. אלא לפי מנין הדיוורין, וממילא ל"פ רבנן שהכל תלוי בדיוורין, וכ"ה מפורש יותר בד' המאירי בדף ס"ב שכ' דלראב"י בעינן שיהיו אוסרין זע"ז, והיינו שהם חלוקים בדיוורין (וע"י בהערות הגרש"ז שם שב' דברי המאירי ע"פ ד' הלח"מ והגר"א המחודשים בגדר הדין דב' ישראלים, ולמשנ"ת א"צ לזה)

ובאמת בכ"מ מצינו דכל שאין להם דיוורין חלוקים ל"ח ב' ישראלים, דברמב"ם מבואר שפי' הא דאמרו אין עירוב מועיל במקום נכרי, דהיינו שאין עירוב הישראלים מועיל. ובפשוטו הכוונה בזה, שאם היה העירוב מועיל היו נחשבים כחד. וכן מבואר בתוס' ס"ג ע"ב שדנו שע"י העירוב יחשבו כיחיד במקום העכו"ם (ולכאוי מדברי התוס' מוכח שאין הנידון בזה משום דבעינן אוסרין זע"ז, דהא מבואר בכ"ד התוס' שם, דמה שדנו בזה זהו מכח מה שחידשו שם שע"י העירוב נעשים ממש כבית אחד, וע"ז הוא שהקשו דא"כ יעשו כיחיד ע"י העירוב) וכן מבואר לכאוי בדברי התוס' לקמן ע"ד, ותורא"ש שם והרא"ש בריש פרקין. שכתבו דב' ישראלים בחצר אחת, נחשבים כישראל אחד לגבי המבוי,

^{כא} אמנם ע"י בקונטרס הרר"ש סי' א' שהוכיח מכ"מ דדעת הטור והב"י שצריך ב' אוסרין זע"ז, ולפי"ז בע"כ צ"ל כד' הבי"מ.

כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום גוי משום דאם כן ביטול וכו' והא תפיסה היא כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי" ולכא' דברים אלו הם כמש"כ הריטב"א להוכיח מהגמ' הנ"ל דחד דשכיח אוסר.

ובאמת דברי מהרי"ל סותרים אהדדי גם לענין דינא, דבשו"ת החדשות הנ"ל האריך להוכיח דכל שאינם אוסרין זע"ז שרי (וכתב דהיינו טעמא דהרא"ש דב' ישראלים בחצר אחת חשיבי כחד כלפי המבוי, כיון שאינם אוסרין זע"ז במבוי) ואילו בשו"ת הישנות מבואר שישראל שיש לו תפס"י אצל חברו, העכו"ם אוסר עליהם, אע"פ שאינם אוסרים זע"ז, וכתב שם דהא דב' בבית אחד אין העכו"ם אוסר עליהם, זהו רק משום דמרתתי מן העכו"ם וחשיב לא שכיח.

וסתירה זו היא גם בדברי הרמ"א, שהשו"ע בריש סי' שפ"ב כתב דבעינן ב' אוסרין זע"ז, ואתא לאפוקי מקבלי פרס שאינם אוסרין זע"ז (וכמו שהובא לעיל) והרמ"א שם הביא את דברי מהרי"ל הנ"ל, ועמד בזה בבהגר"א שם.

והנה הרב חי"ל העיר שהמעייין בדברי מהרי"ל יראה שאין בהם סתירה כלל, דבשו"ת החדשות כתב להוכיח מדעת אביי (דס"ל דביטול מהני לעשותם ליחיד) דחד דשכיח אינו אוסר, וכ' דרבא לא פליג עליה אלא משום דא"כ בטלת תורת עירוב. ובשו"ת הישנות כתב דתפיסת יד לא מהני לעשותם לחד, משום שבאמת שייך בזה טעמא דרבא דבטלת תורת עירוב. אמנם עצם הדברים צ"ע, דלפ"ר הטעם דבטלת תורת עירוב הוא דין מסוים לגבי ביטול, שלא התירו ע"י ביטול באופן שא"א לערב, משום דבטלת תורת עירוב.

אמנם באמת בדברי מהרי"ל מבואר להדיא, דגם הא דעירוב לא מהני במקום נכרי, זהו משום האי טעמא דבטלת תורת עירוב. שהרי בתח"ד כתב דתפיסת יד הוי כמו ביטול רשות דל"מ משום בטלת תורת עירוב, ואח"כ הוסיף דהויא כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי. וצ"ל דס"ל דלמסקנת הגמ' הא דלא מהני ביטול לעשותם כיחיד, זהו משום שהחמירו שלא יועיל ביטול ועירוב לעשותם כיחיד במקום נכרי (אמנם צ"ע היאך זה מתיישב בל' הגמ', דהו"ל למימר בטלת תורת שכירות, שהרי בעירוב ובתפס"י אין כאן כלל

בגמ' אין ביטול מועיל במקום נכרי, היינו לשי' רבא בדף ס"ג, ועי' עוד בזה להלן בד' מהרי"ל)

ולפי"ז א"ש דבישראל אחד לעולם אינו אוסר אע"ג דשכיח דדייר, ומה"ט ב' שדרים בבית אחד אין העכו"ם אוסר, וא"ש מה שדנו התוס' דכיון שע"י העירוב נעשו כבית אחד לא יאסור הנכרי עליהם.

והביאו בזה מד' שו"ת מהרי"ל החדשות סי' ל"ט כתב דלא פלוג רבנן וכל שהוא יחיד במקום נכרי לא אסרו אע"ג דשכיח דדיירי, והביא לזה כמה ראיות, ובתו"ד כתב "ואעובדא דהימ' בר ריסתק חזינ' לאביי דאמר בטילו רשותיכו לגבי חד וה"ל יחיד במקום גוי ואף על גב דשכיחי דדייר משום ישראל חבריו הדרים עמו ואפ"ה שרי אביי, ורבא לא פליג עליה אלא משום א"כ בטלת תורת עירוב כו' אבל משום דשכיחי דדייר לא אסרו" ומבואר בדבריו שלמד מהא דלחמן דאף חד דשכיח אינו אוסר, וזה להיפך ממש מדברי הריטב"א שלמד מהתם דחד דשכיח אוסר. והדברים צ"ע רב, דהא באמת בגמ' הקשו להדיא דמן הראוי לאסור גם בביטול משום דשכיח דדיירי, והא דשרי אביי זהו רק משום דביטול רשות הוי מלתא דלא שכיחא.

ולכא' צריך לפרש בד' מהרי"ל, דס"ל שאם היה חד דשכיח בכלל התקנה דדירת עכו"ם, לא היה שייך כלל להתיר בביטול משום דהוי מלתא דלא שכיחא. דהא דמלתא דל"ש לא גזרו בה רבנן, היינו שאין גוזרים בזה גזירה חדשה, אבל הא לא מצינו שכל מלתא דלא שכיחא יוצאת מכלל התקנה. ומזה למד דמעיקרא לא גזרו כלל על חד דשכיח, ומה שדנו בגמ' לאסור בביטול רשות משום דשכיח דדיירי, היינו שמסתבר שבזה תקנו שלא יועיל הביטול כלל לעשותם לאחד וכמשנ"ת, וע"ז תירצו דכיון דהוי מלתא דל"ש לא גזרו בה, וזהו שלמד מדברי הגמ' דחד דשכיח אינו אוסר.

אמנם הקשו דדברי מהרי"ל סתרי אהדדי בזה, דבשו"ת מהרי"ל סי' קנ"ו (הובא בב"י סוף שפ"ב) כ' דאם יש לישראל אחד תפסת יד אצל חברו, אע"פ שאינם אוסרין זע"ז מ"מ לא חשיבי כיחיד לענין העכו"ם. והוכיח כן מהא דלא מהני ביטול רשות לעשותם כיחיד במקום נכרי, וז"ל "כיון דשכיח דדייר בכהאי גוונא נראה דלא מהני

ובאמת בפמ"ג משב"ז ג' עמד בסתירת ד' הרמ"א וכתב דמ"מ לא עדיף מערבו יחד כיון דדרין בב' בתים ואלו לא הי' תפיסת יד היו אוסרין ל"ד לאב ובנו, וזה כמשנ"ת דתפס"י הוי כעירוב.

אמנם דברי מהרי"ל אכתי לא נתיישבו בזה כה"צ, דבשו"ת הישנות כתב דטעם הא דשרי ב' ישראלים בבית אחד, זהו רק משום שבכה"ג מרתתי ולא דיירי. ובשו"ת הישנות כתב דכל היכא שדינם כיחיד אין הגוי אוסר עליהם אע"ג דשכיח דדיירי, וכ' דמה"ט התיר הרא"ש את המבוי היכא שחצר אחת פתוחה לו, אע"פ שיש שם ב' בתים. ואולי י"ל דמש"כ בשו"ת הישנות, היינו רק לבאר מ"ט תקנו לאסור ב' דיורי ישראל, ולא תקנו כל היכא שיש שם ב' בנ"א, וכמשנ"ת כע"ז לעיל בדברי המאירי, אך בד' מהרי"ל לא משמע כן וצ"ע.

ביטול תורת עירוב) וכביאור זה צריך לפרש בדעת הרמב"ם, שהרי הר"מ כתב דהא דלא מהני ביטול לעשותם ליחיד במקום נכרי, זהו משום דכללא הוא שאין ביטול רשות מועיל במקום נכרי, ומשמע דמה שאמרו בגמ' א"כ בטלת תורת עירוב, זהו גופא הדין שאין ביטול מועיל במקום נכרי, וצ"ע.

ועכ"פ לפי"ז נמצא דמש"כ המהרי"ל דתפס"י לא מהני לעשותם כיחיד במקום הנכרי, זהו משום שתפס"י היא כמו עירוב, דמעיקר דינם הם אוסרין זע"ז, אלא שע"י התפס"י הותרו, ובכה"ג אינם נעשים כיחיד במקום נכרי. ומש"כ בשו"ת החדשות דהיכא שאינם אוסרין זע"ז אין הנכרי אוסר, היינו בכה"ג שמעיקר דינם אינם אוסרים זע"ז, כמו שנים הדרים בבית אחד, או חצר אחת במבוי.

סימן טו

בדיני טלטול מחצר עכו"ם לחצר ישראל ובגדר תקנ"ח לאסור דירת עכו"ם

ובזה גם המהר"ם מודה, ומש"כ המהר"ם לאסור היינו היכא שב' החצירות של הישראל וחצר העכו"ם פתוחים למבוי אחד.

ובבי"מ כתב לפרש דברי הב"י, דבאמת במבוי שב' חצירות פתוחות לו לכו"ע אסור להוציא מחצר לחצר, ומ"מ יש פלוג' בין הרא"ש למהר"ם. דהנה בדברי המהר"ם מפורש דאף היכא שחצר העכו"ם אינו פתוח למבוי אלא שיש פתח בין חצר העכו"ם לחצר הישראל אסור להוציא מחצר לחצר, ודווקא היכא שאין ביניהם פתח, ויש רק חלון או כותל התיר המהר"ם. ופי' הבי"מ בדעתו דס"ל שאפי' היכא דליכא לעכו"ם דריה"ר במקום הישראל, מ"מ כיון שיש לו שימוש חברותא עם הישראל דרך הפתח אסור. ובזה פליג הרא"ש שהרי כתב להדיא דב' חצירות שרי אפי' אם יש פתח ביניהם, כיון שאין להעכו"ם דרה"ר במקום הישראלים, וזהו שכתב הב"י דהרא"ש פליג על המהר"ם.

והנה בדברי הב"י מפורש שהמהר"ם והרא"ש פליגי גם באופן שאין החצירות פתוחות זו לזו אלא שפתוחות למבוי (ובזה לכאו' לא שייך ביאור הבי"מ הנ"ל) ומתו"ד הבי"מ נראה שהוא מפרש בזה, דמיירי בב' חצירות שאין ביניהם פתח והם פתוחות יחד למבוי. ובכה"ג דינם כב' חצירות שיש ביניהם פתח, דלדעת המהר"ם דכל שיש להם שימוש חברותא אסור, ה"ה בכה"ג, דאע"פ שאין לעכו"ם דרה"ר במקום ב' ישראלים (שהרי הישראלים שבחצר ל"ח כשנים כלפי המבוי, כיון שהם בחצר אחת והם יוצאים לשם דרך פתח אחד) מ"מ אסור להוציא מחצר לחצר, דלא עדיף מב' חצירות ופתח ביניהם. אבל לדעת הרא"ש שרי בכה"ג, כמו שב' חצירות ופתח ביניהם מותרות להוציא מזו לזו.

ועכ"פ מבואר בדברי הבי"מ, דהיכא דאיכא במבוי ב' חצירות של ישראל, מודו כו"ע שאסור להוציא מחצר לחצר (וכ"ד הב"י הם בחצר אחת דחשיבא כחד כלפי המבוי) והדברים צ"ע

פלוג' הרא"ש והמהר"ם בדין ב' חצירות ופתח ביניהם
א. כ' בשו"ת הרא"ש (כ"א ד') דישראל וכותי הדרים בב' חצרים ופתח ביניהם מותר להוציא מחצר הישראל לחצר הנכרי, דדירת עכו"ם לא שמה דירה, ואפי' אם שני ישראלים דרים בחצר אין הכותי אוסר עליהם מכח הגזירה שמא ילמד ממעשיו, דאין העכו"ם אוסר אלא במקום שיש לו דריסת הרגל. ובב"י בסוף הסימן הביא את דברי המרדכי בשם מהר"ם שכ' שאם דרים במבוי ב' ישראלים אסור לטלטל מחצר לחצר דרך חלון או דרך הכותל, אבל אם אין חצר הגוי פתוח למבוי או לחצר ישראל כלל אלא דרך חלון למעלה מי' או דרך כותל שרי ולא בעי שכירות, כיון דלא שכיח דמשתמש ישראל בהדיה במבוי או בחצר וליכא למיחש שמא ילמד ממעשיו, ומבואר בדברי המהר"ם שחצר הנכרי אסורה על הישראלים אע"פ שאין לו דריסת הרגל עליהם.

וכתב הב"י שהרא"ש פליג על המהר"ם ולשיטתו אפי' אם ב' החצירות פתוחות למבוי אחד מותר לטלטל מחצר לחצר, ורק דרך המבוי אסור.

ולכאו' מבואר בדברי הב"י שהוא מפרש דדברי הרא"ש מיירי אפי' בכה"ג שיש במבוי ב' חצירות של ישראלים, וממילא העכו"ם אוסר על המבוי, ומ"מ מותר להוציא מחצר הישראל לחצר העכו"ם, והגזירה היא רק כלפי המבוי ולא כלפי החצר.

והב"ח (וכן בתשו' ח"צ שהביא הב"מ) השיג על הב"י, דבכה"ג שיש במבוי ב' חצירות הפתוחות לו ואיכא ב' ישראלים אוסרין זע"ז במבוי, דירת העכו"ם אוסרת על המבוי שיש לו שם דריסת הרגל, וממילא דאסור להוציא גם מחצר לחצר. ועפ"ז פירש דכ"ד הרא"ש מיירי דווקא בכה"ג דליכא אלא חצר אחת של ישראלים (דבכה"ג דעת הרא"ש דל"ח כב' ישראלים כלפי המבוי) או דמיירי בב' חצירות שאינן פתוחות למבוי, ודווקא בכה"ג התיר הרא"ש להוציא מחצר לחצר, כיון שאין במבוי ב' ישראלים אוסרין זע"ז.

שיש שייכות בין העכו"ם לישראל ושכיח שילמד הישראל ממעשיו, שייך בזה הגזירה דדירת עכו"ם. והדברים מפורשים יותר בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ל"ט שדן ע"פ דברי מהר"ם וכ' ז"ל "ואי עובדא הוי בעיר דדרים בה שני ישראל וחצירו של גוי פתוח למבוי וגם חצירו של ישראל פשיטא דאסור לא מיבעי' דרך פתח אלא אפילו דרך חלון למעלה מי' או דרך הכתלים למעלה, אף על גב דלא חזי לתשמיש, משום שמא ילמוד ממעשיו דרך פתחים" ומבואר בדבריו, דטעם האיסור בחצירות הפתוחות למבוי, הוא משום דחיישינן שמא ילמד ממעשיו דרך פתחים, וממילא גזרו שלא לטלטל מחצר לחצר.

ויל"ע בדבריהם, דלכאוי' היכא שהחצר פתוחה למבוי יש טעם פשוט לאסור, וא"צ בזה לחידושו של מהר"ם, אלא כיון שהמבוי ודאי אסור (כיון שמצויין בו ב' ישראלים ונכרי) וחשבינן דירת העכו"ם לדירה כלפי המבוי, ממילא אסור גם לטלטל מחצר לחצר. ולכאוי' נראה מזה כשיטת הב"י, דאף היכא שנכרי אוסר על הישראלים במבוי, אי"ז גורם לאסור הוצאה מחצר לחצר, דכלפי זה לא חשבי' דירת העכו"ם לדירה. ומשו"ה הוצרך מהר"ם לאסור, רק מכח חידושו דהיכא שיש שייכות ללמוד ממעשיו, אסור גם להוציא מחצר לחצר, וממילא ה"ה הכא דכיון שיכולים ללמוד ממעשיו דרך המבוי, ה"ז כאילו יש פתח ביניהם ואסור להוציא מחצר לחצר.

ולפי"ז נתחדש לן דדברי הב"י אינם רק בדעת הרא"ש, אלא גם המהר"ם מודה בעיקר הדבר, דמכח איסור המבוי אין לאסור טלטול מחצר לחצר, ומה שאסר זהו מטעמא אחרינא דחשיב כפתח ביניהם.

אמנם יש לדחות דמש"כ המהר"ם להך טעמא זהו משום דנ"מ בזה היכא דליכא אלא חצר אחת של ב' ישראלים, דבכה"ג אין העכו"ם אוסר עליהם במבוי, ומ"מ לדעת מהר"ם יהיה אסור להוציא מחצר לחצר, משום דחשיב כפתח ביניהם (וזה ניחא לדעת הבי"מ דבכה"ג אסר המהר"ם, אבל לשי' הב"ח גם מה שאסר מהר"ם להוציא מחצר לחצר זהו בכה"ג שב' חצירות של ישראלים פתוחים לחצר העכו"ם)

אך באמת צ"ע לדעת המהר"ם, מ"ט היכא דאיכא חצר אחת של ישראלים מותר להוציא למבוי

שהרי הב"י כתב להדיא דלדעת הרא"ש אע"פ שמותר להוציא מחצר לחצר, מ"מ דרך המבוי אסור, דהיינו ההיא דלחמן בר ריסקת. ומבואר בדבריו, דד' הרא"ש מיירי בכה"ג שאסור להוציא למבוי כמו בעובדא דלחמן, והיינו משום שיש במבוי ב' חצירות של ישראלים, ואעפ"כ התיר הרא"ש להוציא מחצר הישראל לחצר העכו"ם, וצ"ע.

ובדברי הב"ח מבואר שגם הוא מודה לעיקר מה שדקדק הבי"מ, שהמהר"ם אסר גם בכה"ג שאין החצירות פתוחות למבוי כלל, אלא שיש פתח ביניהם. אלא דס"ל דכ"ז הוא דווקא היכא שיש ב' חצירות של ישראל הפתוחות לחצר העכו"ם, דבכה"ג חשיבי כב' ישראלים. אבל אם חצר אחת של ב' ישראלים פתוחה לחצר העכו"ם, ל"ח כב' ישראלים במקום נכרי, והיינו דס"ל דכי היכי שכ' הרא"ש דחצר אחת של ב' ישראלים חשיבא כחד כלפי המבוי, ה"נ חשיבא כחד כלפי חצר הישראל הפתוחה לה (ויל"ע בטעם הדבר, ועי' להלן)

הנידון אם דירת נכרי חשיבא דירה גם לגבי מקום שאין בו ב' ישראלים

ב. ועכ"פ מבואר בדברי הב"ח והבי"מ דפשיטא להו דכל שרגל העכו"ם אוסרת במבוי (כיון שיש בו ב' ישראלים) ממילא אסור גם להוציא מחצר לחצר, ולכאוי' הטעם בזה פשוט, דכיון שרגל העכו"ם מצויה במקום ב' ישראלים שייך ביה תקנ"ח דדירתו שמה דירה לאסור, וממילא כיון שנחשב דירת העכו"ם לדירה אסור גם להוציא מחצר לחצר. ולא דמי כלל לב' חצירות ופתח ביניהם, דהתם לדעת הרא"ש לא נאמרה בזה כלל התקנה דדירת העכו"ם תאסור. ובדברי הב"י נראה שהוא חולק בזה, וס"ל דלדעת הרא"ש אף היכא שדירת העכו"ם שמה דירה לענין זה שרגל העכו"ם אוסרת על המבוי, מ"מ לענין הוצאה מחצר לחצר לאו שמה דירה (אמנם הבי"מ כ' שגם הב"י מודה בזה, וצ"ע)

והנה במרדכי (שהביא ד' מהר"ם הנ"ל) כתב שאם חצר הנכרי פתוח למבוי או לחצר הישראל אסור לטלטל מחצר לחצר. ומשמעות הדברים, דהא דאסור בחצר הפתוחה למבוי, זהו מאותו הטעם שאסור בחצר הפתוחה לחצר, והיינו דכיון

הפתח, משאי"כ בפתוחים למבוי, דמפו' במהר"ם דאף דרך כותל אסור להוציא. ובע"כ שטעם האיסור בכה"ג שפתוחים למבוי, זהו משום דהיכא שדירת העכו"ם שייכת למקום שיש בו ב' ישראלים, חשבי' לה כדירה, וממילא דאסור גם להוציא מחצר לחצר (ובאמת מפורש בדברי הבה"ל שם שהם ב' דינים חלוקים יעוי"ש)

העולה מהסוגיא דנכרי בפנימית ס"ה ע"ב

ג. ובעיקר דברי הב"ח והבי"מ יל"ע, דלכאו' בגמ' ס"ה ע"ב מוכח דהא דאסרו חכמים דירת עכו"ם במקום ב' ישראלים, היינו רק לענין אותו המקום שיש בו ב' ישראלים, דבמקום זה העכו"ם אסור, אבל לענין המקום שאין בו ב' ישראלים אכתי חשבינן דירת העכו"ם כדירת בהמה ואינה אוסרת, דהנה בגמ' שם אמרי' דישאל ונכרי בפנימית וישאל בחיצונה, פנימית מותרת וחיצונה אסורה. וטעם הדבר מבוי בתוס', דפנימית מותרת כיון שאין בה ב' ישראלים, ולכן דווקא החיצונה אסורה שרגל ב' ישראלים מצויה בה. ויל"ע דמ"מ תאסר הפנימית, דכיון שרגל העכו"ם מצויה במקום ב' ישראלים, והוא אסור עליהם כיון שגזרו על דירתו שיהיה שמה דירה, ממילא הדין נותן שתאסור גם על הפנימית (וכמו שנקטו הבי"מ והב"ח בנכרי שאוסר על המבוי שיש בו ב' ישראלים, דמכח זה אסור להוציא גם מחצר הישראלים לחצירו, אע"פ שבחצר ליכא ב' ישראלים במקום נכרי) ולכאו' מוכח מזה דאף היכא שהעכו"ם אסור במקום ב' ישראלים, מ"מ כלפי המקום שאין בו ב' ישראלים אינו אסור.

והנה יל"ע בנכרי הדר במקום ב' ישראלים, מהו להכניס לבית הנכרי כלים ששבתו בבית (או בחצר) של ישראל אחר שאינו דר יחד עם הנכרי. ולפנ"ד לשיטת הבי"מ והב"ח, דכל שהעכו"ם דר יחד עם ב' ישראלים גזרו שתהיה דירתו דירה, הדין נותן שגם זה אסור, שהרי כבר נעשית דירת העכו"ם לדירה מכח ב' הישראלים שעמו, וממילא כלפי כולם הוי דירתו דירה (וכמו שאסרו להוציא מחצר לחצר בכה"ג) אמנם הפמ"ג במ"ז סק"ה כ' דחצר שהרבה ישראלים דרים בה עם הנכרי, ועירבו עם חצר אחרת שאין בה נכרי, והניחו בה את עירובן, מותר לבני חצר האחרת להוציא כלי בתייהם לחצר שיש בה נכרי, כיון שאין הנכרי אוסר עליהם. ומבוי

(כמש"כ הרא"ש והתוס' בפרקין) דלכאו' נהי שאין רגל העכו"ם אוסרת במבוי, כיון שאין במבוי ב' ישראלים (דכיון שהם באים מחצר אחת, חשיבי כחד לגבי המבוי) מ"מ יש לאסור להוציא מן החצר למבוי, כיון שהעכו"ם מצוי במבוי, וחצר של ב' ישראלים פתוחה לו, ומאי שנא מחצר של ב' ישראלים הפתוחה לחצר העכו"ם (דאע"פ שאין דריסת הרגל של נכרי במקום ב' הישראלים אסור, ה"נ כאן, אע"פ שהמבוי נחשב כרשות של ישראל אחד, דחשיבי כחד לגבי המבוי, מ"מ הרי הם מוציאים מרשות של ב' ישראלים לרשות של נכרי) וצ"ל דב' חצירות ופתח ביניהם, ה"ז שייכות וחיבור בין ב' החצירות. משאי"כ חצר הפתוחה למבוי, שהחצר עומדת לתשמיש והמבוי להילוך בעלמא, ואין שייכות ביניהם ע"י הפתח, וצ"ע. ועכ"פ לפי"ז לכאו' ה"ה דבכה"ג דאיכא רק חצר אחת אין איסור להוציא מחצר לחצר מכח מה שהם פתוחים למבוי, ולפי"ז מוכרח שכ"ד מהר"ם (בחצירות שאין ביניהם פתח ופתוחים למבוי) הם דווקא בב' חצירות, וטעם האיסור הוא מכח מה שהם אוסרים על המבוי, וכמו שהבינו הב"ח והבי"מ, וצ"ע.

ובמ"ב (בבה"ל ס"ג) נקט דמה שאסר מהר"ם הוצאה מחצר לחצר היכא דאיכא פתח בין החצירות, היינו דווקא להוציא דרך הפתח, אבל דרך הכותל מותר להוציא (ולכאו' למד כן מל' המרדכי שכ' דמותר להוציא דרך הכותל) ועצם הדברים צ"ע, דלכאו' היכא דאיכא פתח ביניהם ושייך החשש שמא ילמד ממעשיו, ממילא גזרו על דירת העכו"ם דחשיבא דירה, ומ"ט דרך הכותל מותר להוציא. ולכאו' צריך לפרש בדעתו, דבאמת מעולם לא אסרו חכמים טלטול בין חצר עכו"ם לחצר ישראל (ודווקא חצר אחת אסור) וגדר האיסור דמהר"ם הוא דכל שבא להשתמש בפתח שבין ב' החצירות ולהוציא מזו לזו הרי הוא עושה אותן בתשמישו לחצר אחת, ולענין הוצאה זו דיני' להו כחצר אחת. משאי"כ היכא שמשתמש דרך כותל, דלענין הוצאה זו ל"ח כחצר אחת, וצ"ע.

ועכ"פ לשיטת המ"ב הרי מוכרח מדברי מהר"ם, דהא דאסור להוציא מחצר לחצר היכא שהם פתוחים יחד למבוי. אי"ז מאותו הטעם שאסור להוציא היכא דאיכא פתח ביניהם, דהא היכא דאיכא פתח כל האיסור להוציא הוא רק דרך

והנה יל"ע מה הדין בישראל יחיד הדר עם הנכרי בחצר, ויש עוד חצר של ישראל הפתוחה למבוי, דבכה"ג העכו"ם אוסר עליהם במבוי. מי אמרינן דכיון דחשיבא דירת העכו"ם כדירה לאסור על המבוי, ממילא היא אוסרת גם על ישראל הדר עמו. ולכאו' בזה הדין נותן שהנכרי אוסר עליו, כיון שישראל זה הוא אחד מב' הישראלים הדרים יחד עם הנכרי במבוי, וכשם שאסור להוציא מהחצר האחרת של ישראל לחצירו של הנכרי (כמו שנקטו הבי"מ והב"ח) ה"ה שאסור להוציא מבית הישראל לחצר.

דרך האבהעו"ז בביאור פלוג' הרא"ש והמהר"ם

ד. באבהעו"ז כתב לפרש פלוג' הרא"ש ומהר"ם, דדברי הרא"ש הם לשיטתו דס"ל דב' ישראלים הדרים בחצר אחת חשיבי כחד כלפי המבוי, ומשו"ה אין איסור להוציא מחצר לחצר, כיון שאינם אוסרין זע"ז במבוי. והמהר"ם ס"ל דב' ישראלים בחצר ל"ח כחד כלפי המבוי, וממילא כיון שהם אוסרין זע"ז במבוי, אסור גם להוציא מחצר לחצר. והנה הרא"ש ומהר"ם נחלקו גם באופן שאין החצירות פתוחות למבוי כלל אלא שיש פתח ביניהם. ובדברי אבהעו"ז מבואר, שבאמת גם הרא"ש מודה דבכה"ג שייך הגזירה שמא ילמד ממעשיו, והיה מן הדין לאסור בזה. והא דשרי בזה זהו לשיטתו, דס"ל שב' ישראלים בחצר אחת חשיבי כחד כלפי המבוי, ובטעם הדבר פי' האבהעו"ז דזהו משום שע"י העירוב נעשו כחד, דהא דלא מהני עירוב של ב' ישראלים הדרים עם הנכרי לעשותם כחד (וממילא יחשבו כיחיד במקום נכרי) זהו משום שאין עירוב מועיל במקום נכרי, משא"כ בחצר אחת כלפי המבוי, שהעירוב חל במקום החצר שאין שם נכרי, וממילא דחשיבי כחד כלפי המבוי (ובמק"א נת' שיל"ד הרבה בדברי האבהעו"ז ואכ"מ) וממילא ה"ה בב' חצירות שיש פתח ביניהם, דאע"פ ששייך בזה הגזירה שמא ילמד ממעשיו, מ"מ כיון שמועיל להם עירובם במקומם, נעשו כחד ותו אין העכו"ם אוסר עליהם להוציא לחצירו.

ויל"ע לשי' אבהעו"ז מ"ט בב' חצירות הפתוחות לחצר הנכרי מותר לכל אחד מהם להוציא לחצירו של הנכרי, והא התם איכא ב' חצירות, ובכה"ג היכא ששתיהן פתוחות למבוי העכו"ם אוסר עליהם. וא"כ ה"ה היכא שפתוחות לחצר

דפשיטא ליה שלענין החצר שאין בה נכרי, ל"ח דירתו דירה ואינה אוסרת (וממילא חידש דגם העירוב מהני כלפיהם) והיינו דס"ל דאע"פ שתקנו חכמים שתחשב דירת העכו"ם כדירה לאסור על הישראלים, מ"מ זהו דווקא לענין הישראלים הדרים עמו בחצר, אבל לענין ישראל אחר אכתי נשאר בדינו דדירתו כדירת בהמה.

ונראה שיש לחלק שגם הבי"מ והב"ח מודים בזה, ומש"כ דהיכא שב' חצירות אוסרות במבוי אסור גם להוציא מחצר ישראל לחצר הנכרי, היינו דווקא בכה"ג שחצירות אלו דרות יחד עם הנכרי במבוי, ובני החצירות אוסרין זע"ז במבוי יחד עם העכו"ם. ובזה אע"פ שבתוך החצר ליכא ב' ישראלים עם הנכרי, מ"מ כיון שכלפיהם חשבי' דירת העכו"ם לדירה, ממילא אסור גם להוציא מחצר לחצר, אבל כלפי אחרים ל"ח כלל דירתו דירה. וכמו שמצינו שבחצר שיש בה ב' ישראלים ועכו"ם, גם ביתו של העכו"ם חשיב כדירה ואסור להוציא ממנו, ואע"פ שבתוך ביתו ליכא ב' ישראלים, והיינו משום שדיוורי הבית נמצאים יחד עם הישראלים בחצר.

ואכתי יל"ע בהא דפנימית וחיצונה, דלכאו' גם התם הפנימי הוא זה שדר עם העכו"ם בחיצונה ע"י דריסת רגלו, וממילא הדין נותן שגם לגביו תחשב דירת העכו"ם דירה, ויקשה מ"ט אין העכו"ם אוסר עליו.

ולכאו' יש לחלק, דבב' חצירות חשבינן שדיוורי החצר עצמה הם יחד עם הנכרי, כיון שחצר זו היא יחד באותו המבוי עם הנכרי. משא"כ בפנימית וחיצונה, שחצר הפנימית אין לה שום שייכות עם הנכרי, ורק דריסת הרגל של בני הפנימית מצויה עם הנכרי. ובכה"ג הו"ל הפנימית כחצר אחרת שאינה דרה יחד עם העכו"ם, ולגביה ל"ח דירת העכו"ם דירה (ולפי"ז לבני החיצונה באמת אסור להוציא כלי בתיהם לחצר הנכרי, דכלפיהם חשיבא גם דירת העכו"ם שבחיצונה לדירה)

ועכ"פ לכאו' מוכח מד' הגמ' כמש"כ הפמ"ג, דלענין בתים וחצירות שאינם דרים יחד עם הנכרי כלל, אין דירת העכו"ם אוסרת, ולא אמרי' בזה דכיון שתקנו שתהיה דירתו דירה, וממילא אסור לגבי כולם. אלא רק לגבי ב' הישראלים הדרים יחד עם הנכרי, חשיבא דירתו דירה.

העכו"ם את רשותו בחצר, דעכ"פ יש כאן בית של עכו"ם יחד עם ב' ישראלים (ובאמת אם מעיקרא לא היתה לעכו"ם רשות בחצר הישראלים, היה נחשב שהוא בן חצר אחרת, ואין הבית שייך לחצר הישראלים, אבל השתא דמעיקרא היתה לו רשות בחצר אלא ששכרו ממנו, אכתי ביתו נחשב כאחד מבתי החצר, ומשו"ה אוסר) וטעמו של החכ"צ דפליג, זהו משום דס"ל שהבית עצמו ל"ח כלל כנמצא במקום ב' ישראלים, שהרי אין לישראלים שייכות בתוך ביתו של העכו"ם. ועיקר הגזירה לאסור דירת עכו"ם אינה על הבית, אלא על רשותו של העכו"ם בחצר, אלא דגדר הגזירה הוא להחשיב את דירתו לדירה, וממילא דגם הבית אסור, ומשו"ה ס"ל דהיכא שהחצר מותרת לא אסרו את הבית.

ובבי"מ הביא את דברי החכ"צ ותמה עליו, דאטו אם שני ישראלים דרים בחצר העכו"ם מותר לטלטל מבית הישראל לעכו"ם דרך חלון. ובע"כ כל היכא שב' ישראלים וגוי שרויים יחד וגם יש להם רשות בחברותא כמו חצר או מבוי דשייך שמא ילמד ממעשיו אחשבו חכמים אף דירת העכו"ם לדירה, ואוסר דירתו חלקו בחצר, ומכ"ש דממילא אסור אף לאפוקי מבית העכו"ם דרך חלון, דהא איסורו בחצר אינו אלא משום חשיבות הדירה. והדברים צ"ע, דהא ודאי היכא שלא שכרו רשות העכו"ם, מודה החכ"צ דאסור להוציא מביתו של העכו"ם, דגם הבית עצמו חשיב דירה, ולא רק רשותו שבחצר. וכ"ד הם דכיון ששכרו כבר את רשות העכו"ם בחצר ונסתלק משם, תו ל"ש הגזירה על בית העכו"ם לחוד. וא"ל שהבי"מ נקט לדבר פשוט למשנ"ת בד' הריב"ש, דטעם איסור הבית הוא משום שהבית עצמו נמצא יחד על הישראלים בחצר, שהרי כתב להדיא דעיקר האיסור הוא ממילא מכח האיסור שבחצר.

ולכאו' צריך לפרש כוונת הבי"מ, דהכא הרי באמת העכו"ם אוסר על החצר, אלא שהתירו את רשותו ע"י שכירות, וס"ל דאי"ז כאילו נסתלק לגמרי מן החצר, שהרי השכירות רעועה ואי"ז היתר גמור, אלא דבכה"ג לא גזרו על דירת העכו"ם שתאסור, וממילא דכלפי בית העכו"ם שלא שכרו אותו עדיין שייך הגזירה. וזהו שתמה ע"ד החכ"צ, ולפי"ז יש עוד ביאור בדברי הריב"ש.

הנכרי (לפ"מ שנקט דגם הרא"ש מודה לעיקר ד' מהר"ם דהיכא שיש פתח ביניהם שייך הגזירה שמא ילמד ממעשיו) וכד' האבהעו"ז מבואר דבכה"ג מותר להוציא מכל חצר לחצירו של העכו"ם (ורק דא"א לערב את ב' החצירות יחד) ולכאו' הטעם בזה פשוט, דבחצירות של ישראל הפתוחות לעכו"ם הנידון הוא על כל חצר בפנ"ע, דמכח הפתח שבין החצירות חשיבי כישאל במקום נכרי. ודווקא לענין המבוי מצטרפות ב' החצירות להחשב ב' ישראלים.

אמנם בד' הב"ח מבואר דמה שאסר מהר"ם היכא דאיכא פתח בין הישראלים לעכו"ם, היינו דווקא היכא דאיכא ב' חצירות הפתוחות לעכו"ם. ומבוי דס"ל דשפיר שייך צירוף ב' ב' חצירות, גם לגבי הפתח שביניהם לבין העכו"ם.

ובעיקר דברי אבהעו"ז יל"ע, דבדברי המהרי"ל (שהובאו לעיל) מפורש דגם הוא מודה לד' הרא"ש, דב' ישראלים בחצר אחת חשיבי כחד, ואעפ"כ ס"ל כשי' מהר"ם, דחצר של ב' ישראלים הפתוחה לחצר העכו"ם, אסור להוציא מזו לזו (ומוכח מזה דהא דב' ישראלים חשיבי כחד זהו רק כלפי המבוי, ודלא כמו שנקט האבהעו"ז)

בפלוג' הריב"ש והחכ"צ בשכרו את רשות החצר אם דירת הנכרי עצמה אסורה

בד' הריב"ש שהובא בב"י סי' שצ"א, מבואר שאם שכרו מן העכו"ם רק את רשות החצר, אסור להוציא מבית העכו"ם. ובחכ"צ (סי' ו') הקשה עליו, דהא כיון ששכרו את רשותו בחצר, נמצא שאין לעכו"ם דריסת הרגל במקום ב' ישראלים, וממילא בטלה הגזירה דנכרי, וחזרה דירתו להיות כדירת בהמה. והנה פשוט דלדעת מהר"ם לא קשיא כלל קו' החכ"צ, דלדידיה אסרו את דירת העכו"ם גם במקום שאין לו דריסת הרגל אלא יש רק פתח ביניהם. וקושייתו היא לדעת הרא"ש (דכן נקט הב"י) שאין העכו"ם אוסר היכא שאין לו רשות במקום ב' הישראלים, וא"כ ה"נ כיון ששכרו את רשות העכו"ם נמצא שאין לו רשות במקום ב' הישראלים.

ונראה בביאור פלוג' הריב"ש והחכ"צ, דלדעת הריב"ש מה שאסרו את בית העכו"ם, זהו משום שהבית נמצא באותה חצר יחד עם ב' ישראלים. ומשו"ה אסרו בזה גם באופן ששכרו מן

דירת העכו"ם לדירת ישראל (אמנם כשאין ישראל אחד דר שם לא אסרו להוציא מבית עכו"ם לבית עכו"ם, וכמבו' ברישא דברייתא התם חצירו של עכו"ם הרי הוא כדיר של בהמה, ומד' רש"י נראה דהיינו אפ' בדירה בבעלים, ואכמ"ל) משא"כ לדעת ראב"י דדירת ישראל אחד מותרת, דלדידיה גדר התקנה הוא, דמקום שיש בו ב' ישראלים יחד עם נכרי, הנכרי אוסר עליו, ומשו"ה היכא שאין רגל הנכרי מצויה אינה אוסרת.

והנה בכרייתא התם אמר ר"מ שאם יש שם ישראל אחד אוסר על בית העכו"ם (ופרשו בגמ' דמיירי בדירה בלא בעלים) וראב"י פליג ואמר לעולם אינו אוסר עד שיהיה ב' ישראלים אוסרין זע"ז, ובפשטות הכוונה דהיכא דאיכא ב' ישראלים גם לראב"י אסור בדירה בלא בעלים. אבל לפי זה נמצא דראב"י פליג דבדירה בלא בעלים לעולם שרי, דכיון שאין החצר אסורה גם הבית מותר.

ובעיקר דברי החכ"צ הקשו מהמבו' בגמ' ס"ב ע"ב, דדירת עכו"ם בלא בעלים אינה אוסרת, ואעפ"כ אסור להוציא מבית העכו"ם לחצר. ופרש"י דדירה בלא בעלים אינה אוסרת על החצר, ומ"מ הבית עצמו שם דירה עליו ואסור (ובריטב"א מבואר שפירש הסוגיא באו"א, דאתיא כמ"ד דירה בלא בעלים שמה דירה, אלא דבעכו"ם לא גזרו, ולגבי הבית גזרו גם בעכו"ם) וצ"ע דלדברי החכ"צ כיון שאין העכו"ם אוסר בחצר, מ"ט הבית אסור.

וצריך לבאר בזה (עפ"ד הרר"ש) דלשי' החכ"צ בע"כ צריך לפרש דכ"ד הגמ' התם הם רק לדעת ר"מ דס"ל דדירת עכו"ם אוסרת גם במקום ישראל אחד, ולדידיה י"ל שאין הגדר שאסרו את המקום שיש בו ישראל יחד עם העכו"ם. אלא כל שיש דירת עכו"ם ודירת ישראל, אסור להוציא מזל"ז, דגדר התקנה הוא שיהיה חילוק דיורין בין

סימן טז

בדין ב' ישראלים בחצר לענין המבוי ובהא דחצר אוסרת על המבוי

העירוב לעשותם כיחיד לגבי המבוי, אלא מכח הדין דסומכין על עירוב במקום שיתוף, וכיון שיש נכרי במבוי הוא מבטל את השיתוף ול"ח כיחיד לגבי המבוי (וצ"ל לפי"ז דגדר הדין דסומכין אינו שהעירוב עצמו מתיר את המבוי, אלא דחשיבי כאילו נשתתפו גם במבוי, ויעוי' משנ"ת בזה במקומו) משאי"כ בחצר אחת הפתוחה למבוי, דכיון שעירבו בחצר ממילא חשיבי כחד גם במבוי.

אמנם צ"ע, דהנה הרמב"ם בסוף פ"ב כתב דחצר שיש בה נכרי וב' בתים של ישראל ופתח ביניהם, ועירבו דרך הפתח, הנכרי אוסר עליהם בחצר, ולא מהני העירוב לעשותם כיחיד. ונפסק להלכה בשו"ע סוף סי' שפ"ב (ודברי הרמב"ם בזה הם מכח פירושו בסוגיא דף ע"ד, אמנם המ"מ שם כתב דאף מי שלא פירש כהר"מ אינו חולק עליו בדין זה) וא"כ מבואר להדיא דאף שחל עירובן דרך הפתח, מ"מ לא מהני העירוב לעשותם ליחיד לגבי הנכרי שבחצר, וא"כ מאי שנא ב' ישראלים שעירבו בחצר, דחשיבי ב' ישראלים לגבי המבוי.

ולכאוי' דברי האבהעו"ז הם לשיטתו בחידושיו בדף ע"ד, דהנה בגמ' התם אמרינן דאסור לעשות יחיד במקום נכרי. ובד' הרמב"ם מבואר דמיירי בב' בתים של ישראל ופתח ביניהם, או ב' חצירות בכה"ג. וקמ"ל דאע"פ שעירבו דרך הפתח, מ"מ אינם נעשים כיחיד במקום נכרי. ובחי' אבהעו"ז שם מבואר שנקט דמעיקר הדין הם נעשים כיחיד, אלא שהוא גזירה מחודשת שאסור לעשות יחיד במקום נכרי, ומכח הגזירה הנכרי אוסר עליהם. ולפי"ז א"ש מה שנקט דבב' בתים בחצר מהני העירוב לעשותם ליחיד לגבי המבוי, די"ל שהגזירה היא דווקא בבתים הפתוחים לרשות שהנכרי דר בה, ובאים לערב דרך פתח שביניהם. אבל בבתים הפתוחים לחצר שאין בה נכרי, שפיר מהני עירובן לגבי החצר, וממילא חשיבי כיחיד לגבי הנכרי שבמבוי.

אמנם צ"ע דכ"ז מתיישב רק בדעת הר"מ, אבל התוס' והרא"ש שם פירשו את הסוגיא באו"א, ולשיטתם לא מצינו גזירה מחודשת שאינם

א. כתב הרא"ש בסוף סי' א' "ויראה לי דאפילו יש כמה בתים של ישראלים פתוחין לחצר אחת מותרין לטלטל בכל העיר, כמו ששני ישראלים בבית א' איקרו יחיד במקום נכרי לגבי החצר. כמה בתים פתוחים לחצר אחת מיקרו יחיד במקום נכרי לגבי המבואות, עד שיהא שתי חצירות של ישראל פתוחות למבוי ואוסרין זה על זה במבוי אז הנכרי אוסר עליהם" ובתוס' בדף ע"ד ע"ב כתבו בתחילה שבית הפתוח לחצר ובית אחר פתוח לו חשיב יחיד במקום נכרי, כיון דלא עיילי לחצר אלא דרך אותו בית, ואח"כ הוסיפו ז"ל "ועוד אור"י דאפי' היו הרבה בתים וכל אחד פתוח לחצר לגבי מבוי הוי כל בני חצר אחת יחידים במקום נכרי כמו בחצר שיש בה נכרי ובית אחד של ישראל דאינה אוסרת לראב"י אפי' יש הרבה ישראלים באותו בית כולהו חשיבי יחיד במקום נכרי"

ויל"ע מ"ט חשיבי כחד לגבי המבוי, ובל' הרא"ש משמע שזהו משום שאינם אוסרין זה על זה, וכ"כ בתורא"ש בדף ע"ד דכיון שאין אוסרין זע"ז במבוי אין הגוי אוסר עליהן.

ובאבהעו"ז שפ"ב ס"ג פירש בדברי הרא"ש, ע"פ מה שנקט שם דב' ישראלים שעירבו חשיבי כיחיד לגבי הנכרי. וכל הא דלא מהני עירוב הישראלים בחצר שיש בה נכרי, זהו משום שנאמרה הלכה שאין עירוב מועיל במקום נכרי. ומשו"ה היכא שהם דרים בחצר אחת, וא"צ לערב דרך המבוי, שפיר מהני עירובן לעשות אותם ליחיד במקום נכרי.

ודברי אבהעו"ז צ"ע, דהא בתוס' ס"ג ע"ב דנו בחצירות הפתוחות זו לזו ועירבו יחד, דכיון שנעשו כבית אחד יחשבו כיחיד במקום נכרי. ותירצו שאין העירוב עושה אותם ליחיד, דא"כ לא יצטרכו לעולם לשכור. ומבואר בדבריהם להדיא, דאע"פ שחל העירוב בחצירות, ואין הנכרי מבטל את העירוב, מ"מ לא מהני העירוב לעשותם ליחיד.

ולכאוי' צ"ל ביישוב דעת האבהעו"ז, דהתם דמיירי בחצירות שיש לכל אחת בפנ"ע פתח למבוי, אלא שהם פתוחות זו לזו, לא מהני

משום שרשות הבתים שולטת בו, כמו שהיא שולטת בחצר. אלא המבוי נאסר מכח רשות החצירות, דכי היכי שהבתים יש להם חלק בחצר, ומכח זה אסור להוציא מבית לחצר, ה"נ החצירות יש להם חלק במבוי, ומכח זה אסורה ההוצאה מהחצר למבוי. ומש"ה חשיבי ב' ישראלים הדרים בחצר אחת כחד לגבי המבוי, שהרי בחצר הם דרים יחד, וממילא דגם חלקם שבמבוי הוא חלק משותף, ואין כאן ב' דיורין חלוקים במבוי.²²

ויש להוסיף עוד ביתר ביאור, דהא דאמרינן שהחצר היא האוסרת על המבוי, אין הכוונה בזה שהמקום שחוץ לבתים הוא האוסר, שהרי כל איסורי ע"ח הם מחמת רשות הבית, ורשות החצר עצמה כל איסורה הוא מחמת רשות הבית. אלא הכוונה, דלענין המבוי אין דנים על דיורי כל בית בפנ"ע, אלא על כלל הדיורים של החצר, וכל דיורי החצר יחד, הבתים עם החצר, הם האוסרים על המבוי, ודוק בזה (עי' משנ"ת כע"ז במש"כ הראשונים דסומכין על שיתוף במקום עירוב, כיון שהשיתוף כולל את רשות הבתים והחצירות, ומבוי בדבריהם דאע"פ השיתוף ענינו לערב את החצירות, ומש"ה הוא מונח בחצר ונעשה כיון, מ"מ הוא כולל גם את רשות הבתים, דרשות החצר היינו כלל דיורי החצר)

וכן מבואר לכאן מדברי הטור, דהנה הטור בסי' שצ"א כתב שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלת רשותה לכל בני המבוי או הם לה, אע"פ שהם הרבים שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר. ובכ"י פירש בד' הטור, דקמ"ל שאפשר לבטל לחצר של רבים שלא נשתתפה, אע"ג דקי"ל שאין אחד נותן רשותו לשנים שלא עירבו, כיון דחשיבי כיחיד לגבי המבוי. וכתב הב"י שהטור למד לזה ממש"כ הרא"ש, דב' ישראלים בחצר אחת חשיבי כחד לגבי המבוי.

ובט"ז תמה על דברי הב"י, דאם מיירי כשעירבו בני החצר ביניהם (ורק דלא נשתתפו

נעשים יחיד ע"י עירוב. ולפי"ז בע"כ הא דקי"ל שב' שעירבו יחד בבתים דרך פתח שביניהם, ל"ח כחד לגבי המבוי והחצר, זהו משום שאין העירוב מועיל כלל לעשות אותם כחד, וכמבואר בדברי התוס' בדף ס"ג. וא"כ בע"כ דהא דב' ישראלים בחצר אחת חשיבי כחד לגבי המבוי, אי"ז מכח העירוב, אלא דין בפנ"ע הוא דכיון שהם בחצר אחת חשיבי כחד.

וביותר צ"ע, דבתוס' בדף ע"ד שם דנו בבית הפתוח לחצר, ובית אחר פתוח לו ועירבו יחד (דבהכי מיירי הסוגיא שם לפירושים) וכתבו בתחילה דצריך לשכור מן הנכרי, ואח"כ כתבו דכיון שיוצאים כולם דרך אותו בית ל"ח ב' ישראלים, ואח"כ הוסיפו דאפילו אם היו הרבה בתים בחצר חשיבי כחד לגבי המבוי. ומפורש בכ"ד התוס', דאף שעירבו יחד דרך פתח שביניהם (ואין לכל בית פתח בפנ"ע לחצר) מ"מ לא מהני העירוב לעשותם כיחיד לגבי הנכרי. ואדרבה מבואר בדבריהם, דע"י העירוב חשיבי כב' במקום הנכרי, שהרי לכאן כל נידון התוס' שיחשבו כב' במקום נכרי, אע"פ שרק לבית אחד יש פתח לחצר, זהו משום שמכח העירוב משתמשים כולם בחצר.

ב. ולכאן מבואר מכ"ז, דמה שנקטו התוס' והרא"ש דב' ישראלים בחצר אחת חשיבי כחד לגבי המבוי, זהו דין בפנ"ע שאינו שייך לעירוב שביניהם, וצ"ב. והנה בהג"א בסי' כ"א כתב כדינו של הרא"ש בשם המרדכי, וכתב בטעם הדבר, דחשיבי כדרים בבית אחד, שהמבוי לחצירות כחצר לבתים (ואינו נמצא במרדכי שלפנינו) והדברים הובאו ביתר אריכות במהרי"ק שרש מ"ח שכתב ז"ל "כיון שהנכרי לא דייר בהדיהו בחצר אלא במבוי המבוי לחצר כחצר לבתים וכי היכי דבחצר לא היה נכרי אוסר על בית אחר של ישראל אף על גב דדיירי ביה ישראל טובא הכי נמי במבוי לא כיון דליכא אלא חצר אחת של ישראל" ולכאן כוונת דבריו, דמהא דתנן שהמבוי לחצירות כחצר לבתים, למדנו דאיסורא דמבוי אינו

²² ולכאן זה מתיישב בשיטת התוס', דס"ל דחלוק חצר של ב' דיורין, דחשיבין שיש לכל אחד חלק בפנ"ע, מרשות המשותפת לשנים יחד. וכמבואר בדברי התוס' בדף ס"ג (וכמשנ"ת בסי' ט) ונקטו התוס' דענין ב' ישראלים אוסרין זע"ז היינו דווקא כשיש לכל אחד מהם חלק בפנ"ע, משא"כ שותפין באותם הדיורין ל"ח אוסרין זע"ז. אבל דעת הרשב"א בתשובה שאין חילוק בין רשות של ב' בתים, לרשות של שותפין ממש, וכן מתבאר גם מדבריו בסוגיא דסומכין (וכמשנ"ת שם) ולפי"ז נמצא דכל חצר של ב' בתים, חשיבי הישראלים כשותפין לגבי החצר, ואעפ"כ כיון שבבתים הם חלוקין, וכל אחד אוסר על חבירו להוציא לחצר, חשיבי כב' אוסרין זע"ז, וא"כ ה"ה הכא דחשיבי כאוסרין זע"ז, כיון שהם חלוקים בבית.

בדף כ"ו, וכן נראה מד' התוס' ס"ג ע"ב, דמותר להוציא מרשות של יחיד לרשות המשותפת לשניהם יחד, וה"נ נעשה המבוי כרשות המשותפת לכולם. ובזה ניחא גם דברי הב"י, דאהני הביטול לבני החצר, אע"פ שלא עירבו ביניהם.

ג. והנה בשו"ע העתיק את לשון הטור, ובכה"ג כתב "כלומר וקי"ל דאין מבטלין רשות לרבים שלא עירבו" ולכאור' כוונתו לפירשו הב"י, אמנם בבהגר"א הוסיף ע"ד הבה"ג וז"ל "עבה"ג ור"ל שלא נשתתפו והם רבים שכל בני החצר מ"מ הן כיחיד שא"צ ליתן בשיתוף אלא א' כמש"ל" ולכאור' כוונתו דמיירי שעירבו ביניהם, אלא שלא נשתתפו במבוי. וכ"כ המ"ב ז"ל "ור"ל וקי"ל בסימן ש"פ דאין מבטלין רשות לשני אנשים שלא עירבו מפני שהם אוסרים זה ע"ז וא"כ לכאורה גם הכא הרי יש רבים בחצר ולא נשתתפו במבוי איך יכולין לבטל להם קמ"ל כיון דעכ"פ עשו ע"ח יחד כיחיד חשיבי" וצ"ע (מה שכבר תמה הט"ז) דכיון שעירבו ביניהם פשיטא שאפשר לבטל להם, שהרי הא דאין אחד נותן רשותו לשנים שלא עירבו, זהו משום דאכתי הם אוסרין זע"ז, והכא כיון שעירבו ביניהם תו אינם אוסרין זע"ז, וא"כ אע"פ שלא נשתתפו במבוי מ"ט לא יהיה אפשר לבטל להם (וה"ז ככל ב' שעירבו, דאע"פ שעירבו רק ביניהם ולא עירבו עם המבטל, מ"מ אפשר לבטל להם, ה"נ כאן אע"פ שלא נשתתפו עם שאר בני החצר, יכולים בני החצר לבטל להם) וצ"ע.

ולכאור' צריך לבאר בזה, דהוה ס"ד דכי היכי דאשכחן שהעירוב בין ב' חצירות (דרך פתח שביניהם) לא מהני לעשותם כחד לגבי המבוי, ובעינן לדין סומכין על עירוב במקום שיתוף. ה"נ העירוב של בני החצר עצמם, מהני רק לגבי החצר, ולא מהני לעשות את רשותם שבמבוי לרשות אחת. וקמ"ל, דכיון שאין לכל אחד חלק בפנ"ע במבוי, כיון שעירבו בחצר נעשו ממילא מעורבין גם לגבי חלקם שבמבוי.

ועכ"פ גם בדברי הגר"א מבואר שהוא מפרש דהא דחשבינן להו כחד לגבי המבוי, זהו משום שהחצר היא האוסרת על המבוי, וזהו שכתב שם ללמוד לזה מהא דא"צ ליתן לשיתוף אלא אחד. ולכאור' כוונתו, דהא דכל חצר נותנת בשיתוף רק חלק אחד (כמבוי) בד"מ בסי' שפ"ז, והלבוש חולק

(במבוי) פשיטא ומאי קמ"ל, ואם מיירי כשלא עירבו, מ"ט באמת מהני, וה"ז ככל ביטול לשנים שלא עירבו, דלא מהני הביטול כיון דאכתי הם אוסרין זה על זה (ולכאור' כל קושית הט"ז היא היאך מהני הביטול להוציא מהבית למבוי, אבל להוציא מהחצר למבוי פשיטא דשרי, שהרי המבוי רק של שניהם מכח הביטול, וגם החצר של שניהם. ואפשר דכיון שלא הותר להוציא מהבית, חשיב כלית ליה שריותא, ובכה"ג לא מהני כלל הביטול כמבוי בגמ' ס"ט ע"ב)

והט"ז עצמו פירש את דברי הטור באור"א, ולכאור' כוונתו דקמ"ל דאף אם בני החצר הם רבים מ"מ לא אמרינן בזה דרבים לגבי יחיד לא הוה אורחים. ולכאור' הטעם בזה מתבאר ע"פ הנ"ל, שהמבוי נאסר מכח כלל רשות החצר, ולא מכח הבתים, וכ"כ הגר"ז והמ"ב (ועי' במ"ב שעמד בזה שאי"ז מתיישב לדעת החמד משה דס"ל שאפי' רבים הדרים בבית אחד לא הוה אורחים)

ובדעת הב"י י"ל, דמה"ט מהני הביטול לב' הדרים בחצר, אע"פ שלא עירבו ביניהם, דמ"מ כלפי המבוי הם רשות אחת. אמנם אכתי יל"ע היאך מותר להם להוציא מהבית למבוי, והרי הבית רשות של אחד מהם, והמבוי רשות משותפת לשניהם.

והנה בסוגיא דסומכין על שיתוף במקום עירוב, נתבאר דלשיטת הריטב"א למ"ד דאין סומכין אע"פ שאין השיתוף מתיר הוצאה מחצר לחצר ומבית לבית, מ"מ מותר להוציא מן הבתים למבוי. ולכאור' הדבר תמוה, דכיון שהחצירות אכתי אינם רשות אחת, והמבוי משותף לכל החצירות, א"כ היאך מותר להוציא מהחצר ומן הבית למבוי (ובאמת דעת תור"פ שם והראב"ד בדף מ"ח, דהיכא דאין סומכין לא מהני השיתוף כלל, וגם בדעת הראשונים דפליגי, י"ל דמדינא נעשו גם החצירות רשות אחת, אלא שאסרו חכמים כדי שלא תשתכח תורת עירוב, אף בדעת הריטב"א אי"ז מתיישב כמשנ"ת שם)

ולמשנ"ת י"ל, שהשיתוף חל על דיורי החצר, שיעשו כחד לענין החלק שיש להם במבוי, ומכח השיתוף יש להם חלק אחד במבוי, כמו חצר אחת. ולפי"ז י"ל שההיתר להוציא מהבתים למבוי, הוא ע"פ המבוי בדברי הראב"ד

דהא מיירי התם גם בנכרי הדר בחצר, וא"כ מהו שתירצו התוס' דב' בתים פתוחים לחצר חשיבי כחד לגבי המבוי, והא מ"מ לגבי החצר הם תרי. ולכאו' מבואר מזה, שאין כוונת התוס' לתרץ עוד תירוץ בפנ"ע, דב' בחצר אחת חשיבי כחד לגבי המבוי. אלא עיקר דבריהם, דכל היכא שיוצאים דרך פתח אחד חשיבי כחד, ובתחילה כתבו כן רק לגבי ב' בתים הפתוחים לחצר, דכיון שאין לכל אחד פתח בפנ"ע, חשיבי כחד לגבי החצר, והיינו שרשותם בחצר היא משותפת לשניהם. ואח"כ הוסיפו עוד, דאף היכא שיש לכל אחד פתח בפנ"ע, מ"מ כיון שלמבוי הם יוצאים דרך פתח אחד, חשיבי כשותפין לגבי המבוי. וזה כמש"כ הגר"ז, דהא דחשיבי כחד לגבי המבוי, זהו משום שהם יוצאים דרך פתח אחד.

ה. והנה המהרי"ק הביא בשם הסמ"ק שהוא חולק על דינם של התוס' והרא"ש, וס"ל שגם ב' ישראלים בחצר אחת חשיבי כתרי לגבי המבוי. וכן מבואר בדברי הרשב"א והריטב"א בדף ע"ד בתו"ד (שהראב"ד שם כתב דהיכא דב' ישראלים דרים בב' בתים בחצר ל"ש הגזירה דאסור לעשות יחיד במקום נכרי, והרשב"א תמה על הראב"ד דבכה"ג הנכרי אוסר עליהם וליכא נ"מ בגזירה יעו"ש) וכן משמע לכאו' בדברי הרמב"ם, שכתב בפ"ה הט"ז ז"ל "גוי או צדוקי השרוי בחצר שבמבוי דינו עם בני המבוי כדינו עם בני החצר ששוכרים מן הגוי או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להן הצדוקי, ואם היה במבוי גוי וישראל אחד אינו צריך שיתוף, ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד דין אחד הוא" ומשמע דכל שאינם סומכין על שלחן אחד אפי' אם דרין יחד בחצר הנכרי אוסר עליהם.

ויל"ע בטעם החולקים על התוס', אם פליגי על עיקר משנ"ת, דרשות החצר היא האוסרת על המבוי, וחשיבי כל בני החצר כרשות אחת לגבי המבוי. ולכאו' י"ל דלא פליגי בזה, אלא דהתוס' ס"ל דהא דלא אסרו בב' הדרים בבית אחד, זהו משום דדווקא בב' רשויות חלוקות של ישראלים האוסרין זע"ז גזרו. וי"ל דהנך ראשונים ס"ל שהטעם שלא אסרו בב' הדרים בבית אחד, זהו רק משום דבכה"ג לא שכח דדייר (שהנכרי אינו מתיירא מבני בית אחד הדרים יחד, וכמש"כ הרשב"א בדף ע"ד) משאי"כ בב' הדרים בחצר אחת, דאף אם חשיבי כרשות אחת (ונ"מ דחשיבי

בזה) אי"ז משום דדמי לה' שגבו את עירובן דעירוב אחד לכולם, אלא משום שרשות החצר היא האוסרת על המבוי, וכמשנ"ת, ומשו"ה כל החצר יחד נותנת חלק אחד בשיתוף.

ועכ"פ לשיטת הגר"א והמ"ב נמצא לכאו' דהא דחשיבי בני החצר כחד לגבי הנכרי שבמבוי, זהו דווקא היכא שעירבו ביניהם, וזה כדינו של האב"העו"ז. וצ"ע, דהא מדין ב' בתים שעירבו דרך פתח חזינן שאין העירוב שחל בין הישראלים מועיל לעשותם כחד לגבי המבוי.

ולכאו' צ"ל בזה, דב' בתים שיש לכל אחד פתח, יש לכ"א מהם חלק בפנ"ע בחצר, ומשו"ה כשעירבו יחד, לא מהני העירוב של הבתים ממילא להתיר גם את החצר, וכל הא דמהני העירוב זהו רק משום שהוא חל גם על רשות החצר. ומשו"ה היכא דאיכא נכרי בחצר שאוסר עליהם, חל העירוב רק לענין רשות הבית ולא לענין החצר: משאי"כ בב' הדרים בחצר אחת, דכיון שעירבו בחצר ממילא גם מה שיש להם במבוי הוא מעורב, ויל"ע.

ד. ובעיקר הדברים מצינו ביאור אחר קצת, דהנה בשו"ע הגר"ז כתב בהא דהחצר חשיבא כיחיד לגבי המבוי וז"ל "לענין טלטול במבוי כל הדיורים שבחצר נחשבים כדירה אחת כיון שכולם יוצאים למבוי בפתח אחד דהיינו בפתח החצר ובפתח זה הוא שאוסרים במבוי ולכן נעשית החצר לענין לאסור במבוי כאלו הוא בית אחד שדרים בו רבים" ולכאו' עיקר דבריו הם כמשנ"ת, שהחלק שיש לבני החצר במבוי, הוא משותף לשניהם יחד (ולא דמי לחלק שיש להם בחצר, דלכ"א יש חלק בפנ"ע בחצר) אמנם בדבריו משמע שהטעם בזה אינו משום שרשות החצר היא האוסרת על המבוי, אלא משום שיש להם רק פתח אחד במבוי, ולבעלי הפתח יש חלק אחד במבוי המשותף לשניהם יחד.

ולכאו' הגר"ז למד לזה מדברי התוס', דהנה התוס' בדף ע"ד פירשו הא דאמרו התם מבוי שצידו אחד ישראל וכו', דמיירי בבית הפתוח לחצר ובית אחר פתוח לו. והקשו מ"ט אין הנכרי אוסר עליהם, ובתחילה כתבו דכיון דלא עיילי לחצר אלא דרך אותו בית, חשיבי כולהו כיחיד במקום נכרי. ואח"כ הוסיפו עוד, דאפי' היו הרבה בתים פתוחים לחצר, לגבי מבוי חשיבי כולהו כיחיד. ולפו"ר הם ב' תירוצים חלוקים, אמנם צ"ע

בדף ס"ג כמשנ"ת לעיל סי' ט') משאי"כ דיורי החצר כלפי המבוי, שבמבוי הם דרים יחד, ודמי לחצר של ב' הדרים בבית אחד.

אמנם כ"ז מתיישב בשיטת התוס', אבל הרשב"א ס"ל שאין חילוק כלל בין חצר של כמה בתים, לבית אחד המשותף לכמה אנשים (וכמשנ"ת בסי' ח') ולפי"ז נמצא שבכל חצר שיש בה ב' ישראלים, חשיבי כשותפין לגבי החצר. והא דחשיבי כתרי ישראלים, בע"כ זהו משום שבבתיהם הם חלוקים, ולא משום שהחלק שיש להם בחצר הוא לכל אחד בפנ"ע. וממילא דלפי"ז אין מקום כלל לדון, דב' הדרים בחצר אחת יהיה עדיף טפי, ודוק בזה.

כיחיד לגבי ביטול רשות) מ"מ הנכרי מתיירא מהם ושכיח דדיירי.

וי"ל עוד בזה, דבאמת כ"ד התוס' יתכנו רק לשיטתם בגדר השותפות דחצר שלא עירבה. דהנה בעיקר דברי התוס' יל"ע, דהא בכל ב' בתים בחצר אחת, הוו כולם שותפין בחצר, ואפ"ה כיון שבבתיהם הם חלוקים, חשיבי כרבים לגבי הנכרי, וא"כ מאי שנא הכא, דאע"פ שהחלק שיש להם במבוי הוא משותף לכולם יחד. מ"מ מ"ט נעשים עי"ז כיחיד לגבי הנכרי, טפי מכל בני חצר שהם שותפין בחצר. ולכאו' הביאור בזה פשוט, דשאני השותפות דחצר שאינה מעורבת, דכ"א יש לו דיור בפנ"ע בחצר, מכח הבית שלו. וב' רשויות של ישראל שולטים על החצר (וכמבואר בדברי התוס')

סימן יז

במוגיא דביטול בפנימית וחיצונה

(ס"ו ע"ב)

ונתחדש בזה ב' ענינים, חדא דאותם שלא ביטלו להם בטל עירובם לגמרי, ולא אמרינן שעדיין הם מעורבין עם שאר בני החצר (ונ"מ להוציא מבית לבית דרך חלונות) דכל שאין העירוב מועיל להתיר הרי הוא כמאן דליתא, ועוד דממילא מכח זה בטל העירוב גם לגבי זה שביטלו לו, דכיון שאינו מועיל לחבירו אינו מועיל גם לו.

ובאמת במאירי בר"פ חלון מבואר דבני חצר שעירבו ושכח אחד מהם ולא עירב, אסור להוציא מבית לבית גם דרך חלונות.

ולכאור מה"ט הוא דבסוגיין העירוב שבין ב' החצירות בטל, דכיון שאין העירוב מועיל לאותן שלא ביטלו להם, ממילא בטל לגמרי העירוב שבין החצירות. אלא דאכתי היה אפשר להתיר את הפנימית בפנ"ע, דלא גרע מאילו לא היתה מערבת כלל עם החיצונה, וע"ז אמרו בגמ' שהיא אסורה משום דליתא לעירובה גבה.

והריטב"א כתב בביאור דברי רש"י וז"ל "פירוש לפירושו דכיון שהניחו עירובן בחיצונה הרי נעשו כולן בני חצר אחת, וכיון שלא ביטל זה לכולן הרי אף בני פנימית שביטלו להן אסורין הם בחיצונה, דסבירא לן שהמבטל צריך לבטל רשות לכל אחת ואחת וכדאסיק רבא בסוף שמעתי, וא"כ אי אפשר לבני פנימית להיותן מותרין לעצמן אלא כשיבדילו מן החיצונה ויחזרו להיתר חצרן, ובהא קאמר תלמודא דלא אפשר להו להבדל כיון דליתיה לעירוביהו גבייהו, וכי תימא דלישקלו לעירוביהו בהדייהו ולעיילוה לחצרן, הא לא אפשר דכיון שהם אסורים עם החיצונה אי אפשר להם להביא העירוב לחצרן" והיינו כמשנ"ת, שהעירוב עם החיצונה בטל, וממילא חשיב ליתא לעירוביהו גבייהו.

בשיטת תור"פ

והנה בתור"פ לעיל כ"ו כתב דכשביטלו רק לאחד מבני החצר, אותו היחיד שביטלו לו מותר להוציא מביתו. והיינו משום דליכא מאן דאסר עליו, שהוא מעורב עם שאר בני החצר, ורשות

ביאור החסרון דליתא לעירובה גבה

גמ' ס"ו ע"ב, נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד ולא עירב שתיהן אסורות, האי בר פנימית למאן נבטיל, לבטיל לבני פנימית ליתא לעירוביהו גבייהו, ופרש"י ולכשיבדלו מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולן אסורין זע"ז. ולכאור' הכוונה, שהעירוב שבין ב' החצירות בטל, אלא דאכתי היה אפשר להתיר את הפנימית בפנ"ע מכח העירוב שבין בני הפנימית, וע"ז אמרו דכיון שהפנימית נבדלת מן החיצונה ואינה מעורבת עמה, נמצא שאין העירוב מונח בחצר המעורבת, וליתא לעירובה גבה. וכן מבואר בדברי רש"י בהמשך הגמ', שביאר הטעם שבעירובן בחיצונה ושכח אחד מהחיצונה הפנימית אסורה (אע"פ שאין בה דרה"ר של השוכח) וז"ל "שהרי בטל העירוב בשביל זה והו"ל פנימית רגל האסורה במקומה, דליתא לעירובה גבה" ומבואר בדבריו, דתחלת הדין הוא שבטל העירוב מחמת השוכח, והיינו שהעירוב שבין ב' החצירות בטל, וממילא דהפנימית ליתא לעירובה גבה.

וי"ל"ע מ"ט העירוב שבין ב' החצירות בטל, דלכאור' נהי שרשות השוכח אסרת על בני החצר האחרת (שלא ביטל להם) להוציא לחצירו, מ"מ כלפי שאר בני החצר עדיין הם מעורבים (ונ"מ שאם יבואו להוציא מבית לבית דרך חלונות, הדין נותן להתיר להם) אמנם הביאור בזה פשוט, דהנה ברש"י כ"ו ע"ב (ד"ה לא נצרכה) מבואר דשכח אחד ולא עירב וביטל רק לא' מבני החצר, כולן אסורין, והיינו דאף זה שביטלו לו אסור להוציא מביתו לחצר (ואע"פ שאין מי שיאסור עליו, שהרי עירב עם שאר בני החצר, וזכה בחלק השוכח ע"י הביטול) וכ"כ המ"מ בפ"ב מעירובין ה"ב, ובטעם הדבר כתב בשעה"צ ר"ס ש"פ דכיון שאין חבירו יכול לטלטל עירובו כמאן דליתא, דעירוב שמו, ובעינן שיהיו מערבין ומחברין כל החלקים ביחד, ומשו"ה בטל העירוב גם לגבי זה שביטלו לו.

חצירות צריך שיהיה העירוב ראוי לבא לכל חצר (ושמא הטעם בזה, דצורת העירוב שבין ב' חצירות היא שמתחילה מועיל העירוב לכל חצר בפנ"ע לעשותה כבית אחד, וממילא מהני העירוב שביניהם לעשותם כב' בתים שעירבו זע"ז, אבל א"א לערב ב' חצירות בעירוב אחד)

ובאמת יש להוכיח מדברי תור"פ בסוגיין, שהחסרון דליתא לעירובא גבה אינו מכח זה שבטל העירוב מחמת השוכח, אלא כללא הוא דבעירוב שבין ב' חצירות בעינן שיהיה עירובה גבה לכל חצר. דהנה בהא דאמרו בגמ' לבטיל לבני פנימית אין ביטול מחצר לחצר כ' תור"פ וז"ל "וליאכא למימר משום דליתיה לערובייהו גבייהו כדאמרינן לעיל, דדוקא לעיל אמרינן הכי משום דמה מהני דנבטיל בר פנימית דשכח ולא עירב לבני פנימית, מ"מ אינו יכול לילך בחיצונה להביא העירוב עמו משום דלא ביטל לחיצונה, אבל הכא ששכח בר חיצונה אם איתא שיכול לבטל לבני פנימית א"כ בני פנימית יכולים ליקח העירוב ולהביאו עמהם, ולכך צריך טעמא משום דאין ביטול מחצר לחצר ולפנ"ר הדברים תמוהים דמאי ס"ד שיהיה שייך החסרון דליתא לעירובה גבה היכא שביטל לכולם, דהא השתא נסתלקה רשות המבטל וכולם מותרין. ומ"ט הוצרך לזה שמותר לבני פנימית להביא העירוב, תיפנ"ל שב' החצירות מעורבות יחד וחשיב עירובה גבה גם כשהוא בחיצונה.

ולכאור' מבואר מזה, שעיקר החסרון דליתא לעירובה גבה שייך בכל עירוב שבין ב' חצירות, וזהו שכתב תור"פ דהכא חשיב עירובה גבה, כיון שמותר להביאו.²¹

בקושיית התוס' מאי שנא מג' חצירות

התוס' דנו מאי שנא מג' חצירות (לפיר"ת התם) דאסור להביא כלי החיצונות לאמצעית, ואעפ"כ כשהעירוב מונח בחיצונה האמצעית מותרת עמה. ויל"ע מאי קשיא להו, דלכאור' בסוגיין כל החסרון הוא משום שהפנימית נבדלת מן החיצונה וכמש"כ רש"י, משאי"כ התם דכלפי

השוכח ידידה היא. ומבואר מדבריו דאף כשאין העירוב מועיל להתיר לשאר בני החצר, מ"מ מהני כלפי זה שביטלו לו. וצ"ע דא"כ מ"ט בסוגיין אמרי' דהפנימית ליתא לעירובה גבה, והרי היא מעורבת עם החיצונה ורק דרשות השוכח אוסרת על בני החיצונה, וכיון שהעירוב נמצא בחצר המתערבת, מ"ט חשיב ליתא לעירובה גבה (וא"ל דכללא הוא שצריך שיוכל העירוב לבא לכל מקום, דא"כ מ"ט התיר התור"פ בדכ"ו לזה שביטלו לו להוציא מביתו ע"י העירוב, והא ליתא לעירובה גביה)

והנה יל"ע אם העירוב יכול להתיר לבני פנימית להוציא כלי בתיהם לחיצונה (לולי הא דבטל העירוב משום דליתא לעירובה גבה) דלכאור' אסור להוציא מחלק המבטל שבפנימית, לחיצונה שלא עירבה עמו, ולא שייך כאן ההיתר שהתיר תור"פ להוציא מביתו של מקבל הביטול לחצר, דהכא ה"ז כמביא מהחצר לביתו של זה שלא ביטלו לו. אמנם העירו דיל"ד בזה, דהא מבתייהם של בני פנימית ודאי מותר להוציא לחיצונה (וכגון שלא הניחו בחצר) ובפשוטו האיסור להוציא כלי בית מחצר לחצר, היינו רק למקום שאסור להוציא איליו מהבית. וכאשר מבואר כן בדברי תור"פ (וכ"ה ברשב"א ובריטב"א) בעובדא דלחמן, דמותר להוציא כלי ביתו של מקבל הביטול למבוי, אע"פ שמוציא דרך חצירו שיש בה רשות של עוד ישראלים שלא ביטלו לו.

ועכ"פ אם נאמר שאסור גם לבני הפנימית להוציא מחצר לחצר, יש לכאור' דמהאי טעמא הוא דבטל העירוב שבין החצירות, די"ל שגם התור"פ מודה שעירוב שאינו מועיל להתיר בטל, ומש"כ שמותר למקבל הביטול להוציא, היינו משום שלגביו העירוב מועיל להתיר דליכא מאן דאסור עליה, משאי"כ הכא שגם לבני פנימית אסור להוציא מחצר לחצר.

אמנם כאמור יל"ד בעיקר הדבר, ולכאור' הדין נותן דלבני פנימית שרי להוציא מחצר לחצר, ולכאור' צ"ל בביאור דעת תור"פ, דבעירוב שבין ב'

²¹ אמנם אכתי צ"ע דהא עיקר הדבר מבואר כבר במה שאמרו בגמ' באופן א', לבטיל בר פנימית לבני חיצונה, אין ביטול רשות מחצר לחצר. ומבוי' שאם היה מבטל להם לא היה חסרון דליתא לעירובה גבה, ומ"ט ביאר כן התור"פ רק באופן ב', שדנו שיבטל בן חיצונה לבני פנימית.

להם להוציא לפנימית, משאי"כ בסוגיין שהעירוב בטל לגמרי כלפי החיצונה, וממילא שהם אינם מעורבין כלל עם הפנימית, וגם כלפי הפנימית לא מהני העירוב (אמנם הריטב"א ודאי לא פירש כן בדברי התוס', שהרי כתב ליישב קושיתם דהתם שאני שמותר לבני אמצעית להוציא לחיצונה, משאי"כ הכא, ולמשנ"ת קושית התוס' היא שבאמת גם כאן יהיה מותר לבני פנימית להוציא לחיצונה דכלפיהם הועיל העירוב)

והנה באופן ב' שהעירוב בחיצונה ושכח בן חיצונה, מבואר ברש"י שהפנימית אסורה משום דליתא לעירובה גבה (וממילא הוי רגל האסורה ואוסרת על החיצונה, וזהו שאמרו בגמ' דחיצונה איכא פנימית דאסרה עלה) ולמש"כ התוס' יל"ע, שהרי במקום שהעירוב מועיל להתיר כל חצר במקומה ל"ש החסרון דליתא לעירובה גבה, והכא אם לא נאסור את הפנימית גם החיצונה תהיה מותרת (כיון שהפנימית היא רגל המותרת)

ולמשנ"ת לק"מ, דכל נידון התוס' הוא כלפי החצר שביטלו לה, דלגביה יכול העירוב להועיל, ורק דכיון שהעירוב בטל כלפי החצר הב', לא מהני גם לחצר זו שביטלו לה. אבל הכא שהשוכח שבחיצונה לא ביטל לפנימית, פשיטא דלא מהני כלל עירוב עם החיצונה, שהרי השוכח אוסר עליהם את החיצונה.

אמנם יל"ע באופן ד' ששכח אחד מן החיצונה והעירוב בפנימית, דמבואר בגמ' שהחיצונה אוסרת על הפנימית משום הרגל עירוב, ומשו"ה היא צריכה לבטל רשותה לפנימית. וברש"י מבואר דהרגל עירוב אוסר רק ברגל האסורה, ולפי"ז תחלת הדין הוא שהחיצונה אסורה אע"פ שביטלו לה משום דליתא לעירובה גבה, וממילא היא אוסרת על הפנימית (אמנם באמת גם בדעת רש"י צ"ע דבדבריו לא משמע כן, וכמשי"ת להלן) ולשיטת התוס' צ"ע, מ"ט החיצונה חשיבא ליתא לעירובה גבה, והרי כאן אפשר להתיר את הפנימית במקומה (דעירובה גבה, ואין בה דריסת הרגל של בני חיצונה, וגם הרגל העירוב לא יאסור משום דהוי רגל המותרת) וא"כ ה"ז דומה לג' חצירות, דהיכא שכל חצר מותרת בפנ"ע ליכא חסרון דליתא לעירובה גבה.

ולכאוי י"ל דהתוס' פליגי על רש"י וס"ל דהרגל עירוב אוסר גם ברגל המותרת, ומשו"ה

האמצעית מהני העירוב של ב' החצירות יחד, וא"כ הוי עירובה גבה.

ובאמת הריטב"א כתב ע"ד התוס' ז"ל "אבל הנכון דשאני התם שהיא מותרת עם החיצונה לכלים ששבתו בחצרה מיהת והויין כולה לדידה כאילו הן חצר אחת" ולכאוי כוונתו דכיון שהעירוב חל לגבי הפנימית לא אכפ"ל כלל במה שאסור להביא את העירוב, שהרי הם חצר אחת והעירוב בחצר (ובהמשך דבריו הוסיף הריטב"א דמה שלא הותרה החיצונה להביא כלים ששבתו בה לפנימית זהו רק משום גזירה, ולכאוי אי"ז עיקר תירוץ, אלא כוונתו לבאר היאך יתכן שהעירוב חל כלפי בני פנימית, ואעפ"כ לא חל כלפי בני חיצונה)

ולכאוי י"ל דש"י התוס' כהתור"פ הנ"ל, שהחסרון דליתא לעירובה גבה אינו משום שבטל העירוב שבין החצירות, אלא כללא הוא שבעירוב בין ב' חצירות צריך שיוכל העירוב לבא לכל חצר, וזהו שדנו מאי שנא התם דלא אמרינן כן.

אמנם הנה יל"ע, דהנה בדברי התוס' מבואר דהא ניחא להו שאסור לבני פנימית להביא את העירוב מן החיצונה, אלא שהקשו שאעפ"כ יועיל העירוב כמו התם. וצ"ע דהא שיטת התוס' בדף ס"ג, דזה שביטלו לו מותר לו להוציא מכל הבתים, וא"כ מ"ט הכא יהיה אסור להם להביא את העירוב. ולכאוי הטעם בזה פשוט, דהכא כיון שהמבטל אוסר על בני החיצונה, בטל העירוב שעירבו עם הפנימית (דכל שיש אחד שאוסר בטל העירוב וכמשנ"ת לעיל) וממילא דגם לבני פנימית אסור להביא את העירוב ששבת בחיצונה, דכלפי החיצונה בטל העירוב. ולפי"ז למדנו מדברי התוס', דלא ס"ל כש"י התור"פ, אלא כל שיש אחד שאוסר בטל העירוב. ומעתה צ"ע מה שהקשו מאי שנא מג' חצירות, והא שאני התם שהעירוב שבין ב' החצירות חל כלפי האמצעית, משאי"כ הכא.

ולכאוי צריך לפרש את נידון התוס', דקשיא להו דכי היכי דהתם אשכחן דאע"פ שהעירוב אינו מתיר לחיצונה ואינו חל כלפי החיצונה, מ"מ כלפי האמצעית הוי עירוב מעליא. ה"נ נימא בסוגיין, דאע"פ שכלפי החיצונה ליכא עירוב כיון שהמבטל אוסר עליה, מ"מ נימא שכלפי הפנימית שאין המבטל אוסר עליה הוי עירוב מעליא. וע"ז כתבו התוס', דשאני התם שגם לגבי בני החיצונה מהני העירוב להתירן בחצירן, ורק שאינו מתיר

ההוא דשכח ולא עירב הם צריכים ליבדל מן הפנימית, וממילא חשיבי ליתא לערובייהו גבייהו, וצ"ע.

בדברי רש"י ותוס' לענין הרגל עירוב ודירין להחמיר

התוס' בד"ה שכח תירצו על מה שהקשו דאין דירין להחמיר, דשאני התם שלא פשעו, משא"כ הכא שהפנימית פשעה ועוותה את עצמה. ובתור"פ הביא תירוץ זה ותמה עליו, דאכתי תקשי באופן ד' ששכח בן חיצונה והעירוב בפנימית, מ"ט צריכים בני חיצונה לבטל רשותן לפנימית. והרי התם לא פשעו בני הפנימית, וא"כ מן הדין שלא יאסרו עליהם כלל בני חיצונה, דאין דירין להחמיר, וכן תמה המהרש"א ע"ד התוס'.

ובאבהעו"ז כתב ליישב בדברי התוס', ותו"ד דבני חיצונה מצו לאסור על הפנימית בב' דרכים, חדא משום שע"י העירוב הוו כחצר אחת ממש, וכאילו בני חיצונה דרים בפנימית, ואיסור זה שייך אף באופן שהחיצונה היא רגל המותרת. ועוד, שמכח העירוב יש לבני חיצונה דריסת הרגל בפנימית, ואיסור זה שייך דווקא ברגל האסורה. והנה הא דאשכחן בגמ' דאין דירין להחמיר, היינו רק לענין הדין הא', דל"ח ע"י העירוב כדרים שם ממש. אבל לענין הדין הב', דע"י העירוב חשיב כדריסת הרגל, לא מצינו כלל דלא אמרינן עירוב להחמיר (ובאמת כ"כ תור"פ ליישב קו' התוס', וכמו שהובא כבר לעיל) ולפי"ז ביאר שכל קושית התוס' היא על האופן הג' ששכח אחד מן הפנימית, דהתם החיצונה מותרת במקומה, וכל איסורה הוא רק מכח איסור הפנימית (וזה ע"פ מש"כ שם, שבסיפא מיירי שביטל גם את רשות ביתו, וממילא השוכח אין לו דריסת הרגל כלל בחיצונה) וכל הנידון לאסור הוא משום דחשבי' החיצונה כאילו היא דרה יחד עם הפנימית ממש מכח העירוב, וע"ז הקשו התוס' דהא לא אמרינן דירין להחמיר. משא"כ באופן ד' ששכח אחד מן החיצונה, הוי החיצונה רגל האסורה, והיא אוסרת על הפנימית משום דריסת הרגל דהרגל עירוב, וע"ז ל"ש כלל דירין להחמיר.

ועד"ז ביאר האבהעו"ז שם גם את דברי רש"י, דהנה רש"י בד"ה אין ביטול רשות כתב דבאופן ג' הפנימית אסורה משום הרגל עירוב, וכיון דפנימית אסורה חיצונה נמי אסורה. ומשמע

אע"פ שבאמת אפשר להתיר את החיצונה ולדון דכלפיה מהני העירוב, מ"מ היא אוסרת על הפנימית, וממילא דהפנימית נעשית רגל האסורה והדר דינא שהיא אוסרת על החיצונה.

ויש להוכיח דהתוס' ס"ל דהרגל עירוב אוסר גם ברגל המותרת, דהנה התוס' בד"ה שכח הקשו מ"ט בעירוב בפנימית ושכח בן פנימית החיצונה אוסרת עליה, והא אמרינן בדף מ"ח דאין דירין להחמיר, והנה התם בגמ' מבואר דלמ"ד דיש דירין להחמיר העירוב אוסר גם ברגל המותרת, והיינו משום דע"י העירוב חשבי' כאילו כולם דרים יחד ואי"ז רק דריסת הרגל. ומקו' התוס' נראה שהם מפרשים דגם הא דאמרינן הכא עירוב מרגילה, היינו שע"י העירוב חשבי' להו כדרים יחד ממש. דאל"כ הו"ל ליישב בקל, דהא דאין דירין להחמיר, היינו דל"ח ע"י העירוב כדירין גמורים לאסור גם ברגל המותרת. ומ"מ ע"י העירוב איכא דריסת הרגל, ומשום"ה בסוגיין דהוי רגל האסורה אוסרת, ובאמת כ"כ בתור"פ ליישב קו' התוס'.

וראיתי ליישב באו"א (מהרו"ג) דהנה הטעם שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, הוא משום דאחדא לדשא כמבו' בסוגיא בדף נ"ט. ולפי"ז י"ל דהכא החיצונה אוסרת על הפנימית אע"פ שהיא מותרת, שהרי אין עירובה של החיצונה גבה, וכל התירה הוא רק מכח זה שהיא חצר אחת עם הפנימית, ובכה"ג לא שייך לומר לה שתבדל מן הפנימית. אמנם עכ"פ בדברי רש"י לא משמע כן, שהרי רש"י בד"ה פנימית מותרת כתב להדיא דבאופן ד' האיסור דהרגל עירוב הוא רק משום רגל האסורה.

ובאמת בעיקר ד' רש"י יל"ע, דלכאו' הטעם שהחיצונה היא רגל האסורה (באופן ד') הוא משום דליתא לעירובה גבה. ולפי"ז נמצא דרש"י פליג על מש"כ התוס', דהיכא שהחצר שבה העירוב מותרת בפנ"ע, ל"ש החסרון דליתא לעירובה גבה (דהא הכא כ"ז שלא אסרנו את החיצונה אין הפנימית נאסרת) אמנם ברש"י כתב ז"ל "דהויא רגל האסורה במקומה בשביל ההוא דשכח ולא עירב" וצ"ע דהא השוכח אינו אוסר עליהם, שהרי מצי מבטל להם, ואיסורם הוא משום דליתא לעירובייהו גבייהו וכולם אוסרין זע"ז. ולכאו' צריך לדחוק בדברי רש"י, דכוונתו שבשביל

ובאמת ברש"י הנ"ל כתב דכיון דפנימית אסורה חיצונה נמי אסורה, ואח"כ הוסיף עוד טעם דליתא לעירובה גבה. וכנראה שהאבהעו"ז פירש בד' רש"י, דגם הא דליתא לעירובה גבה הוא מכח הא דפנימית אסורה. אמנם למשנ"ת מתפרש כוונת רש"י, שיש ב' טעמים לאסור את החיצונה, חדא מכח אסור הפנימית, ועוד דגם בלא זה אסורה משום דליתא לעירובה גבה (אמנם צ"ע קו' האבהעו"ז, היאך תלה רש"י את אסור החיצונה באיסור הפנימית)

ובעיקר דברי התוס', עי' במהרש"א מש"כ דר"ע סבר דאפ"ה בעינן ביטול כדאמרינן לקמן. ולכאור' ביאור דבריו, דהנה עיקר מש"כ התוס' דהיכא דפשעה אמרינן דיוורין להחמיר צ"ב, דלכאור' הא דלא אמרינן דיוורין להחמיר היינו משום שע"י העירוב לא נעשו ממש כאילו דרים יחד, ורק לקולא חשבי' להו כאילו דרים יחד. וכמש"כ רש"י שם, דהא לא דיירי ממש בגוה. וא"כ מאי שנא היכא דפשעה. אמנם נראה בדברי התוס' מבואר דבאמת עיקר ענין עירוב שייך גם לחומרא, והא דלא אמרו דיוורין להחמיר זהו מכח הסברא דלתקוני שתפתיך. וזהו שכתבו התוס', דהיכא דפשעה ועוותה את עצמה אמרינן דיוורין גם לחומרא. וע"ז כתב מהרש"א, דכ"ד התוס' הם לרבנן, אבל לדעת ר"ע דלא מהני הסברא דלתקוני שתפתיך היכא שאפשר להתיר ע"י ביטול, ה"ה דאמרינן גם דיוורין להחמיר (ולפי"ז נמצא לכאור' דר"ע פליג גם בסוגיא דג' חצירות, וס"ל שהעירוב של האמצעית עם החיצונה אוסר אותה עם החיצונה הב', דאמרי' דיוורין להחמיר, וצ"ע. ויעו' עוד לעיל סימן ה' משנ"ת בדעת התוס' בדין דיוורין להחמיר)

בנידון רש"י והר"י שכולם יבטלו לאחד

ברש"י הקשה באופן שהעירוב בחיצונה ושכח בן פנימית, מ"ט לא יבטלו לו כל בני פנימית, והוא יהיה רגל המותרת ולא יאסור על החיצונה, והם לא יאסרו כיון שעירבו עמה, וכתב רש"י דבטיל ערובייהו כי אסתלקו להו מרשותא דפנימית. ובריטב"א הביא דעת הר"י שבאמת אם יעשו כן יועיל להתיר את החיצונה, וס"ל דלא בטיל ערובייהו (וכן הוא דעת התוס' בסוגיין לפי גירסת הב"ח) וצ"ע דהא כללא דסוגיין הוא דכל שיש רשות שאינה בכלל העירוב, ממילא בטל העירוב לגמרי. וכמבואר באופן ב', שהפנימית אסורה

דלולי איסורא דפנימית היתה החיצונה מותרת, וצ"ע דהרי אדרבה כל מה שפנימית אסורה זהו רק מכח זה שהחיצונה אסורה במקומה והוי רגל האסורה, אבל אם נדון שהחיצונה מותרת, ממילא גם הפנימית תהיה מותרת, וא"כ בע"כ צ"ל שהחיצונה אסורה גם בלא איסורא דפנימית (ובאמת עיקר דברי רש"י צ"ע, דהא בדבריו באופן א' מבואר דדרה"ר של המבטל חשיבא כרגל האסורה והיא אוסרת על החיצונה, וא"כ מ"ט הכא הוצרך לומר שהחיצונה אסורה מחמת איסור הפנימית, תיפול"ל משום רגל המבטל, ושם באבהעו"ז כתב דבסיפא מיירי שביטל גם את רשות ביתו, ומשו"ה אין לו דרה"ר כלל, וכתב לבאר בדרך פלפול דדוקא כאן מצי לבטל רשות ביתו, משאי"כ ברישא, וצ"ע)

וביאור באבהעו"ז ע"פ דרכו, דמש"כ רש"י דהרגל עירוב אוסר דווקא ברגל האסורה, זהו דווקא היכא דלא פשעה. אבל באופן ד' שפשעה הפנימית, האיסור הוא משום דבכה"ג אמרינן דיוורין להחמיר, והחיצונה אוסרת על הפנימית אע"פ שהיא רגל המותרת.

אמנם עיקר דברי אבהעו"ז צ"ע, דמהו שנקט דבאופן ג' שהעירוב בפנימית ושכח א' מן הפנימית, אפשר להתיר את החיצונה (ורק מכח איסור הפנימית היא אסורה) והרי החיצונה היא ליתא לעירובה גבה, דא"א לדון שהיא מעורבת יחד עם הפנימית, כיון שהשוכח אוסר עליהם את רשות הפנימית. ומדברי האבהעו"ז נראה שנקט, דענין ליתא לעירובה גבה שייך דווקא היכא שהחצר שבה העירוב אסורה במקומה, אבל היכא שאפשר להתיר כל חצר בפנ"ע ל"ש ענין ליתא לעירובה גבה. והדברים תמוהים, דהא באופן ב' אמרינן שהחיצונה אסורה משום דפנימית אסרה עלה, ופרש"י שהפנימית אסורה משום דליתא לעירובה גבה, וא"כ מפורש בגמ' דאף שהחיצונה יכולה להיות מותרת בפנ"ע מ"מ כיון שהפנימית אסורה עמה מחמת רשות השוכח, חשיבא הפנימית ליתא לעירובה גבה (ואי"ז שייך למש"כ התוס' לענין ג' חצירות, מהטעם שנת' כבר לעיל, דכ"ד התוס' הם לענין החצר שביטלו לה, דכלפיה יש לדון שהיא מעורבת עם החיצונה, אבל הכא עסקינן בחצר שלא ביטלו לה, וכלפיה כיון דרשות השוכח אוסרת, לעולם א"א לדון שהיא מעורבת עם החצר הב', והיא לעולם ליתא לעירובה גבה) וצ"ע.

שיועיל העירוב להתירם עם החיצונה. אבל באופן ד', שהעירוב חל גם בחיצונה, ושם רשות המבטל אוסרת, ממילא בטל העירוב לגמרי, ויל"ע.

בקו' הגמ' דנבטיל בר פנימית ותיתי חיצונה ותשתרי בהדה

בגמ' א"ל רב הונא וכו', וכי שכח אחד מן הפנימית ולא עירב, נבטיל בר פנימית לבני פנימית ותיתי חיצונה ותשתרי בהדיהו, כמאן כר"א דאמר א"צ לבטל לכל אחד ואחד וכו', כי קאמינא לרבנן. לפו"ר נראה דקו' הגמ' היא, דלמ"ד א"צ לבטל לכל אחד, סגי במה שהביטול חל כלפי אחד מבני החצר כדי להתיר את כולם. וזהו שהקשו דאע"פ שהביטול אינו חל כלפי החיצונה, מ"מ תשתרי ע"י שביטל לפנימית. אמנם עיקר ד' הגמ' צע"ט, דהא בגמ' בדף כ"ו מפורש דפלוג ר"א ורבנן היא אם מבטל בעין יפה, והיינו דגם לר"א צריך שיחול הביטול כלפי כולם, אלא דס"ל דבסתמא אמרינן שדעתו לבטל לכולם, וא"כ הכא היאך יחול הביטול, והרי אין ביטול מחצר לחצר. וכן הקשה בתור"פ, ועי"ש שכתב דהכא מן הדין אפשר לבטל מחצר לחצר כיון שאוסרין זע"ז, וכל האיסור הוא משום גזירה, ובכה"ג שא"צ לבטל בפירוש לא גזרו, וצ"ע בדברי שא"ר שלא עמדו כלל בזה.

אמנם בדברי הריטב"א נראה שהוא מפרש בד' הגמ' באו"א, דהנה הריטב"א הקשה מ"ט באופן ד' החיצונה אסורה, ולא אמרינן דלבטיל בר חיצונה לבני חיצונה, ותשתרי חיצונה באנפי נפשה, ותשתרי נמי פנימית בהדה מפני שהם כבני חצר אחת, ולא צריכה הפנימית דאחדא דשא כי היחיד לא יאסור על הפנימית כיון שאין לו עמה לא דרה"ר ולא הרגל עירוב. וכוונתו להקשות, דאע"פ שהביטול לא הועיל כלל כלפי הפנימית, מ"מ תהיה מותרת כיון דליכא מאן דאסר עליה (שבני החצר שיש להם הרגל עירוב, הרי הם מעורבין עמה, והיחיד שלא עירב אין לו דרה"ר עמה) ותירץ הריטב"א וז"ל "וי"ל דהא לא אפשר כיון דסבירא לן שהמבטל רשות צריך לבטל לכל אחד ואחד והכא בני פנימית ובני חיצונה כולם כבני חצר אחת כיון שנתנה חיצונה עירובה בפנימית, וכיון דבר חיצונה לא מצי לבטל לבני פנימית דאין ביטול מחצר לחצר אף לבני חיצונה אינו יכול לבטל

אע"פ שרגל השוכח אינה מצויה בה, ופרש"י דבטל העירוב בשביל זה, והיינו דכיון שיש אחד שלא עירב בטל העירוב, וכמש"כ הריטב"א (והובא כבר לעיל) וא"כ מ"ט הכא מועיל להם העירוב להתירם עם בני חיצונה, והרי ברשותם לא הועיל להם העירוב מחמת השוכח. וביותר צ"ע באופן ד', דאמרי' שהחיצונה אוסרת על הפנימית בהרגל עירוב, והתם רק אלו שעירבו באים לפנימית, וזה ששכח אין לו הרגל עירוב ואין לו דרה"ר בפנימית, וא"כ ה"ז ממש כגוונא דהכא, ומ"ט לא אמרינן דכיון שעירבו עם הפנימית לא יאסרו עליה. ובע"כ דכיון שעירבו יחד עם החיצונה, והשתא אינם יכולים להיות מותרין עם החיצונה מחמת השוכח, ממילא בטל העירוב שבין החצירות לגמרי, ולא מהני גם להתיר את הרגל העירוב של בני הפנימית.

והנה בשו"ת באר יצחק כתב ללמוד מדברי הר"י דמהני עירוב על דרה"ר לחוד (וכתב ליישב בזה מה שעורר הגרע"א מ"ט דריסת הרגל של הבאים מחוץ לעיר לביהכ"נ אינה אוסרת) ולכאור' בדברי רש"י שדחה דבטיל ערובייהו כי אסתלקו מהפנימית מבואר דעירוב לא מהני אלא א"כ גם רשות חצירו או ביתו נכללת בעירוב. אמנם כ' שם דאפושי פלוג' לא מפשינן, וגם רש"י מודה להר"י דמהני עירוב על דרה"ר, ועי"ש שביאר טעמו של רש"י דבטל העירוב משום דהוי כקני את וחמור, וצ"ע.

ועכ"פ לפי"ז היה מקום לדון, שהעירוב המתיר את דרה"ר הוא כעירוב בפנ"ע, ואף שעיקר העירוב בטל, מ"מ עדיין נשאר עירוב לענין דרה"ר. אך אכתי יקשה מ"ט באופן ד' לא אמרי' שאע"פ שעיקר העירוב בטל, מ"מ נשאר עדיין העירוב על דריסת הרגל העירוב, ואולי הרגל עירוב שאני, וצ"ע.

ולכאור' יש לבאר בדברי רש"י והר"י, דהא דבטל העירוב לגמרי היכא ששכח אחד ולא עירב (ולא אמרי' שרק רשות השוכח אוסרת) זהו דווקא היכא שבאותו המקום שהעירוב חל בו, אינו מועיל להתיר לכל בני החצר. אבל היכא שהעירוב חל רק בחלק מהחצר (אע"פ שמתחילה נעשה על כל החצר) לא בטל העירוב, דה"ז כאילו מעיקרא נעשה העירוב רק על מקום זה. ומשו"ה דווקא בכה"ג שביטלו רשותם שבפנימית, דן רש"י

לבטל לכל אחד, באמת מהני, משום שאין החיצון ששכח אוסר על הפנימית. ולפי"ז יש לפרש קו' הגמ' דנבטיל לבני פנימית ותיתי חיצונה ותשתרי, דהיינו שאע"פ שהביטול חל רק כלפי הפנימית, מ"מ כיון שבני הפנימית מותרין במקומם, יועיל עירובם עם בני החיצונה לענין זה שלא יאסרו עליהם בהרגל עירובן. וע"ז אמרו בגמ', דאה"נ למ"ד א"צ לבטל לכל אחד מהני, אבל למ"ד דצריך לבטל לכל אחד לא מהני. אמנם לפי"ז צ"ע היאך תלו לזה בפלוג' ר"א ורבנן, והרי הם נחלקו אם המבטל בעין יפה מבטל, ודעתו לבטל לכל אחד, או דמבטל בעין רעה, וצ"ע.

וכדכתיבנא לעיל" ובהמשך דבריו כתב הריטב"א, דלפי"ז רב הונא הו"מ לאקשוויי גם על הך גוונא דשכח אחד מן החיצונה. ועיקר הדבר מבואר כבר בד' הריטב"א לעיל מינה, שכ' דהא דאמרי' איכא חיצונה דאסרה עלה, היינו משום דכיון שעירבו יחד נעשו כבני חצר אחת, וא"א לבטל רק לחלק מהם, כיון שצריך לבטל לכל אחד.

ולכאוי' נראה מדברי הריטב"א, דיסוד הדין דצריך לבטל לכל אחד הוא, דכל שביטל רק לאחד לא מהני כלל הביטול גם לאותו שביטל לו, וזהו שכתב דכיון דקי"ל שצריך לבטל לכל אחד, לא מהני הביטול של בן חיצונה. אבל למ"ד שא"צ

סימן יה

בדין צדוקי כנכרי

פרקין דרישא דמתני' ר"מ (ודברי התוס' הם ע"פ שיטתם שנקטו גם בריש פרקין, דת"ק דמתני' ס"ל צדוקי כנכרי, אבל הרשב"א והתורא"ש שם כתבו דלת"ק דווקא כותי חשיב כנכרי, אבל צדוקי מודה בעירוב ול"ח נכרי, ורק ראב"י ס"ל צדוקי כנכרי)

ולכאוי יש ללמוד מקושית התוס', דהא דצדוקי חשיב כנכרי זהו משום שהוא מומר, דאל"כ מאי קשיא להו. והרי צדוקי ומומר ב' ענינים הם. ויש לומר דמומר באמת אין דינו כנכרי, דאע"פ שהוא עובר עבירות מ"מ לא כפר בתורה, משא"כ צדוקי דכיון שהוא שייך לכת של כופרים יצא מכלל ישראל.

אמנם העירו בזה, דלפי"ז מ"ט הוצרכו התוס' להקדים לקושייתם דמיירי כשהוציא בפרהסיא, הו"ל להקשות בפשיטות דמדברי ר"מ במתני' דצדוקי כנכרי מוכח דאפי' המחלל בצנעא חשיב כנכרי (דהא צדוקי דמתני' מיירי במחלל בצנעא, כמבו' בגמ' בלישנא בתרא דמוקי למתני' בצדוקי המחלל בצנעא) וא"כ מ"ט מהני ליה ביטול בהוציא במזיד.

ומבואר מזה דטעמא דצדוקי אינו מבטל, אי"ז משום דהוי מומר, אלא דין הוא בצדוקי דמכח כפירתו חשיב כנכרי. וכוונת התוס' להקשות בדרך ק"ו, דמחלל שבת בפרהסיא ודאי גרע מצדוקי (וכמבואר בשיטת ר' יהודה להלן בגמ', דצדוקי מבטל רשות, ואעפ"כ מחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל) וכיון דס"ל לר"מ דצדוקי כנכרי, כ"ש מחלל בפרהסיא, וכן נראה מדברי התורא"ש שהקשה קו' התוס' בזה"ל "ותימה דמתניתין קתני צדוקי הרי הוא כגוי ומשמע בריש פרקין דרישא דמתני' ר' מאיר היא ומי גרע ממשומד בפרהסיא"

ויש להוכיח עוד מדברי התוס', דהנה יל"ע במש"כ התוס' דמסקינן דווקא בפרהסיא קאמר ר' יהודה דמומר אינו מבטל. דלכאוי זהו רק ללישנא בתרא דמוקי לברייתא דמעשה בר"ג וכו', דמיירי במחלל בפרהסיא. אבל ללישנא קמא לכאוי מתני' וברייתא מיירי במחלל בצנעא, וגם בזה

א. גמ' ס"ח ע"ב, חסורי מחסרא והכי קתני צדוקי הרי הוא כנכרי, ר"ג אומר אינו כנכרי ואמר ר"ג מעשה וכו'. יל"ע בהא דצדוקי חשיב כנכרי לת"ק, אם זהו מחמת מעשיו שהוא עובר עבירות דרבנן (וכן עובר על איסורים דאורייתא הנלמדים מדרשות חז"ל, כמבו' בכ"מ) וממילא דינו כמומר, או"ד שזהו דין מיוחד בצדוקי, דכיון שהוא כופר בתורה שבע"פ יצא מכלל ישראל.

והנה בהמשך הגמ' הקשו דבמתני' קאמר ר' יהודה דצדוקי מבטל (דתנן מהרו והוציאו עד שלא יוציא) ובברייתא אמר מהרו והוציאו עד שלא תחשך, והיינו שאינו מבטל, ומשני כאן במומר לחלל שבתות בצנעא כאן במומר בפרהסיא. ויל"ע דמומר מאן דכר שמיה, והא מתני' מיירי בצדוקי. ולכאוי משמע מזה, דטעמא דצדוקי הוא משום דהוי מומר, וזהו שאמרו דר' יהודה מחלק בין צדוקי העובר בפרהסיא דזה חשיב כמומר גם לר"ג, לצדוקי העובר בצנעא, דלר"ג ל"ח כמומר, ולפי"ז טעמא דת"ק הוא משום דס"ל שגם העובר בצנעא חשיב מומר (ונ"מ בזה דלדעת ת"ק לאו דווקא צדוקי דינו כנכרי, אלא ה"ה כל מחלל שבת בצנעא אע"פ שאינו מכת הצדוקים)

אמנם יש לדחות דכוונת הגמ' דלעולם לר' יהודה צדוקי דעלמא אינו כנכרי, אלא שהמעשה דר"ג היה במומר בפרהסיא, ור' יהודה אסרו לא מדין צדוקי, אלא מדין מומר. ומה שאמרו כאן במומר לחלל שבתות בצנעא, היינו כדי לפרש דצדוקי דעלמא אינו נעשה מומר, כיון שאינו מחלל בפרהסיא, ולא נחלקו בו מטעם מומר, אלא משום שהוא באמונת הצדוקים.

והנה בגמ' מייתי ממתני' להלן שנחלקו ר"מ ור' יהודה בהוציא ואח"כ ביטל רשותו, וברש"י פירש דטעמא דר' יהודה שאינו יכול לבטל משום דהוי מומר, ור"מ ס"ל דאעפ"כ יכול לבטל.

ובתוס' כתבו דצ"ל דבפרהסיא קאמר, כמבו' בהמשך הגמ' דווקא מומר בפרהסיא קאמר ר' יהודה שאינו יכול לבטל. והקשו לפי"ז דהא במתני' קתני צדוקי ה"ה כנכרי ומשמע בריש

באמת צדוקי הוי כמומר לכל התורה, כיון שעובר עכ"פ על מקצת איסורים דרבנן בצנעא (ובקו) התורא"ש על רש"י מבואר דס"ל שגם מומר לד"א דרבנן הוי מומר לכה"ת, ודלא כמש"כ המהרש"א בסוגיין) ולפי"ז מהא דאמר ר"מ ברישא דמתני' דצדוקי כנכרי ואוסר, לא שמענו כלל שיש דין מסויים בצדוקי שהוא כנכרי, אלא טעמא דאוסר משום שהוא כמומר לכה"ת.

ולכאוי' צ"ל דאה"נ, ולדעת התורא"ש באמת טעמא דמ"ד צדוקי כנכרי הוא משום דחשיב מומר לכה"ת, אך צ"ע דא"כ מ"ט השמיענו ר"מ לזה בלשון צדוקי הרי הוא כנכרי, הו"ל למימר חשוד לדבר אחד הוי חשוד לכה"ת. וביותר צ"ע דבפסקי הרא"ש דן אם להלכה צדוקי כנכרי או שאינו כנכרי, ולהנ"ל כיון דקי"ל מומר לד"א ל"ה מומר לכה"ת, פשוט דצדוקי אינו כנכרי (אמנם ללישנא קמא דסוגיין גם דעת ר' יהודה דצדוקי כנכרי, אבל ללישנא בתרא לא מצינו שאמר כן אלא ת"ק דמתני' שהוא ר"מ, ודברי ר' יהודה הם דווקא במחלל בפרהסיא)

וצ"ל דכיון דתנן במתני' צדוקי הרי הוא כנכרי, ולא תנן מומר לד"א הוא כנכרי, וגם סתם לן תנא ולא הוזכר להדיא שהם דברי ר"מ. ש"מ דטעמא דת"ק אינו רק משום דחשוד לד"א הוי חשוד לכה"ת, אלא דין בפנ"ע הוא בצדוקי, דמכח זה שהוא צדוקי חשיב כמומר.

ב. ובר"ן הקשה על דברי רש"י כקו' התוס', דהיאך יתכן דר"מ ס"ל מומר בפרהסיא מבטל רשות, והרי במתני' ס"ל דצדוקי כנכרי ואינו מבטל. וכתב ליישב וז"ל "ולדידי לא קשיא דצדוקי מחלל שבת נמי הוא באיסורי תורה, ולר' מאיר חמיר ליה אסור תורה אפי' בצנעא וקיל ליה אסור דרבנן אפי' בפרהסיא, ולר' יהודה לא שני ליה בין אסור תורה לשל דבריהם אלא כולה מלתא תליא בין צנעא לפרהסיא" וכ"כ הר"ן להלן במה שאמרו בגמ' (על ההוא דנפיק בחומרא דמדושא) כגון זה מבטל רשות לר' יהודה, שאין הפירוש דלר' יהודה וכ"ש לר"מ (כמש"כ הראשונים) אלא דווקא לר' יהודה מצי מבטל כיון שאינו עושה בצנעא, אבל לר"מ כל שעובר על איסור דאו' אפי' בצנעא לא מצי מבטל, דהא מתני' במשומד לחלל שבתות בצנעא מוקמינן לה ואפ"ה אמרינן דצדוקי הרי הוא כגוי וסתם מתני' ר"מ.

קאמר ר' יהודה שאינו מבטל. אמנם למשנ"ת ניחא, דל"ק מה שאינו מבטל זהו משום שהוא צדוקי, ולא משום שהוא מומר לחלל שבת. וכוונת התוס' דמדברי הגמ' בלישנא בתרא למדנו דדינא דמומר (כשאין לאסרו משום צדוקי) הוא דווקא במחלל בפרהסיא, ולא מצינו בל"ק דפליגא בזה.

ובעיקר דברי התוס' יל"ע, מ"ט הקשו כן רק על שיטת רש"י, והרי מפורש בגמ' דר"מ ס"ל דמומר לחלל בפרהסיא יכול לבטל. דהא בבבבבבב שהובאה בסוגיין נחלקו ר"מ ור' יהודה במעשה דר"ג, דר' יהודה אמר מהרו ועשו צרכיכם עד שלא תחשך, והיינו שאינו יכול לבטל, ולר"מ יכול לבטל. ובלישנא בתרא דגמ' מוקי לה במומר לחלל שבת בפרהסיא, וא"כ הרי מפורש דר"מ פליג אדר' יהודה בזה וס"ל דאע"פ שהוא מומר לחלל בפרהסיא יכול הוא לבטל. וביותר צ"ע דמשמעות דברי התוס' דלפי שיטתם שפירשו דאין הטעם משום מומר, באמת גם ר"מ מודה דמומר בפרהסיא אינו מבטל, וכ"ה מפורש בתוס' הרא"ש שכתב להוכיח כן מהא דס"ל לר"מ חשוד לדבר אחד הוי חשוד לכה"ת כולה.

והנה בדברי התוס' מבואר שהם מפרשים דדברי ר"מ בעובדא דר"ג, הם רק אליבא דר"ג וליה לא ס"ל (ומה"ט נקטו בקושייתם דר"מ ס"ל צדוקי כנכרי, אע"פ שבסיפא הביא בשם ר"ג שהתיר לבטל) ולכאוי' צ"ל, דגם הא דאמר ר"מ דמומר בפרהסיא מבטל רשות, זהו רק אליבא דר"ג דס"ל דצדוקי אינו כעכו"ם, וה"ה מומר אינו כעכו"ם. אבל לר"מ עצמו דס"ל צדוקי כנכרי, כ"ש שמומר כנכרי.

אמנם אכתי יל"ע בדברי התורא"ש שהוסיף להקשות עוד על דברי רש"י, דהא מבואר בסוגיין דלר"מ חשוד לדבר אחד הוי חשוד לכה"ת, וא"כ היאך ס"ל דמומר לחלל שבת יכול לבטל רשות. דתקשי לנפשיה היאך אמר ר"מ בשם ר"ג דמומר לחלל שבת בפרהסיא יכול לבטל, ולכאוי' גם ע"ז צ"ל דבאמת ר"ג עצמו ס"ל דמומר לדבר אחד לא הוי מומר לכה"ת, ומשו"ה הוא יכול לבטל, ודברי ר"מ הם רק אליבא דר"ג וליה לא ס"ל.

אמנם צ"ע, דהנה בתוס' חולין י"ד מבואר דדין מומר לד"א דהוי מומר לכה"ת לר"מ, הוא גם כשעובר בצנעא, ולפי"ז נמצא דלדעת ר"מ

היום קתני. אבל לשנויא אחרינא דמחלק בין בצנעא לפרהסיא, גם לר' יהודה צדוקי אינו כנכרי (ועד שלא יוציא קתני מטעם חזרה) וקושיה הרא"ש צ"ע, דהא דאשכחן בלישנא בתרא דלר' יהודה צדוקי אינו כנכרי, זהו דווקא במחלל בצנעא, אבל במחלל בפרהסיא צדוקי אינו כנכרי כמב' בגמ'. וא"כ מאי קשיא ליה על דברי המהר"ם, והא המהר"ם כתב דצדוקי מחלל בפרהסיא.

והביאור בכ"ז פשוט, דלשיטת המהר"ם כל צדוקי עובר אמילי דרבנן בפרהסיא, ועל צדוקי זה נחלקו ת"ק ור"ג, אם מכח זה שעובר אמילי דרבנן בפרהסיא נעשה כנכרי. ומה שאמרו בגמ' כאן בצנעא כאן בפרהסיא, היינו לענין מילי דאורייתא, דלדעת ר' יהודה היכא שעובר בפרהסיא על דאורייתא גם ר"ג מודה דחשיב כנכרי. ובאמת בדברי התוס' בסוגיין (בד"ה כאן) מבואר שהיה ניחא להו לפרש כן בסוגיין, אלא דמכח דברי רש"י שכתב דגם העובר בפרהסיא על מילי דרבנן חשיב מומר, הוכיחו התוס' דצדוקי חשיב כעובר בצנעא גם על מילי דרבנן (דאל"כ מ"ט לר' יהודה צדוקי העובר בצנעא אינו כנכרי, והרי הוא עובר על דרבנן בפרהסיא) וזהו שהקשה הרא"ש על המהר"ם, מכח דברי התוס' (שהוכיחו כן משיטת רש"י) ולא מעצם דברי הגמ'.

ולכאוי בדעת מהר"ם צ"ל דבאמת פליג ע"ד רש"י שכתב דטעמא דר' יהודה בהוציא קודם הביטול הוא משום מומר, וס"ל כפי' התוס' (שהטעם משום דגלי דעתיה שאינו רוצה לבטל) וממילא אין מקור דלר' יהודה מומר במידי דרבנן הוי כנכרי. אך צ"ע, שהרי מהר"ם בתו"ד הביא את שיטת רש"י, ומבואר שכ"ד הם גם אליבא דרש"י. ולכאוי צ"ל דמהר"ם יפרש דלשיטת רש"י ר' יהודה עצמו ס"ל כדעת ת"ק דצדוקי כנכרי (שהרי טעמא דת"ק הוא משום דהוי מומר אמילי דרבנן, וזהו שיטת ר' יהודה בביריתא, דמומר לדרבנן אינו מבטל) והא דאמר ר' יהודה במעשה דר"ג דצדוקי מבטל רשותו, זהו רק אליבא דר"ג, וליה לא ס"ל (וכמו שנקטו התוס' בדברי ר"מ, דרק משמיה דר"ג קאמר)

ובקר"א עמד בעיקר הדברים, וכתב דלמהר"ם הפלוגתא דר"ג ות"ק היא אם מומר לעבירות דרבנן הוי כנכרי, וכמשנ"ת. ובתחילת

והנה מפורש בדברי הר"ן, דטעמא דר"מ דצדוקי כנכרי אי"ז דין מיוחד בצדוקי, אלא דס"ל לר"מ דכל שמומר לעבור על איסורי תורה בצנעא חשיב כנכרי. ומזה למד הר"ן דה"ה למי שיצא בחומרתא דמדושא, דכיון שהוא מחלל שבת בצנעא חשיב כנכרי, אע"פ שאינו צדוקי.

והנה הר"ן הוכיח כשיטתו מהא דאמר ר"מ דמומר לדבר אחד הוי מומר לכה"ת, ובע"כ דמומר במילי דאורייתא גם לר"מ אינו יכול לבטל. ולכאוי נמצא לפי"ז, דבאמת טעמא דר"מ דצדוקי הוא כנכרי, זהו משום דס"ל מומר לדבר אחד הוי מומר לכה"ת, ומאן דפליג על ר"מ בהא, פליג עליו גם בהא דצדוקי כנכרי, וכמשנ"ת בדעת התורא"ש. וגם בזה צ"ע דהא הר"ן בהמשך דבריו דן אם להלכה קי"ל צדוקי כנכרי, ולא תלי לה בפלוג' דמומר לדבר אחד. ולכאוי צריך לפרש בזה ע"ד משנ"ת בשיטת התורא"ש, דודאי סתמא דמתני' משמע דאף למ"ד דמומר לדבר אחד ל"ח מומר לכה"ת, מ"מ כל שמחלל שבת בצנעא חשיב כמומר לגבי ביטול רשותו.

ג. הרא"ש הביא בשם מהר"ם, דהלכתא דצדוקי הרי הוא כנכרי, שעובר אמילי דרבנן בפרהסיא. ולכאוי נראה מדבריו, דטעמא דמ"ד צדוקי כנכרי אי"ז משום דעותיו ודרכו, אלא משום מעשיו דהוי מומר, וע"ד משנ"ת בדברי הר"ן. אלא דלדעת הר"ן חשיב מומר מכח מה שעובר אמילי דאורייתא בצנעא, ולדעת מהר"ם הא דהוי מומר זהו משום שהוא עובר אמילי דרבנן בפרהסיא.

והנה יל"ע בעיקר דברי המהר"ם, דהא בגמ' משני בלישנא בתרא כאן במומר לחלל שבתות בפרהסיא, ומשמע דסתם צדוקי ללישנא קמא אינו מחלל בפרהסיא, וא"כ מהו שכתב דצדוקי עובר בפרהסיא.

וביותר יל"ע דהנה הרא"ש הקשה על המהר"ם, דהא התוס' כתבו דצדוקי ל"ח כעובר בפרהסיא כיון שמתיראין הם מן הפרושים. וצ"ע מ"ט הוצרך להקשות מדברי התוס', והרי עצם הדבר מפורש בגמ' דסתם צדוקי דמתני' מחלל בצנעא.

ועוד צ"ע דהנה הרא"ש הקשה על מש"כ המהר"ם דלדעת ר' יהודה גם ר"ג מודה דצדוקי כנכרי, דהא זהו רק ללישנא קמא דמתני' עד שלא יצא

כנכרי, היינו דווקא במחלל שבת בפרהסיא. ומש"כ הרא"ש דקי"ל כר"ג, היינו רק דמחלל בצנעא ל"ח כנכרי, אבל מחלל שבת בפרהסיא דינו כנכרי. וכדעת ר' יהודה אליבא דר"ג, כמבואר בהמשך דברי הרא"ש שם בסי' י"ד, דבפלוג' ר"מ ור"י אליבא דר"ג, קי"ל כר' יהודה דמומר בפרהסיא אינו מבטל. ונמצא דלדינא כו"ע מודו, דבפרהסיא אינו מבטל, ובצנעא מבטל. ובחזו"א כתב שבאמת אין נ"מ ביניהם לדינא ונחלקו רק בפירושו הסוגיא, וצ"ע דלכאו' לא משמע כן.

ולכאו' יש לבאר בזה, דהרא"ש ומהר"ם נחלקו אם סתם צדוקים המתיראין מן הפרושים חשיבי כמחללים בפרהסיא, דלדעת מהר"ם אע"פ שהם מתיראין מן הפרושים ל"ח מכח זה כעושים בצנעא (כיון שפעמים הם עושים גם בפני החכמים, וגם הכל יודעים שהוא צדוקי ודרכו לעבור עבירות) ודעת הרא"ש דכיון שדרכם ליהרר בפני החכמים, ה"ז כמחלל בצנעא, ויל"ע.

ובספר ערובי חצירות להגרר"ש ביאר בזה, די"ל דכל שדרכו ושיטתו לחלל שבת בפרהסיא, דינו כעכו"ם אף כשעדיין לא ראינו שעבר בפרהסיא, כיון שכבר פרק לגמרי עול שבת מעליו. וביאר בזה את דברי הראב"ד שהובאו ברשב"א בסוגיין, שכ' דבייתוסין חשיבי כגויים גמורין כיון שעוברים בפרהסיא (ומשמעות הדברים דלא אתא לאשמעינן את המציאות שעוברים בפרהסיא, אלא דינא קאמר, דכל שהוא ביתוסי דינו כגוי) וכן יש ללמוד מדברי הגרע"א (שהובאו בב"י סי' ש"ל) שכ' דמותר לחלל שבת להציל את בן הקראית, כיון דחשיב כתינוק שנשבה. ומשמע דאע"פ שעדיין לא עבר שום עבירה, מ"מ נחשב כמומר, אלא דמ"מ יש להצילו משום שהוא אנוס כתינוק שנשבה. והיינו מהטעם הנ"ל, דכיון שהוא שייך לכת הקראים ועתיד לגדול בשיטתם, חשיב כמומר.

ולפי"ז ביאר דלמש"כ מההר"ם דסתם צדוקי דינו כנכרי, נמצא דאף אם לא ראינו שחילל שבת בפרהסיא, מ"מ כיון שהוא שייך לכת הצדוקים שזה דרכם ושיטתם, ה"ה כמומר לחילול שבת בפרהסיא. והרא"ש פליג ע"ז וס"ל דאי"ז בכלל דרכי הצדוקים לחלל שבת בפרהסיא, דמתיראים הם מן הפרושים. וממילא כ"ז שלא ראינו שחילל שבת בפרהסיא, ל"ח כמומר.

דבריו שם הביא שכ"כ רבנו יהונתן במתני', וכונתו לדברי ריו"נ במתני' להלן ע"ב במי שנתן רשותו והוציא, שפירש כדברי רש"י דטעמא דר' יהודה שאינו יכול לבטל כשהוציא במזיד הוא משום דחשיב כמומר, וכתב דר"מ פליג עליה כיון דערובי חצירות דרבנן לא מקרי מומר לחלל שבת כשנושא ונותן בלא עירוב. ויל"ע בדברי הקר"א, דבדברי מהר"ם צ"ל שעיקר פלוגתא דת"ק ור"ג במתני' בדין הצדוקי, היא אם מומר בדרבנן חשיב מומר, וכמשנ"ת. ובדברי רבנו יונתן לא מצינו כלל שפירש כן (וי"ל שנחלקו רק לגבי צדוקי) אלא שהוא מפרש כן בפלוגתא דר"מ ור' יהודה במי שהוציא מרשותו במזיד, דר"מ דס"ל שיכול לבטל אי"ז בכל מומר בפרהסיא, אלא דווקא במומר לעבירה דרבנן.

ועוד מבואר שם בדברי הקר"א, דלפירוש ריו"נ הונח לו קושית התוס' מ"ט צדוקי חשיב מחלל שבת בצנעא, והרי סתם צדוקי עובר אמילי דרבנן בפרהסיא. ובזה ניח"ל גם שיטת המהר"ם, ממה שהקשה עליו הרא"ש מד' התוס'. וצ"ע, דהא קושית התוס' היא על הלישנא בתרא בגמ', שאמרו להדיא דלר' יהודה צדוקי המחלל שבת בצנעא דינו כנכרי, וע"ז הקשו התוס' היאך משכח"ל צדוקי שאינו עובר אמילי דרבנן בפרהסיא. וקושיא זו תקשי גם לפירוש ריו"נ (ובע"כ כמש"כ התוס') דמתיראין מן הפרושים, או כמשנ"ת בדעת המהר"ם, דר' יהודה אליבא דר"ג קאמר והוא עצמו ס"ל כת"ק

ובחזו"א פירש בדברי מהר"ם באו"א, דמש"כ דצדוקי הוי כנכרי משום שהוא מחלל שבת בפרהסיא, זהו משום שפסק כלישנא קמא, ונקט דלדעת הל"ק גם מתני' מיירי בצדוקי המחלל שבת בפרהסיא. אמנם לפי"ז אין הבנה כלל להשגות הרא"ש על המהר"ם, וכמו שעמד בזה החזו"א שם, ולכאו' מדברי הרא"ש מבואר שהבין בדברי המהר"ם כמשנ"ת.

ובעיקר דברי הרא"ש יל"ע עוד (ועמדו בזה הקר"א והחזו"א) דהנה בתחילת דבריו פליג הרא"ש על מש"כ מהר"ם דצדוקי מחלל שבת בפרהסיא, וכתב דצדוקי מחלל רק בצנעא כמש"כ התוס'. ואח"כ פליג עליו במה שפסק הלכה כת"ק דצדוקי כנכרי, וכתב דקי"ל כר"ג דצדוקי אינו כנכרי. וצ"ע דלכאו' לדינא אין נ"מ בפלוג' הרא"ש והמהר"ם. דמש"כ מהר"ם דקי"ל כת"ק דצדוקי

דצדוקי ג"כ דינו כנכרי הוא ראב"י (ועליו אמרו בגמ' חסורי מחסרא וכו')

ויל"ע מ"ט צדוקי חשיב מודה בעירוב, והרי הוא כופר בכל המצוות דרבנן, וכן תמה הגאון"י שם. ובחידושי המאירי כתב לבאר דצדוקי חשיב מודה בעירוב, דאע"פ שעיקר עירוב מד"ס, עיקר תיקונו משום שבת, ושבת הרי כתוב בתורה. ולכאור' כוונתו, דהא דאמרו דמי שאינו מודה בעירוב לא מצי מבטל, היינו שאינו מודה כלל בענין שבת, דבכה"ג עשאוהו כעכו"ם לענין עירוב. אבל צדוקי כיון שהוא מודה במצות שבת לא עשאוהו כנכרי, אמנם צ"ע דהא אף כותי מקיים מצוות דאורייתא (כמבואר בגמ' נדה פ' בנות כותים ובכ"מ) ואולי צ"ל דשאני כותי שהוא מחלל שבת במידי דרבנן בפרהסיא, ומשום"ה חשיב כאינו מודה בענין שבת. משא"כ צדוקים שאינם עושין בפרהסיא דמתייראין מן הפרושים. וכע"ז כתב בתור"פ בדף ס"ח (שג"כ צידד לחלק בין צדוקי לכותי כמש"כ הרשב"א, אלא שלא הזכיר דצדוקי נחשב מודה בעירוב, ורק כתב דכותי חמיר טפי) דכותי מעשיהם מקולקלין טפי, דצדוקי אינו עובר בפרהסיא משא"כ צדוקי (אמנם התוס' בסוגיא כתבו שגם הכותים מתייראין מן הפרושים, וזה לשיטתם שאין חילוק במתני' בין צדוקי לכותי, ומאן דפליג בצדוקי פליג גם בכותי)

אמנם צ"ע, דהא ללישנא בתרא נמצא דלר"מ גם מחלל שבת בפרהסיא ל"ח כנכרי לר"ג, וא"כ מ"ט כותי גרע טפי. ולכאור' צ"ל דהא דכותי חשיב כאינו מודה בעירוב זהו מחמת כפירתו, והכפירה דכותי חמירא טפי מהכפירה דצדוקי. ואולי גם זה משום שהצדוקי מתיירא מן הפרושים, ואינו כופר לגמרי, וצ"ע.

והנה הרשב"א בדף ס"ט כתב בשם הראב"ד וז"ל "ולענין צדוקי פסק הרב ז"ל ג"כ דצדוקי אינו כגוי דהא בין לר"מ בין לר"י אינו כגוי, אלא א"כ מחלל שבתות בפרהסיא דאפי' בישראל אינו מבטל. ומיהו ביתוסי אינו מבטל רשות וכדקתני צדוקי ובייתוסי, ועד כאן לא פליג ר"ג אלא בצדוקי אבל בביתוסי מודה, משום דצדוקין מתיראין מחכמים ואינן מחללין כל כך כדאמרינן בנדה בריש פרק בנות הכותים שצדוקיות אנו מתיראין אנו מחכמים אבל ביתוסי אינם מתיראים וכגוים גמורים הם" והנה לפור' כוונתו דבייתוסי דינו

ד. בתשו' הרדב"ז סי' תשצ"ו כתב דאף לדעת רנב"י להלן בסוגיא, דס"ל שמומר לחלל שבת ל"ח כמומר לכה"ת כולה, ורק לענין ביטול רשות דינו כמומר, מ"מ צדוקי דינו כנכרי גמור גם לענין שאר דיני התורה, ומבואר בדבריו דצדוקי גרע טפי מסתם מומר לחלל שבת. ולכאור' כוונתו, דצדוקי אינו נחשב מומר מחמת מעשיו, שהרי אינו מחלל שבת בפרהסיא (כמבואר בפשטות בסוגיא, וכמש"כ התוס' דמתייראים הם מן הפרושים) ובע"כ דהא דחשבינן ליה כנכרי, זהו משום שהוא כופר בדברי חכמים, וממילא דחשיב כנכרי גמור לכל דיני התורה. וזה מתיישב עם משנת' לעיל בשיטת התוס' (אבל בדברי הר"ן והמהר"ם מבואר דהא דצדוקי חשיב כנכרי זהו מדין מומר, ולשי' הר"ן היינו משום דהך מ"ד ס"ל דאף מומר בצנעא חשיב כמומר, ולשיטת המהר"ם זהו משום שהצדוקים עוברים אמילי דרבנן בפרהסיא)

אמנם צ"ע דלכאור' בדברי התוס' בסוגיא ג"כ מוכח דצדוקי לא חמיר טפי ממחלל שבת בפרהסיא, שהרי התוס' הקשו על רש"י שכתב דר"מ ס"ל מחלל שבת בפרהסיא מצי מבטל, מהא דס"ל לר"מ ברישא דמתני' דצדוקי כנכרי. ולכאור' מבואר מדברי התוס', דהא דאמר ת"ק דצדוקי הרי הוא כנכרי, זהו רק לגבי ביטול רשות, ול"ח כנכרי גמור. דהא במחלל שבת בפרהסיא מבואר בגמ', דלמ"ד שאינו כעובד ע"ז, ל"ח כנכרי גמור. וא"כ כ"ש דצדוקי ל"ח כמומר גמור, שהרי התוס' נקטו דצדוקי לא חמיר ממחלל שבת.

ובהמשך דברי הרדב"ז שם הביא את דברי החכם החולק עליו, שכתב דצדוקי ל"ח כנכרי לכל התורה, אלא רק לענין ביטול רשות לא מצי מבטל כיון שאינו מודה בעירוב. ונמצא דלשיטת הרדב"ז צדוקי חמיר טפי מכל מומר, ולשיטת החכם החולק שם צדוקי קיל טפי ממומר (וכדמשמע לכאור' מדברי התוס' כמשנ"ת) דאף למ"ד דמומר לחלל שבת חשיב כמומר לכה"ת, מ"מ צדוקי חשיב כנכרי רק לגבי ביטול רשות.

ה. הרשב"א בריש פרקין כתב דת"ק דמתני' (שהוא ר"מ) דאמר כותי הרי הוא כנכרי, מודה לר"ג דצדוקי ל"ח כנכרי, דכותי אינו מודה בעירוב, משא"כ צדוקי מודה הוא בעירוב, וכן ר"ג לא פליג על ר"מ בדין כותי. והמ"ד במתני'

האיסור הוא משום שנחשב כנכרי לגבי עירוב (והיינו או משום דדיני כנכרי גם לגבי שאר דיני התורה, וכמ"ד דמחלל שבת בפרהסיא הוי כעובר ע"ז, או משום דעכ"פ לענין שבת חשבי' ליה כגוי, וכמשי"ת להלן בדין מומר) ומשו"ה בישראל העובר בצנעא לא גזרו עליו, משאי"כ בצדוקי.

ו. כתב בפסקי הרי"א ז (פ"א דין ט') וז"ל "ישראל שהוא משומד לכל התורה כולה, או שהוא משומד לע"ז, או שהוא משומד לחלל שבתות בפרהסיא, ואף על פי שאינו משומד לשאר הדברים, הרי זה כגוי ואין ראוי לא לערב ולא לבטל רשות. וכן הצדוקי שהוא כופר בדברי חכמים ואינו מודה בעירוב, אם הוא מפורסם ומטלטל בחצר שאינה מעורבת בפרהסיא הרי הוא כגוי, ואין ראוי לא לערב ולא לבטל רשות, אלא צריך לשכור ממנו כגוי, כמבואר בקונטרס הראיות, והמשמר שבתו בשוק ואין מחלל בפרהסיא, אף על פי שהוא מחלל בצנעא ראוי לערב וראוי לבטל רשות"

ויל"ע, דבתחילה כתב דמומר לחלל שבתות בפרהסיא דינו כגוי, וא"כ מ"ט הוצרך לכתוב אח"כ דצדוקי המטלטל בחצר שאינה מעורבת בפרהסיא הוא כגוי. ולכאור' מש"כ בתחילת דבריו קאי על המחלל שבת באיסור דאורייתא, וס"ל דבזה כו"ע מודו ואי"ז שיך לפלוג' ת"ק ור"ג, ואח"כ הוסיף דגם צדוקי המחלל במילי דרבנן דינו כנכרי, והיינו משום דקי"ל כר' יהודה אליבא דר"ג, דבמחלל בפרהסיא גם ר"ג מודה שהוא כנכרי. (ולפי"ז דרכו של ריא"ז הוא כמשנ"ת לעיל בדעת מהר"ם) אמנם לכאור' לא משמע כן, דא"כ מ"ט הוצרך להקדים שהצדוקי אינו מודה בעירוב, הו"ל למימר בפשיטות דגם מומר למילי דרבנן חשיב מומר. ועוד יל"ע מ"ט נקט דווקא שהוא מטלטל בחצר שאינה מעורבת, ולא שאר מילי דרבנן.

ולכאור' נראה מדברי הרי"א ז, דמומר למילי דרבנן ל"ח מומר לכה"ת, ועיקר הטעם שצדוקי דינו כנכרי, זהו משום שהוא כופר בדברי חכמים ואינו מודה בעירוב. ומה שחילקו בגמ' בין צדוקי המחלל שבת בפרהסיא להמחלל בצנעא, אי"ז חילוק בדינו מומר, שאם עובר בפרהסיא חשיב מומר טפי. אלא שאם עובר בפרהסיא על מילי דרבנן חשיב טפי אינו מודה בעירוב, כיון שאינו ירא כלל מפני החכמים, וזהו שנקט הרי"א ז שהוא עובר על איסור עירוב.

כמחלל שבת בפרהסיא, ומשו"ה אינו יכול לבטל. אמנם לכאור' א"א לפרש כן, דהא הרשב"א דקדק מהברייתא דבביתוסי כו"ע לא פליגי, ונמצא לפי"ז דגם לר' מאיר דס"ל (ללישנא בתרא) דמחלל בפרהסיא מצי לבטל, מ"מ ביתוסי אינו יכול לבטל. ועוד העירו דבהמשך דברי הרשב"א הביא שהרמב"ם פליג וס"ל דביתוסי דינו כנכרי, ואם הטעם דביתוסי משום שהוא מחלל בפרהסיא, הרי גם הר"מ מודה דבכה"ג אינו מבטל, וא"כ ליכא נ"מ כלל, נחזי אנן אם הוא מחלל בפרהסיא אינו מבטל, ואם עושה בצנעא ה"ה מבטל.

ולכאור' צריך לפרש בכוונת הרשב"א, שאין כוונתו לחלק בין צנעא לפרהסיא, אלא הצדוקים כיון שהם מתייראין מן החכמים הרי לא פרקו מעליהם עול חכמים לגמרי. משאי"כ הביתוסיים שאין מתייראין, שהם פרקו לגמרי עול חכמים, ומשו"ה חשיבי כגויים גמורים מכח כפירתם. וזה כמשנ"ת בטעם החילוק בין צדוקי לכותי, דכל שאינו מתיירא כפירתו חמירא טפי.

וכן מבואר בד' המאירי בחי' ריש פרקין, שהביא לד' הראב"ד וז"ל "שהצדוקים הם חוששים יותר לדברי חכמים, ואינם מחללים את התורה כ"כ, אבל ביתוסי הרי הוא כגוי"

ובספר ערובי חצירות להר"ש הביא לד' המאירי וכתב ליישב לפי"ז תמיה גדולה, דהנה הרשב"א בתשובה ח"ז סי' קע"ח כתב דמי שאינו מאמין בדברי רבותינו הוא מין ויינו יין נסך, ובתו"ש סי' שפ"ה סק"א תמה דלפי"ז מ"ט צדוקי חשיב כישראל, וכן הקשה החזו"א יו"ד סי' ב' סקי"ח (ומכח זה נטה לבאר דסוגיין מיירי דווקא בבני הצדוקים דחשיבי כתנוקות שנשבו) ולהנ"ל י"ל, דכ"ד הרשב"א הם במי שכופר בפרהסיא ואינו מתיירא מן החכמים, דזה דינו כגוי גמור וכמב' בסוגיין לגבי ביתוסי. משאי"כ בצדוקי דכיון שמתיראין מן החכמים ל"ח כגוי גמור מכח כפירתו.

ובטעמא דראב"י דס"ל שגם צדוקי חשיב כנכרי (אע"פ שהוא מודה בעירוב) כתב הרשב"א דכל שיש לחוש שמא ילמדו ממעשיו גזרו עליו. ולכאור' נראה מדברי הרשב"א, דחלוק דין צדוקי מדין ישראל מומר. דבצדוקי טעם האיסור משום שגזרו עליו שמא ילמד ממעשיו (אע"פ שאינו כעכו"ם) משאי"כ בישראל מומר, דטעם

סימן יט

בדין בני הצדוקים

וכוונת הב"י, שבצדוקים דידן יש טעם חדש להתיר, כיון שהם כתינוקות שנשבו.

ולפי"ז מש"כ הב"י דצדוקים דידן אינם כנכרים, אי"ז רק לדעת הר"מ, אלא אפשר שגם התוס' מודו בזה. ויל"ע בל' הב"י שכתב דהני צדוקים "לדידיה" ל"ח משומדים, ומשמע שרק לדעת הרמב"ם הוא כן. וצ"ל שכוונת הב"י שבדברי הרמב"ם מצינו להיתר זה בהדיא.

אמנם בדברי האחרונים מצינו שפירשו בדברי הב"י באו"א, דהנה במ"ב הביא את דברי הב"י, וכתב דכמה פוסקים חולקים ע"ז. ובשעה צ"יין לדברי התוס' והרא"ש והרי"א וזו והרי"ט"א שכתבו דכל ההיתר דצדוקי הוא דווקא כשאנו מחלל שבת בפרהסיא, וכתב שם לתמוה על הב"י, דהא ברמב"ם גופא מבואר בהדיא דהצדוקים שיכולים לבטל רשות הוא דווקא כשאנו מחללין בפרהסיא.

ולפ"ז הדברים צ"ע רב, דמהו שהביא כנגד הב"י לדברי כל הראשונים שכתבו דצדוקי המחלל בפרהסיא לא מצי מבטל, והרי באמת דבר זה הוא מפורש בגמ' (לדעת ר' יהודה) וברמב"ם. ולא בא הב"י לחלוק בזה כלל, וכ"ד הב"י הם שהצדוקים שבזמנינו שאני, וכבר תמה בזה החזו"א.

וצ"ל שהמ"ב מפרש בדברי הב"י, שגם הצדוקים שבזמן הגמ' היה מעשה אבותיהם בידיהם. וכוונת הב"י דלדעת הרמב"ם יש תירוץ אחר על עיקר קושית התוס', מ"ט צדוקי אינו כנכרי, אע"פ שהוא מחלל שבת בפרהסיא, דזהו משום שהוא כתינוק שנשבה. ומדברי התוס' שלא פירשו כן, למד הב"י דפליגי על עיקר דברי הרמב"ם, וס"ל שאף מי שמעשה אבותיו בידו דינו כנכרי. וזהו שכתב הב"י, דדוקא לדעת הרמב"ם יש מקום להתיר את הצדוקים שבזמן הזה.

הטור פסק דמחלל שבת בפרהסיא אפי' במידי דרבנן לא מצי מבטל (כדעת ר"מ, ודלא כר' יהודה דלישנא בתרא) ופסק כר"ג דצדוקי ל"ח כנכרי. ובב"י הביא ע"ז את דברי התוס', דצדוקי ל"ח כמחלל שבת בפרהסיא, כיון שמתיראין הם מן הצדוקים. וכתב הב"י דלפי"ז הצדוקים דשכיחי גבן כיון שעוברים בפרהסיא הרי הם כגוי ומשכירין ואין מבטלים. והוסיף ז"ל "והרמב"ם בפרק ב' כתב הברייתא כצורתה ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן מיהו אפילו אם תימצי לומר דסבירא ליה דהוי משומד נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים אף על פי שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד ובהני מזיד דידיהו כאונס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים וכמו שכתב הוא זכרונו לברכה בפירוש המשנה בפרק א' ממסכת חולין"

ולכאו' ביאור דבריו, דבתחילה צידד לדעת הרמב"ם הא דאמרו בסוגיין דמחלל שבת בפרהסיא חשיב כמומר, היינו דווקא במידי דאורייתא, אבל בדרבנן ל"ח כמומר (וכ"ה דעת מהר"ם דלר"ג המחלל בדרבנן ל"ח מומר, כמשנת לעיל, אלא שמהר"ם פסק כר"ג) ולפי"ז אף צדוקי העובר בפרהסיא ל"ח כמומר, כיון שעובר רק על מילי דרבנן (ומה שאמרו בגמ' כאן כמומר לחלל שבת בפרהסיא, היינו כשעובר בדאורייתא) ונמצא דלדעת הר"מ גם הצדוקים דידן דינם כישראל. ואח"כ הוסיף עוד, דאפי' את"ל דדעת הרמב"ם כהתוס', מ"מ יש להתיר צדוקים דידן, עפ"ד הרמב"ם בפיה"מ, דכל שמעשה אבותיהן בידיהם חשיבי כתינוק שנשבה.

והנה בסוגיין מבואר דלת"ק צדוקי כנכרי, וגם לר"ג צדוקי העובר בפרהסיא דינו כנכרי. ולכאו' לפי"ד הר"מ סוגיין מיירי בצדוקי מדורות הראשונים שהוא עובר במזיד ואינו כתינוק שנשבה, ומשו"ה כשעובר בפרהסיא דינו כנכרי.

מתפרש גם מה שאמרו כאן בצדוקי המחלל שבת בצנעא, דהיינו שהוא עובר מעצמו בצנעא, וצ"ע מ"ט הוצרכו בגמ' לומר דמתני' מיירי בצדוקי העובר במזיד בצנעא, הו"ל למימר כאן בצדוקי המחלל שבתות מעצמו והוי מזיד, כאן בצדוקי שאינו מחלל שבתות כלל אלא רק בדברים שאין הצדוקים מודים בהם והוי אנוס.

ועוד צ"ע מה שהקשה בשעה"צ, דבאמת בדברי הרמב"ם מפורש שצדוקי העובר בפרהסיא לא מצי מבטל, דהנה ז"ל הרמב"ם "ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו, ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כגוי, אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו" הרי להדיא בדברי הר"מ, דהא צדוקי מצי מבטל, זהו משום שאינו מחלל שבת (ובע"כ הכוונה שאינו עובר במידי דאורייתא, או שאינו עובר בפרהסיא) וזהו שחילק בין ישראל מחלל שבת, למינים שאינם מחללין שבת. ולכאן מוכח מכ"ז, דכוונת הב"י היא כמו שפירש בדבריו החזו"א, וצ"ע.

והנה הר"מ בפ"ד משחיטה הי"ד כתב שהכופר בתורה שבכתב דינו כנכרי, ושם בהט"ז כתב דאלו הצדוקים והבייתוסין ותלמידיהן וכל הטועים אחריהם שאינם מאמינים בתורה שבע"פ, אם שחטו לפנינו שחיטתן מותרת. ולכאן כוונת הר"מ לחלק בין כופר בתושב"כ, לכופר בתושב"ע"פ. וכ"פ החזו"א בהל' שחיטה סי' ב'. אמנם החזו"א בהערה שם צידד לפרש שאין חילוק בזה, דהכופר בתושב"ע"פ אין לו חלק גם בתושב"כ, דמה בצע בפירושים שוא ושקר. ומש"כ הר"מ דדינים כישראל לגבי שחיטה, קאי על בני הצדוקים שנחשבים שוגגין, וכן מה שאמרו בגמ' דכותי ל"ח

וכן משמע בד"מ הארוך שכ' ז"ל "וכתבו התוס' דווקא צדוקי שאינו מחלל שבת במידי דרבנן וכו', ולפי דבריהם הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי אמילי דרבנן בפרהסיא הרי הם כגויים, אבל מדברי הרמב"ם נראה דצדוקי אע"פ שמחלל שבת בפרהסיא לא מקרי מומר משום דחשיבי כאנוסין שמעשה אבותיהן בדיהם" ומשמע שלדינא הוא פלוג' בין הרמב"ם להתוס'. וכן מבואר בפרישה שכתב ז"ל "והא דצדוקי מותר אע"ג דסתם צדוקי אינו נזהר במילי דרבנן ומחללין אפי' בפרהסיא, תירץ המגיד משנה (צ"ל הבית יוסף), דלא נזכר מזה מידי במ"מ) דלא אוסר אלא מי שעובר במזיד וצדוקי זה מנהג אבותיו בידו, והתוס' תירצו בענין אחר"

ובתו"ש תמה על הב"י, דבהלכות רבית (סי' קנ"ט) הביא לדברי הרמב"ם בפיה"מ, והביא דברי הנמו"י שחולק עליו, וכתב דלא מצינו מי שחולק על הרמב"ם מלבד הנמו"י, ולדברי הב"י כאן נמצא שהתוס' ושאר בסוגיין חולקים על הרמב"ם. ולהבנת החזו"א לק"מ, שאין כוונת הב"י שהתוס' חולקים על הרמב"ם. וקו' התו"ש היא ע"פ מה שהבינו בדבריו הד"מ ושאר אחרונים כמשנ"ת.¹²

והנה לפי האחרונים דסוגיין מיירי בצדוקי שהוא תינוק שנשבה, צ"ע דא"כ מ"ט דת"ק דס"ל שדינו כנכרי. וצ"ל, דמה שאינו מזיד מהני רק לענין זה שלא יחשב כמומר. אבל הא דס"ל לת"ק דצדוקי כנכרי, אי"ז מדין מומר, אלא הוא דין מיוחד בצדוקים דכיון שהם כופרים בדברי חכמים יצאו מכלל ישראל (עכ"פ לגבי עירוב) ודינם כנכרים, וע"ז לא מהני להו מה שאינם מזידים בזה, כיון שבמציאות אינם מודים בדברי חכמים.

ועוד צ"ע, דהא בגמ' מפורש דצדוקי העובר בפרהסיא לא מצי מבטל (לדעת ר' יהודה) ולכאן צ"ל דמה שאמרו בגמ' כאן כמומר לחלל שבתות בפרהסיא, הכוונה שהוא מחלל מעצמו גם בדברים שהצדוקים מודים בהם. אמנם צ"ע דלפ"ז

¹² ובעיקר קו' התו"ש י"ל ע"פ מש"כ בשעה"צ דבסוגיין יש סברא לאסור גם בתינוק שנשבה כיון שעיקר הטעם שגזרו בעכו"ם הוא משום גזירה שמא ילמד ממעשיו, וטעם זה שייך גם כשאינו עובר במזיד. ולפ"ז י"ל דגם התוס' מודו למש"כ הר"מ בפיה"מ דבני הצדוקים חשיבי כתינוקות שנשבו, ומה שלא כתבו כן בסוגיין, זהו משום דס"ל שלענין ביטול אסור מחמת הגזירה גם בכה"ג, אמנם צ"ע דא"כ מנ"ל להב"י שהרמב"ם חולק ע"ז, וס"ל דטעמא דתינוק שנשבה שייך גם בסוגיין. וגם באמת עיקר דברי המ"ב צ"ע, שהרי בכולה סוגיין מבואר שהאיסור תלוי בגדרי מומר, ולא אמרי' דכל שאפשר ללמוד ממעשיו הוי כנכרי.

(והרר"ש הביא מדברי הרדב"ז סי' תשצ"ו שכ' כעין דברי החזו"א, דכ"ד הרמב"ם לענין שחיטה הוא בבני הצדוקים, ועיקר הדברים צ"ע, דהא להדיא כתב הר"מ הצדוקים וכו', ותלמידיהם והטועים אחריהם, משמע שגם רבותיהם הראשונים דינם כן)

כנכרי, היינו בבני הכותים. ולכאו' לדברי החזו"א האלו, הרי מוכרח דגם מש"כ הרמב"ם בהל' עירובין קאי דווקא על בני הצדוקים, שהרי הצדוקים עצמם (שאינן מעשה אבותיהם בידיהם) חשיבי כמומרים לכה"ת כולה, כיון שהם כופרים בתושבע"פ. ולפי"ז בע"כ גם החזו"א צריך לפרש כמו שנקטו האחרונים הנ"ל בדעת הב"י, וצ"ע

סימן כ

בדין ישראל מומר

ואעפ"כ לענין עירוב החמירו טפי דלא מצי מבטל. ולר"מ מומר לדבר אחד חשיב כמומר לכה"ת, ואעפ"כ לגבי עירוב הקלו.

ובחזו"א (פ"ז ט') ביאר בטעם הא דמומר לחלל שבת לא מצי מבטל אף למ"ד שאינו כמומר לכה"ת, דכיון שהוא מומר לשבתות ביטול חכמים דירתו לענין שבת, אמנם צ"ע דלפי"ז נמצא שנחלקו ר"מ ור' יהודה אם החמירו טפי לגבי עירוב, או שהקלו יותר.

והנה בכרייתא שהובא בסוגיין מבואר דישראל מומר המשמר שבתו בשוק מצי מבטל, ומשמע דאע"פ שהוא משומד לכה"ת, כל שאינו מחלל שבת בפרהסיא מצי מבטל, וכן דקדק הגאון"י מדברי הגמ'. ולכאו' ביאור הדבר הוא, דבאמת מומר דינו כישראל גמור לענין ביטול רשות, ומצד דיני מומר לא דנו כלל שלא יוכל לבטל (והטעם בזה י"ל בפשוטו, דגדר נכרי לגבי עירוב, דלא מהני ליה ביטול רשות, היינו מי שדירתו ל"ח דירה, והיא אוסרת רק מכח התקנה דדירת עכו"ם, ובו גזרו חכמים שיצטרך דווקא שכירות, אבל ישראל מומר דירתו אוסרת בתורת ישראל ומה שדן הגרע"א שאינה אוסרת, וכן מבואר בכמה ראשונים, היינו במחלל בפרהסיא, דאחר שתקנו חכמים שלא יוכל לבטל, עשאוהו כגוי גמור לענין עירוב ומשו"ה גם

א. בגמ' ס"ט ע"א א"ר הונא איזהו ישראל מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא, א"ל ר"נ כמאן אי כר"מ דאמר חשוד לדב"א וכו', אפי' באחד מכל איסורין שבתורה, אלא לרבנן עד דהוי מומר לעכו"ם, אמר רנב"י ליתן רשות ולבטל רשות וכדתניא וכו'. ומבואר בגמ', דלענין ביטול רשות חמיר טפי, ואף מי שאינו נחשב כמומר לשאר מילי, אינו מבטל רשות, ויל"ע מהו הטעם בזה.

וביותר יל"ע, דהנה בסוגיין לעיל מבואר (ללישנא בתרא) דר"מ ס"ל דאפי' מומר לחלל שבתות בפרהסיא מבטל רשות, והראשונים הקשו דהא לר"מ הו"ל כמומר לכל התורה. ובתורא"ש הוכיח מזה דר"מ עצמו ס"ל כת"ק דמומר אינו מבטל רשות (והא דאמר ר"מ מעשה בר"ג וכו', לדבריו דר"ג קאמר) והר"ן הוכיח מזה, דהא דחשיב כמומר לכה"ת זהו דווקא באיסורים דרבנן.^כ אמנם הרשב"א כתב דלדעת ר"מ בעירוב שהוא מדרבנן הקלו, דל"ח כמשומד גמור (ומבו' בדבריו דבמשומד גמור גם ר"מ מודה דלא מצי מבטל) ולפי דברי הרשב"א נמצא, דמה שאמרו בסוגיין דמומר לחלל שבת אינו מבטל, לדעת הלישנא בתרא זהו רק אליבא דר' יהודה. וצ"ע דלפי"ז נחלקו ר"מ ור' יהודה בסברות הפוכות, דלר"י מומר לדבר אחד ל"ח כמומר לכה"ת,

^כ ובעיקר הקו' י"ל עוד, ע"פ שיטת המהר"ק שהביא הגרע"א בחולין ד"ד, דס"ל דלר"מ מומר לדב"א הוי רק חשוד לכה"ת, ואין דינו כמומר לכה"ת (וכ"כ המהרש"א בסוגיין) והגרע"א שם עמד ע"ז מסוגיין דמבואר דחשיב כמומר, וכתב דצריך לדחוק דכ"ז הוא רק לס"ד שהמימרא דר"ה אתיא כר"מ, אבל למסקנת הגמ' גם ר"מ עצמו לא ס"ל דמומר לדבר אחד הוי מומר לכה"ת, ורק חשוד הוא דהוי. אמנם מדברי כל הראשונים בסוגיין מבואר שלא נקטו כמהר"ק, אלא כד' התוס' בחולין שם, דדעת ר"מ דמומר לדב"א חשיב מומר לכה"ת.

ולכאוי זה תלוי בהנידון דלעיל, אם מומר לכל התורה מצי מבטל (היכא שאינו מחלל שבת בפרהסיא) דאי נימא דמומר לכה"ת יכול לבטל, בע"כ דגם לר"א נתחדש דין מיוחד לענין עירוב, דמחלל שבת בפרהסיא לא מצי מבטל. אבל למשנ"ת מדברי הראשונים, דבמומר גמור לכה"ת כו"ע מודו, דכיון שהוא מומר לא מצי מבטל. י"ל דלדעת ר"א לא נתחדש דין מיוחד במחלל שבת בפרהסיא, והא דאינו יכול לבטל זהו משום דחשיב כמומר לכה"ת.

והנה הרשב"א בתוה"ב (ב"א ש"ד י"ז ע"ב) אחר שהביא כמה ראיות דמומר לחלל שבת חשיב כנכרי לענין שחיטה, כתב וז"ל "ותניא ישראל משמר שבתו בשוק מבטל רשות ושאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות מפני שאמרו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובנכרי עד שישכיר את מקומו. אלמא כל שאינו משמר שבתו בשוק הרי הוא כנכרי גמור ושחיטתו נבלה" ומבואר דלמד מהברייתא דמומר לדבר אחד חשיב מומר לכה"ת וצ"ע דהא בסוגיין אמר רנב"י שנאמר דין מיוחד במחלל שבת דאף למ"ד שאינו כמומר לכה"ת, לא מצי מבטל. ומבואר מדברי הרשב"א דס"ל דרב אשי פליג על רנב"י, וס"ל דהא דמומר לחלל בפרהסיא לא מצי מבטל זהו רק למ"ד דחשיב כמומר לכה"ת, וזהו שהביא מהברייתא דמומר לחלל בפרהסיא חשיב כנכרי.

אמנם הנה באו"ז (קס"ט) כתב בדעת ר' אשי וז"ל "ואף על גב דרב אשי פליג אדרב נחמן בר יצחק ואוקמה דמומר דקאמר רב הונא לכל מילי קא חשיב ליה וכרבנן ס"ל וכההוא תנא דא"ל שבת כע"ז, מ"מ אעיקר מילתי' דרב נחמן בר יצחק דישאל מומר לחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות לא פליג" וצ"ע דמאי ס"ד דרב אשי פליג אעיקר מלתיה דרב נחמן, והא אדרבה לדבריו א"צ כלל לדברי רנב"י, דכיון שהוא כמומר לכה"ת כולה, פשיטא שאינו מבטל רשות.

ואשר מבואר מדברי האו"ז, דס"ל דגם מומר לכה"ת כולה מצי מבטל רשות (אם אינו מחלל בפרהסיא) וכאשר נראה מפשטות דברי הגמ' כמשנ"ת לעיל. ולפי"ז לדעת רב אשי דמשני דאתיא כמ"ד דמומר לחלל בפרהסיא חשיב כמומר לכה"ת כולה, אין מקור כלל דמחלל בפרהסיא לא מצי מבטל רשות, די"ל דר"ה קמ"ל רק שדינו כמומר

התירו הוא ע"י ביטול כמו ישראל) אלא שזהו דין מיוחד במחלל שבת בפרהסיא, דכיון שפרק מעליו עול שבת, נחשב כנכרי לענין דיורי שבת.

ולפי"ז ניחא הא דס"ל לר"מ דמומר לדבר אחד הוי מומר לכה"ת, ואעפ"כ לגבי עירוב ס"ל דאפי' מחלל שבת בפרהסיא מצי מבטל. דבאמת כו"ע מודו דמצד דיני מומר לא שייך לאסור לגבי עירוב, וכל הנידון הוא מצד דין מיוחד במחלל שבת, ובזה ס"ל לר"מ דמחלל שבת לא גרע משאר מומר.

אמנם בדברי הרשב"א משמע דלכו"ע מומר לכה"ת לא מצי מבטל, שהרי כתב דבעירוב דרבנן ר"מ מיקל ולא עביד ליה לגבי עירוב כמשומד גמור, ומשמע דכל שהוא משומד גמור גם לר"מ לא מצי מבטל. ובאמת כן מוכח מעיקר קושית הרשב"א והר"ן והתורא"ש, היאך סבר ר"מ דמחלל בפרהסיא מצי מבטל, והרי אפי' בדבר אחד הוי מומר לכה"ת. ומבו' דהא פשיטא להו, דכל שדינו כמומר גמור לא מצי מבטל.

ולפי"ז צ"ל דהא דתניא מומר משמר שבתו בשוק, קאי על מומר רק לחילול שבת, וכן משמעות ל' רש"י חולין ו' ע"א ד"ה משמר, ובע"ז ס"ד ע"א, ובמאירי בע"ז שם כ' דמיירי בישראל מומר לקצת עבירות.

וצ"ל ביישוב ד' הרשב"א דאי"ז סברות הפוכות, דכו"ע מודו, דגם מי שנחשב למומר לענין שאר דיני התורה, יש מקום להקל טפי לענין עירוב, שלא יחשב מומר. ור"י ס"ל שיש טעם בפנ"ע במחלל שבת, דאע"פ שאין לו דין מומר לכה"ת, מ"מ אינו שייך לענין עירוב, ולגבי זה יש להחשיבו כנכרי.

ב. והנה בגמ' מייתי שנויא דר' אשי, דהא דאמר רב הונא ישראל מומר וכו'. לא קאי דווקא על ביטול רשות, אלא אתיא כמ"ד דחמורה שבת כעכו"ם, והמחלל שבת חשיב כמומר לכה"ת כולה. ויל"ע אם לדעת רב אשי גם הא דלא מצי לבטל רשות זהו משום האי טעמא (ולפי"ז אפשר דלמ"ד דשבת לא חמירא כע"ז, באמת גם מומר לחלל שבת מצי מבטל) או"ד דלענין זה גם ר"א מודה לרנב"י, דאיכא דין מיוחד לענין עירובין, דהמחלל שבת לא מצי מבטל.

שלא יועיל לו ביטול אלא דווקא שכירות. וכן הא דמומר לא מצי מבטל, זהו רק משום דהוי חוכא ואתולולא, ולא משום שגזרו עליו את הגזירה דדירת עכו"ם.

ולשיטת הרמב"ן לכאן פשוט דלכו"ע גם מי שדינו כמומר לכה"ת מצי מבטל, כל שאינו מחלל שבת בפרהסיא (דלא מצינו כלל דין במומר שאינו יכול לבטל, אלא מי שביטולו כחוכא אינו יכול לבטל, ולענין זה אין חילוק בין מי שמחלל רק שבת בצנעא, לבין העובר על כה"ת בצנעא, וכיון שהמחלל בצנעא לא חשבי" ביטולו כחוכא, ה"ה העובר על כה"ת)

והנה בסוגיין נחלקו ת"ק ור"ג בצדוקי אם דינו כנכרי לענין ביטול, וכן נחלקו ר"מ ור' יהודה בדעת ר"ג, היאך הדין במחלל שבת בפרהסיא. ולשיטת הרמב"ן נמצא לכאן שהפלוג' היא אם הביטול דידהו חשיב כחוכא, וכו"ע מודו שלא נאמרה בהם הגזירה דדירת נכרי (אמנם אפשר שבאמת נאמרה בהם הגזירה, ונ"מ דלא מצו לערב, ומ"מ לענין ביטול לא חידשו חכמים גזירה מיוחדת שא"א לבטל, וכמשנ"ת)

אמנם צ"ע, דהנה בגמ' חולין ו' אמרו לענין כותים לא זזו משום עד שעשאום כגויים גמורים, וברמב"ן שם מבואר בתו"ד דהא דחשיבי כנכרים היינו משום שגזרו עליהם שמא ילמדו ממעשיהם. וצ"ע שזה סותר למש"כ הרמב"ן בתשובה, דהא דמומר לא מצי מבטל, אי"ז משום שגזרו עליו שמא ילמד ממעשיו, אלא שענין ביטול רשות אצלו כחוכא.

ולכאן צ"ל, דכ"ד הרמב"ן הם לענין מומר המחלל בפרהסיא, אבל מה שגזרו בכותים ובצדוקים (אע"פ שאינם מחללין בפרהסיא, ושייך בהו ענין ביטול רשות) זהו משום שהם בכלל הגזירה שמא ילמד ממעשיו, וממילא עשאום כנכרי שלא יוכלו לבטל רשות.

אמנם צ"ע, דלפי"ז נמצא דכל מי שגזרו עליו שיאסור שמא ילמדו ממעשיו, נכלל בגזירה גם שלא מועיל לו ביטול אלא שכירות. ולפי"ז צ"ע מאי ס"ד להרמב"ן ללמוד מהא דמומר לא מצי מבטל, דדינו כעכו"ם לגבי קנינים. ומ"ט הוצרך לדחות, דביטולו כחוכא. והא"ל דמה שאינו יכול לבטל זהו משום שגזרו עליו שמא ילמד ממעשיו.

לענין שאר מילי, אבל לגבי ביטול אין חסרון כלל במומר. וזהו שכתב דמסתבר שאף רב אשי מודה לחידושא דר"נ, דמומר לחלל שבת בפרהסיא לא מצי מבטל רשות.

ובעיקר הדבר אם לר' אשי הא דמומר לא מצי מבטל זהו רק משום שדינו כמומר לכה"ת מצינו שנחלקו האחרונים, דהנה בבית הלל ביו"ד סי' ב' כתב דמומר לעבירות דרבנן דינו כנכרי לענין שחיטה, והוכיח כן מד' התוס' בסוגיין שלמדו מדברי רש"י שאף מומר בעבירה דרבנן לא מצי מבטל. וכתב דאין לדחות דדווקא לענין ביטול רשות שהאיסור הוא משום שבת חשיב כמומר, דהא זה ניחא רק לרנב"י, אבל רב אשי תירץ דהאי תנא חמירא ליה שבת כעכו"ם. ומבואר בדבריו, שהוא מפרש דדברי ר"א נאמרו גם לגבי ביטול רשות, ולר"א לא נאמרה עוד חומרא בביטול, וזהו שלמד מסוגיין דמומר לעבירות דרבנן חשיב כמומר גם לגבי שחיטה.

אמנם הפר"ח בקו"א שם השיג עליו, ותו"ד דהא דאמר רב אשי דמומר לחלל שבת חשיב כמומר לכה"ת, היינו דווקא כשעובר במילי דאורייתא. אבל בהא דמצינו בסוגיין דגם המחלל בפרהסיא לא מצי מבטל (כמב' בתוס') מודה ר"א שזהו דין מיוחד בביטול רשות (ועי' בבי"מ שפ"ה מש"כ בזה)

ג. ובעיקר הסוגיא מצינו עוד דרך, דהנה בתשו' הרמב"ן סי' ב' דן אי משומד דינו כישראל לגבי קנינים. וצידד להוכיח מסוגיין דלא מצי מבטל רשות, וה"ה דבשאר קנינים דינו כנכרי. ודחה דהכא שאני, דכיון שאינו משמר שבתו אין ביטול רשות אצלו אלא כחוכא ולא מקני במידי. ולמדנו מדברי הרמב"ן, דהא דנכרי לא מצי מבטל, אי"ז מכח התקנה דדירת עכו"ם, אלא משום דקנין זה של ביטול לא שייך אצל נכרי (ולפי"ז הא דאמרו בריש פרקין ואמרו חכמים אין ביטול מועיל במקום נכרי וכו', היינו דכיון שמדינא אין מועיל לו ביטול, ממילא יצטרך להשכיר, ודלא כמו שפירשו שא"ר, דזה בכלל התקנה שלא יועיל לו ביטול ועירוב) אמנם יש לדחות כהמב' בתוס' ס"ב, דאם היתה דירתו אוסרת מדינא, לא היה מועיל לו ביטול, אבל אחר שאיסור דירתו הוא רק מגזירה, היה שייך לתקן שיועיל לו ג"כ ביטול, ובזה אמרו חכמים

אלא דבעכו"ם לא שייך קנין זה של ביטול (ובתקנה דנכרי לא נאמר אלא שהוא אוסר, וממילא דאין לו תקנה אלא בשכירות)

ועוד צ"ע, דהא בגמ' שם אמרו דכותים עשאוּם כגויים גמורים, וע"ז מייתי מברייתא ישראל מומר משמר שבתו בשוק וכו'. ולכאן' כוונת הגמ', דהא דכותי לא מצי מבטל, זהו מאותו הדין של ישראל מומר, וצ"ע.

ובקונטרס להרר"ש כתב דמקור דברי הרמב"ן הוא מהא דאמר רנב"י דאף מי שאין לו דין מומר לכה"ת לא מצי מבטל, ובע"כ שזהו דין מיוחד משום שביטולו כחוכא. אמנם בדברי הרמב"ן משמע דפשיט"ל שגם במשומד גמור אין הטעם מכח הגזירה שמא ילמד ממעשיו, אלא שצידד שהטעם הוא משום דדינו כגוי לענין קנינים. ולכאן' מוכח מזה, דלדעת הרמב"ן גם מה שנכרי גמור לא מצי מבטל, אי"ז משום שבגזירה נכלל שלא יוכל לבטל,

סימן כא

בדין עירוב במי שאינו מודה בעירוב ובמחלל שבת בצנעא

עליו היינו שא"א לערב עמו כיון שאינו מודה בעירוב (ולפי"ז מה שנחלקו ברישא ראב"י ורבנן, קאי רק על נכרי ולא על אינו מודה בעירוב) וזהו שהקשו בגמ' צדוקי מאן דכר שמיא, דהא לא נזכר כלל במתני' שצדוקי דינו כנכרי. ומזה יצא לו להר"מ, דכל שאינו מודה בעירוב לא מצי לערובי (והביאו שכן נמצא להדיא בפ"י ר"י בן חכמון) אמנם בדברי התור"פ מבואר שאע"פ שלא פירש כן במתני', מ"מ למד מהסיפא שצדוקי אינו יכול לערב.

ובמרומי שדה פירש דמקור דברי הרמב"ם הוא מהא דתניא בגמ' ס"ט ע"ב, ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות, ושאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות, מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר. ובדברי הר"מ בפיה"מ מבואר שהוא גורס ישראל "מבטל" רשות ונותן רשות. ופי' הרמב"ם שם דנתינת רשות היינו עירוב. ולפי"ז משמע בברייתא דמומר המחלל בצנעא רק מבטל רשות, ורק ישראל גמור נותן רשות. ובאמת כן משמע בדברי הר"מ בפיה"מ במתני' שכ' ז"ל "ופסק ההלכה שכל בר ישראל מאיזה כת שיהיה אם היה מחלל שבת בפרהסיא אין עושים עמו ערוב ואינו מבטל רשות ושוכרין ממנו כגוי, ואם לא היה מחלל שבת בפרהסיא ובתנאי שאינו עובד עבודה זרה מותר לנו שיבטל רשותו לנו. אבל אינו נותן רשות אלא אם כן היה מודה בערוב כלומר מאמין בו" אמנם צ"ע, דלכאור' דברי הגמ' קאי על כל ישראל מומר לחלל שבת בצנעא, אף אם הוא מודה בעירוב (אלא שעובר לתיאבון) ואילו בדברי הרמב"ם משמע, דדווקא כשאינו מודה במצות עירוב לא מצי מערב (ועי' משי"ת בזה להלן)

ובבהגר"א סי' שפ"ה פירש מקור דברי הר"מ באור"א, דהנה כ' שם על הדין דצדוקי לא מצי לערב וז"ל "לא" ב' כיון דליתא בעירוב אינו בשליחות וכמ"ש בפ"ב דגיטין" וכוונתו להא דתנן ל"א ע"ב, דהשולח עירובו ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב, ופירש בזה הגר"א שזהו משום שאינו בתורת עירוב, וכמבו' בפ"ב דגיטין

ברמב"ם עירובין ב' ט"ז כתב ז"ל, אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו, וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו. ומבואר בדבריו, דאע"ג דקי"ל כר"ג דצדוקי אינו כנכרי, מ"מ אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב. ויל"ע מנ"ל להר"מ הך כללא דמי שאינו מודה בעירוב אינו יכול לערב, והא במתני' מצינו רק דלדעת ת"ק כשאינו מודה בעירוב דינו כנכרי לגמרי, ואינו יכול גם לבטל. ומנא לן דגם ר"ג מודה שאינו יכול לערב.

ולכאור' מקור דברי הר"מ הוא ממה שבמעשה דר"ג הוצרכו לבטל רשות, ומשמע שלא יכלו לערב עם הצדוקי. וכ"כ בתור"פ במתני', ז"ל "ומה שפירשתי דצדוקי וכותי אינם אוסרין אלא משום גזירה אטו גוי, לא משום שהיה מועיל להם עירוב לולא הא דגזרינן אטו גוי, דהא ודאי כיון שאינם מודים בעירוב א"כ הדין נותן שלא יועיל בהם עירוב, אלא מן הדין היה מועיל בהם ביטול רשות. וכן נראה כדפרישית דהא ר"ג דפליג ואמר צדוקי אינו כגוי אמר להו לבני מבויה מהרו והוציאו שהרי ביטל לכם רשותו, ולא קאמר שהרי עירב, ש"מ דלא מהני ביה עירוב כלל כדפרישית" וכדעת הר"מ כתב גם האור"ז בסי' קס"ט (שהביא לר' הר"מ) והובא בהג"א.

ובגאור"י כתב לפרש מקור דברי הר"מ, דהנה הראשונים הקשו דאי צדוקי ג"כ נחשב אינו מודה בעירוב, מהו שהקשו בגמ' צדוקי מאן דכר שמיא, והרי דכר שמיא ברישא דמתני' דהדר עם מי שאינו מודה בעירוב ה"ז אוסר עליו. ומכח זה פירש הר"מ, דהא דתנן ברישא דמתני' דמי שאינו מודה בעירוב ה"ז אוסר עליו, לא קאי כלל על הגזירה דשמא ילמד ממעשיו (דזה אינו שייך כלל למה שאינו מודה בעירוב) אלא הא דתנן אוסר

שאינו בכלל הרישא דמתני' דמי שאינו מודה בעירוב דינו כנכרי. מ"מ כיון שהוא כופר במצות עירוב לא מצי לערב, ובאמת כן מבואר במאירי במתני', שנקט כדברי הרשב"א דצדוקי חשיב מודה בעירוב, ואעפ"כ כתב בפשיטות בהמשך דבריו שאינו יכול לערב.

והנה בב"י כתב דבני הצדוקים שהם כתינוקות שנשבו דינם אף כשהם מחללי שבת בפרהסיא דינם כישראל ויכולים לבטל רשותם (ועי' לעיל משנ"ת לדון בדברי הב"י, אם כוונתו שגם ד' הרמב"ם עצמו מיירי בבני הצדוקים) ומבואר בדבריו שאע"פ שהם כתינוקות שנשבו מ"מ אינם יכולים לערב, וכן נפסק לדינא בשו"ע, דצדוקי יכול לבטל רשותו, ואינו יכול לערב כיון שאינו מודה בעירוב. והט"ז והמג"א כתבו דדברי השו"ע הם גם בצדוקי המחלל שבת בפרהסיא, אלא שהוא כתינוק שנשבה. ולכאור' ביאור הדברים, דאע"פ שאינם נעשים מומרים במה שהם מחללים שבת, כיון שמעשה אבותיהם בידיהם והם כשוגגים. מ"מ כיון שלמעשה אינם מודים בעירוב, לא מהני להו עירוב, דכללא הוא דעירוב מהני רק למי שמודה במצוות עירוב.

והנה לפי דברי הרמב"ם נמצא דמי שדינו כישראל ואינו מודה בעירוב אין לו תקנה אלא ע"י ביטול, דלשי' הר"מ שכירות מהני דווקא בנכרי. אמנם החזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ג י"ד) כתב דאנו מערבין ושוכרין משר העיר, אע"פ שיש בעיר מחללי שבת בצנעא ובפרהסיא ובלתי מאמינים וכו', דלדידן ליכא מחזיקים בקצת מצוות, והמכחישים אין להם חלק באמונה, ודינם כעובדי כו"ם. ואותן שאבותיהם פרשו מדרכי צבור והם נתגדלו בלא תורה, צריך למוד שיעור ידיעתו וכו', ואותו שדינו כאנוס זוכין עירוב עבורו. והדברים צ"ע, דהא בדברי השו"ע מפורש דאף מי שדינו כאנוס, חשיב כאינו מודה בעירוב ולא מהני ליה עירוב.

ובקונטרס הרר"ש הביא ששאל בזה להגרח"ק, והשיב לו דיתכן שתינוק שנשבה עדיף שאינו יודע כלל. ולכאור' כוונתו, דדווקא הכופר במצות עירוב לא מצי מערב, אבל מי שאינו יודע כלל מענין עירוב, לא חשיב ככופר בו, וצ"ע.

והנה יל"ע אי מחלל שבת בצנעא לתיאבון, ואינו כופר במצוות עירוב, מצי מערב לדעת

שא"א להעשות שליח חדבר שאינו בתורת. ולפי"ז מפורש התם במתני', שאינו יכול לערב. ומכח זה חשבי' ליה כאינו בתורת עירוב, שגם אינו יכול להעשות ע"ז שליח.

והביאו שכדברי הגר"א מפורש להדיא בתשו' הרמב"ם (סי' רס"ה) שנשאל שם בדין הקראים אם אפשר לצרפם למנין עשרה, והשיב ז"ל "אסור להשלים בהם מנין, לא עשרה ולא שלשה, משום שאינם מודים בחיוב זה והעיקר בזה אומרם בעירוב או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב. וכל דבר, שמאמינים בחיובו ובחלותו, רשאים אנו להצטרף אליהם בו וכל מה שאין מאמינים בחיובו ובחלותו, אסורים שיצטרפו בו"

והעירו דלכאור' חלוק טובא גדר הדין דלא מהני עירוב למי שאינו מודה בעירוב, מהא דל"מ עירוב לנכרי (או למי שדינו כנכרי) דבישראל שאינו מודה בעירוב זהו חסרון רק במעשה העירוב, שאינו יכול לתת חלקו בעירוב כיון שאינו מודה בו. משאי"כ בנכרי די"ל דדין הוא שדירת עכו"ם אינה ניתרת ע"י עירוב, וכן מבואר לכאור' בדעת הרמב"ם, דס"ל דשול"ק של נכרי משכיר את רשות הנכרי ואינו יכול לערב, דאע"פ שהעושה את העירוב הוא ישראל, מ"מ אינו יכול לערב בשביל רשות הנכרי (ודעת רש"י ודעימיה דפליגי בזה, לכאור' זהו משום דס"ל דגדר הדין דשול"ק משום דהוי כבעלים, ואכמ"ל)

ויל"ד לפי"ז, דבישראל שאינו מודה בעירוב מודה הרמב"ם שאפשר לערב ע"י שול"ק (כמו דבישראל בפשטות מהני עירוב דשול"ק לדעת הרמב"ם)

והנה ברשב"א במתני' מפרש שרק כותי נחשב אינו מודה בעירוב, וצדוקי נחשב מודה בעירוב (ועי' לעיל משנ"ת בטעם הדבר) והא דס"ל לת"ק שדינו כנכרי, זהו משום שגזרו בו שמא ילמד ממעשיו, ולפי"ז נמצא דלר"ג שדינו כישראל, בע"כ הם כישראל לגמרי גם לענין עירוב.

אך באמת אי"ז מוכרח, דהא לדעת הרשב"א הא דתנן אינו מודה בעירוב, אין הכוונה שהוא כופר במצוות עירוב, אלא שאינו שייך לענין שבת כלל, וכמו שפירש המאירי דמה"ט צדוקי נקרא מודה בעירוב, כיון שהוא משמר את השבת. ולפי"ז אפשר דאף שצדוקי נקרא מודה בעירוב, לענין זה

והנה בגמ' מוקי לברייתא דצדוקי, במחלל שבת בפרהסיא. ובפשוטו צ"ע, דא"כ מהו דתניא מעשה בצדוקי אחד, הו"ל למתני מעשה במומר אחד, שהרי אין הנדון מכח זה שהוא צדוקי (דגם ר' יהודה מודה דצדוקי מצי לערב) אלא מכח זה שהוא מומר ומחלל שבת (ולדעת הר"ן והריא"ז שפירשו שהנידון דווקא במחלל שבת במילי דרבנן ניהא) ולהאמור י"ל, דמחלל שבת מצי מערב, ורק צדוקי שהוא כופר בעירוב אינו יכול לערב. ולהכי תניא בברייתא שהיה צדוקי, דמה"ט הוא שלא יכלו לערב עמו והוצרכו לבטל רשות.

והנה הביאו דברש"י בחולין ו' ע"א, וע"ז ס"ד. פירש בהא דתניא ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות, שאם שכח ולא עירוב יכול לבטל, ומבואר בדבריו שהוא יכול לערב. אמנם לכאור' אין להביא מזה ראייה כלל, להנידון בדעת הרמב"ם, דאפשר דרש"י ס"ל דגם צדוקי שאינו מאמין בעירוב יכול לערב (ומעשה דר"ג שביטלו ולא עירבו, מעשה שהיה כך היה, ולא משום שלא היה יכול לערב) והנידון הוא בדעת הר"מ שכתב דאינו מודה בעירוב אינו יכול לערב, אם נימא דה"ה לכל מחלל שבת, ופשוט.

אמנם המאירי בסוגיין כתב דצדוקי אינו יכול לערב, ובע"ז שם כתב כל' רש"י, שאם שכחו ולא עירבו מבטל רשות. ומבו' דאע"פ שצדוקי אינו יכול לערב, מ"מ ישראל מומר לצנעא יכול לערב.

ועוד הביאו מדברי הריא"ז (פ"א דין ט') שכתב להדיא דהמשמר שבתו בשוק אע"פ שהוא מחלל בצנעא ראוי לערב וראוי לבטל רשות. וגם מזה אין ראייה כלל, דהמעייין יראה דדברי הריא"ז שם קאי על צדוקי בעצמו, דכל שהוא משמר שבתו בשוק מצי לערב. והיינו משום שהוא חולק על שיטת הרמב"ם, וס"ל דלמאי דקי"ל כר"ג דצדוקי דינו כישאל, הוא יכול גם לערב, ואין חילוק בין ביטול עירוב. וממילא פשוט דה"ה לכל מחלל שבת בצנעא, ואין מזה ראייה למאי דקי"ל כדעת הרמב"ם.

ועוד הביאו מהרשב"א שכתב דצדוקי נקרא מודה בעירוב, ולפי"ז כל שכן דישאל מומר נקרא מודה בעירוב. וזה אינו ממין הענין כלל, דדברי הרשב"א לא קאי כלל על הדין דאינו מודה בעירוב

הרמב"ם. והנה בפיהמ"ש כתב דהמחלל שבת בצנעא יכול לבטל רשותו, והוסיף ז"ל "אבל אינו נותן רשות אלא אם כן היה מודה בעירוב כלומר מאמין בו" ומשמעות הדברים, דאף כשהוא מחלל שבת בצנעא, אם מאמין בעירוב יכול לערב. אמנם המשך דברי הרמב"ם שם "ונתבאר לך מכל זה כי פושע ישראל כשאינו מחלל שבת בפרהסיא ולא עובר ע"ז מבטל רשות ואינו נותן רשות" ומשמע דקאי על כל פושע ישראל, אף כשאינו כופר בעירוב. ולפי"ז צריך לדחוק לשון הר"מ לעיל מינה, דמש"כ אלא א"כ היה מודה בעירוב כלומר מאמין בו, היינו שהוא נוהג כמאמין בעירוב ואינו מחלל שבת כלל (וצ"ע) ובא"ר דן בנידון זה אם רשע חשיב כמי שאינו מודה בעירוב, והביא לדברי הר"מ בפיה"מ (ועוד הביא שם בשם המ"מ דמש"כ הר"מ בהלכות כללו של דבר כל מי שאינו מודה בעירוב וכו'), אתי להוציא רשעים. והא"ר תמה ע"ז, דבגמ' ל"א מבואר דמי שאינו מודה בעירוב אתי להוציא כותים, אמנם בספרי המ"מ שלפנינו הגירסא זו להוציא כותים)

אמנם בתרגומים החדשים לפיה"מ מצינו לדברי הר"מ באו"א קצת וז"ל "הרי נתבאר לך מכל זה שהחורגים מכלל האומה אם אינו מחלל שבת וכו', מבטל רשות ואינו נותן רשות" (כן תרגם הרב קורח, ובתרגום קאפח כע"ז "היוצאים מכלל האומה") ולפי"ז אדרבה משמע בדברי הר"מ, דדוקא ביוצאים מן האומה (כגון צדוקים וכיו"ב, שהם כופרים בדברי חכמים) אמרי' שאינם יכולים לבטל רשות, אבל סתם פושע ישראל אם הוא מודה בעירוב מצי מבטל.

אמנם לפי מה שהובא לעיל דמקור דברי הר"מ הוא מהא דקתני בברייתא דישאל מבטל רשות ונותן רשות, וישאל מומר המשמר שבתו בשוק מבטל רשות. משמע דרק לבטל יכול, אבל אינו יכול לערב, וי"ל דכל שאינו חש לאיסור עירובין חשיב כאינו מודה בעירוב, אף אם בדעתו הוא מאמין במצוות ערוב.

והנה בשו"ע כתב דישאל משמר שבתו בצנעא מבטל רשות, ולא נזכר שיכול לערב, אבל הגר"ז הוסיף במוסגר, דמבטל רשות או מערב. והיינו משום דס"ל שאע"פ שהוא מחלל שבת מ"מ נקרא מודה בעירוב.

הרשב"א דצדוקי כיון שהוא משמר שבת קצת, אינו בכלל זה, וגם ת"ק מודה בו שאין דינו כנכרי.

לא מצי מערב, אלא על מה שאמרו במתני' דאינו מודה בעירוב דינו כנכרי לגבי עירוב. וע"ז כתב

סימן כב

בהיתר רשות המומרים בזמנינו

אם נדון שהם כתינוקות שנשבו, לא יועיל להם עירוב כיון שאינם מודים בו.¹²

והנה דעת הרמב"ם ומהר"ם דשכירות לא מהני בישראל, וצדוקי שאינו מודה בעירוב התירו הוא רק ע"י ביטול, ולפי"ז לא מצאנו ידונו ורגלינו להתיר רשות בני המומרים שבזמנינו, דעירוב לא מהני להו וגם שכירות לא מהני.

אך החזו"א כתב דבזמנינו ממנ"פ מי שנידון כמזיד הוא כנכרי ומהני ליה שכירות, ומי שדינו כאנוס הוא כישראל גמור ומזכין לו עירוב, וכבר תמהו עליו שזה נגד דברי השו"ע הנ"ל. וצריך לחלק, דמי שאינו יודע כלל מענין עירוב, חשיב כתינוק וע"ה דמהני ליה עירוב אע"פ שאינו יודע ממנו. ודווקא צדוקי שמכיר בחיוב המצוות, וכופר בדברי חכמים, חשיב אינו מודה בעירוב, וכן השיב הגרח"ק במכתב להרר"ש (וכמו שהובא לעיל בסי' הקודם) אמנם הדברים צ"ע, דהא אף צדוקי אם היה יודע האמת היה מודה בעירוב, ואעפ"כ לא דיני ליה כחסרון ידיעה אלא ככפירה. וה"נ אותם מומרים, הרי גם אם היו יודעים שיש בדת ישראל ענין הנקרא עירוב, היו כופרים בו, ומ"ט ע"י חסרון ידיעתם יהיה עדיף טפי, ועוד דודאי שגם בזמנינו מצוי מומרים שיודעים מענין עירוב וכופרים בו.

ועכ"פ דברי החזו"א הם חידוש, ויחידאה הוא בזה, ועוד דלכאור' לא כל מומר שייך סברת החזו"א וכמשנ"ת. ומן הראוי לחוש דמומרים שלנו דינם כצדוקי, ומעתה יל"ד אם אפשר להתיר רשותם ע"י שכירות.

והנה בדין שכירות מישראל נחלקו הראשונים, בדברי הרמב"ם מבואר דלא מהני, וכ"כ הב"י לדקדק מרש"י בריש הדר, וכ"כ המהר"ם

בשו"ע סי' שפ"ה פסק דצדוקי דינו כישראל ומבטל רשות, אבל אינו יכול לערב כיון שאינו מודה בעירוב. ובב"י מבואר דמיירי הכא בכני הצדוקים שמנהג אבותיהם בידיהם והם כתינוקות שנשבו, ומשו"ה דינם כישראל אף כשהם מחללים שבת בפרהסיא (דבכה"ג מבואר בסוגיא ס"ט ע"ב דדינו כנכרי) וכ"כ הט"ז והמג"א.

ומבואר לפי"ז בשו"ע, דאע"פ שדינם כאנוסים, מ"מ א"א לערב עמהם. ולכאור' הטעם בזה, דהא דא"א לערב עם מי שאינו מודה בעירוב, אי"ז שייך לפשיעתו ולחטאו בזה, אלא דכיון שאינו מודה בעירוב אינו בתורת עירוב. וכן מבואר בתשו' הרמב"ם סי' רס"ה שכתב לענין צירוף קראים למנין, וז"ל "אסור להשלים בהם מנין, לא עשרה ולא שלשה, משום שאינם מודים בחיוב זה והעיקר בזה אומרם בעירוב או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב. וכל דבר, שמאמינים בחיובו ובחלותו, רשאים אנו להצטרף אליהם בו וכל מה שאין מאמינים בחיובו ובחלותו, אסורים שיצטרפו בו"

ויל"ע מאי שנא מישראל קטן או עם הארץ שאינו יודע מענין עירוב, דמ"מ מהני לו העירוב. ולכאור' החילוק פשוט, שא"צ שידע ויכיר מענין עירוב, אלא שיהיה עליו עול חיוב העירוב, וכמבואר בל' הרמב"ם הנ"ל. וכ"ז שלא פרק מעליו עול המצוות, הרי הוא מודה בעירוב, אע"פ שאינו יודע מענינו. משאי"כ בצדוקי שאין עליו עול מצוות חכמים, דאע"פ שהוא אנוס בזה דכסבור שהאמת אתו, מ"מ חשיב אינו מודה בעירוב.

והעולה מדברי השו"ע, שהאינם שותמ"צ שבזמנינו, שאבותיהם פרקו על המצוות,

¹² אמנם אי"ז פשוט שדינם כתינוק שנשבה, וזה תלוי כ"א לפי דרגת ידיעתו, ועי' מש"כ בזה החזו"א.

ומעתה יל"ד אם מהני שול"ק להתיר דירת ישראל, או"ד שזה קולא דווקא בדירת עכו"ם דמדינא אינה אוסרת. ועוד יל"ד, דאפשר שגם אם שכירו ולקישו ממש שיש לו דיורין אצל בעה"ב מהני, מ"מ אפשר דמה שמצינו ששאלת דוכתא חשיב כשול"ק, זהו קולא מיוחדת בדירת נכרי, אבל בישראל לא מהני.

והנה בדין שול"ק מישראל נחלקו הראשונים, דהתוס' ע' ע"ב צידדו דדווקא בנכרי מהני כיון שאין דירתו דירה, ובדף ע"ב ע"א כתבו בפשיטות דבישראל לא מהני שאלת דוכתא (ובגיל' הגרע"א עמד בסתירת דבריהם)

ובחי' הרשב"א ס"ד כתב דלדעת רש"י ששכירו ולקישו נותן עירוב (ולא משכיר) הא דהקלו שיוכל לתת עירוב אף שאין לו פיתא ולינה בחצר, זהו קולא דווקא בדירת נכרי דמן הדין אינה אוסרת. אבל בישראל לא מהני, אך משמע בדבריו דבזמן שיש לשול"ק פיתא ולינה אצל בעה"ב, מהני גם לדירת ישראל (ובזה יש ליישב סתית ד' התוס' הנ"ל, דהתוס' בדף ע"ב מיירי בשאלת דוכתא, וע"ז כתבו בפשיטות דלא מהני בישראל, ובדף ע' מיירי בשול"ק שיש לו פיתא ולינה)

ולדעת הרמב"ם והראב"ד מוכח דמהני גם בישראל, שהרי לשיטתם שול"ק של נכרי אינו מערב אלא משכיר, ולפי"ז הא דאמרו דשול"ק נותן עירובו ודיו, מיירי בשול"ק של ישראל (אמנם הב"י מצדד לפרש לדעת הרמב"ם באו"א) וכן מבו' בחידושי הרשב"א, ובתשו' הרשב"א ח"ה סימן ה'.

אך הריטב"א בדף ס"ד כתב דהא דשול"ק של ישראל יכול לערב לדעת הרמב"ם, זהו דווקא היכא שיש לו פיתא ולינה, אבל שאלת דוכתא מהני דווקא בעכו"ם ששוכרין ממנו, וכן משמע גם בדברי הרשב"א בחידושי שם (שהרי הרשב"א תמה על רש"י היאך מצי השול"ק לתת עירוב והרי אין לו פיתא ולינה, ומכח זה הסכים עם הראב"ד, דשול"ק אינו נותן עירוב אלא משכיר, ומשמע לפי"ז דשול"ק דישאלת דוכתא שהוא נותן עירוב, באמת צריך שיהיה לו פיתא ולינה)

אמנם הבי"מ בסי' שפ"ד הביא דברי תשו' הרשב"א ונקט בדעתו דישאלת שיש לו רשות להניח כלים בביתו של ישראל אחר, יכול

שהובא ברא"ש, והרא"ש חולק על מהר"ם וס"ל דשכירות מהני בישראל. ולהלכה הובא בשו"ע ב' הדעות, והמג"א כתב דגם המהר"ם דפליג על הרא"ש מודה שאפשר לשכור מישראל בער"ש, ורק בשכירות בשבת פליג, דדוקא בנכרי התירו דכיון שאין דירתו דירה לאו מידי עביד. משאי"כ בישראל, דדירתו דירה וחשיב כמו"מ. ובאר"ר השיג על המג"א, דכ"ד יתכנו רק בדעת מהר"ם, אבל בדברי הרמב"ם ורש"י מבואר דגם בחול לא מהני שכירות מישראל. אבל המ"ב שם סקי"ג כתב דלענין הלכה הא"ר פוסק דלא מהני שכירות בישראל כלל, אבל דעת שארי אחרונים מקילין בזה לענין ימי החול כהמג"א, ובשעה"צ שם הביא בשם הגר"ז דאפילו לענין שבת יש להסתפק (והיינו דכיון דהלכה כדברי המיקל בעירוב יש לסמוך לקולא על דעת הרא"ש)

ונמצא להלכה דשכירות בע"ש מהני גם בישראל, ולפי"ז אפשר להתיר רשות המומרים הנ"ל, ע"י שישכרו מהם בעצמם את רשותם.

אמנם בחזו"א סי' פ"ב סקט"ו נקט דלדעת מהר"ם לא נאמר כלל דין שכירות בישראל, אלא דמ"מ מהני משום דכשאומר רשותי קנויה לך לא גרע מביטול. ולכן כתב דמהני רק מתורת ביטול, ונ"מ בזה שצריך לבטל את כל הבית, משאי"כ בשכירות דסגי בכל דהו. ועוד דשכירות מהני בשכירו ולקישו, משאי"כ ביטול דלא מהני. ועוד דאם הוציא המבטל כליו קודם חזקה ה"ז אוסר. ופשוט דדברי החזו"א אלו אינם כדעת המג"א, שהרי במג"א מפורש דגם למהר"ם שכירות מהני בישראל מתורת שכירות, ומשו"ה אסור לעשותה בשבת (ועי' בחזו"א שם שכתב שאין לפניו דברי הפוסקים מפני סיבת המלחמה, וכ"ד הם על מש"כ הק"נ בשם המג"א) ולכאו' יש לסמוך לקולא על דעת המג"א והמ"ב, ובפרט שהחזו"א לא הכריע לדינא כמהר"ם. ועוד דבנידו"ד החזו"א עצמו מיקל מטעם אחר כמשנ"ת.

אמנם עדיין יל"ע היאך נתיר רשות המומרים הנ"ל, והרי בד"כ אין אנו שוכרים מהמומר עצמו אלא משול"ק (ולא מבעיא במקום שסומכין על שכירות משר העיר, דזה מהני רק מדין שול"ק, אלא גם כששוכרין מכל אחד בפנ"ע עושין ע"י שאלת דוכתא)

הב"י. ולפי"ז נמצא, דלמאן דס"ל דשכירות מהני בישראל, ה"ה שיועיל גם שאלת דוכתא בישראל, דמאי שנא (דבדברי הב"י מבואר שכל החילוק בין שכירות לשאלת דוכתא, הוא משום שזה בדמים וזה בחנם)

ואמנם יש מקום לדון, דכל עיקר שיטת הב"י דשאלת דוכתא מהני בתורת שכירות, היא רק משום דס"ל שדין שכירות הוא קולא מיוחדת בדירת נכרי, דכיון שמדינא אין דירתו אוסרת, הקלו חכמים דסגי במה שיש לו זכות להניח חפץ בדירתו. והך שכירות ודאי לא מהני בישראל, ודעת הסוברים ששכירות מהני בישראל, זהו משום דס"ל שצריך לשכור את כל הרשות, ולא מהני שאלת דוכתא בעלמא. אמנם המ"ב הביא את דברי הב"י, ומאידך גיסא פסק כשי" המג"א דשכירות מהני בישראל, ולמדנו לפי"ז מדבריו, דגם בדירת ישראל סגי במה שיש לו זכות להניח חפץ כדי להתיר (ובאמת עצם הדבר צ"ע, דלמה שנקט הב"י דענין שכירות הוא זכות להניח חפץ, מה"ת שיועיל דבר זה בישראל)

אמנם שו"ר דל' הב"י "וטעמא דשרו רבנן בכהאי גוונא משום דכיון דדירת גוי אינה אלא כדירת בהמה אף על פי שהצריכוהו לשכור כדי שלא ילמד ממעשיו מכל מקום לא רצו להחמיר בו כל כך והתירו לשכור משכירו משום דהא מיקיימא תקנתא דרבנן דזימנין שיקשה גם בעיני השכיר להשכיר או יקשה בעיני בעל הבית להשאל מקום ולא דייר ישראל בהדיה" ומשמע בדבריו שזה קולא דווקא בדירת נכרי, וצ"ע דכיון דס"ל ששאלה כשכירות ממש, א"כ מ"ט צריך בזה קולא מיוחדת בדירת נכרי. ולכא"ו צ"ל, דמש"כ הב"י דשאלה כשכירות, זהו רק כששואל ממנו דוכתא, אבל שכיר ולקייט הדר עמו בחצר ל"ח ממש כשכירות, כיון שאין לו זכות בבית בעה"ב. וע"ז הוצרך לומר שהקלו משום דמקיימא בזה תקנתא דרבנן. וכן מבואר בהמשך דברי הב"י, שכתב בביאור דעת הרמב"ם וז"ל "ושכירות בעי ולא סגי בנתינת עירוב כמו ה' ששרויים בחצר שאחד שוכר על ידי כולם דהתם שאני שהוא שוכר מן הגוי אבל כשהוא נעשה שכירו של גוי אינו שוכר ביתו ממנו ומסתייה שיחשב כבעל הבית להשכיר שלא מדעתו וגם כשמשאל לו מקום בחצרו צריך להשכיר דלא התירו חכמים לגבי גוי אלא בשכירות דוקא דחייש גוי לכשפים אבל בשאלה לא חייש לכשפים"

לערב עבורו, וא"צ פיתא ולינה (וצ"ע דזה נסתר לכא"ו מד' הרשב"א בחידושיו)

והנה דברי הריטב"א הם לענין היתר רשות ישראל ע"י עירוב של השול"ק, ובזה נקט דלא מהני בישראל, וכן דברי התוס' בדף ע"ב שכתבו דלא מהני שול"ק בישראל, הם לענין זה שאינו יכול לערב (דלדעת התוס' לא מצינו ששול"ק יכול להשכיר, אלא רק לערב)

אמנם אנו דנים להתיר את רשותו של הישראל ע"י שכירות מהשול"ק (וכמב' ברמב"ם והראב"ד ונפסק להלכה בשו"ע, דמהני שכירות מהשול"ק) ולסמוך על דעת הסוברים דמהני שכירות בישראל. ולכא"ו יש ללמוד מדברי הרשב"א והריטב"א דבכה"ג שפיר דמי, דהנה הרשב"א והריטב"א הקשו על רש"י, היאך מהני עירובו של השול"ק, והרי כששאל דוכתא אין לו פיתא ולינה ולא שייך בזה עירוב, וכתבו דלדעת רש"י הך דינא דמהני שאלת דוכתא הוא קולא מיוחדת בדירת נכרי, ואח"כ הביאו את דברי הראב"ד, דס"ל ששול"ק משכיר. ומבואר בדבריהם, דלדעת הראב"ד א"צ לחדש קולא מיוחדת בדירת נכרי, דלענין שכירות שפיר ניח"ל שיכול להשכיר מכח זה שיש לו זכות בבית (אע"פ שאין לו פיתא ולינה) וכל מה שהוצרכו לחדש קולא בדירת נכרי, זהו לשיטת רש"י דמהני שול"ק גם לתת עירוב, ובזה הוקשה להם דל"ש עירוב בלא דיריין. ולפי"ז נמצא דאם נאמר דמהני שכירות מישראל, ה"ה דמהני ג"כ שכירות משול"ק של הישראל.

וגם מה שנקטו התוס' בדף ע"ב, דלא מהני שול"ק בישראל, י"ל שזה רק לשיטתם דס"ל שההיתר דשול"ק הוא ע"י עירוב. ומשו"ה נקטו דלא מהני בישראל, דמי שאין לו דיריין גמורים אינו יכול לתת חלק בעירוב מדינא. אבל א"א ללמוד מדברי התוס', דגם לשי" הרמב"ם דשול"ק משכיר, לא יועיל בישראל.

ויל"ד עוד טעם להתיר בזה, דהנה בדברי הב"י מבואר שנקט שההיתר דשול"ק לדעת רש"י, הוא משום דשאלה כשכירות, ומה ששאל ממנו דוכתא ה"ז כאילו שכר ממנו (וממילא מהני עירובו של השול"ק עם שאר בני החצר, כמו כל שכירות דקי"ל אחד שוכר ע"י כולם) דא"צ דווקא שכירות במעות, ובמ"ב בר"ס שפ"ב הביא את דברי

משמע דהוי לגמרי כנכרי, וכן נקטו כמה אחרונים, וכן הכריע לדינא בספר חכמה"ל עפ"ד הרבה אחרונים. והנה כל נידון זה הוא דווקא במי שדינו כנכרי ולא מהני ליה ביטול רשות, אבל בצדוקי למאי דקי"ל שדינו כישראל, ורק אינו יכול לערב משום שאינו מודה בעירוב, פשוט שהוא אוסר גם במקום ישראל אחד. ולפי"ז אם אנו דנים תינוק שנשבה כצדוקי שאינו מודה בעירוב, ה"ה אוסר גם במקום ישראל אחד.

ומעשה היה בכנין שיש בו בית אחד בכל קומה, ומומר דר בעליונה. ודנו להתיר ע"פ סוגיא דנכרי בפנימית וישראל בחיצונה, דלדעת כמה ראשונים אם יש ג' חצירות זו לפנים מזו, ובכל אחת ישראל אחד. אין הנכרי אוסר כיון שאין הישראלים אוסרין זע"ז שהם רגל המותרת. אבל להנ"ל אין להתיר בזה, דכיון שהוא ישראל גמור הרי אוסר גם במקום ישראל אחד.

ומבואר בדבריו דלענין שכירו ולקיטו ממש לא הוצרך לטעם דחייש לכשפים, אלא כתב "דאינו שוכר ביתו ממנו" והיינו שאי"ז שכירות ממש, ורק על שאלת דוכתא הוצרך להא דהנכרי חייש לכשפים כיון שאינו נותן דמים.¹²

ועכ"פ נראה דלמאי דקי"ל כדעת הרמב"ם, דשול"ק משכיר את רשות הנכרי, וקי"ל ג"כ כהמג"א דשכירות מהני בישראל, יש מקום להתיר לכתחילה ע"י שישאל מקום מן המומר וישכרו מן השואל.

ויש להעיר דאיכא עוד נ"מ במה שאנו דנים את התינוק שנשבה כישראל שאינו מודה בעירוב, דהנה בכל ישראל מומר (היכא שהוא מזיד ודינו כנכרי לגמרי) דנו האחרונים אם נחשב כנכרי גם לענין זה שאין דירתו דירה ואינו אוסר במקום שאין ב' ישראלים, והגרע"א ואבהעו"ז נקטו דלחומרא דינו כישראל, ומשו"ה הוא אוסר גם במקום שיש רק ישראל אחד. אמנם בד' רבנו ירוחם והרמב"ם

¹² ובאבנ"ז או"ח סי' מ"ה אות י' דקדק מדברי הב"י האלו דדין שול"ק הוא קולא דווקא בנכרי, וכתב שם לדחות דרק מה שאפשר לשכור אפי' כשהוא מוחה זהו קולא בנכרי, ולמשנ"ת א"צ לזה, ועכ"פ גם האבנ"ז שם מסיק דאפשר לשכור משול"ק של מי שאינו מודה בעירוב, היכא שאינו מוחה.

סימן כג

בדיני ביטול רשות

והנה מבואר בדברי המג"א, דחזקה מהני רק במי שנחשב אורח, אבל מי שאינו אורח לא מהני ליה חזקה. ולפי"ז צ"ל דיחיד לגבי רבים חשיב אורח גם לגבי ההוצאה מביתו, דאל"כ מ"ט מהני ליה חזקה, ויל"ע דהא כשלא ביטל רשות ביתו א"א לדון שהוא אורח בביתו. וצ"ל דמ"מ כלפי החצר חשיב אורח, ולא אזלי בתר המקום שמוציא ממנו, אלא בתר המקום שבו הוא חוזר מן הביטול.

ובעיקר דברי המג"א יל"ע, דלכאו' חזקה ה"ז כקנין על הביטול דתו אינו יכול לחזור בו, וא"כ מאי שנא כשאניס אורחים דמהני להו חזרה גם אחר חזקה. ולכאו' יש לבאר בזה, דהנה לפור' החילוק בין אורח לאינו אורח, היינו דכל שהוא אורח אינו מוציא בתורת בעה"ב ואין בהוצאתו מעשה חזרה. אמנם בדעת המג"א י"ל, דענין אורח היינו דרגא בשיעור הביטול, דמהני ליה הביטול לגמרי וחזי' ליה כאורח. משאי"כ במי שאינו אורח, שאין ביטולו ביטול גמור. וביטול זה שאינו גמור א"א לקנותו ע"י חזקה, ושפיר יכול לחזור בו ממנו גם אחר חזקה. וכבר מצינו כע"ז בדברי הראשונים בס"ט ע"א שכתבו דהא דאמר ר' יהודה במתני' ר"פ שהצדוקי יכול לחזור בו גם אחר חזקה, זהו דווקא בצדוקי שאין ביטולו ביטול גמור.

והנה יל"ע, דכיון דיחיד לגבי רבים הוא אורח גם כשמוציא מביתו, א"כ מ"ט כשמוציא קודם חזקה הוא חזרה. דלכאו' ממנ"פ, אם אינו אורח יאסר גם אחר חזקה כמו רבים לגבי יחיד, ואם הוא אורח מ"ט הוא חזרה. ולמשנ"ת י"ל, דגם במי שהוא אורח שייך חזרה, דכל שמוציא ה"ז כרוצה לחזור בו. והא דמבואר במתני' דבאורח ליכא חזרה, היינו לאחר חזקה, ומהטעם שנתבאר דביטולו אלים ושייך לקנותו ע"י חזקה.

אך לפי"ז נמצא, דגם יחיד לגבי רבים שהוציא מבתי האחרים קודם חזקה, הוא חזרה (דאע"פ שהוא אורח, מ"מ חוזר בו) ובאמת בריטב"א בסוגיין כתב ז"ל "ושלהם מותר לו ולהם, פי' בשלא קדם והוציא" ובתו"ש פירש בדבריו, שאם קדם והוציא המבטל מבתיים, הוא חזרה והכל

בטעם איסור המבטל להוציא מביתו ומבתיים

דעת רש"י

א. מבואר במתני', דיחיד שביטל לרבים מותר לו ולהן להוציא מבתיים לחצר, ורבים שביטלו ליחיד מותר לו ואסור להם. ובגמ' פירשו בזה, דטעם ההיתר ביחיד לגבי רבים, הוא משום דנעשה אורח לגבייהו, ורבים לגבי יחיד לא ארחי ומשו"ה אסורין.

וברש"י כתב ביחיד לגבי רבים "כיון דמביתו לא מפיק אע"ג דמשתמש בחצר לא מהדר ומשקל רשותיה הוא אלא כשאר אורחים" ולענין רבים לגבי יחיד פירש ז"ל "דכיון דמשתמשי בחצר אע"ג דלאו מבית דידהו מפיקי הו"ל משקל רשותא דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין" ומבואר בדבריו, שכל האיסור הוא משום דהוי חזרה מן הביטול. וכן מבואר בתוס' ס"ג ע"ב שכתבו בטעם הא דאסור לרבים להוציא וז"ל "אבל השאר אסורין שאם יוציאו הרי הם מחזיקין ברשותם שהיה להם קודם הביטול ובטל הביטול בכך"

והנה במתני' ריש פרקין, ובברייתא ס"ט ע"א, מבואר דיחיד שביטל והוציא מביתו הוי חזרה, אבל אם החזיקו בני מבוי לא הוי חזרה. ולפי"ז לכאו' ה"ה ברבים לגבי יחיד, דלדעת רש"י שהטעם רק משום חזרה, אחר חזקה מותר. אמנם לא משמע כן במתני' דקתני בסתמא שאסור להן, וביותר דמשמע שהוא דומיא דהאיסור להוציא מבית היחיד המבטל, שהוא ודאי גם לאחר חזקה כיון שלא ביטל רשות ביתו.

ובמג"א ש"פ ז' כתב דברבים לגבי יחיד אפי' חזקה לא מהני, ולכאו' כוונתו שאם מוציאים אחר חזקה בטל הביטול בכך, וכן פירשו בדבריו הבי"מ והביה"ל. ובאמת כן משמע בדברי התוס' ס"ג ע"ב, שכתבו דלא מהני ביטול להתיר לכל בני החצר להוציא מביתם, כיון שאם יוציאו בטל הביטול בכך, ומבואר שאין תקנה לזה גם ע"י חזקה.

ז"ל "אפי" מביתו לחצר דכיון דמשתמשי בחצר אע"ג דלאו מבית דידהו מפקי הו"ל משקל רשותיה דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין ומשמעות הדברים, שהחידוש בהא דיחיד לגבי רבים הוי אורח, הוא באופן שכאשר מוציא מביתו הוי חזרה, ובזה הוא דקמ"ל שאם מוציא מבתי האחרים אי"ז חזרה. וכן החידוש בהא דרבים לגבי יחיד לא ארחי, היינו שאותו האיסור שיש בהוצאה מביתם, יש גם בהוצאה מביתו.

והחזו"א פירש בדברי רש"י, דכל שיש בו משום חזרה, אסור למבטל לעשותו אף לאחר חזקה, דאע"פ שאין הביטול מתבטל כיון שכבר החזיקו, מ"מ כלפי תשמיש זה שהוא תשמיש בעלות לא אהני הביטול. ובדומה לזה מצינו בדברי רבנו יהונתן בסוגיין, שכתב כמה טעמים בהא דאסור ליחיד להוציא מביתו לאחר חזקה. ובסו"ד כתב דזהו משום שנראה לכול שחוזר בו מביטולו, ואע"פ שאינו יכול לחזור בו אפ"ה אסור דנראה כחוכא וטלולא.

אמנם בשיטת השו"ע והמג"א א"א לפרש כן, שהרי בשו"ע סעיף ב' מפורש דיחיד שביטל רשות חצירו וביתו מותר לו להוציא מביתו, ובכ"י והמג"א מבואר דהיינו לאחר חזקה, אבל קודם חזקה אסור (וכמבואר במתני' כ"ו, דגם בביטל רשות ביתו אסור לו להוציא, אמנם הבי"מ ואבהו"ז והגאו"י דנו בדעת הרמב"ם והסמ"ג, דס"ל שגם קודם חזקה מותר יעו"ש) ולפי"ז למדנו מדברי השו"ע, דאף במקום שקודם חזקה אסור להוציא, מ"מ אחר חזקה מותר. ולפי"ז בע"כ צ"ל, דהא דאסור לרבים להוציא מבתיהם אף לאחר חזקה, זהו משום שבאמת יש בזה חזרה.

אך שו"ר בעצ"א ש"פ סק"ט, שפירש בדברי המג"א, שאין כוונתו שבאמת שייך חזרה לאחר חזקה, אלא דאסור משום חוכא וטלולא וכדברי ריו"נ הנ"ל. ועפ"ז ביאר מה שציין המג"א לדברי ריו"נ (שהבי"מ תמה עליו דלא נמצא כן בדברי ריו"נ) וכתב דאף דלדעת ריו"נ עצמו אסור מה"ט גם ביחיד שביטל רשות ביתו (וכמבואר בריו"נ שגם ביחיד שייך חוכא וטלולא, והיינו שכל מעשה שיש בו משום חזרה, כשעושה כן מחזי כחוזר בו מן הביטול ועושהו לחוכא) ובזה לא קי"ל

אסור. אמנם צ"ע דא"כ הו"ל להריטב"א לאשמענין את עיקר הדין, שאסור לו להקדים ולהוציא, מה שמותר לו זהו רק אחר שהוציאו הם. ולכא"ו יש לפרש ל' הריטב"א דכוונתו שההיתר להוציא מביתם הוא דווקא כשלא קדם והוציא קודם מהבית שלו.

ובדרישה כתב דהוא מותר להוציא מביתם אפי' קודם שהחזיקו, ולא דמי לביטל חצירו וגם רשות ביתו דלא יכול להוציא קודם שהחזיקו, דשאני התם שמוציא מביתו ומסתמא הם כליו ונראה כחוזר מביטולו. אבל כאן שמוציא מבתיהם ומסתמא הם כלים שלהם, לא נראה כחוזר מביטולו. ומבואר בדבריו דאף דלא ס"ל כהתו"ש, מ"מ באמת שייך חזרה גם ביחיד שמוציא מבתי האחרים, והיינו כמשנ"ת דאע"פ שהוא אורח מ"מ שייך אצלו חזרה, אלא שחידש הפרישה דכל שמוציא כלים שלהם אי"ז חזרה (ולכא"ו פשוט דכ"ז הוא ביחיד, אבל הא דאסור לרבים להוציא מבית היחיד זהו אפי' בכלים שלו, דכיון שאינם אורחים גם בכה"ג הוי מעשה חזרה, אמנם שו"ר בדרישה בסי' שפ"א אות ב' מפורש בתו"ד דלעולם תלוי אם הוא כלי ביתו או כלי ביתם, והכי משמע בדברי רש"י במתני' כ"ג יעו"ש)

ובכ"י ביאר בדברי המג"א, דענין חזקה אינו כקנין על הביטול, אלא דע"י החזקה בני החצר חזי' להמבטל כאורח, וממילא אין בהוצאתו חזרה. ומשו"ה ברבים לגבי יחיד לא מהני חזקה, כיון דלא מצו להחשב אורחים אצל היחיד. ועפ"ז ביאר הבי"מ, דיחיד המוציא מביתו קודם חזקה חשיב חזרה, דכ"ז שלא החזיקו ל"ח כאורח, ומ"מ אחר חזקה הוא נעשה אורח גמור, וכשמוציא מבתי האחרים ל"ח חזרה גם קודם חזקה, דכשמוציא מבתי האחרים חשיב כאורח אף קודם שהחזיקו הם.

אמנם בעיקר דברי המג"א יל"ע, דלכא"ו בדברי רש"י במתני' משמע דדין החזרה ברבים המוציאים מבית היחיד שביטלו לו, שזה לדין החזרה ביחיד שלא ביטל רשות ביתו. דהנה בד"ה דהוי אורח לגבייהו כ' ז"ל "כיון דמביתו לא מפיק אע"ג דמשתמש בחצר לאו מהדר ומשקל רשותיה הוא אלא כשאר אורחין" ובד"ה והן אסורין כתב

כרשות מיוחדת לכל אחד ואחד מן הדברים שם והרי אלו מוציאים מרשות המיוחדת להן לחצר המיוחדת להן ג"כ" ובהמשך דבריו ביאר הראב"ד, דלא דמי לחצר משותפת שאסור להוציא ממנה לבית המיוחד לכל אחד. דשאני התם דל"ח החצר כמיוחדת לכל אחד ואחד מן השותפין, כיון שאין כל אחד משתמש כנגד פתחו של חברו.

ולכאן ביאור הדברים, דס"ל להראב"ד שע"י הביטול לא נעשה הבית לגמרי של בני החצר, אלא הו"ל כבית השותפין. וס"ל להראב"ד דבכה"ג שהבית משותף לשנים, נחשב כל אחד מהם כבעלים גמור לגבי השימוש ידיה. ומשו"ה למבטל אסור להוציא, כיון שלא עירב עם בני החצר, ונחשב כמוציא מבית שלו לחצר שלא עירב. ולאלו שביטל להם מותר, דדינם כמוציאים מביתם לחצרים. וזהו שכתב הראב"ד לחלק, דלא אמרינן כן בכל חצר שאינה מעורבת, שיחשב כל אחד כמשתמש בשלו (ויהיה מותר לו להוציא מביתו לחצר, וכ"ש בסוגיין שגם הבית של כולם) כיון שאין כ"א משתמש כנגד פתחו של חברו (ובמק"א נתבאר עפ"י דעת התוס' ס"ג ע"ב, דראובן ושמעון דרים בבית אחד וביטל לוי רשותו לשמעון, מותר לשמעון להוציא ואסור לראובן)

ומש"כ הראב"ד לחלק בין שותפות דחצר לשותפות דבית, פשוט שאין כוונתו דבחצר אינם שותפין כלל וכל אחד בעלים לגמרי על החצר שלפני פתחו. אלא כוונתו דבבית כיון שהדרך שכ"א משתמש בכלו, חשבינן שכל הבית מיוחד לכל אחד לענין השימוש ידיה. משא"כ בחצר שהדרך שכ"א משתמש לפני פתחו, דל"ח שכל החצר מיוחדת לכל אחד, אלא הרי מיוחדת לשניהם יחד, וכל אחד יש לו חלק בשימוש החצר.

והנה דברי הראב"ד אמורים לענין הדין דיחיד שביטל רשות ביתו אסור לו להוציא לחצר, אמנם נראה דעפ"ד הראב"ד מתפרש גם הא דאמרו במתני' דה' לגבי חד אסור להם להוציא משום שאינם אורחים. דהיינו שה' שביטלו רשות חצרים לא נסתלקו לגמרי מחלקם שבחצר, ועדיין נשאר להם רשות בחלקם שבחצר. ולענין השימוש שלהם דיני' להו כמשתמשים בשלהם, ומשו"ה אסור

כוותיה, אלא כמבואר בסעיף ב' דמותר, וכדעת הראשונים שהתירו בזה, מ"מ נקט המג"א דלא לאפושי פלוגתא בין הראשונים, ועד כאן לא פליגי על הריו"נ אלא ביחיד, אבל בדבר הנעשה ברבים יש לחוש יותר לחוכא ואטלולא (אמנם צ"ע מג"ל להראשונים לחלק בזה)

אמנם הריטב"א בדף ס"ג נקט בדעת רש"י דרבים לגבי יחיד מותר להם להוציא מביתו לחצר (ותמה עליו, דהא רבים לגבי יחיד לא ארחי) וצ"ע, דהא במתני' מפורש שאסור להם. ולכאן י"ל דלדעת רש"י באמת רק קודם חזקה אסור משום דהו"ו כחוזרין ומחזיקין, אבל אחר חזקה מותר (אמנם הריטב"א שם כתב דטעמא דרש"י משום דרבים לגבי יחיד נעשו אורחין, וצ"ע, ואולי כוונתו דמכח החזקה נעשים אורחים)

ועוד הביאו לדקדק מדברי רש"י ס"ו ע"א ד"ה מבטלין, שכתב ז"ל "אם שכחו ולא עירבו מבטלין רשותן לאחד מהן, והוי כוליה חצר ידיה, ותהא מותרת לטלטל בכלה, ובלבד שלא יוציאו מן הבתים לחצר אלא מביתו של אותו יחיד בלבד" ומשמע דלכולם מותר להוציא מביתו של אותו יחד, ובע"כ דהיינו לאחר חזקה. אמנם ברש"י ס"ה ע"ב ד"ה דאתא כתב ז"ל "והדר נבטל רשות לגבי חד, וההוא מיהו לשתרי להוציא" ומבואר דרק לאותו היחיד מותר, ומשמע דלא מהני חזקה להתיר לכולן (ויש לדחות דכוונת רש"י דרק בביתו של ההוא יהיה מותר)

דעת הראב"ד והרי"ד

ב. במתני' כ"ג מבואר דיחיד שביטל רשות ביתו וחצירו, אסור לו להוציא, וברש"י שם ובדף כ"ו פירש דהיינו מטעם דהוי כחוזר ומחזיק, והרשב"א שם תמה עליו דא"כ היינו דווקא קודם חזקה ולא משמע כן במתני'. והביא בשם הראב"ד לבאר באו"א וז"ל "הראב"ד ז"ל הפליא לעשות ואמר דאפילו לר' אליעזר דסבירא ליה דאף רשות ביתו ביטל, לא לגמרי ביטל רשות ביתו לגביהן ושיהא הוא אורח אצלם אלא עדיין הוא משייר דירתו שם וכיון שכך אסור הוא להכניס ולהוציא מביתו לחצר משום דהו"ל כמוציא מרשותו לרשות חברו, אבל להם מותר שאע"פ שהוא שותף עמהן בבית אין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא

הרבים (ולפי"ז לא דמי כלל למשנ"ת בדעת הראב"ד, דלדברי הראב"ד החילוק בין אורח לשאינו אורח הוא בגדר הביטול, דאורח מסתלק לגמרי, משאי"כ לדעת הרשב"א דנראה שאין חילוק כלל בגדר הביטול, אלא לעולם כל שמשמש מחמת הבעלות שלו אסור לו להוציא דלא הועיל הביטול לגביו, ואם משמש מכח המקבל, כמו שמותר למקבל מותר גם לו)

והנה הרשב"א בדף כ"ו הביא פרש"י דהא דאסור ליחיד שביטל רשות ביתו להוציא זהו משום חזרה, ותמה עליו דא"כ אסור דווקא קודם חזקה ולא משמע כן. ולכן הביא לפי הראב"ד, ואח"כ הקשה על הראב"ד ממה שאמרו בגמ' שם דהמבטל רשות ביתו מסתלק לגמרי ונעשה כאורח, וז"ל "ובגמרא נראה דטעמא דרבנן דאמרי שהמבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל היינו משום דלא מסלק איניש נפשי מביתה והוי אורח, והילכך טעמא דר' אליעזר דפליג עליהו היינו מהאי טעמא דאיהו מסלק נפשיה מביתי ואף על גב דאכתי דאיר ביה בהדיהו אינו אלא כאורח והילכך אינו אסור עליהם מלהוציא אפי' מביתו אבל כשיוציא מביתו לחצר לא הוי כאורח ממש שלא יאסור בהוצאתו אלא חוזר הוא במה שסילק עצמו ונעשה בעל הבית, אבל אם לא שנעשה אורח לגביהן אף הן היו אסורין להכניס ולהוציא מביתו כדברי רש"י ז"ל" ולכא' כוונתו להוכיח מדברי הגמ', דלא מהני כלל ביטול היכא שאינו מסתלק לגמרי, והמבטל רשות ביתו בהכרח הוא מסתלק לגמרי, ומכח זה חזר הרשב"א לפרש כרש"י שההוצאה אסורה משום חזרה, ולפי"ז באמת אחר חזקה מותר להוציא.

וצ"ע מ"ט הוצרך הרשב"א שם לידחק ולפרש כרש"י, דהא בסוגיין מבואר ברשב"א דה' לגבי חד דלא ארחי אסור להם מדינא להוציא, דלגביהם לא הועיל הביטול. וא"כ מ"ט לא פירש כן גם במתני' דהתם, דאע"ג דיחיד לגבי רבים הוי אורח, מ"מ כשמוציא מביתו אינו אורח (דהא בהכרח צ"ל שאינו נעשה אורח גמור בביתו, ומה"ט חשיב כחוזר בו, וכמש"כ הרשב"א שם דלא הוי כאורח ממש שלא יאסור בהוצאתו)

להם להוציא מבית המקבל לחצר^כ (ואי"ז שייך למש"כ הראב"ד דחצר ל"ח כמיוחדת לכל אחד, דהכא אנו דנים על אותו החלק של המבטלים, שע"י הביטול נעשה כמיוחד לשניהם, ופשוט)

ובתורי"ד בסוגיין כתב ז"ל "והן אסורין, לא מיבעיא מבתיהן לחצר שהרי זה אוסרן, אלא אפי' מביתו שלזה הן אסורין, ואף על פי שביטלו לו רשו' חצירן ונמצא שהכל שלו והן כאורחין וכאכסנאין, אסורין הן, דחד לגבי חמש' הוי אורח, חמשה לגבי חד לא הוי אורחין, ולא מסתלקי לגמרי מן החצר. ועכשיו כשמוציאין מביתו לחצר נמצא שהן מטלטלין מרשות לרשות, דנהי דמועיל ביטולן להסתלק מן החצר כדי שלא יאסרו על זה שלא עירב עמהן, אבל אינן מסתלקין לגמרי שיהא כל החצר שלזה והם יהיו כאכסנאין ויהיו מותרין לטלטל מביתו שלזה לחצר" ולכא' כוונתו כעין דברי הראב"ד, דכל שלא נסתלק לגמרי, חשיב השימוש ידיה כמשמש בשלו, ומשו"ה אסור להם להוציא מביתו לחצר, דלגביהם ה"ז כהוצאה מרשות שלו לרשות שלהם.

דעת הרשב"א והריטב"א

ג. הרשב"א במתני' כתב בטעם שאסור לרבים להוציא מבית היחיד שביטלו לו וז"ל "והן אסורין אפילו משלו דרבים לגבי יחיד לא הוי אורחין ואפילו לאחר שהחזיק הוא בחצר, דלא כמוציאין מרשותו של יחיד לחצרו של יחיד הם אלא כמוציאין מרשותו של אותו יחיד לרשות המשותפת להן" וכע"ז כתב הריטב"א, ומשמעות הדברים שאי"ז שייך כלל לחזרה, אלא דכלפי המבטל לא אהני הביטול ודייני' ליה כמוציא לרשות שיש לו חלק בה. וכן מבואר בדברי הרשב"א שם שכתב דלא אמרו שאוסר אלא במוציא ומכניס ממקום האסור לו, ומבואר שעיקר דינא דמתני' הוא שאסור להוציא, אלא דממילא יש בזה גם חזרה. ולכא' גדר הדבר, דהביטול לא מהני לגבי המבטל עצמו, ולעולם כשהוא מוציא דייני' ליה כמשמש בשלו. והא דמותר ליחיד להוציא, זהו רק משום שהוא נעשה אורח אצלם, והיינו שאינו משמש מכח הבעלות שלו, אלא כאורח של

^כ אמנם הביאו בשם הגר"כ שהוכיח לא כן מהסוגיא דמבטלין וחזרין ומבטלין, שדנו שהמבטל נעשה כבן חצר אחרת, ואי נימא שנשאר לו רשות בחצר ורק שיתן את האחרים בחלקו, לכא' ל"ש כלל לדונו כבן חצר אחרת, וצ"ע.

ולכאוי יש לבאר בדברי הרשב"א, דהנה באמת בגמ' בדף כ"ו דנו דטעמא דרבנן דרשות ביתו לא ביטל הוא משום דלא מסלק איניש נפשיה מביתו ונעשה אורח, ומבואר מדברי הגמ', שהמבטל רשות ביתו צריך להיות אורח בביתו. ולפון"ר יל"ע, דהא בדף ס"ט מבואר דאף ברבים לגבי יחיד שאינם נעשים אורחים, מ"מ אהני ביטולם להתיר ליחיד שביטלו לו, וא"כ מ"ש הכא דכשאינו רוצה להעשות אורח לא חל הביטול כלל. ובפשוטו לק"מ, דענין אורח האמור בדף כ"ו אינו שייך כלל לענין אורח האמור בדף ס"ט. דבדף כ"ו קרי אורח לכל מבטל רשותו, שהוא מבטל את רשותו ונעשה כאורח של בני החצר, וזהו שאמרו דלא עביד איניש דנעשה אורח בביתו, והיינו שאין דרכו כלל לבטל את רשות ביתו. ומה שאמרו בדף ס"ט דרבים לגבי יחיד לא ארחי, התם הכוונה דנהי שביטלו את רשותם ונסתלקו מן החצר, מ"מ כשמוציאים א"א לדון אותם כמוציאים בתורת אורחים, אלא הם מוציאים מכח הרשות של עצמם כבעה"ב.

אמנם נראה שהרשב"א פירש דענין אורח האמור בדף כ"ו, הוא אותו ענין כמו ברבים לגבי יחיד לא ארחי. ומזה למד הרשב"א, שהמבטל רשות ביתו נעשה אורח בביתו, גם לענין זה שמותר לו להוציא מביתו לחצר. דהא בגמ' מבואר שאם לא עביד איניש שנעשה אורח בביתו, לא מהני כלל הביטול. ובע"כ דהיכא שהוא מבטל רשות ביתו, נעשה אורח לגמרי בביתו, וממילא דמותר לו ג"כ להוציא מביתו לחצר, כדין אורח (וזהו ג"כ מה שהוכיח הרשב"א מד' הגמ' דלא כהראב"ד, דודאי הוא מסלק רשותו מביתו לגמרי, דאל"כ לא היה מועיל הביטול כלל).

אמנם עיקר הדבר צ"ב, דהא בדין רבים המבטלים חצירים ליחיד מבואר דאע"פ שאינם נעשים אורחים מ"מ שפיר חל הביטול (ומהני להתיר ליחיד) וא"כ מאי שנא במבטל רשות ביתו, שאם אינו נעשה אורח לא חל הביטול כלל. ויש לבאר, שא"א כלל לבטל רשות בית היכא שאינו נעשה כאורח בביתו, כיון שעדיין הוא דר בביתו, וכל ענין הביטול הוא רק שנעשה על ידו כאורח. משאי"כ כביטול חצר, דאף כשאינו נעשה אורח מהני ביטולו כיון שהוא מסתלק מן החצר והוי כאילו אין

ויל"ע עוד בדברי הרשב"א, דבדף ס"ט כתב דחוזר ומחזיק שייך דווקא כשמוציא ממקום האסור לו, וא"כ צ"ע היאך הסכים לפרש"י שהמבטל רשות ביתו אסור משום חוזר ומחזיק, והרי ביתו הוא מקום המותר עם החצר.

ויש מקום לדון, דבאמת יש חזרה בדברי הרשב"א, ובדף כ"ו היה סבור דגם מי שאינו אורח מהני ליה הביטול, וכל האיסור הוא רק משום חזרה. אבל בדף ס"ט חזר בו לפרש, דכל שאינו אורח לא מהני ליה הביטול כלל (ולפי"ז היה מקום לדון, דבדבריו בדף ס"ט כוונתו לדברי הראב"ד, וחזר בו להסכים עם שיטת הראב"ד, וכמש"כ בדף כ"ו שדברי הראב"ד צריכים עיון וחקירה, והיינו שעדיין לא הכריע לדחותם לגמרי) ובאמת הר"ן בדף כ"ו, העתיק את דברי הרשב"א. אבל בדף ס"ח ע"א בעובדא דינוקא, כתב להוכיח מהסוגיא שם שהמבטל רשות ביתו וחצירו אסור לו להוציא גם לאחר חזקה, כיון שבביתו אינו נעשה אורח. והיינו שנקט דיחיד בביתו אינו נעשה אורח, וממילא שאסור לו מדינא להוציא, כמו רבים לגבי יחיד שאסורים להוציא לעולם (לפי' הרשב"א ודעימיה)

אמנם נראה דמניה וביה בדברי הרשב"א בדכ"ו לא משמע כן, דהנה לפי"ז נמצא דלדברי הרשב"א בדף כ"ו, מתפרש גם מה שאמרו במתני' ס"ט דה' לגבי חד אסור להם להוציא, דזהו משום חזרה (וכמבו' ברש"י במתני') וגם בזה לאחר חזקה מותר כמו ביחיד. וצ"ע דהרשב"א תמה על פרש"י, דהיאך שנה סתם ביתו אסור להכניס ולהוציא, והא לאחר חזקה מותר, ותירץ דלא בא בכאן אלא ללמד עיקר דין זה שהמבטל רשות ביתו רשות חצירו ביטל. ולהנ"ל הו"ל לתמוה כן על המשנה בדף ס"ט, דקתני התם דה' לגבי חד אסור להם להוציא לחצר, ולא הוזכר שרק קודם חזקה אסור, והתם בא ללמד לנו את עיקר הדין שאסור להם להוציא, וודאי הו"ל לפרש דהיינו דווקא קודם חזקה. ומוכח מזה, שהרשב"א בדף כ"ו היה פשיטא ליה שהאיסור דה' לגבי חד אינו שייך לחזרה, אלא הוא מהטעם שכתב בסוגיין, דכיון שאינם אורחים לא מהני הביטול להתיר להם, והרי הם כמוציאים לרשות המשותפת להם (וכנראה שדברי רש"י במתני' ס"ט לא היו לפניו) ואעפ"כ לא היה נוח"ל לבאר כן באיסור היחיד להוציא מביתו, והוצרך לפרש שזה רק מטעם חזרה, וצ"ע.

לו להוציא, חשיב חזרה, משאי"כ כשמוציא מהבית ידידה.

שיטת רבנו יהונתן

ד. **ברבנו יהונתן** פירש הא דביתו אסור לו ולהן וז"ל "ביתו אסור להם לבני חצר להוציא ולהכניס מביתו לחצרו שהרי לא ביטל להם רשות ביתו בפירוש וכל שכן שאסור לו מביתו להוציא ולהכניס שהוא המבטל עצמו שכבר ביטל להם חצרו ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ואף על פי שהמבטל מותר לו להוציא ולהכניס משאר בתים שבחצר לחצר לא דמי דהתם היינו טעמא משום דאיהו הוי אורח לגביהו, אבל בביתו של עצמו אסור להוציא אל החצר שסילק עצמו ממנו דאין דרך לומר כשהוא בביתו דליהוי אורח לגביהו ועוד דנראה לכל אם יוציא מביתו לחצר שחזר מביטולו ואף על גב שאינו יכול לחזור בו כיון שהחזיקו בני מבוי במבוי אפי' הכי אסור דנראה כחוכא וטלולא (או) שיראה לכל שבאסור משתמשים בני חצר בחצר" ומבואר בדבריו ג' טעמים להא דאסור לו להוציא מביתו. א' דעצם הדבר שאינו אורח זהו סיבה לאיסור (ומשמע שאי"ז שייך לחזרה, דהא אח"כ כתב עוד טעם משום חזרה) ב' דנראה לכל שחוזר ומחזיק, והוי חוכא וטלולא. ג'. מפני שיראה לכל שמשתמשים באיסור (ונראה דגרסינן או, וטעם זה הוא בפנ"ע ואינו שייך לטעם דחוכא, דכן מבואר בהמשך דבריו בד"ה והן אסורין, שכ' דאסורין להוציא מביתם שהרי סלקו עצמם ויראה כחוכא וטלולא, ועוד מפני החשד כדפרישית, ומבו' שהם ב' טעמים)

והאחרונים תמהו מאוד על מה שהוצרך ריו"נ להנך טעמים, תיפו"ל דאסור משום דלא ביטל כלל רשות ביתו, ונמצא שאין לו היתר להוציא מביתו לחצר, כמו שהיה אסור לו קודם הביטול, דהא מה"ט אסור לשאר בני החצר ג"כ להוציא. והעצ"א פירש דבאמת היכא שלא ביטל רשות ביתו, א"צ להנך טעמים, וכוונת רבנו יהונתן לבאר שהמבטל אסור לו להוציא גם כשביטל רשות ביתו (כמבואר כן במתני' בדף כ"ג)

לו חלק בחצר. ורק לענין ההוצאה שלו לחצר לא מהני הביטול, כיון שלא נעשה אורח.^{כט}

והנה הב"י בס"י ש"פ כתב בדעת הטור דרבים שביטלו רשות ביתם וחצירם לגבי יחיד, מותר לו להוציא מביתם לחצר. והד"מ הקשה עליו וז"ל "לא ידעתי מנין לו שכן נראה דעת רבינו שהרי כתב סתמא ולא אמריןן שיהא כאורחים אצלו וכו' דמשמע דבכל ענין לא מהני מהאי טעמא" והדברים צע"ט, דהא בסוגיין מבואר דמה שאינם נעשים אורחים אצלו זהו רק טעם לאסור עליהם להוציא, אבל היחיד שביטלו לו מותר לו להוציא אע"פ שאינם נעשים כאורחים אצלו, וא"כ מהו שכתב דגם ליחיד אסור להוציא מטעם שלא נעשו כאורחים אצלו.

ולכאוי' ביאור דברי הד"מ הוא ע"ד משנ"ת בד' הרשב"א, דדווקא בביטול רשות חצר מהני הביטול אע"פ שאינו נעשה אורח, אבל ביטול רשות בית לא מהני אלא היכא שנעשה אורח. ומקור הדבר מהגמ' בדף כ"ו כמשנ"ת, וטעם הדבר, דכיון שהוא דר בביתו ל"ש ביטול אם לא נדון אותו כאורח בביתו.

ובאמת יל"ע, דלכאוי' להנ"ל נמצא דמוכח מדברי הרשב"א שיסבור כשי' הד"מ, דרבים לגבי יחיד לא מצו לבטל רשות ביתם, וצ"ע דלא מצינו כן בדברי הראשונים כלל (וגם ברמ"א לא הביא מש"כ כאן בד"מ) ולכאוי' י"ל דבאמת לענין ביטול רשות ביתו ל"ש לדון דרבים לגבי יחיד לא ארחי, דאדרבה היא הנותנת, כיון דל"ש ביטול רשות בית היכא שאינו אורח, הרי בעצם הביטול מונח שנעשה אורח, ובכה"ג אף רבים לגבי יחיד נעשים אורחים.

אך אכתי צ"ע סתירת דברי הרשב"א, בדף ס"ט כתב דל"א שחוזר ומחזיק אלא כשמוציא או מכניס ממקום האסור לו. וא"כ מ"ט בביטול רשות ביתו חשיב חוזר ומחזיק, אע"פ שאי"ז מקום האסור לו (ועי' להלן דכעיי"ז צ"ע בשיטת התוס', ועיי"ש משי"ת) ויש לפרש בדברי הרשב"א, דכשמוציא מבית של אחר, אינו נראה כבא להחזיק ברשותו, שהרי בא לבית חבירו. ורק במקום שאסור

^{כט} ושו"ר שעיקר הדבר כ"כ בס' דברי ירמיהו על הר"מ בפ"ב מעירונין, וביאר דמהאי טעמא פסק השו"ע שיחיד שביטל רשות ביתו הוי אורח, שאם לא היה אורח לא היה מועיל הביטול כלל, כיון שעדיין משתמש בביתו.

קצת) ומשמעות דבריו שלמד כן מעצם הסוגיא שם, דאמרינן שהמבטל רשות ביתו נעשה אורח, וזה כמשנ"ת לעיל בדברי הרשב"א, דמה שאמרו התם שנעשה אורח, היינו שהוא אורח גם לענין זה שמותר לו להוציא לחצר.^ל

ועכ"פ לפי"ז נמצא דדברי רבנו יהונתן בסוגיין הם דווקא כשלא ביטל רשות ביתו (דאע"פ שגם בביטל רשות ביתו אסור כמש"כ בדף כ"ו, מ"מ מש"כ בסוגיין דאסור מדינא משום דבביתו אינו נעשה אורח, זהו דווקא כשלא ביטל רשות ביתו) וא"כ צ"ע מ"ט הוצרך להאי טעמא, תיפול"ל שאסור להוציא מרשות לרשות.

אמנם באמת יש סתירה בזה דברי ריו"נ, דבפרקין מצינו שנקט דיחיד המבטל רשות ביתו אינו נעשה אורח, דהנה לעיל ס"ח בעובדא דינוקא מבואר שרבא ביטל רשותו והיה אסור לו להוציא מבי גברי לחצר, וכתב ריו"נ שם וז"ל "ותנן במתני' המבטל רשות חצרו אסור להוציא הוא מביתו לחצר דהא לאו ידידיה הוא ובשלו לא אמרינן דליהוי אורח לגבייהו הלכך הוצרך רבא לפנות כליו מבי גברי כדי שלא יצטרך לכל אותו היום להוציא משם לחצר והלך וישב בחדרים הפנימיים וביטל רשות חצרו ובית האנשים אשר לפני החצר והותרו להביא חמין מחצרו לחצרן לרחוץ בו הולד לפני המילה" ומבואר בדבריו שרבא ביטל גם את בית האנשים, ואעפ"כ אמרי' שאינו אורח לגבייהו.

ולפי דברי ריו"נ בפרקין שפיר י"ל דמה שנקט ריו"נ בסוגיין לטעם שיחיד אינו נעשה אורח, זהו כדי לבאר שגם בביטל רשות ביתו אסור לו להוציא. וכשלא ביטל רשות ביתו, א"צ לה"ט ואסור משום דהוי כמוציא מרשות לרשות. אמנם אכתי צ"ע, דא"כ מהו שהביא שם ממתני' דהמבטל רשות חצירו אסור לו להוציא מביתו לחצר, והא מתני' מיירי כשלא ביטל את ביתו, והתם בלא"ה אסור כיון דהוי מוציא מרשות לרשות.

אמנם בב"י העתיק את דברי ריו"נ, ובהמשך דבריו כתב דהמבטל רשות חצירו וביתו מותר לו להוציא מביתו לחצר, דנעשה אורח גמור לגבייהו (ובאחרונים דנו אם היינו דווקא לאחר חזקה) וצ"ע, דהא בדברי רבנו יהונתן מבואר דגם בביטל רשות ביתו אסור לו להוציא. ובע"כ שהב"י פירש שכל הטעמים שכתב ריו"נ הם רק על היכא שלא ביטל רשות ביתו, אבל בביטל רשות ביתו נעשה אורח גמור ושרי, וא"כ צ"ע מ"ט הוצרך להנך טעמים.

ובמג"א סי' ש"פ סק"ג כתב שהמבטל רשות חצירו ולא ביתו אסור לו להוציא "שהרי בביתו א"ל שהוא אורח" ולכאו' כוונתו לדברי רבנו יהונתן, ולמדנו מדבריו שגם כשלא ביטל רשות ביתו הוצרך להאי טעמא (אמנם עי' מחצה"ש שפי' דברי מג"א באו"א) והבי"מ תמה עליו, דמ"ט צריך לזה, תיפול"ל שאסור לו להוציא מרשות לרשות.

ובאמת בדברי ריו"נ עצמו צ"ע, דהנה ברבנו יהונתן בדף כ"ו כתב לבאר הטעם שאסור ליחיד שביטל רשות ביתו להוציא מביתו וז"ל "אבל איהו לא אף על גב דהוי כאורח לגבייהו, דשמא ישוב בלבו מבטלו שבטל להן ואם יחזור ויזכה בחצר יהיה אוסר, עליהם אי נמי להבין לכל בני החצר שמחמת ביטולו שביטל להם משתמשים בחצר וגם בביתו אבל איהו לא אף על גב דנעשה אורח גם בביתו שאם לא נעשה [אורח] לגמרי גם מביתו היה אסור לשאר בעלי חצר להכניס ולהוציא מן החצר לביתו אלא ודאי לגמרי נסתלק מביתו וחצר שלו ומן הדין היה מותר גם הוא אלא משום שלא יטעו בני החצר אסרינן ליה" והנה מפורש בדבריו, דיחיד שביטל רשות ביתו נעשה אורח, ומשו"ה מן הדין מותר גם לו להוציא, וגם משום חשש חזרה אסרינן ליה להוציא (ולכאו' כוונתו כעין מש"כ בסוגיין שאם מוציא הוי כחוכא וטלולא, וצ"ע דמשמע שהתם נקט ביאור אחר

^ל והנה בב"מ ש"פ הוסיף לתמוה על מה שהעתיק המג"א לדברי הר"י, דיחיד אסור לו להוציא מביתו כיון דל"ה אורח. דהא כ"ד ריו"נ הם לשיטתו דס"ל שגם כשביטל רשות ביתו אסור לו להוציא כיון שלא נעשה אורח, אבל למאי דק"ל שאם ביטל רשות ביתו מותר (אחר חזקה עכ"פ) כיון שנעשה אורח, ליתא כלל להאי טעמא, שהרי גם בביתו נעשה אורח. אך מדברי ריו"נ בדף כ"ו למדנו שגם הוא מודה שבביטל רשות ביתו הוא נעשה אורח, ומש"כ שבביתו אינו נעשה אורח, היינו דווקא כשלא ביטל רשות ביתו. ובאמת עיקר דברי הבי"מ צ"ב, דלכאו' כשלא ביטל רשות ביתו פשיטא שאינו אורח בביתו, וכל הנידון הוא כשביטל רשות ביתו. וכנראה שהבי"מ נקט, שהנידון אם יחיד בביתו נעשה אורח, אין הכוונה שהוא נמצא בביתו בתורת אורח, אלא ששימושו בחצר הוא בתורת אורח. וס"ל דבזה אין סברא לחלק אם ביטל רשות ביתו, דאי אמרי' דכשלא ביטל רשות ביתו אינו נחשב כמשתמש בחצר בתורת אורח, כיון שמוציא מהבית שלו, ה"ה כשלא ביטל רשות ביתו, ויל"ע.

הר"ח לפנינו, שהביא את דברי הירושלמי, ואח"כ כתב דה' לגבי חד אסור, דליכא למימר אכסנאין אינהו גביה. ומבואר מזה, שעיקר ההיתר באחד שביטל לחמשה, הוא משום שהוא דר בחצר בתורת אכסנאי, ואכסנאי אינו אוסר.

וכן מבואר בדברי הר"מ שכתב בפ"ב ה"א וז"ל "ביטל להן רשות ביתו ורשות חצרו הרי כולם מותרין הן מותרין מפני שעירבו והרי ביטל להן רשות ביתו וחצרו, וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר" וכ"כ בה"י לגבי שכירות מן העכו"ם, דיעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהם (ובה"ב כתב דשכירות כביטול רשות) ובפ"ד ה"ב כתב דהאורח אינו אוסר כמו שביארנו, ומבו' דעיקר ההיתר הוא משום שדינו כאורח.^{לא}

ובתורה"ד סי' ע"ו כתב ללמוד מדין ביטול רשות דאורח אינו אוסר, וז"ל "דנראה דשפיר מוכח בתלמודא, דאין בעה"ב אוסר על האורח כלל אפי' אם מתארח בבית אחר. דתנן בטל להן רשותו שלהן מותר לו ולהן. ומפרש בגמרא משום דהוי כאורח גבייהו, ואף על פי דהתם אינו מתארח בביתם. אלא מפני שבטל רשותו חשיב כאורח ומותר הוא עצמו בשלהם. ואינהו לא אסרי עליה משום דהוי כאורח לגבייהו. כ"ש אורח ממש דלא הו"ל כח דירה מעולם בחצר שאין בעה"ב אוסר עליה"

ולכאוי ביאור דבריהם, דעיקר ההיתר דביטול רשות הוא ע"י שהמבטל נעשה כאורח אצל בני החצר, דלא סגי במה שנסתלק מרשותו כאילו אינה שלו, דמ"מ אכתי הוא דר בחצר ולא עדיף ממי שדר בבית שאינו שלו כלל שאוסר

ובאמת מצינו גירסא אחרת בדברי ריו"נ (הובא מכת"י במהדו' עוד והדר) במקום בית האנשים "בית האופים אשר בו החמין" ולפי"ז מתפרשים דבריו, דמיירי כשלא ביטל רבא את הכי גברי, וע"ז הוא שכתב שאסור לו להוציא מביתו כיון שאינו נעשה אורח בביתו. וא"ש לפי"ז שאין כאן סתירה למש"כ ריו"נ בדף כ"ו, שהמבטל רשות ביתו נעשה אורח. ולגירסא זו מפורש גם כאן בדברי ריו"נ, דהיכא שלא ביטל רשותו, הוצרך לאסור משום דלא נעשה אורח, ולא אסר משום שהבית והחצר ב' רשויות הם.^{לא}

ובדברי הגר"ז נראה שעמד ליישב את דברי ריו"נ (ואת ד' המג"א שהעתיקו) וכתב ז"ל "אבל אסורים להוציא מביתו לחצר וכן להכניס שהרי ביתו הוא מיוחד לו והחצר להם והרי זה מוציא מרשות לרשות ואפילו הוא שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם אעפ"כ אסור לו להוציא מביתו לחצר (וכן להכניס) לפי שאין אומרים שהוא כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתיהם לחצר אבל תשמיש שמביתו או לביתו אין לומר שהוא אורח" ולכאוי' כוונתו, שהיה מקום לדון שמכח זה שנעשה כאורח אצל בני החצר, יהיה מותר לו להוציא גם מביתו אע"פ שלא ביטלו. וע"ז כתב, דלענין תשמיש שמביתו לחצר אינו נעשה אורח, אמנם צ"ע דמה יועיל שנעשה אורח אצל בני החצר, והרי גם להם אסור כיון דהוי ב' רשויות, וצ"ע.

בדברי הר"ח

ה. בתוס' הביאו בשם ר"ח, שפי' הא דאמרו בסוגיאין הוי אורח לגבייהו, ע"פ מה שאמרו בירושלמי דהאורח אינו אוסר. וכ"ה בפ"י

^{לא} אמנם י"ל, דהא בסוגיא דהתם משמע דקודם הביטול היה מותר לרבא להוציא לחצר, והיינו משום שלא היו עוד דירין בחצר, או שעירבו. ולפי"ז נמצא דכשביטל את רשות החצר, הא דהוי ב' רשויות זהו רק מכח הביטול, וי"ל דבכה"ג אין דנים את הביטול לחומרא ולא מהני לאסור (וכמש"ל כן להלן סימן כ"ה) ומשו"ה בעינן לטעם זה שאינו נעשה אורח בביתו. ולפי"ז יש מקום לדון ליישב גם את דברי ריו"נ במתני', דבאמת בשכח ולא עירב שמבטל את חצירו א"צ לטעם שאינו נעשה אורח, אלא אסור משום דהוי ב' רשויות, ומ"מ איכא נ"מ בטעם זה, בכה"ג דרבא, שביטל חלק מהרשות שלו, דנהי שאין איסור הוצאה מרשות לרשות דלא אהני הביטול לאסור, מ"מ אסור משום דלא הוי אורח, אמנם לא משמע דאתי רק לאפוקי מכה"ג.

^{לב} ובגאוי' ס"ט ע"ב כתב לדקדק בדברי הר"מ כאן מיירי קודם חזקה, ממה שהוצרך לטעם דאורח אינו אוסר, ולמד מזה דמש"כ הר"מ שמותר ליחיד להוציא מביתו זהו גם קודם חזקה. ומבו' מכ"ד שפירש דמש"כ הר"מ שהאורח אינו אוסר, אין הכוונה לדין מסויים שדירת אורח אינה אוסרת, אלא כוונתו כפרש"י דמי שנחשב אורח אין בהוצאתו משום חזרה. אמנם מדברי הר"מ בפ"ד שכ' האורח אינו אוסר כמו שביארנו, מוכח שנתחדש כאן בר"מ דין מסויים שאורח אינו אוסר, וכ"ה משמעות הלשון בפ"ב הל"א וה"ג, וכמש"ל. ולפי"ז אין מקור כלל ללמוד מדברי הרמב"ם, שליחיד מותר להוציא מביתו גם קודם חזקה.

וצ"ע דא"כ היאך מהני הביטול של הרבים להתיר ליחיד להוציא, והרי כיון שלא נעשו אורחים הם אוסרין עליו. ולכא"ו מוכח מזה, שעיקר ההיתר דביטול אינו משום שהאורח אינו אוסר (אלא דחשיב כאילו אינו דר כלל בחצר) והא דמי שאינו אורח אסור לו להוציא, זהו רק מדין חזרה, או משום שלא הועיל הביטול לגביו כמשנ"ת לעיל בדברי הראשונים. וא"כ מהו שלמדו הראשונים מסוגיין, שהאורח אינו אוסר.

וצריך לבאר בזה, דתרי גווני ביטול רשות איכא, דהיכא שאינו נעשה כאורח עיקר הביטול הוא שמסתלק מחלקו שבחצר ואינו דר שם יותר. וזה מהני רק כ"ז שבאמת אינו דר בחצר, אבל אם משתמש בחצר ודר שם, בשעה שמתמש נחשב כחצר דידיה ואסור לו להוציא לשם (ואף דלא מהני לחזור בו מן הביטול לאחר חזקה, מ"מ כלפי שימוש זה נחשב כבעלים ואסור) והיכא שנעשה כאורח, א"צ להסתלק מן החצר, אלא גדר הביטול הוא שנעשה כאורח אצל בני החצר, ומשו"ה שפיר יכול להשתמש ול"ח כמתמש בחלקו שבחצר.

(כמבו' בגמ' סוף פ"ב דגם בשיירא שייך איסור חצירות) ומשו"ה בעינן שיחשב מכח הביטול כאורח אצל שאר בני החצר, ודירת אורח ל"ח כדירה בפנ"ע לאסור.

אמנם צ"ע, שהרי מבואר בגמ' דהא דמבטל רשותו נעשה אורח, זהו דווקא ביחיד לגבי רבים, אבל רבים לגבי יחיד אינם נעשים אורחים. וכן מפורש בדברי הר"ח, דכל מש"כ דנעשה כאכסנאי זהו רק ביחיד לגבי רבים. וכ"כ הר"מ שם בה"ג ז"ל "ביטלו אלו המערבין רשותן לזה שלא עירב, הוא מותר שהרי נשאר לבדו, והם אסורין שלא נשאר להן רשות, ואין אומרים יהיו כאורחים אצלו שאין רבים אורחין אצל אחד" ומבו' דמש"כ בתחילה שנעשה אורח, זהו דווקא ביחיד. וכן מפורש בהמשך דברי התרוה"ד הנ"ל, שכתב ז"ל "ותדע דכ"ש הוא דגבי ביטול רשות, דחמשה שבטלו רשותן לאחד אינם מותרים לא בשלו ולא בשלהם. ומפרש טעמא משום דחמשה לגבי חד לא הוי אורחים. ואלו חמשה שנתארחו ממש אצל האחד, ודאי כולהו שרי לטלטל בביתו ובחצירו"

סימן כד

בגדר חזרה מביטול ובדין ביטול מבית לבית

ביטול הוה חזקה הכי נמי עושה דבר שלא היה עושה לולי שחזר בו ודוק

אמנם אכתי צ"ע, דהא מצינו דין חזרה גם כשאינו עושה דבר האסור, שהרי רבים לגבי יחיד אסור להם להוציא מבית היחיד משום חזרה, אע"פ שהכל הוא רשותו של היחיד ואי"ז דבר האסור (ובאמת בדברי הרשב"א בסוגיין מבואר שאסור להם מדינא, אמנם בתוס' ס"ג ע"ב מבואר שכל האיסור רק משום חזרה) וכל יחיד שביטל רשות ביתו, אסור לו להוציא מביתו אע"פ שאי"ז דבר האסור.

והנה בתוס' ס"ד ע"א כתבו, שהמבטל רשות חצירו ראוי שיועיל הביטול לכולם לטלטל מזו לזו (וכתבו דממילא לא מהני הביטול כלל שא"כ בטלת תורת עירוב, ובטעם הדבר כתבו ז"ל "שאע"פ שהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר התם הוא שיש להם חלק בחצר ונראה כחוזר ומחזיק ברשותו אפי' למ"ד לעיל בפ"ב רשות ביתו ביטל אבל הכא כשביטלו כל השכונות רשותם לאחד אישתרו כולהו דאין דומה כלל כחוזר ומחזיק ברשותו כשמטלטל מביתו לבית חבירו ולא דמי למוציא מביתו לחצר שיש לו בחצר חלק" ובדברי התוס' לא נתפרש כה"צ מהו עיקר החילוק, ובטור סי' שפ"א כתב בטעם הדבר, שאין נקרא מחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינו חזרה.

ובב"י בריש סי' שפ"א הקשה דלגבי חזקה פסק הטור שגם הכנסה לבית הוי חזקה, וכדברי התוס' בדף ס"ח, וא"כ מאי שנא דלגבי חזרה צריך דווקא להכניס לרשות שביטל. וכתב הב"י שלא אמרו כן אלא לענין חוזר ומחזיק, אבל לגבי חזקה כל שעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול הוי חזקה, והאחרונים תמהו דהא בדברי התוס' בדף ס"ח מפורש שגם חזרה היא בין בהכנסה ובין בהוצאה (ולכא"ו צ"ל שהב"י לא בא ליישב את סתירת דברי התוס', אלא את דברי הטור)

ובב"מ כתב ליישב את דברי התוס', ותו"ד דבאמת תרי גווני חזרה איכא, חדא ע"י

א. בתוס' ס"ח ע"ב כתבו דחזקת ביטול היא ע"י הוצאה או הכנסה, שעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול. והוסיפו ז"ל "והא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אסור לאו דוקא הוציא אלא אפילו הכניס" ומשמעות הדברים, שהתוס' פשיטא להו שאין לחלק בין חזרה לחזקה, וכי היכי שהחזקה היא גם בהכנסה לבית, ה"נ בחזרה, ולכן דחקו להוציא לאו דווקא וה"ה הכניס. וצ"ע, דלכא"ו סברת התוס' שייכא דווקא בחזקה, שע"י שעושה דבר שהיה אסור בלא הביטול, והותר מכח הביטול, ה"ז מורה על קיום הביטול, אבל בחזרה ל"ש האי טעמא. ועוד דהא באמת כשמוציא מביתו לחצר אינו עושה דבר שהותר ע"י הביטול, דכיון שלא ביטל רשות ביתו גם אחר הביטול אסור להוציא.

ולכא"ו פשוט שכוונת התוס' להיפך, דכי היכא דחזקה היא בדבר שהיה נאסר בלא ביטול והותר ע"י הביטול. ה"נ חזרה היא כשעושה דבר שנאסר ע"י הביטול, שע"ז נראה דלא ניח"ל כביטול. וכן מפורש בתורא"ש שכתב ז"ל "והא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא לאו דוקא הוציא דה"ה הכניס כיון שהכניס באיסור הוי כחוזר ומחזיק ברשותו"

אמנם צ"ע שהרי גם בלא הביטול אסור לו להוציא מביתו לחצר, וא"כ היאך מורה בהוצאתו שלא ניח"ל בביטול. וצ"ל דמ"מ הביטול מוסיף באיסורו, דקודם הביטול היה לו חלק בחצר, וכל האיסור היה רק משום שגם לאחרים יש חלק בחצר, ועכשיו ע"י הביטול אין לו כלל חלק בחצר. ומשו"ה כשמוציא מחזי כאילו הוא סומך ע"ז שיש לו חלק בחצר, ומכח זה הוא מתיר להוציא מביתו לחצר, וזה הוי כחזרה מן הביטול. וכ"כ הדרישה בסי' שפ"א וז"ל "ונמצא מבטל רשות חצרו לחוד וחוזר ומכניס מחצרו לתוך ביתו ונראה לכל שחזר מביטולו וסובר כיון שיש לו חלק בחצר מותר לטלטל מתוכו לתוך ביתו ומשום הכי הקשו התוספות שפיר מהא דאמר בסמוך והוציא וכתבו דלאו דוקא קאמר דכשעושה דבר שהיה נאסר בלא

במכניס מבעו"י, וכשמכניס בשבת הוי חזרה, הו"ל לפרש. ועל עיקר דברי היד אפרים לא קשיא, לדבריו עיקר כוונת המג"א לומר דל"ח חזרה, וה"ה משחשיכה. ונקט לשון מותר, כיון דמשכח"ל היתר מבעו"י, אבל לומר שכ"ד המג"א הם דווקא מבעו"י לא משמע)

וי"ל עוד, דהנה הטור פסק דחזקה מהני גם מבעו"י (ודלא כמש"כ רש"י בדף ס"ח) ובבה"ל כתב דלשיטתו טעמא דחזקה אי"ז כמש"כ התוס' משום שעושה דבר שהיה נאסר בלא הביטול, אלא משום עצם ההשתמשות בחצר (ומכח זה צידד דה"ה בשימוש בעלמא בלא הוצאה) והנה כל מש"כ התוס' בדף ס"ח דגם לענין חזרה אין חילוק בין הוצאה להכנסה, זהו מכח מש"כ דבחזקה הטעם משום שעושה דבר שהיה נאסר בלא הביטול, ומכח זה נקטו דה"ה חזרה היא כשעושה דבר הנאסר ע"י הביטול (כמבו' בדברי תורא"ש, וכמשנ"ת) אבל לדעת הטור דטעמא דחזקה אינו מכח האיסור, י"ל דגם חזרה לא שייכא לאיסור, ודווקא כשמכניס לרשות שביטול הוי חזרה. אמנם צ"ע, דהא לענין חזקה מהני גם הוצאה ממקום הביטול, וכמבו' במתני' מהרו והוציאו או הכניסו. ולדעת הטור בע"כ הטעם בזה, משום שגם זה הוי כהשתמשות בביטול, וא"כ הדין נותן דה"ה לחזרה, וצריך לתת טעם לחלק בזה.

ובעיקר הדברים יל"ע עוד, דהנה הרבה מהאחרונים עמדו בסתירת דברי התוס' בין דף ס"ד לס"ח, וכתבו בזה כמה דרכים (וכמשי"ת להלן) ומבואר בדבריהם שנקטו דהא דהכנסה לבית הוי חזרה, אי"ז משום שעושה דבר שנאסר ע"י הביטול (דהא לפי"ז מוכח כמש"כ הבי"מ ולק"מ) ולכאו' צ"ל שהם פירשו דמש"כ התוס' בדף ס"ח דגם הכנסה לבית הוי חזרה, אי"ז שייך למש"כ בתחילת דבריהם דהכנסה הוי חזקה, אלא מסברא בעלמא נקטו לה. אמנם צ"ע, דא"כ מנ"ל להתוס' לדחוק ולומר דהא דתנן במתני' מי שנתן רשותו והוציא לאו דווקא הוא, וה"ה הכניס, וצ"ע.

ובבה"ל ר"ס שפ"א הביא דברי היד אפרים שנקט דחזרה מהני מבעו"י, וכתב לדון בדבריו דאפשר שמבעו"י עדיין לא חל הביטול. והנה בהמשך דברי המ"ב שם הביא פלוג' רש"י והטור, אם חזקה מהני מבעו"י. ובבה"ל שם ביאר בטעם

ההשתמשות ברשות שביטול, ועוד ע"י שעושה דבר שנאסר ע"י הביטול. ומש"כ התוס' דענין חזרה הוא דווקא כשמכניס לרשות שביטול, היינו דווקא בכה"ג שביטול גם את רשות ביתו, ואינו עובר על איסור בהוצאתו, ובזה החזרה היא רק מכח עצם ההשתמשות ברשות שביטול, ובזה בענין דווקא שיכניס לרשות שביטול. אבל כשלא ביטל את רשות ביתו, החזרה היא מכח מה שעובר על איסור בהוצאתו (ובזה מראה שיש לו חלק בחצר כמשנ"ת) וזה שייך גם כשמוציא מהרשות שביטול (וכע"ז כ' בדרישה הנ"ל)

אמנם יל"ע, דכיון שמצינו חזרה ע"י שמכניס לרשות שביטול (אף כשאין בזה איסור) א"כ מנ"ל להתוס' בדף ס"ח לחדש דשייך ג"כ חזרה מחמת האיסור, שהוצרכו מכח זה לדחוק דהא דתנן מי שנתן רשותו והכניס לאו דווקא הוא. ולכאו' נראה מדברי התוס', דפשיטא להו שכל דין חזרה הוא רק מחמת האיסור, ומשו"ה נקטו שאין לחלק בין הוצאה להכנסה, וצ"ע.

והנה המג"א בסי' שפ"א כתב שהמבטל רשות חצירו מותר להכניס מביתו לחצר, והאחרונים הקשו עליו דנהי דאין בזה משום חזרה, מ"מ הרי הוא מוציא מרשות לרשות (שהרי לא ביטל רשות ביתו) וכתבו להגיה בדברי המג"א, דכשמכניס אינו אוסר, ומ"מ אסור לו להכניס. ועוד הקשו דהא בתוס' ס"ח ע"ב מפורש דאף הכנסה הוי חזרה (ובפשוטו דברי המג"א הם ע"פ דברי הבי"י שנראה בדבריו שנקט בדעת התוס' בדף ס"ד, דבאמת הכנסה ל"ח חזרה)

ולמשנ"ת יש לדון ליישב דברי המג"א, דהנה ביד אפרים כתב לפרש מש"כ המג"א דמותר לו להכניס, דמיירי כשמכניס מבעו"י. ומבואר שנקט דהוצאה חשיבא חזרה גם מבעו"י, והנה בכה"ג שמוציא מבעו"י לא שייך הטעם שכתבו התוס' בדף ס"ח, דהוי חזרה משום שעושה דבר שנאסר מכח הביטול. ובע"כ הטעם דחשיב חזרה, הוא משום שמכניס לרשות שביטול, וכמבואר בדברי התוס' בדף ס"ח, דגם בזה שייך חזרה. ולפי"ז מיושבים היטב דברי המג"א, דדווקא כשמוציא לחצר חשיב חזרה, דהוי הכנסה לרשות שביטול, אבל בהכנסה לבית כיון שהוא מבעו"י אין בזה חזרה (אמנם לקושטא דמלתא לא נראה לפרש כן בדברי מג"א, שאם דברי המג"א הם דווקא

שלו. אבל כשמוציא מביתו לבית חבירו, כיון שכלפי השימוש בבית חבירו בהכרח חשיב אורח, ממילא גם לגבי ההוצאה מביתו חזינן ליה כאורח. ומה"ט יחיד המוציא מבתי האחרים חשיב אורח, דכיון שבביתם בהכרח אינו נידון כמשתמש בשלו, ממילא גם כלפי החצר ל"ח כמשתמש בשלו.

ולכאור' עיקר סברת האבהעו"ז היא, דהנה באמת צ"ב מאי שנא דיחיד המוציא מביתו הוי חזרה ול"ח אורח, ואילו כשמוציא מבתי האחרים חשיב אורח (ועי' לעיל משנ"ת בזה) ומדברי האבהעו"ז למדנו הביאור בזה, דהא דאמרי' דהוי אורח, זהו רק כשמוציא מבית שאין לו חלק בו (כגון כשמוציא מבתי האחרים לחצר) או שמכניס לבית שאין לו חלק בו (כגון בעובדא דחופה) אבל כשב' הרשויות יש לו חלק בהם, ל"ח כלל כאורח.

והנה באבהעו"ז כתב, דיחיד שביטל רשות ביתו אסור לו להוציא מביתו גם לאחר חזקה (דאע"פ שאין בזה חזרה, מ"מ איסורא איכא) ודלא כמש"כ השו"ע בש"פ ס"ב, והוכיח כן מדברי התוס'. דהנה למה שנקט בדעת התוס' דיחיד לגבי יחיד הוי אורח, צ"ע מ"ט הוצרכו התוס' להאריך ולבאר שיותר למבטל להוציא מן הבית (ומכח זה הקשו על הוראת רש"י, דהא בטלת תורת עירוב) דהא לכאור' הו"ל להקשות בפשיטות, דכיון דהוי אורח א"כ לאחר חזקה מותר לו להוציא, ובטלת תורת עירוב דלאחר שיחזיקו יהיה הכל מותר. ובע"כ, דיחיד המוציא מביתו אסור גם לאחר חזקה, ומשו"ה הוצרכו התוס' לבאר, דהכא לא דמי ליחיד שביטל רשות ביתו.

ולכאור' דבריו צ"ע, דהנה התוס' ס"ג ע"ב כתבו לענין עובדא דלחמן ב"ר, דבני החצירות שביטלו רשותן ליחיד אסור להם להוציא "שאם יוציאו הרי הן מחזיקין ברשותן שיש להם במבוי קודם הביטול ובטל הביטול בכך והווי להו מרובין במקום נכרי" ומבואר שכל האיסור להוציא, הוא רק משום שע"י הוצאתן יהיה בזה חזרה מן הביטול, ובלא"ה היה מותר להם להוציא, וממילא לפי"ז נמצא דיחיד לאחר חזקה מותר לו להוציא, כיון דודאי ל"ש ביה חזרה (כמבוי' במתני' ריש פרקין דלאחר חזקה לא מהני חזרה, וקאי על יחיד שביטל) ומש"כ התוס' שם שאם יוציאו הם כמחזיקין, לכאור' זה כדברי המג"א שכ' דברבים

הפלוג', דרש"י ס"ל כהתוס' שהחזקה היא מכח זה שעושה דבר שנאסר בלא הביטול, וזה לא שייך מבעו"י, ודעת הטור שהחזקה ע"י עצם ההשתמשות בחצר. וצ"ע, דלכאור' דברי היד אפרים לגבי חזרה, תלויים ג"כ בפלוג' הטור והתוס', דלדעת התוס' דחזקה היא מכח האיסור, ה"ה בחזרה וכמשנ"ת, וא"כ מ"ט לא תלה לה הבה"ל בזה. אמנם באמת דברי המ"ב הם ע"פ שיטתו שלא הביא לדברי הבי"מ (אבל הביא מאבהעו"ז ומאמ"ר שיישבו סתירת ד' התוס' באור"א) ונקט דגם התוס' מודים דטעמא דחזרה אינו מכח האיסור.

אמנם ילה"ק בדברי המ"ב, דהנה בבה"ל כתב דלדעת הטור שחזקה מהני גם מבעו"י ואי"ז מכח האיסור, יל"ד שגם אם משתמשים בחצר בלא להוציא מרשות לרשות הוי חזקה, כמו בשאר חזקות. וצ"ע, דהא לגבי חזרה מצינו דדווקא ע"י הוצאה מרשות לרשות הוי חזרה (ויש אופנים שדווקא בהכנסה לרשות שביטל, ויש אופנים שגם בהוצאה, וכמבוי' בתוס' ס"ח, וכמו שהביא בשעה"צ בשם המאמ"ר לחלק בזה, דדברי התוס' ס"ד הם דווקא בכה"ג שמסתלק מרשותו לרשות אחרת) ולכאור' לשי' המ"ב טעמא דחזרה הוא משום שמשמש ברשות שביטל, ומבוי' שגם ענין ההשתמשות בחצר, הוא דווקא כשמשמש ע"י הוצאה מרשות לרשות (ובאמת הא גופא צ"ב, אמנם כן מבואר בדברי כל הראשונים בסוגיין, ואמנם דעת הר"י בן חכמון במתני', דברבים לגבי יחיד אסור להם להשתמש בחצר כלל, וזו דעת יחיד דלא כמבוי' בראשונים)

ב. ובעיקר דברי התוס' מצינו עוד דרכים, באבהעו"ז ביאר שאין כוונת התוס' לחלק בין הוצאה להכנסה, אלא דס"ל דיחיד לגבי יחיד הוי אורח (ודלא כדעת הרשב"א בעבוה"ק דיחיד לגבי יחיד ל"ה אורח) וכל מה שדנו שיהיה אסור לו להוציא, זהו משום דמבוי' במתני' כ"ו, דאף יחיד לגבי רבים אסור לו להוציא מביתו (ודווקא כשמוציא מבתי האחרים אמרי' דהוי אורח, אבל כשמוציא מביתו לא אמרינן דהוי אורח) וע"ז כתבו התוס' דהא דאמרי' דיחיד המוציא מביתו לא הוי אורח, זהו בכה"ג שהוא מוציא מהבית שהוא שלו, לחצר שגם בה יש לו חלק, ובזה אמרי' שבהוצאתו גלי דעתיה ששניהם

ובריש סי' שפ"א כתב המג"א לענין יחיד שביטל רשות חצירו ולא ביתו, שאם מכניס לבית אין בזה משום חזרה. ובמ"ב שם כתב ע"ז ז"ל "וכבר כתבנו לעיל שהרבה פוסקים חולקים ע"ז וס"ל שאין לחלק בין הוצאה להכנסה" ובשעה"צ שם סק"ג הביא לדברי המאמ"ר והגאו"י.

ויל"ע בדברי המ"ב דמשמע בדבריו שהשווה את הנידונים, ולכאור' חלוק טובא, דמש"כ המג"א בסי' ש"פ, הוא מוכרח מדברי התוס', דהכנסה לבית שאינו שלו לא הוי חזרה. ומה שהביא מהא"ר שהרבה פוסקים חולקים ע"ז, היינו לכאור' משום שהנך ראשונים שהביא הא"ר יחלקו גם על מש"כ התוס' בעובדא דחופה, ועל מה שנפסק בשו"ע בשפ"א סעיף ד' כד' התוס' (והתם לא הביא המ"ב דעת החולקים) ומש"כ שהאבעו"ז חולק על המג"א, היינו אבהעו"ז לשיטתו דס"ל דיחיד לגבי יחיד הוי אורח וכמשנ"ת, אבל למה שפסק השו"ע דיחיד לגבי יחיד לא הוי אורח, וגם פסק את דברי התוס', שאין ביטול מבית לבית כיון שהביטול מתיר לו להוציא מן הבית. הרי מוכח כד' המג"א, דה"ה רבים לגבי יחיד מותר להם להכניס לבית היחיד. דהיינו ממש כגוונא דהתוס' (ובאמת בבה"ל בסוף סי' ש"פ הביא את דעת האבעו"ז שחולק על השו"ע וס"ל דיחיד לגבי יחיד הוי אורח, וכתב שיש לסמוך ע"ז בשעת הדחק, אבל צ"ע בדבריו כאן משמע שאפשר לחלוק על דברי המג"א, בלא לנטות מדברי השו"ע)

אמנם מש"כ המג"א בסי' שפ"א, דיחיד המכניס לביתו לא הוי חזרה. זה נסתר מדברי התוס' בדף ס"ח, וע"ז כתבו העצ"א והמאמ"ר לחלק ולחלוק על המג"א, דכשמכניס לבית שלו, גם הכנסה הוי חזרה. וא"כ צע"ט מה שכתב המ"ב, שכבר הבאנו לעיל שהרבה אחרונים חולקים על המג"א, דהא מה שהביא כאן הוא מטעם אחר לגמרי ממה שהביא לעיל, וצ"ע.

לגבי יחיד שייך חזרה גם לאחר חזקה. ולכאור' בדעת התוס' בהכרח צ"ל כמש"כ בא"ר שפ"א סק"ח, דגם באיסור שהוא רק קודם חזקה ליכא בטלת תורת עירוב, שהם חוששים שמא יוציא המבטל קודם להם ויתבטל הביטול (או דנימא בדעת התוס' דיחיד לגבי יחיד לא הוי אורח, וכשי' הב"י, וממילא ניחא דאסור לו להוציא גם לאחר החזקה כדין רבים)

ובמאמ"ר והעצ"א (הובאו דבריהם בשעה"צ שפ"א ג') כתבו לבאר דברי התוס' באור"א קצת, והוא דכל מש"כ התוס' דהוצאה מהרשות שביטל לא הוי חזרה, זהו כשמוציא למקום שאינו שלו, דמחזי כמסתלק מהרשות שביטל, אבל כשמוציא לרשות שלו, הוי חזרה (וביאור זה חלוק טובא מביאור האבהעו"ז, דלאבהעו"ז הכל תלוי אם מכניס למקום שהוא אורח בו, ונקט דלשי' התוס' יחיד לגבי יחיד הוי אורח, ומכח זה פליג על מה שפסק השו"ע דיחיד לגבי יחיד ל"ה אורח. אבל לשיטתם העיקר הוא, דכל שמוציא למקום שאינו שלו, ל"ח חזרה, אף כשאינו אורח)

והנ"מ בזה, דלדעת אבהעו"ז רבים שביטלו ליחיד אסור להם להכניס לבית היחיד, כיון דלא הוו אורחים (וה"ה יחיד לגבי יחיד, לשיטת הרשב"א דלא הוי אורח) ודווקא בכה"ג שהוא אורח כגון יחיד לגבי רבים מותר, אבל לדעת המאמ"ר והעצ"א כל שמכניס לבית שאינו שלו מותר, ודווקא הכנסה לביתו אסורה. וכן עולה לפי דרכו של הבי"מ, מטעם אחר, דרק במכניס לביתו הוא עושה דבר שנאסר ע"י הביטול, ובכה"ג גם הכנסה הוי חזרה.

והנה המג"א בסי' ש"פ סק"ז כתב דרבים שביטלו ליחיד מותרים להכניס לביתו, ובמ"ב סקט"ז הביא דברי המג"א, והביא שהא"ר כתב בשם הרבה פוסקים שגם להכניס אסור, וכ"כ באבהעו"ז.

סימן כה

בהא דצריך לבטל לכל אחד ואחד

והנה התוס' צידדו לפרש דאביי שמיע ליה הברייתא דדף כ"ו, דצריך לבטל לכל אחד, אלא דהך ברייתא אתיא כר"א, ואביי מבעי"ל בדעת רבנן אם גם הם מודים לזה, אלא שהקשו ע"ז דא"כ מאי פריך לאביי מברייתא דבסמוך, דהא גם על הך ברייתא י"ל דאתיא כר"א. ולכאור' לפי דברי רש"י יש לפרש, דבאמת האבעיא היא רק אליבא דרבנן, דלר"א דבעין יפה מבטל, הרי דעתו לבטל לכולם. ולדעת רבנן שאין דעתו לבטל לכולם, הוא דמבעי"ל לאביי דאפשר שא"צ כלל לבטל לכולם, דכיון שעירבו הוה כחד וממילא חל הביטול לכולם. והא דמקשינן לאביי מהברייתא דאחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב, זהו משום דבל' הברייתא משמע שאין הטעם משום דאמדינן דעתו שהוא נותן רשותו לכולם, אלא משמע דאע"פ שבאמת הוא נותן רשותו רק לאחד מ"מ סגי בזה. ובע"כ דהך ברייתא אתיא כרבנן, שאין דעתו לבטל לכולם, ואפ"ה מהני הביטול.

והנה התוס' בדף ס"ג ע"ב לענין העובדא דלחמן שבני המבוי שעירבו ביטלו רשותם לאחד, הקשו דכיון שעירבו כולם ונעשו כבית אחד, מ"ט לא יועיל הביטול לכולם. ולכאור' כוונתם להך סברא שכ' רש"י בדעת אביי, דכיון שהם רשות אחת, ממילא הביטול חל כלפי כולם. ובהמשך דברי התוס' שם כתבו להוכיח דלא מהני ביטול בכה"ג, מהא דקי"ל צריך לבטל לכל אחד ואחד (והוסיפו דגם לר"א דס"ל שא"צ זהו רק משום שבעין יפה מבטל, אבל אם יפרש בהדיא לא מהני) ולכאור' מבואר מדברי התוס' שהם לא פירשו בספיקא דאביי כפרש"י (דא"כ הרי מה שדנו שם היינו בעיא דאביי) אלא פרשו כפשוטו, דאביי מבעיא ליה אם דעתו לבטל לכולם (וזה מתיישב היטב עם משנת' לעיל, דבאמת לדעת רש"י א"צ לידחק במש"כ התוס' דאביי לא ידע הברייתא)

אמנם בדברי התוס' יל"ע, דמאי ס"ד התם להקשות שיועיל הביטול כלפי כולם כיון שעירבו יחד (וכתבו ע"ז ב' תירוצים, ורק אח"כ הוכיחו מהא דא"צ לבטל לכל אחד) והא גמ' ערוכה היא שצריך לבטל לכל אחד אע"פ שעירבו.

א. בגמ' כ"ו ע"ב מייתי מברייתא המבטל רשותו א"צ לבטל לכל אחד, ומבו' בגמ' שזה תלוי בפלוג' ר"א ורבנן התם, אם המבטל רשותו חצירו ביטל רשותו ביתו. ופרש"י דכו"ע מודו שצריך שיחול הביטול כלפי כולם, אלא דלר"א מבטל בעין יפה מבטל, ודעתו לבטל לכולם, ולרבנן מאי דגלי גלי מאי דלא גלי לא גלי.

ובגמ' ע' ע"א, בעא אביי מרבה ה' ששרויין בחצר וכו', כשהוא מבטל צריך לבטל רשותו לכל אחד. וכתבו התוס' דאביי לא שמיע ליה ברייתא דלעיל סוף פ"ב, דכשהוא מבטל רשותו א"צ לבטל לכל אחד, והעולה מדבריהם דאביי ס"ל שאי"ז תלוי בפלוג' ר"א ורבנן לענין ביטול רשותו ביתו.

וברש"י בד"ה אחד שלא עירב כ' ז"ל "מבטל לאחד מן המערבין ומותר דהאי בהדי חבריה עירב אלמא א"צ לבטל אלא לאחד דכולהו הוי כחד" ומבו' בדבריו דטעמא דאביי שא"צ לבטל לכל אחד, אי"ז משום דאמדינן שדעתו לבטל בעין יפה לכולם, אלא דמדינא חל הביטול כלפי כולם, כיון שנעשו כחד ע"י העירוב.

ולכאור' כוונת רש"י לבאר סברת אביי, דכיון שע"י העירוב נעשו כולם כחד, ממילא כשמבטל לאחד הביטול חל כלפי כולם, דרשות אחת הם. ובגאור' הקשה, דהא מבואר בברייתא ע' ע"ב, דבן חצר שירש בית בשבת, לא מהני עירובו להתיר את הבית שירש, וא"כ מאי שנא בביטול דמהני העירוב להתיר את חלק הביטול. ולכאור' היישוב בזה פשוט, דסברת אביי אינה שיועיל העירוב להתיר את חלק הביטול, אלא דכיון שע"י העירוב נעשו כבית אחד, ממילא חל הביטול כלפי כולם (וזה לא שייך כלל ביורש, שהבית שייך רק ליורש)

ולפי"ז נמצא דספיקא דאביי אינו דומה כלל לדברי הגמ' בדכ"ו, דהגמ' התם פשיט"ל שצריך שיעשה הביטול כלפי כולם, וטעמא דר"א שא"צ לבטל הוא רק משום דבעין יפה מבטל. ונידון אביי הוא דלמא מדינא סגי בביטול לאחד, וממילא הביטול חל כלפי כולם.

ע"ב מפורש דטעם האיסור משום דהוי כחוזר ומחזיק, ומבו' שאין בזה משום הוצאה מרשות לרשות. וכ"כ הלבוש בסי' שפ"א, ובאליה זוטא שם כתב, דלאחר חזקה באמת מותר, ובא"ר כתב דלהכניס מותר (דהכנסה לא הוי חזרה)

וצ"ב, דלכאו' עיקר ענין הביטול הוא שנעשה כרשותו של זה שביטלו לו, וא"כ מ"ט לא יאסר ע"י זה להוציא למקום שביטל (אמנם י"ל, דלא מהני הביטול להחמיר, כעין הא דקי"ל אין דיורין להחמיר)

והנה בתור"פ שם הביא בשם ר"ת דא"א לבטל מבית לבית מדינא, דגרע טפי מביטול מחצר לחצר (ודלא כמש"כ התוס' בשם ר"ת, שהטעם רק משום בטלת תורת עירוב) וצידד לפי"ז שהמבטל רשות ביתו וחצירו לבני החצר, אסור להוציא מביתו לבית חצירו, ורק לחצר מותר לו להוציא, דכלפי הבית ה"ז ביטול מבית לבית. ובפשוטו הדברים תמוהים טובא, דכיון שכבר חל הביטול כלפי רשות החצר, הרי נעשה הבית כרשותם של בני החצר, ומ"ט יהיה אסור להם להוציא מהבית לבתיהם.

ולכאו' מבואר מזה, שההיתר דביטול רשות אינו דחשיב כאילו זה שביטלו אצלו נעשה בעה"ב והוי דירה דידיה, אלא ענין הביטול הוא שדירה אחת בטילה כלפי דירה אחרת, ואינה חולקת רשות ממנה. ויש להוסיף בזה עוד, דודאי עצם מעשה הביטול הוא כעין נתינה לחצירו, וכמבו' בהא דפליגי תנאי אם הוי מקני רשותא או אסתלוקי רשותא. אלא דבזה לחוד לא סגי להתיר, שהרי המבטל עדיין דר בביתו, וגם מי שדר בבית שאינו שלו דירתו אוסרת, ועיקר ההיתר הוא משום שע"י הביטול נעשית הדירה המבוטלת טפילה לדירה שביטלו אצלה, ואינה חשובה להיבדל ממנה.

ובזה א"ש גם מה שנקט בתור"פ שהביטול לא מהני לאשווי כרשותו של המקבל לאסור על הנותן, דבאמת אכתי חשיב רשותו של הנותן.

ועכ"פ לפי"ז י"ל, דהא דלא מהני ביטול לאחד מבני החצר, אי"ז משום שמקבל הביטול אוסר על כולם (וכמש"כ רש"י) אלא דכ"ז שביטל את רשותו רק לרשות של אחד מבני החצר, מהני הביטול רק כלפי רשות זו שביטל אצלה, אבל כלפי

והרר"ש ביאר בזה, דהתוס' הוה ס"ד דהא דבשכח אחד ולא עירב לא מהני הביטול כלפי כולם, זהו משום שאין העירוב חל היכא דאיכא אחד ששכח ולא עירב (וכמש"ת להלן דעירוב מהני להיתיר רק היכא שנתערבו כולם) ונמצא דכ"ז שלא ביטל עדיין לא נעשו כולם כבית אחד. משאי"כ בנידון התוס', שהעירוב שבין החצירות חל גם קודם הביטול, ומסקנת התוס' שאין לחלק בזה.

ב. והנה בעיקר הדין דצריך לבטל לכל אחד ואחד, יל"ע מ"ט לא סגי במה שמבטל רשותו לאחד, וברש"י בדף כ"ו ביאר בזה וז"ל "דאף על גב דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו, כי עירב מאתמול אדעתא דההיא חולקא לא עירב, דההיא שעתא לאו דידיה הוא, ודכוותיה תניא בהדר אחד מן השוק שמת והיה לו בית בחצר, והניח רשותו לאחד מבני החצר מבעוד יום, דהיינו קודם שעירבו, דכי עירב אדעתא דההיא חולקא נמי עירב אינו אוסר, משחשיכה הרי זה אוסר" ולכאו' מבואר בדברי רש"י, דגם כשביטל רק לאחד, שפיר מהני הביטול לסלק לגמרי את רשות המבטל, אלא דמ"מ אסור מחמת זה שביטלו לו, דהשתא הוה רשותא דידיה, ורשות זו אינה בכלל העירוב.

ונ"מ רבתא בזה, דלפי"ז כל החסרון הוא רק כשהביטול בשבת, אבל בביטול מער"ש דאפשר שיחול העירוב גם על חלק הביטול, שפיר מהני גם כשביטל רק לאחד, וכ"כ בבה"ל סי' ש"פ (ועי"ש שדן אם היינו דווקא קודם מעשה העירוב, או דגם אחר מעשה העירוב כ"ז שלא קדש היום יכול לכלול עוד רשות בעירוב, ותלוי בפלוג' הראשונים בסוגיא דיורש)

אמנם יל"ע במבטל רשות חצר בלא בית, דלכאו' לא שייך עירוב על חצר בלבד, ועיקר העירוב הוא על דיורי הבית, וצ"ע.

ובעיקר הדין דצריך לבטל לכל אחד, יל"ד לבאר באו"א, דהנה בדעת כמה מקמאי מצינו שאין הביטול נידון כרשותו של מקבל הביטול, לענין זה שיהיה הוא אוסר על אחרים להוציא לשם. דהנה בתוס' ס"ד ע"א כתבו שהמבטל רשות ביתו ושייר חדר, אסור להוציא מן החדר לבית, ובפשוטו טעם האיסור משום שהחדר נשאר של המבטל, והבית נעשה רשותו של מקבל הביטול, והו"ל מוציא מרשותו לרשות חבירו. אמנם בתור"פ ס"ח

ביתו לשנים שלא עירבו, הדין נותן להתיר להוציא מבית המבטל לחצר (אלא דלא חל הביטול כלל כיון דליכא שריותא למקבלי הביטול) ומבוי בדבריו דס"ל שאין חילוק בין שותפות דב' הדרים בבית אחד, לשותפות של ב' בתים שיש לכל אחד מהם חלק בחצר (וזה לשיטתו דפליג על דברי הראב"ד בדכ"ו, ואכמ"ל)

ולפי"ז יל"ע, מ"ט בביטול רק לאחד הוא אוסר על כל בני החצר, דאף אי נימא שחלק הביטול אינו נכלל בהעירוב היכא דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, מ"מ אכתי יהיה מותר לכל בני החצר להוציא, כיון שהבית משותף לכולם מכה העירוב, וגם החצר משותפת לכולם. ומבואר מזה, דהא דלא סגי בביטול לאחד, זהו משום שעדיין המבטל אוסר כמשנ"ת (אמנם ע"ז יש ליישב באו"א וית' להלן)

והנה בתוס' ס"ג ע"ב דנו דב' הדרים בבית אחד, וביטלו בני החצר רשותן לאחד מהשנים, יהיה מותר רק ליחיד להוציא. ובפשוטו הדברים צ"ב, דהשתא הבית של שניהם, ובחצר יש לאחד מהם עוד חלקים. וממנ"פ אם בית של שותפין וחצר של שותפין ככה"ג חשיב רשות אחת, יהיה מותר גם לזה שלא ביטלו לו, ואם הוי כב' רשויות (כיון שהבית רשות את משותפת, ובחצר יש ב' רשויות) א"כ יאסר גם על זה שביטלו אצלו להוציא, שהרי הבית של שניהם ובחצר יש חלק שהוא רק שלו. ויש שביארו בזה, כעין משנ"ת, שהביטול חל רק כלפי זה שביטלו לו, אבל כלפי אחר שלא ביטלו לו לא חל הביטול כלל.

אמנם נראה, שאין בזה יישוב על דברי התוס' כלל, דאף א"נ שחל הביטול רק כלפי אותו שביטלו אצלו, מ"מ אי"ז חל כלפי הגברא, שאותו איש שביטלו אצלו מהני ליה הביטול, ולאיש אחר לא מהני. אלא כלפי הרשות, דענין הביטול הוא שהרשות המבוטלת אינו חולקת רשות מהרשות שביטלה אצלה. ולפי"ז מה שדנו התוס' שיועיל רק לאחד, היינו שיחול רק כלפי חלקו של אותו אחד בבית, ולא כלפי חלק חבריו. וא"כ אכתי צ"ב, היאך מותר לאותו יחיד להוציא מהבית, והרי הוא מוציא גם מחלק חבריו שלא חל אצלו הביטול (ובע"כ צריך לפרש דברי התוס' עפ"ד הראב"ד בדף כ"ו, דכל אחד נידון כמוציא מחלקו, ואכמ"ל)

רשות האחרים עדיין המבטל חלוק מהם ואוסר עליהם (דלא עדיף מביטול את ביתו לחצר ולא לבית, דביתו עדיין אסור עם הבית כמבוי בתור"פ) **ולפי"ז** לכאוי' גם כשמבטל מבעו"י ועירבו גם אדעתא דהביטול לא מהני, שהאחרים שלא ביטלו להם אסורים מחמת רשות המבטל שלא עירב.

והנה בד' רש"י רש"י מבואר דטעמא דדורש אוסר (היכא שעירב מבעו"י עם בני החצר, ואח"כ ירש עוד בית) זהו משום דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, ומזה למד רש"י דה"ה בביטול רשות. אמנם הנה הרשב"א שם הביא בשם הראב"ד, דהא דהדורש אוסר זהו משום דקי"ל המבטל צריך לבטל לכל אחד, ומבואר בדברי הרשב"א שם, שאם היה היורש נעשה כבעלים ממש, היה מועיל עירובו להתיר גם את מה שירש. והא דלא מהני העירוב, זהו רק משום שירושה הוי כביטול רשות (ועי' משי"ת עיקר דברי הרשב"א במקומם)

ולכאוי' מבואר בד' הרשב"א, דפליג על עיקר דברי רש"י, וס"ל שהעירוב מהני גם על בית שלא נכלל בעירוב בע"ש (אמנם צ"ע דבהמשך דברי הרשב"א בסוגיא דהתם משמע לא כן) ואע"פ לגבי ביטול הדין דצריך לבטל לכל אחד. ולכאוי' צ"ל בדעתו, דטעמא דצריך לבטל לכל אחד, הוא משום שהביטול מועיל רק כלפי זה שביטלו לו, אבל כלפי אחרים לא מהני הביטול כלל, וה"ז כאילו עדיין היא רשותו של המבטל, וכמשנ"ת (אמנם אכתי צ"ב היאך זה מתיישב שם לגבי יורש, ואכ"מ) ונמצא דדברי הרשב"א הם להיפך מדברי רש"י, דרש"י למד מדין יורש, דאיכא חסרון דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, וה"ה בביטול רשות. ולדעת הרשב"א ליכא חסרון דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, והא דצריך לבטל לכל אחד זהו דין בפנ"ע, ומזה למד לדין יורש.

ולכאוי' יש להביא עוד ראיה לזה בשי' הרשב"א. דהנה בתשו' הרשב"א החדשות כ"ו מבואר דחצר שיש בה בית אחד משותף לשנים, וגם יש לאחד מהם עוד בית בחצר, מותר להוציא מהבית המשותף לחצר, ואין הבית השני אוסר עליהם, כיון שגם הבית וגם החצר של אותם שותפין (ופליג בזה על דעת התוס' בדף ס"ג ע"ב, ואכמ"ל) וכתב לפי"ז דאחד שעירב שביטול רשות

דאי אמרת שאי"ז נעשה כרשות שלו ממש, לענין לאסור על אחרים. מה"ת שיכול המקבל לערב, והרי אי"ז רשותא דידיה כלל.

ובעיקר הדברים יל"ע עוד, דהנה בגמ' ס"ט ע"ב מבואר דאין אחד שעירב נותן רשותו לשנים שלא עירבו, ואע"ג דהדר חד ובטיל לחבריה לא מהני. וצ"ע, דאי נימא שכל האיסור בלא ביטול רשותו לכולם, אינו מכח המקבל, אלא משום שלא הועיל הביטול כלפי זה שלא ביטלו לו. א"כ מ"ט הכא לא מהני הביטול, והרי ביטול לשניהם, וכלפי שניהם הועיל הביטול (ואף שהבתים שלהם אוסרים זע"ז, ע"ז שפיר מהני ביטול שיבטל אחד לחבריו, וא"צ שיבטל גם את מה שקיבל בביטול) ועוד צ"ע, מהו הנידון בגמ' שיבטל אחד את מה שקיבל בביטול לחבריו, והרי אינו נחשב כבעלים ממש לענין איסורא, וא"כ היאך יוכל לבטל לאחרים.

וי"ל בזה, ע"פ משנ"ת כבר דודאי ענין מעשה הביטול הוא כאילו נותן את רשותו לחבריו שיהיה הוא בעה"ב, והוי כעין נתינת רשותו לחבריו (ומה"ט לב"ש הוי ממש כקנין ואסור לעשותו בשבת, ומסתבר שב"ה לא פליגי בעיקר גדר ביטול רשות) אלא דמ"מ לא סגי בזה להתיר, שהרי עדיין המבטל דר בחצר, ודירוריו אוסרין. וההיתר הוא משום שע"י הביטול דירתו אינה חשובה להחלק מזה שביטל אצלו. ולפי"ז א"ש, דכל שביטל לשנים, ה"ז כאילו כל אחד זכה רק בחלק מן הבית, וא"א שיועיל הביטול לשניהם, וכך א"ש מה שדנו שאחד יבטל את מה שקיבל לחבריו.

ג. והנה בכ"ז נתבאר הא דלא סגי בביטול לאחד מבני החצר, להתיר עי"ז לכולם. אמנם יל"ע מ"ט לאותו שביטלו לו אסור להוציא, דלכאור' זה שלא עירב אינו אוסר עליו, שהרי ביטול לו, ושאר בני החצר אינם אוסרים עליו, כיון שעירב עמהם, ובד' רש"י כ"ו ע"ב מפורש שאם ביטל רק לאחד כולם אוסרין. ובאמת בתור"פ שם כתב ז"ל "דאם לא היה מבטל אלא לאחד לא היה מותר אלא לו אבל לא לאחרים" ומפורש בדבריו דלזה שביטלו לו מותר להוציא.

אמנם לכאור' דברי הר"פ צ"ע מהסוגיא ד"ע, דהתם מוכח דהיכא שלא ביטל לכל אחד אסור לכולם. דהנה תנן התם שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב, ומקשי' מזה למ"ד צריך לבטל

ומשנ"ת בדעת תור"פ צ"ע, דברף כ"ו העתיק לדברי רש"י, דהא צריך לבטל לכל אחד זהו משום דאדעתא דההיא חולקא לא עירב. ולכאור' מבואר מזה, שהאיסור היכא דלא ביטלו לכולם, אינו משום שעדיין המבטל אוסר, אלא האיסור מכח מקבל הביטול, ומשו"ה היה מועיל עירובו להתיר. וצ"ע, שהרי בד' תור"פ בדס"ח מבואר דל"ח כרשותו של מקבל הביטול לענין לאסור על אחרים, וכמשנ"ת. ועוד צ"ע, מ"ש מביטל רשותו לחצר ולא לבית, שעדיין המבטל אסור עם הבית, וה"נ כשביטל רק לאחד, הדין נותן שהמבטל עצמו עדיין אסור עם האחרים.

ולכאור' צ"ל דהא דביטול לא מהני לאסור, זהו רק משום דלא דיני' את הביטול לחומרא (וכעין הא דאין דירורין להחמיר) ומשו"ה באופן שלולי הביטול ג"כ היה אסור, שפיר חשיב כרשותו של המקבל לאסור על אחרים (דבע"כ צריך לדון את הביטול כדי להתיר)

ובמש"כ תור"פ שהמבטל רשות ביתו לחצר, עדיין הוא אסור עם הבית. יש לבאר בזה, דהא דלא מהני ביטול מבית לבית, זהו משום דלא מהני ביטול להתיר ב' רשויות חלוקות לגמרי (ולא שהביטול חל רק כלפי החצר ולא כלפי הבית, אלא הביטול חל לגמרי להיות כרשותו של מקבל הביטול, אלא שאי"ז מתיר ברשויות החלוקות לגמרי) משא"כ בביטול רשותו לאחד מבני החצר, דכיון שכולם בני החצר, שפיר מהני הביטול לכולם (אי לאו טעמא דאדעתא דההיא חולקא לא עירב)

ושור'ר בקונטרס להר"ש, שכתב לפרש דברי תור"פ, דמש"כ להטעם דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, אין כוונתו שעיקר האיסור כשלא ביטלו לכולם הוא מכח המקבל. דלעולם עיקר האיסור מכח המבטל, ומ"מ היה מקום לדון שע"י העירוב יחשב כאילו זכו כולם בביטול, וממילא יהיה מותר לכולם, וע"ז הוא שכתב תור"פ דאדעתא דההיא חולקא לא עירב. וכתב לדקדק כן מלשונו שכתב "והק' בקונטרס אמאי אסור לאחרים הרי כיון דביטל לו רשותו א"כ הויא שלו והוא עירב עם האחרים וא"כ הכל א' ואמאי אסור לאחרים" ומשמעות הדברים, שעיקר הדין צריך לבטל לכל אחד, אי"ז משום דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, אלא דזה קושיא בפנ"ע, שע"י העירוב יהיה הכל אחד. אמנם עצם הדברים צ"ב,

שכתב שאם שכח אחד ולא עירב אסור להוציא מבית לבית דרך חורין, אע"פ שב' הבתים עירבו.

ויל"ע בדברי התוס' ס"ו ע"א, שכתבו דעירוב שלא חל בע"ש אינו חוזר וניעור, וכתבו דבשכח אחד ולא עירב וביטל בשבת שפיר מהני העירוב, דכיון דחזו כולהו לאיערובי מאתמול לא בטל העירוב שלהן כלל. ומשמע דאע"פ שאחד אינו מעורב, מ"מ מהני העירוב. וצ"ל דכוונת התוס' שעיקר העירוב לא פקע, ומ"מ היתר העירוב הוא לכל בני החצר יחד, וכ"ז שלא הותרו כולם אין העירוב מתיר כלל, וצ"ע.

אמנם יל"ע מ"ט באמת לא מהני העירוב להתיר לכולם, כיון שהבית של שותפין מכח העירוב, וגם החצר שייכת לכולם, לדעת הרשב"א דס"ל שאין חילוק בין שותפות דבית אחד, לשותפות דחצר של כמה בתים (וכמו שהובא לעיל) ולעיל נתבאר דס"ל להרשב"א שהביטול לא מהני כלל כלפי זה שלא ביטלו לו. אמנם י"ל באו"א, דמש"כ השעה"צ דעירוב שמו וצריך שיערב הכל יחד, אי"ז משום שהעירוב לא התיר לכולם, אלא כלל הוא דבעינן שהעירוב יערב את כל הרשויות שיש בחצר, וכל שיש בחצר רשות שלא נתערבה לא מהני כלל העירוב.

והנה פשוט דמש"כ השעה"צ דבעינן שהעירוב יערב את כל בני החצר, היינו דווקא בבתים שאין פתח ביניהם ובאין לערב דרך החצר. אבל היכא דאיכא ביניהם פתח, כל בית מתערב עם חבירו בפנ"ע. ולפי"ז נמצא לכאור' דבכה"ג שיש פתחים בין בית לבית, יהיה מותר לזה שביטלו לו להוציא לחצר, כיון שכל הבתים נתערבו יחד (מלבד השוכח) וממילא גם החצר היא רשות של כולם יחד, ואין מי שיאסור על זה שביטלו לו.

אמנם יל"ד דהא דמהני העירוב דרך הפתחים זהו רק כלפי רשות הבתים, אבל לענין רשות החצר לא מהני העירוב. אך בדברי התור"ד בדף ע"ג לענין הדין דסומכין על עירוב במקום שיתוף, מבואר דכיון שרשות החצר טפילה לבתים, כל שנתערבו הבתים ונעשו כבית אחד, ממילא גם החצר הוי כחצר של כולם.

לכאו"א דהא התם ביטל רק לאחד ושרי. ולכאו' מ"ט לא משני דבאמת צריך לבטל לכאו"א, והא דקתני נותן רשותו היינו דמהני הביטול לענין אותו היחיד להתיר לו. וביותר ילה"ק דהא בגמ' משני דמיירי בהוה ומית, והיינו דהשתא יש שם רק אחד וזה שעירב עמו מת. ומבואר שם דקמ"ל דלא גזרי' מת אטו חי, ולדעת ר"פ צ"ע שהרי אף אם הוא חי מותר להוציא מביתו, וכל האיסור להוציא מביתו של האחר שלא ביטל לו (ועמד בזה הגאו"ר שם)

ואמרו ליישב בזה, שהר"פ יפרש דספיקא דאביי אם צריך לבטל לכל אחד, אינו אם מהני הביטול כלפי כולם, אלא בזה גופא אם מהני הביטול להתיר לזה שביטלו לו. ובאמת גם אביי מודה דר"א ורבנן דמתני' נחלקו אם צריך לבטל לכל אחד, והאבעיא דידיה היא בדעת רבנן, אם כשלא ביטל לכולם, מהני הביטול עכ"פ להתיר לזה שביטלו לו. או"ד דכ"ז שלא ביטל לכולם, לא מהני הביטול כלל, וזהו דמיייתי להוכיח לזה מהברייתא. אמנם לכאו' אי"ז מתיישב בדברי תור"פ בדף ע', שנקט דספיקא דאביי הוא גם אליבא דר"א, ויל"ע.

ועכ"פ לדעת רש"י ושאר יל"ע מ"ט באמת גם לזה שביטלו לו אסור, ולכאו' י"ל דביתו חשיב כמשותף עם כל בני החצר מכח העירוב, ואסור לו להוציא לחצר שיש בה חלק שלא נתערב עם כל השותפין. ונהי דקי"ל אין דיוורין להחמיר, מ"מ י"ל דהכא הוי תרתי דסתרי, שכל התירו להוציא הוא מכח העירוב, וא"א לדון דהוי בית רק שלו וגם בית של שותפין באותה הוצאה. אמנם אכתי צ"ע לדעת התוס' בדף ס"ג, שהתירו להוציא מבית השותפין לחצר שיש לאחרים חלק בה, ומכח זה התירו ליחיד שביטלו לו להוציא מכל הבתים למבוי, כיון שע"י העירוב נעשו כולם כבית אחד, וא"כ מאי שנא הכא.

ובשעה"צ הביא בשם המ"מ, דכל שלא הועיל העירוב על כל בני החצר, לא מהני כלל, דעירוב שמו שהוא מערב הכל יחד. ולכאו' יש לפרש כוונתו, דצריך שיחול היתר העירוב כלפי כל בני החצר, ואם אינו חל כלפי כולם, לא חל אפי' לאחד. ועיקר הדבר מבוי' בחי' המאירי בר"פ חלון,

סימן כו

סומכין על עירוב במקום שיתוף

ומשו"ה ל"ח החצר כדירה של שותפין, אלא כיון שיש בה כמה בתים, וכל בית יש לו חלק בחצר, ה"ז מקום שיש בו כמה דיורין חלוקים. והאיסור להוציא לחצר, הוא משום שכל בית ובית יש לו חלק בחצר והוא אוסר על החצר בפנ"ע.^{לג} וענין זה מבואר בסוגיא דיורש ע' ע"ב, דמי שעירב עם בני החצר ואח"כ ירש בית באמצע שבת, ה"ז אוסר על בני החצר ופרש"י הטעם משום דאדעתא דההיא חולקא לא עירב. ויל"ע, דנהי דבית זה שירש אינו בכלל העירוב, מ"מ מ"ט אסור להוציא מן הבתים לחצר, והרי הבתים הם רשות של כולם, דגם ליורש יש חלק בהם, וגם החצר היא רשות של כולם. ומבואר מזה, שכל בית יש לו דיורין בפנ"ע בחצר, ומשו"ה אע"פ שהבתים הם דירה המשותפת לכל בני החצר, מ"מ אסור להם להוציא לחצר, שיש בה דיורין שהם רק של היורש. ועיקר הדבר מבואר גם בתוס' ס"ג ע"ב, שנקטו דב' הדרים בבית אחד, ויש לאחד מהם עוד בית, אסור לחבירו להוציא מן הבית לחצר, ולא אמרי' דכיון שהם שותפין גם בבית וגם בחצר נתיר לשניהם.

וכענין מבואר גם בד' הראב"ד שהביא הרשב"א בדף כ"ו ע"ב (אמנם בד' הראב"ד מבואר שכל החילוק בין חצר לבית, הוא משום שבחצר כ"א משתמש לפני פתחו, ולכאוי' לדבריו אי"ז חילוק בין דירה אחת לכמה דיורין, אלא שבשותפות דבית חשיב כל אחד בעלים על כל הבית, משאי"כ בחצר דכל אחד יש לו חלק בפנ"ע, ועכ"פ גם בדבריו מבואר, שהאיסור להוציא לחצר אינו משום השותפות, אלא דחשיב כמוציא לחלק (חבירו)

ולפי"ז פשוט, דאף כשעירבו בחצירות, מ"מ כיון שלא אהני העירוב כלפי המבוי, נמצא שבחצירות יש לכולם דירה אחת המשותפת לכולם, משאי"כ במבוי שיש לכל אחד דיור בפנ"ע, ומשו"ה אסור להוציא מהחצר למבוי.

וקושית הרשב"א בזה היא לשיטתו, דבשו"ת הרשב"א החדשות סי' כ"ו כתב דחצר

בהא דלא מהני עירוב במקום שיתוף

א. ע"א ע"ב, מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות דברי ר"מ, וחכמים אומרים או מערבין או משתתפין. ויל"ע מהו האיסור להוציא למבוי, היכא שעירבו ולא נשתתפו. והרי כל האיסור להוציא למבוי, הוא משום שהחצר היא רשות רק של בני החצר, והמבוי רשות של כל בני המבוי. אבל הכא שעירבו כל החצירות, הרי נעשו רשות אחת, נמצא שגם החצר וגם המבוי הם רשות של כולם, ומ"ט אסור להוציא. וזה קושית הרשב"א בסוגיין שכתב ז"ל "עוד צריך לי עיון עירבו בחצרות למה צריכין להשתתף במבוי והלא מוציא מרשות משותפת לרשות משותפת ומה הפרש בין זו למי שהיו שותפין בבתים וחצרות ומבוי שאין צריכין עירוב, ושמא נאמר שלא לשכח תורת שיתוף ואין כח חמש חצרות המעורבות בככר ככח חצרות המשותפות ממש בגופו של קרקע" ולכאוי' כוונתו ליישב, דאע"פ שמדינא שרי, מ"מ כדי שלא לשכח תורת עירוב אסרו, ומה שהוסיף שאין כח חצירות המעורבת בככר וכו'. היינו דודאי לא חידשו חכמים איסור חדש כדי שלא לשכח תורת עירוב, במקום שאין בו כלל איסור חצירות. אלא שבעירוב הקלו חכמים לסמוך ע"ז שהם מעורבים בככר, אע"פ שאינם שותפין ממש. וכאן אמרו שלא לסמוך על העירוב, וכיון שבאמת אינם משותפין בגופה של קרקע אסור להם להוציא.

אמנם בדברי הר"ן ותור"פ ותורי"ד בסוגיין, מבואר דהא דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף אי"ז כדי שלא תשתכח תורת עירוב, אלא מדינא (וכמשי"ת להלן) ולפי"ז צ"ע מ"ט באמת אסור להוציא מחצירות שעירבו למבוי.

ולכאוי' יש ליישב בזה, דהנה בכ"מ מבואר דחלוק דין חצר שאינה מעורבת מבית של שותפין, דבית של שותפין יש בו דירה אחת המשותפת לכמה בנ"א. משאי"כ בחצר שאינה מעורבת, דעיקר איסורה הוא מכח דיורי הבית.

^{לג} ונתבאר ענין זה באורך לעיל סימן ח'.

רשות המבוי. אמנם יל"ע, דא"כ מ"ט הקשה רק על בתים שעירבו זה עם זה דרך פתחיהם, דהו"ל להקשות בפשיטות דכי היכי דמהני עירוב חצירות, ע"י שנעשו כל הבתים כבית אחד, ה"נ יועיל להתיר את המבוי. וגם מה שתירץ שאין המבוי בטל לחצר צ"ב, דהא ודאי איסור המבוי הוא מכח רשות החצר, והיכא שנעשו ממש כבית אחד בחצר, וכגון שהם אוכלין על שלחן אחד, פשיטא שאינם אוסרים זע"ז במבוי.

ולכאוי צ"ל, דכיון שעירוב היתר חכמים הוא, ול"ח כבית אחד ממש (וכמש"כ הרשב"א הנ"ל) לא מהני אלא כלפי אותו המקום שנתערבו בו, אבל לענין המקום שלא נעשה כלפיו העירוב, אכתי חשיבי כדוורים חלוקים ואוסרים זע"ז. וזהו שהקשה התור"ד דווקא מבתים הפתוחים זל"ז, דהיכא שהשייכות בין הבתים היא רק מכח החצר המשותפת, ממילא העירוב שביניהם חל גם כלפי החצר, דכל הבתים עם החצר נעשים דירה אחת. ולא דמי לעירוב שאינו מועיל במקום שיתוף, דהתם העירוב הוא רק כלפי רשות החצירות ע"י הפתח שביניהם, ואינו שייך למה שיש להם במבוי. וכל קושיית התור"ד היא מהא דאשכחן שב' בתים ופתח ביניהם מהני להו עירוב, ולא אמרינן דכיון שיש פתח ביניהם, העירוב חל רק על רשות הבתים. וע"ז הוא שכתב לחלק, שהחצר טפילה לגמרי לבתים, ועירוב על רשות הבתים ממילא נחשב כעירוב גם על רשות החצר. משא"כ במבוי שאינו טפל לגמרי לחצירות, ומשו"ה העירוב הנעשה בחצירות, ל"ח ממילא כעירוב גם על רשות המבוי.

וכעיקר סברת התור"ד מצינו דבר חידוש בפי' הר"ח בר שמואל בדף ע"ג ע"ב, שכתב דהא דאין סומכין על עירוב זהו מדינא (ולא משום שכתחתי התינוקות) ופירש בזה וז"ל "אבל כשמערבין בחצרות ולא נשתתפו במבוי הויה לה חצר כמו הבית, וכמו שאילו עירבו בבתים להוציא ולהכניס דרך חלונות ולא עירבו בחצר, אסורין להוציא לחצר עד שיערבו שהרי היא חוצה לרשות שנשתתפו בו, כמו כן נמי כשמערבין בחצר ולא נשתתפו במבוי, החצר כמו הבית והמבוי כמו חצר שלה, ואסור להם להוציא ולהכניס במבוי עד שישתתפו בו" ומבואר בדבריו דפשיט"ל לדינא שבאמת ב' בתים שיש פתח ביניהם, ועירבו ע"מ להתיר מזל"ז, לא מהני העירוב להתיר את החצר,

שיש בה בית אחד של ראובן ואחד של שמעון, ובית אחד המשותף לשניהם, מותר להוציא מן הבית המשותף לחצר, דהוי הוצאה מרשות שותפין לרשות שותפין. ומבוי דפליג על הנ"ל, וס"ל שאין חילוק בין בית משותף, לחצר המשותפת לכמה בתים. וכן נראה מדבריו בדף כ"ו ע"ב שחולק ע"ד הראב"ד (ועי' משנ"ת לעיל ליישב את הסוגיא דירוש לדעת הרשב"א)

אמנם אכתי צ"ע, דלכאוי הדין נותן דכיון שע"י העירוב נעשו כל הבתים והחצירות כדירה אחת, ממילא גם המבוי אינו שייך לכמה דוורין, אלא הוא שייך לחצר אחת, ואכתי תקשי מ"ט לא מהני העירוב להתיר להוציא למבוי. וביותר צ"ע, דהא לכאוי כל ענין ע"ח הוא שנעשים כולם כבית אחד, וממילא גם בחצר יש להם דירה אחת משותפת, וה"נ שיתוף מבואות ענינו שנעשו כחצר אחת, וממילא גם רשותם במבוי היא רשות של חצר אחת. וא"כ מאי שנא כשעירבו בחצירות, דלא מהני ע"י לעשות את המבוי כרשות אחת המשותפת לכולם.

והנה בתור"ד ע"ד ע"א הקשה על לישנא דמתני' שהמבוי לחצירות כחצר לבתים וז"ל "אי קשיא אי הכי אמאי אמר ר' מאיר שאם נתערבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי שהן מותרין בחצרות ואסורין במבוי והלא בחצר אלו הי' חמשה בתים פתוחין זה לזה ופתוחים לחצר וערבו כל הבתים זה עם זה דרך פתחיהן הם מותרים לטלטל בחצר דכיון דכולהו בבית אחד דיירי נמצא שכל החצר היא של אותו הבית דכולהו דיירי בית ומותרים לטלטל בחצר והם הכי נמי כשעירבו כל החצרות זו עם זו יהו מותרין במבוי בעירוב החצרות כמו שניתרת החצר בעירוב הבתים שבתוכו ואמאי בעי ר' מאיר תרתי עירוב ושיתוף" ותירץ וז"ל "יש לומר שימוש החצר והבתים שוה היא שתדיר מוציאין כלי הבתים בחצר משום דחצר היא משתמרת והלכך בטלה היא החצר לבתים וניתרת בעירוב הבתים אבל המבוי אינו שוה לחצרות שאינם רגלים להניח כלים במבוי שאינו משתמר שהיא מעבר לכל ואינו עשוי כ"א להיכנס ולצאת בו והילכך לא בטיל לגבי חצרות"

והנה לכאוי' כוונתו להקשות כנ"ל, דכיון שנעשו כולם כבית אחד, מ"ט לא מהני זה גם לגבי

עירוב (ועי' להלן עוד בדברי רש"י) ונמצא לפי"ז דכשלא עירבה כל חצר לעצמה לא מהני השיתוף להתיר הוצאה מחצר לחצר, וצ"ע דא"כ הדין נותן שלא יועיל השיתוף כלל, דהיאך אפשר שתהיה כל חצר רשות לעצמה, ויהיה מותר להוציא למבוי.

ויל"ד דבאמת למ"ד אין סומכין לא מהני השיתוף כלל היכא שלא עירבו, ומצינו כן בדברי רבנו ידידיה שהובא בתור"פ בסוגיין. שכתב להוכיח כדעת רש"י, דהיכא שעירבה כל חצר לעצמה מודו כו"ע דסומכין (כיון שאין בזה חשש שכחת תנוקות) דאל"כ מבוי שהחצירות שלו אינן פתוחות זל"ז, היאך יועיל בו שיתוף, והרי החצירות אינן יכולות לערב יחד זו עם זו. ומבואר בדבריו, דהיכא שאין סומכין, כ"ז שלא עירבו החצירות לא מהני גם השיתוף, ומזה הוכיח דכשעירבה כל חצר לעצמה לכו"ע סומכין.

וכן מבואר בראב"ד שהביאו הרשב"א והריטב"א והר"ן לעיל מ"ח, שפי' הא דאמרו התם לענין חצר שבין ב' מבואות שעירבה עם שאינה רגילה, דמיירי שנשתתפה עמה ולא עירבה עירובי חצירות, ואתיא כו"מ דאין סומכין, ומשו"ה היא אוסרת עליה, ומבוי' דלא מהני השיתוף להתיר אף את המבוי.

ולכאוי' ביאור דבריהם הוא דכיון שלא נעשו החצירות רשות אחת, לא מהני כלל השיתוף. וכל ההיתר דשיתוף שייך היכא שסומכין על השיתוף עצמו לעשות את החצירות רשות אחת, או במקום שעירבו החצירות זו עם זו, וכבר נעשו כרשות אחת, אלא שלא הועיל עירובן לענין המבוי, ואתא השיתוף להרחיב את העירוב, שיועיל גם כלפי המבוי.

ולפי"ז לכאוי' לדעת הראב"ד ג"כ מוכרח כד' רבנו ידידיה, דהיכא שעירבו החצירות לעצמן לכו"ע סומכין, דאל"כ תקשי היאך מהני שיתוף

ומה"ט הוא דלא מהני ג"כ עירוב להתיר את המבוי ובענין שיתוף.^{לד}

בהא דמהני השיתוף להתיר את המבוי בלא החצירות ב. מבואר בסוגיין דלמ"ד אין סומכין היכא דנשתתפו ולא עירבו, לא מהני השיתוף להתיר את החצירות זו עם זו. ויל"ע, דכיון שלא הועיל השיתוף לעשות את החצירות רשות אחת, היאך הוא מועיל להתיר להוציא למבוי. והרי כל חצר היא רשות לעצמה, והמבוי רשות לכולם. ולכאוי' עיקר ההיתר דשיתוף הוא שנעשים החצירות על ידו כרשות אחת, וממילא מותר להוציא מהם למבוי, וכמו בע"ח שנעשים כל הבתים כרשות אחת. וכמש"כ רש"י (בד"ה ומשתתפין) דשיתוף ענינו לשתף רשות החצירות, כמו שעירוב מערב את רשות הבתים. וא"כ היאך אפשר לאסור את ההוצאה מחצר לחצר, ולהתיר הוצאה למבוי.

והנה ברש"י בד"ה מערבין בחצירות כתב דאם עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולן במבוי, אע"פ שלא עירבו חצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן, דתנן שהמבוי לחצירות כחצר לבתים, מה עירוב חצירות משוי לבתים חדא אף שיתוף המבוי משוי חצירות חדא. ולפ"ר כוונת רש"י, דלענין ההיתר להוציא מחצר לחצר א"צ כלל לדין סומכין, אלא זהו עיקר דין שיתוף לחבר את החצירות ולעשותם אחת. וכל הנידון דסומכין הוא רק לענין היתר החצר עצמה, היכא שלא עירבו עם בני החצר שלהם. ולפי"ז נמצא דגם כשלא עירבו בני החצר זה עם זה, מותר להוציא כלי בית מחצר לחצר (אע"פ שאסור להוציא מהבתים לחצר) וכן נראה בדברי הגר"ז בשי' שפ"ז. אמנם ברש"י בד"ה בסומכין מפורש שגם ההיתר לטלטל מחצר לחצר תלוי בפלוג' דסומכין, ולפי"ז בע"כ כוונת רש"י, דדוקא כשעירבה כל חצר לעצמה מודו כו"ע דסומכין, וכמו שפי' הריטב"א בדבריו, דהיינו משום דבכה"ג שעירבו לעצמם ל"ש שכחת תורת

^{לד} אמנם צ"ע דבריו סתרי אהדדי, דלהלן ע"ד ע"ב אמרינן דאסור לעשות יחיד במקום נכרי. והרחב"ש שם פי' (כפי' הרמב"ם) דמיירי בב' בתים פתוחים זל"ז ופתוחים לחצר, וקמ"ל דלא מהני שיערבו ביניהם דרך הפתח, לעשותם ליחיד במקום נכרי. ולמש"כ בסוגיין צ"ע מאי קמ"ל, והרי העירוב שחל דרך הבתים לא מהני מידי לענין החצר, וצריך שיחול העירוב דרך החצר, והתם פשיטא של חל העירוב כיון שרשות הנכרי אוסרת (כמו בכל ב' בתים שאין פתח ביניהם) וא"ל דהא גופא קמ"ל, שהעירוב לא מהני לגבי החצר, דמשמעות דבריו דקמ"ל שאע"פ שחל העירוב, מ"מ אינן נעשים ע"י העירוב כיחיד. ולכאוי' צריך לפרש, דס"ד שע"י העירוב שדרך הפתח יחשבו כבית אחד, אע"פ שלא הועיל העירוב לגבי החצר, דמ"מ בבית הם אחד. וממילא אין הנכרי אוסר עליהם, ויועיל גם העירוב שבחצר (דהא דלא מהני עירוב במקום נכרי, היינו היכא שהם ב' ישראלים ובאים לערב, אבל הכא ל"ח כב' ישראלים כיון שבבתים הם אחד, ויל"ע)

סומכין על שיתוף במקום עירוב, מ"מ ב' חצירות שאין פתח ביניהם אסור לטלטל מזה לזה. ולפ"ר כוונתו, דדין סומכין מהני דווקא היכא שראוי לערב בין החצירות, ובזה מהני השיתוף במקום עירוב (ועי' להלן בזה) אמנם במג"א שם סק"ו, משמע שגם ב' בתים שאין ביניהם פתח ועירבו דרך החצר, אסור להוציא מזל"ז דרך חור שביניהם, וכ"פ בדבריו המחצה"ש והתו"ש (אמנם היד אפרים לא פי' כן) והדברים צ"ע, דכיון שנתערבו ונעשו כבית אחד, מאי שנא אם מוציא דרך החצר או דרך חור.

אך עכ"פ מבואר בדברי המג"א, דעירוב מהני רק להתיר הוצאה דרך המקום שעירבו דרכו, דרק כלפי זה חשיבי כמעורבין (ושם סק"ד כתב דכשעירבו דרך חלון מותר להוציא דרך חורים, וצ"ל דלא דמי לעירבו דרך חצר, דהכא עירבו דרך הכותל שביניהם, וכל הוצאה דרך הכותל הכל חדא מלתא) ולפי"ז מתפרש גדר הדין דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב, דהיינו שאע"פ שיש פתח בין החצירות, מ"מ השיתוף חל רק דרך המבוי, ולא חל דרך הפתחים שביניהם (דזהו ענין השיתוף) וממילא דאסור להוציא מזו לזו דרך פתח. ולמ"ד סומכין נכלל בהשיתוף גם ענין עירוב (וכמשי"ת להלן) וממילא הוא חל גם דרך הפתחים, וש"י להוציא מזל"ז דרך פתחים.

בדברי רש"י והריטב"א בעירבו החצירות לעצמן

ג. כתב רש"י בד"ה מערבין, ז"ל דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב היכא דלא עירבה כל חצר לעצמה, שאם יסמכו ע"ז תורת עירוב ישתכח, אבל עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולם במבוי, אף על פי שלא עירבו חצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן, ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחים, דתנן שהמבוי לחצירות כחצירות לבתים, מה עירוב החצר משוי לבתים חדא, אף שיתוף המבוי משוי חצירות חדא" ובב"י העתיק

והא א"א לערב. אמנם יל"ע, דהא דעת הרשב"א בסוגיין דסומכין מהני רק היכא שהניחו את השיתוף בבית (והוא ראוי להועיל בתורת עירוב) ולפי"ז כשלא הניחו בבית לכאן מדינא לא שייך סומכין, וא"כ היאך המבוי מותר. והר"ש אמר די"ל דבאמת דווקא היכא שעירבו החצירות זו עם זו המבוי מותר, ואע"פ שאין החצירות פתוחות זו לזו, מ"מ אפשר לערבם זו עם זו, דכיון שמכח השיתוף יהיה המבוי מותר, מהני המבוי להחשב כפתח בין ב' החצירות, ויכולים לערב דרך המבוי (ועיקר הדבר דגם מבוי מהני להחשב כפתח בין ב' החצירות לערבם יחד, מבו' בתוס' ע"ד ע"א, וית' להלן)

אמנם ברש"י בד"ה בסומכין כתב להדיא דאף למ"ד דאין סומכין, המבוי מותר, וכ"ה מפורש בריטב"א בסוגיין (וצ"ע סתירת ד' הריטב"א שבדף מ"ח הביא לדברי הראב"ד) וצ"ע כנ"ל, דממנ"פ אם החצירות נעשו כרשות אחת, מ"ט אסור להוציא מזו לזו, ואם אינם רשות אחת, היאך שרי להוציא מהחצר שהיא רשות לעצמה, למבוי שהוא רשות של כולם.

ולכאן י"ל, דבאמת מדינא א"א לחלק בזה, וכל שהותר המבוי בע"כ הותרו גם החצירות זו עם זו, אלא שאסרו חכמים להוציא מחצר לחצר כדי שלא תשתכח תורת עירוב ומ"מ התיירו את המבוי, כיון שבאמת הועיל השיתוף לעשות את כל החצירות רשות אחת (וכן נראה לפרש בד' רש"י בד"ה אין סומכין, וכמשי"ת להלן) אמנם לכאן אכתי צ"ע דעת הריטב"א, דהריטב"א בסוגיין כתב דגם למ"ד סומכין היינו דווקא היכא שהונח השיתוף בבית. ולפי"ז נמצא דכשהונח השיתוף בחצר, מדינא אינו מועיל לעירוב, ואעפ"כ מועיל להתיר את החצר.^{לה} וצ"ע ועי' משי"ת בזה להלן והנה במג"א סי' שע"ב סק"ג כתב דאף למ"ד

^{לה} אלא די"ל, דבאמת כל מש"כ הריטב"א בסוגיין דמהני השיתוף להתיר את המבוי, אף למ"ד דאין סומכין, זהו דווקא בגוונא דמיירי בסוגיין שהונח השיתוף בבית, אבל אם הונח בחצר באמת לא מהני כלל היכא שלא עירבו החצירות זו עם זו (וכמשנ"ת לעיל בדעת הרשב"א) ובזה יתיישב קצת סתירת דברי הריטב"א, ממה שהביא לדברי הראב"ד בדף מ"ה, די"ל דהתם מיירי שהונח השיתוף בחצר ולכן לא מהני אפי' להתיר את המבוי. אלא דאכתי יקשה מש"כ הריטב"א שם שהסוגיא כר"מ, והא כיון שהונח השיתוף בחצר לכו"ע לא מהני בתורת עירוב, ולכו"ע המבוי אסור אם לא עירבו החצירות. אמנם זה בלא"ה קשה (דמפו' התם דמיירי שהונח השיתוף בחצר) דמה שנקט הראב"ד דאתיא כר"מ, זה לשיטתו שהפלוג' היא בשיתוף המונח בחצר, ולא ראה הריטב"א להשיג עליו שם, כיון שאי"ז נוגע לעיקר הפירוש בסוגיא דהתם. אמנם עצם הדברים מחודשים, לומר שבאמת בגוונא שהונח השיתוף בחצר, לא יועיל כלל להתיר את המבוי, אפי' לדעת חכמים, והו"ל להריטב"א לפרש, וצ"ע.

ולכאוי יש לפרש בדברי רש"י, שאין כוונתו ליתן טעם דבעירבו א"צ לדין סומכין, אלא כוונתו לבאר דמעיקר הדין ראוי לסמוך על שיתוף במקום עירוב, כיון שע"י השיתוף נעשו החצירות חדא, משו"ה כשעירבו וליכא שכחת תורת עירוב מודו כו"ע דסומכין. וזהו שכתב דאין סומכין על עירוב וכו', שאם יסמכו ע"ז תורת עירוב תשתכח, אבל אם עירבה כל חצר לעצמה (דאז ליכא שכחת תורת עירוב) אע"פ שלא עירבו חצירות זע"ז שיתוף המבוי מחברן וכו', דשיתוף משוי חצירות חדא (אמנם בד' הריטב"א מבוי' שלא פירש כן)

ולפי"ז נמצא מבואר מדברי רש"י, שהטעם שסומכין על שיתוף לרבנן, זהו משום הך סברא דמה עירוב משוי חצירות חדא וכו'. אך צ"ע, דהא בדברי רש"י ע"ג ע"ב, מבואר דלמ"ד סומכין מהני השיתוף גם להתיר את החצר עצמה עם בתיה (היכא שלא עירבה) וכ"כ הריטב"א שם בדעתו, וע"ז לא שייך כלל סברת רש"י דעירוב משוי חצירות חדא. ולכאוי מוכרח מזה, דמש"כ רש"י הכא דשיתוף משוי חצירות חדא, אין כוונתו שזהו עיקר הטעם דסומכין על עירוב במקום שיתוף, וצ"ע, ועי' להלן (בביאור דברי תור"פ והר"ן) משי"ת ליישב בזה.

ויל"ע עוד בדברי רש"י, דהנה בד"ה בסומכין כתב דלמ"ד סומכין א"צ לערב חצירות זו עם זו, ומותר להוציא דרך פתחים שביניהם. וצ"ע, דמ"ט לא נקט טפי, שא"צ לערב גם את החצר עצמה, והיא מותרת בלא עירוב (כמו שנקט בדף ע"ג) וא"ל דמיירי כשעירבה כל חצר לעצמה, דהא בכה"ג לכו"ע סומכין, כמש"כ בהמשך דבריו.

ולכאוי י"ל בזה, דהנה בדין שיתוף מצינו שנחלקו אם צריך כ"א מבני החצר לתת חלק בשיתוף, או דסגי שיתן אחד מבני החצר עבור כולם. בדברי ריו"נ בדף ע"ג מבואר, דאפי' כשעירבו כל בני החצר ביניהם, צריך כ"א לתת חלק בשיתוף (ול"ד לעירוב בין ב' חצירות דאמרי' שליחותייהו) ובתשו' הרא"ש כלל כ"א סימן ו' בסופו מבואר דכל שעירבו בני החצר ביניהם נותנים חלק אחד בשיתוף, וזהו מדינא דבני חצר שעירבו דאחד נותן ע"י כולם. אך בדברי הד"מ בסי' שפ"ז מבואר דאף כשלא עירבו בני החצר ביניהם סגי שיתנו חלק אחד בשיתוף, והיינו משום שאין השיתוף בא לערב את דיורי החצר כ"א

דברי רש"י ופירש כוונתו דדעת רבנן דסומכין היא דווקא כשעירבה כל חצר לעצמה, והב"ח והט"ז כבר תמהו עליו, בדברי רש"י מפורש איפכא, דבכה"ג מודו כו"ע דמהני השיתוף לחברן.

והנה לפו"ר נראה מדברי רש"י, דהא דבעינן לדין סומכין זהו רק להתיר את החצר עם הבתים, היכא שלא עירבו בני החצר לעצמן. אבל לענין היתר הוצאה מחצר לחצר, א"צ כלל לדין סומכין, אלא זהו גופא ענין השיתוף לעשותם לחצר אחת (ולכאוי' רק הוצאת כלי בית מחצר לחצר הותרה בזה, אבל מבית לבית אסור להוציא, דכיון שלא עירבו החצירות זו עם זו, נעשו כחצר אחת שאינה מעורבת) ולפי"ז לכאוי' ה"ה דכשלא עירבו בני החצר לעצמן, מותר להוציא מחצר לחצר (ומה דנקט רש"י שעירבה כל חצר לעצמה, היינו דבכה"ג אין נ"מ בהא דאין סומכין) ומה שנחלקו תנאי אם סומכין, זהו רק להתיר את בתי החצר עם החצר היכא שלא עירבו. ובאמת בדברי הגר"ז נראה שנקט כן בד' רש"י, וכמו שהובא לעיל.

אמנם ברש"י בד"ה בסומכין כתב ז"ל "ובחצירות פליגי, רבנן סברי כיון דנשתתפו במבוי אין צריכין לערב חצירות זו עם זו, ומותרין להוציא מזו לזו דרך פתחים שביניהם, שהרי שיתוף המבוי שהן פתוחות בו מחברן, וסומכין על שיתוף המבוי תחת עירוב של חצר" ומפורש בדבריו שהנידון דסומכין הוא גם לענין ההיתר לטלטל מחצר לחצר. ולכאוי' צריך לפרש, דמש"כ רש"י דלכו"ע מותר לטלטל מחצר לחצר, זהו דווקא היכא שעירבה כל חצר לעצמה, וכ"כ להדיא הריטב"א והתור"פ בדעת רש"י. ולפי"ז מתפרשים דברי רש"י בד"ה בסומכין, דמיירי הכא שלא עירבה כל חצר לעצמה, ובכה"ג למ"ד דאין סומכין, אסור גם להוציא מחצר לחצר.

והנה רש"י נתן טעם לדבריו דמה עירוב משוי בתים חדא אף שיתוף משוי חצירות חדא, ולמד כן מלישנא דמתני' ע"ג ע"ב. וצ"ע דלכאוי' טעם זה שייך גם בלא עירוב, וא"כ מ"ט בלא עירוב בעינן לדין סומכין. ובאמת בריטב"א והתור"פ כתבו טעם אחר, דהיכא שעירבו בחצירות מודו רבנן דסומכין, כיון שאין בזה חשש שמא תשתכח תורת עירוב (והריטב"א תמה ע"ד רש"י, שאי"ז כוונת המשנה, וכתב דאפשר שגם כוונת רש"י להך טעמא, ומתני' שהביא לסמך בעלמא)

זהו רק לענין עירוב החצירות זו עם זו, אבל לענין עירובי חצירות שעושים בני החצר להתיר את החצר עצמה מודו כו"ע שאין סומכין, ואח"כ הביא בדברי הרמב"ם מבואר דאף כשלא עירבו בני החצר לעצמן מהני השיתוף להתירן. והגאון תמה דדבריו סתרי אהרדי, דממה שנקט בדברי רש"י משמע שעיקר הפלוגתא דסומכין הוא דווקא היכא שלא עירבה כל חצר לעצמה. ואח"כ כתב שעיקר הפלוגתא היא כשעירבה כל חצר לעצמה, דהיכא שלא עירבה לכו"ע אין סומכין. ולכאור' צ"ל (והביאו שכ"כ הנצי"ב) שאין כוונת הריטב"א לפרש שהפלוג' דסומכין היא היכא שעירבה כל חצר לעצמה, דלעולם מיירי דווקא כשלא עירבה כל חצר לעצמה, ובעירבה לא פליגי. אלא כוונת הריטב"א, דגם למ"ד סומכין, מהני השיתוף רק להוציא מחצר לחצר, ולא מהני להוציא מהבתים לחצר, כיון שאינו מועיל במקום העירוב של החצר לעצמה.

ולפי"ז נמצא שעיקר הפלוגתא דתנאי אם סומכין על שיתוף, קאי על כומתא וסודרא שכבר יצאו מן הבית ועומדים בחצר, ולא משמע כן. וי"ל עוד נ"מ, באופן שחצר אחת עירבה לעצמה וחברתה לא עירבה, דבכה"ג נחלקו אם מותר להוציא מזו שעירבה לזו שלא עירבה. ועוד נ"מ כשבכל חצר דר רק אדם אחד, דגם בזה שייך הפלוג' דסומכין (וכמשנ"ת בזה לעיל בד' רש"י)

ה. בעיקר סברת רש"י דשיתוף משוי חצירות חדא, יל"ע דלכאור' כיון שלא עירבו הבתים של חצר אחת, עם בני חברתה. נמצא דאף שנעשו כחצר אחת, מ"מ הם כחצר אחת שאינה מעורבת, וא"כ נהי דמותר להוציא כלי הבית מחצר לחצר, דהוי כטלטול בתוך החצר (וביותר מד"א תלוי בנידון בכל חצר שאינה מעורבת) מ"מ יהיה אסור להוציא מן הבית לחצר. וע"ז י"ל שאין דיורין להחמיר, ולחומרא ל"א שנעשו כחצר אחת. אך עכ"פ יהיה אסור להוציא מבית לבית, וגם להוציא מהבית לחצר אחרת בלא הנחה בחצר יהיה אסור, שהרי הוא מוציא לחצר אחרת שלא עירב עמה. וא"ל דאה"נ, דהא בדברי רש"י משמע שבכה"ג א"צ כלל לערב החצירות זו עם זו.

ולכאור' צריך לפרש דכוונת רש"י שגם הבתים נעשים כחדא ע"י השיתוף, וביאור הדבר,

בפנ"ע, אלא את כלל החצר, וכלפי זה חשיבי כולהו כחדא (וכן מבואר בד' הגר"א בסי' שצ"א, שהוכיח מדין זה דבני חצר חשיבי כישאל אחד לגבי המבוי, ואכמ"ל) והנה באופן שכל חצר נתנה רק חלק אחד בשיתוף, פשיטא שא"א לסמוך על השיתוף במקום עירוב של בני החצר ביניהם, ודווקא כשכל אחד נתן, אלא שנתנו לשם שיתוף, אפשר לדון שיועיל השיתוף במקום העירוב של החצר עצמה (וכ"כ הד"מ שם, אלא שכתב לזה באור"א, ויל"ע)

והנה במתני' דבעה"ב שהיה שותף עם שכניו, משמע לפו"ר שאחד היה שותף עם שכניו, ונראה מזה שא"צ שכל אחד מבני החצר יתן חלק, ועמד בזה החזון"א. ולפי"ז יש ליישב דברי רש"י, דהא מש"כ בד"ה סומכין קאי על בעה"ב שהיה שותף, ובכה"ג א"א שיועיל השיתוף במקום העירוב שבין בני החצר עצמה, ולכן פרש"י דמהני השיתוף להתיר להוציא מחצר לחצר. אך צ"ע דלפי"ז נמצא דגם למ"ד סומכין, מותר רק להוציא כלי בית מחצר לחצר, אבל להוציא מהבית לחצר אסור (דהא בע"כ מיירי בלא עירבו, דאל"כ מודו כו"ע דסומכין, והשיתוף שנתן אחד לא מהני במקום עירוב החצר עצמה) ומשכח"ל רק בכומתא וסודרא, או כשחצר אחת עירבה, והב' לא עירבה, ולא משמע כן.

ועוד י"ל בפשיטות (ומתיישב בזה טפי דברי רש"י) דבאמת צריך שכל אחד יתן חלק בשיתוף (עכ"פ היכא דלא עירבו) והא דתנן בעה"ב שהיה שותף עם שכניו, דמשמע אחד עם אחד, בע"כ מיירי כשהיה בעה"ב אחד בכל חצר, וא"צ כלל עירוב בחצר עצמה, ומשו"ה פרש"י שהנידון דסומכין הוא רק לענין ההיתר להוציא מחצר לחצר (וזה מתיישב למש"כ הריטב"א והתור"פ בדעת רש"י, דהא דבעירבו מודו כו"ע דסומכין זהו משום דליכא בזה חשש שכחת תנוקות, ולפי"ז נראה פשוט דדוקא בכמה בנ"א שעירבו הדין כן, דע"י שמעריבים בחצר עצמה, לא משתכח תורת עירוב, אבל בבית אחד בכל חצר, שאינם צריכים לערב, ל"ש האי טעמא)

ד. הריטב"א הביא דברי רש"י דבעירבו החצירות לעצמן מודו כו"ע, והסכים לדבריו, ואח"כ כתב דלפום סברא הוה משמע דהא דסומכין

ובזה מבואר היטב סברת הר"ן והרי"ד, שהשיתוף כולל גם את הבתים, דענין השיתוף הוא שחצר זו עם הבתים שבה, באה להשתתף עם חצר זו עם הבתים שבה, וכמשנ"ת. ונראה שזהו ג"כ כוונת רש"י במש"כ דשיתוף משוי חצירות חדא, דהיינו שכל החצר והבתים נעשים חדא עם החצר האחרת, ודוק בזה.

והנה העירו דכיון שמצינו שאפשר לעשות את החצירות לחדא ע"י שיתוף ביין, א"כ מ"ט כשאננס פתוחות למבוי ועירבה כל אחת לעצמה, לא מצינו שאפשר לשתף אותם זו עם זו ע"י יין המונח בחצר, אלא בעינן דווקא עירוב.

ובאמת הפרישה בסו"ס שפ"ז נסתפק בזה, דאפשר שאפילו אם אין משתתפין אלא שמערבין דרך החצירות יחד סגי ביין, כיון דמה שמערבין יחד הוא רק כדי לערב את החצירות זו עם זו. והוכיח מד' הפוסקים בכ"ד דגם לזה בעינן פת, והביא שמפורש כן ברש"י בסוגיין, דעירוב בין ב' חצירות הוא לעולם של פת, וכ"ה מבואר בכל הראשונים שהביאו לדברי רש"י ולא חלקו עליו בזה (והביאו שמרומי שדה כתב בדעת הר"מ, שאפשר לערב ב' חצירות ע"י יין, וכ"כ התפא"י בהקדמה לעירובין)

ולכאוי צריך לבאר בטעם הדבר, שהאיסור להוציא מבית לחצר, וכן להוציא לחצר אחרת, הוא מכח רשות הבתים השולטת על החצר. ומשו"ה דין עירובן הוא ע"י שיתערכו הבתים זה עם זה (ואע"פ שבאמת אם יתערכו החצירות יתערכו גם הבתים זע"ז כמשנ"ת, מ"מ לא מצינו עירוב אלא על הדבר האוסר, והכא האוסר הוא הבתים) משא"כ במבוי, שאיסורו הוא מכח רשות החצירות השולטת על המבוי (וכמשי"ת בזה בסי' ט"ז) ומשו"ה צורת העירוב במבוי הוא ע"י שמשתתפין החצירות זע"ז.

דהנה התוס' בסוגיין כתבו דסומכין על שיתוף במקום עירוב, טפי ממה שסומכין על עירוב במקום שיתוף, ובטעם הדבר כתבו ז"ל "שהשיתוף לכל הבתים והחצירות שכולם משתתפין יחד, אבל עירובי חצירות דפת אין לו להועיל כ"כ במבוי" וכע"ז כתב הר"ן בסוגיין שנקט דמדינא לולי הגזירה דתשתכח היו סומכין על שיתוף במקום עירוב (אע"פ שעל עירוב במקום שיתוף אין סומכין מדינא) וביאר בזה וז"ל "דרבנן סברי דאי נשתתפו במבוי אין צריך לערב בחצרות ששתוף המבוי כולל הכל" ובפסקי הרי"ד כתב ז"ל "ואם נשתתפו במבוי דין הוא שיהו מותרין גם בחצירות, שכיון שעיריבו ונתחברו מבחוץ כל שכן בפנים" ומשמעות דבריהם דהא דסומכין על שיתוף אי"ז משום דחשיב כאילו עשה גם עירוב (וכמשי"ת להלן בדעת כמה ראשונים) אלא השיתוף עצמו מערב גם את רשות הבתים, וצ"ע שהרי ענין השיתוף הוא לערב רק את החצירות, ומשו"ה הוא נעשה ביין ומונח בחצר כמש"כ רש"י, וא"כ היאך מהני השיתוף לערב את רשות הבתים.

וצ"ל בביאור הדברים, דענין "חצר" האמור בסוגיין, לא קאי רק על המקום שחוץ לבתים. אלא החצר היא מקום הכולל בתוכו כמה דיורין, באופן זה שחלק ממנו משמש את כולם יחד לשימושי חצר, וחלקים ממנו משמשים לכ"א בפנ"ע לדיורי בית. ומש"כ רש"י ושאר דשיתוף נעשה ביין כיון שהוא משתף את החצירות, אין הכוונה בזה, דכיון שהוא נעשה רק על המקום החיצון, א"צ פת. אלא הכוונה בזה, דכל שבאים לערב את הבית המיוחד לדירה עם בית אחד, צריך להיות בפת שהוא עיקר הדיורין. אבל כשבאים לשתף את כלל החצר, דהיינו החצר עם הבתים שלה יחד, עם חצר אחרת, סגי לזה ביין, כיון שהשיתוף כולל את כל החצר שאינה מיוחדת רק לדירה.

סימן כז

בגדר הדין דסומכין על שיתוף ועל עירוב

משום שא"צ שהשיתוף יחשב כמעשה עירוב, אלא השיתוף עצמו מתיר את החצירות כמשנ"ת.¹⁷

אך בדברי הריטב"א והרשב"א בסוגיין מבואר שנקטו דהא דסומכין על שיתוף, זהו דווקא היכא שהונח השיתוף בבית (ועוד מבואר בדברי הריטב"א, שאם היה צריך להניח את השיתוף דווקא בחצר, לא היה מועיל העירוב המונח בבית במקום שיתוף, ומזה הוכיח הריטב"א דשיתוף מהני גם כשהונח בבית) ונראה מזה, דענין סומכין אינו שהשיתוף עצמו בכחו להתיר את החצירות, אלא דמעשה השיתוף חשיב כאילו נעשה גם עירוב, ומשו"ה לא מהני כשהונח בחצר, דדבר המונח בחצר מהני רק לערב את רשות החצירות ולא את רשות הבתים.

וברשב"א ע"ג ע"ב הקשה בהא דס"ד התם דכל שיתוף שאין מכניסים ומוציאים אותו דרך פתחים לאו שמיה שיתוף (ופרש"י דכל שיש פתח ביניהם אינם יכולים להשתתף משום גזירה שמא לא יוציאו דרך מבוי) דא"כ כשעירבו בחצירות היאך סומכין ע"ז לשיתוף דהא מבוי זה אינו בר שיתוף. ומבואר בדבריו, דלמ"ד סומכין על עירוב, העירוב עצמו נחשב לשיתוף, ומשו"ה בחצירות הפתוחות זו לזו דלא מהני בהו שיתוף, לא מהני גם עירוב במקום שיתוף. וזה כמשנ"ת בשיטת הרשב"א, דגם ענין סומכין על עירוב, אינו שהעירוב עצמו מתיר את המבוי, אלא דחשיב כאילו העירוב הוא גם שיתוף¹⁸ (ועי' להלן מה שילה"ק בזה בשי' הרשב"א)

א. מבואר בסוגיין דלרבנן סומכין על שיתוף במקום עירוב ועל עירוב במקום שיתוף, ובברייתא קתני דטעמא דר"מ משום שלא תשתכח תורת עירוב, ומשמע שגם הוא מודה דמדינא ראוי שיסמכו, אלא דגזרו משום שכחת התנוקות. ויל"ע בגדר הך דינא דסומכין על שיתוף במקום עירוב, אם הוא משום שבמעשה השיתוף נכלל גם מעשה עירוב, דכיון שכ"א נתן פתו או יינו ע"מ להתערב יחד, ה"ז כאילו עירבו (ואע"פ שייך אינו מועיל לעירוב, מ"מ מגו דמהני לעירוב מהני לשיתוף, וכמש"כ רש"י) או"ד שאי"ז משום דחשיב כאילו עירבו, אלא שהשיתוף עצמו מערב גם את החצירות, ומתיר הוצאה מחצר לחצר. וכע"ז יל"ד גם לגבי הדין דסומכין על עירוב במקום שיתוף, אם זהו משום שהעירוב כולל ג"כ שיתוף, והוי כאילו נשתתפו. או"ד דכיון שנתערבו הבתים ונעשו כבית אחד, ממילא גם המבוי מותר.

והנה בדברי התוס' והר"ן והרי"ד שהובאו לעיל, שכתבו דטעמא דשיתוף מהני במקום עירוב הוא משום שהשיתוף כולל הכל. משמע שהשיתוף עצמו דינו לערב גם את רשות הבתים (דברשות החצירות נכלל גם רשות הבתים כמשנ"ת לעיל) ואי"ז דין נוסף שע"י השיתוף חשיב כאילו עירבו. ובאמת דעת התוס' והר"ן, דסומכין על שיתוף במקום עירוב, אף היכא שהונח השיתוף בחצר, אע"פ שעירוב אינו מועיל בכה"ג (וכן מבואר בדברי הראב"ד שהובאו ברשב"א) וי"ל דהיינו

¹⁷ אמנם בדברי הגר"א בס' ש"ו מבואר, דהא דסומכין אף על שיתוף המונח בחצר, זהו משום דמגו דמהני לשיתוף מהני לעירוב, וכמו דמהני שיתוף ביין. ויש שהבינו בכוונת הגר"א, דכוונתו שזה רק למ"ד דגם ביין סומכין (וא"כ אי"ז כדעת הראשונים הנ"ל, דמבוי בדבריהם דלכו"ע מהני שיתוף המונח בחצר) אך פי' זה מחודש בדברי הגמ', דנמצא שנחלקו אמוראי בסוגיין אם מהני שיתוף המונח בחצר. ובבה"ל שם משמע שפי' כוונת הגר"א, שהביא רק דוגמא מדברי הגמ', דשייך שיועיל משום מגו (ועוד י"ל דהגר"א נקט שלא נחלקו האמוראים אם אמרי' מגו, אלא לכו"ע אמרי' מגו, ולמ"ד דין לא מהני, זהו משום דדוקא בעליוה לשיתוף מהני, וכמש"כ התוס') ולפי"ז אין להוכיח ממש"כ הראשונים דמהני שיתוף המונח בחצר, דס"ל שהשיתוף עצמו מתיר. אך בדברי הבה"ל שם מבואר שנקט דכ"ד הגר"א הם רק לפרש היאך השיתוף מועיל גם במקום העירוב של החצירות עצמם, אבל לענין מה שהשיתוף מתיר להוציא מחצר לחצר א"צ לדין מגו, ויל"ע.

¹⁸ אמנם נראה פשוט שאין כוונת הרשב"א שכדי לסמוך על עירוב במקום שיתוף, יצטרכו להוליק את העירוב דרך פתחים, אלא כל דבריו הם לשיטת רש"י שהביא שם, דגזרו דלא מהני שיתוף כלל בחצירות הפתוחות זו לזו (גזירה שמא לא יוציא דרך פתחים) וכיון שגזרו שלא יועיל במבוי זה שיתוף, ה"ה דל"מ גם עירוב במקום שיתוף.

בזה פשוט, דכיון שבני החצר חלוקים זמ"ז, א"א שיתערבו עם בתי חצר אחרת, וא"כ מ"ט הכא מהני השיתוף להחשב כאילו עירבו בין ב' החצירות, והרי כל חצר לא עירבה לעצמה (ובשלמא א"נ שהשיתוף עצמו מתיר את הטלטול מחצר לחצר, שפיר דמי, אבל למשמעות דברי הריטב"א שנכלל בשיתוף עירוב, צ"ע) וצ"ל שהשיתוף מערב את כלל דיורי חצר זו, עם כלל דיורי החצר האחרת, ולא אכפ"ל במה שלא עירבו בינם לבין עצמם. אך צ"ע, דא"כ מ"ט בעירוב בלא שיתוף לא משכח"ל כה"ג.

ב. והנה בגמ' נחלקו אמוראי אם בפת כו"ע לא פליגי דסומכין, והפלוגתא היא דווקא ביין, או"ד דביין כו"ע ל"פ דאין סומכין, ופליגי בפת. וברש"י בד"ה דבחדא סגיא פי' בדעת המ"ד דבפת ל"פ וז"ל "דהא פת חזי הכא והכא ובין למר ובין למר סומכין על שיתוף במקום עירוב, כי פליגי ביין דלר"מ לא סמכין עליה דאין מערבין לחצירות ביין, ולרבנן שרי, אע"ג דיין בחצר לא סגי, מגו דחזי למלתיה בשיתוף סמכין עליה בעירוב" ומבואר בדבריו דטעמא דר"מ הוא משום שייך לא חזי לעירוב, וטעמא דרבנן משום מגו (וזהו שכ' דכו"ע מודו בעיקר הדבר, ששייך שיועיל השיתוף במקום עירוב) ועוד מבואר ברש"י דלהך מ"ד בעירוב כו"ע מודו שהוא מועיל במקום שיתוף, כיון שנעשה בפת דחזי לשיתוף, וזה לשיטתו דטעמא דר"מ הוא רק משום דיין לא חזי לעירוב.

ולכאוי יש ללמוד מדברי רש"י, דהא דסומכין אי"ז משום שהשיתוף עצמו מתיר גם להוציא מחצר לחצר, אלא משום דנכלל בשיתוף גם מעשה עירוב, וחשיב כאילו עירבו, ומשו"ה בעינן שיהיה במידי דחזי לערובי, וגם הא דמהני לרבנן, זהו רק משום דמגו שהועיל היין לשיתוף הוא מועיל גם לעירוב (דאי אמרת שהשיתוף עצמו מתיר, מה אכפ"ל שנעשה במידי דלא חזי לערובי)

אמנם התוס' ושאר חלקו על מש"כ רש"י דלכו"ע סומכין על עירוב כיון שהוא בפת, ופרשו בזה דכל הא דבפת כו"ע לא פליגי, זהו דווקא בשיתוף דמדינא אפשר לעשותו ביין, וכיון שעלוהו ועשו בפת מהני לעירוב. ובר"ן והרשב"א נתפרש יותר, דכיון שעשו בפת מינכרא מלתא שעשו כן כדי שיועיל גם לעירוב, וליכא למיחש לשכחת התנוקות. ולפי דבריהם י"ל דהא דמהני יין

וכן משמע בלשון הריטב"א שביאר את הדין דסומכין וז"ל "ובודאי דשורת הדין שיהא עירוב עולה לשיתוף ושיתוף עולה לעירוב דאמאי לא כיון שהכל ענין אחד לשנתף החצירות ולעשותן כאחת, וכי השם של עירוב או שיתוף גורם מה לי עירוב ומה לי שיתוף" ומשמעות הדברים שאין השיתוף עצמו מתיר, אלא שהוא עולה לעירוב, דכיון שבאו לשנתף את החצירות לעשותן כאחת, חשיב ג"כ כאילו עירבו.

והנה הריטב"א הביא דברי הרמב"ם דשיתוף מהני גם במקום העירוב של החצר עצמה, וכן נראה מפשטות דברי הגמ' בדף ע"ג ע"ב, אמנם הריטב"א עצמו פקפק בזה. והנה לכאוי פשוט דלדעת הרמב"ם הא דמהני השיתוף לערב את החצר עצמה, זהו משום דחשבי' ממש כאילו עירבו, וכיון שכל אחד נתן חלק בשיתוף, נכלל בזה מעשה עירוב של החצר עצמה. אבל א"נ שההיתר דסומכין הוא משום שהשיתוף עצמו עושה את החצירות לחדא (וכמו שנראה מדברי הראשונים שהובאו לעיל) לכאוי זה מהני רק לענין עירוב החצר עם חברתה, ולא לענין עירוב החצר עצמה. אמנם צ"ע דפשטות דברי הגמ' בדף ע"ג, דמהני שיתוף במקום עירוב החצר עצמה (וביותר מבואר שם, דבכה"ג ששכח אחד ולא עירב דליכא חשש דשכחת התנוקות, גם ר"מ מודה בזה) ולכאוי לא מצינו חולק בזה מלבד הריטב"א, וצ"ע.

והנה בדברי הריטב"א עצמו מבואר דאע"פ שהשיתוף מועיל כאילו נעשה עירוב (וכמשנ"ת) מ"מ אי"ז מועיל במקום עירוב החצר עם עצמה, אלא רק במקום העירוב שבין ב' חצירות. ובטעם הדבר כתב הריטב"א וז"ל "דעד כאן לא אמרו רבנן שסומכין על שיתוף במקום עירוב אלא לענין היתר חצירות הפתוחות זו לזו שזה דומה לענין שיתוף במבוי אלא שהשיתוף בא לחברן במבוי והעירוב בא להשתמש מזו לזו דרך פתחים" והיינו דבשיתוף נכלל מעשה עירוב בין ב' חצירות, כיון שגם ענין השיתוף הוא לערב את החצירות זו עם זו, אבל לא נכלל בו מעשה עירוב של החצר לעצמה.

אך צ"ע, דהנה לדברי הריטב"א הפלוג' דשיתוף היא דווקא היכא שלא עירבה כל חצר לעצמה (וכמו שהובא לעיל) ולא מצינו עירוב בין ב' חצירות היכא שלא עירבה כל חצר לעצמה, והטעם

ע"ב, דבשכח אחד ולא עירוב סומכין על שיתוף, כיון דליכא בזה חשש לשכחת תנוקות, אבל בשכח אחד ולא נשתתף אין סומכין)

ולפי שיטתם נמצא לכאור' דר"מ ורבנן בתרתי פליגי, חדא דלר"מ חיישינן לשכחת תנוקות, ולרבנן לא חיישינן. ועוד דלר"מ עירוב מועיל מעיקר הדין לשתף את החצירות, ולרבנן לא מהני. ויל"ע בגמ' ע"ג ע"ב, שהקשו רישא ר"מ וסיפא רבנן, ומשמע דחדא פלוגתא היא, ויש לדחות.

אמנם צ"ע, דהנה הראשונים דנו מ"ט למ"ד בפת כו"ע לא פליגי, אין סומכין על עירוב אע"פ שהוא נעשה בפת הראויה גם לשיתוף (ודעת רש"י דלהך מ"ד באמת כו"ע ל"פ דסומכין על עירוב) והר"ן כתב לבאר בזה וז"ל "והיינו טעמא משום דכיון דשתוף לא בעי פת ואינהו שתפי בפת מינכרא מילתא דלשם עירוב נמי עבדי וליכא משום שמא תשתכח תורת עירוב, ומינכרא נמי מילתא דלשם שיתוף עבדי ליה מפני שהניחיהו בחצר שבמבוי כדין שתופי מבואות, אבל כי גבו לשם עירוב והניחיהו בבית שבחצר כדין עירוב חצרות לא מינכרא מילתא שנתכוונו לשם שיתוף" וכע"ז כתב בתור"פ וז"ל "דודאי גבי שיתוף דדינו ביין ובשאר מילי א"כ כי שינו אותה לעשות בפת מוכחא מלתא שנעשה גם לצורך החצירות, אבל בעירוב חצירות דבפת לא מוכחא מלתא שנעשה נמי לצורך המבוי, שהרי משפט עירובי חצירות כך הוא בפת"

וצ"ע דלכאור' לשיטתם הו"ל לחלק בפשיטות, דהא דבפת כו"ע ל"פ זהו דווקא בשיתוף דמדינא לכו"ע סומכין, וכל החשש רק משום שכחת תנוקות, ומשו"ה בפת דמינכרא מלתא לא מהני. משאי"כ בעירוב דמדינא לא מהני, כיון שהוא מערב רק את הבתים ולא את המבוי, וממילא דלא מהני מידי מה שעושה ע"י פת. ומ"ט הוצרכו לטעם דבעירוב לא מינכרא מלתא (ובאמת התוס' כתבו דהא דשיתוף בפת מהני טפי מעירוב, זהו משום שהשיתוף כולל רשות הבתים והחצירות, אמנם בדברי התוס' לא משמע שכוונתם דעירוב מדינא לא מהני, אלא כוונתם דבשיתוף יש מעליותא שהוא כולל רשות הבתים והחצירות)

ואמרו לבאר בזה, דר"מ ורבנן לא פליגי אם חוששין לשכחת התנוקות. וכו"ע מודו דמדינא השיתוף עצמו ראוי להתיר גם את

לרבנן אי"ז משום מגו, אלא עיקר דין סומכין הוא משום שהשיתוף עצמו מתיר להוציא מחצר לחצר, וממילא ל"ב שיהיה מידי דחזי לעירוב, והא דר"מ פליגי ביין, זהו רק משום דביין יש יותר חשש דשכחת התנוקות (אמנם הריטב"א והרשב"א הזכירו בדבריהם גם דהא דמהני יין זהו משום מגו, וזה כמשנ"ת בשיטתם, דטעמא דשיתוף משום דנכלל בו גם מעשה שיתוף, ומשו"ה ס"ל שצריך שיהיה מונח בבית)

ג. אמנם בשיטת רש"י יל"ע, דלפי פירושו נמצא דפלוגתא דר"מ ורבנן היא בעיקר הדין אם אמרינן מגו, וצ"ע דבברייתא מבואר דגם לר"מ הא דלא מהני זהו משום שכחת התנוקות, וכן הקשה הקר"א. וכע"ז הקשה בבהגר"א בסי' שפ"ז, דכיון דטעמא דר"מ משום שכחת התנוקות, מאי מהני שנשתתפו במידי דחזי לעירוב, והרי אכתי יש לחוש שתשתכח תורת עירוב.

ועוד יל"ע, דבדברי רש"י משמע שההיתר דסומכין הוא משום שהשיתוף עצמו מתיר, שהרי בד"ה מערבין כתב דהא דבעירובו לכו"ע סומכין זהו משום שהמבוי לחצירות כחצר לבתים, ומה עירוב חצירות משוי לבתים חדא, אף שיתוף המבוי משוי חצירות חדא. ולכאור' להך סברא אין חסרון כלל ביין, דכיון שנעשה שיתוף בין החצירות, ממילא מותר להוציא מחצר לחצר (ואמנם י"ל שאין כוונת רש"י שם לבאר את טעם הדין דסומכין, אלא דבכה"ג שעירבה כל חצר לעצמה א"צ כלל לדין סומכין, אך למה שנקטו הראשונים שכל המעליותא בעירבה החצר היא רק משום שאין בזה חשש לשכחת התנוקות, בע"כ צ"ל דכוונת רש"י לבאר את עיקר הטעם דסומכין על שיתוף, וכמשנ"ת בזה לעיל) וא"כ מ"ט נקט רש"י דכשנשתתפו במידי דלא חזי לעירוב לא מהני, דהא נשתתפו החצירות ונעשו חדא.

והנה התור"פ והר"ן ופסקי הרי"ד כתבו, דהא דתניא בברייתא דטעמא דר"מ הוא משום דחייש' שלא תשתכח תורת עירוב, קאי רק על הא דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב, דמדינא היה ראוי לסמוך ע"ז משום שהשיתוף כולל הכל. אבל הא דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, זהו מעיקר הדין כיון שהעירוב נעשה רק על הבתים ולא על החצירות (ופירשו בזה את המבוי בגמ' ע"ג

במקום שיתוף, והרי כיון שעירבו בחצירות הרי הם מוציאים מרשות משותפת לרשות משותפת, ותי' דכדי שלא תשתכח תורת עירוב עירוב החמירו שלא לסמוך על מה שהם מעורבות בככר. ולדברי הרשב"א נמצא לכאן, לדעת רבנן דלא חיישינן לשכחת התנוקות, א"צ לדין מחודש דסומכין על עירוב כאילו נשתתפו, אלא דכיון שעירבו הבתים נעשו כשותפין והם מוציאים מרשות משותפת לרשות משותפת.

וצ"ע, דברשב"א כתב להוכיח דשיתוף שהניחו בבית מהני, מהא דסומכין על עירוב במקום שיתוף, אע"פ שהעירוב מונח בבית. והנה הרשב"א כתב להוכיח דשיתוף שהניחו בבית מהני, מהא דסומכין על עירוב במקום שיתוף, אע"פ שהעירוב מונח בבית, ומבואר בדבריו שאם היה הדין להניח את השיתוף דווקא בחצר, לא היה אפשר לסמוך על עירוב המונח בבית. וצ"ע דנהי שאין כאן שיתוף, מ"מ מ"ט אסור להוציא מהחצר למבוי, והרי מוציא משותפין לשותפין, ולרבנן לא חיישינן לשכחת התנוקות.

וכן צ"ע במה שנקט ברשב"א בדרך ע"ג ע"ב, דעירוב שאין ראוי להוציאו דרך פתחים, אין סומכין עליו במקום שיתוף, דלכאן תיפו"ל דכיון שעירבו נעשו שותפין.

ואשר מבואר מזה, דמש"כ הרשב"א דלא מהני מה שנעשו כשותפין להתירם, משום דחיישינן לשכחת התנוקות. אי"ז רק לדעת ר"מ, אלא גם רבנן מודו בזה דחיישינן לשכחת התנוקות. וטעמא דרבנן הוא משום דס"ל שע"י העירוב חשיב כאילו נשתתפו ג"כ (וכמשנ"ת לעיל בדעת הרשב"א) ומשו"ה הוא דמהני. וזהו שנקט הרשב"א, דהיכא שא"א לדון שנכלל בעירוב גם שיתוף לא מהני לכו"ע.

ד. בעיקר הנידון אם הא דסומכין על עירוב הוא משום דנכלל בעירוב גם מעשה שיתוף, או שהעירוב עצמו מתיר. מציינו עוד נ"מ בזה, דהנה בגמ' להלן ע"ד אמרו דמבוי שצידו אחד נכרי אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו וכו'. ולפי"ה הר"ח והרמב"ם שם מיירי בחצירות של ישראל הפתוחות זו לזו ועירבו ביניהם, וס"ד דכיון שעירבו נעשו כיחיד ואין הנכרי אוסר עליהם (ולא לבתים שאינם פתוחים זו לזו ועירבו דרך החצר, דהתם אין העירוב חל כלל כיון שרשות הנכרי אוסרת) וקמ"ל

החצירות, ותקנו חכמים דבעינן נמי עירוב כדי שלא תשתכח תורת עירוב. אלא דרבנן ס"ל דסומכין על שיתוף במקום עירוב, והיינו דבמעשה השיתוף נכלל מעשה עירוב, והוי כאילו עירבו (ול"ש בזה לאסור משום שכחת התנוקות, שהרי התקנה היא לערב, והכא עירוב) ור"מ ס"ל דלא נכלל בשיתוף מעשה עירוב, והשיתוף עצמו אינו מתיר משום גזירה. ולפי"ז נמצא שאין כאן ב' מחלוקות בין רבנן ור"מ, דגם מה שנחלקו לגבי עירוב הוא בהך מלתא, דכו"ע מודו שמעשה העירוב בעצמו אינו מתיר את המבוי (וזה אינו משום גזירה אלא מדינא, כמש"כ הראשונים הנ"ל) אלא דרבנן ס"ל דכשעירבו נכלל בזה ג"כ שיתוף, דכל שעשו מעשה להתערב יחד ה"ז נידון גם כעירוב וגם כשיתוף, ור"מ ס"ל דאין סומכין ול"ח כאילו נשתתפו.

ולפי"ז נמצא דמה שאמרו בגמ' בפת כו"ע לא פליגי, אי"ז משום שבפת לא חיישינן לשכחה. אלא דבפת מודו כו"ע דכיון דחזי לעירוב, נכלל בשיתוף גם מעשה עירוב. וזהו דקשיא להו להתור"פ והר"ן, דא"כ מ"ט עירוב לא מהני לכו"ע, והוצרכו דהא דבפת מודו כו"ע זהו רק משום דע"י הפת מינכרא מלתא שנעשה גם לשיתוף, משא"כ בעירוב דלא מינכרא מלתא.

ועד"ז יש ליישב גם את שיטת רש"י, דמדינא השיתוף עצמו מתיר גם את החצירות, וזהו שכתב רש"י דהיכא שעירבה כל חצר לעצמה (וליכא חשש לשכחה) מותר דמה ע"ח משוי לבתים חדא אף שיתוף משוי לחצירות חדא, אלא דכו"ע מודו דתקנו חכמים שהשיתוף עצמו לא יתיר את החצירות, ויצטרכו גם עירוב כדי שלא תשתכח תורת עירוב. ורבנן דס"ל דסומכין על שיתוף ועל עירוב, זהו משום שחידשו שבשיתוף עצמו נכלל גם מעשה עירוב, וממילא נתקימה התקנה לשתף ולערב. ולפי"ז נמצא, דלמ"ד בפת כו"ע לא פליגי, גם ר"מ מודה בעיקר הדבר שנכלל בשיתוף מעשה עירוב, אלא דס"ל דהיינו דווקא כששיתפו במידי דחזי לעירוב. ורבנן ס"ל דגם ביין מהני, דמגו דמהני לשיתוף מהני לעירוב. וניחא היטב מש"כ רש"י, דלכו"ע סומכין על שיתוף במקום עירוב, ונחלקו אם אמרינן מגו.

וכע"ז צ"ל גם בשיטת הרשב"א, דהנה הרשב"א הקשה מ"ט צריך לדין סומכין על עירוב

יל"ד דהכא יהיה מותר לבני החצר שביטלו להם להוציא, אע"פ שלא ביטל לכל החצירות. דאף שהשיתוף בטל כיון שאינו כולל את כולם, מ"מ כיון שעירבו בחצירות הרי הם מותרים ממילא במבוי, ורק רשות השוכח אוסרת עליהם (והעירוב שבחצירות לא נתבטל מחמת השוכח, ומיירי באופן שאין חצר השוכח מפסקת בין החצירות) וא"כ הדין נותן שיהיה מותר לאותה חצר שביטלו לה להוציא. אמנם כ"ז ניחא רק א"נ דהא דמהני העירוב במקום שיתוף, זהו משום שהעירוב עצמו מתיר גם את המבוי, אבל א"נ שהעירוב נחשב כאילו נשתתפו, הכא לא מהני, דכיון ששכח אחד ולא עירב ליכא שיתוף.

ועוד מצינו נ"מ לגבי סומכין על שיתוף, דהנה במרדכי סי' תקי"ח כתב בשם המהר"ם (בתשו' ד"פ תכ"ב) דמבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה, אותם החצירות הפתוחות לזו שהעירוב מונח בה מותרות, דקי"ל סומכין על עירוב במקום שיתוף, והובא בשו"ע סי' שס"ה. והחזו"א תמה בזה מאוד, דנהי דקי"ל סומכין על שיתוף, היינו דווקא היכא שהשיתוף קיים, אבל הכא דבטל השיתוף כיון שהמבוי נעשה כרמלית, היאך הוא מועיל להתיר את החצירות. ולכאו' ביאור דברי המהר"ם הוא, דס"ל דהא דסומכין על שיתוף זהו משום שנכלל בשיתוף גם עירוב, ומשו"ה אף כשבטל השיתוף עדיין הוא מועיל בתורת עירוב.

דלא מהני העירוב לעשותם ליחיד. וכע"ז דנו התוס' ס"ג ע"ב, דחצירות שעירבו דרך פתחים יחשבו כיחיד, שהעירוב עושה אותם כבית אחד.

ויל"ע דהא בסוגיין מבואר דכשעירבו בחצירות לא מהני להתירם במבוי, וא"כ מאי ס"ד שיועיל עירוב החצירות לעשותם כיחיד לגבי המבוי, דנהי דבחצירות נעשו כחד, מ"מ כלפי רשות המבוי עדיין הם רבים. ובאבהעו"ז שם כתב שהסוגיא מתיישבת למ"ד דסומכין על עירוב, והגאו"י כתב דאף המ"ד דאין סומכין מודה דלענין זה מהני העירוב, כיון שגם הוא מודה דמדינא סומכין, ורק משום שכחת התנוקות גזרו.

ולכאו' כ"ז ניחא רק אי נימא דהא דסומכין על עירוב במקום שיתוף, היינו שהעירוב בעצמו מתירם גם במבוי. דכיון שנעשו כולם כבית אחד, ממילא גם המבוי הוא של יחיד. אבל א"נ דהא דסומכין זהו משום שנכלל בעירוב גם מעשה שיתוף, לכאו' א"א לדון שיועיל העירוב לעשותם כיחיד. דנהי שהעירוב חל, מ"מ השיתוף שהוא במקום הנכרי לא חל.

ויל"ד עוד נ"מ בזה, בשכח אחד מבני חצר ולא עירב ולא נשתתף, וביטל רשותו לבני חצר אחת. דהנה קי"ל צריך לבטל לכל אחד, וכתב בשעה"צ דגם אותו שביטלו לו אסור לו להוציא, דכיון דאיכא אחד שלא עירב לא חל העירוב כלל, דעירוב שמו שהוא מערב ומשתף הכל יחד, ומעתה

סימן כח

בדעת הרמב"ם בדין סומכין בפת

שם, דלא קי"ל כמ"ד בפת כו"ע לא פליגי, כיון דקי"ל כר' יהושוע דאמר ככר הוא העירוב.

אמנם צ"ע, דכיון דמערבין בין בפת ובין ביין, א"כ מ"ט להך מ"ד ביין פליגי, ובפת כו"ע לא פליגי. והא תרוייהו חזו לעירוב. ולכאור' דבריהם מתפרשים עפ"ד הרמב"ם, שהמעליותא דפת אינה משום דחזי לעירוב, אלא משום שהתנוקות מכירין בה.

ועכ"פ הרמב"ם שפסק כר"מ, וכמ"ד בפת כו"ע לא פליגי, לכאור' ס"ל דלכו"ע א"צ שיהיה מידי דחזי לעירוב. והמעליותא דפת היא רק משום שיש בה היכר לתנוקות.

ולכאור' איכא נ"מ רבתא בין פירוש הראשונים לפי' הר"מ, דלדעת הראשונים צריך דווקא פת שלימה הראויה לערב בה. אבל לשיטת הרמב"ם שהטעם הוא משום שהתנוקות מכירין בפת, הדין נותן דסגי גם בפת פרוסה. וכן מבואר לכאור' בדברי המ"מ, דהנה הר"מ בפ"ה הי"ד כתב, נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצירות, אם אין מקפידין על פרוסתן סומכין על השיתוף בשבת הראשונה בלבד (ומקורו מדברי הירושלמי) ובמ"מ שם כתב דמקפידין על פרוסתן בע"כ לא קאי על פרוסת השיתוף, דהא אם נשתתפו בפת פסק הר"מ דסומכין אפי' לכתחילה. אלא מיירי בנשתתפו בדברים אחרים, ופרוסתן היינו פרוסה דעלמא. ויל"ע מה ההוכחה דלא מיירי בפרוסת השיתוף, והא י"ל דנשתתפו בפת אלא דכיון שהיא פרוסה ולא חזי לעירוב ה"ז כיון. ובע"כ שהמ"מ נקט בדעת הר"מ, דאף פת פרוסה מהני, דהא גם בזה יש היכר לתנוקות.

ויל"ע לפי"ז בד' המ"ב, דהנה בשו"ע העתיק ל' הר"מ, ובמ"ב הביא את מה שפירש הבי"ט בטעמא דהתנוקות מכירין בפת, כיון שהיא חיי האדם, ואח"כ כתב דמיירי שהניחו הפת בבית שבחצר, והיה פת שלימה ולא פרוסה ואי לא"ה לא מהני, ובשעה"צ ציין לדברי הרשב"א והריטב"א בסוגיין. ולכאור' לפי מה שהעתיק ל' הר"מ, הדין נותן דסגי גם בפת פרוסה, וצ"ע.

הרמב"ם בפ"א הי"ט כתב ז"ל "המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצירות כדי שלא לשכח התינוקות תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירין מה נעשה במבוי, לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות שהרי התינוקות מכירין בפת" ובכס"מ ביאר שהר"מ פסק כר' מאיר דאין סומכין, וכמ"ד בפת כו"ע לא פליגי (ונסתפק דאפשר שפסק כרבנן, וכמ"ד בפת פליגי) והנה מבואר בלשון הרמב"ם, שהמעליותא דפת אינה משום דחזי הכא והכא, וכמש"כ רש"י, אלא משום שהתנוקות מכירין בפת, ובטעם הדבר פי' הב"י דכיון שהפת היא חיי האדם מתפרסם הדבר טפי.

וטעמו של הרמב"ם לפרש כן, מבואר בד' הגר"א בסי' שפ"ז, דלפי' רש"י קשה דכיון שטעמו של ר"מ הוא משום דחיישי' לשכחת התנוקות, מה לי פת מ"ל יין, וכ"כ התו"ח בסוגיין (ועי' לעיל משנ"ת ליישב דעת רש"י) והראשונים כתבו דע"י שעושיין בפת מינכרא מלתא שבאו להתיר את החצר, ולא תשתכח תורת עירוב.

והנה דברי הר"מ הם ע"פ מה שנקט, שהחשש דתשתכח הוא משום שאין התנוקות מכירין מה שנעשה במבוי ולא ידעו כלל שנשתתפו, וע"ז מהני מה שמתפרסם הדבר ע"י הפת. ובד' הראשונים נראה שנקטו שהחשש הוא שלא ידעו התנוקות שהשיתוף מועיל להתיר את החצירות, ויבואו להתיר את החצירות גם בלא שיתוף. ולכן פירשו שהמעליותא דפת היא משום שע"ז יהיה ניכר שנעשה השיתוף גם לצורך החצר (והר"מ לשיטתו לא מצי לפרש כן, דאכתי התנוקות אינם יודעים כלל שעשו שיתוף)

והנה בהגהות הרמ"ך על הרמב"ם הקשה על מה שפסק הרמב"ם כמ"ד דבפת כו"ע ל"פ, דהא להך מ"ד דביין פליגי ע"כ ס"ל דמערבין ביין, והיאך פסקינן כוותיה. ולכאור' כוונתו, דפליגי על מש"כ רש"י דאמרין מגו דמהני לשיתוף מהני לעירוב, וס"ל דלכו"ע הא דסומכין זהו דווקא במידי דחזי לעירוב. ומשו"ה נקט דלמ"ד דפליגי ביין, בהכרח דמערבין ביין. וכ"כ הראב"ד בכתוב

סימן כט

בגדר מבוי וחצר לגבי שיתוף

והנה המהרי"ל שם הוסיף עוד וז"ל "דכולהו מבואות דידן חצירות ניהו דאין בתים וחצירות פתוחים לתוכה אלא בתים לחוד, אלא דארכו יותר על רחבו ודין מבוי יש להן ואף על פי שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו משום דלדין אין לן ר"ה גמור' חשיב כמו חצר לדידהו, ומאן דלא סמיך אה' מחמיר ב' פסין משהו, וכן מנהג הקהילות ב' פסין או צו"ה, ובמקום שיש ליהודי' מגרש בפני עצמו בדלתות נעולות אין לך חצר גדול מזה ואפ"ה נותנין העירוב בב"ה" ומשמעות דבריו, דהא דפשיטא ליה דלא מהני שיתוף, זהו רק משום דמבואות דידן חשיבי כחצירות. וזהו שהאריך לבאר, דאע"פ שדינם כחצירות מ"מ ניתרים בלחי. וכן מבואר ממש"כ בסוף דבריו, דבמקום שיש ליהודים מגרש גדול בפנ"ע וכו' אין לך חצר גדול מזה, והיינו דבזה פשיטא דחשיב חצר.

ומשמע מזה, דמקום שיש עליו דין מבוי שייך שיתוף אף לבתים הפתוחים לו, ונ"מ בזה דמבוי שיש לו חצירות אלא שפתוחים לו ג"כ בתים בלא חצירות, גם הבתים ניתרים ע"י שיתוף וא"צ עירוב.

ובאמת יש להוכיח כן מדברי הגמ', דהנה בגמ' מייתי ראייה לדעת רב דבעינן ב' חצירות במבוי, מלישנא דמתני' שהבתים לחצירות כחצר למבוי. ומשמע דמבוי הוא דווקא בב' חצירות, וצ"ע דהא מתני' אתי לאשמעינן שאין המבוי יותר בלא שיתוף, וזה לא משכח"ל במבוי שיש לו רק חצר אחת. ובע"כ צ"ל דגם במבוי שיש לו רק בית אחד וחצר אחת (כדברי שמואל) שייך דין שיתוף, והיינו שהחצר משתפת עם הבית.

והעירו שכ"ה מפורש בדברי רש"י ע"ד ע"א בד"ה הכא נמי, שכתב דאסור להוציא מהמבוי לחורבה הפתוחה לו, כיון שבמבוי לא נשתתפו שהרי אינה אוסרת, ומבואר בדבריו שאם היתה החורבה אוסרת על המבוי היתה ניתרת ע"י שיתוף, אע"פ שאין לה חצר (אמנם יל"ד דכ"ז הוא בדאיכא רק בית אחד, ובאים להתירו עם החצירות, דכיון

מבוי ברמ"א בסי' שס"ו, דעירוב שלנו דין שיתוף עליו, ומשו"ה מניחים אותו בבית הכנסת (אע"פ שאינו ראוי לדירה) ויל"ע, דהנה במג"א בסי' שס"ג הביא מד' המהרי"ל, שכתב דמבואות שלנו אין בתים וחצירות פתוחים לתוכן (ומה"ט נקט שיש להם דין חצירות לענין תיקון לו"ק) ובפשטות כוונתו שלא היו כלל חצירות, אלא כל הבתים פתוחים למבוי. ולפי"ז צ"ע היאך עבדינן שיתוף, והא ענין שיתוף הוא לשתף את רשות החצירות, דמה"ט מניחים אותו בחצר, וסגי לעשותו ביין. אבל בבתים שאין להם חצירות כלל, לכאור' לא מהני שיתוף, אלא בעינן דווקא עירוב (ובראבי"ה סי' שע"ט מבואר שהיו להם חצירות, אלא שלא היו פתוחות למבוי, שהבתים פתוחים למבוי והחצירות אחורי המבוי, ולכאור' גם לפי"ז קשה, שהרי השיתוף ענינו לשתף את רשות החצירות הפתוחות למבוי, שלא יאסרו על המבוי, אבל ברחבות שאינן פתוחות למבוי לא שייך שיתוף)

והנה בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ל"ח דן השואל (מהר"א כ"ץ) לומר דמה שנהגו להניח העירוב בביהכנ"ס זהו משום שיש עליו דין שיתוף, וכד' הרמ"א הנ"ל. והמהרי"ל השיב לו וז"ל "מטיבותא דמר בזה אין מיושב, דמאן לימא דעירוב דידן שתוף חשיב, אדרבא עירוב חשיב דכולהו מבואות דידן חצירות ניהו דאין בתים וחצירות פתוחים לתוכה אלא בתים לחוד" ולכאור' כוונתו להקשות כנ"ל, דכיון דליכא אלא בתים לא שייך שיתוף.

ולפי"ז לכאור' אין לתמוה על הרמ"א, די"ל דבאמת בזמנו של הרמ"א היו חצירות. דמה שהביא המג"א דמבואות שלנו אין להם בו"ח, זהו ג"כ מדברי מהרי"ל, והמהרי"ל עצמו באמת תמה על המנהג להניח העירוב בביהכנ"ס. אמנם צ"ע דעת המג"א שהביא לדינא את דברי מהרי"ל, דמבואות שלנו אין להם בתים וחצירות, ולא הזכיר דלפי"ז א"א להניח את השיתוף בביהכנ"ס.

אלא הוא מבוי שלו, ודוק) ולפי"ז א"ש הא דמהני שיתוף בבתי הפתוחים למבוי (ואין להקשות דאכתי היאך שרי להוציא מהבתים למבוי, והרי לא נתערבה הרשות המיוחדת של הבית, דבאמת ממילא גם הבית מותר, דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ולמ"ד אין סומכין, י"א דבאמת לא מהני השיתוף אם לא עירבו. ולהסוברים דמהני השיתוף, באמת צ"ע גם בבתי וחצירות, היאך הותר להוציא מן הבית למבוי)

ועפ"ז יש מקום ליישב דעת הרמ"א ע"פ דברי המג"א (דנקט המג"א דגם להרמ"א מבואות שלנו אין בור"ח פתוחים להם, ואעפ"כ הם ניתרים ע"י שיתוף) דהנה בדברי המהרי"ל נתחדש, דמבוי שאין בתים וחצירות פתוחים לו, חשיב כחצר גם לענין דין שיתוף, והבתים הפתוחים לו כפתוחים לחצר. אבל בדעת הרמ"א י"ל דפליג בזה, וס"ל דהא דאין מבוי נותר בלוק אלא א"כ בור"ח פתוחים לו, אי"ז משום דבלא זה דינו כחצר. אלא זהו תנאי מסויים בהלכות לוק, דבעינן שיהיו בו דיורין מרובים. ומ"מ כל המשמש להילוך בנ"א, ולא לתשמישי הצנע, דינו כמבוי לענין שיתוף, והבתים הפתוחים לו ניתרים ע"י שיתוף, אע"פ שאין לו חצירות.

ושו"ר בב"ח בסי' שפ"ו שהקשה על מש"כ הרמ"א בשפ"ז דעירוב שלנו הוא שיתוף ועירוב ביחד, דא"כ צריך להניחו בבית כדין עירוב והיאך מניחין אותו בבית הכנסת. וכתב דנקטינן כדעת ר"י דשיתוף צריך להיות מונח דווקא בחצר, וא"כ ממנ"פ אינו יוצא יד"ח לגמרי בין שהניחו בבית בין שהניחו בחצר, ולפי"ז פי' הא דמניחין אותו בבית הכנסת וז"ל "והכריעו להניחו בבית הכנסת מתרי טעמי חדא שאין לנו בתים וחצרות פתוחים למבוי כמו בזמן חכמי התלמוד אלא בתים פתוחים למבוי ושם שיתופי מבואות חל על עירוב זה הרבה יותר משם עירוב חצרות" ולפונ"ר הדברים צ"ע, דאדרבה כיון שהבתים פתוחים למבוי וליכא חצירות לכאור' א"צ שיתוף כלל, אמנם למשנ"ת נתבאר דברי הב"ח, דכיון שהבתים פתוחים למבוי הם ניתרים ע"י שיתוף (אמנם בדברי הב"ח מבואר, דבעינן בזה גם לדין עירוב, שהרי כ' דחשיב עירוב ושיתוף ביחד, ובעינן פת, אלא דחל עליו שם שיתוף יותר משם עירוב, וצ"ב)

שבא להתערב עם החצירות שדינם בשיתוף, גם הבית דינו בשיתוף, אבל אם יש ב' בתים במבוי, יש מקום לדון שצריכים עירוב זה עם זה, ויל"ע בזה, אך עכ"פ בדברי המהרי"ל משמע שאף מבוי שכולו בתים, אם יש עליו דין מבוי שייך בו שיתוף)

ויל"ע, דהא שיתוף ענינו לשתף את רשות החצירות, ומשו"ה מניחים אותו בחצר ומשתתפין ביין, וא"כ היאך שייך שיתוף בבתי שאין להם חצר (ובאמת בסוף דברי מהרי"ל משמע שזהו עיקר הטעם שנקט דל"ש שיתוף, שסיים שם וז"ל "ועיקר טעמא דעירוב חצירות משום דמערב בה הבתים כאלו כלם דיירי בבית זה למ"ד משום דירה או למ"ד משום קניין והחצירות משועבדים לבית זה אבל שיתוף מבואות לערב בה אויר החצירות הפתוחות למבוי ולהכי סגי לי' באויר", אבל בתח"ד משמע דתלוי במה שיש עליו דין חצר)

ולכאו' צ"ל בביאור הדבר, דהנה יל"ע לדעת רוב הראשונים שאפשר להניח שיתוף בבית, דלכאו' עיקר דין שיתוף הוא לשתף את רשות החצירות, ומשו"ה הוא נעשה ביין ואפשר להניחו בחצר. וא"כ היאך מהני שיתוף המונח בבית (ובפרט למ"ד שאין סומכין על שיתוף במקום עירוב, ולא עירוב, דנמצא שאסור להביא את השיתוף מן הבית לחצר) ולכאו' ביאור הדבר הוא, דרשות החצר אינה רק המקום שחוץ לבתים. אלא ענין חצר היינו כלל הדיורין שבחצר, הבתים עם החצר יחד (ועפ"ז נתבאר כבר לעיל מש"כ הראשונים דשיתוף מהני גם על רשות הבתים, כיון שהוא כולל הבתים עם החצירות יחד) ולפי"ז כל בית, מלבד מה שיש בו דירה מיוחדת של בית, הוי ג"כ חלק מכלל החצר, ושפיר מהני להניח בו את השיתוף.

והנה נתבאר לעיל דמבוי אינו נאסר מכח רשות הבתים, אלא מכח רשות החצירות (והיינו דלגבי המבוי דנים על כלל דיורי החצר כמשנ"ת, ואין הרשות הפרטית של הבית שייכת בו) ולפי"ז יש לדון דגם בתים הפתוחים למבוי, מ"מ אין להם חלק במבוי אלא בדרגת דיורין של חצר, ולא בדרגת דיורין של בית (דמבוי שאינו עשוי לתשמישי הצנע, לעולם אינו נטפל ומשמש את הדיורין של הבית, ואף כשהבית פתוח לו, מה שיש לבית חלק במבוי זהו רק משום דבית לא גרע מחצר, ומ"מ אין המבוי נעשה חצר של בית זה,

עירוב, וב' חצירות כדי שיצטרכו שיתוף. והוסיף שם ז"ל "ובשני בעלי בתים בחצר אחת מצד השני או ברוח אחת [לא סגין] שאם היה כאן אותו בעל הבית שהיה יחיד אין נודע לו אם צריך עירוב אם לא שהרי הוא משתתף עמהם ולא עירוב" ומבואר בדבריו, דאף חצר שאין לה ב' בתים משתתפת, ולכאור' זה כמש"כ החזו"א בסוף הסימן, דענין שיתוף אינו דווקא לערב חצירות משותפות. אלא גם מבוי שיש בו חצירות של יחידים דינו בשיתוף (אמנם יש לדחות דס"ל דכל שיש חצר אחת הצריכה שיתוף, גם הבית הפתוח למבוי משתתף עמה)

ובעיקר דברי ריו"נ, יל"ע לדבריו נמצא שאי"ז תנאי במבוי שיהיו לו חצירות, וא"כ מ"ט דשמואל דסגי בחצר ובית, ומ"ט דריו"ח דסגי בחצר וחורבה, והא בזה א"צ שניהם עירוב וגם שיתוף. ולדעת שמואל י"ל, דסגי במה שהחצר צריכה עירוב, והבית ניתן ע"י שיתוף (ולפי"ז נמצא כמשנ"ת לעיל, שהיתר הבית הוא ע"י שיתוף אע"פ שאין לו חצר כלל) אמנם אכתי תקשי לדעת ריו"ח, שהרי החורבה א"צ שיתוף כלל.

ולכאור' צ"ל דגם ריו"נ מודה דמתנאי המבוי עצמו שצריך שתהיה לו חצר (דאם יש רק בתים, ל"ח מבוי אלא חצר, או משום דבעינן דיריין מרובים כמש"כ התוס', או כמש"כ הרשב"א דרק במקום שאינו עשוי כ"כ לתשמישי הצנע מהני לו"ק) וצריך שיהיה עוד בית כדי שיחשב המבוי במקום חלוק מהחצר (וכמשנ"ת בזה לעיל) ולא בא אלא לפרש את שיטת רב, דבעינן דווקא ב' חצירות וב' בתים, וע"ז הוא שכתב דדין זה הוא משום דבעינן שיהיה המבוי ראוי לעירוב ולשיתוף.

והנה בחזו"א סי' צ' סקכ"ג כתב דמבואות שבזמנינו אין להם דין מבוי, אע"פ שיש חצירות לפני הבתים. כיון שהחצירות שלנו אין להם דין חצירות, שאינם משמשים לתשמיש דירה כמו בזמן חז"ל, ואינן אלא רחבות (ובסי' ס"ה סקנ"ב פי' שזה כוונת הראשונים דמבואות שלנו אין בו"ח פתוחים להם, אך בדברי המהרי"ל הנ"ל מפורש דהיינו שלא היו להם חצירות כלל, וכן בראב"ה מבואר דהיינו משום שהיו החצירות אחורי הבתים) וכתב דכ"ז הוא לענין ההיתר דלחי וקורה, ומ"מ לענין דין שיתוף גם מבואות שלנו יש להן דין שיתוף, דכל שיש ב' רשויות של ב' בני אדם שכל אחד חלקו מיוחד, ופתוחות לרשות אחת משותפת, יש לרשות המשותפת דין מבוי ומשתתפין ביין, דכיון דמשתפין רשויות של חצרות ורחבות א"צ פת, וא"צ פת אלא לעירוב חצרות בלבד, דהיינו כשמשותפין בתים. ונראה מדבריו, דענין שיתוף היינו כשבאים לשתף רשויות שהם עצמן משותפות לכמה דיריין. ולפי"ז כשיש חצירות של אדם אחד, ל"ש שיתוף.

אמנם בסוף סי' צ' כתב החזו"א דבית שאוכלין בחדר פנימי, ובחדר החיצון אין אוכלין בו, רק החדר שאוכלין בו נקרא מקום פיתא. והחיצון דינו כחצר, וכתב דלפי"ז לא מהני עירובי חצירות בחצירות דידן. דכיון דאיכא תאים בראים שאין אוכלין בהם דינם כחצר, והחצר שלפני הבתים, היא כמבוי המשותף לכמה חצירות.

והנה ברבנו יהונתן בדף י"ב ע"ב פירש דהא דאין המבוי ניתן בלו"ק עד שיהיו בו בתים וחצירות, זהו משום דדווקא כשצריך גם שיתוף וגם עירוב התירו בלו"ק, כדי שלא תשתכח תורת עירוב ושיתוף, ומשו"ה בעינן ב' בתים כדי שיצטרכו

סימן ל

בענין ה' ששבתו בטרקלין

ולכאוי ביאור דברי רש"י, בדברי כולהו אמוראי מבואר דהיכא דליכא ביניהם מחיצה או מסיפס כלל, מודו כו"ע דעירוב אחד לכולן. והפלוגתא היא דווקא היכא דאיכא מחיצה המחלקת ביניהם (מסיפס או מחיצה י', או מגעת לתקרה) וס"ל לרש"י דגם בליכא מחיצה ביניהם כלל, לא עדיפי מה' שגבו את עירובן, וא"כ בע"כ דלהנך אמוראי גם ב"ש מודים דה' שגבו עירוב אחד לכולם, וטעמא דב"ש הוא משום שהמחיצה מחלקת אותם לגמרי ואין הטרקלין מחברן.

והנה הריטב"א פליג על רש"י וכתב שהברייתא אתיא ככו"ע, אמנם הרשב"א כתב שהברייתא אתיא כמ"ד דאף במסיפס פליגי, וז"ל "אלא אדרבה ההיא ממש כלישנא בתרא דרב נחמן דאמר אף במסיפס פליגי והאי תנא קאי אנחלקה במסיפס ולומר דאע"פ דודאי מודו ב"ש בשנחלקה במסיפס דכולן כחבורה אחת הן לגבי עצמן ולאפוקי מחבורה לחבורה אין צריכין עירוב וכמו שכתבתי למעלה ואפ"ה בשמערבין עם אחרים צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה"

והנה לשיטת הרשב"א והריטב"א נמצא דהיכא דליכא מסיפס כלל, גם ב"ש מודים שעירוב אחד לכולם. וצ"ב מאי שנא מה' שגבו את עירובן דלדעת ב"ש אין עירוב אחד לכולן. וצ"ל, דכל שאין ביניהם מחיצה כלל, הוו כדרים יחד בבית אחד, ובכה"ג גם ב"ש מודים דעירוב אחד לכולם. וכל פלוגתא ב"ש וב"ה, היא דווקא בדאיכא ביניהם איזה חילוק מחיצה, דבכה"ג ל"ח כדרין בבית אחד, אלא שהטרקלין מחברן וחשיבי כמעורבים.

ובדעת הרשב"א יל"ע, דא"כ מנ"ל שהברייתא אתיא רק כמ"ד דפליגי במסיפס, ומ"ט לא פירש כהריטב"א דאתיא ככו"ע (ובאמת דברי הרשב"א הם ע"פ מש"כ בריש הסוגיא, דלמ"ד דפליגי במסיפס מוכח שאינם אסורים להוציא מזל"ז, דאל"כ יאסר כל אחד במקומו משום דפרוץ למקום האסור. אך צ"ע מנ"ל דשאר אמוראי פליגי בזה, והא י"ל דמדברי ר"נ נלמד שגם שאר אמוראי מודים שהם מותרים זה עם זה, אלא דס"ל דבליכא

מתני' ע"ב, חמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד, ב"ש אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה, וב"ה אומרים עירוב אחד לכולם. ובגמ' פליגי אמוראי היאך מיירי, ללישנא קמא דר"נ מיירי במסיפס, אבל במחיצת עשרה כו"ע מודו. ללישנא בתרא מיירי אף במסיפס. ולדעת ר"ח ור"ש ברבי פליגי דווקא במחיצה, אלא שנחלקו אם מיירי במחיצות המגיעות לתקרה, או שאין מגיעות לתקרה. ובגמ' מייתי מברייתא דבמחיצות המגיעות לתקרה לא פליגי. ובהמשך הגמ' מיירי מברייתא בד"א כשמוליקין את עירובן למקום אחר, אבל אם היה עירובן בא אצלן ד"ה עירוב אחד לכולן. ומבואר בגמ' דפליגי בדין ה' שגבו את עירובן, והיינו דלכו"ע בני החבורות חשיבי כמעורבין והם כה' שגבו את עירובן, אלא דלב"ש גם ה' שגבו את עירובן צריכים לתת כל אחד עירוב בפנ"ע היכא שאין העירוב בא אצלן.

וברש"י במתני' כתב דלדעת ב"ש דעירוב לכל אחד, ה"ה שאם באו להוציא מרשות זו לזו צריכין עירוב ביניהן. ובדעת הברייתא כתב ז"ל "והאי תנא, מדקא מפליגי בין מקום אחר לבא אצלן סבירא ליה טעמייהו דבית שמאי ובית הלל לאו במחיצות פליגי, אלא אפילו לבית שמאי נמי טרקלין מחברן ואין צריך עירוב ביניהן, והווי להו כחמשה שגבו את עירובן" ומבואר בדבריו דמש"כ במתני' דלב"ש אסור להוציא מחבורה לחבורה, זהו לדעת הני אמוראי שחילקו בשיעור המחיצות, אבל לדעת הברייתא לכו"ע חשיבי כמעורבין ומותר להוציא מחבורה לחבורה.

ויל"ע מנ"ל לרש"י שיש בזה פלוגתא, דלכאוי לדעת כולהו אמוראי י"ל שבאופן שנחלקו בו ב"ש וב"ה (במסיפס או במחיצת עשרה, או במגיעות לתקרה) מהני הטרקלין לחברן גם לב"ש. וטעמא דב"ש משום דה' שגבו אין עירוב אחד לכולן. והא דמודו כו"ע במגיעות לתקרה וכיו"ב, זהו משום שבכה"ג לכו"ע אין הטרקלין מחברן (וכ"כ הריטב"א כמשי"ת) ובתור"פ כתב בטעמא דרש"י ז"ל "ופי' כן משום דהכי משמע לכל אמוראי דלעיל דמוקי פלוגתייהו במחיצות שאין מגיעות לתקרה או במסיפס" וצ"ב.

דלכאו' לא גרע כשיש עמהם דיריין בחצר, מהיכא דליכא חצר כלל, אלא דס"ל דמ"מ לגבי החצר שייך מגו, ולענין רשותם שבחצר הם אוסרין זע"ז) **והנה** לפו"ר טעמא דב"ה שעירוב אחד לכולם, הוא מדינא דה' שגבו את עירובן, והכי משמע בגמ'. אמנם יל"ע דלדברי הרשב"א והריטב"א נמצא דמתני' מיירי גם בכה"ג דאיכא מגו, דבזה בגבו את עירובן ל"א דעירוב אחד לכולם. וא"כ מאי שנא הכא דל"ה עירוב אחד לכולם (ולשיטת התוס') ניחא דהכא ל"ש מגו, אבל גם בד' התוס' יל"ע בקושיתם, דמאי ס"ד להעמיד מתני' ביש עמהן דיריין אחרים ואיכא מגו, והרי א"כ יקשה מ"ט דב"ה)

ולכאו' צ"ל בזה, דבאמת טעמא דב"ה דעירוב אחד לכולם, אינו רק משום דינא דה' שגבו את עירובן. אלא ב"ה ס"ל דטרקלין עדיף מה' שעירובו, וחשיבי כבית אחד ממש, ומשו"ה עירוב אחד להם אף בדאיכא דיריין אחרים. ונמצא לפי"ז, דעיקר פלוג' ב"ש וב"ה אינה בדין ה' שגבו את עירובן (דלפי"ז קשה מ"ט פליגי בהך גוונא דטרקלין, ולא בכל עירובו) אלא בדין טרקלין, דלדעת ב"ה טרקלין הוי כבית אחד ממש אף שכל אחד יש לו מקום מיוחד וחלוקים במסיפס. ולב"ש ל"ח כבית אחד ממש, אלא שהטרקלין מצרפן ומחברין וחשיבי כעירובו, וממילא ביש עמהם דיריין אחרים צריך עירוב לכל אחד. והא דאמרו בגמ' דב"ש פליגי על הדין דה' שגבו את עירובן, זהו רק משום דסתמא דמתני' מיירי גם היכא דליכא מגו, ובזה בע"כ טעמא דב"ש הוא משום שגם בעירובו צריך עירוב לכ"א.

ולפי"ז יש ליישב את מש"כ הרשב"א, דלר"נ דפליגי במסיפס וגם במחיצות, חלוק דין מסיפס ממחיצות, דבמסיפס מותרין להוציא מזל"ז (וכל פלוג' ב"ש וב"ה רק לענין הולכת עירובן) ובמחיצות אסורים להוציא מזל"ז. די"ל דלדעת ב"ש שהצירוף דטרקלין הוא רק כאילו עירובו, לא מהני הצירוף היכא דאיכא מחיצות גמורות של י"ט ביניהם (ואפשר שהוא דומיא דעירוב דלא מהני היכא דליכא פתח או חלון) וממילא דבמחיצה הם אסורין לגמרי, משאי"כ לב"ה הצירוף דטרקלין הוא דחשיבי כבית אחד ממש, וכיון דהוי כבית אחד לא אכפ"ל כלל במחיצות שביניהם.

מחיצה ביניהם נעשו כבית אחד ממש, וכמו שר"נ מודה היכא דליכא מחיצה)

וביותר צ"ע, דבדברי הרשב"א מבואר שהברייתא קאי רק על נחלקה במסיפס, אף שהפלוגתא היא גם במחיצות (דאיתא כמ"ד אף במסיפס פליגי) ומבואר בדבריו דבנחלקה במחיצה ב"ש אוסרים גם בעירוב בא אצלן, ואסור גם להוציא מחבורה לחבורה. ולפי"ז נמצא לכו"ע דב"ש וב"ה בתרתי פליגי, דהיכא שנחלקה במסיפס מודו כו"ע דמהני טרקלין לחברין וחשיבי כעירובו, אלא דלב"ש עירוב לכל אחד, משום דגם בה' שגבו עירוב לכל אחד ואחד. והיכא דנחלקה במחיצה, ס"ל לב"ש שהמחיצה מחלקת אותם לגמרי, ואסורים זה עם זה, ולב"ש לא מהני המחיצה לחלקן. וצ"ע מנא ליה להמציא פלוגתא חדשה, והא י"ל דגם בנחלקה במחיצה מודו ב"ש שהטרקלין מחברין, ולא נחלקו אלא בדין ה' שגבו את עירובן.

ועוד העירו, דלכאו' בדברי הגמ' מבואר שהפלוגתא דמסיפס ומחיצות חד פלוגתא היא, דהנה בגמ' מייתי מברייתא דר"י הסבר, שהמחלוקת ב"ש וב"ה היא במחיצות שאין מגיעות לתקרה, ואמרו להך לישנא דאמר ר"נ אף במסיפס פליגי לימא תהוי תיובתא וכו', והקשו ולפליגי במסיפס להודיעך כחו דב"ש, ומשני כח דהתירא עדיף. ולדעת הרשב"א צ"ע מאי מקשינן דלפלגו במסיפס, והרי מהא דס"ל לב"ש שבמסיפס עירוב לכל אחד ואחד, לא נלמד שבמחיצות אסור להם גם להוציא מזה לזה (דהא לגבי מסיפס גם ב"ש מודו דשרי)

והנה בגמ' מבואר דלב"ש דבמוליכין עירובן עירוב לכל אחד, ה"ה דבחתמשה שגבו את עירובן ס"ל דעירוב לכל אחד. והראשונים הקשו דדלמא הכא מיירי ביש עמהם דיריין בחצר דבזה כו"ע מודו דגם בה' שגבו את עירובן עירוב לכל אחד, משום דמגו דהני אסרי הני נמי אסרי. והתוס' תירצו בזה, דהכא לגבי טרקלין ל"ש מגו דכל טרקלין חשיב כחדא, אמנם הרשב"א והריטב"א תירצו דכיון דמתני' לא חלקה בהכי משמע דמיירי בכל גוונא. ומבואר מדברייהם, דגם בטרקלין שייך מגו (ולכאו' י"ל שגם הם מודים דל"ש מגו לגבי טרקלין עצמו, והם מותרים לטלטל מזה לזה,

אך הנה הט"ז שם כתב בטעמא דמלתא וז"ל "דכיון דאסרי הנך דיוורין שבחצר אסרי נמי הנך שבטרקלין" וכע"ז כתבו הגר"ז והמ"ב. ומבואר בדבריהם, דהא דבמוליכין עירובין צריך עירוב לכל חבורה, זהו מכח הדין דמגו דהני אסרי הני נמי אסרי (ונ"מ בזה, דהיכא שאין עמהם דיוורין בחצר והם באים לערב עם חצר אחרת, עירוב אחד לכולן, כדין ה' שגבו את עירובין) ולכא' כוונתם בזה ליישב, שלא תקשי קושיית הגרע"א להלכה ע"ד הטור והשו"ע, דכיון דקי"ל ה' שגבו את עירובין עירוב אחד לכולם, א"כ מ"ט בטרקלין לא אמרינן שיהיה עירוב אחד לכולם (והרי בע"כ לא גרע טרקלין מעירוב) וע"ז כתבו, דהכא הטעם הוא משום מגו, דבזה כו"ע מודו שצריך עירוב לכל אחד.

אמנם צ"ע, דהא בדברי התוס' בסוגיין מבואר שבטרקלין לא שייך מגו, ועוד דבע"כ בטרקלין לא שייך מגו, דאל"כ מ"ט במחיצות שאין מגיעות לתקרה קי"ל דעירוב אחד לכולן, אף כשיש עמהם דיוורין אחרים. ועוד דאי אמרת ששייך מגו בטרקלין, תקשי קושיית התוס' מנלן דלב"ש ה' שגבו צריך עירוב לכל אחד, דלמא טעמא דב"ש משום דאיכא מגו.

ולכא' יש לפרש את דברי הט"ז, ע"ד משנ"ת בדברי הרשב"א, דמתני' מיירי בין ביש עמהם דיוורין אחרים, ובין בשאין עמהם דיוורין אחרים. ועיקר הפלוג' דב"ש וב"ה, אינה בדין ה' שגבו את עירובין. אלא שנחלקו אם בטרקלין חשיבי כבית אחד ממש, דלב"ה חשיבי ממש כבית אחד, ומשו"ה אפי' בשיש עמהם דיוורין עירוב אחד לכולם. ולב"ש חשיבי רק כמעורבין (ועוד נחלקו דבל"ש ה' שגבו צריך עירוב לכ"א, ומשו"ה גם בשאין עמהם דיוורין אחרים עירוב לכל אחד) ולפי"ז י"ל, דהא דמודו ב"ה לב"ש במחיצות המגיעות לתקרה, אי"ז משום שע"י המחיצות הם חלוקים לגמרי. אלא דמודים ב"ה לדברי ב"ש, דל"ח כבית אחד ממש, והווי רק כמעורבין. וממילא דביש עמהם דיוורין אחרים בחצר צריך עירוב לכל אחד. ומ"מ בעירוב בא אצלן א"צ עירוב לכל אחד, כדין ה' שעירבו ויש עמהם דיוורין אחרים בחצר, דכשעירוב בא אצלן א"צ עירוב לכל אחד (אמנם בד' הרשב"א עצמו מבואר שלא פירש כן, דמפורש בדבריו דלשיטת ב"ה ליכא נ"מ בד' הברייתא)

אמנם העירו דלכא' א"א לפרש כן, דהנה בלישנא בתרא אמרינן בד"א כשהיה עירובין בא אצלן, אבל במוליכין עירובין דברי הכל עירוב לכל אחד. כמאן אזלא הא דתניא ה' שגבו את עירובין עירוב אחד לכולן, כמאן דלא כחד. ולכא' להך לישנא נמצא, דכו"ע מודו דטרקלין חשיבי כאילו עירבו, ולכו"ע ה' שגבו עירובין, אין עירוב אחד לכולם (וזהו דאמרי' דהך ברייתא אתיא דלא כחד) ופלוגתת ב"ש וב"ה היא בדין ה' שגבו את עירובין ועירוב בא אצלן, דלב"ש גם בזה צריך עירוב לכל אחד, וב"ה ס"ל דבבא אצלן עירוב לכל אחד. ועכ"פ נמצא דלהך לישנא גם ב"ה ס"ל שע"י הצירוף דטרקלין חשיבי רק כאילו עירבו, ואעפ"כ ס"ל דגם כשיש מחיצה ביניהם מהני הטרקלין לחברן. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, דהא ב"ה דלישנא בתרא, כב"ש דל"ק. וכיון שמצינו בדעת ב"ה דלישנא בתרא, דגם במסיפס וגם במחיצה חשיבי כאילו עירבו, מ"ט לא ניח"ל להרשב"א לפרש כן בדעת ב"ש דלישנא קמא, וצ"ע.

והנה בתוס' הקשו בהא דאמרינן במה דברים אמורים במוליכין עירובין וכו', דאטו טעמא דב"ש אתא לאשמעינן. ותירצו דלב"ה נמי נ"מ בכעין חדרים ועליות דדווקא במוליכין עירובין קאמר דמודו שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה. והגרע"א ועוד מהאחרונים תמהו מאוד ע"ד התוס', דהא בגמ' מבואר דטעמא דב"ש לחלק בין עירוב בא אצלן למוליכין עירובין, הוא משום דפליגי על הדין דה' שגבו את עירובין. וא"כ לב"ה דס"ל דבה' שגבו עירוב אחד לכולם (כמבו' בגמ') אין מקום לחלק בין מוליכין עירובין לעירוב בא אצלם, דממנ"פ אם חשיבי כמעורבין מהני גם לענין עירוב בא אצלם, ואם ל"ח כמעורבין גם בעירוב בא אצלם צריך עירוב לכל אחד. ואי נימא שאפשר לחלק, דאע"פ שהטרקלין מחברן ומהני לענין עירוב בא אצלן, ומ"מ גרע מעירוב ולא מהני לענין מוליכין עירובין. א"כ מנ"ל דלב"ש ה' שגבו אין עירוב אחד לכולם. והא י"ל דגם לב"ש טרקלין גרע מכל עירוב.

אמנם לדינא כתבו הטור והשו"ע, דטרקלין שחלקוהו במחיצות המגיעות לתקרה, כשהם מוליכין עירובין צריך עירוב לכל חבורה, דדווקא כשעירוב בא אצלן א"צ עירוב. ולכא' זה כדברי התוס', דגם לב"ה שייך החילוק בין עירוב בא אצלן למוליכין עירובין, בכעין חדרים ועליות.

אבל בשיש ביניהם מחיצה גמורה המגעת לתקרה, אין ביניהם צירוף אלא מכח החצר, ומשו"ה בזה גם בטרקלין שייך מגו.

ועכ"פ לפי"ז נמצא, דמש"כ התוס' דבכעין חדרים ועליות יש חילוק לב"ה בין עירוב בא אצלן למוליכין עירובין. זהו משום שבמחיצות המגיעות לתקרה, שייך מגו, והטעם שב"ה מודים לב"ש, הוא משום דהכא אמרי' מגו דהני אסרי הני נמי אסרי. ומיושב בזה קושית הגרע"א על התוס', דאף דב"ה ס"ל דה' שגבו עירוב אחד לכולן, מ"מ במחיצות המגיעות לתקרה צריך עירוב לכל אחד משום מגו, ומ"מ לא היה אפשר לפרש כע"ז גם דעת ב"ש. דב"ש מיירי במחיצות שאין מגיעות לתקרה, ובכה"ג ל"ש מגו בטרקלין (אמנם צ"ע דכ"ז מתיישב רק למ"ד דפליגי במחיצות ומודו במגיעות לתקרה, אבל למ"ד דפליגי במסיפס ומודו במחיצת עשרה אי"ז מתיישב)

אמנם כ"ז הוא דלא כמש"כ התוס', דלא שייך מגו בטרקלין, ואפשר שהט"ז נטה מדברי התוס', כדי ליישב את תמיהת הגרע"א. אמנם לא משמע כן, וצ"ע. והנה הט"ז הוסיף בלשונו עוד, וז"ל "דכיון דאסרי הנך דיורי שבחצר אסרי נמי הנך שבטרקלין והנך שבטרקלין גופייהו מחולקים הם כיון שהמחיצות מגיעות ומשמעות דבריו, שבא לפרש את דברי התוס', שכל מש"כ דל"ש מגו בטרקלין, זהו דווקא היכא שאינם מחולקין ביניהם לגמרי, דהיינו במחיצות שאין מגיעות לתקרה. אבל במחיצות המגיעות לתקרה שייך הדין דמגו דהני אסרי גם בטרקלין, וצ"ב. והנה בתור"פ מבואר, דהא דבטרקלין לא שייך מגו, זהו משום שהם יכולים לטלטל מזה לזה בלא שיאסרו עליהם הדיוורין האחרים (ול"ד לכמה בתים בחצר שעירבו ביניהם, ששאר הדיוורין אוסרים עליהם להוציא מביתם, ומגו דהני אסרי הני נמי אסרי) ולפי"ז י"ל, דכ"ז הוא דווקא בדליכא מחיצה גמורה ביניהם,

סימן לא

בדין בעה"ב שהכניס לביתו סופר או מלמד

הוא משום דלא השאיל ע"מ לאסור. ולכאור' מבואר מזה, דמש"כ התוס' שלא השאיל ע"מ לאסור, אין כוונתם שדעת בעה"ב שלא יאסור עליו. אלא כוונתם שלא נתן להם בעה"ב זכות כנגדו בשום דבר, ול"ח כבעלים כנגדו וממילא גם אינם אוסרין עליו (וכ"כ החזו"א סי' צ' סקל"א)

אמנם בשו"ת הרמ"א סי' ק"כ כתב דבנכרי לא שייך הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור, ולכאור' צ"ל שהוא מפרש שהוכחת התוס' משול"ק קאי על הטעם דמצי לסלוקי. ^{ל"ח}

וכן בכה"ל בר"ס שפ"ב כתב בשם החמד משה והברכ"י דהיכא שאין בעה"ב דר בחצר לא שייך הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור, כיון דלא אכפ"ל שיאסרו, ומבואר בדבריהם שההיתר הוא דווקא היכא דאיכא אומדן דעת שאינו רוצה שיאסרו עליו, וצ"ע.

ומצינו עוד תנאי בהיתר זה של התוס', דהנה בתור"פ הקשה מאי שנא מהא דתנן להלן באחין המקבלין פרס דל"ח להו כחד מכח האפיה ובישול שיש להם יחד. וכתב דלא מהני הך טעמא דאפי' ובישול אלא דווקא כשהם דרים באותו בית עצמו של בעה"ב, אבל בב' בתים חלוקים לא מהני הך טעמא. ולכאור' ביאור הדבר, דעיקר ההיתר במה שהם משתמשים יחד, הוא משום דמכח זה חשבינן שהם שרויין יחד בכל הבית, וכל הבית מיוחד לכולם לפיתא ולינה. ומה שכל אחד אוכל בחדרו אי"ז חילוק בדיוורין, אלא צניעות בעלמא. וזה שייך רק בבית אחד, וכן משמע קצת בדברי התוס', שכל דבריהם קאי על המבו' במתני' דטרקלין, שבת החלוק במחיצות גמורות חשיב כדיוורין חלוקים. וע"ז כתבו שאעפ"כ יש להתיר לענין בחורים.

א. כתבו התוס' ע"ב ע"א, דאם יש לאדם סופר או מלמד בביתו או כעין אותם הבחורים הבאין ללמוד תורה ושרויין כל אחד בחדר או בעליה בפנ"ע, אע"פ שחלוקין מבעה"ב בפתו אינם אוסרין עליו ולא בעי עירוב. וכתבו בזה ג' טעמים א'. כיון שכולם משתמשים בתוך הבית בכל עסקי תשמישתיה באפיה ובישול חשיבי כאילו אוכלין וישנים במקום אחד והכל נקראים על שם בעה"ב. ב'. דלא השאיל להם ע"מ לאסור עליו. ג'. דמצי לסלוקינהו. והוסיפו דהו"ל כשכירו ולקטו דלא אמרינן להחמיר, כמבואר בגמ' ס"ד ע"א. ובטעם הדבר הוסיפו התוס', דבטלה דירתם לגבי בעה"ב.

ולא נתפרש בד' התוס' על איזה טעם קאי הדמיון לשול"ק, ובתור"פ משמע דקאי על הטעם דמצי לסלוקינהו, דבתח"ד הביא את דברי התוס', והביא את שי' השר מקוצי שחולק על הטעם דאפיה ובישול, ואח"כ הוסיף ז"ל "וגם על אותו טעם שפי' רש"י משום דהשאיל להם החדרים ומצי לסלוקינהו, ומביא ראיה מה' שכירין דלעיל, לאו ראיה היא" ומבו' שההוכחה מה' שכירין היא משום דהתם מצי לסלוקינהו (ואי"ז ראיה לטעם דאפיה ובישול, אמנם אפשר שדבריו קאי גם על הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור, וס"ל דחד טעמא הוא עם הא דמצי לסלוקינהו, וכמשי"ת בזה להלן)

אמנם הרשב"א והריטב"א כתבו בשם התוס' רק את הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור, והביאו גם את ההוכחה משול"ק, ומבו' בדבריהם שההוכחה היא גם על טעם זה.

ויל"ע דהא שול"ק מיירי כשבעל הבית הוא נכרי, והיאך שייך לומר שלא השאיל ע"מ לאסור. וכן הקשה בחכמת אדם (כלל ע"ג) על מש"כ המג"א בסי' שפ"ב ס"ח, דטעם ההיתר בשול"ק

^{ל"ח} אמנם הרמ"א שם העתיק מדברי התוס' את ב' הטעמים הראשונים, ואת ההוכחה משול"ק. ולא העתיק כלל את הטעם דמצי לסלוקי, ולכאור' משמע מזה שהראיה היא לב' הטעמים הראשונים, וצ"ע. וצ"ל בזה ע"פ מה שאמרו לבאר במה שהוכיחו התוס' משול"ק, שאין כוונתם דהתם שייך את הג' טעמים שכתבו, אלא דהתם השול"ק טפל לבעה"ב, כיון שבעה"ב רשאי להשתמש עמו ברשותו, ובזה לחוד סגי להתיר (וכמבואר כן בד' הבי' בסי' שפ"ב, דכל שבעה"ב משתמש עמו שרי) וכוונת התוס' לדמות, דכי היכי דמצינו התם דמי שטפל לבעה"ב אינו אוסר. ה"נ מי שטפל לבעה"ב מכח האפיה ובישול, או מכח דלא השאיל ע"מ לאסור עליו, או מכח הא דמצי לסלוקי, ג"כ אינו אוסר. וזהו כוונת התוס', דע"י הג' דברים האלו "הו"ל כשכירו ולקטו" ולא הוי שכירו ולקטו ממש.

שכל ההיתר מפני שהם בטלים לבעה"ב) ובתורא"ש כ', דחשיבי כאילו אוכלין במקום אחד "לפי שהכל נקראים ע"ש בעה"ב" ומשמע שהטעם לדון כאילו אוכלים וישנים בבית אחד, הוא מכח זה שהכל נקראים ע"ש בעה"ב.

ולכאור' ביאור הדבר, דדוקא בבית שכולו מיוחד לבעה"ב אחד, אלא שבאנו לדון שדירתם חלוקה כיון שייחד להם בעה"ב חדר, הוא דמהני מה שהם משתמשים יחד, דעיי"ז אמרי' שאין לכל אחד מקום מסויים, אלא כל הבית מיוחד לכולם. אבל במקום שכל חדר שייך לבעה"ב בפנ"ע, לא מהני מה שהם משתמשים יחד, לאשוויי כאילו אוכלין וישנים בבית אחד.

ועכ"פ' מבואר לכאור' בדברי התוס', דדוקא בדריים אצל בעה"ב מהני האפיה ובישול ביחד לצרפם. אמנם בב"י (ש"ע ס"ד) כתב לענין בני מצרים שנוהגים לדור שני שכנים בבית אחד. דאפי' אם יש לכ"א חדר מיוחד לפיתא, מ"מ כיון שהם משתמשים יחד, וגם יוצאים דרך פתח אחד לרה"ר, חשיבי כאנשי בית אחד. והוסיף ז"ל "ואפילו אם היה לכל אחד פתח מיוחד לרשות הרבים יש לדון להקל וכמו שכתבו הפוסקים בתלמידים הדרים בבית בעל הבית כל אחד בחדרו אלא שאיני סומך להתיר בזה משום דאיכא למימר שלא סמכו הפוסקים על טעם זה לברו אלא משום שלא השאיל להם רשותו כדי שיאסרו עליו" ומבו' דאע"ג דמיירי הכא בבית הקנוי או מושכר להם ואין שם בעה"ב אחד לכולם, מ"מ שייך בזה ד' התוס' דמהני אפיה ובישול יחד. וצ"ע היאך זה מתיישב בדברי התוס'.

ועכ"פ' לדינא נתבאר בדברי הב"י עוד היתר, דהיכא שיש להם פתח אחד והם משתמשים יחד, לא אסרי אהדדי, ומבואר בב"י דהך היתר הוא אפי' כשכל אחד בבית שלו ואין בעה"ב אחד לכל

ומשמע שכוונתם, דבכה"ג שהם משתמשים יחד, לא מהני המחיצות הגמורות לחלקם.^{לט}

והנה בד' תור"פ משמע שרק לענין ההיתר דאפיה ובישול יחד הצריך שיהיו דרים בבית אחד, והיינו משום דהך היתר עיקרו הוא שנעשים כאילו דרים יחד, אבל ההיתר דלא השאיל ע"מ לאסור מהני גם כשאננם דרים בבית אחד.

אך הריטב"א בדף ס"ד הקשה מהא דאחינן המקב"פ על הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור (דסתמא מיירי בבתיים של האב) וכתב דצ"ל שאינם פתוחים זל"ז, וכ"כ הרשב"א ע"ג ע"ב. ולכאור' כוונתם ע"ד התור"פ, דכל שהם פתוחים זל"ז שייך לדון אותם כבית אחד, אבל כשהם כמה בתיים חלוקים ל"ח כבית אחד (אמנם הקשו דא"כ מה הקשה הריטב"א בהמשך דבריו שם מהדר בבית התבן שאוסר, ואולי סתם בין התבן פתוח לבית, ועוד דהריטב"א להלן ע"ג חזר והקשה ע"ד התוס' ממקב"פ, ולא הזכיר תירוץ זה, וצ"ע) ומבואר לפי"ז בדבריהם, דגם הטעם שלא השאיל ע"מ לאסור, הוא דדוקא כשהם דרים בבית אחד. וצ"ל כביאור הדבר, דגדר ההיתר דלא השאיל ע"מ לאסור, היינו דכיון שלא השאיל לו זכות גמורה בבית, בטלה דירתו לגבי דירת בעה"ב, וזה שייך רק כשהוא באותו הבית עם בעה"ב.

אמנם בד' תור"פ משמע דלא סגי במה שיש פתח ביניהם, אלא בעינן שיהיה מעיקרא בית אחד כעין טרקלין (ואפשר שבכה"ג א"צ כלל שיהיה פתח ביניהם, ואילו לדעת הריטב"א והרשב"א הכל תלוי במה שיש ביניהם פתח)

ב. והנה התוס' כתבו דע"י אפיה ובישול יחד חשיבי כאילו אוכלים וישנים בבית אחד, והכל נקראים על שם בעה"ב. וצ"ב שפתחו בזה דחשיבי כאילו אוכלין וישנים בבית אחד, ומשמע דעיי"ז חשיב כבית של שותפין. וא"כ מ"ט הוצרכו להוסיף, שהכל נקראים ע"ש בעה"ב (דמשמע מזה,

^{לט} ובאמת מצינו בד' התוס' שנקטו דבית החלוק במחיצות גמורות ל"ח ממש כב' בתיים חלוקים, דבדף ע"ב ע"ב ד"ה אבל היה ס"ד דבחדרים ועליות גמורים יועיל עירוב אחד בעירוב בא אצלם, אלא שהוכיחו מהגמ' דלא מהני. וכן משמע בתוס' ס"ו ע"א כתבו דמיירי התם בפונדק שיש בו חדרים הרבה "דכה"ג נמי אסרי כמו חבורה ששבתה בטרקלין" ומבו' שהוצרכו ללמוד ממתני' דטרקלין שהם אוסרין בכה"ג, ולא אמרו דמלתא דפשיטא היא, דמה בין זה לכמה בתיים חלוקים.

אמנם מדין שול"ק יש להוכיח לכאור' שאף ע"י הטעם דמשתמשין יחד בטלה דירתם לגמרי לבעה"ב שעמהם, דהנה דעת התו"ש שם (הביאו המחצה"ש) שההיתר דשול"ק הוא רק היכא שהם משתמשין יחד (ועי' בזה עוד להלן) ומבואר דאף שההיתר מכח מה שהם משתמשין יחד, מ"מ כששכרו מן הנכרי א"צ לערב עמהם. והיינו דגם האי טעמא מהני לבטלם לגמרי לגבי בעה"ב.

ואפשר שעיקר ההיתר דמשתמשין יחד הוא שנעשים עי"ז כבני בית אחד, אלא דכיון שהבית הוא של בעה"ב והם דרים עמו בביתו, ממילא בטלה דירתם לגבי בעה"ב. שכל נידון התוס' לדון שהבחורים יש להם דירה בפנ"ע, זהו משום שייחד להם חדר, אבל היכא שאין להם מקום מיוחד, והם דרים ביחד עם בעה"ב פשיטא שהם בטלים לגבי בעה"ב (וכמבואר בתוס' ע' ע"ב, דבן אצל אביו ל"ח כב' שותפין, כיון שהוא בטל לגבי בעה"ב)

ד. ובפוסקים נחלקו לדינא אם צריך את כל הטעמים, או דסגי בחלק מהם. דהנה ה"ט"ז בסי' ש"ע סקל"ג כתב שההיתר בבחורים הדרים אצל בעה"ב, משום שהם משתמשין יחד, ולא השאיל ע"מ לאסור עליו. וכתב דדוקא בצירוף ב' הטעמים מקילינן, ולא הזכיר כלל את הטעם דמצי לסלוקינהו. ובמג"א שם ג"כ כתב את ב' הטעמים, ובסו"ד כ' אבל אם מקום חדרים קנוי או מושכר להם ומשתמשין כ"א בפנ"ע אוסרין. ובתו"ש ופמ"ג ומחצה"ש פירשו שגם כוונת המג"א כה"ט"ז, דדוקא בב' הטעמים יחד מקילינן.

ובמ"ב ובה"ל מבואר דמה שנקט המג"א שאם קנוי או מושכר הרי הם אוסרין, היינו משום דדוקא בשאלה שייך לומר שלא השאיל ע"מ לאסור, ולא בשכירות (ולפי"ז צ"ל דאף שבריש סי' שפ"ב מבואר שגם בשכירות אמרי' שלא השכיר ע"מ לאסור, זהו קולא דדוקא בדירת נכרי)

ובבה"ל הקשה מ"ט לא הזכירו הפוסקים את הטעם השלישי שכתבו התוס', דמצי לסלוקינהו. ונראה מדבריו שהישוב לזה הוא ע"פ מה שנוקט שם, דהיכא דמצי לסלוקינהו סגי בזה וא"צ לשאר טעמים, וד' הפו' נאמרו היכא דלא מצי לסלוקי.

הבתים, והיינו משום דבכה"ג חשיב כבית אחד ממש.

ג. והנה בעיקר מש"כ התוס' שהדרים בבית בעה"ב אינם אוסרין, יל"ע אם ההיתר הוא משום שאין דירתם חשובה דירה כלל, דבטלה לגבי בעה"ב, ואין כאן אלא דיורי בעה"ב. או"ד דשפיר יש להם דיורין, אלא שאינם דיורין חלוקים לעצמם, וחשיבי כשותפין יחד עם בעה"ב (ולפי"ז מה שאינם אוסרין על החצר, זהו משום שהם ניתרים בעירובו של בעה"ב, כמו שנים הדרים בבית אחד דסגי בעירוב אחד)

ולפו"ר יל"ד דמה שהם משתמשין יחד, מהני רק לעשותם כבני בית אחד, ואכתי חשיבי כב' שותפין. אבל הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור וכן הא דמצי לסלוקינהו, היינו שאין להם כלל דיורין בפנ"ע, ובטלה דירתם לגבי בעה"ב.

ויש להוכיח כן, דהנה התוס' למדו את ההיתר מדין שול"ק של נכרי שא"צ לתת כל אחד חלק בעירוב. ובפשוטו היכא ששכרו מן הנכרי, א"צ אפי' אחד מהם לתת עירוב (והא דבעינן שיתן אחד מהם חלק בעירוב, היינו היכא שלא שכרו מן הנכרי, שצריך להתיר את רשות הנכרי מדין שול"ק) וכן מפורש ברמ"א שפ"ב סט"ז, דשכירו של עכו"ם אינו אוסר אם שכרו מבעה"ב. והנה בתוס' ותור"פ בדף ס"ו הביאו בשם הירושלמי, דישראל ונכרי הדרים בבית אחד, צריך ישראל לערב והנכרי להשכיר, ומבואר דלא מהני שכירות הנכרי להתיר את רשות ישראל הדר יחד עמו. וא"כ יל"ע היאך מהני הכא שכירות הנכרי, להתיר את רשות ישראל. ומבו' מזה, דגדר הדין דשול"ק אינו אוסר, היינו דבטלה דירתו לגמרי, ואין כאן אלא דירת בעה"ב (ויל"ע מה הדין היכא דליכא ב' ישראלים ואין הנכרי ראוי לאסור, אם גם בכה"ג לא תאסור דירתם כיון שאין כאן אלא דירת הנכרי)

וכן יש ללמוד מהדין המבואר בשו"ע ר"ס שפ"ב, דישראל שהשכיר בית לנכרי אינו אוסר, כיון שלא השכיר לו ע"מ שיאסור. ומבואר דל"ח כישראל ונכרי הדרים בבית אחד, אלא הנכרי בטל לגמרי. וביותר מבואר כן בד' הבה"ל שם, שדן (בשם האחרונים) דאף כשבעה"ב אינו דר בחצר שייך ההיתר.

לאפוקי מהיכא דלא מצי לסלוקי, וע"ז הוסיף דה"ה בשאלה היכא דלא מצי לסלוקי ה"ה אוסר.

ה. ועוד מבואר בד' הגר"א והגר"ז, שהם ס"ל שא"צ כלל את הטעם דמשתמשין יחד, ועיקר ההיתר הוא משום דלא השאיל ע"מ לאסור ומצי לסלוקי. דהנה הגר"א בסי' ש"ע כתב על דין השו"ע, דלא גרע משול"ק, והבה"ל פי' בדבריו, דעיקר הטעם הוא דלא מצי לסלוקי. ובר"ס שפ"ב מבואר ברמ"א דישאל דלא מצי לסלוקי. ובר"ס שפ"ב אוסר, ובבהגר"א שם כתב דהיינו משום דמצי לסלוקי, וכתב שאין בזה חילוק בין נכרי לישראל. וכ"כ בסי' שפ"ד, דהא דאמר' התם דאכסנאי נכרי אוסר, זהו דווקא היכא דלא מצי לסלוקי, אבל במצי לסלוקי אינו אוסר. וכן הגר"ז הנ"ל לא הזכיר כלל את הטעם דמשתמשין יחד, אלא רק את הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור ומצי לסלוקי.

ו. והנה בבה"ל הביא שהרשב"א והריטב"א שהביאו את ד' התוס' וחלקו עליו, הביאו רק את הטעם דמצי לסלוקי. ולא הזכירו את הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור. וכ' שבאמת כל מה שנחלקו על התוס' זהו דווקא בכה"ג דלא מצי לסלוקי, אבל אם מצי לסלוקי כו"ע מודו שאינם אוסרין.

ועפ"ז כתב דגם מה שנקטו המג"א והט"ז, דדווקא בצירוף ב' הטעמים (דמשתמשין יחד, ולא השאיל ע"מ לאסור) שרי, זהו דווקא בכה"ג דלא מצי לסלוקי, אבל היכא דמצי לסלוקי שרי לכו"ע בלא צירוף טעם אחר, ופי' דמה"ט לא הזכירו הפו' דמצי לסלוקי. ובהמשך דבריו הביא סייעתא לזה, מד' הגר"א והגר"ז, שכתבו דהיכא דמצי לסלוקי שרי גם כשאינם משתמשין יחד. ובסו"ד כתב דמשמע קצת בד' הגר"א והגר"ז, שהכל תלוי במצי לסלוקינהו, והיכא דלא מצי לסלוקי לא מהני כלל גם היכא דאיכא שאר טעמים (וכ' שזה ממש כדעת הרשב"א, ע"פ מה שנקט שהרשב"א חולק על התוס' רק היכא דלא מצי לסלוקי)

וכ"כ במ"ב ובשעה"צ בר"ס שפ"ב, דישראל שהשכיר בית לנכרי אין הנכרי אוסר, דווקא היכא דמצי לסלוקי. וכן צידד בבה"ל סי' שפ"ד.

ולכאור' מה שהביא הבה"ל מד' הגר"א והגר"ז צ"ע, דנהי דלדינא יש בדבריהם סייעתא למש"כ להקל במצי לסלוקי אף כשאינם משתמשין

אמנם הנה המג"א בסי' שפ"ב סט"ז, לענין הדין דשכירו ולקיטו שאינם אוסרין, כתב ז"ל "משום דלא השאיל רשותו ע"מ לאסור ומצי לסלוקינהו וכמ"ש סי' ש"ע ס"ג" ומפורש בדבריו, שגם ההיתר דבחורים בסי' ש"ע ס"ג, הוא משום דמצי לסלוקי, ואעפ"כ הוצרך שם גם להטעם דלא השאיל ע"מ לאסור עליו (וצ"ע מש"כ בשעה"צ שם, שההיתר דשול"ק עדיף מהא דסי' ש"ע, כיון דמצי לסלוקי, דהא בדברי המג"א מפורש דהיינו אותו ההיתר דסי' ש"ע)

והגר"ז בסי' ש"ע כתב ז"ל "בעל הבית שיש לו מלמד או סופר בביתו וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו אף על פי שיש לכל אחד חדר מיוחד פתוח לחצר וגם לרשות הרבים ואוכל וישן בחדרו אין צריך לערב בחצר כלל מפני שאין אוסרים כלל לא בחצר ולא לטלטל מחדריהם לבית או מחדר לחדר אפילו אין לו בהם תפיסת יד לפי שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא לאסור זה על זה והרי יכול לסלקם בכל עת. אבל אם החדרים קנויים להם או שכורים (או שאולים בענין שאינו יכול לסלקם תוך זמן שאילתם אין לומר שאינו משאיל להם רשותו לאסור עליו כיון שכבר השאיל להם ואין בידו לסלקם ובע"כ הם) אוסרים עליו"

ומבואר בדבריו, שהטעם דמצי לסלוקי אי"ז היתר בפנ"ע, אלא חד טעמא הוא עם הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור. ולכאור' הכוונה בזה, דענין ההיתר דלא השאיל ע"מ לאסור, היינו שלא נתן להם בעה"ב זכות כנגדו. וכמשנ"ת לעיל, וזה שייך דווקא היכא דמצי לסלוקי. ומשמע בדבריו, דמש"כ המג"א שאם החדרים קנויים או שכורים אוסרים עליו, אתא לאפוקי מהיכא דלא מצי לסלוקי.

וכן מבואר בד' הגר"א בסי' שפ"ד, דהתם מבואר שנכרי שנכנס לדור בבית ישראל אוסר. והקשו האחרונים שם מאי שנא מהדין המבואר בריש סי' שפ"ב, דישראל שהשכיר רשות לנכרי אינו אוסר, כיון שלא השאיל רשותו לאסור עליו. וכ' הגר"א ע"ז וז"ל "וגם זה לא קשה דשם יכול לסלקו בכל עת וכמש"ש ועמ"א בסי' ש"ע ס"ק ח' ואם מקום כו' וה"ה בשאלה וכמש"ש בס"ב ולכאור' כוונתו, דמש"כ המג"א ואם מקום חדרים קנוי וכו', אתי

שלא כתב הרשב"א ליישב כן, מוכח דאף במצי לסלוקי פליג על התוס'.

ח. והנה בבה"ל כתב להוכיח דהרשב"א ג"כ ס"ל להחיתר דמצי לסלוקי, ממה שכתב שאם אין בעה"ב קבוע שם אינו אוסר דחשיב כאורח, וכתב הבה"ל דמובן לפי"ז דה"ה וכל שכן היכא דמצי לסלוקי בכל עת דלא עדיף מזמן מועט. ומבואר בדבריו שגדר החיתר דמצי לסלוקי (לשיטתו דהוי זה החיתר בפנ"ע) הוא דחשיב כאורח שאינו קבוע, כיון שכל רגע אפשר לסלקו.^{מא}

אמנם בתור"פ בסוגיין הביא את ג' הטעמים של התוס', וכתב שכל הנידון הוא במלמד או סופר שהוא קבוע אצל בעה"ב, אבל אם אין לו זמן קבוע פשוט שאינו אוסר. ומבואר בדבריו, דאורח שאינו קבוע עדיף מהיכא דמצי לסלוקי, היכא שבפועל הוא שרוי שם לזמן קבוע, וזה דלא כמש"כ בבה"ל.

ובביאור הנידון בזה נראה, דהבה"ל נקט דהא דאורח שאינו קבוע אינו אוסר, זהו משום דל"ח כבעלים על רשותו היכא שהוא נמצא שם רק לזמן ואינו קבוע, וממילא ס"ל דכל שכן היכא דמצי הבעה"ב לסלוקי, דודאי ל"ח כבעלים על רשותו. אבל בדברי התור"פ מבואר, דהא דאורח אינו אוסר, זהו משום דדירת ארעי אינה חשובה לאסור, וזה שייך דווקא היכא שנמצא שם לזמן מועט, משאי"כ היכא שדר שם זמן מרובה, דאע"פ שאפשר לסלקו מ"מ חשיב דיורין.

ט. והנה בסוף סי' ש"ע מבואר דאורח שאינו קבוע ל' יום אינו אוסר, וכתב הרמ"א שם דהיינו דווקא כשיש שם בעה"ב קבוע, שהאורח מתבטל לגביו. אבל אם כולם אורחים ואין שם בעה"ב קבוע הרי הם אוסרין זע"ז. ובבה"ל הביא מהד"מ דמקור הדבר הוא מהסוגיא בדף ס"ה בהני אמוראי דאיקלעו לפונדק, וכתב דלפי"ז משמע דאף היכא שהוא שרוי שם בלא שכירות אלא בתורת אורח בלבד ומצי לסלוקי אינו אוסר (וכ'

יחד. מ"מ יש מדבריהם פירכא לכל מש"כ בביאור ד' הראשונים והפוסקים. שהרי מבואר בדבריהם שנקטו שגם המג"א מיירי במצי לסלוקי (וכמשנת לעיל) וזהו מש"כ שאם החדרים קנויים להם לא מהני, ודלא כמו שפירש המ"ב בד' המג"א, שלא הזכיר את הטעם דלא מצי לסלוקי, כיון שבזה כו"ע מודו.

ועוד מבואר בדבריהם, שאין כלל היתר בפנ"ע דמצי לסלוקי, אלא דכל החיתר דלא השאיל ע"מ לאסור, הוא דווקא היכא דמצי לסלוקי כמפורש בד' הגר"ז שהובאו לעיל, וכן מבואר בבהגר"א ר"ס שפ"ב, דאי' התם שישראל שהשכיר לנכרי אין הנכרי אוסר משום שלא השאיל ע"מ לאסור, והגר"א כ' דמיירי במצי לסלוקי, הרי שהחיתר הוא משום דלא השאיל ע"מ לאסור, אלא דווקא במצי לסלוקי מהני האי טעמא. וכן משמע בדברי המג"א, לפי מה שפירשו בדבריו, דמה שסיים שאם מקום חדרים קנוי להם לא מהני, היינו דמצי לסלוקי, וא"כ בתח"ד כתב שהחיתר משום שלא השאיל ע"מ לאסור, וסיים דהיכא שמקום החדרים קנוי להם לא מהני הך היתר) ומה שנקטו הגר"א והגר"ז דהיכא דמצי לסלוקי שרי גם בלא אפיה ובישול, זהו רק משום דס"ל שהטעם השני הוא העיקר.^{מב}

ז. ויש להעיר עוד במש"כ הבה"ל דבמצי לסלוקי מודה הרשב"א הביא את הוכחת התוס' מהא דשכירו ולקוטו אינו אוסר, וכתב לדחות דשאני התם שהעכו"ם דר שם ויש לו תפיסת יד, ועוד כ' דהתם מיירי שאין לו כלל פיתא ולינה אלא שאלת מקום בעלמא ולכאו' למש"כ הבה"ל שהרשב"א מודה במצי לסלוקי, הו"ל ליישב דשאני התם שהבעה"ב יכול לסלק את השול"ק. ובאמת במ"ב בסי' שפ"ב סט"ז ביאר דמה"ט קי"ל ששכיר ולקיט אינו אוסר, אף באופן שאין בזה את כל הטעמים שנאמרו בתוס', כיון דבעה"ב מצי לסלוקי. וא"כ לכאו' ממה

^מ אמנם מדברי תשובת הרמ"א (שהובאו לעיל) שכתב דבנכרי לא שייך הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור עליו, מוכח לכאו' כדעת המ"ב, שהחיתר דמצי לסלוקי הוא היתר בפנ"ע. שהרי שול"ק אינו אוסר גם כשבעה"ב נכרי, והתם בהכרח הוא משום דמצי לסלוקי (וכן הוכחת התוס' מהא דשול"ק אינו אוסר, מתפרש לפי"ז דקאי רק על הטעם דמצי לסלוקי) אמנם עי' לעיל בהערה, שהובא לפרש ד' התוס' ע"פ הד"מ באור"א, שהחיתר דשול"ק הוא היתר בפנ"ע, ואינו שייך להג' טעמים של התוס', ולפי"ז אין ראיה מדברי הד"מ.

^{מא} וכן מבואר בשעה"צ ש"ע כ"ט, שכ' דמש"כ הרמב"ם בפ"ד הי"ב שהאורח אינו אוסר לעולם, קאי במצי לסלוקי.

ולכאוי דברי היד אפרים מתפרשים ע"פ מש"כ בסי' שפ"ב שם בתו"ד, דהא דשול"ק אינו אוסר, זהו משום דחשיב כאורח. וזה ע"ד שיטת הבה"ל, שגם ההיתר דמצי לסלוקי הוא משום דחשיב אורח (אלא דהתם חשיב אורח גם כשהוא קבוע, כיון שטפל לבעה"ב) ולפי"ז מתיישב היטב מש"כ להוכיח מהתם, דלכאוי צ"ע מ"ט התם שרי אף היכא דליכא בעה"ב קבוע, והרי לא עדיף מאורח שאינו קבוע דאוסר בכה"ג. ומזה למד היד אפרים, דהא דבעה"ב נכרי לא מהני להחשב כבעה"ב קבוע שיתבטל רשות האורח לגביו, זהו דווקא כשאין מתאכסן בביתו, אבל כשאורח מתאכסן בבית הנכרי עצמו, שפיר מתבטל רשותו לגבי הנכרי.

והנה השעה צ"כ כתב לחלוק על היד אפרים, וכ' דשכירו ולקיטו שאני. ולפונ"ד כוונתו, דשול"ק הוי היתר אחר לגמרי, וכלפי היתר זה לא מצינו כלל שצריך בעה"ב קבוע. ולפי"ז נמצא מפורש בדברי השעה צ"כ, שההיתר דמצי לסלוקי מהני גם היכא דליכא שם בעה"ב קבוע (שהרי בד' המ"ב בסי' שפ"ב ט"ז ובכ"מ, מבואר שההיתר דשול"ק הוא משום דמצי לסלוקי) ונמצאו דבריו סתרי אהדדי, שהרי בבה"ל באותו הסעיף כתב דהא דאורח שאין לו בעה"ב קבוע אוסר, זהו גם היכא דמצי לסלוקי.

ולכאוי נראה שאין כוונת הבה"ל לחלוק על עיקר הוכחת היד אפרים (וכן משמע בדבריו שרק כתב שיש מקום לחלק בזה) שהרי גם הוא ס"ל דטעם ההיתר היכא דמצי לסלוקי הוא משום דחשיב אורח. אלא שכתב שיש מקום לחלק בזה, דשכירו ולקיטו שאני.

ולכאוי יש לבאר בזה, שההיתר דאורח המבואר בסי' ש"ע הוא, דכל שאינו קבוע שם חשיב אורח והוא טפל לכל בעה"ב קבוע הדר שם, והך דינא הוא דווקא בבעה"ב ישראל. והיד אפרים חידש, דמה שאין האורח נטפל לבעה"ב נכרי, זהו דווקא כשאינו הבעלים על דירת האורח. אבל אם הבעלים על דירת האורח דר שם (כגון בפונדק) האורח טפל לגביה אף שהוא נכרי. ובזה פליג המ"ב, כיון שאורח שאינו קבוע, אי"ז טפילות מסויימת כלפי הבעה"ב שלו, שהרי הטעם שהוא אורח, זהו מפני שאין לו קביעות שם.

ללמוד כן מד' הגמ', דמיירי שבעה"ב לא היה בביתו כלל לשכור ממנו) ומכח זה תמה על מש"כ בנשמת אדם, דאורח דמצי לסלוקי אינו אוסר אף היכא דליכא בעה"ב קבוע שם.

והנה דברי הבה"ל צ"ע, שהרי הוא עצמו ס"ל בכמה מקומות דהיכא דמצי לסלוקי מותר וא"צ שום טעם אחר, וא"כ נהי דלא שייך כאן ההיתר דאורח שאינו קבוע, מ"מ מ"ט לא נתיר משום דמצי לסלוקי.

ואמרו לפרש כוונת הבה"ל, דדבריו הם לשיטתו דס"ל שגם ההיתר דמצי לסלוקי, הוא משום דחשיב כאורח שאינו קבוע, ומשו"ה ס"ל דגם היתר זה הוא דווקא היכא שיש שם בעה"ב קבוע.

אמנם יל"ע, דהא בסי' שפ"ב סט"ז מבואר דה' שול"ק של נכרי אינם אוסרין זע"ז, ובמ"ב ושעה צ"כ שם מבואר שההיתר הוא משום דמצי לסלוקי, ולא הוזכר שם כלל תנאי שצריך בעה"ב קבוע. ואף שהנכרי שדרים אצלו נמצא שם, מ"מ הא מבואר ברמ"א הנ"ל, דדווקא בעה"ב ישראל מהני לזה.

והנה בשעה צ"כ סי' ש"ע סקל"ו, הביא בשם היד אפרים שכתב דאע"ג דאורח שאינו קבוע אוסר היכא דליכא שם בעה"ב ישראל קבוע. מ"מ אם הם מתאכסנים בפונדק של עכו"ם בזה ודאי נטפלים להעכו"ם וא"צ לשכור ממנו רשות. והביא ראייה מדין ה' שול"ק שאינם אוסרין זע"ז, אף אם אין שם ישראל קבוע. והשעה צ"כ הביא שהפמ"ג חולק בזה, וס"ל דגם בפונדק של נכרי אוסרין זע"ז, וכתב דראית היד אפרים יש לדחות, דשכירו ולקיטו שאני.

ולכאוי עיקר דברי היד אפרים צ"ע, שהרי בהא דסוף סי' ש"ע מיירי באופן דליכא היתר דשול"ק (וכגון שיחד להם מקום ולא מצי לסלוקי) וההיתר הוא רק משום שאינו קבוע שם, ועל היתר זה כ' הרמ"א שהוא דווקא היכא דאיכא בעה"ב קבוע. משא"כ ההיתר דשול"ק, דמיירי גם בקבוע שם, והתם ההיתר הוא מטעם אחר, ומאי ס"ד ללמוד מזה שכל אורח ששרוי אצל הנכרי אינו אוסר.

דבזה י"ל שאינו מתבטל כלל לסתם בעה"ב דעלמא, אלא דווקא לבעה"ב שלו.

ואולי יש להביא ראייה לזה, דהנה בבה"ל בריש סי' שפ"ב הביא נידון האחרונים, אם ההיתר דלא השאיל ע"מ לאסור עליו שייך היכא שאין בעה"ב דר שם (דלא אכפ"ל אם יאסור) ויל"ע דלכאור' הו"ל להבה"ל להזכיר, דהיכא דמצי לסלוקי יש להתיר גם בלא הטעם דלא השאיל ע"מ לאסור, וממילא דיש להתיר אף היכא שאין בעה"ב קבוע שם (ולכאור' דברי הבה"ל מיירי במצי לסלוקי, שהרי צידד שם בשעה"צ, וכן בבה"ל סי' שפ"ד, שאין להקל בישראל שהשכיר לנכרי, אלא היכא דמצי לסלוקי) ואולי יש ללמוד מזה, דהא פשיטא ליה להמ"ב שההיתר דמצי לסלוקי לא שייך היכא שאין בעה"ב דר שם, וכל הנידון הוא רק כלפי ההיתר דלא השאיל ע"מ לאסור.

משאי"כ בשכירו ולקיטו, שהטעם שהוא נחשב כאורח זהו מפני שהבעה"ב יכול לסלקו. ובזה יש כאן טפילות מסויימת כלפי הבעה"ב שלו, ומודה בזה המ"ב דאף כשבעה"ב נכרי הוא טפל לגביה ואינו אוסר.

ולפי"ז יל"ד עוד, דהנה יל"ע אם ההיתר דמצי לסלוקי שייך אף היכא שאין בעה"ב דר באותה חצר. ולפו"ר למש"כ המ"ב שההיתר משום אורח, היה נראה שאם יש שם בעה"ב קבוע (אף שאינו הבעלים על ביתו של האורח) שרי, כדין אורח פחות מל' יום דשרי בכה"ג. אמנם למשנ"ת י"ל, דשאני התם דהא דחשיב כאורח זהו מכח מה שדר כאן בדרך ארעי, ובזה הוא בטל לגבי כל בעה"ב קבוע. משאי"כ במצי לסלוקי, דכל דין אורח שלו הוא שבטל לגבי הבעה"ב שלו (ומשו"ה הוא מתבטל לגביו אע"פ שהוא נכרי כמשנ"ת)

סימן לב

בדיני אורח

דליכא למימר שההיתר דביטול הוא משום אורח, שהרי הוא דר שם בקביעות, וכ"פ המהרש"א והבי"מ (ש"ע ס"ח) בדברי התוס'. וצ"ל דדעת התוס' שההיתר דביטול הוא ענין בפנ"ע, ואינו שייך כלל לדין אורח (וצ"ל לפי"ז דמה שאמרו בגמ' התם דנעשה כאורח לגבייהו, היינו רק דחשיב כאורח לענין זה דכשמוציא אי"ז חזרה^{מב})

ולכאוי נראה דהר"ח והרמב"ם לא פליגי על עיקר מש"כ התוס', דהא דאורח שאינו קבוע אינו אוסר, אי"ז שייך כלל לדין ביטול רשות. דהתם הטעם משום דדירה שאינה קבועה לאו שמה דירה, ואי"ז שייך כלל לדין ביטול, שמבטל את רשותו לשאר בני החצר. אלא דהם ס"ל דהא דאורח אינו אוסר, אי"ז משום שאינו קבוע, אלא אף אורח קבוע אינו אוסר, דכל שאינו בעלים על דירתו והוא דר בבית של אחר, אינו אוסר. וכן משמע ממה שהביא הר"ח לד' הירושלמי, דאכסנאי אינו אוסר "לעולם" וכן מבואר בדברי הרמב"ם שלא הזכיר דצריך שיהיה שם פחות מל' יום, וביותר מבואר כן בלשונו שכ' ג"כ שהאורח אינו אוסר לעולם.^{מב} וזהו שדימו דין ביטול רשות לדין אורח, שההיתר דביטול הוא משום דהוי כאילו נסתלק מרשותו ואינה שלו, וממילא חשיב כאורח שדר ברשות שאינה שלו, ואינו אוסר.^{מב}

ומצינו כשיטה זו בד' הראבי"ה בסי' ת"ד שכתב ז"ל "הילכך בן ישראל [הלן] בבית

א. התוס' ס"ט ע"ב הביאו בשם הירושלמי דאורח אינו אוסר, ופירשו דמיירי בבא לדור לשם אכסנאות ולא לקבוע עצמו, כדאי' התם דבפחות מל' יום אינו אוסר, וביותר מל' יום אוסר. וכ"כ הרשב"א ע"ג ע"א, דמי שלא ייחדו לו מקום אלא לשעה אינו אוסר, וכ"כ בעבוה"ק שער ד' ה"ס, דבעה"ב שהשאל להן רשותו לשעה אינו אצלו אלא כאורחין ואינם אוסרים, וכ"כ בתור"פ ע"ב ע"א (וכן דקדק התה"ד בסי' ע"ו מדברי התוס' בדף ע"ב לענין סופרים ומלמדים, ולכאוי' כוונתו דממה שנקטו התוס' את הנידון דווקא בסופר ומלמד ובחורים, ש"מ דשאר אורח שאינו לזמן קבוע אינו אוסר)

והנה התוס' שם הביאו את דברי הר"ח שכתב בטעם ההיתר דביטול רשות, דהוי אכסנאי לגבייהו, ואי' בירושלמי אכסנאי אינו אוסר, וכ"ה בפירוש הר"ח לפנינו (ונראה מדבריו שפי' כן בד' הגמ' דחמשה לגבי חד לא ארחי ולכן אין הביטול מתיר להם להוציא) וכן הרמב"ם בפ"ב ה"א וה"ה כתב שההיתר דביטול משום דנעשה כאורח אצלם והאורח אינו אוסר (ועי' לעיל בסי' כ"ג משנת"ת בזה) ובפ"ד הי"ב כתב הרמב"ם שהאורח אינו אוסר לעולם כמו שביארנו, וכוונתו שביאר כן בדין ביטול רשות.

והתוס' שם כתבו לחלוק ע"ד הר"ח, דלא דמי כלל להתם, דהתם מיירי בבא לדור לשם אכסנאות ולא לקבוע עצמו. ובפשוטו כוונת התוס',

^{מב} אמנם הבי"מ כתב להוכיח דאורח אינו אוסר, ממה שאמרו בדף כ"ו שהמבטל רשות ביתו נעשה אורח בביתו, ומבו' דמה שאינו אוסר אחר הביטול, אע"פ שעדיין הוא דר שם, זהו משום דחשיב אורח. וצ"ל דהתם הכוונה שנעשה כמי שדר עם חבירו בביתו ואין לו בית מיוחד, דבזה כו"ע מודו שאין האורח אוסר, ואי"ז שייך לדין אורח שאינו קבוע, ועי' להלן שיש לפרש כן בדעת הר"מ.

^{מג} אמנם בדברי הירושלמי שהביאו התוס' מבואר דהא דאכסנאי אינו אוסר זהו דווקא עד ל' יום, והא דאכסנאי אינו אוסר לעולם מבואר בירושלמי שזהו דווקא באילין דלא עלין ברשות. ואולי צ"ל בד' הרמב"ם והר"ח, שהם מפרשים בד' הירושלמי דעלין ברשות היינו שיש לו זכות לדור שם וחשיב כבעה"ב, וכל מי שדר מכח הסכמת בעה"ב חשיב כעלין שלא ברשות. ויל"ע עוד מ"ט לא פסק הרמב"ם גם את דין הירושלמי דאורח ארעי אינו אוסר (אף בעלין ברשות) וצ"ל דלדין זה אין מקור מן הבבלי, ולכן לא פסקו הר"מ, משאי"כ הדין דאורח אצל בעה"ב אינו אוסר לעולם, שיש לו מקור גם בד' הבבלי, מדין ביטול רשות, ולכן פסקו הרמב"ם להלכה.

^{מד} ובשעה"צ בסי' ש"ע סק"ט עמד במש"כ הר"מ דאורח אינו אוסר לעולם, וכתב דדבריו מיירי במצי לסלוקי, וזה ע"פ שיטתו שההיתר דמצי לסלוקי הוא משום דהוי אורח. ובדבריו משמע שגם הר"מ מודה דאורח שאינו קבוע אינו אוסר, אלא דבמצי לסלוקי בכל עת, לעולם חשיב כאינו קבוע, וקצת יל"ע לפי"ז דהו"ל להר"מ להזכיר את עיקר הדין דאורח, דכשאינו קבוע אינו אוסר.

שלו, ולא מפני שהוא ארעי, וזהו שדימו לביטול רשות כמשנ"ת.

אבל בדעת התה"ד צ"ע דתקשי עליו קושית התוס', היאך שייך בביטול רשות ההיתר דאורח, והרי התם הוא קבוע יותר מל' יום. וצ"ל שאין הכוונה שהמבטל רשותו חשיב ממש כאורח, אלא דטעם ההיתר באורח שאינו קבוע, הוא משום דדירתו אינה חשובה והיא טפילה לדירת בעה"ב, וה"נ בביטול רשות דירת המבטל טפילה לבעה"ב.

והנה בד"מ בסי' שפ"ב הקשה על הא דקי"ל דאורח שאינו קבוע אינו אוסר, מהסוגיא בדף ס"ה ע"ב דלנו בפונדק (לפרש"י שם) דמבואר שאע"פ שהיו אורחים אוסרין. וכתב דהא דאורח אינו אוסר, זהו דווקא היכא דאיכא שם בעה"ב קבוע, אבל במקום שכולם אורחים וליכא בעה"ב קבוע אינו אוסר, דאין שייך לומר דהוי כאורחין לגבי אחד, אלא כשהאחד קבוע שם וכן פסק ברמ"א בסוף סי' ש"ע. ומבואר בדבריו, דאף דבעינן שיהיה שם בעה"ב, מ"מ א"צ דווקא שבעה"ב שהאורחים מתאכסנים אצלו יהיה שם, אלא אף אם בעה"ב אינו שם, או שהוא נכרי, מ"מ שרי, שהאורחים בטלים לגבי הבעה"ב הקבוע (ומשמע מדבריו שלמד כן מדברי התה"ד)

ויל"ע דלכאור' ממנ"פ, אם ההיתר משום דדירה שאינה קבועה לאו שמה דירה, א"כ מ"ט צריך שיהיה שם בעה"ב. ואם ההיתר משום שדירת האורח בטילה לגבי בעה"ב, וכמבואר בתה"ד דדמי לביטול רשות, א"כ הדין נותן דהיינו דווקא היכא שהוא אורח אצל הבעה"ב הקבוע. אבל היכא שהבעה"ב הקבוע אינו בעלים על דירתו, מ"ט תתבטל הדירה לגביו. ולכאור' צ"ל, דמש"כ התה"ד שדירת האורח בטילה לגבי דירת בעה"ב, אין כוונתו דחשיבא כאילו היא דירה של בעה"ב (דזה לא שייך כלל בבעה"ב דעלמא שאינו בעה"ב על דירת האורח) אלא דדירת האורח טפילה לגבי דירת בעה"ב הקבוע, ואינה חשובה להבדל ממנו.

ובאמת המהרש"ל בתשובה סי' י"ח כתב בדעת תה"ד, דהא דאורח אינו אוסר היינו רק שאינו אוסר על בעה"ב, ומ"מ בשני אורחין מחולקים הם אוסרין זע"ז. ולכאור' הביאור בזה, דדירת האורח שמה דירה, אלא שאינה חשובה ליבדל מן הבעה"ב הקבוע. ובדעת הרמ"א דפליג בזה (וס"ל דכל שבעה"ב קבוע גם אינם אוסרין

מערופיא שלו בלא שכירות אפילו לנו עמו עשרים אכסנאים הם, ולא אוסר אהרדי, וגם הגוי אינו אוסר עליהם. ולא צריכין לא עירוב ולא שכירות, כדגרסינן לקמן בפרקין בענין ישראל המבטל רשות לבני חצרו שלהם מותר לו ולהם, ואמרינן בגמרא מאי טעמא משום דהוי אורח לגבייהו, אלמא אורח לא אסיר. וכן משמע נמי בירושלמי דאורח לא אסיר. וכשם שאורח ישראל אינו אוסר כך אורח גוי לא אסיר, שלא תקנו עירובי חצרות אלא שלא ליתי לאחלופי ברשות הרבים, ואכסניא אין להם רשות בחצר, ולא אתי לאחלופי, דהא ידעו שהך גברא אכסנאי הוא, אבל כששוכרין נחשבים כולם בעלי בתים, ורשות שלהם הוא" ומבואר בדבריו, שעיקר ההיתר דאורח הוא משום שדר שם בלא שכירות, ואין לו בעלות על דירתו, ולמד לזה מדין ביטול רשות.

ויש לפרש עוד בשיטת הרמב"ם והר"ח, דהנה המ"מ בפ"ד ה"ו כתב בתו"ד דמש"כ הר"מ דאורח אינו אוסר, קאי במי שאוכל על שלחן חברו. ומבואר שכל ההיתר הוא דווקא כשדר עמו ביחד ממש (וצ"ע מאי נ"מ בזה, שהרי אף אם חשיב כדירין לאסור, מ"מ ודאי אין דירתו חלוקה מבעה"ב ואינו אוסר עליו, וגם הוא נותר בעירובו של בעה"ב. וצ"ל דנ"מ בזה לענין נכרי הדר אצל ישראל, או ישראל הדר אצל נכרי, ויל"ע) וכן הביאו מהתוספתא בפ"ה, דקסדור שלא ייחדו לו בית דירה אינו אוסר לעולם. ולפי"ז צ"ל דמש"כ הר"מ דטעמא דביטול רשות הוא משום שהאורח אינו אוסר, היינו שע"י הביטול חשיב בית המבטל כדירתו של בעה"ב ממש, וכאילו אין למבטל מקום מיוחד, ומשו"ה חשיב כאורח של זה שביטל לו.

אמנם הנה בתה"ד בסי' ע"ו כתב דאורח אינו אוסר, וגם האורח עצמו מותר להוציא לחצר, וכתב להוכיח כן מדין ביטול רשות. דקי"ל שהמבטל רשותו נעשה כאורח ומותר לו להוציא, וכתב דאף דהתם קי"ל דה' לגבי חד אינם אורחים. מ"מ לענין חמשה שנתארחו ממש אצל אחד, ודאי כולהו שרי לטלטל מביתו ובחצירו. ומבואר בהמשך דבריו שם, דמיירי דווקא באורח שאינו קבוע ל' יום. ומבואר בדבריו, שההיתר דביטול רשות דמי להיתר דאורח שאינו קבוע. ולמשנ"ת שיטתו לא דמיא כלל לשי' הר"ח והרמב"ם, דלשיטתם ההיתר דאורח הוא משום שאין הבית

והגר"ז שם הביא את ד' המג"א ביתר ביאור וז"ל "ויש אומרים שהאורח שמתארח בבית או חדר בפני עצמו אינו טפל לבעל הבית להיות כאנשי ביתו אלא שכל שלא נתארח בדרך קבע אין לו חלק בחצר ואינו אוסר על בעל הבית לטלטל מביתו לחצרו אבל לטלטל מבית האורח לחצר אסור בין לו בין לבעל הבית שכיון שהשכירו לו בית זה לאיזה זמן שכירות ליומו ממכר הוא והרי זה בית שלו וכשמוציא משם לחצר בעל הבית הרי זה כמוציא מרשות לרשות" ומבואר בדבריו, דלשיטה זו לא נאמר כלל באורח שהוא טפל לבני החצר. אלא רק שאין לו חלק בחצר, ומשו"ה אינו אוסר על בני החצר. ובהמשך דבריו שם כתב דלא דמי למבטל רשות ביתו דחשיב כאורח גם בביתו ומותר לבני החצר להכניס לביתו. דהתם סילק עצמו מרשות ביתו ונתנו להם, משאי"כ הכא דלא נסתלק מרשות ביתו.

ולפי"ז מה שאסר המרדכי להוציא מבית האורח, והתיר להוציא מבית בעה"ב. היינו שגם לבעה"ב אסור להוציא מבית האורח, דחשיב כדירת האורח. וגם לאורח מותר להוציא מבית הבעה"ב, כיון שאין לאורח חלק בחצר שיאסור עליו.

אמנם הנה בתה"ד שם כתב להוכיח דלא כהמרדכי דגם לאורח עצמו מותר להוציא לחצר, מהא דתנן בטל להם רשותו שלהם מותר לו ולהן, ובגמ' פירשו דנעשה כאורח לגבייהו. וכתב ללמוד מזה, דכל שכן אורח ממש דלא הו"ל כח דירה מעולם בחצר שאין בעה"ב אוסר עליו. וצ"ע דהתם לא שמענו כלל דמותר להוציא מבית האורח לחצר, אלא רק דמותר גם לאורח להוציא מבית בעה"ב לחצר (ובאמת יש ראייה דמותר להוציא מבית האורח, מהגמ' בדף כ"ו דהמבטל רשות ביתו מותר לאחרים להוציא מביתו לחצר, אבל התה"ד לא הוכיח מהתם)

ולכאוי מבואר בדברי התה"ד, שהוא מפרש דמש"כ המרדכי שהאורח אינו אוסר על בעה"ב, והאורח עצמו אסור. אי"ז חילוק בין בית בעה"ב שאינו נאסר מכח דירת האורח, לבית האורח שנאסר מכח דירת בעה"ב (וכמו שפירש המג"א) אלא החילוק הוא דאע"ג דכלפי בעה"ב אין דירת האורח חשובה לאסור, ומותר לו להוציא

זע"ז) צ"ל דכיון שדירתם נטפלת לבעה"ב, ממילא לא חשיבי ג"כ לאסור זע"ז, ומ"מ אין ההיתר משום דחשיבא כדירת בעה"ב, אלא שאינה דירה חשובה לאסור.

והנה יל"ע אם מותר למי שלא עירב עם בעה"ב הקבוע, להכניס לרשות האורח (וכגון כלים ששבתו בחצר אחרת, שלא עירבה עם חצר זו) או"ד דחשיב כרשותו של בעה"ב הקבוע לאסור עליו. ולמשנ"ת נראה פשוט, דל"ח כדירת בעה"ב הקבוע, שהרי אין לו שייכות לדירה זו כלל. אלא דירת האורח טפילה ולא שמה דירה לאסור כלל (אמנם יל"ד דכלפי מי שאינו דר בחצר זו אין דירת האורח בטילה כלל, ויאסר מתמת רשות האורח, ויל"ע)

והנה התה"ד דימה דין אורח לדין ביטול רשות, ולפי"ז למדנו מדברי התה"ד גדר חדש בדין ביטול רשות. דענין הביטול אינו שנעשה כרשותו של זה שביטלו לו, אלא שרשות המבטל טפילה ובטילה לגביו, ואינה חשובה להחלק ממנו ולאסור עליו (ולכאוי) לפי"ז דעת התה"ד היא כדעת התור"פ וכמה מקמאי, דס"ל דרשות שביטלו לאחד ל"ח כרשותו של מקבל הביטול לענין לאסור על אחרים, וכמו שהובא בזה לעיל)

אמנם הנה הגר"ז בסוף סי' ש"ע כתב וז"ל "ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד כולם טפלים אצלו ונעשים כאנשי ביתו אפילו אם הבתים שמתארחים בהם אינם שלו אלא של נכרים או של ישראלים שאינם דרים שם" וכן העתיק לשונו במ"ב שם, ובמש"כ שהאורחים נעשים כאנשי ביתו, משמע דחשיב כאילו הם דרים ברשות שלו, וזה דלא כמשנ"ת כאן, וצ"ע.

ב. בתה"ד הביא בשם המרדכי דבני רינוס, דאף שהאורח אינו אוסר מ"מ האורח עצמו אסור להוציא מביתו לחצר. ובמג"א סי' שצ"א סק"ב הביא דבריו וכ' לפרש בזה וז"ל "נ"ל שהדין עמו דהרי החצר מיוחד להבע"ה והבית מיוחד להאורח דשכירות ליומי" ממכר הוא וא"כ מוציא מרשות לרשות אבל הבע"ה מותר להוציא דאין לאורח חלק במבוי או בחצר עד ל' יום" ולכאוי' כוונתו, דדירת האורח עצמה ודאי חשיבא דירה, ומה שאינו אוסר, זהו משום שכשאינו דר שם בקביעות אין לו חלק במבוי.

ב' ישראלים. ומסיק הב"י שהמרדכי כתבו דרך פירוש ולא דרך פסק (או שתלמיד טועה כתבו)

ולכאור כוונת הב"י, דלעולם דעת המרדכי שאורח אינו אוסר כלל (וכשיטת התוס' ושאר, ודלא כמש"כ התה"ד בדעתו) ומש"כ המרדכי שאם יש שם ישראל אחד אוסר על האורח להוציא, אי"ז מכח דיורי האורח, אלא מכח דירת הנכרי (ומה שנקט המרדכי אורח, זהו רק כדי לפרש היכי משכח"ל שהישראל בא להוציא מביתו של הנכרי) וכדמשמע בברייתא, דהיכא דליכא ישראל אחד הנכרי אינו אוסר, ואם יש שם ישראל הוא אוסר. ומשו"ה ה"ז תלוי בפלוג' ר"מ וראב"י אם הנכרי אוסר היכא דליכא ב' ישראלים. וכ"פ האבהעו"ז בחידושים דף ס"ב, ובפי' השו"ע סי' שס"ו. וכן משמע בדברי תור"פ שם ובדף פ"ה, שג"כ פי' הברייתא דמיירי באורח.

והעיר דלפי"ז נמצא מבואר מד' המרדכי, דאורח אינו אוסר ול"ח כדיוורין אף היכא שאין שם ישראל קבוע. דהא מבואר בברייתא, שאם אין שם ישראל קבוע אלא רק אורח, אין הנכרי אוסר אפי' לר"מ, דחשבי' שאין שם אפי' ישראל אחד.

מביתו לחצר. מ"מ כלפי האורח עצמו חשיבא דירתו דירה, ואסור לו גם להוציא מבית בעה"ב לחצר, דלגבי האורח בעצמו גם דירת האורח אוסרת על החצר. אמנם גדר הדברים צ"ב, דלכאור' אין בזה מקום לחלק בין גברא לגברא, וממנ"פ אם דירת האורח חשובה לאסור, הדין נותן שלכל אדם יהיה אסור להוציא.

ולכאור צ"ל בזה, דאע"פ שאין לאורח חלק בחצר, ואינו נחשב כבעלים לאסור על החצר (לדעת המרדכי) מ"מ כשהוא עצמו משתמש בחצר חשבי' שהוא משתמש בתורת בעלים, ומשו"ה נהי שאינו אוסר על אחרים להוציא לחצר. מ"מ אסור לו בעצמו להוציא לחצר, דכשהוא עצמו משתמש בחצר, חשיב כמוציא לרשות ידיה.^{מה}

ג. בעיקר מה שהביא התה"ד מד' המרדכי, תמה הב"י בסי' שפ"ב, דמדברי המרדכי נראה שלמד כן מהברייתא בדף ס"ב, דתניא חצירו של נכרי הרי הוא כדיר של בהמה, ואם יש שם ישראל אחד אוסר. ופי' המרדכי דמיירי בישראל המתארח בבית הנכרי, ואסור לו להוציא מבית הנכרי לחצר. והקשה הב"י דא"כ הו"ל להתה"ד לסתור פסק זה בזרוע נטויה, שהרי הך ברייתא דאם יש שם ישראל אחד אוסר היא לדעת ר"מ. אבל אנן קי"ל כראב"י שם דאמר שאינו אוסר עד שיהיו שם

^{מה} וכע"ז נת' לעיל בעניני ביטול (סימן כ"ג) בדעת התה"ד והר"ח הנ"ל, דס"ל שעיקר ההיתר דביטול רשות הוא משום שהמבטל נעשה כאורח. דלפי"ז צ"ב מ"ט לזה שביטלו לו מותר להוציא אף היכא דל"ש דין אורח (שהרי גם ברבים לגבי יחיד מהני הביטול לגבי היחיד שביטלו לו) ונתבאר שם, דכלפי אחרים ל"ח המבטל כבעלים כלל, וא"צ לדין אורח, אלא הרי הוא כמאן דליתא. והא דבעינן לדונו כאורח, זהו לגבי ההשתמשות שלו עצמו בחצר, דכל דלא חשבינן ליה כאורח, הרי הוא משתמש בתורת בעלים.

סימן לג

בדין בתים וחצירות פתוחים למבוי

כרב" ושמע דמתחילה היתה שם רק חצר אחת, וא"כ צ"ע מה הועיל החזן. וכן ברש"י ד"ה ושמאל כתב דכיון שהחזן דר בבי כנישתא "הוה להו שתי חצירות" ומשמע שמתחילה היתה שם רק חצר אחת, וע"י החזן איכא ב' חצירות, וכן בל' רש"י בד"ה ואתא ביית בבי כנישתא "דהוה פתוח להוה מבואה" משמע שלא היה בחצר הבי כנישתא עוד בית. וצ"ע דא"כ ליכא ב' בתים בכל חצר, ואכתי לא מהני לדעת רב.

ולכאוי דברי רש"י אלו מתיישבים היטב עם הפי' שכתב בפ"ק, דגם לרב סגי בבית אחד לכל חצר. ולפי"ז מתסבר דהא דאמר שמואל בית אחד וחצר אחת, אין הכוונה בית בלא חצר, אלא חצר אחת ובית אחד פתוח לה (דהא לפי' זה הא דאמר רב בתים וחצירות, אין הכוונה שצריך גם ב' חצירות, וגם ב' בתים בכל חצר, אלא הא דאמר רב בתים, קאי על הבתים של החצירות, דלב' החצירות יחד יש ב' בתים. וממילא מסתבר דגם הא דאמר שמואל בית אחד וחצר אחת, קאי על הבית של החצר, דצריך חצר אחת שיש לה בית אחד) ולפי' זה יש לפרש בעובדא דאיכות, שמתחילה היה הוא דר שם לבדו בכל המבוי, ולדעת שמואל סגי בזה. ובמסקנת הגמ' אמרו שהיה גם החזן דר שם בחצר אחרת, ובזה סגי גם לדעת רב, וכן פירש בסוגיין הרי"ד בתשובה (וזה א"ש מה שתמה הרשב"א ע"ד הראב"ד מעובדא דאיכות)

אמנם ברש"י בסוגיין נקט דלרב בעינן ב' בתים בכל חצר, וא"כ צ"ע פירושו בעובדא דאיכות. ולכאוי מוכרח מד' רש"י, דמה שדנו בגמ' דשמואל חזר בו מכח דיוקא דמתני', היינו רק לענין מה שאמר שא"צ ב' חצירות. אבל לענין זה שא"צ ב' בתים בכל חצר לא חזר בו (ואף דתנן גם בתים לחצר ל' רבים, י"ל דהיינו משום דמתני' מיירי מאיסור שצריך לערב, ואם יש בית אחד א"צ כלל לערב, משאי"כ בחצירות, דהומ"ל בית וחצר וגם בזה צריך לערב) ולפי"ז למדנו דבאמת מה שנחלקו רב ושמואל אם צריך ב' בתים, ואם צריך ב' חצירות, הם ב' ענינים.

גמ' ע"ד ע"א, אמר רב אין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו, וברש"י בסוגיין פירש דהיינו ב' בתים בכל חצר, וכ"כ הרשב"א ושאר. אבל הרשב"א הביא בשם הראב"ד שפי' דהיינו בית אחד לכל חצר, וכ"כ רש"י לעיל י"ב ע"ב.

ובדעת שמואל דפליג ואמר דסגי בבית אחד וחצר אחת, פרש"י דהיינו בית בלא חצר וחצר שביית אחד פתוח לה, אבל ברשב"א מבואר דבעינן ב' בתים, וכ"כ התוס' בדף י"ב שצריך חצר אחת "עם הבתים" והמהרש"א בסוגיין פי' דכוונתו שגם לשמואל צריך ב' בתים בכל חצר.

והנה טעמו של רש"י לפרש דלשמואל סגי בבית אחד, לכאוי הוא משום דרב הזכיר בדבריו שצריך בתים וחצירות, ומשמע דסתם חצר היא בבית אחד, ורב קמ"ל דבעינן דווקא ב' בתים. וא"כ משמע דשמואל שאמר בית אחד וחצר אחת, היינו דסגי בסתם חצר שיש בה בית אחד.

ולפי"ז נמצא לכאוי דרב ושמואל בתרתי פליגי, חדא דלרב צריך ב' חצירות, ולשמואל סגי בחצר אחת. ועוד נחלקו במנין הבתים, דלרב צריך ב' בתים, ולשמואל סגי בבית אחד, ועי' להלן די' לבאר שהוא מחלוקת אחת.

אמנם באמת לכאוי יש ללמוד מדברי רש"י בסוגיין, שהם ב' פלוגות דלא שייכי לאהדדי. דהנה בגמ' דנו אם שמואל הדר ביה מכח הא דתנן במתני' שהמבוי לחצירות כחצר לבתים, ומייתי ראייה מעובדא דאבות בר איהי דשרא ליה שמואל אע"פ שלא היו בו בתים וחצירות, ודחינן דהתם חזנא הוא דאתי ביית בבי כנישתא וכו'. ומבואר בגמ' שהיה חסר רק דירה אחת כדי שיחשב בו"ח גם לרב, ומשו"ה הועילה לזה דירת החזן. וא"כ צ"ל שהיו שם ב' חצירות, ובאחת מהן היו ב' בתים, ובאחרת היה רק בית אחד ובי כנישתא, וזהו שאמרו דכיון שהחזן דר בבי כנישתא איכא ב' בתים וב' חצירות, וכן פירש הרשב"א.

אמנם צ"ע, דברש"י ד"ה נשדייה כתב "ומשום דלא הוה ביה אלא בית וחצר הוה אסר עליה

פאר הויז המשותף לב' הבתים, וכל שיש מקום משותף לב' הבתים הוא נקרא חצר. ובחזו"א כתב להיפך, דכל החצירות שלנו ל"ח בו"ח, כיון שאין משתמשים בהם שימושי דירה, ויש להם דין רחבות. והנה בדברי הבי"מ מבואר, שעיקר גדר חצר (לענין דין זה דבו"ח) הוא מקום המשותף לב' בתים, ולכאור' זה יתכן רק לפי' הרשב"א, דלשיטתו לעולם צריך שיהיה לחצר ב' בתים. אבל לדעת רש"י, הרי חזי' דלשמואל סגי בבית אחד וחצר אחת, ולשמואל ודאי אם יהיה פאהר הויז של אדם אחד, ל"ח חצר, והוי כב' בתים למבוי, וא"כ ה"ה לרב, דנהי שהצריך עוד תנאי שיהיה שם ב' בתים, מ"מ צריך ג"כ שיהיה בגדר חצר. ודברי הבי"מ ניהא רק לפי' הרשב"א, דלדבריו י"ל שעיקר גדר חצר הוא מקום שיש לו ב' בתים.

ויש להוסיף עוד בגדר הדבר דבעינן ב' בתים בחצר, דהנה בגמ' בשבת אמרו דבעירבו בתים עם חצירות ניתקו חצירות ונעשו בתים. ובפשוטו נתחדש בזה דין מיוחד, דע"י העירוב החצר טפילה לבית, וכן משמעות דברי רש"י. אמנם בשו"ת הרשב"א כתב להוכיח דבית אחד בחצר לא מהני וז"ל "והכין בר"פ ר' אליעזר דמילה, דאפילו איכא בתים וחצרות וערבו אמרו דנתקו חצרות ונעשו בתים, ובתים איכא וחצרות ליכא" ומשמעות דבריו, שהחסרון של בית אחד, הוא משום דבזה אמרינן נתקו חצירות ונעשו בתים, וגם למסקנת הגמ' דל"א כן, היינו דווקא בעירבו, שאינם ממש בית אחד (ויל"פ כוונתו באו"א, דמוכח שם שצריך ב' בתים, דאל"כ בכל מבוי שיש לו בו"ח, היה חסרון דניתקו חצירות, אך אי"ז משמע בד' הרשב"א, וגם היה אפ"ל דאה"נ, ולהך ס"ד באמת היה צריך ב' בתים, אבל למסקנא מנ"ל)

וכן מבואר ברשב"א בעבוה"ק שהביא את ד' הרמב"ם (שפסק לדינא דאמרי' ניתקו חצירות) וז"ל "ערבו בתים זה עם זה, יש מגדולי המורים שאמרו דנסתלקו בתים ואינם אלא כבית אחד וחצרות יש אבל לא בתים. ויש שאמרו דאפילו עירבו בתים יש וחצרות יש וניתר בלחי וקורה וזה עיקר" וצ"ע מש"כ חצירות יש ולא בתים, והרי בגמ' אמרו להיפך ממש, דבתים יש ולא חצירות. ואשר מבוי' מזה שהכל ענין אחד, והא דבענין שיהיה בחצר ב' בתים, הוא משום דבל"ז החצר עצמה נחשבת כבית.

אמנם צ"ע דברש"י לעיל ס"ו ע"ב בד"ה שהמבוי, כתב להדיא דשמואל דייק ממתני' שצריך ב' חצירות למבוי וב' בתים לכל חצר.

ובדעת הרשב"א דגם לשמואל צריך ב' בתים בכל חצר, ויל"ע דא"כ מ"ט שינה שמואל לשונו מלישנא דרב, דרב אמר בתים וחצירות, וקאי על בתי החצר שצריך ב' בתים, ושמואל לא הזכיר כלל שצריך בתים בחצר (ויל"ל דבזה לא פליג על רב, ולא הוצרך להזכיר)

והנה הרשב"א כ' בשם הירושלמי, מבוי אין פחות מב' חצירות, חצר אין פחות מב' בתים. ומשמע דב' בתים הוא משום דבלא זה ל"ח חצר, וכ"ה לשונו בעבוה"ק לענין דירת נכרי "וכל שאר המורים אמרו שכל ששני בתים פתוחים לחצר, חצר זו חשובה היא, והמבוי חשוב כל שחצרות פתוחות לו ובתים פתוחין לחצרות, ולזה דעתי נוטה ועיקר" ולפי"ז נמצא דהא דאמר רב דבעינן ב' בתים בחצר, אי"ז משום דמתנאי המבוי שיהיו לו ב' בתים בחצר, אלא תנאי המבוי שצריך ב' חצירות, ותנאי החצר שצריכה ב' בתים.

ולכאור' נ"מ בזה היכא דאיכא ב' בתים בכל חצר, ומ"מ המבוי אין לו ד' בתים. וכגון שבחצר אחת יש בית לראובן ובית לשמעון, ובחצר הב' בתים לשמעון וללוי (ולכאור' הדבר פשוט דב' בתים של אדם אחד באותה החצר לא מהני, וכמו שדנו בגמ' ע"ג ע"א דאפי' אב ובנו ל"ח כב' בתים) דאע"פ שאין כאן אלא ד' בעלי בתים, מ"מ כיון שבכל חצר יש ב' בתים שפיר דמי. ויל"ד עוד דאפי' אם יש רק ג' בתים, ובית אחד פתוח לב' החצירות, ג"כ חשיבי כב' חצירות, כיון שלכל חצר יש ב' בתים, ויל"ע.

ויל"ע לשי' הרשב"א, בהא דאמרו בגמ' בשבת דבתים כמאן דסתימי, וברש"י ותוס' פירשו דהוי כמאן דסתימי לגבי מבוי, כיון שהחצר מפסיק, ומבוי' בדבריהם דל"ח כמאן דסתימי לגבי החצר, וזה מוכח מהגמ', דהחצירות ל"ח כמאן דסתימי לגבי המבוי, אע"פ שאסור להוציא מהם, ואולי באמת הרשב"א פי' הגמ' שם באו"א, וצ"ע.

והנה המג"א בסי' שס"ג כתב (ומקורו ממהרי"ל) דמבואות שלנו אין בתים וחצירות פתוחים לתוכם ומשו"ה אין ניתרים בלו"ק. והבי"מ בסי' שס"ה הקשה ע"ז, דהא גם בזמנינו יש לפני הבתים

ולחנ"ל י"ל, דלרב עיקר היתרא דמבוי הוא מכח זה שיש לו ב' חצירות, ובפתוחות זו לזו הוו כחד. אבל לשמואל עיקר שם מבוי הוא גם בחצר אחת, אלא שצריך שיחשב המבוי כמקום בפנ"ע, ולענין זה לא אכפ"ל במה שעירבו (ויל"ע לס"ד דשבת שע"י עירוב ניתקו, ועכ"פ לא קי"ל כן להריטב"א)

ולכאו' מצינו שנחשב מבוי אע"פ שיש שם רק חצר אחת (ול"א שנעשה הכל חצר גדולה) בד' התוס' ע"ד ע"ב, שצידדו דגם למסקנת הגמ' התם דירת נכרי ל"ח דירה לענין בו"ח, וכתבו דב' ישראלים בחצר אחת ל"ח כב' לגבי המבוי. ומבואר בדבריהם שאע"פ שאין במבוי עוד דיוורין מלבד חצר זו של הישראלים, מ"מ ל"ח המבוי כהמשך החצר של הישראלים, אלא חשיב מבוי, והחצר הפתוחה לו כפתוחה למבוי.

אמנם נראה דלענין זה שיחשב המבוי מקום בפנ"ע, ודאי סגי גם בדירת נכרי, אע"פ שאין לה חשיבות דיוורין, שיחשב הנכרי בעצמו בתים וחצירות. דמ"מ המבוי אינו חלק מהחצר, שיש בו עוד בתים.

ובזה יש ליישב עוד, דהנה בגמ' שם ס"ד דהא דאמר רב מבוי שצידו אחד נכרי וכו' אין מערבין אותו, זהו משום דס"ל שאין המבוי נותר בלו"ק עד שיהיו לו בתים וחצירות, ודירת הנכרי ל"ח דירה לענין זה. והקשו תרתי למה לי (והא כבר אמרה רב חדא זימנא שצריך בו"ח) וצ"ע דלכאו' מההיא דמבוי שצידו אחד נכרי לא ידעינן דרב פליגי על שמואל וס"ל דלא סגי בחצר אחת, דאפשר דסגי בחצר אחת, אלא שצריך גם עוד בית, ודירת הנכרי דל"ש דירה אינה מצטרפת לענין זה (וזה קשה לפי ר"ת מהדו"ב, שהיתה שם רק חצר אחת של ישראלים, ולפר"י שהיו שם הרבה חצירות, אכתי קשה לפי שי' הרשב"א דגם שמואל מודה דבענין ב' בתים, ולא לא שמענו מדברי רב שצריך ב' חצירות, אך באמת גירסת התוס' שם בתי' הגמ', אי מההיא לא ידעינן בתים וחצירות כמה, ולפי"ז לכאו' היא גופא משני בגמ', דהוה ס"ד דסגי בחצר אחת, אבל הגירסא שלפנינו אי מההיא לא ידעינן בתים כמה, ומשמע דחצירות ידעינן)

ולמשנ"ת י"ל דלדעת שמואל פשיטא דסגי בחצר אחת של ישראל ובית אחד של נכרי,

ולכאו' גדר הדברים, דענין חצר (לגבי הדין של בו"ח) היינו שאי"ז רשות המיוחדת רק לבית, אלא רשות משותפת לכמה דיוורין, ומש"ה כל שיש בה רק בית אחד, והיא מיוחדת לדיורי הבית, ל"ח חצר אלא כהמשך הבית.

והנה בדעת שמואל יל"ע מהו הפשרה דצריך בית אחד בלא חצר, וחצר אחת כהלכתה. ולכאו' יש לפרש בזה, דעיקר שם מבוי לשמואל הוא מכח זה שיש לו חצר, והא דבעינן שיהיה עוד בית, זהו משום דבלא זה ל"ח המבוי כלל כמקום בפנ"ע, אלא הוא המשך החצר. וה"ז כבתים הפתוחים למבוי עצמו (וזה מעין סברת הרשב"א בהא דנתקו חצירות ונעשו בתים) ורק מכח שיש עוד דיוורין במבוי, חשיב כמקום בפנ"ע והחצר פתוחה לו.

ולפי"ז יש לבאר יותר את דברי הרשב"א דפשיט"ל דלשמואל בעינן ג"כ ב' בתים, שהרי גם במבוי מצינו דשמואל מודה דלא סגי בחצר אחת, אלא צריך שיהיה שם עוד דיוורין, כדי שלא יהיה ניתק המבוי ונעשה חצר, וא"כ ה"ה בחצר (ולפי"ז יל"ד דלריו"ח דס"ל דסגי בחצר וחורבה, ה"נ בחצירות יהיה סגי בבית וחורבה)

(ויל"ע בר"ן בפ"ק שהקשה דכל מבוי שאין לו בו"ח יחשב חצר ויהיה נותר בלו"ק כדין חצר ארוכה, וכתב דמשכח"ל מבוי שיש לו רק חצר אחת, ולדעת שמואל בע"כ צ"ל שאין לו עוד בית כלל, ומבואר בר"ן שאע"כ נחשב כחצר הפתוחה למבוי, ולא אמרי' שהכל חצר, אלא כל שיש שטח אחד המשמש להילוך, דינו כמבוי, וצ"ע)

והנה הריטב"א לעיל בסוגיא דסומכין כתב דלשמואל גם חצירות הפתוחות זו לזו מהני, דלא גריעי ה' חצירות הפתוחות זו לזו מחצר וחורבה (אך הרשב"א צידד לא כן) וצ"ע, דהא גם לשמואל לא סגי בחצר אחת לחוד, ולענין אם נחשב כחצר אחת ע"י הפתח לא מצינו דפליגי שמואל על רב (אמנם העירו דדברי הריטב"א קאי על ריו"ח דס"ל דסגי בחצר וחורבה, וי"ל דדוקא לריו"ח קאמר, דכיון דסגי בחורבה אע"פ שאין בה דיוורין כלל, כ"ש דסגי בב' חצירות, אע"פ שאין ביניהם חילוק דיוורין, דלריו"ח א"צ שיהיו ב' דיוורין חלוקים, אלא שתהיה חצר ועוד בית, ולסברא זו נמצא דלריו"ח גם כב' חצירות של אדם אחד שפיר דמי, ויל"ע בזה)

פלוגתות דלא שייכי אהדדי, אלא יסוד שיטת שמואל הוא שא"צ ב' דיורין, וסגי בדירה אחת, ומשו"ה ס"ל דסגי בחצר אחת, וה"ה דסגי במה שיש בית אחד בחצר זו. והא דאמר שמואל שצריך עוד בית במבוי, אי"ז משום שצריך ב' דיורין, אלא כדי שלא יחשב המבוי חלק מן החצר כמשנ"ת.

דלדידיה א"צ ב' דיורין במבוי, וסגי בדירה של חצר אחת. והא דבעינן לבית זהו רק כדי שלא יחשב המבוי חלק מן החצר, וכמשנ"ת, ולענין זה סגי גם בדירת נכרי.

ולמשנ"ת יש לבאר עוד, דלדעת רש"י דלשמואל סגי בבית אחד בכל חצר, אין כאן ב'

סימן לד

הערות בענין מקבלי פרס ובדין מקום פיתא ולינה

במקום אחר דרך ארעי) וגם ליכא אנן סהדי דניחא ליה לאכול במקום לינתו. אם גם בזה נימא דמקום לינה אינו גורם, ול"ח כדירתו.

ולכאו יש מקום לדון, דלכו"ע דיוורין גמורים הם בין בפיתא ובין בלינה, ומי שאינו אוכל לכו"ע דירתו במקום לינה, וכן מי שאינו לן דירתו במקום פיתא. אלא שנחלקו במי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, דלדעת רב עיקר הדירה היא בפיתא, ומשו"ה כיון שאינו אוכל במקום שלן ה"ז מגרע בדירתו. ולדעת שמואל מה שאינו לן במקום שאוכל ה"ז מגרע בדירתו (ואי"ז שייך לדעת בעה"מ שיובא להלן, דלשמואל מקום פיתא נמי גורם, דלשיטתו אף כשלן במקום אחר, מודה שמואל שגם מקום הפיתא גורם)

והנה בגמ' מבואר דהיכא דאנן סהדי דניח"ל לאכול במקום לינתו, מודו כו"ע דחשיב כדירתו. ובל' המאירי מבואר, דהיינו דבכה"ג לכו"ע מקום לינה גורם (ולפי"ז במקום שאינו לן ואינו אוכל, לא מהני אנ"ס דניח"ל לאכול וללון שם, וכן מסתבר, אך בדברי הרמב"ן בריש תחומין מבואר לא כן, ויעוי' להלן משי"ת בשיטתו) וזה מתבאר ע"פ הנ"ל, שכל החסרון במקום לינה הוא משום שאוכל במקום אחר, ומשו"ה היכא דניח"ל לאכול שם, שפיר חשיב שעיקר דירתו במקום הלינה.

וכן יש להוכיח לכאו' מדברי הגמ', דהנה בגמ' הקשו למ"ד מקום לינה גורם, היאך מהני עירובי תחומין, ומשני דאנן סהדי דאי מיתדר ליה התם ניחא ליה, וברש"י מבואר דהיינו שבמציאות ניח"ל טפי ללון שם כיון שצריך לילך מחר לאותה הרוח. ויל"ע דא"כ מ"ט צריך להניח שם פת, ולא סגי במה שניח"ל ללון בסוף התחום. ומבואר מזה לכאו', דאנן סהדי לחוד לאו כלום הוא, אלא רק בצירוף מקום פיתא או לינה כמשנ"ת.

ועוד מצינו דבר חידוש בד' התורא"ש בשם המהר"ם, שכתב דהא דאמר שמואל מקום לינה גורם, היינו במקום שאינו חושש באכילת פתו אנה הוא, דהיה חפץ לאכול פתו במקום לינתו כמו

א. מבואר במתני' ע"ב ב', שהאחין האוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם. אם יש עמהם דיוורין אחרים צריכים עירוב לכל אחד. ובאין עמהם דיוורין, או שעירוב בא אצלם, עירוב אחד לכולם. ובגמ' הקשו ש"מ מקום לינה גורם, והיינו דלמ"ד מקום פיתא גורם, כיון שאוכלין יחד אין דיוריהם חלוקים כלל, ומ"ט צריכים עירוב לכל אחד, ומשני א"ר יהודה אמר רב במקבלי פרס שנו.

והנה ברש"י במתני' כתב ז"ל "וצריכין כולן ליתן פת הואיל וחלוקין דיוריהן בלינה ומקבלי פרס הן" ובתו"ט תמה, דהא דמוקמינן למתני' במקבלי פרס, קאי למ"ד מקום פיתא גורם. ולדידיה הטעם שצריך עירוב לכל אחד, זהו משום שחלוקין דיוריהם גם בפיתא, שהרי כל אחד אוכל בביתו, ורק שהם מקבלין פרס. והגאון"י כתב ללמוד מדברי רש"י, דבאמת אם ישנים כולם בבית אביהם, ומקבלין ממנו פרס, עירוב אחד לכולם, אף שכ"א אוכל בביתו.

אמנם הדברים צ"ב, דכיון שהם חלוקים בפיתא, מ"ט יועיל מה שהם לנים יחד לצרפן, טפי ממקבלי פרס שאינם ישנים יחד. ועוד צ"ע, דהא לכאו' לדעת רב דמקום פיתא גורם, מקום לינה לאו כלום הוא (ומשו"ה פשוט לגמ' דלרב אם אוכלין יחד הוי כדירה אחת ממש)

ולכאו' צריך לבאר, דמקבלי פרס, נהי שאין להם מקום פיתא יחד, כיון שכל אחד אוכל בביתו. מ"מ לא חשיב ג"כ שהם חלוקין בפיתא, דכיון שהם מקבלין את הפיתא מבית אביהם, לא חשיב מה שכל אחד אוכל בביתו לחלקם. וכל מה שהם נחלקים זמ"ז (לענין דצריכים עירוב לכ"א ביש עמהם דיוורין) זהו רק משום שהם חלוקים בלינתם, וזהו שנקט רש"י דהא דצריכים כולם ליתן פת, זהו משום שהם חלוקים בלינה.

אמנם אכתי צ"ע, דלכאו' לדעת רב דמקום פיתא גורם, מקום לינה לאו כלום הוא. וא"כ מה אכפ"ל דחלוקין דיוריהם בלינה.

והנה יל"ע מה הדין במי שאין לו כלל מקום המיוחד לו לפיתא (וכגון שאוכל כל פעם

והנה מבואר בגמ' דקבלת פרס מהני דווקא בבנים אצל אביהם וכיו"ב (וכדפליגי תנאי בנשים ועבדים) ויל"ע אם גם הא דאכילה יחד מהני לצרפן לדעת שמואל, זהו דווקא בבנים אצל אביהם. ולכאו' יל"ד שזה תלוי בפלוג' הרשב"א והבעה"מ, לדעת הרשב"א ההיתר דאכילה יחד לדעת שמואל, הוא כעין ההיתר דמקבלי פרס לרב, דאע"פ שאינם דרים יחד כלל, מ"מ מצטרפין ע"י קבל"פ, ומסתבר דכי היכי דקבלת פרס מהני דווקא בכן אצל אביו, ה"נ אכילה יחד. אבל לדעת בעה"מ ההיתר משום דמקו"פ נמי גורם, והם דרין יחד ממש (אלא שיש גם לכל אחד דירויין בפנ"ע, ומשו"ה אי"ז צירוף גמור ולא מהני במקום דירויין אחרים) ולפי"ז מסתבר דאף כשאי"ז בן אצל אביו מהני.

והעירו להוכיח כן מדברי הרשב"א, דהנה הרשב"א הקשה לדעת שמואל היאך מהני עירוב חצירות בפת, ותיירץ דאנ"ס דאי מיתדר ליה הם ניח"ל בלינה. וקושייתו צ"ע, דהא גם שמואל מודה דהיכא שאוכלין יחד מהני לצרפן, וא"כ מ"מ לא תירץ הרשב"א, שההיתר דע"ח הוא משום שע"י העירוב בפת חשיבי כאילו הם אוכלין יחד. ולכאו' מוכח מזה, דהא דמהני אכילה יחד לדעת שמואל, לא עדיף מקבלת פרס, ולא מהני אלא בכן אצל אביו, וכמשנ"ת (ובגאו"י נקט דאכילה יחד לשמואל מהני גם כשאי"ז בן אצל אביו, ובאמת הקשה כקו' הרשב"א הנ"ל, ותיירץ דעירוב מהני כמו דמהני אכילה יחד)

ולכאו' גם בדברי התוס' משמע דס"ל דגם באכילה יחד לדעת שמואל צריך שיהיו בן אצל אביו, דהנה התוס' בד"ה כרבים פירשו האבעיא בגמ' באב ובנו כרבים דמו וכו' שהספק הוא אי מתני' מיירי באוכלין יחד כשמואל, או במקבלי פרס כרב. וכתבו התוס' לפרש את הוכחת הגמ' מהברייתא דאב ובנו כיחידים דמו, וז"ל "ומייתי ראייה מברייתא דסתם האב ובנו הרב ותלמידו מקבלי פרס נינהו כיון שישנים בבתיהם היכא דלא קתני בהדיא אוכלין על שלחן אביהם" ויל"ע דלכאו' הו"ל לפרש בפשיטות, שההוכחה היא מדתניא אב ובנו, משמע שרק מכח זה שהם אב ובנו מותרין, ולא מכח האכילה יחד. ולכאו' יש ללמוד מזה, שהתוס' ס"ל שגם ההיתר דאכילה ביחד לדעת שמואל, הוא דווקא באב ובנו, וכמשנ"ת בדעת הרשב"א.

במקום אחר. אבל היכא שרוצה בדווקא לאכול פיתו במקום אחר, מודה שמואל דמקום פיתא גורם. ולכאו' ביאור דבריו, דבכה"ג גם שמואל מודה דמה שאינו רוצה לאכול במקום לינתו, ה"ז מגרע בדירויין. והא דס"ל לשמואל שמקום לינה גורם, זהו רק משום שלא אכפ"ל לאכול שם, ורק בדרך מקרה אינו אוכל שם (ולפי"ז נמצא דמקום פיתא לרב לא דמי למקום לינה לשמואל, דמקום פיתא לרב חשיב טפי, דאפי' היכא שרוצה בדווקא ללון במקום אחר, ולא אכפ"ל לאכול ג"כ במקום הלינה, מ"מ מקו"פ עדיף, משאי"כ מקום לינה לשמואל)

ועפ"ז א"ש היטב דברי רש"י, וכמשנ"ת דמקבלי פרס לא חשיבא הפיתא שהם אוכלין מבית אביהם לחלקם. ומ"מ כיון שהם אוכלים בבתיהם, ואין הפיתא סותר ללינה, מודה רב דמקום לינה גורם, ומשו"ה הם חלוקים וצריך עירוב לכל אחד. וזהו שכתב רש"י, דהא דצריך עירוב לכל אחד, זהו משום שחלוקים דירייהם בלינה (ומקורו של רש"י לפרש כן, הוא מהא דתנן האחין וכו' וישנים בבתיהם, ומשמע דמכח השינה בבתיהם הוא דצריכין עירוב לכל אחד)

ב. מבואר בגמ' דלמ"ד מקום לינה גורם, מתפרש מתני' באחין שאוכלין ממש בבית אביהם. דכיון שהם חלוקים בלינה, ל"ח כדירה אחת ממש, וכשיש עמהם דירויין צריכים עירוב לכל אחד. ומבואר בגמ' דמה שהם אוכלין יחד מהני לצרפם עכ"פ כשאין עמהם דירויים אחרים. והבעה"מ כתב ללמוד מזה, דאף שמואל דס"ל מקום לינה גורם, מודה דמקום פיתא נמי גורם. דאל"כ מאי מהני שהם מצורפים יחד בפיתא, והרי פיתא לאו כלום הוא, וכן מבואר בתורי"ד. והרשב"א הקשה עליו, דכי היכי דלרב דמקום פיתא גורם מהני קבלת פרס לצרפן (אע"פ שאין להם מקום פיתא יחד) ה"נ לשמואל מהני אכילה יחד לצרפן, אע"פ שאין להם לינה יחד.

ולכאו' בדעת בעה"מ צ"ל, דבאמת הא דמהני קבלת פרס לרב, זהו מכח דינא דמקום פיתא גורם, דכיון שאוכלין מבית אביהם, ויש להם שייכות בפיתא לאביהם, חשבי' להו כאילו דרים יחד (ומ"מ כיון שאי"ז דירויין גמורים, לא מהני אלא בתורת צירוף, ומשו"ה כשיש דירויים אחרים צריך עירוב לכל אחד)

ששת הקשו מהא דעירוב תחומין, ולא על עיקר דעת שמואל (וכן הקשה התורא"ש בשם המהר"ם, ועי' מה שהובא לעיל מדבריו)

ולדעת בעה"מ יש ליישב בזה, דלדעת שמואל עצמו לא קשיא מהא דעירוב תחומין, די"ל אע"ג דמקום לינה נמי גורם, מ"מ במקום הפיתא שם הוא עיקר דירתו. ומשו"ה מהני עירוב תחומין, שיהיה תחומו ממקום הפיתא. אבל רב ששת קאמר דלענין תחומין אזלינן בתר מקום לינתו, ועליו קשיא היאך מהני עירוב תחומין.

ד. מבואר בגמ' דגם רב מודה דהיכא דאנן סהדי דניח"ל לאכול במקום לינתו, אזלינן בתר מקום לינה, וגם שמואל מודה היכא דאנן סהדי דניח"ל ללון במקום פיתא. ובגמ' מבואר כן רק לגבי עירובי תחומין, אבל הרשב"א כתב דה"ה לענין ע"ח. ויל"ע אם ע"י אנן סהדי דניח"ל לאכול במקום לינתו, גם המקום פיתא דלא ניח"ל לאכול שם בטל. או"ד דחשיב כמי שיש לו ב' בתים, שהמקום שאוכל בו ממש חשיב כדירתו, וגם המקום שניח"ל לאכול שם (ומהא דלגבי תחומין לא אזלינן בתר המקום פיתא אין ראיה, דהתם בהכרח צריך לדון על מקום אחד שהוא מקום שבינתו, ובזה אמרינן שעיקר ביתו הוא המקום שניח"ל לאכול שם)

ובמאירי כתב "שכל שאנו משערים שהם היו רוצים להיות אכילת פתם במקום לינתם אין אומרים בו מקום פתא גרם אלא מקום לינה" ואח"כ כתב דה"ה לענין דירורין, ומשמע דמקום הפיתא בטל לגמרי.

ובמג"א ש"ע סק"י נסתפק ברועים שאוכלין בבתייהם ולנין בשדה אם אוסרין בעיר, ובפשוטו הספק הוא דלמא עיקר הדין דאנן סהדי הוא דווקא לגבי תחומין (וכמשי"ת להלן די"א כן) אמנם י"ל פ' הספק באו"א, דשמא דווקא לענין תחומין מהני האנן סהדי דניזיל לגמרי בתר המקום שניח"ל, משאי"כ לגבי ע"ח, דאפשר שגם מקום הפיתא אוסר.

ה. המאירי הביא די"א דדווקא לגבי תחומין אזלינן בתר אנן סהדי, ולא נתפרש בדבריו הטעם בזה. והנה הרמב"ן בריש תחומין כתב דתחומין דאורייתא, והקשה לפי"ז היאך מהני עירוב תחומין, וכתב ז"ל "או חכמים סבורין כיון

ועוד יש להוכיח כן בדעת התוס', דהנה התוס' בדף ע"ב לענין בעה"ב שהכניס לביתו בחורים, כתבו ז"ל "דלא מבעיא אם כולם אוכלין במקום אחד אע"פ שכ"א ישן בחדרו קי"ל כמאן דאמר לקמן מקום פיתא גורם" ומשמע בדבריו, דרק לדעת רב מהני זה שהם אוכלין ביחד להתירם. וצ"ע, דהא גם שמואל מודה שאם אוכלין יחד אינם אוסרין זע"ז (וא"ל דהכא יש עמהם דירורין אחרים בחצר, ומשו"ה צריך עירוב לכל אחד, דהא נידון התוס' הוא לענין זה שאינם אוסרין על בעה"ב בתוך הבית, ולא דנו התוס' כלל לענין העירוב עם בני החצר, ובתוס' שם בע"ב מבואר, דל"ש מגו דהני אסרי לענין תוך הטרקלין) ולכאו' גם מזה יש להוכיח, דהא דמהני אכילה יחד לשמואל, זהו דווקא באב ובנו וכיו"ב. ומשו"ה כתבו התוס' דקי"ל כרב, ומהני אף כשאינם אב ובנו.

ג. בגמ' מקשינן לרב מדתנן הרועים והקייצין וכו', בזמן שדרכן ללין בעיר וכו'. והרשב"א הקשה דלדעת בעה"מ נמצא שקושית הגמ' היא גם לשמואל, דהא שמואל מודה דמקום פיתא נמי גורם, וא"כ היכי משחינן להו מן השדה בישנים שם. ויל"ע בקושית הרשב"א, דהא לענין תחומין א"א לומר דגם מקום פיתא גורם וגם מקום לינה גורם, שהרי בע"כ שבינתו ואלפים אמה דידיה הם רק במקום אחד. וכמו שאם יש לו מקום פיתא בב' מקומות, בע"כ צריך לדון איזה מהם עיקר, ה"נ כשאוכל במקום אחד ולן במקום אחר. וא"כ לשמואל לא קשיא, די"ל שהעיקר הוא מקום לינתם שבשדה, אבל לרב דמקום לינה אינו גורם כלל קשיא.

ולכאו' צ"ל דהרשב"א פשיט"ל דמי שדר בשדה ע"מ לשמור שם, ודר גם בביתו, עיקר דירתו הוא בביתו. ומשו"ה קשיא ליה, דאי לשמואל מקום פיתא נמי גורם, פשיטא דלענין תחומין אזלינן בתר ביתו.

והנה בהמשך הגמ' בעא מניה ר"ח בר אבין מרב ששת הני בי רב וכו', מבי רב משחינן להו או מבאגא משחינן להו, א"ל משחינן מבי רב. ומקשינן ע"ז מנותן את עירובו, ומשני דהתם אנן סהדי וכו'. וצ"ע, דלכאו' בעיא דרחב"א היינו פלוגתא דרב ושמואל, ודברי רב ששת דמשחינן ממקום לינתם הוא כשמואל, וא"כ מ"ט רק על רב

יש להסתפק, וכתב ז"ל "ומסתבר כיון דעיקר הבנין לאו לדירה עביד אלא למלאכה וגם האכילה הוא בעל כרחם שאין השלחן ערוך כדרך המסובין לא מקרי דירה, והרי נחלקו עירובין ע"ג א', אי לינה גורם או פיתא ובמקום דניחא ל"י טפי שיאכל במקום לינה לכו"ע לינה עיקר כדאמרו שם, ואף דאין ראי' משם לכאן דהתם אי אפשר ל"י למקני ב' תחומין אבל הכא אפשר לו לקיים ב' בתי דירה מ"מ זכר לדבר איכא דפיתא שאוכלין דרך עראי לא חשיבא" ומבואר בדבריו, דלענין תחומין פשיט"ל דאכילה דרך ארעי שאוכל רק מפני שכאן הוא מקום עבודתו לא חשיבא, דאנן סהדי דלא ניח"ל לאכול כאן, אלא בשלחן ערוך כדרך המסובין. וכל ספיקו הוא רק מפני שאפשר לו לקיים ב' בתי דירה.

והנה לפי"ז ספיקו של החזו"א הוא ספיקו של המג"א, אם היכא שאוכל פיתא ואנן סהדי דניח"ל לאכול במקום אחר חשיב במקום דירה.

אמנם עיקר דברי החזו"א שלמד מסוגיין דפיתא שאוכלין ארעי לא חשיבא צ"ע, דהא בסוגיין מיירי ברועים שאוכלין בביתם ומסתמא הוא בשלחן ערוך כדרך המסובין, ואעפ"כ כיון דניח"ל טפי שלא לזוז מהשדה והיה ניח"ל שיהיה להם שלחן ערוך בשדה, חשבינן שביתם הוא בשדה. ולפי"ז האוכל במקום עבודתו ה"ז ממש כרועים האוכלין בשדה דחשיב מקום פיתא, שאין הדבר תלוי בארעי וקבע, אלא כיון שעכשיו רוצה להיות במקום זה, ה"ז עיקר מקום דירתו (אמנם יל"ד דפיתא שאוכלין ארעי לא חשיבא, וכמו שנסתפק החזו"א, אך לכאור' אין לזה זכר כלל מסוגיין, וצ"ע)

שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרינן בפרק הדר התם אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא ל"י והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ל"י, נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם דבר תורה הם"

והדברים צ"ב, דלכאור' הא דאשכחן בסוגיין דאזלינן בתר אנן סהדי, היינו במקום שהוא נמצא שם אלא שאינה דירה גמורה משום דליכא פיתא או לינה, וע"ז מהני אנן סהדי (וביותר מסתבר דהא דמהני אנ"ס, זהו דווקא היכא שיש לכה"פ פיתא או לינה, וכמב' בל' המאירי, וכמשנ"ת בזה לעיל) והא דאמרו בסוגיין דעירוב תחומין מהני משום אנ"ס, היינו דתקנו חכמים שיחשב ע"י העירוב כאילו הוא מקום פיתא שלו, וממילא מהני אנ"ס דניח"ל ללון שם. אבל במקום שאינו נמצא בו ולא היה בו מעולם, מה יועיל שדעתו להיות שם.

ולכאור' נראה דלדעת הרמב"ן הא דמהני אנן סהדי, אי"ז משום דחשיב ממש כמקום דירורין, אלא לענין תחומין אין העיקר תלוי במקום דירה, אלא במקומו של האדם. ובמקום שדעתו להיות שם, זהו עיקר מקומו. וכ"ה משמעות ל' הרמב"ן, שכתב "ומשם אני קורא בו אל יצא אי ממקומו" ומשמע שהוא דין מסויים בהלכה דאל יצא איש ממקומו, דע"י שדעתו להיות שם חשיב מקומו. ולפי"ז נמצא דהרמב"ן ס"ל כדעה זו שהובאה במאירי, דלא מהני אנן סהדי אלא לענין תחומין.

ו. החזו"א בסי' ק"י סקכ"ח כתב דבית חרושת שמיוחד לעבודה ל"ח כבית לענין עיבור, וכתב דאף אם קובעין שם סעודה אחת ביום

סימן לה

בדין כמה בנ"א שאוכלים ביחד אם מועיל במקום עירוב

ובאמת הביאו שכ"כ להדיא המאירי בבית הבחירה ע"ג ע"א, דאותן שאוכלין בסוכה אחת בחג א"צ עירוב. וכ"כ בחידושי המאירי ע"ה ע"א, שכמה בנ"א אם רוצים לעשות עצמם יחיד ע"י שיאכלו במקום אחד עושין, אף בכוונת הפקעת עירוב מהם. וכ"כ בריש פרקין ס"א ע"א, שאם בני החצר אוכלין יחד בשבת דינם כיחיד במקום נכרי.

אמנם יש לדחות, דהתם מיירי שעוקרים לגמרי מביתם ואינם אוכלין בו, ודינם כמניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת שאינם אוסרים, וכן נקט בשו"ת בצל החכמה סי' קי"ב, שלמד מדברי המאירי דכל שאינו אוכל בביתו בשבת דינו כמניח את ביתו ואינו אוסר שם (ובאמת יל"ע בדברי המאירי בבה"ב הנ"ל, שכתב ז"ל "יראה דכל שמתמידים לאכול בכל שבת ביחד יראה שאינם אוסרין זה על זה, ומשמע דהיינו דווקא כשרגילין בזה כל שבת, אבל בדרך ארעי ל"ח כעקירה מביתם, אמנם צ"ע שהרי מיד אח"כ כתב שהאוכלין בסוכה יחד אינם אוסרין, ואולי בסוכות חשיב קביעות טפי, ועוד דכך דרכם כל שנה, וצ"ע) אמנם יל"ע בזה, דהא הטעם שמניח את ביתו אינו אוסר זהו משום שהסיע מליבו ועקר דעתו מביתו, אבל הכא שהוא ישן בביתו, וגם אם יצטער בסוכה מיד ישוב לביתו, לכאן אי"ז הסיע מליבו (ולא עדיף מהלך לשבות אצל בנו שהוא אוסר כיון שלא עקר דעתו מביתו)

אמנם לכאן בכ"מ מוכח דאכילה יחד לא דמי לעירוב ולא מהני להתיר באופן שלא נעקר כל אחד מדירתו. דהנה מבואר בסוגיין דלשמואל דס"ל מקום לינה גורם, אף כשאוכלין על שלחן אביהם ממש ל"ח ממש כדירה אחת וכשיש עמהם דיורין אחרים צריכים עירוב לכל אחד. ויל"ע לדעת בעה"מ דס"ל דשמואל מודה דמקום פיתא נמי גורם (אלא דס"ל דאף מקום לינה גורם) דא"כ מ"ט לא מהני האכילה יחד לצרפן, ומבואר מזה דכיון

א. מבואר בגמ' ע"ב ב' דלמאן דאמר מקום פיתא גורם, כל שאוכלין במקום אחד א"צ עירוב. וכ"ה בשו"ע ש"ע ס"ד, אנשי חצר שהיו כולם אוכלין על שלחן אחד, אע"פ שכ"א יש לו בית בפנ"ע א"צ עירוב. והטעם בזה פשוט, דמקום לינתם לאו דירה הוא ואינו אוסר, ונמצא שאין לכל אחד דירה בפנ"ע אלא כולם דרים יחד בבית שאוכלין בו. אמנם יל"ע מה הדין באופן שלא בטלה הדירה שבבתיהם אלא שמלבד זה אוכלין גם ביחד, וכגון שאוכלים גם בביתם. ולפ"ר בכה"ג הם אוסרים זע"ז כיון שיש לכל אחד דירה בפנ"ע, ולא מהני מה שיש להם גם דירה משותפת.

אמנם יל"ד בזה, דהנה ברש"י מ"ט ע"א מבואר דענין העירוב הוא משום דע"י הפת חשיב כאילו כולו דיירי בהוא ביתא שמונח בו העירוב, ואין בחצר זו אלא דירה אחת והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה. ויל"ע, דנהי דחשיב כאילו אוכלים בבית שהעירוב מונח בו, מ"מ הרי אוכלים גם בביתם ובמה נעקרה דירתם מביתם. ולכאן מוכח מזה, דכל שאוכלין יחד ויש להם דיורין בשותפות, ממילא חשיבי כשותפין בכל החצר (אע"פ שיש לכל אחד דיורין בפנ"ע בביתו)

וכן הביאו משמיה דהגר"ח, שבאה לפניו שאלה בחצר שלא עירבו. ויש שם סוכה שכל בני החצר אוכלין בה (אך לא היו שותפים בפיתם, או שהיו שותפין אלא שלא היתה הפת מונחת בסוכה, דאל"ה תיפול דחשיב עירוב כבעל הבית שהיה שותף עם שכיניו) ואמר הגר"ח דודאי שרי, וא"צ עירוב. שהרי כל ההיתר דעירוב הוא משום דחשבי כאילו כולם דרים יחד בבית אחד, וכל שכן דהיכא שבאמת כולם אוכלין יחד אינם אוסרין זע"ז. ולכאן הכוונה, דכל ששותפין יחד באחד מבתי החצר, חשיבי ממילא כשותפין בכל הבתים (אע"פ שלא עקרו לגמרי דירתם מהבית)

שהרי ישנים שם, וצ"ל דמ"מ סגי במה שעקרו דעתם מלאכול שם בשבת¹⁷¹)

והביאו דיש ללמוד כן גם מהא דמבואר ברש"י ע' ע"א דהיכא שעירב וירש אח"כ בית לא מהני העירוב לאותו הבית, דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, ולכאו' מ"ט צריך לערב על אותו הבית והרי כיון שעירב חשיב כשותף עם שאר בני החצר בבית שהניחו בו את העירוב, וממילא דחשיבי כולם כשותפין בכל בתי החצר. ובע"כ דכיון שיש לו דיוורין גם בביתו לא מהני הא דיש לו ג"כ דיוורין משותפין להתיר, ועירוב הוא היתר מיוחד דמהני דווקא היכא שעירב אדעתא דההוא ביתא (וכמשי"ת)

ויל"ע מ"ט באמת עירוב עדיף טפי מהיכא שאוכלין ביחד ממש ומהני להתיר את כל בתי החצר, ולכאו' צריך לבאר בזה דמכח העירוב חשבינן שאת אותם הדיוורין שדר בביתו הוא דר ג"כ בבית שמונח בו העירוב, ואי"ז כאדם הדר בשני מקומות, אלא כבית אחד שיש בו שני חדרים. ודווקא ככה"ג אמרי' דכיון שבבית העירוב דר יחד עם כולם ממילא גם ביתו אינו חלוק לעצמו. וזה מהני דווקא ע"י תקנת עירוב דמה שנותן פת להניח באותו הבית חשיב כאילו דיוורין ביתו נעשים גם באותו הבית. משאי"כ כשלא נתן פת אלא שאוכלין כולם יחד בא' מן הבתים, דבכה"ג ה"ז כאילו יש לו שני בתים בא' דר לבדו ובשני דר עם כולם, ואין שייכות בין זה לזה, ולכן ביתו שלו עדיין חלוק לעצמו. וזהו גם הביאור בדינא דאדעתא דההיא חולקא לא עירב, דכיון שבשעת נתינת העירוב לא היה אותו הבית ברשותו אמרי' שדיוורין העירוב אינם שייכים לאותו הבית ובאותו הבית הרי הוא דר בפנ"ע.

והנה התוס' ע' ע"ב צידדו דמי שדר בחצר וירש מאביו עוד בית באותו חצר הרי הוא אוסר

שיש לכל אחד דיוורין בפנ"ע במקום לינתו, לא מהני הדירה המשותפת שבמקום הפיתא להתיר.¹⁷²

וכן מבואר בדברי המ"מ, דהנה הרמב"ם (פ"ד ה"ו) פירש דמקבלי פרס היינו שאוכלין על שלחן אביהם, אלא שאינם סמוכין על שלחנו בקביעות. ובמ"מ ביאר כוונת הר"מ, דהא דלא חשיבי כבית אחד ממש (שהרי הם אוסרין בזמן שיש עמהם דיוורין אחרים, וכן כשאינם אחין אצל אביהם) היינו אפילו בימים שאוכלין אצל אביהם, דכיון שאינם אוכלין אצלו בקבע אין זה עקירת דירה ועדיין דירתם קיימת בבתיהם שבחצר. ולמדנו מדבריו, דאע"פ שעכשיו אוכלין ביחד, מ"מ כיון שיש לכל אחד דירה בפנ"ע הרי הם אוסרין זע"ז.

עוד יש להוכיח כן מדברי הרשב"א בעבוה"ק (ח"א אות ר"ס) שכתב דאסור להוציא מבית של יחיד לבית המשותף לו ולחבירו, ומבואר דאע"פ שיש לו מקום פיתא יחד עם חבירו, לא חשיבי מכח זה כשותפין בב' הבתים.

ועוד מבואר כן בדברי התור"פ ע"ב ע"א שכתב לגבי בחורים אצל בעה"ב, שאם כולם אוכלין על שלחן אחד פשיטא שאינם אוסרין זע"ז, דקי"ל כשמואל דמקום פיתא גורם. והוסיף דאף אם אוכלין יחד רק בשבת ובימי החול אוכלין כל אחד בחדרו מ"מ אינם אוסרין זע"ז, דמקום פיתא דשבת הוא העיקר "כדאמרינן אפי' הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר" ומשמעות דבריו, שכל ההיתר הוא משום דחשיב כאילו עקרו מדירתם לשבת, וכדינא דהמניח את ביתו, וזה כמשנ"ת שהאכילה יחד אינה מתרת, אלא במקום שבטלה הדירה שיש להם בביתם (אמנם יל"ע דהא התם רק משום שהסיע מליבו, והכא לכאו' לא הסיעו מליבם את הדירה שיש להם בחדריהם,

¹⁷¹ אמנם העירו בזה, די"ל דבאמת כל שאוכלין יחד מהני להתירם שלא יאסרו זע"ז, ומ"מ לא עדיף מעירוב, ומשו"ה לא מהני היכא שיש עמהם דיוורין אחרים, כדין עירוב שאם יש עמהם דיוורין אחרים צריכים עירוב לכל אחד.

¹⁷² אמנם לכאו' הא דמבו' במתני' דף פ"ו דהלך אצל בנו אוסר כיון דלא הסיע מליבו, מיירי גם בכה"ג שאין לו מאכל בביתו. דאע"פ שודאי לא יאכל בביתו, מ"מ כיון שאפשר שיבא לשם ולא עקר דעתו מביתו, חשיב כדירתו (דודאי אף כשאינו אוכל כלל בשבת וכגון ביוה"כ"פ חשיב הבית כדירתו, מכח מה שאוכל שם בשאר ימים, והא דמניח את ביתו שרי, זהו רק משום שעכשיו נסתלק מביתו ועקר דעתו ממנו) ולפי"ז כל שכן שאם חוזר ללון בביתו דל"ח כמניח את ביתו. ואולי י"ל שאין כוונת התור"פ ללמוד ממתני' דגם הכא שרי משום מניח את ביתו, אלא כוונתו להוכיח מהתם דאזלי' בתר הדיוורין בשבת, ואע"פ שרוב הימים אוכלין כל א' בפנ"ע, מ"מ אזלי' בתר הדיוורין בשבת.

רכתא בזה בבתי מלון וישיבות וכיו"ב, דפעמים שהדרך לאכול בימי החול גם בחדרים, אלא שבשבת כולם אוכלין יחד.

אמנם בדברי המאירי שהובאו לעיל מפורש לא כן, וכן מבואר בדברי התור"פ שכתב לענין בחורים שאף אם אוכלים על שלחן בעה"ב רק בשבת אינם אוסרים זע"ז. וצ"ל דבאמת המאירי והתור"פ חולקים על מה שחידשו התוס' דבית היורש שדר באותה חצר חשיב כדירה ידידה אע"פ שלא בא לדור שם (ובאמת התור"פ בדף ע"ב לא הביא לדברי התוס' האלו) ועכ"פ לדינא קי"ל כשיטת התוס' כמש"כ במ"ב שע"א סק"י"ב, ולפי"ז לדינא אין להתיר ע"י אכילה יחד, ככה"ג שגם הבית שאין אוכלין בו עומד לאכילה.

אמנם באמת צ"ע במשנ"ת בשיטת התוס', דלפי"ז נמצא דהא דא"צ עירוב היכא שאוכלין יחד ולנים בביתם, זהו דווקא באופן שהבית אינו עומד לפיתא כלל, וצ"ע דא"כ מ"ט דחקו בגמ' ע"ב לאוקמי למתני' דאחין במקבלי פרס שאינם אוכלין ביחד ממש (דאם אוכלין ביחד לעולם א"צ עירוב כיון שמקו"פ גורם) הו"ל ליישב בפשיטות דאף שהם אוכלין בשבת בבית אביהם מ"מ מיירי באופן שגם הבתים שלהם ראויין לפיתא והם אוכלין בהם בימות החול, וממילא כיון שהם דרים באותה חצר לא נעקרה דירתם מביתם (ובאמת כע"ז הוא פי' הרמב"ם בדברי הגמ' ע"פ מש"כ המ"מ שהובא לעיל, אמנם שא"ר לא פירשו כן).

ואמרו לבאר בזה, דמש"כ התוס' דהיכא שדר באותה חצר גם הבית שלו שאינו דר בו חשיב כדירתו והוא אוסר גם מכוחו, היינו משום שהבית שאינו דר בו טפל ומצטרף לבית שדר בו. ולפי"ז כל שאינו דר לבדו אלא יחד עם כל בני החצר (כהא דאנשי חצר האוכלין על שלחן אחד) ממילא גם הבית שאינו דר בו חשיב כמשותף לכל בני החצר ואינו אוסר.

אלא דיל"ע בזה, דא"כ מ"ט היכא שהיורש עירב בשביל ביתו שדר בו לא מהני להתיר גם את הבית שירש (משום דאדעתא דההיא חולקא לא עירב) והרי הבית שירש ל"ח כדירה בפנ"ע, אלא כחלק מדיורי הבית שלו, וכיון שדיורי הבית נתערבו הדין נותן שיועיל זה גם להתיר את רשות בית האב שנצטרפה לביתו. וצ"ל, דכיון שבאמת

מכח בית אביו שירש בשבת אע"פ שלא בא לדור שם (ואע"פ שעירב עם בני החצר, מ"מ אדעתא דההוא חולקא שירש מאביו לא עירב) ולמדנו מדבריהם דכל שדר באותה חצר ביתו חשיב כדירה ואוסר אע"פ שאינו דר בו (וברא"ש שם כתב בטעם הדבר, דכיון שדר בחצר וראוי להשתמש שם מקרי שפיר מקום דירתו) ולפי"ז נמצא לכאור', דה"ה בכל מי שאוכל בבית אחד בחצר ויש לו עוד בית שאינו אוכל בו, דגם הבית שאינו אוכל בו אוסר כיון שהוא דר באותה חצר (וכ"כ החזו"א בסי' צ"א לדינא, והוסיף דמה שנסתפקו בזה התוס' היינו ביורש שמעולם לא דר שם, אבל מי שדר בקביעות בבית ורק בשבת הלך לדור בבית אחר שבאותה החצר, פשיטא דלא נעקרה דירתו מביתו)

ולפי"ז צ"ע היכי משכח"ל הדין דאנשי חצר שאוכלין על שלחן אחד אינם אוסרין זע"ז, דהא כיון שהם דרים בחצר ממילא גם הבתים שלהם חשיבי כדירתם ומ"ט אינם אוסרים. ולכאור' צ"ל דהך דינא שכתבו התוס' הוא דווקא בבית העומד לאכילה (אלא שעכשיו אינו אוכל שם כיון שיש לו בית אחר לאכול בו) אבל בית העומד ללינה ולא לאכילה, אינו אוסר בו אף כשדר באותה חצר. והעירו שכן מבואר בדברי החזו"א בסי' צ"א (סק"א במוסגר) שכתב דבית התנור שאין אוכלין בו בכל שבת ל"ח כמקום פיתא, אע"פ שאוכלין בחדר אחר שבאותה החצר. ורק ככה"ג שרגילין לאכול שם בכל שבת, ורק בשבת זו אינם אוכלין שם, כתב דחשיב כמקום פיתא כיון שהם דרים באותה חצר. וכן מבואר ממש"כ בסי' צ' סקמ"א, דחדרי הבית שאין אוכלין בהם ל"ח כמקום פיתא, הרי דאע"פ שבני הבית דרים באותה חצר, ל"ח מכח זה כל חדריהם כדירה, כיון שאינם עומדים לאכילה.

ולפי"ז נמצא לדינא דאנשי חצר שרגילים בחול לאכול כל אחד בביתו, ורק בשבת אוכלים ביחד הרי הם אוסרין זע"ז. דכיון שהם דרים באותה חצר, והבית שלהם ג"כ עומד לאכילה, לא נעקרה דירתם מביתם, וק"ו הוא מירוש דאף שלא דר באותו הבית מעולם הוא אוסר בו (אמנם בדברי החזו"א הנ"ל נראה דאף אם אוכלים שם בחול, כל שאין דרכם לאכול שם בשבת אינו אוסר, ויל"ע דלכאור' לא גרע מירוש שלא דר שם מעולם) ונפ"מ

ולכאוי יש לדקדק כן בדברי הרמב"ם, דהנה בריש פ"ד כתב ז"ל "אנשי חצר שהיו אוכלין על שולחן אחד תמיד אע"פ שיש לכל אחד בית בפנ"ע א"צ עירוב מפני שהם כאנשי בית אחד" והנה בפשוטו הא דאינם אוסרים זע"ז, זהו משום שבאמת אין לכל אחד בית בפנ"ע, שהרי כל אחד ביתו הוא רק מקום לינה ולא דירה הוא. ולפי"ז יל"ע מהו שכתב הר"מ דאע"פ שיש לכל אחד בית בפנ"ע א"צ עירוב, והרי הא דא"צ עירוב זהו משום שבאמת הבית שיש לכל אחד בפנ"ע לאו כלום הוא. ומשמעות דברי הר"מ, דבאמת בית זה ראוי לאסור, ואעפ"כ קמ"ל שאינם אוסרין כיון שהם כאנשי בית אחד. ולכאוי נראה מזה, דבאמת אף כשאוכלין על שלחן אחד לא נעקרה דירתם מביתם, והטעם בזה י"ל ע"ד מש"כ התוס', דכל שדר באותה חצר ה"ה אוסר אף כשאינו בביתו. ובאמת העירו דהכי משמע קצת ל' הר"מ בהי"ג שכתב דאחד מבני חצר שהניח את ביתו והלך "לחצר אחרת" אינו אוסר, משמע שאם הוא באותה חצר אכתי הוא אוסר מחמת ביתו (אמנם יש לדחות דנקט לה הר"מ משום דאם הוא עדיין שרוי באותה חצר, ה"ה אוסר מכח הבית שדר בו עכשיו) וקמ"ל דאע"פ שעדיין יש לכ"א בית בפנ"ע, מ"מ כיון שאוכלים כולם יחד, נחשב הכל כדירה אחת כמו עירוב, ונעשו כאנשי בית אחד.^{מ"ב}

אמנם צ"ע מכל הנך ראיות שהובאו לעיל, דכל שאוכלין יחד וגם יש להם דירה חלוקה בביתם, לא מהני האכילה לצרפם. וגם בדברי הרמב"ם לענין מקבלי פרס מבואר דאע"פ שאם אוכלין אצל אביהם, ל"ח כעירוב לצרפם.

הוא דר בביתו בפנ"ע, ורק מכח החידוש דתקנת עירוב חשבי' ליה כאילו דר יחד עם כל בני החצר. לא מהני הך חידוש אלא לענין מה שהיה בכלל העירוב בע"ש, אבל לגבי הבית שלא היה בכלל העירוב בע"ש, אזלי' בתר האמת שהוא דר בביתו בפנ"ע, וצ"ע.

ועכ"פ לכאוי יש ראייה מדברי הגמ', דאנשי חצר שאוכלין יחד בבית אחד ואינם אוכלין בביתם. אינם אוסרין זע"ז, אע"פ שהבית שלהם עומד גם לאכילה. ובאמת דכן משמע מסתימת הפוסקים, שכתבו דכל שאוכלין יחד ולנים כל אחד בבית בפנ"ע אינם אוסרין זע"ז, ולא הזכירו דהיינו דווקא באופן שהבית אינו עומד כלל לאכילה.

ב. ושוי"ר עוד בזה, דלכאוי יש ראייה ברורה דכל שאוכלין ביחד מהני להתירם אע"פ שלא בטלה הדירה שבביתם (וכמו שמובא בשם הגר"ח) דהנה דעת רש"י בדף ע"ד ובדף פ"ה, דדירה בלא בעלים אע"פ שאינה אוסרת על החצר מ"מ היא עצמה אסורה. ולפי"ז צ"ע עיקר הדין המבו' בסוגיא דע"ב, דכל שאוכלין יחד א"צ עירוב. דלכאוי אף א"נ דמה שאינם אוכלים בביתם ה"ז כעקירה מביתם וחשיב כדירה בלא בעלים, מ"מ אכתי תקשי היאך מותרים להוציא מהבית לחצר, והרי דירה בלא בעלים אסור להוציא ממנה לחצר.^{מ"ג} ולכאוי מוכח מזה, דכי היכי דעירוב מהני להתיר את כל הבתים כיון דחשבי' שכולם דרים יחד בבית אחד, וכל הבתים בטלים לאותו הבית שדרים בו יחד, ה"נ אם אוכלין יחד בבית אחד, דכל הבתים ניתרים עי"ז.

^{מ"ב} ושמא יל"ד להתיר בזה א"נ דמותר להוציא מרשות של יחיד לרשות של שותפין, דהכא הבתים שלנים בהם אינם אוסרים על החצר, אלא רק הבית שאוכלין בו ביחד, ונמצא שההוצאה לחצר ה"ז כהוצאה לבית שכולם שותפין בו, אך אכתי תקשי היאך מותרים להוציא מבית לבית (ובפשוטו הא דאמר' א"צ עירוב, היינו שכל המותר ע"י עירוב מותר גם כאן)

^{מ"ג} ויש להוסיף עוד בזה, דהנה יל"ע מה הדין בבני חצר האוכלין יחד ועירוב (של חצר אחרת) בא אצלן לאחד מבתיהם, א"נ דא"צ עירוב לכל אחד כדין ה' שעירבו שאם העירוב בא אצלן א"צ עירוב לכל אחד. ולכאוי תלוי בהנ"ל, שאם ההיתר משום שנעשו דיורי כל הבתים כבית אחד (כמו עירוב) הדין נותן דמהני הנחת העירוב בא' מן הבתים, דעי"ז נעשו כולם כבית שמניחים בו את העירוב וא"צ ליתן את הפת (כמבו' ברש"י ע"ב ע"ב, לענין ה' שעירבו שאם עירוב בא לבית א' מהם א"צ עירוב לכל אחד ויעוי' בסי' ד' שהובא דעת הפרישה דצריך להניח דווקא בבית שבו העירוב, וכן דעת הריטב"א, אמנם כ"ז הוא רק משום דבלא זה חשיב חולק את עירובו, וזה לא שייך הכא) אבל אם ההיתר משום שעקרו מבתיהם, הרי פשוט דלא מהני הנחת העירוב באחד מהבתים לפטור אותם מהולכת עירוב, שהרי אי"ז ביתם כלל. והנה הרמב"ם שם בה"ב כתב ז"ל "וכן אם צרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת עירוב אחד לכולן ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו, ואם היה העירוב בא אצלן אינן צריכין לערב כמו הבית שמניחין בו העירוב שאינו צריך ליתן את הפת שכל אלו הבתים כבית אחד הן חשובין" ומשמע קצת מדבריו דסגי בהנחת העירוב באחד מכל אלו הבתים, משום דכולן חשובים כבית אחד.

בטרקלין. ויל"ע מ"ט הר"מ והשו"ע הזכירו דווקא כשאוכלין על שלחן אחד. ולמשנ"ת י"ל דווקא ככה"ג שרי, אבל בלא זה אכתי שאר הבתים אוסרים, כיון שלא עקרו דירתם מהם, וכמשנ"ת. אך לכאו' בדברי הרמ"א מבואר, דההיתר באכילה יחד הוא משום דחשבינן להו כאילו אינם דרים כלל במקום לינתם, ודלא כמשנ"ת (אלא דא"כ צ"ע, מ"ט חשבינן שאינם דרים שם, והרי כל שדר באותה חצר הוא אוסר גם כשאינו אוכל בביתו וכמש"כ התוס', ואולי ד' הרמ"א מיירי דווקא בבית שאינו עומד כלל לאכילה, ולא משמע כן, וצ"ע)

ד. והנה הוה עובדא במי ששהה בבית החולים בחו"ל, ונתברר שיש שם עוד ישראל אחר עמו. ונמצא שהנכרים אוסרים עליהם, ומצאו עצה שיאכלו ב' הישראלים יחד בשבת. ושאלו לת"ח אחד, ואמר שאי"ז תקנה, שהרי עדיין לא עקרו דירתם מהחדר שאוכלין בו כל השבוע, כיון דהוי באותה חצר, וכדברי התוס'. ולמשנ"ת יש מקום גדול להתיר בזה, שהאכילה יחד מהני לצרפן אע"פ שלא נעקרו מביתם, וכמשנ"ת.

אמנם יל"ד, דאף דאכילה יחד מהני לצרפן, מ"מ הרי רק כמו עירוב, וקי"ל דאין עירוב מועיל במקום נכרי (וא"ל דדין מיוחד הוא דעירוב בפת לא מהני במקום נכרי, אבל כל שאינם אוסרין זע"ז מטעם אחר לעולם מהני, דהא אשכחן דגם תפסי"י לא מהני במקום נכרי, ובע"כ דכל שאינו צירוף גמור לא מהני לעשות יחיד במקום נכרי, ויל"ד)

אמנם נראה דבהאי גוונא אין מקום לאסור כלל משום שלא עקרו מדירתם, דלכאו' נראה פשוט דכל מש"כ התוס' דהיכא שדר באותה חצר הרי הוא אוסר מחמת הבית שלו אע"פ שאינו דר שם. היינו דווקא בבית ששייך לו ועומד לדירתו תמיד, דבזה אמרינן דאע"פ שאינו דר שם מ"מ כל שלא עקר דעתו משם חשיב כדירתו. משאי"כ בבית שאינו שלו כלל, וגם לא נקבע לדור בו תמיד אלא רק עד שיתרפא. דבזה י"ל דל"ח כביתו אלא בשעה שדר בו, אבל מיד כשיצא משם ואינו דר שם (והיינו שאינו אוכל שם) תו אינו שייך לבית זה כלל, ואין מקום לדון שיחשב כביתו מכח מה שדר באותה חצר.

ולכאו' יש לחלק בזה, דהא דמהני האכילה יחד לצרף גם את דיורי הבית, היינו דווקא היכא שאוכל רק במקום המשותף, דבכה"ג אף שלא נעקר מביתו ואכתי הבית חשיב ג"כ כדירה דידיה (משום שהוא דר באותה חצר ולא עקר מביתו, או משום שדירה בלא בעלים ג"כ אסורה) מ"מ כיון שמעשה הדירורין שלו הוא בשותפות עם כל בני החצר, ממילא חשבי' שגם הבית משמש לדירורין המשותפים, ותו אינם אוסרין זע"ז. אבל היכא שאוכל גם במקום המשותף וגם בביתו, דנמצא עושה מעשה הדירורין גם בביתו, בזה לא מהני האכילה המשותפת להתיר, דמאי אולמיה האי מהאי, והרי כי היכי דעושה מעשה הדירורין בשותפות, ה"נ יש לו עוד דירורין בפנ"ע.

ועפ"ז יש לבאר את דברי הר"מ דהיכא שאוכלין אצל אביהם בדרך ארעי מהני רק מדין מקבלי פרס, דבכה"ג ה"ז כאילו אוכלין גם בביתם, שהרי סעודה אחרת יאכלו בביתם, ולא נקבעו כלל לאכול אצל אביהם. ומשו"ה לא מהני האכילה יחד לצרפם. משאי"כ כשאוכלין תמיד על שלחן אחד, דאע"פ שעדיין לא נעקרו מביתם, מ"מ כיון שדרים יחד מהני לצרף גם את הבית.

ג. והנה לכאו' כ"ז הוא דווקא כשאוכלין ביחד ממש, דבכה"ג כולם דרים דירה אחת בבית זה, וממילא דחשבינן שגם בשאר הבתים יש להם דירה אחת משותפת (כמו דאשכחן לענין עירוב) אמנם אם כל אחד אוכל בפנ"ע, בזה מסתבר דנהי שבבית זה אינם אוסרין זע"ז, כיון שהבית מחברן, כדין ה' ששבתו בטרקלין. מ"מ כיון שאינם דירה אחת ממש, לא מהני לצרף את כל דיורי החצר, ולומר שהכל דירה אחת. וכדאשכחן לענין עירוב, דלא סגי במה שנותנים את כל הפת באותו הבית, אלא בעינן שיהיה הכל בכלי אחד, ולא יקפידו על עירובן. ולכאו' הגדר בזה, דבעינן שתהיה דירה אחת משותפת לכולם, ולא סגי במה שכולם דרים באותו הבית.

והנה הרמב"ם נקט בדבריו אנשי חצר שהיו אוכלין על שלחן אחד, וכן העתיק השו"ע. אמנם הרמ"א הוסיף, דה"ה אם הרבה בעלי בתים אוכלין בחדר אחד, אע"פ שכל אחד ישן בחדר בפנ"ע עירוב אחד לכולם כיון דהוי כה' ששבתו

סימן לו

בענין ע"ה המונח במקום שאי אפשר להביאו אל החצר

אי אפשר להם להשתתף יחד כיון שאסורים לטלטל מזה לזה וא"כ אי אפשר לשתף מקום זה ושיהא השיתוף מונח במקום אחר שאינו משותף עמו"

והנה הט"ז בסי' שצ"ד הקשה מ"ט אין מועיל עירוב בכה"ג, והרי יכול להביא את העירוב אל החצר בין השמשות (ומאי שנא מהמבו' התם, דעירוב המונח במגדל מהני אע"פ שאינו יכול להגיע אל העירוב, מהאי טעמא דיכול להביאו בין השמשות) וכתב לפרש בזה וז"ל "דהתם מטעם שע"י העירוב חשבי' כאלו כל החצירות שייכים לאותו בית וזה צ"ל כל השבת דהא בנפרץ בשבת אוסר אף על גב דהיה ראוי ב"ה וא"כ כיון שביום השבת אסור לא מהני מה שהיה קולא ב"ה בדבר מצוה דביום השבת העמידו דבריהם אפי' בשבות" ומבואר בדבריו, שאם היה היתר לטול בכל השבת, היה מועיל העירוב, כיון שאפשר לדון כאילו כל החצירות שייכות לאותו הבית. ולכאור' הכוונה, דאם היה היתר לטול היה ממש כב' חצירות שפתח ביניהם, שהרי יכולים להשתמש מזל"ז. ולפי"ז מש"כ דצריך להיות כל השבת כאילו כל החצירות מיוחדים לאותו הבית, לכאור' היינו ממש הסברא שאמרו בגמ' ע"ח ע"ב, דעשאו לאילן סולם (שיהיה כפתח בין ב' החצירות) לא מהני אע"ג דשרי בין השמשות, משום דפתחא לכולי יומא בעינן.

אמנם צ"ע, דהא דעת רנב"י בסוגיא התם דבאמת עשאו לאילן סולם מהני משום דשרי בין השמשות, וכן פסק השו"ע בסי' שע"ב סט"ו (ובמג"א שם מבואר שהטעם משום הואיל והותרה הותרה, ובאמת כ"כ הרשב"א בסוגיא התם, ועי' תו"ש שם מש"כ לפרש מ"ט שייך בזה הותרה אע"פ שעתידי להתבטל ההיתר, ובמחצה"ש שם

א. מבואר בשו"ע סי' שס"ה ח', דמבוי שנשתתפו בו ואח"כ נשברה הקורה, אותן החצירות שאינם פתוחות לחצר שמונח בה השיתוף אסורות, ומקור הדבר משו"ת מהר"ם סי' תכ"ב, והובא ג"כ במרדכי. וכתב המג"א שם דהיינו דווקא אם נשבר בע"ש, אבל אם נשבר בשבת אמרי' הואיל והותרה הותרה. ולכאור' הטעם שבטל העירוב הוא פשוט, דהא פשיטא שהחצירות שהמבוי מפסיק ביניהם אינם מעורבות זו עם זו, שהרי אין שייכות בין החצירות, דמפסיק ביניהם כרמלית שאינה בכלל העירוב, וגרע טפי מב' חצירות שאין פתח ביניהם.³ אלא דאכתי יל"ד שכל חצר לעצמה תהיה מותרת מכח העירוב, ובזה קמ"ל המהר"ם דאסור משום דליתא לעירוביהו גבייהו, והיינו דבעינן שיהיה העירוב מונח בחצר המתערבת, ולא מהני אם הוא מונח במקום אחר שאינו בכלל העירוב. ובבי"מ כתב דמקור הך דינא הוא מהסוגיא ס"ו ע"ב בפנימית וחיצונה, דאמרי' ליבטלו לבני פנימית ליתא לעירוביהו גבייהו, והיינו דכיון שא"א להתיר את הפנימית עם החיצונה יחד, תו א"א לדון שיועיל העירוב לפנימית בפנ"ע, כיון דליתא לעירובה גבה, וכ"כ בשו"ת חכם צבי סי' קי"א.

ובשו"ע שפ"ו ס"ב כתב דישראל הדרים בב' מקומות חלוקים אינם יכולים לערב יחד, דצריך שיהיה העירוב מונח בחצר שבמבוי, והכא שהם במקומות חלוקים אין מבואיהם כאחד. ופי' האחרונים דמיירי שמפסיק ביניהם רשות של נכרי שאינה בכלל העירוב (ומקור הדין בשו"ת הרשב"א החדשות כ"ח) והיינו ג"כ מהאי טעמא, דלא שייך עירוב היכא שאינו מונח באחד מבתי החצר הניתרת ע"י העירוב. וכ"פ הגר"ז שם וז"ל "שהרי

³ ולכאור' דמי לב' ספינות שנפסקו דבטל העירוב שביניהם כיון שמפסיק ביניהם כרמלית (וכ"כ החזו"א שיובא להלן) ובאמת צ"ע דכאן מבואר במג"א דבנפסק בשבת אמרינן הואיל והותרה, ובתוס' שבת ק"א מבואר דבכה"ג דספינות שמפסיק ביניהם כרמלית גרע טפי מנסתם הפתח ולא אמרי' הותרה (ומפורש שם בתוס' דה"ה ג' בתים שעירבו יחד ונפל הבית האמצעי ונעשה רה"ר, ולכאור' ה"ז דומה ממש לגוונא דהכא) ובמג"א סי' שע"ד נראה שנקט דק"ל כדברי התוס' האלו. ולכאור' י"ל דמש"כ המג"א כאן דאמרינן הותרה, היינו להתיר את החצירות שבצד אחד לעצמם, אבל באמת אינם מעורבות עם החצירות שבצד השני שהמבוי מפסיק ביניהם (ונ"מ בכלים שבאו משם דרך מלבוש, אסור להכניסם לבתים) ומש"כ התוס' דהיכא דמפסיק כרמלית ל"א הותרה, היינו משום דלא שייך כלל ענין עירוב בב' מקומות שמפסיק ביניהם כרמלית, אבל לענין כל ספינה לעצמה שפיר שייך הותרה, ויל"ע.

מקום שאינו בכלל היתר העירוב (שהרי לעולם אין העירוב מתיר את הכרמלית, והא דמותר לטלטל שם ביהשמ"ש זהו משום שעדיין לא נאסר שבות כלל) הרי אין שייכות בין החצירות, וגרע טפי מהיכא דליכא פתח ביניהם. ובדברי הט"ז והבי"מ נתחדש, דכל שמותר לטלטל מזל"ז, חשיבי כב' חצירות שפתח ביניהם, אף אם מפסיק ביניהם מקום שאינו בכלל היתר העירוב (ויל"ד נ"מ בזה ביו"ט, לדעת הסוברים שצריך ע"ח כדי להתיר טלטול שלא לצורך, דלכאו' יועיל ע"ח גם כשהחצירות רחוקות זו מזו ומפסיק ביניהם מקום האסור, שהרי יש שייכות בין החצירות שהם מותרין בטלטול לצורך, וגם את העירוב אפשר להביא אם יצטרכו לאכלו ביו"ט, ויל"ע)

ב. ובאבן העוזר בסי' שס"ה כתב ע"ד המהר"ם ודעימיה, דכל מש"כ דלא מהני העירוב היכא דמפסיק כרמלית זהו לשיטתו דס"ל דעשאו לאילן סולם לא מהני, כיון שאי אפשר להביא את העירוב בהיתר. אבל לדעת הרמב"ם שפסק דעשאו לאילן סולם מהני, משום דשרי בבין השמשות, ה"ה הכא דהוי עירוב כיון שאפשר להביא את העירוב בבין השמשות דרך כרמלית דשבות הוא. ועפ"ז כתב לדינא דמהני עירוב גם במקום שמפסיק כרמלית בין החצירות, ופי' בזה את דברי רש"י בדף ס', שכתב דלא מהני עירוב היכא דמפסיק ביניהם פירי דתורי, משום דהוי כחריץ שבין ב' חצירות, ולא כתב משום שהחריץ הוא כרמלית המפסקת ביניהם.^{נא}

ולכאו' היה אפשר לפרש כוונתו ע"ד משנ"ת בד' הט"ז והבי"מ, דכל דמפסיק מקום האסור בטלטול ה"ז כליכא פתח ביניהם, ואם מותר לטלטל הוי כפתח, וזהו שדימה לדין אילן.

אמנם בדברי האבהעו"ז מפורש, שהנידון הוא משום דבעינן שיהיה מותר להביא את העירוב אל החצר, וע"ז הוא שכתב דכיון שמותר להביאו בבין השמשות שפיר דמי. וצ"ע, שהרי החסרון כאן ובאילן אינו משום שאסור להביא את העירוב, אלא שאין כאן כלל פתח בין החצירות. וכן תמה הבי"מ, ועוד הקשה דהא באמת יכול להביא

והגרע"א תשו' י"ד שפי' באו"א) ולכאו' לפי מה שנקט הט"ז, דכל שמותר בטלטול חשיב כפתח, ה"ז ממש כדינא דהתם, וא"כ מ"ט לא אמרינן בזה הואיל והותרה.

ולכאו' כוונת הט"ז, דהכא גרע טפי מב' חצירות הסמוכות זו לזו ואין ביניהם פתח, דהתם שפיר שייך לדון שכל הבתים מיוחדים לבית אחד (שהרי יכולים לטלטל מזל"ז דרך הכותל) ורק תנאי בעלמא הוא דבעינן פתח, משאי"כ היכא דמפסיק ביניהם רשות האסורה, דלא שייך כלל לדון שכל הבתים מיוחדים לבית אחד.

ובתו"ד כתב הט"ז להוכיח כדבריו, וז"ל "דהא בנפרץ בשבת אוסר אע"פ שהיה ראוי בהשמ"ש ופי' הבי"מ (שס"ה) בכוונתו, דפשיט"ל דמבוי שנפרץ בשבת אסור לטלטל בחצירות, ולא שייך בזה הואיל והותרה, ופליג על דברי המג"א. ולכאו' זה ג"כ מטעם הנ"ל, דהיכא שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול גרע טפי (אמנם הנו"ב בסי' מ' מחלק בזה, דלענין בין השמשות ס"ל כדעת הט"ז מהטעם שכתב דלא שייך בזה להתיר מכח בין השמשות, ולענין נפרץ בשבת נקט כדעת המג"א, וכ' דמש"כ הט"ז דהא בנפרץ וכו' אין לו מובן)

והבי"מ כתב כדעת המג"א, וכתב ליישב קו' הט"ז דלא סגי בהיתר דבין השמשות, דהיכא שאיסור עירוב בעצמו מונע ממנו לקנות עירוב, לא סגי במה שמותר לו בבין השמשות (ופי' כן בד' התוס' ל"ה ע"א)

ועכ"פ לכאו' לדעת הט"ז החסרון בהפסק כרמלית אינו משום שצריך שיהיה מותר לטלטל את העירוב לכל החצירות, אלא דבעינן שיהיה היתר טלטול ביניהם, דבלא זה א"א כלל לדון שכל הבתים מיוחדים לבית אחד (אמנם בל' הבי"מ משמע שנקט דזהו משום דצריך שיוכלו להביא את העירוב, ויל"ע)

ולכאו' לולי דברי הט"ז והבי"מ היה נראה לבאר בפשיטות, דהכא לא מהני כלל היתר טלטול דבין השמשות, דכיון שמפסיק ביניהם

^{נא} אמנם דבריו צ"ע, דהא באמת בגמ' כ"ה ע"א מפורש שלמדו מהתם דפירי דתורי הוי כרמלית, וכ"כ להדיא ברש"י שם, וצ"ע בסתירת ד' רש"י, ועכ"פ לכאו' למדנו מהתם דסגי בהפסק הכרמלית כדי שלא יוכלו לערב יחד.

ה. והעירו דיש לפרש דמה שדנו האחרונים להתיר משום דשרי להביא את העירוב אל החצר בביהש"מ^ש, אין כוונתם שיחול ע"ז העירוב בין ב' החצירות (דזה פשיטא דל"מ כמש"כ החזו"א) אלא דעכ"פ יחול העירוב כלפי כל חצר בפנ"ע, כיון שיכולים להביא את עירובם אל החצר. וביאור הדבר, דהנה לענין עירוב תחומין מבואר בפ' בכל מערבין, דמהני העירוב אע"פ שאינו מונח ממש במקום שרצה לקנות בו שביתה, כל שיכול להביא לשם את העירוב, דאמרי' הואיל ויכול להביאו כאילו הביאו דמי. וא"כ ה"נ נימא בעירוב חצירות, דאע"פ שהעירוב מונח במקום אחר, מ"מ יועיל כאילו הוא מונח באותה החצר.

ובאמת בתשו' מהר"ם הנ"ל כתב דהחצירות אסורות משום דליתא לערובייהו גבייהו, ולא מצו לאתויי העירוב דרך המבוי כיון שנסברה הקורה. ומשמע שאם היה מותר להביא את העירוב היה מועיל כלפי החצירות לעצמם, אע"ג דליתא לעירובייהו גבייהו.

אמנם ממש"כ האבהעו"ז לדמות את הנידון לסוגית הגמ' בדרף ע"ח לענין אילן, מבואר שלא דן על היתר החצר לעצמה, אלא שיחול העירוב על ב' החצירות יחד כמו התם.

ובאמת בגוונא דאבהעו"ז לכאו' לא שייך כלל להתיר משום הואיל ויכול להביאו, דהתם מיירי דווקא כשהיה דעתו לקנות שביתה במקום זה, והניח את העירוב במקום אחר. אבל הכא דמתחילה הניחו את העירוב בחצר אחרת ע"מ שיתערבו כולם יחד, ה"ז נכתוין לקנות שביתה במקום שהניח בו את העירוב, ואינו יכול לבא לשם, דלא מהני מה שיכול להביא את העירוב למקום אחר.

ו. אמנם יל"ד מטעם אחר דמהני עירוב שיכול להביאו אל החצר, ולכאו' הדבר תלוי בפלוג' הרמב"ם והראב"ד. דהנה בדברי הר"מ בפ"ג הכ"ה מבואר דב' חצירות שנסתם הפתח ביניהם בשבת, ההיתר לטלטל בכל חצר לעצמה הוא משום הואיל והותרה (וס"ל דרק זה שרי ואסור מחצר לחצר) אבל הראב"ד שם פליג וכתב דא"צ בזה לדין הותרה. והאחרונים (עי' מרכה"מ ואבהא"ז) פירשו בדעת הראב"ד דנסתם הפתח לא גרע מנאכל עירובו, דאע"ג דהשתא ליכא עירוב מ"מ שרי לכו"ע וא"צ בזה לדין הותרה. ולפ"ר

את העירוב דרך הכותל, אלא דבעינן פתח כדי לערב יחד. וכן הקשה הבי"מ בס"י מ'. ולכאו' נראה מדברי אבהעו"ז, דנקט דהא דבעינן פתח בין ב' חצירות, היינו שיוכלו להביא את העירוב מחצר לחצר, וצ"ע.

ג. והנה עכ"פ בדברי האבהעו"ז והבי"מ מבואר, שאם היה מותר להביא את העירוב מחצר לחצר, היה מועיל העירוב אע"פ שמפסיק ביניהם כרמלית, וכן מבואר בדברי הגרע"א בתשו' סי' י"ד שהסכים לדברי אבהעו"ז (אלא דלדינא כתב דיש להסתפק בזה וכמשי"ת) והנה בגמ' ע"ה ע"א מבואר דב' בתים שבין ב' חצירות וזה בא דרך זה ונתן עירובו בזה, לא הוי עירוב משום שמפסיק ביניהם בית שאינו בכלל העירוב. והאחרונים הנ"ל הקשו על עצמם מהתם, וכתבו בזה כמה דרכים, בבי"מ כתב דהיכא שאיסור עירוב בעצמו גורם שלא יוכלו לטלטל גרע טפי, ולא מהני היתר לטלטל בבין השמשות בכה"ג. ובאבהעו"ז כתב דאיסור עירוב גרע טפי מאיסור כרמלית, ובזה לא התירו בין השמשות. והגרע"א כתב מעין דברי הבי"מ, דלא התירו אלא באופן שגם בשבת האיסור הוא רק איסור צדדי, אבל היכא שאיסור חצירות עצמו מונע, לא מהני הא דשרי בבין השמשות, ועפ"ז כתב דיש להסתפק היכא דאיסור כרמלית מונע את הטלטול, אם נחשב כאיסור צדדי.

והנה ברש"י התם כתב דהא דלא מהני העירוב זהו משום דלא מצי להביא עירובו דרך אותו הבית, ולכאו' מדברי רש"י יש ראיה לעיקר הנחת האחרונים הנ"ל, דכל שאפשר להביא את העירוב לאותה החצר חל העירוב, וצ"ע.

ד. ובחזו"א סי' צ"ו סקל"ה תמה טובא על דברי האחרונים, דהא מעיקר תקנת עירוב צריך שיהיה העירוב מונח במקום המתערב ולא יהיה מפסיק ביניהם רשות אחר שלא נתערב, והוי כב' חצירות שאינם פתוחים זל"ז. וכן תמה מדברי התוס' בשבת ק"א ע"ב, דמפורש דספינות שנפסקו בטל העירוב שביניהם, משום דמפסיק כרמלית. ולכאו' כונת החזו"א, דגם בזמן בין השמשות אין כאן עירוב, אע"פ שעכשיו מותר בטלטול, כיון שאין העירוב מונח במקום המערב (ובזה חלוק דברי החזו"א מדעת הט"ז שהובא לעיל, דלדעת הט"ז היכא שמתר לטלטל שפיר מהני העירוב)

לדירה. ויל"ע, מ"ט לא סגי שיניחנו במקום שאינו ראוי לדירה, ויהיה דעתם שיחול העירוב כלפי אחד מבתי החצר, מכח זה שאפשר להביאו לשם. ובע"כ דע"ח צריך להיות מונח במקום שחל העירוב, וא"א להניח את העירוב במקום אחד, ויחול במקום אחר, ולא דמי בזה חצירות לתחומין. וכן יש להוכיח גם מדין שיתוף דמותר להניחו בחצר, ומ"מ צריך להניחו בחצר שבמבוי, ואם הניחו במבוי אחר (שלא נשתתף עמהם, וכן כשאין ביניהם פתח) לא מהני. וגם בזה היה אפשר לקבוע שחלות השיתוף תהיה במבוי שלהם, ויועיל משום הואיל ויכול להביאו, שהרי השיתוף מונח בחצר ומותר לטלטל ממנה למבוי אחר דחצירות רשות אחת הן.

ובע"כ צריך לחלק בין עירוב חצירות לעירוב תחומין, ולכאור' הביאור בזה, דלענין תחומין עיקר מעשה העירוב הוא קניית שביתה דקובע בדעתו שכאן הוא מקומו לשבת, אלא דצורת קניית השביתה היא ע"י הנחת פת. משא"כ בחצירות, דכל ענין העירוב הוא דבמה שמונח כאן הפת המשותפת לכל בני החצר נחשב כאילו כאן ביתם. ומה"ט מבואר ברש"י במתני' ל"א ע"ב, דטעמא דקטן אינו מוליך עירוב תחומין, זהו משום דלא אלים למקני שביתה. משא"כ בע"ח דמהני, דלא גרע מבעה"ב שהיה שותף עם שכיניו, משום דערוכי רשותיהו בעלמא הוא, והיינו שא"צ קביעות וקניית שביתה. ובריו"נ שם מבואר עוד, דבע"ת יש דין אמירה לומר יהא שביתתי כאן, משא"כ בע"ח דלא מצינו אמירה. ומה"ט בתחומין שייך קניית שביתה גם כשאין הפת שם, אלא דתנאי הוא שצריך שיהיה ראוי להבאת הפת לכאן. משא"כ בע"ח, דלא שייך כלל לקבוע שכאן יהיה דירתם של כל בני החצר בלא להניח באותו הבית את הפת, שהרי כל העירוב הוא במה שמונח הפת שלהם באותו הבית, ואין כאן קניית שביתה הקובעת שכאן הוא ביתם, ופשוט.

ח. במ"ב שפ"ו סק"ט, כתב על ד' השו"ע דצריך להניח את העירוב בחצר שבמבוי, ולא מהני אם הוא מונח במבוי אחר. וז"ל ר"ל באותו מבוי שנשתתפו בו כדי שכל אחד ואחד יוכל להביא העירוב אצלו וכאן הרי אסורין לטלטל העירוב ולהביאו אצלן א"כ אין שיתופן כאחד" ומבואר בדבריו, דכל הא דלא מהני בכה"ג העירוב, זהו רק משום שא"א להביאו אצלם. ותמהו בזה, דהא

הדברים צ"ע, דלכאור' לא דמי כלל, דבנאכל העירוב אע"ג דליכא פת אכתי שייך עיקר היתר העירוב דנעשו כולם כאילו דרים יחד בבית שהניחו בו את העירוב, משא"כ הכא שהבית שהעירוב הונח בו בתחילה הוא בחצר אחרת (דהשתא אינה מעורבת עם חצר זו משום דליכא פתח) ולכאור' בטל עיקר היתר העירוב.

ובאבן האזל ביאר בדעת הראב"ד, דס"ל דעיקר היתר העירוב אינו משום דחשיבי כאילו דרים בבית אחד, אלא דע"י ההשתתפות בפת נעשו כבני חבורה אחת וכאילו כולם דרים יחד בכל הבתים (ועי' משנ"ת בזה לעיל סי' ג' דבאמת כ"נ גם בד' הר"מ) ולכאור' צריך להוסיף בזה, דהא דבעינן להניח את העירוב בבית דירה, זהו רק דין בהנחת העירוב שאין נעשים על ידו כחבורה אחת אם אינו מונח בבית דירה (דלא מחזי כסעודה של דירין כשאינו בבית דירה) אבל אי"ז דין בעיקר היתר העירוב, דצריך שיחשבו כחבורה אחת באחד מבתי החצר. ובזה ניחא דגם בכה"ג שבטל העירוב שבין החצירות, מ"מ אכתי היה אפשר להתיר גם את החצר שאין העירוב גבה, משום דלא גרע מנאכל העירוב.

ולפי משנ"ת בד' הראב"ד יל"ד דגם היכא שאין העירוב בחצר בזמן קניית העירוב, אין כאן חסרון בעיקר היתר העירוב, אלא רק משום דלא מצי להביא את העירוב אל בני החצר ולאכלו בחצירם, ומשו"ה אם מותר להביא את העירוב שפיר דמי. אמנם אכתי צ"ע דברי האחרונים שנקטו כן לדינא, דהא בשו"ע הובא דעת הרמב"ם, דעיקר דין הואיל והותרה הוא כלפי היתר החצר לעצמה (וגם בדברי החולקים לא נתפרש דס"ל דע"ז א"צ לדין הותרה) ולפי"ז לכאור' מוכח, דמה שאין העירוב נמצא בחצר, אי"ז רק חסרון פת, אלא הוי חסרון בעיקר היתר העירוב, וצ"ע.

ז. ועכ"פ יל"ד אם גם בע"ח שייך להתיר מכח הואיל ויכולים להביא את העירוב אצלם, באופן שבאמת יהיה דעתם שיחול העירוב באחד מבתי החצר, ולא הניחו שם את הפת, אלא שהניחו אותה במקום אחר שאפשר להביאה לשם. ונראה להוכיח דגם בכה"ג לא מהני בע"ח, דהנה קי"ל דצריך להניח את העירוב בבית שבחצר, ולא מהני אם הניחו בחצר או במקום שאינו ראוי

אמנם עיקר הדברים תמוהים מאוד, דאטו כל החסרון כאן הוא רק משום שא"א להביא את העירוב, והרי אין שייכות בין המבואות כיון שאסור לטלטל מזל"ז, וכמש"כ הט"ז. ולכאור' מקור דברי המ"ב הוא מד' אבהעו"ז הנ"ל, שנראה מדבריו דגם בחצירות שאין ביניהם פתח כל החסרון הוא רק משום שא"א להביא את העירוב דרך פתח, וצ"ע.

ועוד נתחדש בדברי המ"ב, דדין הוא שצריך שיוכל העירוב לבא אל כל אחד מבתי החצר (ובפשוטו מבואר כן בתוס' ס"ו ע"ב, לא מצו שקלי בני פנימית לערובייהו בחיצונה וכו', ועי' משנ"ת שם) וצ"ע.

שיתוף מונח בחצר שבמבוי, וא"כ באופן שאין מפסיק ביניהם כרמלית אלא רק מבוי של נכרים או שלא עירבו בו, שפיר יכול להביא את השיתוף מחצר של מבוי אחר לחצר שבמבוי שלהם, דהא חצירות רשות אחת. אמנם היישוב לזה מבוי בדברי המ"ב, דצריך שיוכל "כל אחד" להביא את העירוב אצלו, והיינו דנהי שאפשר להניח את העירוב בחצר, מ"מ צריך שיהיה מותר לטלטל אותו ולהביאו אל כל אחד מן הבתים, ואל"כ לא הוי עירוב. ומשו"ה היכא שהעירוב הוא במבוי אחר לא מהני, דנהי שאפשר להביאו למבוי זה, מ"מ א"א להביאו אל בתי המבוי.

סימן לו

בדין ב' חצירות שאין ביניהם מחיצה דמערבין אחד

כאילו הכותל עדיין קיים ונשאר ההיתר שהיה
בבהשמ"ש, וממילא שהם עדיין כב' חצירות ואסור
להוציא מזל"ז גם בפחות מד"א)

ב. אם מותר לטלטל בתוך החצירות, לדעת
המתירים לטלטל כלי בית בחצר שאינה
מעורבת, או"ד דכאן הוי כב' חצירות הפרוצות זו
לזו, ואסור משום נפרצה. ובגמ' צ"ג ע"א מבואר
דכותל שבין ב' חצירות שנפל, לדעת רב אסור
לטלטל בהם ד"א, ולכאור' מוכח מזה דחשיבי כב'
רשויות שנפרצו זו לזו, וביותר מבואר כן בדברי
רש"י שפי' דקאי על כלי חצר, וכתב להדיא דלא
דמי לחצר אחת שאינה מעורבת דמותר לטלטל בה
כלי חצר, דהכא ב' רשויות האסורות זו עם זו היו.
וביתרון האור פי' דברי רש"י דאע"פ שנעשו כחצר
אחת, מ"מ לחומרא חשיבי ג"כ כב' חצירות,
ויכולים לאסור זע"ז משום פרוץ למקום האסור,
וצ"ע גדר הדברים. ובאבנ"ז (שם) כתב דכ"ד רש"י
הם כשנפרצה בשבת, דכיון שמתחילת השבת היו
ב' רשויות, גם עכשיו כשנפרצה חשיבי ב' רשויות,
וכן משמע קצת בלשון רש"י שכתב דב' רשויות
האסורות זע"ז "היו", והיינו דכיון שמתחילה היו
אסורות כך דינם גם עכשיו, וצ"ע.

ג. באופן שנפרץ בשבת, אם חשיב כדיריין הבאים
בשבת לענין הדין דכיון שהותרה הותרה, דאם
נעשו כחצר אחת ה"ז כאילו נתוספו עוד דיריין
בחצר. והנה בגמ' צ"ג ע"ב בעי רב הושעיא דיריין
הבאין בשבת מהו שיאסרו, ובד' רש"י שם מבואר
שפי' דמיירי בכותל שנפל, ומשמע דחשיב ממש
כאילו באו עוד דיריין לחצר בשבת. וכן למד
הגרע"א בתשו' ל"ו מדברי הרא"ש בדף י"ז,
שמבואר בדבריו דאע"פ שנסתם הפתח ל"ח
כלתנייהו לדיריין (ומשו"ה כו"ע מודו דאמרי' בזה
כיון שהותרה הותרה) מ"מ כותל חצר שנפל חשיב
כלתנייהו לדיריין, והיינו משום שאין האיסור

הנידון בגדר הדין דכותל שבין ב' חצירות שנפרץ
והנ"מ בזה

מבואר במתני' ע"ו ע"ב, דכותל שבין ב'
חצירות שנפרץ ביותר מי' מערבין אחד
ואין מערבין שנים. ויל"ד בטעם הדבר, אם זהו
משום שנעשה הכל כחצר אחת, וכאילו כולם דרים
יחד בכל החצר, וממילא כולם אוסרים זע"ז
וצריכים עירוב אחד. או"ד דכיון שכל חצר מיוחדת
רק להדרים בה, לא חשיבי כחצר אחת, ומ"מ כיון
שאין מחיצה ביניהם נמצא שכל חצר פרוצה
למקום האסור לה, וממילא דאסורים כ"ז שלא
עירבו, כדן רשות שנפרצה למקום האסור לה
(כמבואר בגמ' כ"ד ע"ב, דחצר שנפרצה לקרפף
פחות מב"ס אסורה, דאע"פ שכל מקום בפנ"ע
מותר בטלטול, מ"מ כיון שאסור להוציא מזה לזה
חשיב פרוץ למקום האסור) והאחרונים נחלקו בזה,
דהגרע"א בשו"ת סי' ל"ו דן בזה ונקט שהאיסור רק
משום נפרצה (אך הסכים בדברי הרא"ש מבואר
דחשיב כדיריין חצר אחת וכמשי"ת) אבל בספר
יתרון האור האריך להוכיח שהאיסור הוא משום
שנעשו כחצר אחת²² (ועי' עוד מה שהובא
מדבריהם להלן סי' מ"ז).

ומצינו כמה נ"מ בדבר. א. אם מותר להוציא כלי
בית מחצר לחצר, דהוי כחצר אחת שאינה
מעורבת (די"א שמותר לטלטל בכלה, וגם
להאוסרים דווקא יותר מד"א) או שדינם כב'
חצירות וממילא אסור. ובגמ' צ"ד ע"א מבואר
דכותל שבין ב' חצירות שנפל, זה מטלטל עד עיקר
מחיצה וכו', ומבואר שאינו יכול להוציא מחצר
לחצר. ויש לדחות דהתם מיירי כשנפרצה בשבת,
וכל ההיתר לטלטל שם הוא משום דאמרינן כיון
שהותרה הותרה, ומשו"ה אסור לו לטלטל בחצר
האחרת שמעולם לא הותר לו להוציא לשם (ויש
לבאר בזה עוד, שגדר ההיתר דהותרה הוא דדייני'

²² והנה לכאור' א"א לדון שב' הענינים אמת, ונעשו כחצר אחת וגם אסורים משום פרוץ למקום האסור, שהרי אם נעשו
כחצר אחת מותר לטלטל מזה לזה והכל רשות אחת, ול"ש כאן פרוץ למקום האסור. אמנם ביתר"א נקט דחשיב כחצר
אחת רק לחומרא, אבל לחומרא חשיב' להו כב' רשויות שאסור לטלטל מזה לזה, וכמו שיובא להלן, וצ"ע.

דחשבינן כאילו בני הגדולה דרים בקטנה (וחמיר מכל ב' חצירות שנפרצו זו לזו) וע"ז כתב דנ"מ באופן שיש ישראל ונכרי בקטנה, וישראל אחד בגדולה, דכיון שדיורי הגדולה בקטנה הרי יש ב' ישראלים בקטנה והנכרי אוסר שם. ולמדנו מדבריו, דבסתם ב' חצירות שנפרצו זו לזו אין הנכרי אוסר ככה"ג, כיון דל"ח שדיורי החצירות בהדדי, ואין כאן אלא איסור דפרוץ למקום האסור.

ב. והנה ברש"י במתני' ע"ו ע"ב ד"ה יותר מכאן כתב ז"ל "הוי פירצה, והוי להו כולהו כדיורי חצר אחת, ואם עירבה כל אחת לעצמה הוו להו כחולקין את עירובן, ואוסרין אלו על אלו" ומפורש בדבריו דחשיבי כחצר אחת.

וכן עולה מדברי רש"י כ"ג ע"ב, שכתב דלר"ש רשות קרפף וחצר הפרוצין זל"ז לא אסרי אהדדי הואיל וחדד גברא היא. והאחרונים תמהו ע"ז, דהא כלי בית אסור להוציא מחצר לקרפף אפילו דחד גברא, וכמבואר להדיא בדברי רש"י עצמו שם, וכלי חצר מותר אפי' בב' גברי. ופי' בזה היתר"א, דדברי רש"י קאי על כלי הבית, וס"ל לרש"י דבמקום המותר לכלי חצר ל"ש דין נפרצה לגבי כלי הבית (ודלא כמש"כ התוס' בדף פ"ט) והא דב' חצירות שנפרצו זל"ז אסורות, זהו משום דנעשו כחצר אחת שלא עירבה, וזה לא שייך בחצר וקרפף דחד גברא, וזהו שכ' רש"י דלא אסרי אהדדי כשנפרצו זל"ז הואיל וחדד גברא נינהו (ועי' משנ"ת בזה עוד בס"י מ"ז)

וברש"י ז' ע"ב ד"ה ומבוי, כתב דמבוי הפרוץ לחצר אסרי עליה בני חצר דנפרץ המבוי במילואו לרשות האסורה לו. ולכאור' משמע שהאיסור משום פרוץ למקום האסור, אמנם מאידך ממש"כ רש"י דאסרי עליה "בני" חצר, משמע שהאיסור משום דיורין, וכן נראה מכ"ד רש"י שם. והעירו שגם המאירי במתני' הזכיר דין נפרץ למקום האסור, וז"ל "ונעשו שתיהן כדיורי חצר אחת וכשעירבה כל אחת לעצמה הרי הן כבני חצר שחלקו עירובן שנעשו אלו אוסרים על אלו והרי הוא כנפרצה החצר במלואה למקום האסור לה" וצ"ע.

ועכ"פ מבוי דלשיטת רש"י ב' חצירות שאין כותל ביניהם נעשו כחצר אחת, ולפי"ז צ"ע דברי רש"י בדף צ"ג (שהובא לעיל בנ"מ ב') ולכאור' מוכח מזה כמש"כ האבנ"ז דנפרץ בשבת שאני,

משום פרוץ למקום האסור, אלא משום דנעשו כחצר אחת ונמצא שנתוספו דיורין בכל חצר.

ד. אם יכולים לבטל רשותם זל"ז, למאן דאמר שאין ביטול מחצר לחצר (אמנם יל"ד שהטעם שאין ביטול הוא משום שאינם אוסרים זע"ז, והכא הם אוסרים משום נפרצה, ויל"ע)

ה. בב' חצירות שיש לכל אחת פתח בפנ"ע למבוי, ואין כותל ביניהם. אם צריכים גם שיתוף במבוי (למ"ד שאין סומכין על עירוב במקום שיתוף) כדין ב' חצירות, או"ד דהוי כחצר אחת וסגי בעירוב.

ו. אם מבוי שלהם ניתר בלו"ק כדין ב' חצירות, או"ד דחשיבי רק כחצר אחת (למ"ד ע"ג ע"ב דגם כשיש פתח ביניהם חשיבי כב' חצירות לענין זה)

ז. אם צריכים לערב דווקא בעירוב אחד המונח בכלי אחד כדין חצר אחת, או שיכולים בני חצר אחת להוליך עירובם לחצר האחרת כדין ב' חצירות.

ח. ב' ישראלים בחצר אחת ונכרי בחצר הפרוצה לה, שאם הם ב' חצירות ל"ש לאסור כאן משום פרוץ למקום האסור, שהרי דירת נכרי אינה אוסרת ככה"ג שאין עמו ב' ישראלים והם מותרים להוציא מחצר לחצר (כמבוי בשו"ת הרא"ש שהובא בשו"ע שפ"ב ס"ג, אך המהר"ם חולק ע"ז ואכמ"ל) אבל אם נעשו כחצר אחת הרי יש כאן ב' ישראלים במקום נכרי, והם אוסרים זע"ז וגם הנכרי אוסר עליהם. וכע"ז משכח"ל בישראל ונכרי בחצר אחת וישראל בחצר אחת (אלא דבכה"ג הישראלים צריכים לערב זע"ז, ואפשר שמכח העירוב יעשו כחצר אחת) ובפמ"ג שפ"ב במ"ז סק"ה כתב שאם נפרצו זל"ז ביותר מי' הוי כחד חצר ואסור, ומבואר שנקט דב' חצירות שנפרצו זו לזו חשיבי כחצר אחת.

אמנם התורי"ד בדף צ"ב, כתב על מה שאמרו התם דחצר קטנה שנפרצה לגדולה דיורי גדולה בקטנה, וז"ל "נ"ל שיש לפרשו בענין זה שאם הי' ישראל וגוי בקטנה וישראל אחר בפנימית כאלו דר בחיצונה דמי ואסר גוי על ישראל אפילו לראב"י דאמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זע"ז אבל ישראל וגוי בגדולה וישראל בקטנה לא אסר גוי על ישראל" ולכאור' כוונתו, דבגמ' משמע שנאמר כאן דין מיוחד בחצר קטנה וגדולה,

כר"ש דגגין רשות אחת ליכא נ"מ בזה, ומבואר מזה דשיטת הר"מ דאע"ג דגם לר"ש לא הוי רשות אחת לכלים ששבתו בבית, מ"מ ל"ש בזה האיסור דפרוץ למקום האסור. ואעפ"כ הרמב"ם הביא את הדין דכותל שבין ב' חצירות שנפל שאין מטלטלין אלא בד"א, וכ"כ דחצר גדולה שנפרצה לקטנה הקטנה אסורה, ובע"כ דהתם הטעם משום שנעשו כרשות אחת ממש (ועי' להלן שית' עוד דמוכח כן בשיטת הרמב"ם) אלא דזה לא שייך בגגין וכמשנ"ת (ונת' כ"ז באורך להלן סי' מ"ז יעו"ש)

אמנם בשיטת הרשב"א מבואר להדיא דס"ל שהאיסור הוא רק משום פרוץ למקום האסור, דהנה בעבוה"ק שער ג' אות רס"ג כתב דכותל שבין ב' חצירות שאינו גבוה י' ואינו רחב ד' אסור לתרוייהו. וכתב בזה וז"ל "היה רחב ארבעה ואינו גבוה עשרה שתייהן אסורות בו להעלות ולהוריד מן הבתים לו וממנו לבתים, שכל שאינו גבוה עשרה תשמישו בנחת לזה ולזה ורשות שתייהן שולטת בו ואוסרין זה על זה כדרך שאוסרין בחצר המשותפת. ולא עוד אלא שאף בחצרותיהן אסורין עד שיערבו, שכל כותל שאינו גבוה עשרה הרי זה כמי שאינו וכל חצר וחצר נפרצה במלואה למקום האסור לה" ומפורש בדבריו, דחלוק איסור הכותל עצמו, מאיסור כל החצר. דרק הכותל אסור משום דחשיב כחצר שאינה מעורבת, אבל שאר החצר אסורה רק משום פרוץ למקום האסור (והנ"מ בזה, דאסור לטלטל מהחצר אל הכותל)

ד. ובעיקר הדברים יל"ע מ"ט באמת ב' חצירות שנפרצו זל"ז נעשו כרשות אחת (לדעת הסוברים כן) והרי כל חצר מיוחדת רק להדרים בה, ומאי שנא אם יש ביניהם מחיצה או שאין ביניהם מחיצה. ולכאו' י"ל בזה, דאע"פ שבאמת כל אחד משתמש רק בחלקו, מ"מ כל שבדיני מחיצות הם רשות אחת א"א לדון על חלק אחד בפנ"ע, ודנים על כל הרשות יחד, וכל שמשמש בחלק מהחצר נקרא שמו על כל החצר וחשיב חצר דידיה. ואולי לפי"ז יש ליישב קצת מה שנקטו הראשונים בזה הלשון נפרצה למקום האסור לה (כמו שהובא לעיל מד' רש"י והמאירי) דגם האיסור דנפרצה יסודו

וצ"ע (או כמש"כ היתר"א דלחומרא חשיבי כב' חצירות, וטעם הדבר צ"ע)

ג. והנה התוס' בדף פ"ט כתבו דגגין שאין ביניהם מחיצה אסור לטלטל בהם כלי בית משום פרוץ למקום האסור, והוכיחו דגם במקום המותר בטלטול כלי חצר שייך דין נפרצה לגבי כלי הבית. ולכאו' מדבריהם מבואר דב' רשויות שאין ביניהם מחיצה לא נעשו כחצר אחת, אלא חשיבי כב' רשויות הפרוצות זו לזו, ומשו"ה הוצרכו לחדש ששייך דין נפרצה לגבי כלי הבית.

וביתרון האור כתב דגם לשיטת התוס' נעשו כחצר אחת, אלא דס"ל דמותר לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת, ולכן הוצרכו לאסור הטלטול משום פרוץ למקום האסור. וזה מתיישב רק לפי שיטתו שחידש דאע"פ שנעשו כחצר אחת, מ"מ שייך בזה גם האיסור דפרוץ למקום האסור (עי' לעיל בהערה)

ובאמת מפורש בסוגיא התם דבב' גגין שנפרצו זל"ז שייך דין פרוץ למקום האסור, שהרי לדעת רב (דס"ל דבגגין השוין לא אמרינן גו"א) אליבא דרבנן אסור לטלטל בגגין גם את כלי הגג משום פרוץ למקום האסור, ובע"כ דגרע מחצר אחת שאינה מעורבת, שהרי חצר שאינה מעורבת מותר לטלטל בה כלים ששבתו בתוכה גם לרבנן.

אמנם באמת אין ראייה מגגין לחצר, דלעולם י"ל דב' חצירות הפרוצות זו לזו נעשו כרשות אחת (וממילא דל"ש בהו איסור פרוץ למקום האסור) אלא דגגין שאני, כיון שאין הגגין נאסרים מכח השימוש בגג עצמו (שאינן תשמישו תדיר) אלא מכח הדיורין החלוקין שלמטה, וממילא דלא מהני מה שאין מחיצות למעלה לעשותם כרשות אחת (וכמשנ"ת בזה בסי' מ"ז, ועי"ש שנתבאר לפי"ז ליישב קושית הגרע"א מ"ט לא הוכיחו התוס' דאיכא נפרצה לגבי כלי הבית מהגמ' בדף צ"ג)²²

וכן מבואר מדברי הרמב"ם שלא הביא להלכה את פלוג' רב ושמואל בגגין השוין אם אמרינן בהו גוד אסיק. ופי' בזה בספר הבתים, דלדידן דקי"ל

²² אמנם בתוס' ובפסקי הר"ד פ"ט ע"ב כתב דב' גגין שאין ביניהם מחיצה הו"ל כשתי חצירות פרוצות זו לזו דמערבין אחד ואין מערבין שנים, ומפורש בדבריו דגם בב' חצירות שנפרצו זו לזו האיסור משום פרוץ למקום האסור, וזה לשיטתו כמב' גם בדבריו בדף צ"ב כמשנ"ת לעיל (בנ"מ הח')

מבואר כאן, דב' רשויות שאין ביניהם מחיצה חשיבי כרשות דיורין אחת, ולפ"ר יש להוכיח מזה דה"ה בב' חצירות שאין ביניהם מחיצה חשיבי כחצר אחת. והחזו"א בסי' צ"ג סק"ד עמד בזה דמ"ט בב' חצירות שנפרצו זו לזו לא נימא שנעשו כחצר אחת ויהיה מותר להוציא כלים ששבתו בבית מזו לזו (ונקט דבב' חצירות האיסור רק משום נפרצה, וכדמשמע בגמ' צ"ג דאסור להוציא מזו לזו) וטעם החילוק בזה מבואר בתו"ד ב' דרכים, חדא משום דמקום פיתא המיוחד לדירה שאני, ועוד דשאני התם שיש להם תקרה אחת והתקרה מחברתן.

ולכאוי יש לחלק עוד בפשיטות, דאיסורא דחצר אינו מחמת תשמיש החצר עצמה אלא משום שהיא משמשת את דיורי הבית, וכיון שהבתים חלוקים ממילא גם החצר חלוקה, ולא אמרי' שנעשית כחצר של שותפין. משאי"כ בטרקלין שאנו דנים על דיורי הבית עצמו, וכיון שאין ביניהם מחיצה חשיבין שכולם דרים יחד.

והנה למשנ"ת לעיל בדברי רש"י מוכח דגם בחצירות כל שאין ביניהם מחיצה חשיבי כחצר אחת, לכאוי א"ש היטב דינא דטרקלין, דגם הכא הוא משום שנעשו כרשות אחת כיון דליכא מחיצה ביניהם. אמנם נראה שא"א לפרש כן, דלכאוי מבואר בסוגיין שלא נעשו כבית אחד ממש, אלא רק דחשיבי כמעורבין, ומשו"ה הא דעירוב אחד לכולם, זהו רק מכח הדין דה' שגבו את עירובן אחד נעשה שליח לכולם. ועוד, דבחצירות שנפרצו לא מהני מסיפס לחלקם, וצריך דווקא מחיצה גמורה, ואילו בטרקלין לדעת ב"ש מהני מסיפס (וזה לדעת רש"י שפי' מסיפס מחיצה נמוכה פחות מ', אמנם בערוך ובתור"פ מבואר דמסיפס גבוה י' אלא שיש בו חלונות, ולפי"ז ניחא דאדרבה בחצירות כו"ע מודו דמהני מחיצת עשרה אע"פ שיש בה חלונות) וכן איכא מ"ד דמחיצות שאין מגיעות לתקרה לא מהני, ואילו בחצר לעולם המחיצות אין מגיעות לתקרה ואעפ"כ מהני.

ובאמת בדברי הראשונים משמע דדינא דטרקלין אינו משום שהחבורות פרוצות זו לזו ואין ביניהם מחיצה, אלא הוא דין מסויים דטרקלין מחברין, וכן מבואר מהא דאשכחן דמהני הטרקלין לחברין אף כשהם חלוקין במחיצות, כל שאינן מחיצות קבועות או שאין מגיעות לתקרה. ולפי"ז

הוא משום שא"א לדון על מקום בפנ"ע היכא שאינו מובדל במחיצות מהרשות הסמוכה לו (וכמש"כ בזה החזו"א במכתב ואכמ"ל) וגם יתיישב בזה יותר מש"כ האבנ"ז, דכל שבתחילת שבת היה ביניהם מחיצה אינם נעשים כרשות אחת באמצע השבת, דכיון שנקבע כבר שחצר זו של ראובן וזו של שמעון, אינם נעשים אח"כ כחצר אחת.

ובאו"א י"ל, דכל שאין ביניהם מחיצה חשיבין שבאמת כל החצר עומדת לתשמיש שניהם, ועי' להלן שיתבאר דכן מוכח מדברי כמה ראשונים, שנקטו דדיני מחיצה המחלקת בין חצירות אינם כדיני מחיצה בעלמא, אלא בעינן מחיצה המחלקת את תשמיש החצר.

ה. והנה בב"י סימן שס"ה הביא בשם מרדכי ישן (וכ"ה בהג"א בפ"ק) דהא דמבואר בגמ' צ"ג דאמרינן הואיל והותרה בכותל שבין ב' חצירות שנפל בשבת. זהו דווקא בכותל שבין חצר לחצר דאידי ואידי חד תשמישא, אבל בכותל שבין חצר למבוי לא אמרינן הואיל והותרה. ואמרו לבאר בטעם החילוק, דס"ל דהיכא שהאיסור משום פרוץ למקום האסור חשיב כלתנייהו למחיצות ולא אמרינן הותרה. ובב' חצירות כיון דחד תשמישא הם ל"ח כפרוץ למקום האסור אלא נעשו כחצר אחת, וחשיב כדיוורין הבאים בשבת דאמרי' בזה הותרה. אבל בחצר ומבוי שאינם תשמיש אחד, אף כשאין ביניהם מחיצה ל"ח כרשות אחת כיון שאין תשמישם שוה. ולכאוי זה מתיישב יותר עם הטעם הב' דלעיל, דהא דחצירות שנפרצו חשיבי כחצר אחת זהו משום שבהעדר המחיצה הכל עומד לתשמיש אחד, דלפי הטעם הראשון לכאוי גם בחצר ומבוי הדין נותן דכיון שאין ביניהם מחיצה יחשבו כרשות אחת.

העולה מהסוגיא דה' ששבתו בטרקלין דף ע"ב

ו. במתני' ע"ב, ה' חבורות ששבתו בטרקלין, ב"ש אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה, וב"ה אומרים עירוב אחד לכולן. ובגמ' פליגי אמוראי אם הפלוגתא מיירי בנחלקו במסיפס, או במחיצות עשרה, או במחיצות המגיעות לתקרה. ומבואר שאם אין ביניהם מחיצה כלל, אין רשותם חלוקה וחשיבי כולן כדירה אחת.

ולכאוי

פרוצה לחברתה וממילא א"א לערב כל חצר בפנ"ע.

ולכאוי מבואר בדבריו, דבחצירות לא שייך כלל הדין דנפרצה למקום האסור, כיון שרק כלי בית אסורים בהם (וכמשנ"ת לעיל דכ"ה דעת רש"י והרמב"ם, ודלא כשיטת התוס' בדף פ"ט) והא דב' חצירות שאין ביניהם מחיצה מערבין אחד, זהו רק משום שנעשו כחצר אחת. וס"ל דהך דינא הוא ממש כדין טרקלין, דכל שאין ביניהם מחיצה החולקת את הדיורין, נעשו כרשות אחת. וזהו שהקשה דכיון דס"ל לר"ג דסגי במסיפס לחלק את הדיורין שבטרקלין (דאע"פ שאי"ז מחיצה, מ"מ מהני לחלק את התשמיש שכל חלק מיוחד רק להדרים בו) הדין נותן שיועיל גם לחלק בין ב' חצירות. וע"ז תירץ דכיון שהדרך לחלק בין ב' חצירות ע"י מחיצה גבוהה עשרה, כל שאין שם מחיצה י' הרי הם כחצר אחת.

העולה מהסוגיא ע"ט ע"א מתבן שבין ב' חצירות

ז. והנה בגמ' ע"ט ע"א, בית שבין שתי חצירות ומלאהו תבן מערבין שניים ואין מערבין אחד, נתמעט התבן מ"ט מערבין אחד ואין מערבין שניים, ובגמ' הקשו ש"מ מחיצות שאין מגיעות לתקרה שמן מחיצות (ופרש"י דתיובתא דמ"ד דמתיר בטרקלין היכא שנחלקו במחיצות שאין מגיעות לתקרה)

וברש"י פי' דב' בתים משתי החצירות פתוחים לו, ובתורא"ש מבואר שכוונת רש"י שאם נתמעט התבן הבית האמצעי נאסר כיון שהוא של שניהם (אבל הריטב"א פי' כוונת רש"י דב' הבתים פרוצים לבית התבן והם נאסרים, וית' להלן) וכע"ז הביא הריטב"א בשם י"מ, דמיירי בבית אחד שחילקו באמצעו בתבן (וכ"כ המאירי והריא"ז)

והנה בקושית הגמ' מבואר לכאוי דדין בית זה כדין טרקלין, וכיון שמחיצות שאין מגיעות לתקרה לא מהני לחלק טרקלין, ה"ה דלא מהני הכא. ויל"ע דהא הך דינא דמחיצות שאין מגיעות לתקרה לא מהני זהו דווקא בבית אחד שהטרקלין מחברן, דאע"פ שיש ביניהם מחיצה הגודרת, מ"מ אינה חשובה לחלק את הדיורין. אבל במקום שכל חיבורם הוא רק מפני שהם פרוצים זה לזה, כמו ב' חצירות שנפרצו, פשיטא דמהני גם מחיצה שאינה מגעת לתקרה, דהא מחיצה גמורה הוא ותו אינם

נראה פשוט דבב' בתים שנפרצו זל"ז ל"ש דינא דטרקלין, והם אסורין זה עם זה (וכ"א אסור בעצמו משום דפרוץ למקום האסור) דכיון שמעיקרא הם ב' בתים, לא אמרי' שיתחברו ע"ז שאין ביניהם מחיצה. ולפי"ז לק"מ מה שהעיר החזו"א, מאי שנא דבב' חצירות שנפרצו לא חשיבי כרשות אחת של שותפין, דהתם מעיקרא אי"ז חצר אחת, וא"א לדון שהחצר מחברתן.

ואדרבה יל"ע לדעת הסוברים דבחצירות שנפרצו הם נעשות כרשות אחת, מ"ט הכא בעינן לדין מיוחד דטרקלין מחברן, תיפו"ל דכיון שאין מחיצה המחלקת אותם נעשו כרשות אחת.

ולכאוי יש לחלק בזה, דדוקא בחצירות כל שנפרצו זל"ז חשיבי כרשות אחת (אע"ג דל"ש בזה הטעם דטרקלין מחברן) דאיסורא דחצר אינו מכח דיורי החצר עצמה (דתשמיש החצר לאו כלום הוא ואינו אסור) אלא משום שהחצר טפילה לדיורי הבית, וממילא די"ל שב' חצירות שאין מחיצה ביניהם הוו כחצר אחת, והכל שייך לב' הבתים. משאי"כ בבתים שנפרצו זל"ז שאנו דנים על דיורי הבית עצמו, ובזה כו"ע מודו שכל בית מיוחד לבעליו, ולא אמרינן שאם אין ביניהם מחיצה יחשב הכל כבית של שותפין, שהרי כל אחד דר בפנ"ע בביתו. וכל הנידון בטרקלין הוא רק משום שהטרקלין מצרפן.

אמנם הנה הרר"ש הביא לדברי יחסי תנו"א שכתב ז"ל "ויש לשאול דהא לישנא דאמר רב נחמן אף במספס מחלוקת ומוקי נמי מילתיה דרבי יהודה הסבר הכי לבית שמאי דמשו מחיצה פחותה מעשרה כאילו היא עשרה. אם כן הא דתנן כותל שבין שתי חצירות ואינו גבוה עשרה מערבין אחד ואין מערבין שנים כדאיתא בפרק חלוץ, וכן גבי חריץ וגבי מתבן, וי"ל חצר העשויה לתשמיש רגילין הדרים שם במחיצות גבוהות עשרה שלא תהא הרגל נוחה לדריסה מזו לזו, הילכך כשמחיצה פחותה מעשרה כחצר אחת היא. אבל טרקלין כיון דלחדרים עשויה אפילו מחיצה כל דהו משויא להו דירה לכל חד וחד" וקושיתו צ"ב, דהא ודאי גם ר"ג מודה דבדיני מחיצות פחות מעשרה לאו כלום הוא, והא דמהני מסיפס זהו רק לחלק את הדיורין שלא יצרפם הטרקלין. משאי"כ בכותל שבין ב' חצירות, דכל שאין ביניהם מחיצה עשרה הרי כל חצר

בשבת אסורין, ומבואר דחשיב כדיריין הבאים בשבת, ול"ח כלתנייהו למחיצה.

ולהנ"ל ניחא, דדברי רי"ו והמאירי קאי על מתני' דמיירי בב' חצירות חלוקות שהיה מתבן ביניהם, ובכה"ג ס"ל דגם אחר שנפל המחיצה שביניהם אכתי חשיבי כב' חצירות, אלא שנפרצו זו לזו, וס"ל דכל שנפרץ למקום האסור חשיב כלתנייהו למחיצה ולא שייך בזה הואיל והותרה. אבל הגמ' קאי על הברייתא דבית אחד שחילקו בתבן, ובכה"ג כל שנתמעט התבן חזר להיות דינו כבית אחד שדיריין שניהם שולטין בו. ול"ש בזה איסור פרוץ למקום האסור, אלא הוי כדיריין הבאים בשבת (ושו"ר שכ"כ בספר ביאורי ענינים בדף צ"ג ע"ב, ועי"ש מש"כ עוד ליישב את דברי הרי"ו והמאירי עם הגמ' שם דמפורש להדיא דכותל שבין ב' חצירות שנפל ל"ח כלתנייהו למחיצות)

ט. אמנם הנה הריטב"א פירש דסוגיין מיירי בבית שבין ב' חצירות ואין לו מחיצות אלא תקרה, ומלא כולו תבן, וכשנתמעט התבן נמצא שב' החצירות פרוצות זו לזו. ובחזו"א שם סקי"א תמה ע"ז דא"כ מהו שאמרו מחיצות שאין מגיעות לתקרה לאו שמן מחיצות, והא הך חסרון שייך דווקא בבתיים שבלא המחיצה הם נעשים כרשות אחת מדינא דטרקלין, אבל בב' חצירות שכל איסורם משום שנפרצו זל"ז, פשיטא דכל שיש ביניהם מחיצת עשרה סגי, ולא אכפ"ל כלל במה שאינה מגעת לתקרה, וכע"ז תמה בשעה"צ שע"ב ס"ק ק"ה.

ולכאו' מבואר בדברי הריטב"א, דב' חצירות שאין ביניהם מחיצה חשיבי כחצר אחת (וכמשנ"ת כבר בדעת כמה ראשונים) ולא זו בלבד, אלא דלא סגי במחיצה בעלמא לגדור ולהפסיק בין החצירות. אלא צריך מחיצה הראויה לחלק את הדיריין, שתחשב כל חצר כמקום דיריין לעצמו, ומשו"ה שייך בזה החסרון דמחיצות שאין מגיעות לתקרה. ולכאו' הטעם בזה, דכל שאין ביניהם

פרוצים זה לזה, ולכאו' בבית זה ל"ש הדין דטרקלין מחברן שהרי אין בו מקום פיתא ודינו כחצר.

והחזו"א בסי' צ"ג סק"ד עמד בזה, וכתב דאולי בתקרה תליא מלתא, ולכאו' כוונתו דכל שיש לו תקרה שייך בו הדין דטרקלין מחברן, אע"פ שאינו בית אלא חצר. ועוד כתב דא"נ התם במיוחד לדירה ובזה תליא מלתא. והיינו שאף מקום שאין דרים בו בשבת זו, מ"מ כל שהוא בית המיוחד לדירה חשיב כטרקלין המחבר את הדיריין הדרים בו.

ולכאו' יש מקום לבאר באו"א, דהנה בתורא"ש כתב דמיירי שבית זה של שניהם והלכך כשנתמעט התבן אסורין שניהם לטלטל בו. ולכאו' כוונתו, דלא מיירי שהיה הבית מחצה של זה ומחצה של זה, אלא מעיקרא היה של שניהם, ורק התבן מחלקו. ולפי"ז נמצא דלא דמי כלל הך בית לב' חצירות שנפרצו זו לזו, דהכא באמת כל הבית מיוחד לתשמיש שניהם, אלא שנתחדש דכל שיש ביניהם מחיצה נעשו כב' רשויות. וי"ל דלזה לא סגי במחיצה הגודרת בעלמא, אלא בעינן מחיצה חשובה המחלקת את הדיריין שביניהם, כמו מחיצה המחלקת טרקלין, וזהו שאמרו הכא דמחיצות שאין מגיעות לתקרה לאו שמן מחיצות.¹²

ועיקר החילוק בין חצר אחת העומדת לתשמיש כולם, לבין ב' חצירות, מצינו כן בריטב"א על מתני' ע"ח ע"ב (שנדפס על המשנה בדף ע"ט) שצידד דחריץ שבין ב' חצירות דחשיב מחיצה לחלקם, זהו דווקא בב' חצירות, ולא בחצר אחת שיש באמצע חריץ.

ח. והנה ברבנו יהונתן במתני' כתב דמתבן שבין ב' חצירות שנתמעט מי"ט אפי' בשבת נאסרים שניהם, דלא אמרינן הואיל והותרה אלא בעירוב ולא במחיצה, וכ"כ המאירי. וצ"ע, דהא בגמ' ע"ט ע"ב אמרו להדיא על הא דתניא בברייתא נתמעט התבן שניהם אסורין, ש"מ דיריין הבאים

¹² ולפי"ז י"ל דהכא באמת לא שייך דינא דטרקלין מחברן, דדין זה הוא דווקא במקום פיתא ולא בחצר, אלא דהכא עדיף טפי מטרקלין וכל שאין ביניהם מחיצה חשובה ה"ז בית אחד ממש וכמשנ"ת, וג"מ דאפילו במוליכין עירובין למק"א עירוב אחד לכולם. ויתיישב בזה מה שהעיר החזו"א שם סק"ט על הדין דבית שבין ב' חצירות, דמנלן דדין טרקלין מחברן מהני לעשותם כשותפין ממש שיהיה אסור להכניס לביתם כמו לחצר של שותפין, ולהנ"ל ניחא דהכא כל שהמחיצה ביניהם אינה חשובה לחלק, לא הוי טרקלין אלא חצר אחת ממש.

אלא שרוצה להשתמש עם בני החצר השניה ואירע לו שחקק יותר מעשר, עכ"ד.

ולכאוי הדברים תמוהים עד מאוד, שהרי כיון שחקק ג"ט מגובה הכותל במשך עשר ה"ז מחיצה תלויה ואינה מחיצה, וה"ז כב' חצירות שאין מחיצה ביניהם דמערבין אחד. ומה אכפ"ל שאין דעתו להסתלק מלערב אחד, והרי עכשיו ליכא מחיצה בין החצירות.

ואשר צ"ל בביאור דעת הרמב"ם, דדין מחיצה המפסקת בין ב' חצירות אי"ז שייך כלל לגדרי ודיני מחיצות, אלא ענין המחיצה שהיא חולקת את תשמיש החצירות שלא יהיו מקום תשמיש ודיוורין אחד. וכמשנ"ת בדעת היחוס תנו"א, דמה"ט היה ס"ד שיועיל גם מסיפס שאינו גבוה עשרה (והא דבעינן גובה עשרה זהו רק משום שכך הדרך לעשות בין חצירות כותל גבוה י" ומשו"ה כל שמעיקרא היתה שם מחיצה גמורה ובא למעטה, צריך שיהיה ניכר שעכשיו באים להשתמש ב' החצירות יחד, ולכן צריך לחוק גובה י" טפחים שראוי לעבור בו קצת. וכשחוקק בתחילה שעדין לא היה שם פתח כלל, צריך לחוק מלא קומתו (אמנם אכתי עצם הדברים צ"ע, דמאי שנא מנפל הכותל דלא שמענו שיהיה צריך שיעור לזה, אלא כל שבטלה המחיצה מערבין אחד)

ויל"ע דמ"מ כשנפרץ בפחות מזה לא יוכלו לערב שנים משום שכל חצר נפרצה למקום האסור לה, וצ"ל דס"ל להר"מ דלא שייך דין נפרצה לענין כלי הבית (וכמשנ"ת לעיל דכ"ה דעת רש"י והיחוס תנו"א) וכן מבואר גם במשנ"ת לעיל דהר"מ לא הביא את הפלוג' דרב ושמואל בגנין השוין, כיון שאין בזה נ"מ לדידן דקי"ל כר"ש (וכמו שפירש בדעתו בספר הבתים)

י"א. והנה בחזו"א סי' צ"ו סקי"ט כתב דחלון שעשה לו סריגות שאין ביניהם ד"ט הוי כחלונות פחות מד"ט ואין מערבין אחד. וכתב דמ"מ אם החלון הוא ביותר מעשר ונמצא שאין כאן מחיצה כלל, שפיר מערבין אחד. דכל שאין שם מחיצה א"צ לדיני חלון, אלא דכיון שפרוצים זל"ז מערבין אחד. אמנם למשנ"ת יש מקום לדון, דנהי שאין כאן מחיצה הגודרת, מ"מ לענין החילוק בין ב' החצירות, כיון שאין ביניהם פתח או חלון (שהרי שיעור פתח הוא ד"ט) אינם יכולים לערב אחד.

מחיצה חשיבי ב' החצירות כמקום דיוורין אחד, וממילא נחשב כאילו כולם משתמשים בכל החצר.

וכע"ז נתבאר לעיל בשיטת היחוס תנו"א, אמנם בדבריו מבואר דסגי במחיצה החולקת את הדיוורין, אף כשאין ביניהם מחיצה הגודרת. ואילו בדברי הריטב"א מבואר, דאף כשיש מחיצה גמורה הראויה לגדור, צריך שתהיה מחיצה המחלקת את הדיוורין.

ועוד מצינו להדיא בריטב"א דב' חצירות שנפרצו זל"ז חשיבי כחצר אחת, ממש"כ על הגמ' בע"ב שאמרו ש"מ דיוורין הבאין בשבת אסורין, וז"ל פ"י דהא הכא עד שלא נתמעט המתבן היו שתי רשויות ולא היו אסורין זה על זה, ועכשיו אסורין זע"ז מפני שנעשו רשות אחת ונתוספו דיוורין בכל אחת מן החצרות הרי להדיא, דכל שנפל המחיצה שביניהם (או שנעשה למחיצה שאינה מגעת לתקרה) נעשו כרשות אחת שנתוספו בה דיוורין (ולפי' הריטב"א הברייתא לא מיירי בבית, אלא בב' חצירות שהיה ביניהם תבן מקורה, וכמשנ"ת לעיל, ולכן לא שייך לשיטתו משנ"ת לעיל בדעת הראשונים דבית שאני)

העולה מדברי הרמב"ם בדין חוקק בכותל

י. הרמב"ם בפ"ג הי"א כתב (לענין כותל שבין ב' חצירות) ז" "היתה הפרצה פחותה מעשר ובא להשלימה ליתר מעשר חוקק בכותל גובה עשרה טפחים ומערבין עירוב אחד, ואם בא לפרוץ לכתחילה פרצה יתר מעשר בכל הכותל צריך להיות גובה הפרצה מלא קומתו"

ובמ"מ פ"י דמקור דברי הר"מ הוא מהגמ' ע"ח ע"ב חקק להשלים בכותל בכמה א"ל בעשרה, חקקו כולו בכותל א"ל מלא קומתו, מאי שנא התם מסתלק ליה הכא לא מסתלק ליה. והרמב"ם מפרש לה דמיירי בחוקק את הכותל כדי להשלים את הפתח לעשר אמות (ולא כמו שפירשו שא"ר דהגמ' שם מיירי לענין סולם) וכשהיה פתח ובא להשלימו מעשיו מוכיחין שהוא רוצה להסתלק מענינו שהיו יכולים לערב שנים, שאל"כ למה הוא מרבה בפרצה, ולזה די בגובה י'. אבל כשבא לפרוץ בתחילה צריך מלא קומתו שיראו החצירות כאחד בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, ואם לא כן אין מעשיו מורין על כוונת סילוק,

סימן לח

בדין טלטול כלי בית בחצר שאינה מעורבת

לחצירו דרך מלבוש אסור להוציאן משם לחצר חבירו, דהוי כמוציא מביתו לחצר חבירו, וא"כ ה"נ במכ"ש דאסורים לטלטל בחצירו שלא ע"י עירוב" ולכאו' הכוונה, דמסברא פשיטא ליה דכי היכי דכלים ששבתו בבית אסור להוציאם מחצר לחצר, ה"ה שאסור לטלטל בחצר עצמה, ולא בא אלא להוכיח דגם כלים שיצאו מהבית בדרך היתר יש להם דין כלים ששבתו בבית (ובאמת בגליון השו"ע צידד דכשיצא בהיתר קיל טפי לענין פחות מד"א וכמו שיובא להלן)

ויל"ע מהו טעמם של האוסרים לטלטל כלים ששבתו בבית, ומצינו בזה ג' דרכים בדברי האחרונים. דהנה הגרע"א בגליון השו"ע סי' שנה" נקט דכלי ששבת בבית ויצא לחצר אחרת אסור לטלטלו אע"פ שאותה החצר עירבה עם בתיה. ומכח זה הקשה על מה שאמרו בגמ' דף פ"ז דמותר להחליף דרך כותל שאינו רחב ד"ט, דהא מ"מ כשמורידן לחצר א"א שלא יטלטל שם כמלא נימא. וכן נקט שם דאפילו כלי ששבת בבית ובא לבית אחר אסור לטלטלו שם, ולכן כתב דכשמביאים תינוק למולו בבית אסור לטלטלו מן הפתח עד הכסא של אליהו. וכן נקט באבה"עו"ז בסוף סי' שס"ו, ועפ"ז ביאר שם את דברי המהרי"ל (שהובאו במג"א שם סק"ג) שכתב שאסור לטלטל בתוך בית הכנסת כלים ששבתו בבית.

ובבי"מ שם תמה על דבריהם, וכתב דלא מצינו איסור טלטול אלא בחצר שאינה מעורבת דגזרו עליה משום לתא דרה"ר, אבל בבית של יחיד נהי שאסור להוציא מרשות לרשות מ"מ ודאי מותר לטלטל בתוכו דרה"י גמור הוא, ומבואר בדבריו

א. בדין כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר שאינה מעורבת מצינו שנחלקו הראשונים אם מותר לטלטלן שם, דברש"י שבת ק"ל ע"ב כתב דבגדיו שהוציאן דרך מלבוש לחצר שלא עירבה מותר לטלטלן שם. ועפ"ז כתבו האחרונים (בי"מ סימן שמ"ט, שו"ע הגר"ח שפ"ח, גאו"י צ"א ע"ב) דלשיטת רש"י מותר לטלטל כלים ששבתו בבית בחצר שאינה מעורבת.¹¹

אך הרשב"א בעבוה"ק (ש"ג פ"ב אות ק"ט) כתב דכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר אין מטלטלין אותם אלא בד"א עד שיערבו וישתתפו. ובריטב"א בדף ע"ז ע"א כתב דהא דשרינן התם לכו"ע לטלטל ע"ג כותל שבין ב' חצירות הרחב ד"ט, זהו דווקא בכלי חצר, אבל כלי בית אסור להזיז אפי' כמלא נימא, והגרע"א בגיל' השו"ע סי' שנה"ה כתב ללמוד מדבריו, דה"ה בכל חצר שאינה מעורבת דאסור לטלטל כמלא נימא. וכתב דנחלקו הרשב"א והריטב"א, דלדעת הרשב"א אסור רק יותר מד"א, ולשיטת הריטב"א אפי' כמלא נימא אסור (ועי' להלן אות ג' שיובא עוד מדברי הראשונים בזה)

והגרע"א בגה"ש בשבת שם תמה על דברי רש"י, דהא כיון ששבתו בבית אסור לטלטלן כדאיתא להדיא עירובין דף צ"א בכומתא וסודרא. וכוונתו צ"ב דהא התם מבואר רק דכומתא וסודרא שהוציאן לחצר דרך מלבוש אסור להוציאן לחצר אחרת, ולא מיירי כלל מענין טלטול בחצר עצמה.¹² והדברים נתפרשו יותר בדברי הגרע"א בתוס' למשניות רפ"ט דעירובין (הובא בחי' הגרע"א בשבת שם) שהוסיף ז"ל "דמבואר בהוציאן

¹¹ אך בספר תוספת ירושלים על המשניות בריש פ"ט כתב לפרש כוונת רש"י, דמיירי בבגדים שהיה לבוש בהם בכניסת השבת, ומש"ה ל"ח כשבתו בבית, וכן צידד הבי"מ שם בסו"ד.

¹² ובאמת צ"ע דלכאו' בגמ' התם מוכח איפכא, דשם בגמ' באו לפרש מאי נ"מ בהא דחצירות אינם רשות אחת לענין כלי הבית, והא כיון שלא עירבו החצירות לא משכח"ל מאני דבתים בחצר. וע"ז אמרו דנ"מ בכומתא וסודרא, ולפי דברי הגרע"א צ"ע דהא מ"מ אסור לטלטל אותם בחצר, והיכי משכח"ל שיוציאו אותם מחצר לחצר, וצ"ל דנ"מ להוציא מז"ז בתוך ד"א. אך צ"ע דהגרע"א נקט כד' הריטב"א דאפי' כמלא נימא אסור, ובאמת בגל' השו"ע מסיק דהיכא שיצאו בהיתר שרי לטלטל תוך ד"א וכמו שיובא להלן, אך צ"ע דהו"ל להוכיח כן מניה ובית מדברי הגמ'. והר"ש ביאר דהא גופא שאסור לטלטל בתוך החצר, זהו מכח הדין דחצירות אינם רשות אחת וכל טלטול הוי כמוציא מחצר לחצר, אמנם עי' להלן דטעם זה הוא דרכו של הבי"מ בהבנת הטעם שאסור לטלטל, אבל הגרע"א לא נקט כן, וכמשי"ת, וצ"ע.

בהיתר (והיה אפשר לבאר דבזה הטעם משום לתא דרה"ר, אך אי"ז מתיישב בדברי הגרע"א שנקט דתינוק שנכנס לבית בדרך היתר אסור לטלטלו שם יותר מד"א, אף דבבית לא שייך לתא דרה"ר)

ולמשנת י"ל, דכי היכי דאסור להוציא כלי בית מחצר לחצר, ה"נ אסור להוציא ממקום למקום באותה החצר, דכיון ששם הבית עליהם, ה"ז כאילו מוציאם עכשיו מהחצר לבית. אמנם כ"ז הוא דווקא ביותר מד"א, אבל תוך ד"א חד מקום הוא, ואי"ז עוד הוצאה מהבית לחצר (ומ"מ כשיצאו באיסור אסור גם בפחות, דכל משהו חשיב כהמשך ההוצאה הראשונה)

ובבי"מ בהמשך דבריו שם מבואר עוד טעם לאסור הטלטול בחצר שאינה מעורבת, דהנה בסוגיא ע"ו ע"ב אמר רב כותל שבין ב' חצירות שאין בו ד' אור ב' רשויות שולטות בו ולא יזיז בו אפי' כמלא נימא. ופרש"י רשות שתי החצירות שולטות בו ואוסרות זע"ז, והריטב"א פירש יותר דכל פורתא הוי כמוציא מחצר לחצר. וכתב הבי"מ דמזה מוכח דלכו"ע אסור לטלטל בחצר כלים ששבתו בבית, שהרי החצר רשות שתי הבתים שולטת בה, וכל פורתא הוי כמוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית. ואף דריו"ח התם פליג על רב, זהו דווקא בכותל פחות מד"ט כיון שהוא מקו"פ, אבל הוא מודה לעצם הדבר דכל שאור ב' רשויות שולטות בו אסור לטלטל אפי' כמלא נימא (והחזו"א בסי' ק"ד סקכ"א פירש כביאור זה גם בדעת הגרע"א, וצ"ע שהרי הגרע"א אוסר גם בחצר

דטעם האיסור הוא משום דנתנו על החצר דין רה"ר לענין כלי הבית.

ולכאור' זה מתיישב רק לשיטת הרמב"ם והרשב"א דטעם הגזירה דע"ח הוא משום דחצר דומה לרה"ר, אבל לדעת רש"י דאיסור הוצאה לחצר הוא משום שרשות חבירו מושל בה כמשנת לעיל (סי' א) לא שייך האי טעמא, ובאמת לפי"ז נמצא דהרשב"א שאסר לטלטל בחצר הוא לטעמיה דס"ל שעיקר הגזירה דע"ח היא משום דחצר דמיא לרה"ר.¹¹

ובדעת הגרע"א והאבהעו"ז צריך לפרש דס"ל דטעם האיסור אינו משום לתא דרה"ר, אלא דכי היכי שאסור להוציא כלי הבית מחצר לחצר, דכיון ששבת בבית שם הבית עליו חשיב כהוצאה מהבית לחצר. ה"ה דאסור לטלטל בחצר גופא, דכל פעם שמטלטל ומניחו בחצר ה"ז כאילו הוציאו מהבית לחצר.

והנה הגרע"א שם כתב לחלק בין כלים שיצאו באיסור להיכא שיצאו בהיתר (כגון דרך מלבוש או דרך מקו"פ) דכשיצאו באיסור אסור לטלטל אפי' כמלא נימא (וכמש"כ הריטב"א בדף ע"ז) אבל היכא שיצאו בהיתר אסור רק יותר מד"א (ובזה יישב את מה שהקשה על הריטב"א מהגמ' בדף פ"ז) וצ"ע מהו החילוק בזה, ולכאור' י"ל דטעם האיסור לטלטל כמלא נימא, הוא משום דחשיב כהמשך ההוצאה הראשונה, ומשו"ה דווקא כשבתחילה יצא באיסור אסור.¹² אמנם יל"ע מהו הטעם שאסור לטלטל יותר מד"א היכא שיצאו

¹¹ אמנם הפרישה בר"ס שס"ו כתב ע"ד הטור שהעתיק את דברי הר"מ בטעם הגזירה דע"ח, דדווקא מבית לחצר אסור לטלטל, דהחצר עצמו מוקף מחיצות ואינו דומה לרה"ר אלא לענין הוצאה מהבית לחצר. ומשמעות דבריו דגם כלי בית מותרין לטלטל בחצר, ול"ש בזה טעם הגזירה, דדוקא ההוצאה מהבית שהוא רשות של יחיד לחצר שהיא של רבים דמיא להוצאה מרה"י לרה"ר.

¹² אמנם עיקר דברי הגרע"א צ"ע, דהנה דברי הריטב"א קאי על דברי רב שאוסר לטלטל אפי' כלי חצר ע"ג כותל שאינו רחב ד"ט, כיון דאור ב' רשויות שולטות בו, והריטב"א שם פירש דכל פורתא הוי כמוציא מחצר לחצר. וע"ז כתב הריטב"א דאי מיירי בכלי בית אפילו ברחב ד"ט אסור, ומשמעות הדברים שהאיסור לטלטל כלי בית ע"ג הכותל, הוא מאותו הטעם שאסור רב כלי חצר בכותל שאינו רחב ד"ט. וזה מתיישב היטב לפי הבי"מ דלהלן, דטעם האיסור בחצר שאינה מעורבת הוא משום דאור ב' רשויות שולטות בה. אבל לדעת הגרע"א שהאיסור הוא גם בחצר מעורבת, והטעם לכאור' משום דחשיב כהמשך ההוצאה הראשונה, צ"ע דהא האיסור בכלי בית הוא מטעם אחר לגמרי, והו"ל להריטב"א לפרש טעם האיסור בזה. ובאמת הגרע"א עצמו הביא דברי הריטב"א בזה"ל "וכ"כ להדיא בהריטב"א עירובין ע"ז דמה"ט אמר' שם אין בו ד"א רשות שניהם שולטת בו ולא יזיזנו ממקומו" ומה נראה שפי' בדברי הריטב"א שהאיסור לטלטל כלי בית הוא משום דאור ב' רשויות שולטות בו, ומהאי טעמא נמי אסור לטלטל כלי בית בכל חצר שאינה מעורבת (וכן הבין בדעתו החזו"א בסי' ק"ד סקכ"א) אמנם צ"ע דא"כ מאי טעמא נקט שם דכלים שהורידו מהכותל לחצר אחרת המעורבת אסור להזיזם שם, והרי בזה לא שייך הטעם דאור ב' רשויות שולטות בו, וצ"ע.

המעורבת ושם לא שייך האי טעמא, ועי' לעיל
(בהערה נח)

דחשיב כרה"י בלא בעלים, אמנם עיקר דברי ריו"נ
צ"ע ואכמ"ל)

ולכאו' מוכח כדעת הבי"מ מדברי הריטב"א
שכתב דכלי הבית אסור להזיזם כמלא
נימא גם בכותל רחב ד', ונראה מדבריו שזה מאותו
הטעם דלרב אסור כלי חצר בכותל שאינו רחב ד'.
ולמדנו מזה, דאע"פ שכותל רחב ד' אינו בטל לב'
החצירות (דהא מהאי טעמא מותר לטלטל בו כלי
חצר לרב) מ"מ אסור להזיז בו כלי בית, כיון שהוא
משותף לב' הרשויות, וגם בזה שייך הטעם שכתב
הריטב"א דהוי כמוציא מחצר לחצר.^ט

ב. והנה החזו"א תמה עוד על ביאור הבי"מ, דהא
בית של ב' שותפין מותר לטלטל בו, ולא
אמרינן דהוי כמוציא מרשות לרשות. ולכאו' דברי
הבי"מ מתפרשים היטב ע"פ משנ"ת לעיל (סי' ח')
דחצר המשותפת לכמה בתים לא דמי לבית של
שותפין. דבית של שותפין ה"ז דירה אחת
המשותפת לכמה בעלים, ובזה לא שייך כלל איסור
הוצאה מרשות לרשות, שהכל רשות אחת. משאי"כ
חצר שהיא רשות המשותפת לכמה דירין חלוקים,
שכל בית יש לו חלק בפנ"ע בחצר, וכיון שיש כאן
כמה דירין, שייך בזה האיסור להוציא מרשות
לרשות.

ובאמת גם לפי הטעם הראשון שכתב הבי"מ
דחצר שאינה מעורבת דמיא לרה"ר, יל"ע
דלכאו' לפי"ז ה"ה בכל כלי ששבת בבית של יחיד
ובא לבית של שותפין דיהיה אסור לטלטלו שם,
דכיון שהם שותפין ה"ז דומה לרה"ר. וה"ה בכלי
שיצא לחצר אחרת שעירבה לעצמה, דאסור
לטלטלו שם, שהרי גם אחר העירוב אכתי ה"ז חצר
של שותפין ודמיא לרה"ר (אלא דכלפי בתי אותה
חצר לא שייך האיסור כיון שעירבו ונעשו כולם
רשות של כל השותפין, ומ"מ כלפי כלי בית שבאו
מחצר אחרת לכאו' אכתי דמיא לרה"ר) אמנם
הבי"מ כתב דהך דינא הוא דווקא בחצר שאינה

ועיקר דברי הבי"מ צ"ע (וכן תמה החזו"א בסי'
ק"ד כ"א - כ"ב) דהא התם רב אוסר אפילו
בכלים ששבתו בחצר, וה"ה בכלים ששבתו ע"ג
הכותל עצמו, ודווקא בכותל שאינו רחב ד'. ולכאו'
זהו דין מיוחד בכותל שאינו רחב ד', דכיון שהכותל
אינו מקום בפנ"ע ובטל לב' החצירות, הרי הכלי
המונח שם כאילו מונח גם בחצר זו וגם בחצר זו,
וממילא דכל פורתא שמזיז הוי כמוציא מחצר
לחצר. ומשו"ה אוסר רב לטלטל שם גם כלים
ששבתו בחצר, דכיון שכל חצר עירבה עם הבתים
אסור להוציא מחצר לחצר (דדעת רב לאסור בזה
משום גזירה אטו כלי הבית) והטלטול על הכותל
הוא כהוצאה מחצר לחצר (ומזה מוכח שהכותל
אינו מקום בפנ"ע המשותף לב' החצירות, דא"כ
הוא כחצר שלא עירבה העומדת בין החצירות,
וכלפי הכותל לא שייך הגזירה דחצירות שעירבו,
ובע"כ כמשנ"ת דמה שנמצא על הכותל ה"ז כאילו
מונח בב' החצירות) וכ"כ התורא"ש שם ז"ל
"שהיא בטלה לחצרות מכאן ומכאן שאין לה שם
חצר בפני עצמה וכל משהו ומשהו חשוב כשתי
חצרות וכשמזיז כל שהוא נמצא מוציא מרשות
לרשות" וכ"ז לא שייך בחצר שאינה מעורבת,
דאע"פ שהיא משותפת לכמה בתים, מ"מ הרי היא
מקום בפנ"ע ואינה בטילה לבתים.

ולכאו' בדעת הבי"מ צ"ל דס"ל דינא דרב כללא
הוא שכל מקום המשותף לב' רשויות
אסור להזיז בו כמלא נימא דחשיב כמוציא מרשות
לרשות. והא דאסור רב דווקא בכותל שאינו רחב ד',
זהו משום דביותר מד"א דינו כחצר שאינה מעורבת
דמותר להוציא לה כלי חצר, ודווקא בפחות מד"א
שאינ עליו תורת חצר בפנ"ע, שייך בו הגזירה שלא
לטלטל כלי חצר אטו כלי הבית (ושו"ר בדברי
הבי"מ עצמו נראה באו"א, דהביא שם לדברי רבנו
יהונתן שכתב שההיתר בכותל רחב ד' זהו משום

^ט אמנם הר"ש כתב לדון דדברי הריטב"א הם דווקא בכותל שבין ב' חצירות, ע"פ המבואר בכ"מ דאיסורא דכותל
שבין ב' חצירות (גם ברחב ד') אינו משום דהוי כחצר השותפין, אלא דכיון שהוא משמש את החצירות הרי הוא טפל
לחצירות, וה"ז כאילו הכותל נמצא גם בחצר זו וגם בחצר זו, ומשו"ה נחשב הטלטול בו כהוצאה מחצר לחצר (אלא
דלפי"ז יל"ע מהו החילוק בין רחב ד' לאינו רחב, דדווקא כשאינו רחב אסור רב בכלי חצר) ולפי"ז אין ראייה מדברי
הריטב"א דאסור לטלטל בחצר השותפין, ולכאו' מוכח כן בדברי הריטב"א בשבת ק"ל כתב להדיא כרש"י דכליו שיצאו
דרך מלבוש מותר לטלטל, אך עכ"פ הגרע"א נקט בפשיטות דדברי הריטב"א אמורים בכל חצר.

בחצר, וז"ל "פי" בכל חצירות, דאי באותה חצר ותו לא אפילו כלים ששבתו בבית נמי, ומיירי לרב כשלא עירבו חצירות עם הבתים" הרי דמפורש בתוס' דאפי' שלא עירבה החצר מותר לטלטל בה כלי בית.

אמנם האבנ"ז בסי' ש"א תמה ע"ז, דהא בהכרח תחילת דברי התוס' קאי על חצירות שעירבו, שהרי דנו שמא הברייתא התירה לטלטל באותה חצר ותו לא, וזה שייך דווקא בחצירות שעירבו דבזה נחלקו בגמ' שם אם מותר להוציא מחצר לחצר משום גזירה. אבל בחצר שלא עירבה הרי לכו"ע חצירות רשות אחת ומותר להוציא כלי חצר מזו לזו, וכ"כ להדיא המהרש"א דתחילת דברי התוס' קאי בחצירות שעירבו יעו"ש (ולפי הבנת כל האחרונים הנ"ל צ"ע מהו מכוון דברי התוס' שם, ובאמת הבי"מ שם תמה על עיקר דברי התוס' יעו"ש, ולפי פי' המהרש"א והאבנ"ז לק"מ)

ובאבנ"ז שם כתב להוכיח דשיטת התוס' לאסור טלטול בחצר, ממש"כ בשבת ס"ד ע"ב ד"ה רב ענני, דכי היכי דאסור לצאת בתכשיטין בכרמלית, ה"נ בחצר שאינה מעורבת אסור, ומבואר מזה דשייך בחצר שאינה מעורבת גזירה דלמא תעבירנו ד' אמות.

והר"ש הביא דהרמב"ן בשבת ס"ד חולק על התוס' שם וכתב דבחצר שאינה מעורבת לא שייך הגזירה אטו העברת ד"א, שהרי מותר לטלטל בכולה, ולא אסרו אלא לצאן בהן מבית לחצר, ומבואר בדבריו שהוא מתיר טלטול בחצר שאינה מעורבת. וכ"כ המ"מ בשבת פי"ט ה"ח, דבחצר שאינה מעורבת לא שייך הגזירה שמא יעבירנו ד"א.

עוד הביא הר"ש מדברי התוס' בשבת דף ו' שדנו מ"ט חצר שאינה מעורבת לא נמנית בכלל ד' רשויות שבת, ונראה מזה דחצר שאינה מעורבת אסורה בטלטול, ולא דמי לכל ב' רשויות שאסור רק להוציא מזה לזה.⁹

מעורבת, וכ"כ להדיא בסוף דבריו לחלוק על מה שנקט הגרע"א דכלים שיצאו לחצר אחרת שעירבה עם בתיה אסור לטלטלן שם, וצ"ע דהא גם אחר שעירבה החצר היא רשות של שותפין.

וגם בזה י"ל ע"פ הנ"ל, דהא דחצר השותפין דמיא לרה"ר, זהו דווקא בחצר המשותפת לכמה דיורין חלוקים. אבל אחר שנעשו כולם כבית אחד, ואין כאן כמה דיורין חלוקים אלא דירה אחת המשותפת לכולם, לא דמיא כלל לרה"ר.

אמנם יל"ע בשיטת הרשב"א, דהנה נתבאר שם דהרשב"א לא ס"ל לחלק בין חצר משותפת לבית של שותפין, וכמש"כ בעבוה"ק ש"ג אות ר"ס דאסור להוציא מביתו לבית המשותפת בינו ובין חבירו וכן מבית לחצר המשותפת לו עם חבירו עד שיערבו, ונראה מזה דדין בית וחצר הכל אחד (וכמו שהובא שם להוכיח מכ"מ בדברי הרשב"א) ולפי"ז יל"ע במה שאסר הרשב"א לטלטל ד"א בחצר שאינה מעורבת (אי נימא שהטעם בזה משום דדמי לרה"ר וכמו שנקט הבי"מ) דלכאוי' לפי"ז ה"ה דאסור לטלטל בבית משותף כלי ששבת בבית של יחיד, וכן אסור לטלטל בחצר מעורבת כלי ששבת בחצר אחרת. ולכאוי' צ"ל דאה"נ, ולדעת הרשב"א בכל רשות משותפת אסור לטלטל. ואולי יל"ד, דהא דחצר של שותפין מחזי כרה"ר כלפי בית של יחיד, זהו דווקא לענין הבתים של אותה החצר. אבל לענין הבתים שבחצר אחרת שאין שייכות ביניהם לא מחזי כרה"ר, ויל"ע.

ג. והנה בעיקר הנידון אם מותר לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת, מצינו בזה עוד בד' הראשונים בכמה מקומות. דהנה ברש"י בשבת הנ"ל מבואר דשרי, וכ"כ הריטב"א והמאירי שם (וצ"ע בסתירת דברי הריטב"א מדבריו בעירובין ע"ו, ועי' לעיל בהערה נט) וכ"כ המאירי צ"א ע"א. והאחרונים (הבי"מ שם, רש"ש וגאו"י צ"א ע"ב, שו"ע הגר"ז סי' שפ"ח, מ"ב בבה"ל שע"ב) כתבו ללמוד כן גם מדברי התוס' צ"א ע"ב שכתבו על הא דתניא התם וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטל

⁹ ועי' להלן סימן מ"ז משנ"ת שם ביישוב קושית הגרע"א על התוס' בדף פ"ט, וזה מתיישב רק א"נ בדעת התוס' דס"ל שאסור לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת וכמשנ"ת.

הדברים שזהו דין מיוחד בחצירות של רבים, אבל כלים ששבתו בחצר ונכנסו לבית, או ששבתו בבית אחד ובאו לבית אחר, מטלטלין אותם. וכ"כ ממש"כ בהמשך הדברים (שם בהל' קי"ב) דהקרפף אע"פ שלא הוקף לדירה רה"י גמורה הוא, ומשמע דעדיף מחצירות של רבים, ומותר לטלטל בו אפי' כלים ששבתו בבית (אע"פ שאסור להוציאם אליו)

וכן מבואר בדברי התוס' בשבת הנ"ל, דהנה התוס' בדף ס"ד דנו אם אסור לצאת בתכשיטין בחצר שאינה מעורבת משום גזירה שמא יעבירונו ד"א, אבל משמע דמותר לצאת בתכשיטין לחצר אחרת המעורבת (אע"פ שלא עירבה עם חצירו) ובוזה לא גזרו שמא יעבירונו ד"א, כיון שבכה"ג באמת מותר לטלטל. וכן מבואר גם במה שדנו בדף ו' דחצר שאינה מעורבת תחשב בכלל ד' רשויות, דהא ודאי כל הנידון בזה הוא דווקא משום דאיסור הטלטול הוא דין מיוחד בחצר שאינה מעורבת, אבל א"א לדון שכל רה"י תחשב מכלל ד' רשויות כיון שאסור לטלטל בה כלי שבא מרשות אחרת.

וכן משמע בדברי התוס' בעירובין כ"ג ע"ב בד"ה טלטולי ברחבה שכתבו "פירוש הכלים ששבתו בתוכה" ומשמע דכלים ששבתו בבית אסור לטלטל שם, כי היכי שאסור להוציאם מהמתא לרחבה (כמבואר בגמ' שם דגזרו משום דזימנין דאית בה דיריין) וכ"כ שם כ"ה ע"א ד"ה ומאן "שהרי אף לאחר שיפתחו מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכה" אמנם יש לדחות דנקטו התוס' כן משום דכלים ששבתו בביתם לא משכח"ל שיהיו ברחבה שהרי אסור להוציאם (ודוחק)^ס

וכן מבואר גם בדברי רש"י בעירובין ס"ו הנ"ל, שהרי כתב שהביטול מועיל לטלטל בכל החצר (ופי' הרש"ש דקאי על כלים ששבתו בבית) ומבואר דאע"פ שהכלים שבתו בבית שאינו מעורב עם החצר (דהא לא ביטלו רשות ביתם) מ"מ כיון שעכשיו החצר נעשית של יחיד מכח הביטול, מותר לטלטל בכולה.

והנה בדעת הרשב"א והתוס' י"ל דס"ל שטעם האיסור הוא משום דחצר שאינה מעורבת

ובדעת רש"י הביא הר"ש דאף דבדבריו בשבת מבואר דדעתו להתיר, מ"מ מדבריו בעירובין בכ"מ נראה דס"ל לאסור בזה וכדעת הרשב"א ודעימיה. דהנה בדף ס"ו ע"א ד"ה מטלטלין כתב ז"ל "דאם שכחו ולא עירבו מטלטלין רשותן לאחד מהם והוי כוליה חצר דידיה ותהא מותרת לטלטל בכולה ובלבד שלא יוציאו מן הבתים לחצר אלא מביתו של אותו יחיד בלבד" ודבריו צ"ב, דהא גם בלא הביטול מותר לטלטל בחצר, ופי' הרש"ש שם דקאי על כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר דרך מלבוש. ולמדנו לפי"ז מדברי רש"י, דבלא הביטול היה אסור לטלטל כלים אלו בחצר. וכן דקדק הרש"ש מדברי רש"י צ"ג ע"ב, שכתב ז"ל "דקי"ל חצר שלא עירבה דברי הכל מטלטלין כלים ששבתו באוירה" ומשמע דכלי בית אסור (ועי' בקונ' הר"ש שם מ"ש"כ עוד לבאר לפי"ז את דברי רש"י צ"ד ע"א)

ונראה להוכיח עוד בשיטת רש"י, דהנה יעוי' לעיל בסי' ל"ז ולהלן סי' מ"ח מה שהובא מדברי רש"י בדף כ"ג ע"ב, ומה שפירש בדבריו היתרה"א. והעולה מזה דשיטת רש"י דלא שייך דין פרוץ למקום האסור היכא שהאיסור הוא רק לגבי כלי הבית, ומה"ט חצר וקרפף דחד גברא שנפרצו זל"ז מותר לטלטל בהם. ולפי"ז הא דב' חצירות דתרי גברי שנפרצו זל"ז אסורות בטלטול כלי הבית (כמבואר בסוגיא צ"ג ע"ב) זהו משום שנעשו כחצר אחת, וכמש"כ רש"י בדף ע"ו (הובאו דבריו לעיל שם) ודינם כחצר שאינה מעורבת שאסור לטלטל בה.

והנה יל"ע במשמעות דברי הראשונים האוסרים, אם מיירי דווקא בחצר שאינה מעורבת, וכשיטת הבי"מ. או"ד שכל כלי ששבת ברשות אחרת אסור לטלטלו וכדעת הגרע"א והאבהעו"ז. והנה הרשב"א הנ"ל כתב ז"ל "חצירות של רבים ומבואות שאינם מפולשין וכו' מותר לטלטל בהן, ולא אמרו חכמים אלא בכלים ששבתו בחצר או במבוי, אבל כלים ששבתו בבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין בהם אלא בד"א" ומשמעות

^ס ובאמת לכאורה בהכרח צריך לידחק בזה, דהתם האיסור להוציא לרחבה, הוא משום גזירה שמא יפתחו לה דיריין. ולכאורה בהך גזירה לא נאמר שתהיה כחצר שאינה מעורבת, אלא כחצר המעורבת (שלא עירבה עם המתא) שהרי מסתמא אחר שיפתחו לה דיריין יערבו בינם לבין עצמם ככל חצר של רבים, אלא דחיישינן שמא לא יתנו דעתם לערב עם המתא (שהרי רגילים לטלטל שם בלא עירוב) ועי' להלן שנתבאר להוכיח מדברי התוס' בשבת, דבחצר המעורבת שרי לטלטל כלים שבאו מחצר אחרת (ועי' בגאו"י שם)

ובאמת כן מבואר בהמשך דברי הרי"ד שם שכתב ז"ל "ואם עירבו החצרות כולן הן כאחת ומותר לטלטלן מחצר לחצר ואף על פי שהבית לא עירב כגון שהי' אכסניא ממבוי אחר שאינו יכול לערב עם אלו שרשה"ר מפסקת ביניהם ובא לבוש בכליו והפשיטן בחצר זו כיון שברשות ובהיתר הביאן דרך מלבוש לטלטלן מחצר לחצר שעירבו דכיון דעירבו יחד כולהו כחצר אחת דמיין" ומבואר בדבריו, דגם הא דשרי לטלטל בחצירות שלא עירבו, זהו רק מכח הא דברשות הוציאן, אבל אם היה מוציא באיסור אסור.^כ

והנה בבה"ל בסי' שע"ב כתב דמסתברא שאין חילוק בין אם יצאו הכלים לחצר בדרך היתר או באיסור, ומש"כ רש"י בשבת דמותר לטלטל בחצר כלים שיצאו דרך מלבוש, צייר אופן ההיתר בזה. ולכא' דבריו הם ע"פ מה שנקט שם, דטעם האיסור הוא משום דחצר שאינה מעורבת דמיא לרה"ר, ולטעם זה פשוט שאין לחלק בזה. אמנם מדברי התורי"ד למדנו שהוא מחלק בזה, והיינו משום שיש טעם אחר לאיסור, דחשיב כהמשך ההוצאה מהבית וכמשנ"ת.

חשיבא כרה"ר (ומה"ט דווקא בחצר שאינה מעורבת אסור) אמנם בדעת רש"י א"א לפרש כן, דהא שיטת רש"י דטעם הגזירה דע"ח אינו משום דחצר דמיא לרה"ר (וכמשנ"ת לעיל) ובע"כ צריך לפרש בדעת רש"י, דטעם האיסור משום דחצר שאינה מעורבת רשות שניהם שולטת בה וכל פורתא הוי כמוציא מחצר לחצר, וכמש"כ הבי"מ.

אמנם הנה בתורי"ד צ"א ע"א כתב ז"ל "בכומתא וסודרא פי' כיון שהוציאן דרך מלבוש מותר לטלטלו בכל אותו חצר אף על פי שלא עירבה כיון דברשות הוציאן" ומבואר בדבריו דהיכא שיצאו בדרך היתר הוא מתיר לטלטל, ומ"מ כל שהוציאן באיסור אסור, ולכא' זה מתפרש ע"ד משנ"ת בשיטת הגרע"א, דטעם האיסור לטלטל בחצר שאינה מעורבת, הוא משום דחשיב כהמשך ההוצאה הראשונה, ומשו"ה דווקא כשהוציא באיסור אסור (אמנם הגרע"א עצמו נקט שיש עוד דין דגם כשיצאו בהיתר אסור לטלטל ד"א וכמשנ"ת לעיל) ולפי טעם זה לכא' אין חילוק בין חצר שעירבה לחצר שלא עירבה, אלא דכל שהגיע הכלי למקום זה באיסור אסור להמשיך ולטלטלו.

^כ ויש להסתפק אם איסור זה שייך אף בכלים שלא שבתו בבית (וכגון שהיה לבוש בהן בכניסת שבת, ואח"כ הפשיטן והוציאן, או שנכנסו מהחצר לבית) והוציאן מהבית באיסור, דלכא' גם בזה אסור משום דחשיב כהמשך ההוצאה הראשונה (משא"כ לשאר הטעם, דפשיטא דכל האיסור שייך דווקא בכלים ששבתו בבית ששם הבית עליהם) אמנם מסתבר דכל הא דחשיב הטלטול כהמשך ההוצאה הראשונה, זהו רק בכלים ששבתו בבית ששם הבית עליהם, ויל"ע.

סימן לט

בענין מחיצת חריץ

במקום שבתוך המחיצה, אבל הגידוד הפנימי שפיר יש לו חלל ד', שהוא מחיצה לרשות שעל גביו (כמו כל תל) ונראה שעיקר כוונת החזו"א, דעיקר דין עמוד שייך דווקא כשהוא גבוה מהרשות שתחתיו י"ט, אבל הכא כיון שאין על המקום שתחת העמוד תורת רשות בפנ"ע (שהרי אינו רחב ד') א"א לדון שהמקום המוקף חריץ הוא עמוד גבוה, שהרי אינו גבוה מהרשות הסמוכה לו (ולכאור' זה כוונת החזו"א בתח"ד שם במוסגר שכ' דפחות מד"ט אויר לאו כלום הוא ואין מתייחס איליו הגובה)

אמנם כל הראשונים במתני' כתבו שהטעם משום דפחות מד"ט מפסע פסעי ליה, ועי' בחזו"א שם שדחק בכוונתם שאם לא היה אפשר לפסוע עליו, היה מועיל בתורת הפסק בין החצירות אע"פ שאי"ז מחיצה. ולפי"ז הטעם שברחב יותר מד"ט הוי מחיצה, אי"ז משום דלא פסעי עליה, אמנם הרשב"א והריטב"א במתני' (וכן לעיל במתני' דף ע"ז) דנו מהו החילוק בין כותל שא"צ שיהיה רחב ד"ט, לחריץ שצריך רחב ד"ט, וכתבו דשאני חריץ דכשאינו רחב אפשר לפסוע עליו, משאי"כ כותל, ומפורש בדבריהם שעיקר הטעם דבעינן ד"ט הוא משום דפסעי עליה.

ולמדנו מדבריהם, שאין בחריץ חסרון דמחיצה שאינה עשויה לד', ועוד מבואר בדבריהם, דגם במחיצת כותל אם היה אפשר לעבור עליה היה זה מבטל את המחיצה, דכללא הוא דמחיצה שאפשר לעבור עליה ואינה מונעת כלל את ההילוך לאו מחיצה היא ופשוט דלא דמי כלל לצו"ה וכיו"ב, דהתם אפשר לעבור דרך המחיצה, משאי"כ הכא שא"צ כלל לעבור דרך המחיצה (וזה דלא כמו שדנו לבאר, דעיקר המחיצה דחריץ היא מכח המרחק המונע את ההילוך, ומשו"ה דווקא בזה צריך שלא יהיה מפסע פסעי עליה)

א. מבואר במתני' ע"ח ע"ב, דחריץ בין ב' חצירות עמוק י' ורחב ד' הוי מחיצה להפסיק בין החצירות, ומערבין שנים ואין מערבין אחד. ולכאור' אין ראייה ברורה ממתני' דחריץ הוי מחיצה גמורה לעשות רה"י, די"ל דהכא מהני רק בתורת הפסק בין החצירות, דל"ח כפרוצות זו לזו. וכן מבואר לכאור' בסיפא דמתני', דגזוזטראות שאינם סמוכות זו לזו בתוך ד' מערבין שנים אף דלכאור' ליכא מחיצה ביניהם שהרי הן תלויות באויר (ודינם כטרסקל שיש תחתיו בקיעת גדיים דל"ח מוקף מחיצות) וכן צידד השואל בתשו' אמונת שמואל סימן מ', אמנם באמונת שמואל שם, וכן בשו"ת חכ"צ סי' ה', הוכיחו מכ"מ דחריץ הוי מחיצה גמורה, ומקום המוקף בחריץ חשיב רה"י מכח החריץ.

ולפ"ר הטעם דחריץ הוי מחיצה הוא פשוט, שיש כאן מחיצת גידוד, וכמו דתל הוי רה"י כיון שהוא מוקף במחיצת גידוד (ובראשונים נחלקו אם צריך בזה לדין גו"א) וכן חריץ עמוק י' נעשה מקום החריץ רה"י מכח הגידוד המקיף אותו, ה"נ מקום המוקף חריץ הרי יש לו מחיצת גידוד, והוא מוקף גם בגידוד החיצון כמו חריץ עמוק י"ט, וגם בגידוד הפנימי כמו תל גבוה י"ט.³⁰ וכן מבואר בחכ"צ שם שהוכיח דחריץ חשיב מחיצה, מהא דקי"ל דתל וחרץ חשיבי רה"י (ותמה מכח זה על האמונת שמואל שהוצרך למצוא ראיות דחריץ הוי מחיצה)

והנה ברש"י ושאר כתבו דהא דבעינן חריץ רחב ד', זהו משום דפחות מכן נח לפסוע משפתו אל שפתו. אמנם החזו"א בסי' ק"ח סקי"ג כתב דצריך שיהיה החריץ רחב ד"ט, משום דמחיצה שאינה עשויה לד"ט לאו מחיצה היא, וכמבו' ברש"י שבת דף ט' ובכ"מ. ויל"ע דלכאור' האי טעמא מהני כלפי הגידוד החיצון, שאין לו חלל ד'

³⁰ אמנם לשיטת הרמב"ן שבת צ"ט דעמוד הוי רה"י רק על גביו ולית ביה לדינא דרה"י עולה עד לרקיע, צ"ל דהכא הגידוד החיצון הוא המחיצה, וכמו שחריץ עמוק י' נעשה רה"י עד לרקיע, ה"נ כל המקום המוקף בגידוד החיצון נעשה רה"י גמורה. ולמה שדנו לדקדק מד' רש"י בשבת ח' ע"ב, דבור חשיב רה"י רק משפת אוגנו ולמטה, ולית ביה לדינא דרה"י עולה עד לרקיע, צ"ל איפכא דהכא המחיצה היא מכח הגידוד הפנימי כמו תל, ובזה שיי' רש"י דאיכא לדינא דרה"י עולה עד לרקיע.

ולפיו כ"ז שייך דווקא בחריץ עמוק י' מב' צדדים, אבל אם אינו גבוה י' אלא מצד אחד, הרי הצד הנמוך כמאן דליתא, ולא נשאר כאן אלא גידוד גבוה י'. ולפיו יל"ד דבכה"ג צריך שיהיה החריץ רחב ד', לא רק משום דמפסע פסעי ליה, אלא משום דלא מהני מחיצת גידוד כשאינו גבוה מרשות של ד"ט שתחתיו (וכמו שנקט החזו"א) והנה בהג' הב"ח על הרי"ף ע"ז ע"א כתב דחריץ שצידו אחד אינו גבוה י', חשיב מחיצה אע"פ שאינו רחב ד', דכיון שצידו האחד שוה לארץ אין נח לפסעו. ולכאו' יש להוכיח מדבריו, דאף במחיצת גידוד בעלמא א"צ שיהיה בקרקע שתחתיה ד"ט.

אמנם יל"ד, דבחריץ שצידו אחד אינו גבוה י', חשיב כמחיצה שחלקה בחריץ וחלקה בגידוד, וכמו גידוד ה' ומחיצה ה', שחלק מן המחיצה הוא בכותל וחלקו בגידוד. ה"נ כאן החלק התחתון של המחיצה הוא חריץ, והחלק העליון הוא גידוד (ולא' העליונים שפיר יש קרקע ד' תחתיהם) ויל"ד דבאמת יהיה שייך בזה החסרון דגידוד ה' ומחיצה ה' אין מצטרפין, אמנם זה שייך רק לפרש"י בגיטין שפי' הטעם דגידוד ומחיצה אין מצטרפין משום שהם ב' מיני מחיצה. אבל לפרש"י בעירובין ושאר טעם החסרון משום שאין המחיצה ניכרת למעלה, וזה לא שייך בחריץ.

והנה העירו דבתוס' ע"ז מבואר לכאו' דדין גידוד ומחיצה אין מצטרפין שייך אף בכה"ג שהכותל רחב ד"ט, ומבואר מזה דאע"פ שלגג הכותל עצמו איכא מחיצה גמורה דגידוד (שהרי הוא חצר בפנ"ע הגבוה י' מהחצר שתחתיו) מ"מ לא מהני להתיר את החצר שאינה גבוה י' (וכ"כ ללמוד מדבריהם בחזו"א ק"ו סק"ד) ולמדנו מזה, דמחיצת גידוד מהני רק למקום הגבוה, אבל המקום הנמוך ל"ח כגדור מכח הגידוד, אע"פ שכלה למקום הגבוה. ולפיו צ"ע היאך מהני גידודי החריץ להתיר את החצר, והרי בין ב' החצירות

ויל"ע מ"ט באמת לא כתבו הראשונים להאי טעמא דמחיצה שאינה עשויה לד', ולכאו' מוכח מזה דשפיר חשיב הגידוד בכה"ג מחיצה העשויה לד', כיון שבצירוף החריץ עם השטח שלמעלה יש ד"ט. ויל"ע מאי שנא מגידוד ה' ומחיצה ה', דל"א דחשיב כולו בגידוד כלפי גג הכותל, ולכאו' היינו משום דגג הכותל אינו רחב ד"ט, ואין כאן מחיצה לד'.

אמנם מדברי הראשונים נראה לדון בעיקר גדר מחיצת חריץ באופן אחר קצת, דהנה הרשב"א והריטב"א בדף ע"ז הביאו את שיטת הגאונים דכותל שאינו רחב ד' לא מהני בתורת מחיצה (עכ"פ לענין הפסק בין ב' חצירות) וכתבו ע"ז דאין להוכיח כדבריהם ממתני' דחריץ, דצריך שיהיה רחב ד', דשאני התם דבפחות מד' מפסע פסעי עליו. ויל"ע, מאי ס"ד להוכיח ממתני' דצריך שיהיה עובי הכותל רחב ד', והרי התם המחיצה היא רק הגידוד שאין לו עובי, ובע"כ דהא דבעינן ד' זהו מטעם אחר.

ולכאו' נראה מזה, דמחיצת חריץ אי"ז מתורת גידוד (כמו עמוד ובור שהם רה"י מכח הגידודין) אלא דכי היכי דבמחיצה גמורה דכותל, לא אמרינן שהגידוד החיצון או הפנימי של הכותל הוא המחיצה, אלא כל עובי הכותל הוא גוף המחיצה, והיא מחיצה שיש לה ב' פנים. ה"נ בחריץ, כל עובי החריץ הוא גוף המחיצה, דכי היכי דדבר הבולט לגובה הוי מחיצה להפסיק, ה"נ דבר השוקע לעומק הוי מחיצה. וזהו שדנו הראשונים ללמוד מהכא, דצריך שיהיה עובי המחיצה ד"ט.

ולפיו פשוט דהוי מחיצה העשויה לד', כיון שכל החריץ משמש מחיצה למקום ד', כמו כותל שאינו רחב ד'. ואפשר דבאמת בגידוד דתל צריך שיהיה בשטח שלמטה ד"ט, דאל"כ הוי מחיצה שאינה לד', וכמו שנקט החזו"א, ודווקא הכא שכל החריץ הוא המחיצה הוצרכו הראשונים לטעמא דמפסע פסעי ליה.

^ט ובקונטרס ע"ח להגר"ש כתב דזה גופא תלוי בהא דמפסע פסעי ליה, דאם אפשר לפסוע מהחצר שלמעלה ע"ג המחיצה, ל"ח כמחיצה כלפי הרשות שלמעלה, וממילא צריך שיהיה שיעור רשות למטה. משא"כ אי לא פסעי, דחשיב כמחיצה גם כלפי המקום שלמעלה, וממילא דסגי במה שיש ד' למעלה. אך אי"ז מתיישב במאי דמשמע בד' הראשונים במתני' ולעיל ע"ז, דגם בכותל גמור אם היה אפשר לפסוע עליו היתה המחיצה מתבטלת, והיינו דכללא הוא שמחיצה שאינה מונעת את ההילוך לאו מחיצה היא.

אמנם למשנ"ת יל"ד, דהנה פשוט דבכה"ג א"א לדון שהחריץ הוא המחיצה, שהרי הצד המשופע (שאינו מתלקט י' מתוך ד"א) ל"ח מחיצה, והוי מחיצת גידוד שיש לה רק צד אחד (כמו כותל שגבוה בצד אחד ובצד השני משפע ויורד בשיעור שיעור מתלקט י' מד') ויל"ע למשנ"ת דלדעת התוס' בדף ע"ז א"א להתיר בחריץ אלא רק מתורת מחיצת חריץ, דבתורת גידוד לא מהני אלא למקום הגבוה, דא"כ כל כה"ג שהקרקע משופעת קצת לא תועיל המחיצה כלל (גם באופן שיש ד"ט קודם שמתמעט מגובה י"ט) שהרי למקום הגבוה לא מהני הגידוד, וחריץ אין כאן.

אמנם נראה פשוט, דבכה"ג שפיר מהני בתורת גידוד, כיון שהוא שטח אחד שבסופו יש גובה י', ולא דמי למש"כ התוס' בגידוד ומחיצה, דהתם הם ב' שטחים נפרדים, ולמקום התחתון ליכא גידוד גבוה י', ודוק בזה.

ולפי"ז יל"ד, דהא דמבואר בסוגיין דל"ח מחיצה היכא דמפסע פסעי עליה, היינו דווקא בכה"ג שגוף המחיצה אינה מונעת את ההילוך כלל. וכמו חריץ שאינו רחב ד', שאפשר לעבור ע"ג המחיצה (וה"נ היה הדין בכותל, אם היה אפשר לעבור על גביו בפחות מד"ט, וכמש"כ הראשונים) משאי"כ בכה"ג, שהמחיצה עצמה במקומה מונעת את ההילוך, שהרי העומד סמוך למחיצה יש לו גובה י"ט, ואע"פ שאם מרחיק קצת יכול לעבור ע"ג המחיצה, מ"מ אי"ז חסרון בגוף המחיצה, ויל"ע בזה.

ג. והנה מבואר במתני' שאם נתן נסר על החריץ חשיב פתחא, ובד' הרמב"ם מבואר דה"ה שאם נתן נסר על כל רוחב החריץ חשיב פרצה ומערבין אחד ולא שניים. ולכאור' הטעם בזה, דכיון שאפשר לעבור על הנסר, ל"ח מחיצה (וכמו שמבואר בד' הראשונים, דמחיצה דפסעי עליה לאו מחיצה היא)

ויל"ע, דהא נחלקו רב ושמואל להלן דף פ"ט בגגין השוין, אם מחיצה שאינה ניכרת שמה מחיצה. ומבואר דלכו"ע לא אמרינן, דכיון

ליכא הבדלת גובה כלל.^{סה} (ואף שהם מופלגים זמ"ז במרחק ד"ט, וגם רה"י מפסקת ביניהם, הא מ"מ גם בגוונא דהתוס' מיירי בכה"ג, ואעפ"כ כ' התוס' שהעליונה אסורה) ובאמת נראה שזה היה סברת השואל בשו"ת אמונת שמואל, שדן דחריץ ל"ח מחיצה, וכתב לבאר דלא דמי למבוי הכלה לים, דהתם המבוי גבוה מן הים י' טפחים, משאי"כ בחריץ המקיף את העיר, שאינו גבוה מן העיר או מן השדה י"ט (ובשו"ת חכ"צ הוכיח דחריץ חשיב מחיצה, מהא דתל וחריץ חשיבי רה"י, ותמה על האמונת שמואל שביקש ראיות ולא הוכיח מזה, ולהנ"ל הדברים פשוטים, דדברי האמונת שמואל הם לאפוקי מסברת השואל דחריץ לא מהני כיון שאין הבדלת גובה בין הרשויות, ופשוט)

ולמשנ"ת נחא, דבאמת מחיצת גידוד שיש לה רק צד אחד וכל עיקרה רק משום הבדלת הגובה, לא מהני אלא למקום הגבוה. משאי"כ הכא שהמחיצה היא החריץ, והיא מחיצה שיש לה ב' פנים כמו כותל גמור, ומהני לגדור את כל מה שבתוכה.

ולפי"ז נמצא שחריץ לא מהני כלל בתורת גידוד בעלמא (אע"פ שהוא רחב ד') אלא רק משום שכל החריץ הוא המחיצה וכמשנ"ת.

ב. והנה יל"ע מה הדין בב' חצירות זו למעלה מזו בי"ט מצומצמין, והקרקע למטה משופעת ועולה קצת. ולכאור' היה נראה דדינו כחריץ שאינו רחב ד"ט, שהרי העומד בריחוק ג' טפחים מהמחיצה אין לו גובה י', ויכול לפסוע ע"ג המחיצה (אם לא כד' הב"ח הנ"ל, דכל שצד אחד גבוה לא פסעי) ודמי לחריץ משופע שאין למטה ד"ט, שנקט השעה"צ בסי' שס"ג ס"ק ק"ז דל"ח מחיצה.

ולפי"ז ה"ה בכותל גבוה י"ט, שהקרקע הסמוכה לו מב' הצדדים עולה קצת בשיפוע, ובתוך ד"ט נעשה פחות מ', דכיון שאפשר לפסוע על הכותל ומהכותל לקרקע הסמוכה לו, ל"ח מחיצה (אמנם אם הוא רק מצד אחד, סגי בצד השני של המחיצה דלא גרע מגידוד)

^{סה} ושמא יש לחלק דדברי התוס' הם לענין ע"ג התל, דכיון שאינו רואה את פני המחיצה, ל"ח כגדור אלא מכח הבדלת הגובה. אבל תוך הבור חשיב מוקף מחיצה כיון שרואה את פני המחיצה (וכעין הא דאמר לענין צירוף גידוד ומחיצה, דרואה פני עשרה מהני) וגם המקום שאינו נמוך י' חשיב כמוקף מחיצה.

הגידוד המפסיק בין החצר להחריץ, ולפי"ז אכתי לא נתיישב מידי, דהא לענין ההבדלה בין החצר לחריץ שפיר איכא מחיצה למטה, ומ"ט לא אמרינן גו"א ויחשב דאיכא מחיצה למעלה וכמו כל עמוד דאמרי' גו"א כלפי גג העמוד (וממילא דלא אכפ"ל כלל במאי דפסעי עליה) אמנם למשנת נחא, שהגידוד לבדו אינו מפסיק בין חצר לחצר (אע"פ שהוא מפסיק בין חצר לחריץ) כיון דליכא כלל הבדלת גובה בין החצירות. ורק גוף החריץ הוא המבדיל בין החצירות, וממילא פשוט דל"ש בזה גו"א.

והנה הריטב"א במתני' כתב שאם מקצת החריץ אינו עמוק עשרה או שאינו רחב ד', יש לדון הרחב והעמוק כמחיצה ואידך כאילו אין לו מחיצה אלא שהוא פרוץ, ואם הפרוץ הוא פרוץ ברובו שהוא כפרוץ במילואו או שהוא ביותר מעשר מערבין אחד ואין מערבין שנים. והחזו"א תמה על דברי הריטב"א מ"ט בפרוץ מרובה אסור אף שנשתיירו ב' פסין, והא בגמ' פ"ט מבואר דג קטן וגדול הגדול מותר בגיפופין, דאף מחיצה דגו"א מהני בתורת לחי (והרר"ש העיר דבל' הריטב"א להלן צ"ב משמע שצידד דקי"ל כרב יוסף דלא מהני גו"א לשוייה פתחא, ולפי"ז נחא) ולמשנת י"ל, דבאמת מחיצה דגו"א מהני לשוייה פתחא, אבל הכא אין כאן גו"א, אלא רק מחיצת חריץ, וי"ל דמחיצה זו לא מהני למשוי פתחא. אמנם מסברא יל"ע, דלכאו' עדיף טפי מגו"א, דהוי כמחיצה גמורה, אלא שהיא עשויה בשקע ולא בבליטה, וכמשנת, ואולי דעת הריטב"א דחריץ באמת אינו מחיצה כלל להבדיל בין החצירות, ולא מהני אלא בתורת הפסק ביניהם שאינם סמוכות זו לזו בתוך י', וכמו ב' גזוזטראות דג"כ ל"ח כפרוצות זו לזו, אע"פ שאין ביניהם מחיצה כלל.

ד. התוס' צ' ע"א ד"ה כרמלית כתבו, דעמוד הסמוך לגג תוך ד"ט חשיב כפרוץ במילואו לגג. והגאו"י שם תמה דהא עיקר החסרון בגגין השוין הוא משום שאין המחיצות ניכרות,

שאפשר לפסוע מגג לגג, ואין שום עיכוב ביניהם, ל"ח מחיצה (ובגמ' פ"ט ע"ב איכא מ"ד דלא מהני המחיצה שלמטה משום דהוי מחיצה נדרסת, אך זהו דווקא ביש עליהם דיוורין והדרך לדרוס שם תמיד, אבל עצם הדבר שאפשר לעבור לכו"ע אינו מבטל את המחיצה)

ובאמת יל"ע כן גם על עיקר דין סולם, דבגמ' נ"ט ע"ב דעת רב דסולם תורת פתח עליו גם להחמיר, ומבואר בסוגיא התם דלהך מ"ד אם ריצפו בסולמות ה"ז מבטל את המחיצה (וגם למאי דקי"ל דסולם תורת מחיצה עליו להקל, מבו' בד' רש"י שם ס', דהיינו משום דאזלי' בעירובין לקולא, אבל בעצם היה שייך שהסולם יבטל את המחיצה) והטעם בזה, דמחיצה שאינה מעכבת את ההילוך ואפשר לעבור עליה, לא מהני. ולפי"ז יל"ע מ"ט בגגין השוין לא אמרינן דמה"ט לא יחשב מחיצה.

ולכאו' החילוק פשוט, דבגגין השוין המחיצה שלמטה מחיצה גמורה היא וא"א לעבור עליה (שהנמצא למטה אינו יכול לעבור על המחיצה) וממילא אמרינן גו"א ונחשב דאיכא מחיצה גם למעלה, ותו לא אכפ"ל במה שעוברים למעלה דרך המחיצה. ולא דמי כלל לסולם, שנמצא למטה יכול לעלות ע"ג המחיצה, וממילא לא מהני המחיצה כלל.

אך לגבי חריץ שנתן עליו נסר יל"ע, דלכאו' ג"כ דמי לגגין השוין, שהרי כלפי השטח שלמטה איכא מחיצה מעלייתא, והחריץ עצמו הרי הוא גדור ומובדל מב' החצירות (אף שיש מע"ג נסר) וא"כ מ"ט לא אמרינן גו"א להתיר גם את החצירות שלמעלה.¹⁰

והרר"ש ביאר בזה, דדין גו"א לא מהני אלא כלפי המקום שיש למחיצה תורת מחיצה למטה, וממילא מהני הבדלת המחיצה גם למעלה. משאי"כ היכא דליכא למטה מחיצה המבדלת בין החצירות, דלא מהני הגו"א לעשות מחיצה למעלה. והנה לפי פשוטו עיקר המחיצה שבין החצירות ה"ז

¹⁰ ולדעת רב יל"ד דבאמת הטעם משום דמחיצה שאינה ניכרת לאו שמה מחיצה, אלא דמהאי טעמא יש לאסור אף כשנשאר רוחב ד"ט בין הנסר לחצר האחרת, שהרי בטלה המחיצה. אך י"ל דמחיצה שאינה ניכרת אי"ז מבטל לגמרי את המחיצה, ורק דחשיב כפרוץ למקום השוה, ולפי"ז ה"ה הכא דחשיבא החצר כפרוצה לנסר, ולא אכפ"ל בזה כיון שהנסר עצמו מובדל מהחצר השניה (שהרי יש מרחק ד' בינו לבין החצר) משאי"כ כשהנסר תוך ד"ט, ויל"ע בזה. ועכ"פ לדעת שמואל צ"ע, דלכאו' יש להתיר מטעם גו"א, אף כשהנסר תוך ד"ט לחצר השניה.

מחיצה הניכרת ואמרינן גו"א, וכך בגג ועמוד ל"ח הגג פרוץ לעמוד, כיון שיש לו מחיצה והיא ניכרת. ומ"מ כלפי העמוד לא אמרינן גו"א, שהעמוד אין לו מחיצה המבדלת בינו לבין הגג השני (ומחיצת הגידוד דידיה היא מחיצה רק כלפי למטה, ולא מהני מידי כלפי ההפסק בין הגגין) ויל"ע.

והנה הגר"ח בפי"ד משבת ה"ט נקט בדעת הרמב"ם, דגג הגבוה מן החצר י"ט, ואינו גבוה י' מרה"ר, ואין בינו לרה"ר ד"ט, חשיב רה"י. ובגיל' החזו"א תמה עליו, דהא זהו כחריץ שאינו רחב ד"ט דל"ח מחיצה כלל. והר"ש ביאר בד' הגר"ח, דאילו היה הגג כולו סתום כעמוד, פשיטא דבאמת אי"ז אלא חריץ, אבל טעמא דהגר"ח משום שהגג יש לו מחיצות בפנים, ואמרי' גו"א על המחיצות הפנימיות, וממילא דלא אכפ"ל כלל במה שאין ד' בין הגג לרה"ר. וכי' דטעמא דהחזו"א שחולק ע"ז הוא לשיטתו, דל"ש כלל גו"א היכא שיש גג למעלה (ובטעמא דשמואל דאמרי' גו"א במחיצות שאינן ניכרות, פי' שאי"ז ממש גו"א) ולפי"ז גג דינו ממש כעמוד.

ואילו הכא הרי מחמת המרחק בין הגג לעמוד ניכר המחיצה, ומה אכפ"ל במאי דליכא ד"ט. ובפשוטו יש לבאר בזה, דהנה ברש"י פ"ט ע"א כתב דהא דגג יחיד מותר לטלטל בו, זהו משום דהוי כעמוד ברה"ר גבוה י' דאמרינן ביה גו"א. ויל"ע מ"ט הוצרך לדמות לעמוד, והרי הכא איכא מחיצות בתוך הבית (ואולי כוונת רש"י להביא מקור לדין גו"א) ולכאור' נראה מזה, דבאמת גם בכה"ג שהגג יחידי וניכרים מחיצותיו, מ"מ המחיצות שבתוך הבית לאו ניכרות הם, שהרי לעומד על הגג אין נראה אלא הגידוד החיצון, וע"כ י"ל שאין מועיל לו אלא הגידוד החיצון, ונמצא שדין הגג כדין עמוד שכולו סתום. ולפי"ז יש לבאר היטב את דברי התוס', דהנה ב' עמודים הסמוכים זל"ז בתוך ד', פשיטא דחשיבי כפרוצים זל"ז, שהרי אין ביניהם אלא חריץ פחות מד"ט (וזה לא מהני מאיזה טעם שיהיה כמבו' במתני') וכ"כ באבנ"ז סי' רע"ב אות א' (אלא שהוא פי' בהא דלא מהני חריץ פחות מד' ע"פ דרכו)

והר"ש פי' בדברי התוס' באו"א, דבאמת בב' גגין י"ל דכל שיש ריוח ביניהם חשיב

סימן מ

בדין מיעוט כותל ע"י איצטבא וסולם

סולם מהני גם כשאינו רחב ד', אבל במיעוט ע"י איצטבא מפורש שצריך רוחב ד'. ובאמת התוס' צידדו לפרש כן בדעת רש"י (שזהו הנ"מ לשיטתו בין מיעוט לסולם) אלא שדחו לזה דבגמ' ע"ח אבעיא לן חקק להשלים בכותל וכו', משמע דצריך רוחב. ובאמת הרמב"ם פי' הך אבעיא באו"א, ולדבריו אין מקור שסולם צריך רוחב ד' (והא דאמרו בגמ' ע"ז, סולם רחב ד' מכאן וכו', כנראה לא גריס לה הר"מ)

ה. דעת המג"א בסי' שע"ב י"ז, דכפה ספל למעט ולא ביטלו, אינו משתמש אלא כנגד המיעוט, והא דעשה איצטבא ממהני להשתמש בכל הכותל, זהו דווקא כשביטלה לקרקע (ועיקר דבריו צ"ע והאחרונים תמהו עליו) ובסולם המגיע לראש הכותל, פשוט דמהני להשתמש בכל הכותל ואף לערב יחד, אע"פ שלא ביטלו, וסגי במה שאינו ניטל בשבת.

ויל"ע מהו גדר החילוק בין דין סולם לדין מיעוט גובה הכותל, ועוד יל"ע מהו החסרון דמיעוט באויר דלא שמיה מיעוט, והרי ע"י המיעוט ניחא תשמישתיה לעלות על הכותל.

ועוד יל"ע בהא דצריך שיגיע הסולם עד ראש הכותל, דנראה מד' הגמ' דהיינו אפי' באופן שהמרחק בין השליבה העליונה לכותל הוא כשיעור המרחק בין שליבה לשליבה של הסולם, וצ"ע דמאי גרע ראש הכותל משליבות הסולם. והרי יכול לעלות מן הסולם עד ראש הכותל, כמו שעולה משליבה לשליבה.

ולכאן נראה דהא דבעינן שיגיע הסולם עד ראש הכותל, אי"ז רק משום דאל"כ לא ניחא תשמישתיה לעלות ממנו על הכותל. אלא דכל ענין הפתח דסולם הוא שיש כאן מעבר שאפשר לעבור מעל גובה המחיצה, ואינו נתקל כלל במחיצה. ומשו"ה כל שאין הסולם מגיע עד ראש הכותל, והעולה על הסולם צריך עדיין לדלג ע"ג המחיצה, אין הסולם מבטל את המחיצה. ולפי"ז צ"ל דהא דמהני מיעוט שאינו מגיע עד ראש הכותל, אי"ז בתורת סולם אלא הוא דין אחר.

א. מבו' בגמ' ע"ז ע"א, דכותל שבין ב' חצירות שדינו דאסור לשניהם, אם בא למעטו ע"י מיעוט ד"ט תחתיו ממעט, וכן כפה ספל ממעט. ושם בע"ב מבו' דאיצטבא ע"ג איצטבא הוי מיעוט, וכן סולם ששליבותיו פורחות מהני למעט. ועוד מבואר בגמ' דסולם צורי ממעט, וכן אם הנח סולם רחב ד' מכאן ומכאן מערבין אחד.

והנה מבואר בסוגיין שאם עשה איצטבא מהני למעט, אע"פ שאינה מגעת עד ראש הכותל, אבל סולם צריך שיגיע עד ראש הכותל. והתוס' כתבו דמיעוט צריך שיהיה ד' על ד', וכ"כ עוד ראשונים, אבל שי' רש"י דסגי באורך ד'. ולכאן דין מיעוט ודין סולם הם ב' ענינים חלוקים, ומצינו עוד כמה חילוקי דינים ביניהם. א. דהנה במיעוט דעת רש"י ותוס' דמיעוט באויר לאו שמיה מיעוט, ומה"ט באיצטבא ובסולם צריך שלא יהיה בין השליבה העליונה לתחתונה ג'. אבל בסולם מפורש בתוס' דאף אם יש בין שליבה לשליבה ג' מהני (שהרי התוס' צידדו לפרש דלדעת רש"י הנ"מ בין סולם למיעוט היא ככה"ג שאין ג' בין השליבות, אלא שכ' דדוחק לאוקמי דווקא ככה"ג, וברא"ש פי' בדעת רש"י דבאמת זהו הנ"מ בין סולם למיעוט) וכן מבו' ברש"י ריש ע"ח, שכתב דבזיו שעשה לו סולם כל שהוא צריך שלא יהיה בין שליבה לשליבה ג'. ומשמע דהיינו דווקא התם, שהסולם אינו מועיל בתורת פתח דסולם (שהרי אינו רחב ד') אלא רק שהוא נעשה דרגא לזיו שלא יהיה מיעוט באויר, אבל סולם רחב ד' מהני אף ביותר מג' בין השליבות (והחזו"א צידד דל"ח סולם ביותר מג' בין השליבות, וצ"ע בדברי הראשונים מפורש דמהני)

ב. שיטת המהר"ם שהובא ברא"ש ושאר, דמיעוט לא מהני לערב אחד, אלא רק להתיר את ראש הכותל, ודווקא סולם המגיע לראש הכותל מהני לערב.

ג. שיטת ר"ת דמיעוט צריך שיהיה קבוע משאי"כ סולם.

ד. הרמב"ם לא הזכיר בסולם דצריך רוחב ד', והעצ"א ועוד דקדקו מדבריו דס"ל שבאמת

כקרקע) מ"מ מיעוט עושה את הכותל עצמו, לכותל שאינו מונע את המעבר. וזהו החילוק בין מיעוט לסולם, דבסולם בעינין שיגיע עד ראש הכותל, דכל שצריך לדלג ע"ג הכותל, ואין כאן מעבר ע"ג המחיצה, ל"ח פתח. משאי"כ במיעוט, שהכותל עצמו נעשה ככותל שאינו מונע את המעבר.

ובזה יש לבאר הא דבמיעוט צריך שלא יהיה באויר, דדוקא היכא שיש שייכות בין המיעוט לקרקע דייני' שנתמעט גובה הכותל עצמו מ'.

והנה בגמ' ע"ח מבואר דקשין מכאן ומכאן מצטרפין להשלים הסולם לרוחב ד', והטעם מבו' ברש"י שמשתמש לאחוז בהם. והיינו דלא רק מקום העמידה מצטרף, אלא גם מקום אחיזת היד. וכ"כ הפו' דגם עמודי הסולם שבצדדים מצטרפין לרוחב ד'. ולכאו' נראה פשוט, דכ"ז הוא דווקא היכא דמועיל מדין סולם שמגיע עד ראש הכותל. אבל היכא דלא מהני בתורת סולם, אלא בתורת מיעוט, צריך שיהיה דווקא מקום העמידה רחב ד', ואין מקום האחיזה מצטרף. והטעם בזה, דבסולם לא נעשה פתח בכותל עצמו, אלא הסולם הוא הפתח, ומשו"ה כל שהוא מכלל הסולם ה"ז מצטרף לשיעור פתח. משאי"כ במיעוט, דהמיעוט עצמו אינו הפתח, אלא שעל ידו נעשה הכותל לכותל שאינו מונע את המעבר והוי פתח, וממילא פשוט דרק חלק הכותל שכנגד מקום העמידה חשיב כפתח (וכ"ז לדעת רש"י, אבל להתוס' דצריך דע"ד כדי שיהיה נח לעמוד עליו א"צ לזה, ופשיטא שרק מקום העמידה מצטרף)

ב. והנה דעת מהר"ם דמיעוט מהני רק להתיר את תשמיש הכותל, ולא לערב אחד, ויל"ע בגדר הדבר. והנה בשו"ע כתב שאם עשה איצטבא מהני להתיר את הכותל, ולא מהני לערב אחד אלא א"כ מגעת עד ראש הכותל. ומשמע דאיצטבא גבוהה המגעת עד ראש הכותל מהני גם לערב אחד. וכ"כ המ"ב לענין זיו, דאם מגיע תוך ג' לראש הכותל מהני לערב אחד. ולכאו' ביאור דבריהם, דכל שמגיע עד ראש הכותל מהני מתורת סולם, שהרי כל החסרון באיצטבא (דל"ח כסולם) זהו משום שאינו מגיע עד ראש הכותל.

ובחזו"א תמה בזה, דהא פשוט שיש שיעור למרחק בין השליכות, דצריך שיהיה כדרך הסולמות, ואם יש רק שליכה אחת בגובה ט'

ולשיטת התוס' דצריך שיהיה המיעוט ד' על ד', י"ל לכאו' דגדר הפתח דמיעוט היינו דדנים שהמיעוט הוא כקרקע הרשות, ונמצא שאין כאן מחיצה גבוה י' מקרקע הרשות. וכ"כ התור"פ וז"ל "וכיון שיש בו דע"ד הוא חשיבות חצר שאין הכותל גבוה עשרה שם, והו"ל כפתח ביניהם" ובהמשך דבריו הקשה דא"כ היאך מערבין שניים, ותי' דכיון שנשאר מן הצדדים כותל גבוה י' הוי פתח ולא פרצה, ומבו' בדבריו דבאמת אם היה המיעוט במילואו או יותר מ' הוי פרצה, והיינו משום דחשיב כליכא כותל עשרה.

ובד' התור"פ משמע שבא להשיב בזה על מש"כ המהר"ם, דלא מהני מיעוט לערב אחד. ונראה מזה שנקט דטעמא דמהר"ם הוא משום דלערב אחד צריך שתבטל המחיצה שבמקום הפתח (וכמבו' ברש"י בריש פרקין, דהא דלא מהני חלון למטה מ' זהו משום דאיכא מחיצה גמורה תחתיו) וזהו שכתב לבאר דבאמת ע"י מיעוט בטילה המחיצה.

וכן נראה לכאו' בד' התה"ד בסי' ע"ד שכתב שאפשר לבטל מחיצה ע"י שיניח עפר סמוך לה, ובבהגר"א בסי' שנ"ח נקט דמקור דברי התה"ד הוא מסוגיין. ולכאו' היינו ג"כ משום דחשבי' כאילו מקום העפר הוא קרקע הרשות, ונמצא שאין כאן כותל גבוה י"ט מן הקרקע.

אמנם בדעת רש"י דמיעוט א"צ שיהיה דע"ד, לכאו' א"א לפרש דדייני' ליה כקרקע הרשות, שהרי אין כאן מקום חשוב ד"ט (ויל"ע, דאולי י"ל דכיון שאינו באויר ה"ז מצטרף עם שאר קרקע הרשות, וכמו קרקע עקומה דודאי מצטרף הכל) וגם בדברי התוס' משמע דהא דהצריכו דע"ד, זהו רק כדי שיהיה ניחא תשמישו לעלות ממנו לראש הכותל.

וא"ל דבאמת לשיטת רש"י ותוס' דין מיעוט ודין סולם הכל ענין אחד, דהא חזי' דבמיעוט צריך שלא יהיה באויר, משאי"כ בסולם.

ונראה דלדעת כל הראשונים חלוק טובא מיעוט מסולם, דענין סולם היינו דכל שיש מעבר ע"ג המחיצה לא מהני המחיצה. משאי"כ מיעוט שענינו לבטל את גובה הכותל, שאין הכותל מעכב את המעבר כיון שיש לו מיעוט. ואף שגם במיעוט אין גובה הכותל בטל באמת (שהרי המיעוט אינו

מיעוט באויר לכאו' זהו רק משום שאינו מגיע עד ראש הכותל ול"ח סולם, משאי"כ אם מגיע עד ראש הכותל דמהני כמו סולם שאין בזה חסרון דמיעוט באויר.

ולכאו' מבואר מדבריהם, דהא דמהני זיז הסמוך לראש הכותל לערב אחד, אי"ז מתורת סולם, דבאמת כל שאינו כדרך הסולמות ל"ח כלל סולם. אלא דבמיעוט כזה המגיע עד ראש הכותל, מודה המהר"ם דמהני בתורת מיעוט גם לענין זה שיוכלו לערב אחד. ובביאור הדברים י"ל, דמש"כ המהר"ם דמיעוט לא מהני לערב אחד, אי"ז גריעותא בדין מיעוט, אלא שהוא דין מסויים דלערב אחד צריך שיגיע עד ראש הכותל, דאל"כ לא ניחא תשמישתא כ"כ. ומשו"ה כל שמגיע המיעוט עד ראש הכותל, שפיר מהני גם לערב אחד.

טפחים (כמו באיצטבא שעד ראש הכותל) אי"ז סולם. ולכאו' יש להוכיח כן מהגמ', שדנו חקק להשלים בכותל בכמה, ופרש"י דחוקק להשלים רוחב השליבות לד'. ומשמעות הגמ' שצריך לחוקק בכל שליבה (וכל האבעיא היא רק על היכן צריך לחוקק בגובה הכותל) ולכאו' הו"ל למימר שא"צ כלל לחוקק את כל השליבות, אלא רק שליבה אחת בתוך י"ט (ואם הכותל גבוה כ', יחוקק עוד שליבה) ודי בזה. ובע"כ, דלא סגי בסולם שאין בין שליבותיו י"ט, אלא צריך שיהיה כדרך הסולמות.

ובאמת העירו דבדברי הגר"ז והמ"ב שכתבו דזיז הסמוך לראש הכותל מהני גם לערב אחד, משמע דמיירי דווקא בזיז שעשה תחתיו סולם כל דהו (אלא דגם בכה"ג אינו מועיל לערב אחד דקי"ל כמהר"ם, וע"ז כתבו דאם מגיע לראש הכותל מהני) ולפנ"ר הדברים צ"ע, דהא דבעינן שלא יהיה

סימן מא

בדין חריץ שמויעטו בדבר שאינו ניטל בשבת ובדין קביעות בסולם

דניחא תשמישתיה לעבור מזל"ז מערבין אחד (ומ"מ בנתן נסר רחב מי' או במילואו דנעשה כפרוץ, לכאו' בעינן דווקא שיבטלו שם, דלא עדיף ממיעטו בעפר, וכ"כ הגר"ז סי' שע"ב ס"כ)

ולפי"ז נמצא דה"ה לגבי חריץ שמלאהו בדבר שאינו ניטל בשבת, דכל הא דפליגי אמוראי בסוגיין אם מהני בתורת ביטול, זהו רק לענין זה שאין מערבין שנים. אבל כו"ע מודו דמערבין אחד, דהוי כסולם שאינו ניטל בשבת.

ולכאו' זהו כוונת התוס' בדף פ"ד, דאע"פ שעפר ועתיד לפנותו לא חייץ לענין חריץ, מ"מ פירות טבל שאין ניטלין בשבת מהני למעט את גובה הבור לעשותו כתשמיש פתח, כמו כפה ספל דאמר לעיל דממעט.

ובתוס' ע"ז ע"ב הביאו את פי' ר"ת שכ' דגם סולם ארעי מהני כשמגיע עד ראש הכותל, וכתבו להקשות ע"ז וז"ל "ועוד שאינו קבוע כיון דניטל בשבת אפי' מגיע עד ראש הכותל אין לו להועיל כמו חריץ שבין שתי חצירות דתנן לקמן אפי' מלא קש או תבן מערבין שנים ואין מערבין אחד לפי שאין קבוע שם ועתיד ליטלו" ולכאו' כוונתם להוכיח מהא דלא מהני התם התבן עכ"פ בתורת סולם לערב אחד, כיון שאפשר לעבור עליו מחצר לחצר (ודמי לסולם המגיע עד ראש הכותל) ובע"כ דסולם הניטל בשבת ואינו קבוע לא מהני כלל. וזהו שכתבו דכיון דניטל בשבת אין לו להועיל, אבל אם היה אינו ניטל בשבת היה מועיל אע"פ שעתיד ליטלו, וכמשנ"ת.

וכ"כ בשו"ע הגר"ז סי' שע"ב סעיף י"ט, דאם נתמעט החריץ בדבר שאינו ניטל בשבת, יכולים לערב אחד אע"פ שעתיד לפנותו ולא ביטלו שם, וצייץ ע"ז לדברי התוס' בדף פ"ד (ולענין דבר הניטל בשבת, וביטלו שם לשבת אחת, מבו' בד' הגר"ז שזה תלוי במחלוקת הפוסקים אם לדינא קי"ל דסגי בביטול לשבת אחת, וגם בזה כתב דאזלי' בעירובין להקל, וזה ע"פ מה שנקט הגר"ז בכ"ד, דגם לדעת הסוברים דסגי בביטול לשבת אחת, מ"מ לא סגי באיסור לחוד, וצריך לבטלו שם בפירוש לשבת. ועכ"פ מבואר בדבריו דבדבר

מתני' ע"ח ב' חריץ שבין ב' חצירות וכו' מערבין שנים ואין מערבין אחד, אפילו מלא קש או תבן, מלא עפר או צרורות אחד ואין מערבין שנים, ובגמ' נאמרו ג' דרכים בהא דמהני סתימת עפר וצרורות אע"פ שלא ביטלם שם, דלרב אסי אתיא מתני' כר' יוסי דס"ל דבעפר סתם א"צ ביטול, לר"ה בריה דר"י הטעם משום דדבר שאסור ליטלו בשבת בטל, ולרב אשי היינו משום דחריץ למטיימיה קאי.

והנה לענין סולם שדינו כפתח מבואר בגמ' ע"ז ע"ב דבעינן דווקא סולם קבוע ולא ארעי, ובגמ' ע"ז ע"ב מבו' דסולם מצרי אינו ממעט, משום דהו"ל דבר הניטל בשבת, וכן מבואר שם דכפה ספל למעט את הכותל צריך שיהיה באופן שאינו ניטל בשבת. ומשמעות הדברים דבזה סגי לכו"ע וא"צ ביטול (אף למ"ד דגם דבר שאינו ניטל בשבת לא בטיל כשלא ביטלו להדיא) וברשב"א כתב ע"פ הירושלמי דווקא בכלים צריך שיהיה דבר שאינו ניטל בשבת, דחיישינן שמא יטלנו משם. אבל בדבר שאינו כלי (כגון אבנים ולבנים) סגי במה שמייחדו למיעוט, וכן לענין סולם סגי בייחוד. והא דאמרו בגמ' דסולם מצרי אינו ממעט משום דהוי דבר הניטל בשבת, זהו היכא שלא ייחדו. והריטב"א פליג וס"ל דלדעת הבבלי גם סולם כיון שדרכו לינטל ממקום למקום דינו ככלי דדוקא אם אינו ניטל בשבת ממעט. ועכ"פ סולם כבד מהני לכו"ע כיון שכבדו קובעו כמבו' בגמ' (אך הראשו' הביאו בשם הראב"ד שהכוונה דמחמת קובעו חשיב מוקצה)

ועכ"פ מבואר לכאו', דלענין דין סולם תורת פתח עליו, א"צ שיהיה תורת ביטול על הסולם, אלא סגי במה שהוא קבוע ומיוחד שם לשבת זו, ומשו"ה סגי במה שאינו ניטל בשבת, או שייחדו, או שכובדו קובעו. והטעם בזה פשוט, דהא דבעינן ביטול זהו דווקא לגבי סתימת החריץ, שאנו באים לדון שהמחיצה כמאן דליתא. משא"כ לענין סולם שענינו דכל דניחא תשמישתא לעבור ע"ג המחיצה, חשיב כפתח ומערבין אחד (ומ"מ צריך שיהיה סולם קבוע, שאם הפתח הוא רק בדרך ארעי ל"ח כלל כפתח, ופשוט) ולכאו' ה"ה בחריץ שנתן עליו נסר ולא ביטלו שם, דלא גרע מסולם, דכיון

מעלייתא א"כ צריכים לערב אחד ולא ב' כיון שהוא פרוץ במילואו, ואם ל"ח כסתימה, מ"ט יכולים לערב אחד (והביא שכן תמה החכם מהר"ש אליאון ע"ד הכנס"י הנ"ל) ולכן פירש בדברי התוס' באו"א, שאין כוונתם דנעשה כפתח גמור לערב אחד, אלא רק דחשיב כתשמישו בנחת (ומשו"ה בסוגיא התם דפ"ד נותנים את הבור לבני מרפסת) והשגתו על הכנ"י צ"ע, דהא הכא אין אנו דנים משום סתימה, אלא דהפירות חשיבי כסולם ונסר כיון שאפשר לעבור עליהם מחצר לחצר, וכמו שדימו התוס' להא דכפה ספל.

אמנם המעיין היטב בדברי העצ"א שם באות א', יראה שכתב שם להדיא דאה"נ אם ממלא את כל גובה החריץ בפירות שאין ניטלין בשבת מהני גם לערב אחד, דכיון דניחא תשמישתיה הוי כפתח. וכל דבריו הם משום שנקט דד' התוס' אמורים דווקא כשמיעט רק מקצת מגובה הבור, ובכה"ג ס"ל דלא שייך דין סולם לעשותו כפתח לערב אחד, דהא קי"ל דסולם שאינו מגיע עד ראש הכותל מהני רק להחשב כתשמיש נחת, ולא לערב אחד. ומשו"ה ס"ל דכל הא דמהני לערב אחד, זהו רק אם נדון שנתמעט עי"ז החריץ ונעשה כמאן דליתא¹⁰ (ועי"ש מה שפי"ז בדברי הרמב"ם)

אמנם הקר"א בדף ע"ח נקט דמש"כ התוס' בדף פ"ד דפירות שאינן ניטלים בשבת מהני לכו"ע, היינו רק לענין זה שנעשה כתשמישו בנחת, אבל ל"ח כפתח לערב אחד (ופירש דמה שדימו התוס' דהא דכפה ספל, היינו משום דס"ל דגם זה הוא רק לעשות תשמישו בנחת ולא לערב אחד, כשיטת המהר"ם) ובכ"ד שם מבואר שאין כוונתו למשנ"ת בדעת העצ"א.

ולשיטתו צ"ע, דמאי שנא חריץ המלא פירות שאפשר לעבור עליהם, מחריץ שנתן עליו נסר דלכאו' פשוט דמהני אף כשלא ביטלו שם, דלא גרע מסולם דמהני גם בלא ביטול (ואולי הקר"א נקט דבאמת גם בסולם בעינן ביטול כדי

שאינו ניטל בשבת אי"ז משום דאזלינן לקולא, אלא דלכו"ע כשאינו ניטל בשבת סגי בזה לעשות (פתח)

וכ"כ החזו"א סי' צ"ז אות א' ב', דמיעוט בפירות שאינן ניטלים בשבת ודאי מהני בתורת סולם.

ויש להעיר בזה, דהנה התוס' במתני' כתבו ז"ל "בקש ותבן הניטלין בשבת איירי וכו'", דהא אמר בגמ' דאפילו ארנקי מבטל איניש" ומשמע בדבריהם, דרק להך מ"ד דס"ל דאפילו ארנקי מבטל איניש, צריך להעמיד מתני' בניטל בשבת. אבל לאינך אמוראי (דס"ל דאין ניטל בשבת אי"ז ביטול) א"צ לזה, וצ"ע, דהא בהכרח לכו"ע מיירי בניטל בשבת, דאל"כ יועיל בתורת סולם, וכמש"כ התוס' בדף ע"ז, וצ"ל דכוונת התוס' רק להוכיח דמיירי בהכי. אמנם יותר מזה יל"ע בד' הרשב"א שכ' ז"ל "לפום מאי דיהיב טעמא רב הונא בריה דרב יהושע במלא עפר וצורורות הנח לאיסור שבת דאפילו ארנקי נמי מבטיל ליה, הכא בתבן וקש הראוי למאכל בהמה דמותר לטלטלו ולפיכך לא הוי סתימה" ומשמע דלאינך אמוראי מיירי שפיר גם בתבן שאין ראוי למאכל בהמה, וצ"ע.

ויל"ע עוד בל' הרמ"א, שכתב בסעיף י"ז על הדין דנסר רחב ד' מהני לערב אחד, וז"ל "וה"ה אם מילאו ברוחב ד' בדבר המבטלו שם" וצ"ע דהכא מיירי לענין לערב אחד, ובזה א"צ ביטול (דהוי ממש כמו נסר) וצ"ל דדברי הרמ"א מיירי בדבר הניטל בשבת, ומשו"ה לא מהני אם לא ביטלו, ובאמת הגר"ז עמד בזה והוסיף על ל' הרמ"א ז"ל "אפילו לשבת אחת או בדבר שאינו ניטל בשבת"

והנה בעצ"א סק"מ אות ה', הביא בשם הכנסת יחזקאל שפי' בדברי התוס' כהנ"ל (דפירות שאינם ניטלין בשבת מהני להחשב כפתח לערב אחד) והשיג עליו, דממנ"פ אם הוי סתימה

¹⁰ ונתחדש בדבריו דחריץ שנתמעט דמי לדינא דמהר"ם, ולכאו' יל"ד בזה, דדברי המהר"ם הם בכה"ג שצריך לעלות על המיעוט ומשם לעלות על הכותל, ובזה כיון דלא ניחא תשמישתיה כ"כ א"א לערב אחד. אבל בחריץ שמיעט את כולו, הוי ניחא תשמישתיה ממש כמו חריץ שאינו גבוה י' (אלא שבדיני מחיצה לא בטלה המחיצה כיון שלא ביטלו) וזה דומה למי שימלא את כל שטח החצר בפירות ועי"ז יתמעט גובה הכותל, דלכאו' יל"ד דמודה בזה מהר"ם דמערבין אחד. והנה נתבאר לעיל בענין סולם, די"ל דטעמא דמהר"ם הוא משום שלענין פתח לערב אחד צריך שתבטל המחיצה, וכן משמע בד' תור"פ, ולפי"ז ניחא דהכא כיון שלא בטלה המחיצה לא מהני הא דניחא תשמישתיה. אמנם בעיקר הדברים אכתי צ"ע היאך נקט בדעת התוס' כשיטת מהר"ם, והרי התוס' בדף ע"ז טרחו למצוא חילוקים בין סולם המגיע לראש הכותל, לאיצטבא שאינו עד ראש הכותל, ואי ס"ל כמהר"ם הו"ל ליישב דזה מהני אפי' לערב אחד, וצ"ע.

באמת כפה ספל מהני להשתמש כנגדו, וא"כ מ"ט לא מהני להשתמש בכל הכותל.

ולכאו' מבואר מזה, שהמג"א פירש דמש"כ התוס' דדבר שאינו ניטל בשבת מהני להחשב כפתח, היינו רק דחשיב כתשמיש נחת, ול"ח כפתח לערב אחד (וכמו שפי' הקר"א) אלא שחידש עוד דכ"ז מהני רק להשתמש כנגדו, אבל להתיר את תשמיש כל הכותל צריך להחשב כפתח לכל הכותל, ולזה בעיני דווקא ביטול, דכל שלא ביטלו שם ל"ח כפתח.

אמנם לאחר העיון נראה שאי"ז כוונת המג"א, ויש לבאר את דבריו בפשיטות, דהנה מבואר בראשונים דמיעוט שאינו מגיע עד ראש הכותל גרע מסולם, ולא מהני בתורת סולם. ונתבאר לעיל (סימן מ') די"ל דגדר הפתח דמיעוט אינו משום שאפשר לעבור ע"ג הכותל, אלא דהמיעוט חשיב כקרקע הרשות וממילא הכותל אינו גבוה י"ט. ונראה שזהו דעת המג"א, ומשו"ה נקט דדין מיעוט דומה לסתימת חריץ, שצריך שיחשב המיעוט כקרקע הרשות. ובזה מתיישב היטב מש"כ ללמוד דלא מהני מיעוט בלא ביטול, מהא דסעיף ט"ז, דלסתימת חריץ בעיני דווקא ביטול. דאע"פ שבחריץ שסתם כולו בפירות יתכן שמערבין אחד, דלא גריעי הפירות מנסר ומסולם, מ"מ בספל כה"ג לא מהני, כיון שצריך לדון כאילו קרקע הרשות היא במקום הספל.

ועתה יל"ע בכ"ז בדברי המ"ב, דהנה הרמ"א בסעיף ט"ז ציין לעיין לעיל סי' שנ"ח, ובמ"ב פי' כוונתו דשם הביא ב' דעות אם עפר שביטלו לשבת אחת ועתיד לפנותו אח"כ אם חשיב ביטול. וכתב דלדינא נראה דכיון שהוא דברי סופרים יש לסמוך להקל, ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין שנים. וצ"ע, דלענין זה שיוכלו לערב יחד א"צ כלל להקל בדברי סופרים, דכיון שאין העפר ניטל בשבת לכו"ע חשיב כסולם לערב אחד, וא"צ בזה כלל לדין ביטול. ולכאו' נראה מזה שהמ"ב נקט דמש"כ התוס' דמלאהו בפירות חשיב כפתח לכו"ע, זהו רק לענין תשמיש נחת וכפי' הקר"א. אמנם צ"ע דמאי שנא מסולם, ובשעה צ

לערב אחד, והא דמהני סולם קבוע אע"פ שלא ביטלו, היינו רק לענין דחשיב כתשמיש נחת לזה (שעשה סולם)

ושו"ר בעזהש"ת בתשו' החכם מהר"ש אליאון שהובא בשו"ת כנסת יחזקאל (סימן ב') שג"כ פירש דדברי התוס' הם רק לענין זה דחשיב כתשמיש נחת, ולא לערב אחד. ולפי"ז נקט דחריץ שמלאהו בקש ותבן שאינם ניטלין בשבת, אין מערבין אחד. ובתו"ד שם כתב דלא דמי לנסר דמהני לערב אחד (אע"פ שלא ביטלו שם) דנסר ניחא תשמישתיה לעבור עליו, משאי"כ קש ותבן דלא ניחא לעבור עליהם. ומבו' בדבריו, דהא דמילוי פירות לא מהני כמו סולם, זהו משום שבאמת לא ניחא כ"כ לעבור עליהם כמו סולם, ומשו"ה כל הא דמהני זהו רק היכא שביטלם שם, דבכה"ג כיון שהחריץ נחשב כסתום לא אכפ"ל בהא דלא ניחא תשמישתיה^ס (דה"ז כמקום שהקרקע רכה ולא ניחא לעבור עליה, דודאי ל"ח כמחיצה)

ובדברי המג"א היה נראה לכאו' שפי' ג"כ כהקר"א, דהנה הטור והשו"ע (ס"י) כתבו שאם כפה ספל מותר להשתמש כנגד המיעוט, והב"ח ושאר אחרונים הגיהו דמותר אפי' שלא כנגד המיעוט, דמאי שנא מאיצטבא דמהני אפי' שלא כנגד המיעוט (דנעשה עי"ז כל הכותל כתשמיש נחת) וכמבו' בגמרא ע"ז ע"א. אבל המג"א (סקי"ז) כתב לפרש את הגירסא שלפנינו, דהטור ושו"ע ס"ל דכיון דלא מבטל ליה לספל התם לא מהני לכל הכותל, וציין לסעיף ט"ז (ששם נתבאר הדין דחריץ שמלאהו בתבן וכו')

ולכאו' כוונתו, דהתם מבואר דאף דבר שאינו ניטל בשבת, אם לא ביטלו אינו מבטל את החריץ, וה"ה כאן דספל שלא ביטלו, לא מהני להחשב פתח לכל הכותל. אמנם הדברים צ"ע, דהא דווקא לענין ביטול המחיצה לא מהני דבר שאינו ניטל בשבת, אבל לענין זה שיחשב תשמישו בנחת שפיר מהני כל דבר שאינו ניטל בשבת, וכמבו' בתוס' בדף פ"ד, וגדולה מזו, שהרי כל מקור דברי התוס' לזה הוא מדינא דכפה ספל, והמג"א עצמו בסק"ז הביא את דברי התוס'. ועוד צ"ע, דהא

^ס אמנם לכאו' מפורש לא כן בדברי התוס' ע"ז ע"ב שכתבו להוכיח דסולם ארעי לא מהני, מהא דחריץ שמלאהו תבן אין מערבין אחד, ואם תבן ל"ח כסולם הרי לק"מ, וצ"ע.

חריץ שבין ב' חצירות לא מהני אלא דווקא אם ביטלו שם (כקו' התוס' ע"ח ע"ב) וכתב ליישב ז"ל "דלענין עירוב רשותא מידי דקובעתא בעינן כדאמרין החלון [שבין] שתי חצרות גבוה עשרה דצריך סולם קבוע להתירו ולא סגי בסולם עראי" ומבואר בדבריו, דדין קביעות בסולם שוה לדין ביטול החריץ בעפר. ולכאור' זה דלא ככל משנת' לעיל, דלענין סולם סגי באינו ניטל בשבת, אלא גם בסולם צריך ביטול.

בהא דנסר חשיב כפתח

בעיקר הדין דנסר חשיב כפתח, יל"ע אם זהו משום דניחא תשמיתיה לעבור עליו ודמי לסולם, דאע"פ שיש כאן מחיצה, מ"מ כיון שאפשר לעבור עליו בטלה המחיצה. או"ד שהנסר נעשה כקרקע הרשות, וממילא אין כאן חריץ כלל, דה"ז כמערה שאינה חוצצת בין הרשויות (ואף שכ' הרשב"א בדף מ"ב דגג המערה רה"י משום גו"א, מ"מ נתבאר לעיל סימן ל"ט, דלא מהני הגו"א אלא כלפי המקום שלמטה יש לו מחיצות) והנה בדברי הרמב"ם והאחרונים מבואר דנסר ע"פ כולו או ביותר מ"י חשיב כפרצה, ולכאור' זה אינו מדין סולם, דהא סולם תורת מחיצה עליו להקל, אלא דהכא גרע משום שנעשה כקרקע הרשות. ולכאור' שני הטעמים אמת, ונסר מהני גם מתורת סולם, דלא גרע מסולם, וגם משום שנעשה כקרקע הרשות. אלא דהא דחשבינן ליה כקרקע זהו דווקא היכא שביטלו שם, וכ"כ הגר"ז שהובא לעיל, דהא דנסר חשיב פרצה זהו דווקא כשביטלו שם.

ולכאור' נ"מ בזה, דהנה בטעם הא דנסר פחות מד"ט ל"ח פתח, כתב המאירי שהוא משום דלא ניחא תשמיתיה לעבור עליו (וכן מוכח לדעת הרמב"ם דס"ל דסולם א"צ רוחב ד"ט) ולכאור' הך חסרון הוא רק דל"ח כפתח, אבל גם חריץ פחות מד' נחשב כקרקע ומבטל את החקק. ונ"מ בזה, שאם יש הרבה נסרים שכל אחד פחות מד', באופן שנעשה הפרוץ מרובה על העומד, נמצא דבטלה מחיצת החריץ ומערבין אחד ולא שניים (כמו חצר שיש הרבה חלונות פחות מד' בפמ"ר, דאע"פ שאין כאן פתח, מ"מ גם מחיצה אין כאן) אמנם יל"ד דכל שהנסר אינו רחב ד"ט ואין עליו שיעור מקום, ל"ח כקרקע הרשות.

ויל"ד עוד נ"מ, בנסר רחב י' אמות שיש ע"ג סריגות שאין ביניהם ד"ט, דנמצא שאין כאן

ס"ק מ"ב מפורש דסולם מהני לערב אחד, אע"פ שעתידי ליתלו אחר השבת, וא"צ ביטול, וצ"ע.

עוד בדין קביעות בסולם

א. הרשב"א בעבוה"ק שער ג' אות י' כתב לענין גג הסמוך לרה"ר, דאמרי' להלן פ"ד שעושה לו סולם קבוע. דצריך שיהיה קבוע גם לימות החול, אבל אם קבוע לשבתות ולא לחול ל"ח קבוע. ולפ"ר הך דינא הוא דווקא בגג הסמוך לרה"ר, שאמרו שם בגמ' דכל שמסלק לפעמים את הסולם לא מהני, אבל לענין פתח בין ב' חצירות סגי במה שקבוע שם לשבת, וכמבואר בסוגיין דסגי באינו ניטל בשבת, או שכובדו קובעו. אמנם לענין לול פתוח בין בית לעליה כ' הרשב"א (שער ד' אות ה') ז"ל "ואפילו סולם ארעי הנתון שם לעיתים לשבתות אין צריך" ומשמע דסולם קבוע הנצרך לפתח בין ב' חצירות הוא ג"כ כשקבוע שם בין לחול ובין לשבת, וצ"ע.

ושם באות ט"ו כתב לענין סולם בין ב' חצירות וז"ל "באיזה סולם אמרו בסולם הצורי, אבל סולם המצרי אינו ממעט לפי שהוא קל להטלטל ואינו קבוע ושמה יטלטלנו משם בשבת" ומבואר בדבריו, דהא דצריך שיהיה כובדו קובעו, זהו רק משום החשש שמא יטלטלנו משם בשבת. ולכאור' זה דלא כמש"כ בחידושי בדף ע"ז, דבדבריו שם מבואר שהחשש שמא יטלו בשבת, הוא רק בכלים, אבל בסולם ליכא לחשש זה, ומשו"ה סגי ביחוד. והא דבעינן סולם שכובדו קובעו, זהו דווקא כשלא יחדו. ולפי"ז לכאור' הא דבעינן שיהיה כובדו קובעו, אי"ז משום החשש שמא יטלנו בשבת, אלא כדי שיחשב שהוא קבוע שם (ואולי כל הדין דצריך ייחוד זהו רק כדי שלא יבא ליטלו בשבת, ולא משמע כן) ובע"כ דבעבוה"ק חזר בו וס"ל כמש"כ הריטב"א שם, דלדעת הבבלי אף כשייחדו צריך ג"כ שלא יהיה ניטל בשבת, וכן נראה גם ממה שלא הזכיר שגם סולם מצרי ממעט היכא שייחדו לכך.

ולפי"ז יל"ד דסולם צריך ביטול גמור שיהיה קבוע שם כמו חריץ שמלאהו עפר, והא דמבואר בגמ' דבעינן שיהיה אינו ניטל בשבת, זהו עוד דין דגם כשביטלו שם לא סגי בזה דחיישי' שמא יטלנו, וצ"ע.

ב. הר"ן בשבת ק' הקשה על הא דאמרי' התם דפירות מבטלין מחיצה, מהא דלגבי

ולכאוי כוונת החת"ס, דקרח ל"ח כסתימת החריץ כיון שדינו כמים, ומ"מ היה ראוי שיבטל את החריץ משום דדמי לנסר כיון שאפשר לעבור עליו. וע"ז הוא שכתב דכיון דלא ניחא תשמישתיה לא דמי לנסר, ולפי"ז צ"ל דנסר עדיף מסולם, דסולם אע"פ שאפשר לעבור עליו מ"מ אינו מבטל לגמרי את המחיצה, ותורת מחיצה עליו להקל, אבל נסר שהולכים עליו ביושר הרי הוא מבטל לגמרי את המחיצה. אמנם צ"ע, דא"כ מ"ט פירות שלא ביטלם אינם מבטלין את החריץ מדין נסר, דנהי שאין החריץ נעשה עי"ז כסתום, מ"מ תיפול"ל שאפשר לעבור עליהם, וצ"ע.

ובהמשך דבריו שם דן החת"ס בדין הגשר אם הוא מבטל את המחיצות, וכתב דגשר שהוא גבוה י' (ומתלקט י' מתוך ד') הוי הגשר עצמו מחיצה, והקשה ע"ז דמ"מ עוברים על הגשר ומאי שנא מנסר. ויל"ע בקושייתו, דשאני נסר דחשיב כקרקע שוה וממילא הוא מבטל את המחיצה, משא"כ הכא שהגשר עצמו חשיב כמוקף מחיצות (וה"ז כנסר שיש לו מחיצה) ולכאוי כוונתו ע"פ מה שנקט, דהא דנסר מבטל את מחיצת החריץ, זהו משום שאפשר לעבור עליו, ולא משום שנעשה כקרקע שוה, וממילא דלא אכפ"ל במה שיש מחיצה על הנסר. והחת"ס דחה דנסר חשיב כפתח, וגם פתח גורם הפסד לעירוב החצר, משא"כ לענין רה"י, דפתח חשיב מחיצה כמו צו"ה וכיו"ב. והדברים צ"ע, דהא גם בעירובי חצירות כל שדינו כפתח מערבין שניים, והיכא דהוי פרצה מערבין דווקא אחד. וכיון שכתבו הפוס' דנסר רחב מ' הוי פרצה, הרי מוכח מזה דגרע מפתח והוי פרצה, וה"ה לענין דיני רה"י, וצ"ע.

פתח ע"ג הנסר, ומ"מ אם הנסר מבטל את מחיצת החריץ, נמצא שאין כאן בכלל מחיצה.

אמנם מסתימת הדברים נראה דהא דנסר פחות מ' חשיב פתח, והא דנסר יותר מ' חשיב פרצה, הכל חד דינא הוא, וצ"ע.

והנה האחרונים האריכו לדון אם מים הנקרשים מבטלין מחיצה, וכן לענין גשרים, עי' ט"ז ומג"א סי' שס"ג. והנה בסוגיין מפורש שאם מלא החריץ בדבר הבטל שם, ה"ז מבטל את המחיצה, ולפי"ז ה"ה דקרח מבטל, אמנם האחרונים דנו אם קרח חשיב ביטול, כיון שסופו להתפשר (עי' ט"ז ואבהעו"ז שס"ג) ודין גשר הוא ממש כנסר, דמבו' ברמב"ם שאם נתנו על כל משך החריץ חשיב פרצה, וכתב הב"ח דה"ה ביותר מ' אמות, והביאו המג"א ס"ק כ"ט, וא"כ ה"ה גשר, וכ"כ בשו"ת נובי"ת סי' מ"ב, ועי' חזו"א סי' צ"ז מש"כ להשיג ע"ד השערי ציון שהיקל בזה.

והנה החת"ס בסימן פ"ט כתב שכל מש"כ הפו' לאסור בנהרות הנקרשים, זהו רק במקום שיש מעבר לאנשים על הקרח, דבכה"ג דמי לנסר וחשיב כפרצה. אבל באופן דלא ניחא תשמישתיה לעבור עליו לא עדיף מאילו היו המים נוזלים שם שגם אז ראוי לשמש כמה דברים, ומ"מ כיון דלא ניחא תשמישתיה כתשמיש המבוי לא חששו לו, והביא שכ"כ בשאילת יעב"ץ דנהר אינו דומה לדגלי מדבר כיון שאין ראוי לחנות שם. ולכו' הדברים תמוהים מאוד, שהרי הנידון כאן משום שנעשה קרקע שוה ואין כאן מחיצות, וא"כ מה יועיל הא דלא ניחא תשמישתיה (ואטו אם יסתום כל החריץ בעפר ויתן ע"ג קרח, ג"כ ניחא דכיון לא ניחא תשמישתיה חשיב מחיצה)

סימן מב

בדין תשמיש דזריקה ושלשול

א. גמ' פ"ג ע"ב, לזה בשלשול ולזה בזריקה מאי אמר רב שניהם אסורין, ושמאל אמר נותנים אותו לזה שבשלשול שלזה תשמישו בנחת ולזה בקשה. ובגמ' מייטי ראייה לרב מהא דתנן אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו לא עירבו כל שגבוה י"ט למרפסת, וס"ד דמאי מרפסת בני עליות דהו"ל לזה בשלשול ולזה בזריקה, ואעפ"כ נותנים אותו למרפסת. ובתוס' הקשו מ"ט חשיב לבני מרפסת בשלשול, והרי הם יורדין מן העליות בסולם ומשתמשין במרפסת ובתל. ותירצו דסולם תורת מחיצה עליו, והוסיפו התוס' דהא דאמרינן להלן בשמעתין דבבאין בני תחתונה למלאות ע"י סולם הרי הם אסורין על העליונה, לאו משום דסולם חשיב כפתח לאסור, אלא דע"י סולם חשיב לבני תחתונה בנחת כמו שלשול, אבל כפתח לא חשיב.

אמנ' לכאו' זה אינו, דהא מבואר בסוגיין דהא דכותל וחרין שצידו אחד שוה לארץ נותנים אותו לזה ששוה לארץ זהו ג"כ מכח הא דתשמישו בנחת, ולא אמרינן דכיון שאין ביניהם מחיצה א"צ כלל לדין תשמישו בנחת. והדבר מבואר יותר בגמ' ע"ז ע"א, דס"ד שגם בחריץ שצידו אחד שוה לארץ נותנים אותו לשניהם, כיון דבעיתא תשמישתא והוא קשה לשניהם.

ב. והנה בעיקר הא דאמרו בסוגיין דחלון שבין ב' חצירות אסור לתרוייהו. יל"ע מאי קמ"ל בזה, ומאי שנא מכל חצר של ב' שותפין שאסור לשניהם.

והנה החזו"א (סי' צ"ו סק"א) הקשה למ"ד אין סומכין על עירוב במקום שיתוף, היאך מהני עירוב שבין החצירות להתיר את הכותל שבניהם, שהרי הכותל הוא משותף לב' חצירות ודמי למבוי (דהא דין שיתוף לא תלוי בגדרי מבוי, וכל מקום המשותף לב' חצירות צריך שיתוף) ועי"ש שכתב דבכה"ג לא חשו חכמים לשכחת תורת עירוב, אמנם ע"י לעיל בעניני שיתוף שנתבאר דיש מהראשו' דס"ל שהטעם שאין סומכין על עירוב

ויל"ע בדברי התוס', דלכאו' עיקר תירוצם הוא דתשמיש סולם ל"ח תשמיש נחת אלא דינו כשלשול, וא"כ מ"ט הוצרכו להא דסולם תורת מחיצה עליו, ומ"ט תליא בהא. ועוד יל"ע בעיקר הדין המבו' בגמ' ס' ע"א, דהא דאנשי מרפסת אינם אסורין על החצר זהו משום דסולם תורת מחיצה עליו, דלכאו' נראה מזה דהא דהבית אסור על החצר זהו דווקא היכא שיש שייכות ביניהם ע"י פתח, ואין אדם אסור על רשות אחרת שאין ביתו פתוח לה. ואילו בסוגיין מבואר דתשמיש דשלשול וזריקה אסור, אף במקום שיש מחיצה ביניהם^{סט} (ופשוט דא"ל דהא גופא נאמר בדינא דסולם תו"מ עליו, שהוא תשמיש קשה ומשו"ה אינו אסור על בני החצר שהם בנחת, דהא בגמ' התם מבואר שהנידון דסולם תו"מ עליו הוא נידון כללי בגדרי פתח, ולמ"ד תו"פ עליו שייך בו דין פרצה יותר (מ')

^{סט} ובדברי החזו"א בכ"מ מבואר שפירש בזה, דלעולם החצר המשמשת את הבית נאסרת מכח דיורי הבית, אף כשאין ביניהם פתח (ומה"ט נאסרים הכותל והמרפסת מכח שלשול וזריקה) אלא דלעולם זה שיש לו פתח עדיף על מי שאין לו פתח, ואין הבא דרך המחיצה אסור על זה שביתו פתוח לחצר, כדין לזה בפתח ולזה בזריקה (עי' בזה בסו' פ"ו סק"י ושם סק"ח, ובדבריו בסק"ח שם מבואר עוד, דדיורי הבית אינם אסורין כלל בלא פתח, וזה שאין לו פתח אסור משום עצם התשמיש שעושה בחצר, אלא דתשמיש פיתא ולינה עדיף, ועי' עוד סי' צ' סק"ז מש"כ לענין בית הכנסת) ולפי"ז הא דאמרינן סולם תורת מחיצה עליו, היינו דמכח זה חשיב כתשמיש גרוע שאינו אסור על בני החצר שתשמישם בפתח גמור. אמנם אכתי לא נתפרש לפי"ז מ"ט בעינן לדין סולם תו"מ עליו, תיפו"ל דהוי תשמיש קשה כמו שלשול.

^{סט} ובדברי החזו"א בכ"מ מבואר שפירש בזה, דלעולם החצר המשמשת את הבית נאסרת מכח דיורי הבית, אף כשאין ביניהם פתח (ומה"ט נאסרים הכותל והמרפסת מכח שלשול וזריקה) אלא דלעולם זה שיש לו פתח עדיף על מי שאין לו פתח, ואין הבא דרך המחיצה אסור על זה שביתו פתוח לחצר, כדין לזה בפתח ולזה בזריקה (עי' בזה בסו' פ"ו סק"י ושם סק"ח, ובדבריו בסק"ח שם מבואר עוד, דדיורי הבית אינם אסורין כלל בלא פתח, וזה שאין לו פתח אסור משום עצם התשמיש שעושה בחצר, אלא דתשמיש פיתא ולינה עדיף, ועי' עוד סי' צ' סק"ז מש"כ לענין בית הכנסת) ולפי"ז הא דאמרינן סולם תורת מחיצה עליו, היינו דמכח זה חשיב כתשמיש גרוע שאינו אסור על בני החצר שתשמישם בפתח גמור. אמנם אכתי לא נתפרש לפי"ז מ"ט בעינן לדין סולם תו"מ עליו, תיפו"ל דהוי תשמיש קשה כמו שלשול.

ולכאוי יש ראייה לעיקר דברי תור"פ מהדין המבואר בסוגיין, דתל שבחצר שאינו גבוה י' אסור לתרוייהו (לדעת רב דמרפסת היינו הדרים במרפסת, ולחצר היינו אף לחצר) וצ"ע מ"ט אין אוסרים את כל המרפסת מדין פרוץ למקום האסור ובע"כ דבמקום שאיסורו רק משום תשמיש וטפילות לא שייך דין פרוץ למקום האסור (וצ"ע איך יתיישב זה לתי' קמא דתור"פ שם, וכן לדעת הריטב"א שתי' התם באו"א)

והנה יל"ע מ"ט באמת אין הכותל והחלון נאסרים בתורת רשות בפנ"ע, שהרי יש כאן רשות רחבה ד' המשמשת לב' בתים, וה"ז כחצר שאינה מעורבת. ולענין כותל לכאוי הטעם בזה פשוט, דכיון שהוא גבוה י' ומובדל במחיצה מן הבית, ליכא למימר שדיוורי הבית אוסרים על הכותל, וכל איסורו הוא רק מפני שטפל לחצר. אמנם לענין חלון צ"ע, דכיון שאין לו מחיצה ה"ז ממש כחצר של שני שותפין (וא"ל דבאמת דברי התור"פ הנ"ל הם רק לגבי כותל, וחלון הוא ממש כחצר שאינה מעורבת, דהא בסוגיין משמע דחלון וכותל דין אחד הם, וכן מפורש ברש"י דמקור איסורא דחלון הוא מדין כותל, ועוד דהא נתבאר דלכאוי מסוגיין יש ראייה ברורה לדברי תור"פ, מהא דתל שאינו גבוה י')

ולכאוי צ"ל בטעם הדבר, דכיון שאין משתמשין על החלון עצמו, אלא משתמשים עליו מן החצר. אינו נידון כמקום דיוורין בפנ"ע, אלא רק כמקום המשמש את החצר, ומשו"ה כל איסורו הוא רק מכח הדין דכותל שבין ב' חצירות.

ועפ"ז יש לבאר היטב את דברי התוס' שהוצרכו להא דסולם תורת מחיצה עליו. דהנה הא דמבו' בסוגיין דנותנים אותו לזה שבנחת, זהו רק במקום שאנו באים לאסור אותו משום הך דינא דמקום המשמש את החצר נחשב בכלל החצר. אבל במקום שהוא ממש חצר של הבית, לא שמענו כלל שאם יש ב' בתים בחצר ולאחד הוא בנחת טפי, נותנים אותו לזה שבנחת. ומשו"ה לולי הדין דסולם תורת מחיצה עליו, ודאי שהיו בני מרפסת

אינו משום שכחת התנוקות. ועוד יל"ע דהכא שאין פתח בין החצר לכותל, א"כ לא שייך בזה כלל שיתוף, ובמקום שלא שייך בו שיתוף י"א דמדינא אין סומכין על עירוב במקום שיתוף.

ויל"ע עוד למש"כ הרמב"ן ושאר בדף נ"ט, דכלל גדול הוא שאין לך אוסר על חבירו אלא א"כ יכול לערב עמו. דא"כ מ"ט כותל שבין ב' חצירות אסור לתרוייהו, והרי אינם יכולין לערב עם ראש הכותל.

ולכאוי נראה שהדין המבואר בסוגיין דחלון וכותל שבין ב' חצירות אסורים. אי"ז משום דחשבינן להחלון והכותל כאילו יש כאן באמצע עוד חצר של שניהם, אלא נאמר כאן דין בפנ"ע. דכללא הוא שמקום המשמש את החצר הוא טפל לחצר ונחשב בכלל החצר, וכל שמשמש לב' החצירות בשוה, הרי הוא נכלל בב' החצירות. ואי"ז עוד רשות בפנ"ע המשותפת לשניהם, אלא כאילו הכותל נמצא גם בחצר זו וגם בחצר זו. ולפי"ז פשוט דלא שייך כאן דין שיתוף, אלא כל שהחצירות ניתרות בעירוב גם הכותל מותר. וגם ל"ש בזה מש"כ הראשונים, דאין לך אוסר על חבירו היכא שאינו יכול לערב עמו, דהכא הכותל נחשב בכלל החצר שלא עירבה, וממילא הוא נאסר.

ויש להביא מקור ברור לזה מדברי התור"פ בדף ע"ז, שכתב דכותל גבוה י' שמיעט חלקו לפחות מ' (והותר זה שבצד המיעוט להשתמש ע"ג הכותל כיון שיש לו תשמיש נחת) אין המיעוט נאסר משום פרוץ למקום האסור (דפרוץ לראש הכותל האסור לתרוייהו) דכיון שאין הכותל אסור אלא מחמת החצרות שלא עירבו, ולגבייהו אינו נפרץ במלואו, ל"ח פרוץ למקום האסור. והדברים צ"ב, מ"ט חשבינן שהכותל נאסר רק מחמת החצר, ומאי שנא מחצר הפרוצה לחצר שאינה מעורבת, דנאסרת משום פרוץ למקום האסור.

ודברי התור"פ מתפרשים היטב עפמשנ"ת, שהכותל ל"ח כרשות אסורה בפנ"ע, אלא כל איסורו הוא מפני שטפל לחצר, וה"ז כאילו הוא נמצא בחצר. ומשו"ה מקום הפרוץ אליו, ל"ח כפרוץ למקום האסור.

״ ובאמת החזו"א שם תירץ שהכותל א"צ שיתוף כיון שאם עירבו יחד הוא טפל לב' החצירות, אמנם בדבריו משמע שלא פי' כן לעיקר איסורא דכותל, אלא שרק אם עירבו הוא טפל לשניהם, ויל"ע.

תורת מחיצה עליו, ואם אין להם שותפות א"צ כלל לדינא דתו"מ עליו.

ולכאוי הביאור בזה, דאע"פ שאין החצר שלהם, מ"מ הרי ודאי יש להם שם דריסת הרגל, ואכתי יש לדון שיאסרו על המרפסת בדריסת רגלם^ע וע"ז מהני הא דסולם תורת מחיצה עליו.

אך צ"ע דכיון דסולם חשיב תשמיש נחת, א"כ מ"ט באמת מהני הא דתו"מ עליו לענין זה שלא יאסרו בדריסת הרגל.

ולכאוי ביאור הדברים הוא עפ"שנ"ת לעיל, דהא דכותל המשמש לבני החצר נאסר (אע"פ שיש מחיצה בינו להחצר) אי"ז משום דחשיב הכותל כחצר שהבית פתוח לה, אלא זהו דין בפנ"ע דכל המשמש את החצר נחשב בכלל החצר. ולפי"ז נמצא, דכיון דסולם תו"מ עליו, ל"ח בני המרפסת כבני החצר לאסור על החצר (שהרי אין להם בית הפתוח לחצר) ומה שדנו הראשונים שיאסרו בני המרפסת על החצר כיון שיוורדים דרך הסולם, כוונתם להקשות דכיון שמשמשים בני המרפסת בחצר, הרי החצר להם ככותל הסמוך לחצר שהוא טפל לחצר ודייני' כאילו הוא חלק מן החצר.

ומעתה פשוט דכל הך דינא דמקום המשמש את החצר נטפל לחצר, זהו דווקא בתשמיש גמור. אבל מקום שיש לבני החצר בו רק דריסת הרגל, אינו נטפל לחצר, וכל הנידון לאסור אותו זהו רק משום שהבית פתוח לו (ומכח דינא דדריסת הרגל נחשב כאילו הוא חצר של הבית) וע"ז שפיר מהני הא דסולם תורת מחיצה עליו.

ויל"ד עוד בזה, דהנה הראשונים תירצו דאין בני המרפסת אוסרין על החצר כיון שאינה שלהם ויש דין גזל בשבת. ואפשר דכל הך דינא דיש גזל בשבת, זהו דווקא היכא שבאנו לאסור מדין מקום המשמש את החצר, דבזה אמרינן

אוסרים על החצר, אע"פ שתשמישם בקשה, שהרי יש להם פתח גמור לבא לחצר להשתמש בה.

וזהו שכתבו התוס', דבני העליות אינם אוסרים על התל, כיון שסולם תורת מחיצה עליו. אלא דאכתי יל"ד שיחשב התל כמקום תשמישם (אע"פ שאינו חצר שלהם ממש) כיון שיוורדים על התל ומשתמשים בו, וע"ז כתבו התוס' דתשמיש הסולם קשה כמו שלשול, וממילא דא"א לאסור מטעם תשמיש.

ב. והנה הרשב"א והריטב"א בסוגיין הקשו וז"ל "וא"ת אפילו בשגבוה המרפסת מן החצר עשרה למה אין אוסרין בני החצר על בני העליות של המרפסת להשתמש במרפסת ובני העליות על בני החצר להשתמש בחצר כיון שבאים אלו על אלו דרך סולמות דהא אמרינן בגמרא גבי שתי גזוזטראות דכשבאין בני התחתונה דרך עליונה למלאת שאוסרת התחתונה על העליונה" ותירצו דמיירי כשאין לבני החצר שותפות במרפסת, ואין לבני המרפסת שותפות בחצר ומשו"ה אינם אוסרין וע"ז (דדמי לב') גזוזטראות שלא עשו מחיצה בשותפות, שאינם אוסרין וע"ז בתשמישם)

ולכאוי מבואר מדבריהם, דפליגי על מש"כ התוס' דסולם חשיב כשלשול, וס"ל דסולם חשיב כתשמיש נחת. וזהו דקשיא להו דנהי דתורת מחיצה עליו, מ"מ הא גם היכא דאיכא מחיצה ביניהם יש לאסור כל שמשמשין שם בנחת, כמבואר בסוגיין לענין כותל שבין ב' חצירות וכיו"ב. ומשו"ה כתבו שאין תשמישם אוסר כיון שאין החצר שלהם.

אמנם דבריהם צ"ע, דא"כ מהו שאמרו בגמ' התם שהטעם שאינם אוסרים זהו משום דסולם תו"מ עליו (ואם היה לו תורת פתח היו אוסרים) והרי ממנ"פ, אם יש להם שותפות שם לא מהני הא

^ע ולכאוי לפי"ז צ"ל דמיירי התם כשלא עירבו בני המרפסת לעצמם והם רגל האסורה, ובאמת כן מבואר בריטב"א בסוגיין, דכל שבני המרפסת עירבו לעצמם א"צ להא דסולם תורת פתח עליו (וזה דלא כמש"כ הריטב"א התם, דבחצר ומרפסת לא שייך הדין דרגל המותרת, כיון דבני חצר ומרפסת טפי שייכי אהדדי מב' חצירות זו לפנים מזו, וכבר עמדו הגאון"י והב"מ והחזו"א בסתירת דבריו) אמנם הרשב"א בסוגיין כתב להדיא דאע"פ שבני המרפסת עירבו לעצמם, מ"מ בעינן לדינא דסולם תו"מ עליו כדי שלא יאסרו על המרפסת, ולכאוי מוכח מזה שהנידון לאסור את בני החצר מחמת המרפסת, אינו משום דינא דדריסת הרגל, אלא משום דחשיב כחצירם ממש (וכמש"כ הריטב"א דטפי שייכי אהדדי, וכע"ז כתב המאירי שם) ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתא, דהא אין החצר שלהם ומ"ט יאסרו שם. אמנם הנה הרשב"א בדף נ"ט ע"ב כתב ז"ל "וגדולה מזו אמרו בסולם וכו' ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואע"פ שיש לו דרך עליהן" ומפורש בדבריו, שהמרפסת יכולה לאסור את החצר בדרה"ר, אע"פ שהיא רגל המותרת, וזה מתפרש ע"ד מש"כ הרשב"א שם דברשות הרבים אף דריסת הרגל המותרת אוסרת, כיון דלא מצי מסלקי להו מהתם. וה"נ הכא כיון שאין לבני המרפסת חצר אחרת, לא מצי מסלקי להו מהתם (ואולי זה ג"כ כוונת הריטב"א שם שכתב דטפי שייכי אהדדי וכו')

לה) והא דהמרפסת נאסרת זהו רק משום שהיא משמשת את דיורי הבית וממילא היא טפילה לדירת הבית. ומשו"ה מקום המשמש את המרפסת אינו שייך לדיורי בני העליות, דרך המשמש את מקום הדיורין עצמו טפל לדיורין, ולא המשמש למשמש.

אמנם אכתי יל"ע מ"ט ל"ח התל כמשמש את הבית עצמו, שהרי ע"י הסולם אפשר לירד ולבא עד התל (וכי היכי שהמרפסת נאסרת מכח זה שבאים עליה בסולם) וצ"ל דכיון שאין דרך התל לעמוד עליו בעצמו, אלא להשתמש עליו מן המרפסת. לעולם חשיב כמשמש את המרפסת, ואע"פ שהסולם נחשב כתשמיש נחת מן הבית למרפסת, מ"מ ל"ח כתשמיש נחת מהבית לתל. אלא שאפשר להשתמש בנחת מהבית למרפסת, והדר להשתמש בנחת מן המרפסת לתל, וזה חשיב תשמיש דתשמיש שאינו אוסר כמשנ"ת (ואכתי יל"ד מ"ש מהא דגוזזטראות ומ"ט התם ל"ח תשמיש דתשמיש, שבאין בסולם על הגוזזטרא, ומשם ממלאין מן הבור. וצ"ל דהתם עיקר תכלית הסולם הוא להביא מים מהבור לבית, ויל"ע)

ד. והנה בתור"פ הקשה מ"ט אין בני העליות אוסרים על התל שהרי יכולים לירד בסולם ולהשתמש בתל בנחת, ודמי להא דבאין דרך עליונה למלאות. ותירץ דמיירי כשאין התל סמוך למרפסת אלא לחלונות העליות.^{עב} ולכאור' מבואר בקושייתו דס"ל כמשנ"ת בדעת הרשב"א והריטב"א, דנהי דסולם תו"מ עליו, מ"מ לענין תשמיש חשיב כתשמיש נחת (ופליג על מש"כ הריטב"א דבכה"ג אינם אוסרים כיון שאין דיורין במרפסת עצמה) ומה"ט אם היה התל סמוך למרפסת, היה נאסר מכח תשמיש הסולם.

אמנם צ"ע, דהנה בתור"פ בריש הסוגיא כתב דמיירי שהחצר משותפת גם לבני העליות, ואעפ"כ אינם אוסרים עליה כיון שסולם תורת מחיצה עליו. וצ"ע רב, דנהי דתורת מחיצה עליו,

דתשמיש ברשות של אחר אינו חשוב לאסור. אבל היכא שהבית פתוח לחצר, ואנו באים לאסור משום שהוא אחד מבני החצר, לא אכפ"ל כלל כמה שאין לו זכות ממון שם, אלא כל שרגיל להשתמש בחצר אוסר.^{עב} ולפ"ז ניחא היטב הא דבעינן גם לדין סולם תו"מ עליו, שאם היה עליו תורת פתח היו אוסרים בני המרפסת על החצר, אע"פ שאין להם זכות להשתמש שם. ג. והנה בעיקר דברי הראשונים יש לתמוה עוד, מה יענו לקושית התוס', דמ"ט חשיב התל כתשמיש שלשול לבני המרפסת, והרי הם יורדים דרך הסולם ומשתמשים בנחת.

ובאמת הריטב"א עמד בזה ותירץ ז"ל "דודאי מה שאמר התנא כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת והם אוסרין אותו בתשמישן על בני חצר, אינו מפני תשמיש שעושיין מן המרפסת, דהא מרפסת וחצר רשות אחת הם אליבא דר' שמעון דקיי"ל כוותיה, ולקמן נמי תנן שאין המרפסת אוסרת על החצר, ועל כרחין אין האיסור בכאן אלא מפני תשמיש הדיורין שהן פתוחין למרפסת וכיון דס"ד דמרפסת היינו בני עליות הו"ל לזה בשלשול ולזה בזריקה וקשיא לרב"י ולכאור' כוונתו, דכיון שאין בני העליות באים בסולם עד לתל עצמו, אלא שעומדים במרפסת ומשתמשים על התל. ל"ח התל כמשמש את הבית, אלא הוא משמש את המרפסת, וע"ז כתב דכיון שאין המרפסת מקום דירה אינה אוסרת על החצר.

אמנם הדברים צ"ע טובא, דהא תל או כותל גבוה י' שבחצר נאסר כיון שמשמשין בו מן החצר, ואע"פ שהוא רחוק מפתח הבית, וא"כ מאי שנא הכא דתשמיש המרפסת אינו אוסר (והרי לכאור' המרפסת היא כחצר הפתוחה לבית, שהרי תשמיש הסולם בה הוא תשמיש נחת)

ולמשנ"ת מתפרשים דברי הריטב"א, דכיון שסולם תורת מחיצה עליו, א"א לדון שדרים על המרפסת עצמה (שהרי אין הבית פתוח

^{עב} ובאמת יתכן שבית הפתוח לחצר אוסר על החצר אף כשאין בני הבית משתמשים בחצר כלל, דמכח הפתח לעולם נחשב כחצר של הבית. והכי משמע בדברי התוס' ע"ד ע"א, שכתבו דפתח שאינו רגיל אינו אוסר, משום דל"ח כפתח אלא כמחיצה. ונראה מזה, דמה שאין רגילים להשתמש לחוד אי"ז היתר, אלא רק משום דמכח זה חשיב כליכא פתח, ויל"ד בזה.

^{עב} וכשיטת התור"פ משמע גם בדברי התוס' בדף צ"א, שכתבו דמיירי שהתל סמוך לחלונות ומשתמשים בו דרך חלונות, ונראה בדבריהם שם דלא משכח"ל להשתמש בתל בכלי חצר אלא רק בכלי הבית, והיינו משום שפירשו דמיירי שהתל אינו סמוך למרפסת, וכשיטת תור"פ, וכבר עמד בזה בחי' אבהו"ז בסוגיין שכתב דהתוס' התם יש להם תירוץ אחר על קו' התוס' בסוגיין, ולא ס"ל למש"כ התוס' דסולם חשיב כשלשול.

זהו דווקא היכא שלשניהם אין כאן פתח גמור, והוי רק מקום תשמיש דידהו (וכבר נתבאר, דגם כותל ותל שאינו גבוה י', חשיב רק כמקום תשמיש, כיון שאין דרים עליו ממש, אלא משתמשים בו) אבל היכא שלאחד הוא בפתח גמור, והוי כחצירו ממש, ולשני הוי רק משום תשמיש, לעולם נותנים אותו לזה שיש לו פתח גמור, והשני אינו ראוי לאסור כלל. ומעתה דברי התור"פ פשוטים ומבוארים, דנהי דתשמיש דרך סולם חשיב כתשמיש נחת (ומשו"ה ראויים בני העליות לאסור על התל דרך הסולם) מ"מ לא אלים לאסור על מי שדר בחצר זו ממש, ואין לו בה רק תשמיש, אלא היא ממש חצר דידיה, ומשו"ה פשיט"ל לתור"פ, שבני העליות היורדים בסולם לחצר, אינם אוסרים על בני החצר.

מ"מ הדין נותן שיאסרו בני העליות על החצר כיון שיש להם בה תשמיש נחת, וכמש"כ התור"פ דבני העליות אוסרים על התל מכח הסולם, אע"פ שתורת מחיצה עליו. ובאמת הראשונים הוכרחו מכח זה לפרש, דמיירי הכא שאין לבני המרפסת שותפות בחצר.

ולכאוי יש ליישב בזה, דהנה ממשנ"ת לעיל עולה, דחלוק טובא דין חצר שהבית פתוח לה, ממקום המשמש את הבית, ואין הבית פתוח לו. דמקום שהבית פתוח לו איסורו הוא משום דחשיב כמקום דיורין של בני הבית, ומשאי"כ מקום שהוא רק משמש את הבית, דאיסורו הוא משום שטפל לבית ונחשב בכלל דיורי הבית. ולפי"ז יל"ד, דכל הא דקי"ל דלזה בנחת ולזה בנחת שניהם אסורין,

ויל"ע בזה, דהא לא מצינו איסור דירויין אלא במקום שבית של פיתא ולינה פתוח לו, אבל תשמיש בעלמא לאו כלום הוא, דהא מה"ט בית התבן אינו אוסר, ודווקא מקום דירה או הסמוך לבית דירה אוסר. ולכאור' צ"ל דהא דבני רה"ר אוסרים זהו ג"כ מכח ביתם הפתוח לרה"ר, ורה"ר היא כמבוי של כל בתי העיר. אך צ"ע, דהנה הראשונים בדף נ"ט הקשו בעשה לחי לחצי מבוי, מ"ט אין הדרים חוץ ללחי אוסרין על הדרים במבוי. וכתבו דכל שאינם יכולים לערב אינם אוסרין, ומשו"ה החיצונים אינם אוסרין דכיון שאין להם תקון מחיצות אין יכולין לערב, והרא"ש שם כתב באור"א קצת, דכל שאסור להם לטלטל מביתם למבוי משום דליכא מחיצות, ל"ח המבוי כרשות שלהם ואינם אוסרין עליו, ולפי"ז צ"ע מ"ט הכא בני רה"ר אוסרין על הגג (ובאמת בדברי התוס' התם שכתבו דמיירי שאין דירויין חוץ ללחי, מבואר דס"ל דאף היכא שאינם יכולים לערב אוסרים זע"ז, ועי' להלן סימן ס' שהובא דכ"ה דעת ראבי"ה ומהר"ח או"ז והמרדכי, ולפי"ז לכאור' ניחא הא דבני רה"ר אוסרין)

ויעוי' להלן שם משנ"ת ליישב דברי הרמב"ן, דעיקר סברת הרמב"ן היא דרשות החלוקה לעצמה אין הדרים חוצה לה אוסרין עליה (ומש"כ דכשאינו יכול לערב אינו אוסר, היינו דכל שאינו יכול לערב חשיב כרשות אחרת) ולפי"ז ניחא הא דבני החצירות אוסרין על רה"ר, שהרי רשות הרבים אינה רשות לעצמה שיכולה ליבדל מן החצירות. אך דאכתי יל"ע היאך בני רה"ר אוסרין על הגג, וגם בזה י"ל עפמשנ"ת לעיל סי' מ"ב דהא דבני חצר המשתמשים בתל אוסרין אותו, אי"ז משום דחשבינן שהם דרים על התל, אלא דכיון שהוא משמש את החצר הרי הוא טפל לחצר, וה"נ כגון כיון שמשמשין בו מרה"ר הוא טפל לדירוי בני רה"ר. אמנם צ"ע בדברי הריטב"א בדף פ"ד שהקשה מ"ט אין בני רה"ר אוסרין על כל חצר, כמו בגג הסמוך לרה"ר, ותי' דהוא משום שאין גזל בשבת. ומשמע שאם היה שייך באמת לבני רה"ר היו אוסרין. ואילו בדף נ"ט הביא לדברי הרמב"ן, שכתב ע"ז גופא, דטעמא דבני רה"ר אינם אוסרין על בני חצר לעולם, הוא משום שאינם יכולין לערב עמהם (ובאמת הריטב"א שם העתיק כ"ד הרמב"ן, ולא הביא למש"כ דמה"ט אין בני רה"ר אוסרין על החצר, ואולי משום דס"ל דבזה א"צ כלל לטעמא

דתשמיש דרך אויר חשיב תשמיש) ממילא הם אוסרין עליו מדין דירויין. אמנם צ"ע, דברש"י התם כתב דהא דלא מקשינן שמואל אדשמואל (דהוא אמר דאדם אוסר דרך אויר, וג"כ אמר דמותר לזרוק מזה לזה דרך רה"ר) זהו משום דברשויות דאו' מודה שמואל דאין אדם אוסר דרך אויר (כמבוי) בסוגיא שם, דגם שמואל מודה דמדינא א"א אוסר דרך אויר, אלא דחכמים עשו חיזוק לדבריהם) וצע"ט מ"ט הזריקה דרך רה"ר חשיב רשויות דאו', והרי לא באנו לאסור משום לתא דרה"ר, אלא מכח הדירויין.

וכן מצינו עוד בדברי הראשונים בכ"מ, דהנה במתני' צ"ט ע"ב אי' דבור ברה"ר וחולייתו גבוה י' חלון שע"ג ממלאין ממנו בשבת. וכתב הריטב"א שם ז"ל "ומיהו הא קשיא לי כיון שהבור הזה ברשות הרבים ויש בו זכות לרבים היאך זה מותר לדלות ממנו דהא אסרי עליה בני רשות הרבים, ועדיפא הא מגג הסמוך לרשות הרבים והכא לזה בשלשול ולזה בשלשול הוא, וי"ל דבור ברשות הרבים אסור לבני רשות הרבים לדלות ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו סביביו מחיצה גבוה עשרה, וכיון שכך בני רשות הרבים סלוקי סליקו נפשייהו מהכא לגמרי לכולהו שבתות ואחלוה לגבי האי שהוא רגיל בו תדיר וראוי לו למלאות ממנו דרך חלונו" ומבוי' בדבריו, דכל שעומד לתשמיש בני רה"ר אסור להוציא מהבית לשם.

וכן מבואר בד' הריטב"א צ"ח ע"ב לענין זיזין שכתב לכאור' הא דזיז למטה מי' אוסר על הזיז שמעליו, וז"ל "וי"ל עוד בשאין בעלים אחרים לזה התחתון ואעפ"כ הזיזין הבולטין מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו דבזכות בני רשות הרבים עומדין, ונהי דמדינא דאורייתא אין אויר רשות הרבים עולה עד לרקיע, כל אותן הזיזין שלהם הם ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם" והיינו כמבוי' בגמ' בדף פ"ה, דלענין התשמיש גם האויר שלמעלה מי' שייך לבני רה"ר (ויעוי' בשו"ע הגר"ז סי' שנ"ג קו"א אות ב'), שהביא לדברי הריטב"א, וכתב דאנן לא קי"ל הכי, משום דלמסקנת הגמ' רה"ר אינה אוסרת על האויר שלמעלה מי', דהוי תשמיש דרך אויר. אבל בלמטה מי' מודינן לד' הריטב"א דרה"ר אוסרת מחמת התשמיש, ומה"ט חורי רה"ר שהם למטה מי' אסורין, אף דאין עליהם תורת רה"ר)

ליה לאביי משום דפסי ביראות אין דיוריהן דיור גמור אלא לפי שעה, ולהכי קא בעי מי אמרינן דתשמיש שעושין שם עולי רגלים עראי לא חשיב ליה כתשמיש חצר של יחיד או של רבים שהוא אוסר על רשות חברו אלא הרי הוא כרשות היחיד שאין בו דיורין לאחרים שאינו אוסר על חצר שלו, או דלמא דתשמישן חשוב דיור ואוסר כחצר או בית הפתוח לחצר חברו או לביתו שצריך שיתוף" וכע"ז כתב הר"ן שם וז"ל "פי' לפי שאין רשות הרבים שבתוך הפסי ביראות אוסרת על בני החצר דלא קביעי התם ומעלמא אתו" ולכאו' מבואר גם כאן, דבני רה"ר מצו לאסור. אמנם לכאו' פשוט דהכא אין הנידון שיאסרו הרבים מכח דיורי הבית שלהם, אלא דתשמיש פסי ביראות עצמו חשיב כדירה לאסור, וכ"ה מבואר יותר בדברי התור"פ שכ' ז"ל "נהי נמי דחשבינן ליה דירה להתיר עד בית סאתים, משום דהוי היקף זה לדירה, מ"מ לא חשבינן ליה דירה לאסור כמו בית שער אכסדרה ומרפסת דאינו אוסר" אמנם צ"ע מאי ס"ד שיאסרו והרי אין להם שם לא פיתא ולא לינה אלא שתית מים בלבד. אמנם באמת בתורא"ש בר"פ עושין פסין מבו' שהיו לנים שם הם ובהמתם. אך בדברי שא"ר שדנו מ"ט חשיבי הפסין היקף לדירה, משמע שלא היה שם מקום פיתא, וצ"ע.

דהרמב"ן, דתיפו"ל דאין החצר שלהם ואין גזל (כשבת)

אמנם אכתי צ"ע לדעת הרא"ש, דהא בדבריו מבואר דכל שאסורין בטלטול מחמת העדר המחיצות, אינם אוסרין על בני המבוי, דחשיב שאין להם תשמיש וחלק במבוי. וא"כ מ"ט הכא בני רה"ר אוסרין, והרי אינם יכולים להוציא לשם מבתיהם.

ואולי יש לבאר, דמה שדנו בגמ' לאסור אויר רה"ר למעלה מי', מכח תשמיש דרך אויר. אי"ז משום דין דיורין, אלא דכי היכי דמצינו לענין ב' חצירות האסורות זו עם זו. דמקום המשמש את החצר הרי הוא טפל לחצר וחשיב מכלל החצר, ה"נ גם ברשויות דאו', כל המשמש את רשות הרבים, הרי הוא טפל לרה"ר אף כשאינו בעצמו רה"ר. וזהו שדנו בגמ', דהאויר של רה"ר יהיה דינו כרה"ר, מכח הא דאדם אוסר דרך אויר, ובזה יתיישב גם מש"כ רש"י, דאיסור זה של זריקה דרך אויר רה"ר, חשיב כרשויות דאורייתא, וצ"ע.

ב. עוד מצינו בזה, דהנה בגמ' כ' ע"א בעי אביי מרבה חצר שראשה נכנס לבין הפסין. והריטב"א שם פירש האבעיא וז"ל "וקא מספקא

סימן מוד

בענין דירה בלא בעלים ובגדר בית שאינו רשות אחת לכלים ששבתו בו

ס"ל כרש"י, וכ"כ בשמו המאירי בדף פ"ו ובדף צ"ב.

ודעת התוס' ושאר דדירה בלא בעלים מותרת לגמרי, ובתוס' כתבו דאין נראה לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין, והראשונים (רשב"א וריטב"א ותורי"ד, וכע"ז בתור"פ) הקשו על רש"י מהא דאמרו בדף ע"ד דהדר בבית שער אינו אוסר, ומבואר דאע"פ שיש לו בעלים אחרים מ"מ מותר להכניס לשם.

והנה בדברי התוס' ושאר מבואר דדירה בלא בעלים מותרת לגמרי אפי' לכלים ששבתו בבית (ואין לה אפי' דין חצר) שהרי ניח"ל לפרש הא דדף פ"ה בחורבות של בעלים אחרים, ואעפ"כ מותר להוציא מהבתים לשם, וכן מבואר בראשונים שהוצרכו לפרש הא דאסרינן להכניס כלי בית לחורבה בדף ע"ד ע"ב, דזהו משום שהבית פתוח לה.

אמנם בדעת רש"י יל"ע, אם הא דס"ל לאסור דירה בלא בעלים, היינו דחשיבא כמו בית שאסור להכניס לה אפי' כל חצר, או"ד דחשיבא רק כחצר ואינה רשות אחרת לגבי כלי הבית, ומ"מ כלי חצר מותר. ולכאו' נחלקו בזה הראשונים, דהנה בגמ' ע"ד אמרי' דאסור לטלטל במבוי שיש בו בית וחורבה משום גזירה. וגירסת רש"י שם דלמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה, ובפירושו שם מבואר, דמעיקר הדין אסור להכניס כלי חצר לחורבה, ומכח זה גזרו לאסור לטלטל גם במבוי עצמו. ולמדנו מדבריו, שהחורבה יש לה דין בית. אמנם גירסת התוס' ושאר שם, דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה. ופירושו דמדינא אסור רק להכניס לשם כלי הבתים, אלא דגזרו שלא להכניס גם כלי החצר והמבוי, אטו כלי הבית. ובדברי הרשב"א והריטב"א בדף פ"ה מבואר, דאף לפי פירוש זה יש

א. מבואר במתני' פ"ו דבית שאין דרים בו הבעלים אינו אוסר (ור"מ דס"ל דירה בלא בעלים שמה דירה, לכאו' היינו רק באופן שדרכו לדור שם בחול, ורק הניח את ביתו בשבת, אבל אם אינו דר שם כלל אינו אוסר, וזה מבוי בדברי התוס' פ"ה ע"ב, שכתבו דהא דבית התבן אוסר לר"מ, זהו דווקא כשיש שם תבן) וכן מבואר בברייתא ע"ב ע"ב, דלדעת ר' יהודה בית התבן אינו אוסר. וגם לדעת ר"מ דאסר, כתבו התוס' פ"ה ע"ב דהיינו דווקא כשיש שם תבן (וזה חשיב כמקצת דיורין לאסור) אבל אם אין שם תבן אינו אוסר.

אמנם דעת רש"י והראב"ד דנהי דדירה בלא בעלים אינה אוסרת על החצר, מ"מ היא עצמה אסורה.^{ע"ה} דהנה ברש"י פ"ה ע"א לענין ב' בתים וג' חורבות ביניהם, כתב דמיירי שאותן החורבות אין להם בעלים, ומבואר שאם היו להם בעלים היה אסור לבני הבתים להוציא מבתיהם לחורבה, אע"פ שאין הבעלים דרים שם. ופירשו התוס' דס"ל דדירה בלא בעלים נהי דאינה אוסרת על החצר, מ"מ היא עצמה חשיבא כרשות אחרת שאסור להכניס לה. וכן מבואר בפרש"י ע"ד ע"ב גבי דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה, שכתב דהא דאין החורבה אוסרת על המבוי זהו משום שהיא דירה בלא בעלים, ואעפ"כ היא עצמה אסורה כדאמרי' התם דחיישי' דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה. וכן מבואר גם בדברי רש"י פ"ח ע"א, שפירש הא דבעי' התם אם יש גזל בשבת, דמיירי בחורבה שאין הבעלים משתמשין בה, והנידון אם קני לה הגזלן ע"י הגזילה ומותר לו להשתמש בה. ופי' התור"פ דדבריו הם ע"פ שיטתו דס"ל דדירה בלא בעלים אסורה, ולכן אם לא קני לה בגזילתו אסור להשתמש בה, אע"פ שהבעלים אינם משתמשין בה. והרשב"א הביא שגם הראב"ד

^{ע"ה} ולכאו' פשוט דדברי רש"י לא קאי רק על דירה בלא בעלים שנחלקו בה ר"מ ור' יהודה, אלא אף דירה שאין הבעלים דרים בה כלל וגם ר"מ מודה שאינה אוסרת, דהא בחורבה לכאו' מודה ר"מ שאינה אוסרת, דלא עדיף מבית התבן שאין שם תבן, שכתבו התוס' פ"ה ע"ב דלכו"ע אינו אוסר. והא דס"ל לר"מ במתני' פ"ו דדירה בלא בעלים אוסרת, בע"כ דמיירי דווקא באופן שרגיל לדור שם בחול, משא"כ חורבה שאין אדם דר שם. אמנם יל"ע בדברי התוס' בד"ה שני בתים, שכתבו דאין החורבה אוסרת על החצר דק"ל כר' יהודה דבית התבן אינו אוסר, וצ"ע.

דירה, אלא דכי היכי דחילוק הדירורין אוסר להוציא מזל"ז, ה"נ חילוק הבעלים אוסר להוציא מזה לזה (וכן משמעות ד' הריטב"א שכתב לחלוק ע"ד רש"י וז"ל "דלא אסרו חכמים אלא רשות חבירו שיש לו בה דירה, והיינו דלרש"י אסרו כל רשות חבירו אע"פ שאין בה דירה) ומה"ט ס"ל דרק כלי בית אסורין, דלא עדיף מב' חצירות שהם רשות אחת לכלים ששבתו בתוכן.

והנה הראשונים הקשו על שי' רש"י מהא דק"ל דהדר בבית שער אינו אוסר, ולדעת רש"י מ"מ יאסרו משום דירה בלא בעלים. והאבהעו"ז (סוף סי' ס"ו) הביא בשם הרוקח ליישב בזה, דשאני בי"ש דלא חזי לדירה, והיינו דדירה בל"ב לא עדיף מאילו היה דר שם ממש, ובי"ש דאף אם דר שם ממש אינו אוסר, ה"ה דאינו אסור כשאין הבעלים שם. אמנם בדברי הראשונים שלא תירצו כן (אלא כ' דלרש"י בי"ש נותר בעירובו של הפנימי) מבואר לכא' דדברי רש"י נאמרו גם במקום שאינו ראוי לדירה. וכן מבואר בתורי"ד (בדף ע"ד) שהקשה על רש"י מהא דתנן בור וחוליתו ממלאין ממנו, הרי דאף בבור דלא חזי לדירה שייך האיסור דדירה בלא בעלים לרש"י (ופשוט דכ"ז רק לענין כלי הבית וכמשנ"ת בד' הראשונים, דהא פשיטא דמותר להוציא כלי חצר לחצר של בעלים אחר כמב' בדינא דחצירות רשות אחת)

ולכא'ו זה תלוי במשנ"ת, דלהבנת האבהעו"ז טעמא דרש"י הוא משום דדירה בלא בעלים חשיבא כדירתו, ומשו"ה בלא חזי לדירה אינו אסור. אבל לדעת הראשונים איסורא דדירה בלא בעלים הוא משום דהוי רשות של בעלים אחר, וזה שייך גם במקום שאינו ראוי לדירה.¹⁷

והנה התוס' הוכיחו דברשות של שותפין מודה רש"י שאינם אוסרין זע"ז מדין דירה בלא בעלים, ולכא'ו למשנ"ת בד' הראשונים דאיסורא דדירה בלא בעלים הוא גם במקום דלא חזי לדירה,

ראיה מהסוגיא דהתם לפירוש רש"י (והיינו דאל"כ הדין נותן שתהיה החורבה מותרת לגמרי אם אין בית פתוח לה) ולכא'ו למדנו מדבריהם, דאף לפרש"י דדירה בלא בעלים אסורה, מ"מ אין לה דין בית אלא רק דין חצר.

וכן מבואר בדברי הרשב"א בדף צ"ב, שהקשה על שיטת התוס' (דדירה בלא בעלים מותרת) מהא דמבואר התם דב' חצירות וחורבה אחת ביניהם, אסור להוציא לחורבה את כלי הבתים, ומב' דלדעת רש"י ניח"ל הא דשרינן התם (מעיקר הדין) להוציא לה את כלי החצר.

אמנם המאירי בדף פ"ו כתב דדירה בלא בעלים הוי כמבטל חצירו ולא ביטל רשות ביתו ואסור להוציא מהבית לחצר, ומב' דדירה בלא בעלים יש לה דין בית (וכמו שנראה מד' רש"י בדף ע"ד) וכן מבואר בדבריו בדף צ"ב, שכתב לדעת רש"י והראב"ד הא דחורבה שבין ב' חצירות מיירי בחורבה שלהם, דאם היא של בעלים אחרים הם אוסרים על בני החצירות (ואם האיסור רק בכלי בית, הרי זה בלא"ה אסור גם בחורבה שלהם) אמנם צ"ע דהמאירי עצמו שם הביא ראיה לשיטת רש"י מהסוגיא בדף ע"ד, ומפורש בדבריו דהתם מדינא רק כלי הבתים אסורים בחורבה, ואיסור כלי החצר הוא רק משום גזירה, וכפי' הראשונים.

ולכא'ו הנידון בזה תלוי בעיקר הטעם דדירה בלא בעלים אסורה (לדעת רש"י ודעימיה) דלד' המאירי גדר האיסור הוא דגם בית שאין הבעלים דר בו, חשיב כדירתו במקצת לענין זה שהבית עצמו אסור, ורק דלא סגי בדירה גרועה זו לאסור על החצר. ובאמת כן מבואר לכא'ו גם בדברי התוס' שהקשו על רש"י דאין נראה לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין, והיינו שהבינו בדעת רש"י דחשיבא דירה גרועה שאינה ראויה לאסור, ומשו"ה ס"ל להמאירי דחשיב כבית ואוסר גם בכלי חצר. אמנם לדעת הרשב"א והריטב"א י"ל שאין האיסור משום דדירה בלא בעלים ג"כ חשיבא

¹⁷ ולפי"ז נמצא לכא'ו דבבית שער אין מקום לאסור כלים ששבתו בחצר או בבי"ש עצמו, שהרי אינו ראוי לדירה, וכל הנידון לאסור אינו משום דחשיב כבית, אלא רק בתורת חצר. אמנם בשעה"צ ש"ע סקכ"ו כתב לדעת רש"י אם לא עירבו הפנימיים אסור לטלטל בבתי החיצונים, ובפשוטו דבריו קאי על כלי הבתים החיצונים שאסור להוציאם מבית לבית, משום דירה בל"ב (דאי בכלי הפנימיים, הרי בלא"ה אסור להוציאם לחיצונים, שהרי הפנימיים שאין להם דין בי"ש הם ב' בתים האוסרים זע"ז, והבתים החיצונים לא עדיפי מהחצר שאסור להוציא לה כלי הבית) ונראה מזה שנקט לדעת רש"י בית שער אסור כדין בית. ואולי י"ל דטעמם של הראשונים אינו כמשנ"ת, אלא משום דבי"ש חשיב כחזי לדירה, שהרי אם יסתלקו בני הפנימיים יוכלו לדור בחיצונים, והא דהדר שם אינו אוסר י"ל דהיינו משום דדירה במקום שעוברין עליו לאו דירה היא, ומ"מ הבית עצמו הוא בית הראוי לדירה.

הבעלות (וגם באמת הו"ל להוכיח מהא דאין איסור להוציא לחצר של דירה בלא בעלים, משום חלקו של הבעלים בחצר, וכמשנ"ת)

והר"ש ביאר בדברי התוס', דהנה מבואר ברש"י דדירה בלא בעלים אינה אוסרת על החצר, ולהבנת התוס' היינו דחשיבא דירה לחצאין, שאינה דירה חשובה כ"כ, שתהיה החצר טפילה לה ונאסרת מחמתה (כמו כל חצר הנאסרת מכח דיורי הבית) ולכאוי' יל"ד דכ"ז הוא דווקא היכא שנסתלקו הבעלים מן הבית, אבל אם נסתלקו רק מתשמישי החצר הרי החצר אוסרה מדין דירה בלא בעלים, דכי היכי דאשכחן לענין דיורי הבית דאף אם נסתלק הבעלים מדירתו ואינו משתמש בה, מ"מ חשיב כדירתו במקצת לענין זה שאסור להכניס לתוכה. ה"נ י"ל לענין דיורי החצר, שאף אם נסתלק הבעה"ב מן החצר, מ"מ נחשב כדיורי חצר דידיה ואסור בכלי הבית (שהרי הבית עצמו הוא דירה בבעלים וראוי לאסור על החצר) ובזה יש לבאר את הוכחת התוס' מגזוזטראות, דהתם נמי בני התחתונה דרים בביתם, ונסתלקו רק מתשמיש הגזוזטרא, ומשו"ה יש מקום לאסור את העליונה כיון שהיא שלהם, אע"פ שאינם משתמשים בה, וע"ז הוא שכתבו התוס' דכיון ששניהם שותפין ליכא בזה איסורא דדירה בלא בעלים.^{ע"ה} (ובזה ניחא הא דלא הוכיחו התוס' מכל תשמיש נחת וקשה, דהתם כיון שנותנים אותו לזה שבנחת חשיב שאינו ראוי כלל לתשמיש הקשה, משא"כ הכא דראוי לתשמישן אלא שסילקו עצמן, ופשוט)

ב. נחבאר דלשיטת הרשב"א והריטב"א הא דדירה בלא בעלים אוסרה לדעת רש"י, לאו היינו דחשיבא כדירה ממש ואסורה גם בכלי החצר, אלא דחשיבא כחצר אחרת ואסור להכניס לה כלים ששבתו בבית (כמבו' ממה שנקטו דגם

א"צ ראייה לזה. דהא מפו' במתני' דדירה בלא בעלים אינה אוסרת על החצר, ובע"כ דאע"פ שהבעלים הוא שותף בחצר, מ"מ ברשות דשותפין לא שייך איסור מכח הבעלות אלא רק מכח הדיוורין. והתוס' דלא פשיט"ל כן, זהו משום שפירשו בטעמא דרש"י, דדירה בלא בעלים חשיבא כדירתו במקצת, וכדמשמע בדבריהם שכי' דחשיב דירה לחצאין.

אמנם לכאוי' גם בדברי התוס' מבואר דדין דירה בלא בעלים שייך אף ברשות דלא חזיא לדירה, דהנה התוס' כתבו דאף לדעת רש"י היכא ששניהם שותפין אינם אוסרין זע"ז מדין דירה בלא בעלים, ומשו"ה בחורבה של שניהם דנו בגמ' להתיר משום דהוי לזה בשלשול ולזה בזריקה^{ע"ה} והוסיפו ז"ל "ובשתי גזוזטראות דסוף פרקין עשו לתחתונה סילקו נפשיהו מעליונה ואין אוסרין את העליונה אף על פי שעשו אותה בשותפות ויש להם חלק בה" ולכאוי' כוונתם להוכיח מהא דאין העליונה אוסרה לבני עליונה מכח בעלות בני התחתונה, דדירה בלא בעלים אינה אוסרת היכא ששניהם שותפין. ומבואר דאע"פ שהגזוזטרא אינה ראויה לדירה מ"מ שייך בזה דין דירה בלא בעלים (ואם היתה הגזוזטרא רק של בני התחתונה, היו בני העליונה אוסרין בה) וצ"ע דהא מדברי התוס' משמע דאיסור דירה בל"ב לרש"י הוא משום דחשיב כדירה וכמשנ"ת, וזה שייך רק במקום הראוי לדירה (שאם היה דר שם היה אוסר)

אמנם באמת בלא"ה א"א לפרש כן בדברי התוס', דא"כ מ"ט הוכיחו דווקא מגזוזטרא, הו"ל להוכיח מכל דין תל ועמוד וכותל וחלון שבין ב' חצירות, דמיירי בתל של שניהם (וכמש"כ התוס' פ"ג ע"ב) ואע"פ היכא דהוי לזה בנחת ונותנים את התשמיש לאחד מהם, אין השני אוסר עליו מכח

^{ע"ה} כן נראה לכאוי' בכונת התוס', אמנם החז"א פירש כוונתם, דדירה בלא בעלים חשיבא רק כתשמיש גרוע, ומשו"ה היכא שיש לאחר תשמיש גמור אין הבעלים אוסר עליו, ומה"ט דנו בגמ' להתיר בחורבה הסמוכה משום לזה בשלשול. אמנם פ"ה זה צ"ע, דהא בגמ' מבואר דלרב בג' חורבות כשורה שניהם מותרין באמצעיית לרב דס"ל אין אדם אוסר דרך אויר, אע"פ שאין לאחד מהם תשמיש בה (דתשמיש דרך אויר ל"ח תשמיש)

^{ע"ה} והנה בעיקר סברת התוס' דבחורבה של שותפין ליכא איסורא דדירה בלא בעלים, לכאוי' היה מקום לפרש שא"ז דין מיוחד בדירה בל"ב, שהרי מדברי התוס' בדף ס"ד ע"ב נראה דמותר להוציא מבית של יחיד לבית של שותפין, ודווקא חצר של ב' דירות חלוקות אסור, וכמשנ"ת לעיל סימן ט'. אמנם ממה שדימו התוס' להא דגזוזטראות מבו' שהיתר זה דשותפין שייך גם התם שהם של ב' בתים חלוקים, ובע"כ דזהו היתר מיוחד בדירה בלא בעלים שאינה אוסרת היכא ששניהם שותפין בה, וצ"ב הגדר בזה (וגם צ"ע מ"ט באמת הוצרכו התוס' לזה, תיפו"ל דלא עדיפא החורבה מבית של שותפין שמותר להוציא לו מבית היחיד, ולכאוי' מוכח מזה דדעת התוס' לאסור בכה"ג, וזה דלא כמשנ"ת בשי' התוס' בדף ס"ג, וצ"ע)

וא"כ מ"ט עדיף מחצירות שהם רשות אחת (ולדעת הסוברים דדוקא היכא דחזי לדירה אסור, וכמשנ"ת לעיל בדעת התוס', ניהא די"ל דעיקר דינא דדירה בלא בעלים הוא דאף כשאין הבעלים דר שם חשיב כדירתו. אמנם לשי' הראשונים הנ"ל א"א לפרש כן, שהרי הם אוסרים גם במקום שאינו ראוי לדירה, ובע"כ דהאיסור משום דמקום של בעלים אחר חשיב רשות אחרת כמו חצר אחרת)

ולכאוי הביאור בזה, דהנה בעיקר הא דמבו' במתני' ר"פ כל גגות דבתים אינם רשות אחת וחצירות רשות אחת, יל"ע מהו גדר בית וחצר לענין זה. ובפשוטו הבתים אינם רשות אחת כיון שיש בהם דיוורין גמורים בפיתא ולינה, משאי"כ החצר שאין בה דיוורין גמורים אלא רק היא טפילה ומשמשת לדיוור הבית. ולפי"ז כל שדרים בו בפיתא ולינה חשיב בית, וכל שאין דרים בו בפיתא ולינה חשיב חצר, וכן נקט החזו"א בכ"מ (עי' סי' צ"א ועוד) ועפ"ז כתב דחדרי הבית שאין אוכלים בהם דינם כחצר. אמנם נראה דמדברי התור"י דמתבאר, דהא דבתים אינם רשות אחת עם החצר, אי"ז משום שיש בהם דיוורין גמורים. אלא כל מקום הראוי לדירה דינו כבית לענין זה, אף היכא שאיסורו אינו מכח שיש בו דיוור בית, אלא מכח חילוק הבעלות. ומשו"ה ס"ל דכל דחזי לדירה אסור להכניס לו כלי חצר, אע"פ שאין הבעלים דר שם כלל, והאיסור הוא משום דירה בלא בעלים.

וכן יש ללמוד לכאוי מדברי הרשב"א בדף צ"ב, דהנה בגמ' התם מבואר דחורבה שבין ב' חצירות אסור מדינא להכניס לה כלי הבית, וכלי חצר שרי מעיקר הדין. והרשב"א פי' דלדעת התוס' דדירה בלא בעלים מותרת, מיירי בחורבה שהבית פתוח לה. ואח"כ הוסיף דבשאינה ראויה לדירה היא, דאי בראויה לדירה אפי' כלים ששבתו בחצר נמי אין מוציאין לה. ומבואר מדברי הרשב"א, דחורבה הראויה לדירה אסורה בכלים ששבתו בחצר, אע"פ שאין דרים בה, וכל איסורה הוא רק מכח הבית הפתוח לה. וזה כמשנ"ת, דלדין בית שאינו רשות אחת עם החצר, לא בעינן דווקא מקום פיתא או לינה, אלא כל מקום הראוי לדירה חשיב כבית (ואף דלענין איסור דיוורין בעינן דווקא פיתא ולינה, מ"מ לזה סגי כמה שיש בבית מקום פיתא, והחורבה פתוחה לבית)

לדעת רש"י הא דאסרו להכניס כלי חצר לחורבה בסוגיא בדף ע"ד זהו רק משום גזירה, ומדינא אסור רק בכלי הבית) ונתבאר דלשיטתם גדר האיסור דדירה בלא בעלים הוא דחילוק הבעלות עצמו חשיב כחילוק רשויות גם בלא דיוורין (וכיון דליכא דיוורין לא עדיף מב' חצירות דאסור רק בכלי הבית) ומה"ט ס"ל דגם במקום שאינו ראוי לדירה שייך האיסור, כמבואר ממה שהקשו על רש"י מדין בית שער. וכן מבואר גם בד' התור"י ד שהקשה על רש"י מהא דתנן בור וחוליייתו ממלאין ממנו, אע"פ שיש לו בעלים אחר. ומבו' שנקט דלרש"י הדין נותן לאסור בכה"ג, אע"פ שהבור לא חזי לדירה. ומזה מבואר ג"כ דס"ל שכל האיסור הוא רק בכלי הבית כדין חצר, דהא ז"פ דלא ס"ד דלרש"י יהיה אסור להוציא לבור כלי חצר (דא"כ הו"ל להקשות על רש"י מ"ט כל חצירות לא יאסרו בכלי חצר משום דירה בלא בעלים)

אמנם יל"ע, דהנה התור"י ד שהם הביא בשם רש"י דחורבה בלא בעלים אסור להכניס לה אפי' כלי חצר (כמבו' בפרש"י לפנינו שם) וצ"ע, דהא לשיטת התור"י ד לא מצינו אלא שמקום של בעלים אחר דינו כחצר אחרת, אבל לא אשכחן דחשיב כדירה גמורה לאסור להכניס לו כלי חצר. ולכאוי מבואר מזה, דאע"פ שדין דירה בלא בעלים שייך גם בבור וכיו"ב שאינו ראוי לדירה, ובכה"ג פשוט שהאיסור הוא רק בכלי הבית כדין חצר (דהא אפי' אם דר שם ממש ל"ח בית) מ"מ מקום הראוי לדירה שאין הבעלים דר בו, הרי הוא אסור כדין בית, ואסור להכניס לו גם כלי החצר. וכן מבואר לכאוי בדברי הריטב"א, דהנה הריטב"א דן להוכיח כשיטת רש"י, מהא דמבואר בגמ' ס"ב, דדירת עכו"ם דליתא בביתו, אסורה ואינה אוסרת על החצר, ומוכח מזה דמצינו נאסר שאינו אוסר. וצ"ע, דהא בע"כ התם לא דמי כלל לדירה בלא בעלים, דהא דירה בלא בעלים (לשי' הריטב"א) אינה אסורה אלא בכלי הבית, משאי"כ התם דאסור להוציא מבית הנכרי גם כלים ששבתו שם, ולא אמרי' דחשיב ככלים ששבתו בחצר. ובע"כ דגם לענין דירה בלא בעלים מודה הריטב"א דבבית הראוי לדירה אסור גם בכלי החצר, וה"ה בכלים ששבתו בבית עצמו.

אמנם הדברים צ"ע, דהא אף במקום הראוי לדירה, הרי אין איסור משום דיוורין (דהא אין הבעלים דר שם) אלא משום חילוק הבעלות,

ששבתו בו לחצר, דלא מצינו אלא דגג וחצר אכסדרה ומרפסת כולן רשות אחת הן, אבל ביה"כ אפשר דדינו כבית. וכתב דזה תלוי בפלוג' רש"י והרמב"ם, דרש"י כתב דטעמא דחצירות רשות אחת הוא משום שאין תשמישן מיוחד ותדיר, ולפי"ז ביה"כ שיש לו מחי' ותשמישו תדיר הדין נותן דחשיב כבית. אבל הרמב"ם בפיה"מ כתב דחצירות רשות אחת כיון שאינם מקום דירה, ולפי"ז גם ביה"כ שאינו מקום דירה דינו כחצר. ובס"י שנ"ד כתב הבי"מ לענין בור, דבין לדעת רש"י ובית לדעת הרמב"ם דינו כבית, כיון שתשמישו מיוחד ותדיר, וגם הוא נחשב מקום דירה, כמב' בגמ' דף כ"ד, דמים כנטעים דמו ול"ח קרפף.

ומבואר בדברי הבי"מ, דגדר בית לענין הא דאינו רשות אחת עם החצר, אי"ז תלוי בגדר דיורין דפיתא ולינה, דהא ודאי בור וביה"כ אינם נחשבים כדיוורים לאסור, וכל איסורם הוא מכח זה שהם משמשים את דיורי הבית. ואף למש"כ בדעת הרמב"ם דבעינן מקום דירה, א"צ מקום שדרים בו בפועל, אלא מקום העומד לדיורין, ומשו"ה סגי לזה בהא דמים כנטעים דמו (אמנם לדעת הבי"מ ה"ז תלוי במה שתשמישו מיוחד ותדיר, וזה דלא כמשנ"ת בד' הרשב"א, דגדר בית הוא מקום הראוי לדירה)

ועוד אמרו לבאר לפי"ז, דהנה המהרי"ל שהובא במג"א סי' שס"ו כתב דבית הכנסת דינו כבית ואסור להוציא ממנו לחצר, והמג"א הקשה עליו מד' הרמ"א שם שכתב דביה"כ חשיב אינו ראוי לדירה (ומשו"ה א"א להניח בו עירוב חצירות שאינו שיתוף) ויל"ע דלכאו' הו"ל להקשות טפי, דאף אם היה ראוי לדירה מ"מ הא אין דרים בו (וי"ל דמיירי שבאמת אוכלין בו, אלא דכיון שאסור לקבוע אותו כמקום שעיקרו לדירה מפני קדושתו, חשיב אינו ראוי לדירה, ואף מה שאוכלין בו אי"ז דירה כמו דר במרפסת ובית שער) ולהנ"ל י"ל דבאמת אם היה ראוי לדירה, היה דינו כבית אע"פ שאין דרים בו (והא דחשיב כרשות אחרת אע"פ שאין דרים בו, זהו משום שהוא משותף לכל דיורי הבתים, כמב' בדברי המ"ב שכתב דאף המג"א מודה דביהכנ"ס דינו כחצר)

והנה הרשב"א ושאר כתבו דלדעת התוס' צ"ל דהסוגיא בדף ע"ד דאסרה להכניס מאני דבתים לחורבה מיירי בחורבה שהבית פתוח לה. ויל"ע לדברי הרשב"א הנ"ל, מ"ט מותר להכניס לה כלי החצר (למש"פ הרשב"א והתוס' שם, דאיסור כלי חצר הוא רק משום גזירה) ולכאו' צ"ל דגם התם מיירי בחורבה שאינה ראויה לדירה (וצ"ל לפי"ז דהא דאמרו התם דחורבה חשיבא כבית לענין דין בתים וחצירות משום דחזיא לדירה, מ"מ ל"ח ממש כבית הראוי לדירה) ולפי"ז י"ל דגם מה שנקט הרשב"א התם וכן בדף צ"ב, דלדעת רש"י אסור להכניס לחורבה רק כלי בית, זהו רק משום דמיירי בחורבה שאינה ראויה לדירה. אבל במקום הראוי לדירה שאין הבעלים דר בו, אסור לדעת רש"י גם בכלי החצר כדין בית, וכדעת התורי"ד.

והנה הרשב"א בעבוה"ק שע"ד רפ"ב כתב דחצר הסמוכה לחורבה של אחד מן השוק בעל החצר מותר להוציא לה כלים ששבתו בחצר, לפי שאין חורבה אוסרת וכל שאינו אוסר אינו אסור, ויש מי שאוסר וכו'. ומבואר בדבריו דלדעת האוסר (והיינו דעת רש"י דאוסר דירה בלא בעלים) אסור גם בכלי החצר, וכן משמע בהמשך דבריו שם הל' רפ"ג, ולכאו' זה סותר למש"כ בחידושו דאסור רק בכלי הבית. אמנם להנ"ל י"ל דהרשב"א התם מיירי בחורבה הראויה לדירה, ומה"ט אסור גם בכלי החצר כמשנ"ת. ובאמת בלא"ה צ"ל כן, דהנה הרשב"א סיים שם דבזמן שהבעלים משתמשים בה החורבה אסורה דחורבה חוזרת לבעלים וכו'. ומשמעות הדברים דבכה"ג ג"כ אסור בכלי החצר, וצ"ע דכיון שהבעלים אינו דר שם אלא רק משתמש, ה"ז רק דיורי חצר, ומ"ט אסור בכלי החצר. ולכאו' ד' הרשב"א מתפרשים עפ"ד בדף צ"ב, דכל מקום הראוי לדירה, אף כשאין איסורו מכח מה שדרים בתוכו, אלא מכח דיורי הבית הפתוחים לו, דינו כבית לענין זה שאינו רשות אחת עם החצירות. והכא מיירי בחורבה הראויה לדירה, ומשו"ה כל שהבעלים משתמש שם אסור גם בכלי חצר.

ובעיקר משנ"ת דהא דבית אינו רשות אחת עם החצר, אי"ז משום שהוא מקום הדירה בעצמו, יש להוסיף דבאמת כע"ז מבואר גם בדברי הבי"מ, דהנה הבי"מ בס"י שנ"ה דן דבית הכסא העומד בחצר יחשב כבית ויהיה אסור להוציא כלים

שע"ו סכ"ה. ולכאור' ביאור דעתו, שאין דנים כל חדר בבית בפנ"ע, אלא דנים את כל הבית יחד, ואם יש בו מקום פיתא נחשב כולו כבית. וכן מבואר בדברי הגר"ז והמ"ב ריש סי' שע"ב, שכתבו דגג שיש מעליו קרוי בכלל עלית הבית הוא וכבית דמיא (ול' הגר"ז דדינו כשאר חדרים, הרי דפשיט"ל דשאר חדרים חשיבי כבית) והחזו"א בסי' צ"ו סק"ה תמה על דברי הגרע"א והשעה"צ הנ"ל, דהא בית הכסא הוי כבית התבן וגרע ממנו, והיינו כשיטתו דס"ל שכל חדר נידון בפנ"ע.

ובדברי הבי"מ שהובאו לעיל מבואר יותר מזה, שגם ביה"כ שבין ב' חצירות דינו כבית, דס"ל דדין בית לענין שאסור להוציא ממנו כלים ששבתו בו, אינו תלוי כלל במה שהוא מקום פיתא, אלא כל שתשמישו מיוחד ותדיר חשיב בית, וכמשנ"ת.

ונתבאר עוד דמדברי הרשב"א ועוד ראשונים נראה גדר אחר בזה, דכל שראוי לדירה נחשב בית, אע"פ שאין דרים בו בפועל (ולפי"ז ביה"כ אפשר דחשיב אינו ראוי לדירה ול"ח בית)

ועכ"פ לדעת הגרע"א והגר"ז והמ"ב כל חדרי הבית דין בית עליהם, ומותר להוציא מזל"ז גם כלים ששבתו בחצר אחרת. ויל"ע בדין מרפסת שאינה מקורה, דמסתבר דל"ח כאחד מחדרי הבית.

אמנם חדר מדרגות ודאי נחשב כחצר, שהרי הוא בית שער דרבים ואינו ראוי לדירה. וה"ה בשיבות ומלונות וכיו"ב, שיש חדרים חלוקים, שהמקום שבין החדרים אין לו דין בית.

ועוד מסתבר, דדברי האחרונים הם דווקא בבית שעיקרו לדירה, אבל ישיבה שיש בה חדר אוכל וכיו"ב, לא אמרינן שכל הבית נטפל למקום האכילה, אלא רק החדר שאוכלין בו נידון כבית, ושאר חדרים דין חצר עליהם.

הוספה לענין הנ"ל, דעות האחרונים בדין חדרי הבית שאין אוכלין בהם אם דינם כחצר.

כתב החזו"א בסי' צ' סקמ"א, דכיון דקי"ל מקום פיתא גורם, חדר שאין אוכלין בו דינו כחצר. ובסי' צ"א כתב לפי"ז לדינא, דכלים ששבתו בחדר שאין אוכלין בו, מותר להוציאם לחצר או לחדר אחר (והוסיף שם דהיינו דווקא באופן שאינו עומד כלל לאכילה, אבל אם אוכלים שם בכל שבת, אע"פ שבשבת זו אין אוכלים שם, לא גרע מיוורש שיש לו בית באותה חצר, שכתבו התוס' ע' ע"ב דאף כשלא בא לדור שם בשבת הוא אוסר)

ונתחדש בדברי החזו"א תרתי, חדא דרק מקום פיתא נחשב לבית (וענין זה אינו מוכרח מהא דקי"ל מקום פיתא גורם, היינו להחשב דיוורן לאסור, אבל לא נתפרש דגדר בית הוא דווקא מקום שיש בו דיוורן, וכמשנ"ת לעיל) ועוד דבית העומד לפיתא ויש בו כמה חדרים, אין דנים את כל הבית יחד, אלא כל חדר נידון בפנ"ע, והמקומות שאין אוכלין בהם אין עליהם דין בית.

ולפי"ז נמצא חומרא גדולה, דהא קי"ל דכלי ששבת בחצר ובא לחצר אחרת אסור להכניסו לבית (כמב' בתוס' ע"ט ע"א) ולפי"ז אם היו טליתו או כובעו מונחים בבין השמשות בחדר שאינו עומד לאכילה, ואח"כ לבשם והלך לבית אחר שאינו מעורב עם ביתו. אסור להוציאם מהפרוזדור לחדר האכילה וכיו"ב, ולמה שצידד הגאו"י דגם כלי ששבת בבית ובא לחצר אחרת אסור להכניסו לבית, ה"ה כשהיו מונחים בבית האכילה. ובאופן שהיה לבוש בהם בין השמשות, תלוי במה שנחלקו המג"א בסי' שע"ה והבי"מ בסי' שמ"ט, אם בכה"ג חשיב כלים ששבתו בבית.

אמנם בדברי האחרונים מבואר דלא כדעת החזו"א בזה, דהנה בדברי הגרע"א בסי' שנ"ה ס"ג מבואר שנקט בפשיטות דבית הכסא שבין ב' בתים דינו כבית, ורק ביה"כ שבין ב' חצירות יש עליו דין חצר, והביאו בשעה"צ סי'

סימן מה

בדין טלטול בבית הכנסת

שאינו רשות אחת עם החצר, אי"ז תלוי במה שיש שם פיתא ולינה, אלא כל שראוי לדירה דינו כבית. ולפי"ז נמצא, דעיקר הטעם שבית הכנסת נחשב כרשות חלוקה מן הבתים, זהו משום שכל דיורי החצירות שותפין בו, והא דאסור להוציא ממנו לחצר (ולא אמרי' בזה דכל החצירות רשות אחת) זהו משום שיש עליו שם בית, כיון דחזי לדירה.

והנה באמת המג"א השיג על המהרי"ל מכח מש"כ הרמ"א דבית הכנסת אינו ראוי להנחת עירוב חצירות (היכא דליכא שתוף) כיון שאינו ראוי לדירה. ומשמע קצת דעיקר קושייתו אינה משום שאין שם דיורין, אלא רק מכח דברי הרמ"א דביהכנ"ס אינו ראוי כלל לדירה (דהא מניחין עירוב בבית שאין דרים בו, והא דאין מניחים בביהכנ"ס זהו רק משום דלא חזי לדירה מפני קדושתו) וי"ל דגם המג"א מודה שאם היה ראוי לדירה היה דינו כבית אע"פ שאין דרין בו.

ובדעת המהרי"ל י"ל דבאמת בית הכנסת חשיב חזי לדירה, כיון שפעמים אוכלין וישנים שם (ובאמת גם מש"כ האבהעו"ז דטעם האיסור משום דירה בלא בעלים, זהו רק ע"פ מש"כ שם דביהכנ"ס חשיב חזי לדירה, ודלא כהרמ"א. דהא במקום שאינו ראוי לדירה פשוט דגם אם נאסר מכח דירה בלא בעלים וכמשנ"ת הנידון בזה במקומו מ"מ אין עליו תורת בית אלא רק תורת חצר)

אמנם הר"ש העיר בזה, דהא מש"כ הרמ"א דבית הכנסת חשיב כמקום שאינו ראוי לדירה,

א. במג"א ש"ו י' הביא את דברי המהרי"ל בריש הל' עירובי חצירות דהיכא דלא עירבו אסור להוציא מבית הכנסת לחצר, כיון שהדיורין שסביב לחצר אוסרין, ומבואר דס"ל דבית הכנסת דינו כבית שאסור להוציא ממנו לחצר (ובד' מהרי"ל שם מב' דמתחילה היה ס"ד שאסור לטלטל גם כלים ששבתו בבית הכנסת עצמו, ומסיק דשרי דהוי כלים ששבתו בתוכו, וצ"ע מאי ס"ד לאסור בזה) ובמג"א שם כתב דמותר לטלטל בביהכנ"ס כיון שאין שם דירה, וכמש"כ הרמ"א שם דמה"ט אין מניחין בו עירוב (היכא שהוא רק עירוב חצירות בלא שיתוף) כיון דלא חזי לדירה, ותמה על מש"כ המהרי"ל לאסור בזה.

אמנם כתב הפמ"ג שם, דגם לדעת המג"א חשיב כחצר של רבים, שהרי כל בני העיר שותפין שם, ואסור להוציא ממנו לבית, וכ"כ המ"ב שם סק"ל, וכ"כ החזו"א סי' צ' סק"ז. ולכא' טעמם, דאע"פ שאין דרים בבית הכנסת, מ"מ כיון שהוא משמש את כל בני החצר, לא עדיף מהחצר עצמה (ואף שאין חצר נאסרת אלא כשהבתים פתוחים לה, ה"נ הבתים הפתוחים לחצר הרי הם כפתוחים לבית הכנסת, שהרי יש פתח בין החצר לביהכנ"ס^ט)

ויל"ע מ"ט דמהרי"ל דבית הכנסת חשיב בית אע"פ שאין דרים בו, ובאבהעו"ז פי' דס"ל כשי' רש"י דדירה בלא בעלים אסורה, וממילא דכיון שיש לכל בני העיר מקומות שם הרי הם אוסרים. והר"ש ביאר בזה באו"א, ע"פ המבואר בכ"מ (כמשנ"ת בסי' מ"ד) דגדר בית לענין זה

ע"ט ולפי"ז פשוט דדוקא הדרים באותה חצר של ביהכנ"ס או בחצירות הפתוחות לו אוסרים, אבל הבאים מחצירות אחרות ומפסיק כרמלית ורה"ר ביניהם אינם אוסרים, דהא בתיהם אינם פתוחים לבית הכנסת. והאחרונים (הגרע"א והנר"ב, שהובאו דבריהם בסי' נ"ח) דנו בזה משום דריסת הרגל, ומסקנתם שאין שאר בני העיר שחוץ להיקף אוסרים בכה"ג, כמשנ"ת שם. אמנם החזו"א הנ"ל נקט דגם הבאים דרך מבואות ורה"ר אוסרין על בית הכנסת, יעו"ש מה שביאר בזה ע"פ מה שנקט בכ"ד, דהא דאין תשמיש חצר אוסר היכא שאין פתח מהבית לחצר, זהו רק משום דתשמיש בני החצר שיש להם פתח עדיף, כדינא דלזה בפתח ולזה בזריקה. ומשו"ה במקום שכל המשתמשים בו אין להם פתח, כולם אוסרין זע"ז, כדן לזה ולזה בזריקה. ולפי"ז נקט דהכא לענין בית הכנסת ה"ז כאילו כולם אין להם פתח, דאע"פ שבני אותה החצר יש להם פתח לבית הכנסת, מ"מ כיון שאין ביניהם עומד לשמש את הבית, ליכא מעליותא במה שיש להם פתח שם, וממילא כולם אוסרין זע"ז, דדמי ללזה ולזה בזריקה. ולכא' זה סותר למש"כ בסי' פ"ו ס"ק י"א, דשם הביא לנידון הגרע"א וכתב דאינם אוסרים כיון שאין ביתם פתוח לחצר (והחזו"א עצמו בסי' צ' ציין לדבריו שם, ואולי כוונתו לחזור בו) ובד' השונה הלכות מב' שפירש דדברי החזו"א בסי' פ"ו היינו רק שאין הבאים מבחוץ אוסרים על חצר בית הכנסת בדריסת רגלם, אבל בתוך בית הכנסת כולם אוסרין. אמנם צ"ע, דלפי"ז היאך מהני עירוב להתיר לטלטל מהבתים לבית הכנסת, והרי אותם שאין להם פתח לא מצו לערב עם בני החצר.

האחרונים דגם הוא מודה דביהכנ"ס חשיב עכ"פ כחצר, דא"כ היאך התירו הכא להוציא ס"ת ששבת בבית לבית הכנסת.

ובאמת בתשו' הרי"ד הנ"ל כבר כתב להוכיח מד' הגמ' דמותר לטלטל מן הבית לבית הכנסת, ומבוב' בדבריו שנקט דביהכנ"ס ל"ח אפי' כחצר, ומותר להכניס אליו אפי' כלי הבית. וכן מבוב' בהמשך דבריו שם שהביא מד' השואל שנקט דאף א"נ דל"ח בית, מ"מ לא גרע מחצר, וז"ל "ומה שכתבת דמעשה דאבות בר איהי לאו לענין איסור עירוב מייתי לה אלא לענין התיר מבוי בלחי וקורה דמשום דירת החזן חשיב ליה כאילו ביתו והווי להו שני בתים ושני חצירות וניתרים בלחי וקורה, אבל מכל מקום בלא דירת החזן אוסרת על בני המבוי עד שיערבו דלא גרע מחצר של רבים או חורבה של רבים שהן אוסרות על הבתים שלפניהם" והרי"ד השיב ע"ז וז"ל "וחצר דרבים או חורבה דרבים שאוסרים הבתים שלפניהם אינן אוסרות אלא בשיש שם דיוורין חלוקין המקיפין סביבות החצר ואותם הבתים שיש להן חלק ושימוש בחצר אוסרין זה על זה עד שיערבו, אבל אם אין שם דיוורין אף על פי שהחצר היא בשותפות לרבים אינה אוסרת אלא הבתים הפתוחין שם מוציאין ומשתמשין בתוכה ואין חוששין לאותן השותפין שאין להם דיוורין שם"

ומבואר בדברי הרי"ד, דבית הכנסת חשיב כמקום שאין הבתים פתוחים לו, ומשו"ה א"צ עירוב כלל ואין לו אפי' דין חצר. אמנם הדברים צ"ב, שהרי יש פתח בין ביה"כ לחצר שהבתים פתוחים לה. ולכאור' צ"ל דדין חצר הוא דווקא במקום המשמש את הבתים, משא"כ בבית הכנסת שאינו משמש את הבתים, וזהו שכ' הרי"ד דדווקא הבתים שיש להם חלק ושימוש בחצר אוסרים עליה.

ועכ"פ למש"כ האחרונים בדעת המג"א, דביהכנ"ס לא עדיף מחצר שאינה מעורבת, צ"ע היאך התירו להוציא ס"ת מהבית לבית הכנסת.

ולכאור' י"ל, דהכא כיון שעשו מחיצה בין הבית לביהכ"נ, נמצא דרק אותו הבית שבו הס"ת פתוח לביהכ"נ, ושאר הבתים אינם פתוחים לו, ומשו"ה לא אסרי עליה (ובאמת כע"ז כ' השואל בתשו' הרי"ד "דמאחר שפרסו סדינים מבית הכנסת עד אותו בית נעשה כולו רשות אחת

ומה"ט אין מניחין בו עירוב. מקורו הוא מדברי המהרי"ל עצמו, וכמו שהביא בד"מ שכ"כ האגור בשם מהר"י מולין (שהוא המהרי"ל) ובאמת כ"ה לפנינו בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ל"ח. ולפי"ז נמצא דדברי מהרי"ל סתרי אהדדי, דבמנהגים כתב דביהכנ"ס חשיב כבית. ומאידך ס"ל דלא מבעיא שאין בו דיוורין, אלא לא חזי כלל לדירה ומשו"ה אינו ראוי להנחת עירוב. וביאר בזה, די"ל דדעת מהרי"ל דכל מקום מקורה שתשמישו מיוחד ותדיר חשיב כבית לענין זה שאסור להוציא ממנו לחצר, אף שאינו ראוי לדיוורין כלל, וכמו שנקט הבי"מ דגם בית הכסא ובור חשיבי כבית (כמשנ"ת בזה לעיל סי' מ"ד)

והנה לב' הטעמים שנתבארו בדעת מהרי"ל נמצא דהא דביהכנ"ס חשיב כבית זהו רק לענין הוצאה לתוכו, אבל אינו כבית לאסור על החצר (דהא לאסור על החצר בעינן דווקא מקום פיתא או לינה) אמנם השואל בשו"ת הרי"ד סי' מ"ד נקט דביהכנ"ס אוסר על החצר, והרי"ד הביא את טעמו וז"ל "וכל מה שדקדקת [וחלקת] בין בית דירה ובין מקום בית דירה ואמרת דכל מקום הראוי לדירה אוסר אף על פי שאין שם לא פיתא ולא לינה לא כיונת האמת" ומבוב' בדבריו דמקור הדברים הוא מד' הגמ' בדף ע"ב, דאמרו בית דירה ס"ד, אלא אימא מקום דירה, וגריס "מקום בית דירה" ופי' דהיינו שא"צ ממש בית דירה, אלא סגי במקום הראוי לדירה לאסור (ועי"ש בד' הרי"ד, וכן בפירושו התם, שהסכים עמו בעיקר פי' דברי הגמ', אלא שכ' דהיינו דווקא כשיש לו שם מזונותיו ומצעותיו ועומד לדור שם) אמנם דעה זו תמוהה, דהא קי"ל דמניח את ביתו אינו אוסר על החצר, וכל שכן היכא דמעיקרא אין הבית עומד לדיוורין כלל, וכמו שתמה עליו הרי"ד שם.

ב. והנה בגמ' פ"ו ע"א א', פ"א שכחו ולא הביאו ס"ת מבעוד יום, למחר פרסו סדין על העמודים והביאו ס"ת וקראו בו. ופרש"י דבחצר שאינה מעורבת היה ופרסו סדינים להיות מחיצה מפסקת מבית שהס"ת מונח בו ועד ביהכנ"ס, ולא היו בני החצר אוסרים שם שלא היה פתח פתוח לו אלא אותו פתח לבדו. ובחי' בית מאיר תמה מכאן על שיטת המהרי"ל, דהא מפורש בגמ' דמותר להכניס ס"ת מהבית לבית הכנסת, וכן הקשה בסי' גנזי חיים (לבעל החדרי דעה) סי' שס"ו. ולכאור' קושיא זו תקשי גם על דעת המג"א, למש"כ

דאיסור דריסת הרגל שייך גם בבית הכנסת (אלא שכתבו דבאופן שעירבו בני החצר, אין הדריס חוץ להיקף המחיצות אוסרין, כיון שאינם יכולים לערב עמהם, והנו"ב הוסיף דאף הדריס במבוי שיש בו נכרים אינם אוסרים כיון שא"א לערב עמהם בלא שכירות, וטעמים אלו לא שייכי הכא שהרי יכלו לערב אלא ששכחו) וצ"ע. ולפי"ז צ"ל דמש"כ האחרונים דבית הכנסת חשיב כחצר של רבים, היינו רק שהוא נחשב כחצר של בני אותה החצר שביהכנ"ס בתוכה, אבל בני שאר החצירות אינם אוסרין בביהכנ"ס (אע"פ שיש להם חלק בו) דכי היכי שאינם אוסרים על החצר, אע"פ שעוברים בה לביהכנ"ס, כך אינם אוסרים בביהכנ"ס עצמו.⁹

ולפ"ז היה אפשר ליישב עד"ז גם לדעת המהרי"ל, שהרי נתבאר דאף המהרי"ל מודה דליכא בביהכנ"ס עצמו דיוורין האוסרין (שהרי אין שם מקום פיתא) וכל איסור בית הכנסת הוא רק משום שהוא משמש את בתי החצר, אלא דס"ל דמ"מ לענין דין כלי הבית נחשב בית הכנסת כבית וכמשנ"ת. ולפי"ז י"ל דכל שבית הכנסת הוא כהיקף בפנ"ע אם אחד מהבתים, הרי הוא שייך רק לבני אותו הבית (וכדין חצר שחילקה במחיצות)

אמנם באמת בדברי המהרי"ל מבואר, שהאוסרים בבית הכנסת אינם רק בני אותה החצר, אלא גם הבאים מחצירות אחרות להתפלל אוסרים שם. דאל"כ מ"ט אסר להוציא מביהכנ"ס לחצר, והרי הכל שייך רק לבני החצר. ובע"כ דס"ל שכל הבאים להתפלל שם אוסרין (וכן מבואר בדבריו שכ' דבית הכנסת אסור בטלטול "שכל העם שותפין בה" ובהמשך דבריו כתב "לא רצה להתיר ע"י שיבטלו הדיוורין רשותם "אל הצבור" ומבו' דכל הצבור אוסר בביהכנ"ס)

ולפי"ז בע"כ דס"ל דלא שייך כלל היתר המהר"ם לענין בית הכנסת. אלא כיון שכל בני החצירות יש להם זכות לבא לבית הכנסת הרי הם אוסרין שם (ולפי"ז גם אם אותה החצר של ביהכנ"ס עירבה לעצמה, יהיה אסור לטלטל בבית הכנסת מכח שאר המתפללים שם שאינם דרים באותה חצר) אמנם יל"ע, דא"כ מ"ט לא יאסרו גם

וא"צ לערב" אמנם צ"ע דהא בד' השואל שם נראה שנקט דטעם איסור ביהכנ"ס הוא משום דהוי מקום בית דירה, ולא משום שנחשב כחצר, ולפי"ז לא מהני מידי מה שהוא מוקף מחיצות יחד עם הבית" ובאמת הרי"ד שם תמה עליו טובא)

אמנם צ"ע דהא בע"כ היה בבית הכנסת עוד פתח שדרכו נכנסו שאר בני החצר, וא"כ אכתי תקשי מ"ט אינם אוסרים דרך אותו פתח.

ולכאוי יש לבאר בזה, דהנה המהר"ם שהובא ברא"ש דף נ"ט כתב שאפשר לחלק חצר לחצאין ע"י פסין, ואינם אוסרין זע"ז. ומבואר בדבריו, דאע"פ שהחצר שייכת לכולם, מ"מ כל שחלקו ע"י מחיצה נעשו כב' חצירות וכל אחד עיקר מקומו בחלקו ואינם אוסרין זע"ז. והנה ז"פ דכ"ז הוא היכא שיש דיוורין בכל חלק, דכיון שיש מחיצה באמצע החצר, אמרי' שכל חלק מיוחד לדיוורין הסמוכים לו. אבל אם חלקו את החצר בפסין, ובצד אחד ליכא דיוורין כלל, ודאי שכל בני החצר אוסרין שם. וה"ה אם באמצע החצר יש מקום המוקף מחיצות לעצמו, דאם אין שם בית, הרי הוא שייך לכל בני החצר וכולם אוסרין שם, אבל אם יש בית באותו ההיקף, ה"ז חצר בפנ"ע המיוחדת לאותו הבית שבה, ושאר בני החצר אינם אוסרין שם.

ועד"ז י"ל לענין בית הכנסת, דמש"כ האחרונים דכל בני החצר אוסרין בבית הכנסת, דחשיב כחצר דידהו. היינו דווקא היכא שאין דיוורין בתוך ההיקף של בית הכנסת, וממילא הוא שייך לכל בני החצר. אבל היכא דבית הכנסת יש לו היקף לעצמו, ובית פתוח לאותו ההיקף, ממילא נחשב בית הכנסת כחצר של אותו הבית, ואין שאר בני החצר אוסרין עליו. ובזה א"ש הא דמהני היקף הסדין להתיר את בית הכנסת עם הבית שהס"ת מונח בו. אמנם אכתי יל"ע בזה, דנהי דל"כ ביהכנ"ס כחצר של כולם, מ"מ הרי יש להם זכות דריסת הרגל, ומ"ט לא יאסרו מדין רגל האסורה במקומה. ולפי"ד החזו"א בסי' פ"ו שנקט דכל שיש להם פתח אחר אינם אוסרין, אף באופן שיש להם זכות דריסת הרגל, ניחא. אבל הגרע"א והנו"ב נקטו

⁹ ולפי"ז נמצא דכלי ששבת בבית ויצא (כגון בכומתא וסודרא) והונח בחצר, מותר להכניסו לבית הכנסת, דהוי כמטלטל באותה חצר, ורק להוציא מהבית עצמו לבית הכנסת אסור.

בעה"ב קבוע (ואע"פ שיש בעה"ב קבוע בעיר, מ"מ היכא דלא ערבו עמהם לא מהני) ולפי"ז לכאור' אסור להוציא מהאולם לבית הכנסת, דאף להכרעת המג"א דביהכנ"ס לא חשיב כבית, מ"מ לא עדיף מחצר. אמנם למשנ"ת יל"ד להתיר בזה, דהכא כיון שיש בית בתוך ההיקף של בית הכנסת, נחשב בית הכנסת כחצר של אותו הבית, ואין בני שאר הבתים שבעיר אוסרין עליו. אך מדברי המהרי"ל מוכח, דגם בכה"ג כל בני העיר אוסרים על בית הכנסת, וכמשנ"ת.

ושוב נמצאו בזה עוד דברים בשו"ע הגר"ז (סי' שס"ו סעיף ו') שכתב וז"ל "מקומות שאין להם לחי או קורה למבואותיהם או שבית הכנסת אינו במבוי המתוקן בלחי או קורה שאין מניחים שם עירוב בבית הכנסת כמו שנתבאר בסי' שס"ה אעפ"כ מותרים לטלטל בבית הכנסת (וממנו לחצר בית הכנסת ואפילו אם יש שם דירה אחת בחצר בית הכנסת אלא אם כן יש בה שתי דירות שאז הן אוסרות זו על זו עד שיערבו ביניהן ואם לא ערבו אסור לכל אדם לטלטל בחצר בית הכנסת אבל אם אין בה אלא דירה אחת ניתנית כולה לדירה זו) ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה הואיל ובית הכנסת אינה בית דירה (וכמ"ש בסי' שע"ו גבי חורבה שאצל בית דירה) וכל בני העיר נעשו כאורחים לגבי דירה זו ומותרים ג"כ לטלטל מחצר לבית הכנסת ולדירה זו כמו שמוותרים בשאר חצרות שאין בהם אלא בית אחד"

והנה מבואר בדבריו, דבית הכנסת נחשב כחצר רק של בני אותה החצר שבית הכנסת בה, ולא לשאר החצירות. ולפי"ז כשאין בחצר אלא דירה אחת, מותר להוציא גם מבית הכנסת לבית, וזה כמשנ"ת בתחילה בדעת המג"א. ודלא כדעת המהרי"ל דס"ל שגם בני חצירות אחרות יש להם חלק בבית הכנסת.^{פא}

ויל"ע עוד בדברי הגר"ז, דנראה מדבריו דהיכא שיש בחצר ביהכנ"ס שתי דירות, אסור להוציא מביכהנ"ס לחצר, כיון שהבתים אוסרים זע"ז. וצ"ע, דכיון שבית הכנסת דינו כחצר (כחזי'

על החצר שהרי יש להם דריסת הרגל לעבור דרך החצר לביהכנ"ס. ולכאור' א"ל דבאמת הם אוסרים על החצר בדריסת רגלם, דא"כ אכתי תקשי מ"ט אסור להוציא מבית הכנסת לחצר, והרי גם החצר שייכת לכל בני העיר מכח דריסת הרגל, וצ"ע.

ועכ"פ לפי"ז יל"ד דאף המג"א דפליג על המהרי"ל מודה דכל בני החצירות חשיבי כשותפין בבית הכנסת לאסור. דהא לא מצינו דפליג בזה על המהרי"ל, ורק דפליג עליה דל"ח כבית אלא כחצר.

ולפי"ז אכתי צ"ע היאך הותר להוציא הס"ת מהבית לבית הכנסת, והרי אע"פ שביהכנ"ס מוקף מחיצות לעצמו עם הבית, אכתי חשיב כרשות של כל הבאים להתפלל בו.

וביישוב הקושיא מהגמ' לכאור' בע"כ צריך לחלק, דבית הכנסת שהיה בזמן הגמ' חלוק מבית הכנסת שבזמן האחרונים. וביאור הדברים, דהנה המג"א הביא בשם השב"ל דביהכנ"ס אינו אוסר כיון שהוא הפקר לכל ישראל. והיינו שאינו מיוחד לדירי שום אדם, כיון שהוא הפקר לכל (ומקור הדברים הוא מתשובת רב שרירא גאון, שהובא בספר העתים סי' ק"א והועתק בקובץ שי' קמאי פ"ו ע"ב יעו"ש) וי"ל בדעת המהרי"ל, דס"ל לחלק דבית הכנסת שבזמן הגמ' היה הפקר לכל, אבל בזמננו שהיו מוכרים מקומות וכל אחד בעלים על המקום שקנה, ל"ש הך היתר דהפקר לכל. ובאור"א קצת י"ל ע"פ דרכו של האב"ה עו"ז דאיסורא דביהכנ"ס הוא מדינא דדירה בלא בעלים, ולפי"ז פשוט דבזמן שלא מכרו המקומות לא היה שייך לאסור בבית הכנסת (ובאמת כ"כ באב"ה עו"ז שאין פלוג' בין המהרי"ל לשב"ל, דדברי השב"ל מיירי דווקא בבית הכנסת של הפקר שאין קונים שם מקומות)

והנה הנידון המצוי בזמנינו בטלטול מהבית לבית הכנסת, הוא באופן שיש אולם שמחות בתוך בנין ביכהנ"ס, ודין האולם כמקום פיתא של האוכלים שם. ואע"פ שאינם דרים שם ל' יום, מ"מ א"א להתיר להם מטעם אורח, כיון שאין שם

^{פא} ולכאור' יש מקום לדחות, דד' הגר"ז הא מיירי במקום שאין המבואות מתוקנים בל"ק, ומשו"ה אין בני שאר החצירות יכולים לאסור על ביהכנ"ס. אבל היכא שהמבואות מתוקנים אלא שלא עירבו, כולם אוסרים על ביהכנ"ס. אמנם זה אינו, דהא ודאי מיירי גם באופן שיש עוד חצירות הפתוחות לאותה החצר של ביהכנ"ס. אלא שא"א להניח שם את העירוב של כל בני העיר, כיון שאין המבואות מתוקנים, ופשוט.

כלים ששבתו בבית, וכמשנ"ת לעיל בדעת המהרי"ל עפ"ד הבי"מ, דכל מקום הראוי לתשמיש תדיר חשיב כבית לענין זה, ואי"ז תלוי בדירויין (וכ"ה ל' הגר"ז לעיל שם, דבית הכנסת ל"ח כבית דירה "אע"פ שהוא בית גמור") וכוונתו לפרש שכל השגת המג"א על המהרי"ל, היא דווקא כשיש בחצר רק דירה אחת (והשגת המג"א היא רק על מה שנקט מהרי"ל, דבית הכנסת חשיב כבית של כל בני העיר) אבל אם יש בחצר כמה דירויין, מודה המג"א שאסור להוציא מביהכנ"ס לחצר.

שאינו אוסר על החצר, ואם יש בחצר רק דירה אחת מותר גם להוציא ממנו) א"כ ההוצאה ממנו היא כטלטול כלי חצר בחצר (ושו"ר בספר זכרון יוסף שכתב דדברי הגר"ז קאי רק על הוצאה מהבתים לחצר, וצ"ע)

ולכאוי נראה מזה, דהגר"ז ס"ל דאע"פ שבית הכנסת אין בו דיורי בית, ומשו"ה אינו אוסר על החצר. מ"מ חשיב כבית לענין זה שהכלים ששבתו בו אסור להוציאם לרשות אחרת, כדין

סימן מו

באיסור הוצאת כלי בית מחצר לחצר

והנה בתוס' צ"א ע"א ד"ה ושמואל כתבו דכשם שכלי בית שיצאו לגג, אסור להוציאם לגג אחר. כך כלי גג שיצאו לגג של חברו אסור להביאם לבית חברו. ולכאור' מבואר מדברי התוס' דאיסורא דכלי בית אינו משום שהחצירות אינם רשות אחת לגבי כלי הבית, דהא זה ל"ש כלל בגוונא דהתוס'. ובע"כ דהאיסור הוא משום שהבית חלוק מהחצירות ולכן אסור להביא כלי בית לחצר אחרת, ומזה שפיר למדו התוס' דה"ה כלי חצר וגג אסור להביאם לבית כיון שגג ובית שני רשויות הם.

וכן מבואר גם בתוס' צ"ט ע"ב (ד"ה לא) שכתבו דגשמים שירדו לגגו של חברו ובא להביאם לביתו, יש חילוק בין מצרף לקולט. דהיינו שאם מצרף את הגשמים מגגו של חברו קודם שבאו מעצמם לגג שלו, אסור להביאם לביתו אע"פ שלא שבתו בגג, ולשון התוס' "דדמי ממש דמגג לבית קמיית" אבל אם קולט דהיינו שאחר שבאו לגג נוטל אותם לביתו, מותר. ומ"מ אם שבתו בגג חברו מבואר בתוס' שגם קולט אסור. ולכאור' ביאור דברי התוס', דלעולם האיסור להביא כלי גג לבית הוא משום דהגג והבית שני רשויות הם. אלא שאם לוקח את הגשמים מגג חברו ומביא אותם לבית (בלא הנחה בגגו) זה לעולם אסור שיש כאן הוצאה ממש מהגג לבית. משא"כ אם לוקח מהגג שלו דזה תליא בשביתה, שאם שבתו בגג חברו לא מהני מה שנוטל אותם מגגו שלו דשם גג חברו עליהם ואסור להביאם לבית, משא"כ כשלא שבתו שם דכיון שהשתא הם בגגו מותר להביאם לביתו.

ולכאור' כן מבואר גם בל' רש"י בדכ"ג ע"ב שכתב על מתני' דכל גגות "אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר אסור להוציאן מחצר לקרפף דבית וקרפף שני רשויות הן" ומבואר בדבריו שהאיסור אינו משום שהחצר והקרפף הם שני רשויות לענין כלי בית, אלא דבית וקרפף שני רשויות הן.

ובאמת הדברים מפורשים בדברי תור"פ שם שכתב לבאר את הטעם שאסור להוציא כלי בית לקרפף אע"פ שיצאו כבר לחצר וז"ל "דכיון שהיו כשקידש היום בבית א"כ הוי כמו

גדר האיסור להוציא כלי בית מחצר לחצר

א. מתני' ר"פ כל גגות, ר"ש אומר אחד גגות אחד קרפיפות וכו' כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. ובגמ' צ"א ע"א מבואר דכל פלוגתא רבנן ור"ש היא לענין גגות דלרבנן הווי רשויות חלוקות אף לכלים ששבתו בגג, וכן חצר וקרפף דלרבנן הווי רשויות חלוקות ור"ש ס"ל דרשות אחת הן, ושם בע"ב מבואר דה"ה לענין חצר ומבוי. ומ"מ מודו כו"ע דחצירות רשות אחת הן לענין כלים ששבתו בחצר, ורק לענין כלי בית הווי רשויות חלוקות.

והנה לכאור' פשוט דאם מוציא כלי מן הבית ומוליכו מיד לחצר אחרת, דזה אסור אף בכלים שלא שבתו בבית, דכיון שחצר ובית ב' רשויות הן, אסור להוציא מזה לזה. וכן מבואר בתוס' צ"ט ע"ב (וכמשי"ת להלן) והחידוש במתני' הוא בכלים שיצאו ונחו בחצר, והשתא בא להוציאם מן החצר לחצר אחרת. ויל"ע דכיון שהחצירות הם רשות אחת ואין חילוק רשות ביניהם א"כ מ"ש כלי הבית שאסור להוציאם מחצר לחצר, ולכאור' מפשטות ל' המשנה משמע דרק לענין הכלים ששבתו בחצירות הוא דאמרינן שהם רשות אחת, אבל לענין כלי הבתים באמת הם רשויות חלוקות, ולפי"ז האיסור להוציא כלי בית אינו משום לתא דהבית אלא משום החצר עצמה שאינה רשות אחת עם חצר אחרת לענין כלים אלו (אמנם טעם ד"ז צ"ע מ"ט יהיה מקום אחד רשות אחת לכלים אלו ושני רשויות לכלים אחרים) אמנם יש לבאר באור"א, דבאמת החצירות רשות אחת הן לגמרי. אלא שהבית אינו רשות אחת עם החצירות ומשו"ה אסור להוציא כלי בית לחצר אחרת דחשיב כמוציא מהבית עצמו לחצר, ולפי"ז צ"ל דאע"פ שהכלים כבר יצאו מן הבית והשתא הם בחצר (שהיא חדא רשותא עם שאר החצירות) מ"מ נתחדש במתני' דכיון ששבתו בבית שם הבית עליהם ודינם שלא יצאו לחצר החלוקה מן הבית, וכ"כ בשו"ע הגר"ז בסי' שע"ב ס"א במוסגר וז"ל "שהכלים ששבתו בבית בכל מקום שהם דינם כאילו הם בבית שאסור לטלטלם ממנו למקום אחר שלא עירבו עמו"

(אמנם יש מקום לחלק דגזירה שאני) וכן כלים ששבתו בקרפף ובאו לחצר, דלרבנן דחצר וקרפף ב' רשויות הן אסור להוציאם משם לחצר אחרת.

וכן מבואר בריטב"א והרשב"א במתני' צ"ב ע"א, דלר"מ דגג וחצר אינם רשות אחת, כלים ששבתו בחצר ובאו לגג שלו אסור להוציאם משם לגג אחר (אמנם פשוט דכ"ז הוא לשיטתם דס"ל שהאיסור בגג וחצר הוא רק בב' בעלים, ושוינהו רבנן כב' רשויות משום גזירה אטו תל ברה"ר, אבל לדעת שא"ר דהוי גזירה בעלמא, ואסור אפי' מחצר שלו לגג שלו, פשוט דכלי חצר שבאו לגג מותר להוציאם מגג לגג, דה"ז ככלים ששבתו בכרמלית או ברה"ר ובאו לחצר, שמותר להוציא מחצר (לחצר)

ולכאור' עיקר ד"ז מבואר גם בגמ' דמ"ח לענין ג' חצירות שעירבו החיצונות עם האמצעית, ולא עירבו זו עם זו. ואמרי' דהיא מותרת עמהם ושתים החיצונות אסורות זו עם זו ופרש"י "כלים ששבתו בזו אסור להכניס לזו דרך אמצעית שנמצא שיצאו מרשותן לרשות האסור להן" ומבואר בדברי רש"י, דאע"פ שהכלים כבר יצאו מן החיצונה והשתא הם באמצעית, מ"מ אסור להביאם לחיצונה השניה כיון שסוף דבר נמצא שיצאו מרשותן לרשות האסור להן, וכמבואר בסוגיין דכלי ששבת בבית אסור להוציא לחצר אחרת אע"פ שהשתא כבר יצא לחצר.

אמנם צ"ע בזה, דהנה בגמ' ע"ז ע"א אמר ריו"ח דכותל שבין ב' חצירות שאינו רחב ד' דינו כמקום פטור ומותר להעלות לו כלים משתי החצירות, ומבואר בגמ' דמעיקר הדין היה שרי גם להחליף ולהוריד אח"כ מן הכותל לחצר השניה, אלא שאסור משום גזירה (ובגמ' פ"ז ע"ב מבואר דלרב דימי אליבא דריו"ח באמת מותר גם להחליף) וצ"ע מ"ט לא יאסר להחליף מעיקר הדין שהרי הכלים שבתו בחצר אחת והשתא הם באים לחצר אחרת, ומ"ש מכלים שיצאו מהבית לחצר המעורבת שאסור להוציאם לחצר אחרת אע"פ שהשתא נחו בחצר, וכן הקשה בחידושי אבהו"ז שם.

והנה בעיקר האיסור להוציא כלי בית יל"ע, דהא כלי ששבת בבית ויצא לחצר מותר להוציא ולהרחיקו עוד מן הבית (להשיטות המתירות

שהיו עכשיו בבית, ובית וקרפף אינן רשות אחת אלא שתי רשויות, והיה אסור לטלטל מן הבית לקרפף, כמו כן יהיה אסור מן החצר לקרפף"

והנה יל"ד בכלי ששבת בבית ראובן ויצא לחצר שמעון, מהו להוציא משם לחצר אחרת של ראובן (ויעוי' להלן שהחזו"א נסתפק בזה) ולכאור' הדבר תלוי אם האיסור הוא מחמת החצירות, דלענין כלי הבית ל"ח החצירות רשות אחת, או שהאיסור הוא משום ההוצאה מן הבית. והנה ברשב"א וריטב"א ותור"פ בדף ס"ג ע"ב מבואר שאם ביטלו כל בני החצירות את רשותן שבמבוי לאחד, מותר לו להוציא כלי ביתו למבוי. ויל"ע שהרי כלי ביתו יוצאים קודם לחצר של כולם, והיאך מותר לו להוציאם משם למבוי שהוא רק שלו. ויש ללמוד מזה שהאיסור להוציא כלי"ב מחצר לחצר הוא מחמת ההוצאה מן הבית, וכמשנ"ת, ומשו"ה כשמוציא לרשות של בעל הבית שרי, כיון שאין כאן רשות חלוקה מן הבית, וכבר עמד בזה החזו"א שם.

ולפי"ז לכאור' ה"ה דכלי ששבת בבית ראובן ויצא לחצר שמעון, מותר להחזירו לחצר ראובן (אמנם החזו"א כתב לא כן, וצ"ב, ויעוי' להלן) וכן נראה מדברי הגר"ז בס"י שע"ב ס"א במוסגר, שכתב דכלים ששבתו בבית והוציאם לרשות שאינה מעורבת עמו, מותר להכניסם לבית אם יניחם תחילה ברשות המעורבת עם הבית, ומשמע דמותר להכניסם לרשות המעורבת עם הבית, דכל שמותר להוציא לשם מן הבית, ה"ה דמותר להוציא לשם את כלי הבית, וכמשנ"ת.

ב. והנה לפי"ז נמצינו למדים דלאיסור הוצאה מרשות לרשות ל"ב דווקא שיעקור מרשות זו ויניח ברשות אחרת, אלא כל ששבתו הכלים ברשות אחת הרי שמה עליהם ואסורים לבא לרשות אחרת. ולכאור' יש כמה נ"מ בזה אף בכלים שאינם כלי בית, וכגון כלים ששבתו בחצר מעורבת. דלרבנן וכן לרב אליבא דר"ש אסור להוציאם לחצר אחרת (משום גזירה אטו כלי הבית) ולמשנ"ת נמצא דאף אם באו אח"כ לחצר שאינה מעורבת (ע"י מלבוש או עכו"ם) אסור להוציאם משום לחצר אחרת, דאע"פ שחצר זו אינה מעורבת ול"ש בה הגזירה מ"מ הרי שבתו בחצר מעורבת ודינם שלא יצאו ממנה לחצר אחרת

עירוב הא מותר לטלטל להדיא מבית לבית, ולכן פי' הב"מ דההיתר הוא משום דחצר העכו"ם הוא כדיר של בהמה ודינו כמקום פטור והוי כמטלטל מבית חבירו למקו"פ ומשם לבית אחר, ויל"ע בדעת הב"מ מ"ט לא פירש בפשיטות כהבי"מ.

ולמשנת יל"ד, שכל ההיתר להוציא מחצר לחצר דרך מקו"פ הוא דווקא בכותל שאינו רחב ד', דבזה נאמר הדין דבטיל להכא ולהכא והוי כאילו הוא שייך לב' החצירות. משאי"כ בחצר של נכרים, דאע"פ שאין בה איסור דיוורין משום דדירת נכרי ל"ש דירה, מ"מ אינה בטילה לב' החצירות, והכלי המונח בה אינו נידון כאילו הגיע כבר לחצר הישראלים. וכיון ששבת הכלי בבית הישראל, אסור להוציא אותו לחצר של ישראל אחר, אע"פ שעכשיו הוא מונח בחצר של נכרי (אמנם גם בדעת הבי"מ יל"ד דלא פליג בעיקר הדבר, אלא דס"ל דכיון שחצר הנכרי לאו שמה דירה, ואינה חולקת רשות מחצר הישראלים, ג"כ חשבי' כאילו הכלי כבר נמצא בחצר הישראלים, שהרי הוא במקום שאינו חולק רשות מהם, ולא דמי לחצר של ישראל, דנהי דחצירות רשות אחת הם, מ"מ יש ביניהם חילוק רשות לענין זה שכלי בית הנמצאים בחצר זו ל"ח כאילו הם כבר בחצר אחרת וכמשנת) (ת)

ושור עוד דברים מפורשים בזה, דהנה בשו"ע ר"ס שנג"א אי' שני בתים משני צידי רה"ר והם של אדם אחד או שנים ועירבו, מותר לזרוק מזה לזה. וכתב מג"א דהא דבעי' עירבו היינו רק להסוברים דאסור להחליף ברשויות דרבנן דרק מקו"פ, אבל למאן דשרי מותר לזרוק מזל"ז בלא עירוב שהרי זורק דרך למעלה מי' דהוי מ"פ (ונקט המג"א דלמאן דשרי א"צ הנחה במ"פ אלא אף בלא הנחה שרי) ויעוי' בה"ל שם שהביא בשם ס' נה"ש שפקפק בד' המג"א וכתב דאף מאן דשרי להחליף ברשויות דרבנן היינו דווקא לכרמלית, אבל מחצר לחצר אסור לכו"ע. ובחזו"א (ק"ג סק"כ) תמה מאוד על דבריו, שהרי עיקר הדין דמותר להחליף ברשויות דרבנן נאמר בגמ' לגבי כותל שבין ב' חצירות. וא"כ מבואר להדיא בגמ' דאף מחצר לחצר שייך ההיתר דמקו"פ, ואדרבה זהו המקור לעיקר ההיתר להחליף ברשויות דרבנן, ומלבד זה גם עצם הדברים צ"ב דמ"ט יהיה איסור טלטול מחצר לחצר חמיר טפי מאיסור הוצאה לכרמלית.

טלטול בחצר שאינה מעורבת, ואף להשיטות האוסרות מ"מ פחות מד"א מותר כמשי"ת, וכן כשיצא לחצר אחרת והיא מעורבת דלכאור' מותר אמנם בדברי הגרע"א מבואר דבאמת אוסר בזה, וס"ל דכי היכי דאסור להוציא לחצר אחרת, ה"נ אסור להוציא כמלא נימא באותה החצר דג"ז הוצאה מן הבית, והובאו דבריו בסי' ל"ט) ול"ח שמוסיף עוד הוצאה מן הבית, שהרי הכלי כבר נמצא בחצר זו ואינו מוסיף כלום במה שמוליכו עוד, וא"כ צ"ע מ"ט אסור להוציא לחצר אחרת. והרי החצירות רשות אחת הם וא"כ כיון שהכלי כבר יצא לחצר מה הוסיף במה שמוציאו לחצר אחרת, ה"ז כמטלטלו באותה החצר, ומ"ט חשיב כמוסיף עוד הוצאה מן הבית. ובביאור הדבר צ"ל דאע"פ שהחצירות רשות אחת מ"מ ל"ח כרשות אחת לגמרי שכלי הנמצא בחצר כאילו נמצא בכל החצירות. דודאי רשויות חלוקות הן (אלא שלא נאסרה ההוצאה מחצר לחצר כיון שאין תשמישם חשוב) ומשו"ה כשמוציא מחצר לחצר חשבי' שמוסיף עוד הוצאה מן הבית שהרי הביאו לחצר אחרת שלא היה בה מתחילה. ולכאור' זהו ביאור לשון המשנה רשות אחת הן לכלים ששבתו בחצר וכו', דמשמע שלכלי בית לאו רשות אחת הן כלל, והיינו כמשנת דאיכא חילוק רשויות מסויים לענין זה שכלי בית אסור להוציא מחצר לחצר.

ולפי"ז א"ש הא דמותר להוציא מחצר לחצר דרך מקו"פ, שהרי ההיתר דמקו"פ מבואר בגמ' שהוא משום דבטיל להכא ולהכא, ולפי"ז נמצא דכשבאו הפירות לראש הכותל חשבי' שהם עדיין בחצר הראשונה ולא היתה כאן תוספת הוצאה, שהרי ראש הכתל בטיל להחצר הראשונה, וכמוריד משם ג"כ ליכא תוספת הוצאה שהרי בטיל גם לחצר השניה וכאילו הפירות כבר בחצר השניה.

והנה בב"י בר"ס שפ"ב הביא את דברי מהרי"ו דמותר לטלטל החמין של ישראל לתוך חצר העירוניים (עכו"ם) ומשם לבית ישראל אחר. ובב"י תמה ע"ז דאע"פ שמצד דירת עכו"ם אין כאן איסור כיון דל"ח ב' ישראלים אוסרין זע"ז, מ"מ אטו משום דאיכא עכו"ם ביניהם לישתרו בלא עירוב. ומכח זה פי' הבי"י דמיירי התם שעירבו הישראלים ביניהם. ובב"מ שם כתב דל' הרי"ו לא משמע דמיירי ע"י עירוב, דהא מבואר בדבריו שכל ההיתר הוא רק משום שמטלטל קודם לחצר העירוניים ואח"כ מחצר העירוניים לבית הישראל. ואם ע"י

(וכמשנ"ת) אלא הטעם משום שכל חצר היא רשות חלוקה לענין הבית, ויש לה סיבה בפנ"ע להחלק מן הבית, דחצר א' חלוקה מן הבית מכח זה שהיא רשות שמעון, וחצר ב' חלוקה מן הבית מכח שהיא רשות לוי. ומשו"ה אחר שיצא הכלי לחצר שמעון, אכתי אסור להוציאו לחצר לוי. ומה"ט ס"ל שאף בב' קרפיות שאין ביניהם חילוק רשות כלל, שייך לאסור להוציא מן הבית, כיון שכל קרפף יש לו סיבה בפנ"ע להחלק מן הבית.

ולפי"ז פשוט, שכל הספק הוא רק בקרפף, אבל בב' חצירות של אדם אחד פשיטא דאף לרש"י מותר (וכן משמע סתימת המ"ב שנסתפק בזה רק לענין קרפף) וביאור הדבר, דבית וחצר כל חילוקם הוא רק משום הבעלות, שהרי מותר להוציא מבית לחצר של חד גברא. ומשו"ה כלי שבא לחצר של ראובן אין בו כלל תוספת הוצאה במה שבא לחצר אחרת של ראובן, דכל האיסור הוא במה שמוציא את הכלי לעוד בעלים שלא היה אצלו מתחילה. משאי"כ בקרפף שחילוקו מן הבית הוא משום תשמישו, דבזה אפשר לדון דב' קרפיות שכ"א תשמישו לעצמו יחשבו כשני רשויות וכשמוציא לקרפף אחר יש כאן עוד הוצאה שהרי לא היה בקרפף זה מתחילה. (ולפי"ז מאי דתלי לה המ"ב בפלוג' רש"י והר"מ אי"ז רק משום שבר"מ מפורש ההיתר בזה, דא"כ מהר"מ נשמע לרש"י, אלא באמת כל מקום הספק בזה הוא רק לשי' רש"י ולא להר"מ) ודוק בכ"ז.

ועכ"פ גם לדרך זו א"ש משנ"ת ליישב קושית האבהעו"ז (היאך שרי להוציא מחצר לחצר דרך כותל ואין בזה איסור דכלים ששבתו בבית) דכיון שהכותל בטיל להכא ולהכא, ה"ז כאילו כבר באו הכלים שהיו בחצר של ראובן, לחצירו של שמעון, ותו ליכא איסור להורידם מן הכותל דה"ז כטלטול בתוך החצר.

ד. והנה יל"ע מ"ט בחילוקי רשויות דרה"י ורה"ר לא מצינו להך מלתא דאזלינן בתר השביתה, ואין איסור להוציא מרה"י לרה"י כלי ששבת ברה"ר. דלכאו' כי היכי דלענין איסור חצירות אמרי' דכל ששבת בחצר דינו כאילו הוא בחצר ואסור להכניסו לבית, ה"נ איכא למימר בכלי ששבת ברה"ר, שיחשב כאילו הוא עדיין ברה"ר

ולמשנ"ת נראה דדברי הנה"ש מבוארים היטב, די"ל דמקו"פ דלמעלה מי' אף שאינו חולק רשות לעצמו מ"מ ל"ש למימר שהוא בטיל לב' החצירות ודבר המונח בו כאילו מונח כבר בחצר. ומשו"ה אין היתר להוציא כלים מבית לבית דרך שם, שהרי איסורא דכלי בית הוא משום דשם הבית עליהם ולעולם חשיב כמוציאם מן הבית וכמשנ"ת, ולא עדיפי כלים שיצאו למעלה מי', מכלי בית שיצאו לחצר שאסור להוציאם לחצר אחרת. והא דשרי בכותל שבין ב' חצירות זהו רק משום שהכותל בטל לב' החצירות וחשיב כאילו הכלי שמונח על הכותל כבר בא לחצר, ודו"ק בזה.

ג. אמנם בעיקר משנ"ת דעיקר האיסור להוציא מחצר לחצר, הוא משום שהחצירות עצמם ג"כ חולקות רשות זו מזו, לענין זה שאין דנים כלי שיצא מן הבית כאילו כבר בא לכל החצירות. נראה דיש ללמוד מדברי המ"ב שהוא מפרש בזה באו"א קצת, דהנה במ"ב שע"ב סקי"ט כ' דכלים ששבתו בבית והובאו לקרפף אסור להוציאם לקרפף אחר, וכ' ע"ז בשעה"צ דלדעת הר"מ דס"ל שהאיסור להוציא מחצר לקרפף הוא דווקא בשל אדם אחר ה"ה הכא דכל האיסור הוא דווקא כששני הקרפיות לשני בנ"א, ואפי' לדעת רש"י (דס"ל דאסור להוציא מחצר לקרפף אפי' דחד גברא) אפשר דכיון שכבר הוא מונח בקרפף מותר להוציאו לקרפף אחר ולא אסור רש"י כ"א מחצר לקרפף וצ"ע, עכ"ד.

ומבואר בדבריו דלדעת רש"י יש מקום לדון דב' קרפיות של חד גברא אסור להוציא מזל"ז, כמו שאסור להוציא מחצר לקרפף של חד גברא. וצ"ע מאי מבעיא ליה, והרי כל מאי דפליג רש"י על הר"מ זהו דווקא בקרפף וחצר דס"ל שהם רשויות חלוקות לגמרי כיון שאין שוין בתשמישם, ולרבנן אסור להוציא אפי' כלי חצר לקרפף. משאי"כ קרפף וקרפף דחד גברא דודאי לרבנן הם רשות אחת, כמו ב' חצירות של אדם אחד, ומה"ת לדון שיחשב שני רשויות לענין כלי הבית (ואטו נימא דב' חצירות של אדם אחד, כגון שיש ביניהם מחיצה, יהיה אסור להוציא מזל"ז)

ולכאו' ביאור הדברים, דס"ל להשעה"צ דטעם האיסור להוציא כלי בית מחצר לחצר, אי"ז משום שהחצירות הם רשויות חלוקות זו מזו

מאמצעית לחיצונה שהרי הם כחצר אחת, וכמשנ"ת, וא"כ מאי גרע הכא שהביא כלי החיצונה שעירבה עם האמצעית)

וכעיי"ז ילה"ק במש"כ התוס' דכלים ששבתו בגג והביאם לגג חבירו אסור להכניסם לבית חבירו, ולכאו' הטעם דהוי כמוציא מגג שלו לבית חבירו, וצ"ע שהרי בית חבירו וגג חבירו הם רשות אחת לגמרי וא"כ אין כאן עוד הוצאה כשבאים לבית חבירו.

ובביאור הדבר צ"ל, דכיון שהחצר הראשונה עירבה עם האמצעית נמצא שהכלי היוצא מראשונה לאמצעית לא יצא כלל ממקום שביתתו. שהרי חצר א' וב' חצר אחת הן, וה"ז כאילו הוא עדיין בחצר הראשונה. ומשו"ה כשיוצא משם לחצר ג' פשיטא שיש כאן הוצאה מרשות לרשות, שהרי השתא נעקר ממקום שביתתו לחצר אחרת. ולא דמי לכלי שבא מחצר אחרת (שאינה מהג') דאותו הכלי כבר יצא ממקום שביתתו, וכל מה שאפשר להוציאו עוד זהו רק אם מוציאו לחצר של בעלים אחרים שלא היה בה מתחילה. משאי"כ הכא דכשנמצא בחצר אמצעית עדיין לא נעקר מהראשונה, וכשבא לחצר ג' נעקר מהראשונה.

וכעיי"ז יש לבאר גם במש"כ התוס' דכלי ששבת בגג אסור להביאו לבית חבירו, דהתם כיון שהגגין רשות אחת הם נמצא דכשבא הכלי מגגו לגג חבירו עדיין לא נעקר כלל ממקומו וה"ז כאילו הוא בגג הראשון, וכשמביאו לבית חבירו אז יוצא מרשותו לרשות חבירו.

והנה יל"ע בכלי ששבת בבית ראובן, ובא לחצר שמעון, מהו להביאו לבית שמעון. ולפו"ר מדברי התוס' בדצ"ב הנ"ל יש להוכיח דאסור דכמו שאם שבת בגג ראובן ובא לגג שמעון אסור להביאו לבית שמעון. ה"ה כששבת בביתו דמאי שנא. אמנם למשנ"ת שנא ושנא, דכ"ד התוס' הם דווקא בכלי ששבת בגג דבזה אמרי' דכ"ז שלא הגיע לבית עדיין לא יצא ממקום שביתתו שהגגין רשות אחת הן. אבל כלי ששבת בבית כיון שהגיע לגג חבירו כבר יצא ממקום שביתתו וא"כ אין כאן כלל תוספת הוצאה כשנכנס משם לבית חבירו, וה"ז כמטלטל באותה חצר. ולכאו' ה"ה דכלי ששבת בגג ונכנס לבית חבירו, מותר אח"כ להוציאו מהבית לחצר חבירו, וכן להכניסו מחצר לבית. דכיון שנכנס פ"א

ואסור להכניסו לרה"י אחרת. ובגאו"י בדף ע"ד עמד בזה, וכתב דבחצירות דרבנן החמירו טפי.

אמנם למשנ"ת נראה דלענין הוצאה מרה"ר לרה"י לא שייך כלל לדין שביתה, דהנה נתבאר דהא דאסור להוציא מחצר לחצר, זהו משום דב' חצירות של ב' בעלים אינם רשות אחת לגמרי, ומשו"ה כשיצא הכלי מהבית לחצר ראובן, ל"ח כאילו הוא נמצא כבר בכל החצירות. אלא כשמוציאו לחצר שמעון, נתחדשה בזה עוד הוצאה מהבית לחצר שמעון. ולפי"ז פשוט, דכ"ז שייך דווקא באיסור חצירות שהוא משום חילוק הבעלים, וכל חצר היא רשות חלוקה בפנ"ע. משאי"כ לענין איסורא דרה"י ורה"ר, דלענין זה כל החצירות שוות הן ושם אחד להן שהם רה"י. וממילא כל שיצא מרה"ר ובא לרה"י, אין בו שום חידוש הוצאה כשמביאו לרה"י אחרת, שהרי כבר יצא מרה"ר והגיע לרה"י, ואין חילוק אם מוליכו ממקום למקום בחצר הראשונה, או שמוציאו לחצר אחרת, ופשוט.

ה. והנה נתבאר דכל האיסור להוציא כלי בית שייך דווקא היכא שהחצירות חלוקות ביניהם ואינם רשות אחת ממש, ובזה אמרי' דאע"פ שהכלי כבר יצא מן הבית מ"מ כשמוציאו לעוד חצר שלא היה בה מתחילה יש כאן עוד הוצאה. אבל בחצירות שהם רשות אחת ממש ל"ש כלל לאסור מחצר לחצר, שהרי כשבא הכלי לחצר זו כבר בא לכל החצירות ואין כאן כלל תוספת הוצאה. ולפי"ז נמצא דכלי בית שיצא לחצר אחרת, ואותה החצר עירבה עם חברתה. מותר להוציאו לחצר המעורבת עמה שהרי הם כחד חצר, וכמשנ"ת לענין ב' חצירות של חד גברא, וכ"כ התורי"ד בדף צ"א ע"ב.

אמנם יל"ע, דהנה בגמ' בדף מ"ח מיירי בג' חצירות שעירבו החיצונות עם האמצעית והם אסורות זו עם זו, ומבואר ברש"י התם דכלים ששבתו בחצר הראשונה ובאו לאמצעית, אסור להביאם לשלישית שנמצא שיצאו מרשותן לרשות האסור להן. וצ"ע דהא התם האמצעית מעורבת עם השלישית והיא חד חצר עמה וא"כ כשמוציא מן האמצעית לשלישית ה"ז כמטלטל באותה החצר ואין כאן כלל תוספת הוצאה (והגע עצמך דאם היה מביא כלים מחצר אחרת שלא עירבה כלל עם אלו הג' והניחם באמצעית, היה מותר להוציאם

בבית חבירו ובא לגגו או לחצירו, אסור להכניסו לביתו. וכמו שצייד הגאו"י, ויל"ע בזה.

בדברי החזו"א בגדר האיסור דכלי בית

ז. **בחזו"א** (סי' ק"ד ס"ק כ"ה) דן אם כלי ששבת בחצר ראובן ובא לחצר שמעון אסור להוציאו משם, וז"ל "ונראה דכי היכי דאסור מחצר ראובן לחצר שמעון, ה"נ אסור מחצר שמעון לחצר לוי. ואע"ג דשמעון לא קנה שביתת החפץ בבית אלא בחצר, מ"מ לא מקרי כלים ששבתו בחצר" ואח"כ הוסיף החזו"א "ואפשר דהאיסור מחצר שמעון לחצר לוי הוא ג"כ מחמת ראובן ולא מחמת שמעון" והנה בעיקר נידון החזו"א מבואר שנקט דמסברא יש מקום לדון שכל האיסור הוא רק להוציא מחצירו של ראובן דהיינו החצר של הבית שבו שבת הכלי, אבל כשבא לחצר אחרת שרי, ויל"ע מהו הסברא בזה. ולכא"ו כוונתו דכ"ז שהכלים בחצירו של ראובן יל"ד כאילו הם עדיין בביתו של ראובן דהחצר טפילה לבית, ולכן אסור להוציאם לחצר אחרת, משא"כ כשיצאו כבר, אולם צ"ע דהא בגמ' מבואר דאף כלים שיצאו מהבית לחצר שאינה מעורבת אסור להוציאם משם לחצר אחרת. והרי חצר שלא עירבה אינה רשות אחת עם הבית, אלא ה"ז ממש כמו שיצאו לחצירו של שמעון, דמ"ל יצאו מבית ראובן לחצר שמעון ומ"ל אם יצאו לחצר של שמעון וראובן.

ויש ללמוד את הבנת החזו"א בזה ממש"כ בסי' כ"ב סק"ח, דהנה במתני' מבואר דכלים ששבתו בבית מודה ר"ש שאסור להוציאם לקרפף. ונחלקו הראשונים אם זהו דווקא בקרפף של בעלים אחר, או"ד דאפי' בקרפף דחד גברא אסור. ובחזו"א שם נקט מסברא כדעת הרמב"ם ודעימיה דמותר להוציא כלי בית לקרפף של אותו בעלים וז"ל "ולא שייך לעולם לפלוגי בין כלים ששבתו בתוכן לכלים ששבתו בתוך הבית, אלא לענין להוציא מרשות בעלים זה לרשות של אחר דלענין זה עיקר דירתו הוא הבית וקנו כלים שביתתן, אבל לענין להוציא מחצר לקרפף דרבנן אסרי אפי' בשתייהן של אדם אחד, כיון דפליג ר"ש ושרי להוציא מזו לזו אין חילוק בין שבתו בתוכן לשבתו בתוך הבית היכי ששתייהן של אדם אחד" ונראה כביאור הדברים, דהא דמותר להוציא כלי חצר, וכלי בית אסור. זהו משום שהביתם תשמישם

לבית כבר נעקר ממקום שביתתו וא"כ כשמוציאו לחצר אינו מוסיף כלום.

אמנם הגאו"י בריש פרקין נקט דכלי בית שיצאו לחצר אחרת אסור להביאם לבית המעורב עם החצר כיון דחלוק תשמישם, והטעם בזה מבואר בתו"ד הגאו"י דכלי הנמצא בחצר המעורבת ל"ח כאילו הוא נמצא כבר בבית, דבית לחוד וחצר לחוד. והוכיח הגאו"י כן מהא דכלי ששבת בחצר המעורבת מותר להוציאו לחצר אחרת, ול"א דכיון שהחצר והבית רשות אחת ה"ז כאילו הכלי שבת בבית, ולכא"ו כוונתו להוכיח שהבית מיוחד לבעלים יותר מן החצר, ומשו"ה כשנמצא בחצר ל"ח כאילו הוא בבית.

ו. **אמנם** הנה בתור"פ ס"ד ע"ב כתב דבני מבוי שעירבו כל החצירות יחד, וביטלו את רשות המבוי לאחד מהם, מותר לכל בני החצירות להביא את כליהם לביתו של היחיד שביטלו לו, שהרי הם עירבו עמו. והוא יוציא מביתו למבוי, שהרי הוא מוציא מהבית שלו למבוי שהוא ג"כ שלו. ויל"ע דלכא"ו דמי ממש לגוונא דג' חצירות, שהרי כשבאו הכלים לבית היחיד, אכתי לא נעקרו מהבית ששבתו בו, דהא ביתו של היחיד מעורב עם שאר הבתים. והשתא כשמוציא אותם למבוי שאינם בכלל העירוב, הרי הוא עוקר אותם ממקום שביתתם, והיאך שרי ליה להוציא.

ולכא"ו מבואר מדבריו, דאף באופן שעדיין לא נעקר הכלי ממקום שביתתו הראשון שרי להוציאו ולעקרו ממקום שביתתו (כל שאינו מוציא אותו לרשות אחרת) ודלא כמשנ"ת. וצ"ל דהא דג' חצירות שאני, דהתם הוי ב' עירובין הסותרים זא"ז, וכלפי החיצונה הראשונה אנו דנים כאילו לא עירבה האמצעית עם החיצונה השניה כלל, ומה"ט אסור להוציא כלים ששבתו בחיצונה לחיצונה האחרת, וצ"ע בזה ואכ"מ.

ועכ"פ לפי"ז יל"ע מ"ט דהתוס' שכתבו דאסור להוציא כלים ששבתו בגג חבירו, מגגו לביתו (וכ"כ גם בתור"פ) ולכא"ו צ"ל דאי"ז משום שבזה נעקר הכלי ממקום שביתתו הראשון, אלא דהבית חשיב כרשות אחרת מן החצר (אע"פ שהם של בעלים אחד) כיון שהחצר דינה להיות רשות אחרת עם שאר חצירות, משא"כ הבית דדינו שהוא חלוק מן החצירות. ולפי"ז לכא"ו אף אם הכלי שבת

שמעון" ולכאור' כוונתו לצדד טעם אחר להא דאסור להוציא משמעון ללוי, דאי"ז משום בעלותו של שמעון. אלא מחמת בעלותו של ראובן, דהשתא מוציא מחצר ראובן לחצר של בעלים אחר. ולפי"ז נסתפק החזו"א בכלי שיצא מחצר ראובן לחצר שמעון אם מותר להוליכו לחצר אחרת של ראובן, וכוונתו דאם האיסור מחמת ראובן ודאי שרי.

והנה לפי"ז יש מקום להבין שגם האיסור להוציא מחצירו של ראובן עצמו, אינו משום החצר של ראובן. דהחצר באמת רשות אחת היא, אלא האיסור משום שנחשב כמוציא מביתו של ראובן. וכמו דאסרי' להוציא מחצר שמעון ללוי משום דהוי כהוצאה מראובן. אמנם בדברי החזו"א מבואר דהא פשיט"ל דהאיסור להוציא מהחצר הראשונה אינו משום ההוצאה מהבית, אלא דכיון שהכלי קנה שביתה אצל הבעלים אסור להוציאו מן החצר עצמה, שהרי כ' בסו"ד דלהחזיר מחצר שמעון לחצר ראובן ודאי אסור, דכיון דב' החצירות אינם רשות אחת לעני כלים ששבתו בבית, אסור הכנסה והוצאה. והדברים צ"ב, דמאי גרע להחזיר לאותה החצר של ראובן מלהוציא לחצר אחרת של ראובן. ובע"כ דלענין החצר שהכלים שבתו בה לעולם אמרי' שדין הכלים שלא יצאו ממנה כיון שקנו שביתתם אצל הבעלים, וה"נ אסור גם להחזיר לשם, וכל מש"כ החזו"א דהאיסור משום ראובן זהו רק לאחר שיצאו כבר לחצר שמעון ובא להוציאם משם.

הוצאת כלים שכאו באמצע השבת

ח. תוס' צ"א א', אורי' דהתם לקלוט ולהוליך לביתו קאמר, דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר וגג שלא עירבו כו' כך אסור מגג וחצר לבית. ודברי התוס' כבר נתבאר לעיל דאיסורא דכלי בית הוא משום שהבית חלוק מן החצר, ומשו"ה פשיט"ל להתוס' שכ"ה ג"כ איפכא שכלי החצר אסורים לבא לבית. ובסוף דבריהם הקשו מאי קמ"ל שמואל פשיטא דאסור, ותי"ל דאשמעינן דאע"פ שקולט מן האויר ועדיין לא נגעו מי גשמים בגג.

והנה בגמ' ע"ט ע"ב לא יעמוד אדם ברה"י ויגביה ידו לפחות מג' סמוך לגג ויצרף, אבל קולט הוא ושותה. ובתוס' מבואר דמיירי בנוטל מגג של חבירו לחצר שלו, ולר"ש דגג וחצר רשות אחת מיירי בנוטל ומביא לביתו. וע"ז אמרו דאם מצרף

מיוחד לבעליהם ומשו"ה כלי השובת בבית דייני' שהוא שייך לרשות בעליו וחל דינו שאסור להוציאו מרשותו של זה לרשות של בעלים אחר, משאי"כ החצירות דאין תשמישם מיוחד לבעליהם ומשו"ה כלי השובת בחצר אינו שייך לרשות בעליו ומותר להוציאו לרשות של בעלים אחר. ולכן פשיט"ל להחזו"א דכ"ז שייך דווקא באיסור הוצאה מרשות בעלים זה לבעלים אחר, אבל היכא שהאיסור אינו משום הבעלות אלא משום חילוק תשמישין ל"ש לחלק כלל בין כלי בית לכלי חצר, ואם כלי בית שרי בהכרח שגם כלי חצר שרי.

ונראה דזהו ג"כ כוונת החזו"א בסי' ק"ד, דאפשר לדון שכל האיסור להוציא כלי בית הוא דווקא כשהם בחצר של אותו הבעלים ששבתו בביתו, דבזה אמרי' דכיון שהכלים קנו שביתה אצל ראובן דינם שלא יצאו מרשות ראובן ולכן אסור להוציאם מחצירו, ואף בחצר שאינה מעורבת אסור כיון שסו"ס יש כאן חלק של ראובן ומאותו חלק אסור להוציא כיון שדינם של הכלים שלא יצאו מרשות ראובן, משאי"כ כשיצאו כבר מחצירו של ראובן דאין לאסור להוציאם אח"כ לחצר אחרת. וזה כוונת החזו"א במש"כ "ואע"ג דשמעון לא קנה שביתה החפץ בבית אלא בחצר" והיינו שכשבא הכלי לחצר שמעון אינו מיוחד דווקא לרשותו של שמעון שהרי אינו בביתו אלא בחצירו.

אמנם בחזו"א מסיק שאי"ז כן ובאמת אסור להוציא גם מחצר אחרת, והטעם ד"מ"מ לא מיקרי כלים ששבתו בחצר" ולכאור' כוונתו, דבאמת אין עיקר הענין תלוי במה שהכלי שבת בבית, דאין השביתה בבית אוסרתו, אלא שביתה החצר היא ההיתר, דדוקא כלי ששבת בחצר שאין תשמישה תדיר דייני' שאינו מיוחד לרשות בעליו ומותר להוציאו, אבל כלי שלא שבת בחצר אלא בא מבית אחר, לעולם אסור לו לצאת מרשות שמעון לרשות לוי.

ועכ"פ לפי"ז נמצא דהחזו"א נקט שהאיסור להוציא כלי בית מחצר לחצר אינו משום ההוצאה מהבית (כמשנ"ת לעיל) אלא דכלי שקנה שביתתו בבית אסור להוציאו מחמת החצר עצמה, דהשתא דינו שלא יצא מחצר של בעלים זה לבעלים אחר.

והנה החזו"א בהמשך דבריו כ' "ואפשר דהאיסור לחצר לוי הוא ג"כ מחמת ראובן ולא מחמת

יורדים והוא קולט מן האויר. וא"כ היכי כתבו התוס' בדע"ט דמיירי כששבתו בגג.

אמנם התוס' הביאו עוד תי' בשם מהר"י דהתם איירי בקולט מאויר גג חבירו והכא בקולט מאויר גג שלו בסמוך לגג חבירו, והיינו דמימרא דשמואל באמת מיירי אפי' בלא שבתו אלא שקולט מאויר גג חבירו ולכן אסור שהרי כשלוקח מרשות חבירו אסור אפי' כשלא שבתו כמשנ"ת, והוי כמו מצרף. ולכאור' צ"ל דהתוס' בדצ"א ס"ל כדעת מהר"י ומשו"ה שפיר פירשו דדברי שמואל מיירי כשעדיין לא נחו בגג חבירו ובאמת לא שבתו שם, דמ"מ כיון שלוקח מאויר הגג לביתו אסור.

ט. והנה במ"ב שע"ב ס"א בבה"ל ד"ה לחצר הביא את דברי הב"מ שכתב דכלים שהיה לבוש בהם בתחילת השבת ויצא בהם לחצר ופשטן שם, מותר להוציאם אח"כ מחצר לחצר דל"ח כלים ששבתו בבית כיון שהיה לבוש בהם ובטלים לגופו. (והא דאמרו בגמ' דכומתא וסודרא שיצאו לחצר אסור להוציאם מחצר לחצר, היינו שלא היה לבוש בהם בתחילת השבת) ובחזו"א (ק"ד סקכ"ה) כתב דכ"ד הב"מ הם דווקא כשלא פשט את הבגדים קודם שהוציאם לחצר, אבל אם פשטם בשבת והניחם בבית ואח"כ חזר והוציאם דרך מלבוש, אסור להוציאם מחצר לחצר. והוכיח כן מדינא דהגמ' בגיטין דלא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו, ופי' בתוס' דהיינו להביאם לבית. ואע"ג שלא שבתו בגג זה. ולכאור' דברי החזו"א תמוהים עד מאוד, דהא בתוס' מפורש להדיא דאם קולט לאחר שנחו בגג שלו מותר כ"ז שלא שבתו בגג חבירו, ורק אם שבתו בגג חבירו אסור. והא דאסור אפי' בלא שבתו זהו דווקא במצרף או בקולט מגג חבירו דבכה"ג כיון שלוקח מיד מגג חבירו לרשותו אסור. ובהכרח לכאור' שכוונת התוס' לחלק דאם ירדו הגשמים לאחר כניסת השבת מיקרי לא שבתו ושרי, וה"ה הכא שאם פשט את הבגדים לאחר כניסת השבת מותר. וצע"ג, אמנם באמת בדברי הב"מ עצמו מדוקדק קצת כד' החזו"א, ממש"כ ז"ל "כלים ששבתו שהיה לבוש בכניסת השבת ובלילה הוציאן נמי דרך מלבוש בלא פשיטה בינתיים" ומשמע דאם פשט בגדיו בין כניסת השבת ליציאה מביתו ואח"כ חזר ולבשן אסור להוציאם לחצר אחרת.

דהיינו שנוטל מהמזחילה עצמה אסור, ואם קולט מן האויר את המים היורדים לרשותו שרי. וכתבו התוס', דמיירי שלא שבתו בגג חבירו דאם שבתו פשיטא דאסור. ובסו"ד התוס' מבואר דאם שבתו אסור גם בקולט (וזה מבואר שהרי כלי ששבת בבית אסור להוציא מן החצר אפי' בא לשם מעצמו) וכתבו התוס' "ומ"מ אע"ג דלא שבתו אסור לצרף ולהביאם לבית דדמי ממש דמגג לבית קמייתי" ולכאור' כוונת התוס', דשבתו היינו שהיו שם בזמן בהשמ"ש וחל עליהם בתחילת השבת דין כלי חצר. ולא שבתו היינו שירדו הגשמים בשבת עצמה ולכן לא חל עליהם דין כלי חצר ומותר להביאם לבית, וכן מפורש ברשב"א ובריטב"א שם.

ולמדנו מדברי התוס', דבאיסור להוציא כלי חצר לבית אחר וכלי בית לחצר אחרת איכא תרי גווני ואף שהתוס' מיירי רק בכלי חצר שבא להביאם לבית מ"מ הרי התוס' בדצ"א השוו את דין הוצאת כלי בית לחצר עם דין כלי חצר לבית. חדא באופן שנוטל מרשות חבירו ומוליך לביתו (וה"ה איפכא) דזה אסור אף כשלא שבתו בבית (והטעם בזה פשוט, דכי היכי דברשויות דאורייתא אסור להוציא מרה"י לרה"ר גם בלא שביתה, ה"ה בחצירות, אלא שהחמירו חכמים עוד לאסור כלי ששבת גם אחר שיצא לרשות אחרת) ולכן אסור לצרף מגג חבירו ולהביא לביתו, דמצרף חשיב כנוטל מן הגג עצמו. ועוד באופן שהכלים שבתו בבית דבכה"ג אף שכבר באו לחצר שלו אסור להביאם לביתו, ולכן אסור לקלוט ולהביא לביתו אע"פ שקולט מאויר גג שלו. ולכאור' זהו הדין המבואר במתני' דכלי בית אסור להוציאם מחצר לחצר, דהיינו אפי' בכה"ג שאינו מוציאם להדיא מן הבית אלא כבר באו לחצר ונחו שם.

והנה בתוס' בסו"ד הקשו מהא דאמר שמואל בגיטין לא יעמוד אדם בגגו ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו, והכא הרי מבואר שמותר לקלוט. וכ' דצ"ל דהתם מיירי כששבתו בגג ולכן אסור אפי' לקלוט. ולכאור' צ"ע דהתוס' בדצ"א כתבו דחידושא דשמואל הוא דאע"פ שקולט מן האויר ועדיין לא נחו בגג חבירו מ"מ אסור, ולכאור' בכה"ג שקולט מן האויר בהכרח שהגשמים לא שבתו בתחילת השבת בגג חבירו שהרי השתא הם

כלים ששבתו בבית, ולא מחמת הלקיחה מן הבית, וז"פ.

הוצאת כלים שבאו באמצע שבת ע"י הנחה בחצר

י. והנה מבואר בדברי התוס' דכלים שלא שבתו בגג ובאו מאליהם לגג שלו, מותר להכניסם לבית (ולכא' בכ"ז ה"ה איפכא בכלים ששבתו בבית להוציא אותם מהחצר לחצר אחרת) ודווקא אם לוקח בידיים מגג חבירו, אסור להוציא לביתו, משום דהוי הוצאה אחת מגג חבירו לביתו. ולכא' פשוט דאף כשלקח בידיים מגג חבירו, מ"מ אם הניחם קודם בגג שלו, שרי אח"כ להכניס מגגו לביתו, שהרי גגו וביתו רשות אחת, ואיסור שביתה אין כאן.

אמנם בספר עמה"ח הקשה מ"ט אסרו התוס' להביא לביתו כלים שלא שבתו, היכא שעומד בגג שלו, והרי עמידת גופו הוי כהנחה. ומכח זה יצא לחדש, דהא דמותר להוציא מחצר לחצר כלים שלא שבתו בבית בכניסת השבת, זהו דווקא כשלא הוציאם בידי מהבית (אלא שיצאו מעצמם או בדרך מלבוש) אבל אם הוציאם בידיים אסור אע"פ שהניחם קודם בחצר.

אמנם הר"ש העיר ע"ז, דדברי התוס' הם לשיטתם להלן צ"ח (בד"ה והאמר) שנקטו שהעומד במקו"פ ונוטל מרה"י ומוציא לרה"י חייב, ועמידתו לא חשיבא כהנחה במקו"פ (ונחלקו בזה הראשונים בשבת ח' ע"ב) ולפי"ז אין מקור כלל מדברי התוס' לאסור הוצאה מחצר לחצר ע"י הנחה. ובאמת הגר"ז בסי' שע"ב ס"א במוסגר כתב להדיא דכלים ששבתו בחצר המעורבת עם הבית, ויצאו לחצר אחרת, מותר להביאם משם לבית אם ניחם תחלה בחצר המעורבת.

ובעיקר דברי החזו"א יל"ע דלכא' החזו"א עצמו בסי' צ"א לא נקט כן, ממ"ש שם בסוף סק"א דכלים ששבתו בדירה בלא בעלים, ואח"כ בא הבעלים באמצע השבת. מותר להוציא את הכלים האלו מחצר לחצר כיון שלא שבתו בכניסת השבת בבית, ומבואר שנקט בפשי' דבעי' דווקא כניסת השבת.^פ

ולכא' היה מקום לחלק דכ"ד החזו"א בסי' ק"ד הם דווקא לענין מלבוש וגשמים דבכניסת השבת לא היה שייך בהם כלל דין רשויות ומשו"ה י"ל דהשתא כשירדו זהו תחילת השבת שלהן (וכמש"כ הראשו' בפ"ד לענין תחומין) אבל כלי ששבת בחצר ונכנס לבית לא חל עליו דין כלי בית ואם יצא לחצר מותר להוציא מחצר לחצר. אמנם בחזו"א בסוף דבריו (בסק"ד) כתב דכלי בית של ראובן, שיצאו לחצר שמעון וחזרו לחצירו של ראובן. אסור להכניסם לביתו של ראובן דכיון שהיו בחצר שמעון לא גרע ממי גשמים, ומבואר דאפי' בכה"ג שהיו בכניסת השבת בבית, מ"מ השתא כשבאו לחצר חל עליהם דין כלי חצר ואסור להביאם לבית, וצ"ע.

וראיתי בס' חו"ב שכ' ליישב את דברי החזו"א, דדבריו מיירי דווקא בכה"ג שהוא עצמו נוטל את הכלי מן הבית ומשו"ה אסור להוציא לחצר אחרת, כמבואר בתוס' דכשלוקח מן הבית אסור אף בלא שבתו. אולם הדברים תמוהים דהא החזו"א מיירי בהוציאן דרך מלבוש ובזה ל"ח כנוטל מן הבית שהרי לא היתה הוצאה מן הבית כלל, ורק כשפושטן בחצר יש כאן לקיחה מן החצר, וכמב' בגמ' דכומתא וסודרא אסור מדין

^פ ובעיקר דברי החזו"א האלו מבואר דאע"פ שהכלי שבת במקום שעכשיו הוא רשות החלוקה מן החצר, מ"מ כיון שבשעת שבייתה היה הבית רשות אחת עם החצר (שהרי היה דירה בלא בעלים) ליכא בזה איסור דכלים ששבתו. ולפ"ד ה"ה אם יצוייר איפכא, שהכלי שבת בבית שאינו רשות אחת עם החצירות, ואח"כ נעשה רשות אחת עם החצירות. דאסור להוציא מן הבית מכח השביתה הראשונה, דאע"פ שעכשיו הבית אינו חלוק מן החצר, מ"מ הרי אסור להוציא מכח השביתה הראשונה (דמה שהבית נעשה לחצר, לא עדיף מאילו יצא הכלי לחצר) אך לפ"ז העירו, היאך מהני ביטול רשות ביתו להתיר להוציא מהבית לחצר, דלכא' אע"פ שעכשיו הבית אינו חלוק מן החצר כיון שהוא שייך לכל בני החצר, מ"מ הרי בשעת שבייתה היה הבית רשות אחרת, ויאסור להוציא מן כלים ששבתו בבית. אמנם באמת לק"מ, דהא כל האיסור להוציא כלים ששבתו בבית, זהו דווקא היכא שמחדש בהם עכשיו הוצאה חדשה למקום שעדיין לא היו בו (וכמשנ"ת לעיל) משא"כ הכא, דכיון שביטל רשות ביתו ונעשה רשות אחת ממש עם החצר, נמצא דכלי המונח בבית כאילו הוא כבר נמצא גם בחצר, וליכא חידוש רשות כלל במה שמוציא אותו לחצר (אמנם אכתי יל"ע לדעת הגאון' שהובא לעיל, דגם בית וחצר דחד גברא חשיבי כב' רשויות לענין כלי ששבת בבית של אחר, וא"כ לכא' ה"ה דיש לאסור כאן, דכי היכי דשבת בבית ראובן ובא לבית שמעון, אסור להוציא משם לחצר שמעון, ה"נ שבת בבית ראובן, ונהפך בית ראובן להיות בית של שמעון מכא הביטול יש לאסור להוציא לחצר שמעון, מכח זה שהיתה שביתתו בבית ראובן, ויש לחלק)

ולהניחו בחצר, ומשם לחצר אחרת. ולכאור' צריך לחלק, דאיסור החלפה הוא דווקא דרך מקו"פ, דבזה כיון שמניחו במקום שאין עליו חשיבות רשות כלל, החמירו חכמים לעשות הכל כמעשה הוצאה אחד ולא מהני ההנחה שבנתיים להתיר. משא"כ במחליף דרך חצר, דכיון שהניחו במקום שיש עליו חשיבות רשות, ל"ח הכל כמעשה הוצאה אחד.

ובעיקר הנידון אמר הרר"ש דה"ז כמחליף דרך מקו"פ, דהמניח בחצר לא עדיף ממניח במקו"פ, ותלוי במה שנחלקו הפוסקים הא"ך קי"ל בדין החלפה ברשויות דרבנן.

אמנם הגר"ז בסי' שמ"ו ס"ג כתב דיש להחמיר שלא להחליף ברשויות דרבנן, וכ"כ בסי' שע"ב ס"ח דאסור להחליף דרך כותל שאינו רחב ד'. ולפי"ז צ"ע מ"ט התיר להוציא כלי מן הבית

סימן מז

בדין פרוין למקום האסור לגבי כלי הבית ובגדר האיסור בכותל בין ב' חצירות שנפלי

תימה כ"כ, די"ל שאין כוונתם להוכיח את הדין, אלא להביא דוגמא דמצינו נפרצה לגבי דבר אחד. אך יותר ילה"ק בד' התוס' בדף מ"ב שם, שפי' שם בגמ' דחשיב נפרצה לגבי מגואי וכו', והוסיפו דכע"ז יש בכל גגות דאסור רב לטלטל בגג כלים ששבתו בבית, וזה צ"ע דיותר היה להם להביא מגמ' מפורשת)

והגאון יי הקשה כע"ז ע"ד התוס' מ"ט לא הוכיחו ממתני' דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דפשיטא דמתני' אתיא אף כר"ש, ובע"כ הא דקטנה אסורה זהו לגבי כלי הבית (וכן הקשה בס' יתרון האור על המשניות בתו"ד)

ויש להעיר עוד ע"ד הטור, דמנ"ל לחלוק ע"ד התוס' (בדף פ"ט) והמרדכי (שם בדף כ"ד) שכתבו להדיא דשייך נפרצה לגבי כלי הבית, ולכאו' לא מצאנו בדברי הראשונים מי שחולק ע"ז.^{פד}

והנה האחרונים דנו בהא דב' חצירות של ב' בעלים שנפרצו זו לזו אוסרות זע"ז, אם זהו משום דינא דרשות שנפרצה במילואה למקום האסור לה (וכמבו' בגמ' כ"ד, דאף היכא שכל רשות בפנ"ע מותר לטלטל בה יותר מד"א, מ"מ כל שב' הרשויות אסורות זו עם זו, אסור לטלטל בהם ד"א, ומשו"ה חצר הפרוצה לקרפף אף שהוא פחות מב"ס אסור לטלטל בה ד"א) או שא"צ בזה לדין נפרצה, דכל שאין מחיצה בין ב' החצירות ה"ז כחצר אחת וכל בני החצירות דרים יחד ואוסרים זע"ז. דהגרע"א בשו"ת סי' ל"ו נקט שהאיסור הוא רק משום נפרצה, דכיון שכל אחד נמצא בחלקו המיוחד לו ל"ח כאילו כ"א דר בב' החצירות. אבל בס' יתרון האור האריך לברר שהאיסור הוא משום דחשיב כחצר אחת, וכמו שנראה בדברי רש"י בריש צ"ד ע"א, ובדף ע"ו ע"ב, ובכמה מקומות^{פה}

א. התוס' פ"ט ע"א כתבו דלדעת רב דגגין השוין חשיבי כנפרצו זל"ז, גם לר"ש אסור לטלטל בהם כלים ששבתו בבית, דחשיב נפרץ במילואו לענין כלי הבית. והביאו ראיה לזה מהא דאשכחן נפרץ במילואו למקום האסור לטלטל מגואי לבראי, אע"ג דמבראי לגואי הוי מקום המותר, וכ"כ התוס' מ"ב ע"ב. ולכאו' מצינו להדיא דשייך נפרצה לגבי כלי הבית, במתני' צ"ב חצר קטנה שנפרצה לגדולה וכו', ופירש רש"י דאתיא אפי' כר"ש, שהקטנה אסורה בכלי הבית, וכן מבואר לכאו' בגמ' צ"ג ע"ב, דאמר רב כותל שבין ב' חצירות שנפל אסור לטלטל בכולו, ופירשו התוס' והראשונים דהיינו לענין כלי הבית. ועוד מצינו בנידון זה, דהנה בסוגיא לעיל כ"ד מבואר דגינה ב"ס הפרוצה לחצר הכל אסור לדעת רבנן, כיון שהגינה היא קרפף והחצר פרוצה במילואה למקום האסור לה. ולפי"ז לכאו' הדין נותן דה"ה לדין דקי"ל כר"ש, דמ"מ אסור להוציא כלי בית אל החצר וכן לטלטלם שם, משום דלענין זה הוי נפרץ למקום האסור, וכן מבואר בדברי המרדכי והתור"פ שם, אמנם בדברי הטור מבואר דבכה"ג מותר להוציא מן החצר לבית, ולפוט"ר הטור חולק בזה ע"ד התוס', וס"ל דלא אמרינן נפרצה לגבי כלי הבית.

והנה הגרע"א בגיל' השו"ע שם תמה ע"ד הטור מהא דאמרי' בדף צ"ג דכותל שבין ב' חצירות שנפל אין מטלטלין בו אלא בד"א (וגם שמואל דפליג התם זהו דווקא בנפרצה בשבת) ובע"כ דמיירי לענין כלי הבית וכמו שפירשו הראשונים שם. ולכאו' כע"ז ילה"ק גם ע"ד התוס' בדף פ"ט, שהוצרכו ללמוד להא דאמרינן נפרצה לגבי כלי הבית, ממה שמצינו בדף מ"ב דאמרי' נפרצה לגבי טלטול מגואי לבראי, ולא הוכיחו מהגמ' הנ"ל (ובאמת על דברי התוס' בדף פ"ט אין

^{פג} בענין זה יעוי' עוד במשנ"ת לעיל סימן ל"ז.

^{פד} אמנם עי' להלן בדברי הרמב"ם נראה שהוא חולק בזה על התוס'.

^{פה} אמנם גם היתר"א מודה דל"ח כחצר אחת לקולא, ואסור לטלטל מחצר אחת לחברתה, ומה"ט שייך לאסור בזה גם משום דין נפרצה למקום האסור. ונ"מ דלדעת הסוברים שאין איסור טלטול ד"א בחצר שאינה מעורבת, אין האיסור לטלטל אלא משום נפרצה, וכמשי"ת.

ובזה ביאר שם גם את דברי התוס' שלא הוכיחו דשייך נפרצה לגבי כלי הבית ממתני' דחצר קטנה וגדולה, דהתם י"ל שהאיסור אינו משום נפרצה, אלא משום דחשיבי כולם כדיורי חצר אחת. אלא דאכתי לא נתיישבו בזה דברי התוס', דהא עכ"פ מוכח ממתני' דחצר שנפרצה אסור לטלטל בה כלי הבית (אי משום דחשיב כנפרצה לענין זה, אי משום שהם דרים יחד והוי חד חצר שלא עירבה) והו"ל להתוס' ללמוד דין זה ממתני'. וכתב ע"ז היתר"א, שאם היה האיסור משום דנעשה כחדא רשותא היה מודה בזה שמואל דל"א גו"א בין הגגין. דגם שמואל מודה דלא אמרינן גו"א אלא בב' רשויות חלוקות האוסרות זע"ז, וכמב' בגמ' צ' דבגגין השוין לר"מ מודה שמואל דל"א גו"א.¹⁹ (אך לפי"ז נמצא דמה שהוצרכו התוס' להוכיח דאמרי' נפרצה לגבי כלי הבית, זהו משום דבלא"ה היה אסור לטלטל גם לשמואל, וזה להיפך מהמשמעות הפשוטה בדברי התוס', דלולי הא דאמרי' נפרצה לגבי כלי הבית, אלא מותר לטלטל גם לרב)

ולכאוי יש מקום ליישב ע"פ דרך זו באו"א קצת, דהנה נחלקו הראשונים אם מותר לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת, דבדברי רש"י שבת ק"ל ועוד ראשונים שם מבואר דשרי, אמנם דעת הרשב"א בעכוה"ק שאסור. וכך משמע בדברי התוס' בשבת ו' ע"ב, שכתבו דחצר שאינה מעורבת דמיא לכרמלית. ובדעת התוס' בפרקין, הוכיחו האחרונים מדברי התוס' בדף צ"א ע"ב דס"ל שאין איסור לטלטל בחצר שאינה מעורבת (עיי"ש תוד"ה וכלים ובגאו"י והרש"ש שם, וכ"כ הגר"ז והבי"מ) ולפי"ז נמצא דמה שאסור לטלטל כלי בית בגגין השוין לרב, זהו רק משום דינא דנפרצה, וא"ש היטב מה שלא הוכיחו התוס' לזה ממתני' דקטנה וגדולה, דהתם י"ל שהאיסור הוא רק משום דנעשו כחצר אחת שלא עירבה, ובאמת אין איסור לטלטל כלי בית אלא רק להוציאם לחצר, וזהו שהוצרכו התוס' להוכיח דשייך נפרצה לגבי כלי הבית.²⁰

(וגם הגרע"א הסכים דמוכח כן מדברי הרא"ש שנקט דב' חצירות שנפרצו זו לזו חשיב כליתנייהו לדיורין עיי"ש)

וביתרה"א שם כתב ליישב לפי"ז את שיטת הטור שהתיר להביא מהחצר הפרוצה לגינה אל הבית, דס"ל להטור דל"ש כלל נפרצה לגבי כלי הבית בלבד, וכל שאינו פרוץ לענין כלים ששבתו בתוכו, לית ביה כלל איסור דנפרץ למקום האסור. והא דאסור להוציא כלי בית לחצר שנפרצה לחברתה (וכמב' במתני' דקטנה וגדולה, ובגמ' בדף צ"ג, ופסקו כן הטור ושו"ע סי' שע"ד) זהו משום דהווי דיוריהו כי הדדי והוי כחצר אחת שלא עירבה, וזה ל"ש כלל בחצר וגינה שהם של אדם אחד, וכל איסורם משום דזה שמו חצר וזה שמו קרפף.

ולדרך זו מבואר היטב גם מאין מקור שיטת הטור בזה, דהנה ביתר"א שם ביאר ע"פ שיטתו את דברי רש"י בסוגיא בדף כ"ג שם, שכתב דלר"ש רשות קרפף וחצר הפרוצין זל"ז לא אסרי אהדדי הואיל וחד גברא היא. ודברי רש"י תמוהים עד מאוד, דמשמעות הדברים שקרפף וחצר דתרי גברי אסרי אהדדי גם לר"ש, וזה אינו, וכמפורש ברש"י עצמו שם בסו"ד, דלר"ש רשות קרפף וחצר לא אסרי אהדדי אפי' הם של ב' בעלי בתים. וביאר בזה היתר"א, דדברי רש"י קאי על כלי הבית (ומשמע ליה לרש"י דמה שאמרו שם דלר"ש אין איסור, היינו אף לענין כלי הבית) ובזה הוא שחילק רש"י בין חד גברא לתרי גברי, שאם היו דתרי גברי היה אסור לטלטל כלי הבית, משום דנעשו שניהם כחצר אחת, אלא דכיון שהם דחד גברא מותר, דאיסור נפרצה ל"ש לר"ש, דס"ל לרש"י דל"ש נפרצה לגבי כלי הבית, ודלא כתוס', ולפי"ז נמצא שדברי הטור הם ע"פ מש"כ רש"י שם, דלר"ש לא שייך איסור נפרצה אף לגבי כלי הבית.

¹⁹ ולכאוי' כוונתו, דכיון ששייך נפרצה לגבי כלי הבית, ואמרי' גו"א להתיר כל גג בהיקף מחיצות לעצמו, ממילא מהני המחיצות גם לענין זה שלא יחשבו דיורי כולהו כי הדדי. וכמו בגגין יותר מב"ס, שמב' בגמ' דלדעת רבנן ל"ח כרמלית (לשמואל) דכיון דאמרי' גו"א לענין האיסור דנפרצה, ממילא מהני הגו"א גם לענין זה שלא יצטרפו הגגין יחד ליותר מב"ס.

²⁰ אמנם העירו דהתוס' ביקשו נ"מ בין פלוג' רב ושמואל, ולזה סגי במה שיש איסור להוציא כלי הבית לגג, וא"צ להוכיח שיש איסור לטלטל, וצ"ל דניח"ל לבאר שאותו ענין שנחלקו בו רב ושמואל שייך גם לר"ש בכלי הבית. ובאמת בתורא"ש

ישראל אפי' לראב"י דאמר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה, משאי"כ איפכא דל"ח כב' ישראלים. ולכאו' כוונתו, דהוה קשיא ליה מאי נ"מ בהא דאמר' דיורי קטנה בגדולה, והא בלא"ה הקטנה אסורה משום שהיא פרוצה במילואה לגדולה. וע"ז כתב דנ"מ לענין עכו"ם, דבב' חצירות שנפרצו כה"ג אין העכו"ם אוסר על הישראל, כיון שבמקומו אין ב' ישראלים, ואע"פ שנפרצו ב' החצירות זו לזו, מ"מ ל"ח כאילו כולם דרים בכל החצר, (ודלא כשי' היתרה"א) וקמ"ל דבקטנה וגדולה חשבי' שבני הגדולה דרים גם בקטנה, וממילא דחשיבא הקטנה כחצר שיש בה דיורי ב' ישראלים, והנכרי אוסר עליהם.

ובאמת הפמ"ג בסי' שפ"ב (מ"ז סק"ה) כתב דחצר שיש בה ב' ישראלים שנפרצה לחצר העכו"ם הרי היא אסורה, דחשיב כחד חצר. והיינו משום דס"ל כדעת היתרה"א, דע"י פרצת מילואו חשבינן כאילו כולם דרים יחד, וממילא יש כאן ב' ישראלים במקום נכרי, ובד' הרי"ד מבואר לא כן.

ב. ועכ"פ לא נתיישב בכ"ז מה שלא הביאו התוס' ראייה מהגמ' דכותל שבין ב' חצירות שנפל, דהתם ל"ש הטעם דדיורי קטנה בגדולה. ביישוב הדברים י"ל באו"א קצת, דבאמת יש מקום לחלק בזה בין גג לחצר, דבב' חצירות שנפרצו זל"ז נעשו כאילו כולם דרים בחצר אחת שלא עירבה, אבל בגגין אף כשאין מחיצות ביניהם אכתי כל גג הוא בפנ"ע ול"ח כגג אחד, ובזה כל האיסור הוא רק משום נפרצה. וביאור הדברים, דהנה הגאו"י בדף פ"ט הקשה לדעת רב דבגגין השוין לא אמרינן גו"א לחלק ביניהם, מ"ט חשיבי רשויות חלוקות לדעת רבנן, והרי בבית כה"ג קי"ל דחמשה ששבתו בטרקלין אחד א"צ לערב דביתא חדא נינהו, ה"נ כולה חדא גג הוא, וכתב דהכא הואיל וחלוקין דיורין למטה כך חלוקין למעלה. וכוונתו דשאני התם שהנידון על דירת הטרקלין עצמו, וכיון שהם בבית אחד הוי כולהו כחד. משאי"כ הכא שהאיסור מכח חילוק הדיורין שלמטה, והתם איכא מחיצות

אמנם לפי"ז אכתי צ"ע מהא דאמר רב בדף צ"ג דחצר שנפרצה אסור לטלטל בכולה, ופירשו התוס' שם דקאי לענין כלי הבית, והתם הרי מפורש שאסור גם לטלטל (ועכ"פ ניחא שאי"ז מפורש במתני')

ובאמת את קושית הגאו"י ממתני' דחצר קטנה לכאו' יש ליישב בקל, ואי"ז תלוי בפלוג' הגרע"א והיתרה"א. דהנה ל' הגמ' לענין חצר קטנה "דיורי קטנה בגדולה" ופרש"י דיורי גדולה מושלין בקטנה. ולפו"ר מפורש כאן דכיון שאין מחיצה בין הקטנה לגדולה חשבי' כאילו בני הגדולה דרין בקטנה, ואין האיסור רק משום שהקטנה פרוצה לגדולה. ונראה שגם הגרע"א מודה בזה, אלא דס"ל שזהו דין מיוחד בקטנה וגדולה, דכיון שהקטנה היא כפתחה של גדולה והיא טפילה לה (וכמבואר בראשונים דמה"ט לא מהני הרחקת ד"א לגבי כלאים) גרע מכל חצר שנפרצה, וה"ז כאילו בני הגדולה דרין גם בקטנה.^{פ"ב} וכן נקט הבי"מ בסי' שע"ד (אלא שתמה מאי נ"מ בהך דינא לגבי הל' עירובין, והא בלא"ה אסור משום נפרצה) ובאמת מתו"ד הגרע"א יש ללמוד שלענין קטנה וגדולה גם הוא מודה דהוי כחדא דיורין, שהרי בקושיתו על הטור לא הביא ממתני' ערוכה, אלא רק מהגמ' דכותל שבין ב' חצירות שנפל.

אמנם שו"ר שהגרע"א עצמו ודאי לא ס"ל לחלק כן, דבדבריו בתשו' ל"ו מפורש שגם חצר קטנה שנפרצה לגדולה, איסורה הוא רק משום שנפרצה למקום האסור (ומשו"ה ל"ח ליתנייהו לדיורין) ובאמת דיל"ע לפי"ז מ"ט לא הקשה על הטור ממתני'. ועכ"פ אי נימא כן יש ליישב את הקושיא על התוס' ממתני', דמהתם לא מוכח ששייך נפרצה לגבי כלי הבית, דשאני התם דדיורי קטנה בגדולה,^{פ"ב} ואך עכ"פ יקשה מ"ט לא הביאו התוס' מהגמ' דכותל שבין ב' חצירות שנפל.

ועיקר החילוק בזה מפורש בדברי הרי"ד בדף צ"ב, דהנה בתורי"ד פירש בהא דאמר' דיורי קטנה בגדולה, דמיירי כגון שיש ישראל ונכרי בקטנה, וישראל בגדולה, וקמ"ל דאסר גוי על

כתב דמיירי בכלי בית שיצאו לגג בדרך מלבוש, והפלוג' לענין טלטול בגג, ומבואר דהא פשיט"ל שלדעת רב יש איסור להוציא מהבית לגג, ועיקר חידושו הוא שאסור לטלטל בגג.

^{פ"ב} וכ"ה מפורש בדברי הרמב"ן בפסחים פ"ה, שכתב ללמוד מהא דתשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין, דה"ה בבית וחצר שיחיד הנמצא בחצר מצטרף, כיון שדיורי הבית בחצר.

^{פ"ב} והביאו ש"כ בס' שערי ציון סי' ד' ענף ו'.

אמנם נראה לדון שאף לר"ש הא דגגין אינם רשות אחת לכלי הבית, אי"ז משום דדין חצר עליהם, אלא מכח הא דדירין חלוקים למטה (אלא דס"ל לר"ש דלא סגי בזה אלא לעשות את הגג כחצר, ול"ח כבית ממש לאסור כלים ששבתו בתוכו) והעירו להוכיח כן מדברי התוס' בגיטין ע"ז, דהנה בגמ' שם אמר ר"י אמר שמואל לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו כשם שדירין חלוקין למטה כך דירין חלוקים למעלה. ובתוס' שם פירשו דד' שמואל איירי גם אליבא דר"ש ולענין לקלוט ולהביאם לבית (וכ"כ במכילתין צ"א וצ"ט) והנה לפי"ז צ"ב מאי דקאמר שמואל כשם שדירין חלוקין למטה, והרי טעם זה שייך רק אליבא דרבנן, ויעוי"ש היטב בדברי התוס', דמשמע שגם לר"ש שייך הטעם דדירין חלוקין למטה, והיינו כמשנ"ת דהא דגגין הוו רשויות חלוקות לענין כלי הבית, זהו משום דדירין חלוקין למטה (וצ"ל שאין על הגג דין חצר כיון שאין הבית פתוח לו ואין לו סולם קבוע, ומשו"ה בעינן להאי טעמא^א)

ולפי"ז ניחא היטב מה שלא הוכיחו התוס' דאסור לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת מהא דכותל שבין ב' חצירות שנפל, דדלמא התם שאני שנעשו כחצר אחת שלא עירבה, ומה"ט הוא דאסור לטלטל בה את כלי הבית. משאי"כ בגגין דלא נעשו כחצר אחת וכמשנ"ת (אמנם פי' זה א"ש רק אי נימא בדעת התוס' שאסור לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת, וכמו שנקט בשיטתם האבנ"ז בסי' ש"א, אבל למה שנקטו הרבה אחרונים בשי' התוס' שאין בזה איסור, לא א"ש, דהא בע"כ מוכח מהתם שיש לאסור משום נפרצה) מה שלא הוכיחו ממתני', י"ל דהתם הוי כגג אחד

ביניהם, וממילא לא אכפ"ל במה שבגג ליכא מחיצות.

והנה לפור' סברת הגאון"י שייכת רק לרבנן דס"ל שהגגין עצמם הוו רשויות חלוקות לכלים ששבתו בתוכן. אבל לר"ש שאוסר את הגג רק לענין כלי הבית, הרי איסורא דגג אינו מכח הא דדירין חלוקין למטה, אלא משום דגג לא גרע מחצר שבני הבית משתמשים בה והיא טפילה לדירי הבית, וכשם שהחצירות אינם רשות אחת לכלי הבית, ה"נ בגג שהוא משמש את דירי הבית.

ובאמת הגאון"י עצמו בדף צ"א ע"א (ד"ה הלכתא) כתב חידוש גדול, דלדעת ר"ש כלים ששבתו בבית ובאו לגג, מותר לטלטלן בכל הגגין. וכתב בטעם הדבר "דלא אמרי' כשם שדירין חלוקים למטה לר"ש, והא ליכא מחיצות למפלגינהו, והרי הן ככלים ששבתו בבית והן בחצר שמותר לטלטלן בכל החצר" והיינו דכיון שאין מחיצה בין הגגין, הרי כל הגגין יחד הם כחצר אחת שלא עירבה, ואינם רשויות חלוקות גם לענין כלי הבית. והלכך נהי דאסור להוציא מן הבית לגג (כמו מבית לחצר שלא עירבה) מ"מ מותר להוציא את כלי הבית מגג, וממילא ליכא בזה גם נפרצה ומותר לטלטל בכל הגגות כמו בחצר שלא עירבה.^א ולדבריו צ"ל דמש"כ התוס' בדף פ"ט דמשכח"ל נ"מ בפלוג' רב ושמואל לענין כלי הבית, לא קאי על טלטול הכלים בגג, אלא על הוצאת הכלים מן הבית לגג. אמנם צע"ט לפי"ז מה שהוצרכו התוס' להוכיח דשייך דין נפרצה לגבי כלי הבית, והרי הכא זה דין פשוט שנעשה כל הגג כחצר אחת וממילא פשיטא שאסור להוציא לו כלי בית, וביותר צ"ע דברי התוס' בדף מ"ב שכתבו להוכיח מסוגיין ששייך נפרצה לגבי ענין אחד לחוד, והרי הכא שאני שנעשו כחצר אחת.

^א וצ"ע דמ"ש מכותל שבין ב' חצירות שנפל, דמפו' בגמ' צ"ג שאסור לטלטל מחצר לחצר, והיתרה"א שכתב דבכה"ג נעשו כחצר אחת שלא עירבה, מודה מכח זה דלחומרא דייני' להו כב' חצירות. וצ"ל בדעת הגאון"י דשאני התם שמתחילה היתה ביניהם מחיצה ונפרצה, ומשו"ה חשיבי כב' דירין חלוקים, והאיסור לטלטל בכל אחת הוא משום נפרצה. אבל בגגות שמעיקרא לא היתה ביניהם מחיצה, הוו כחצר אחת ממש. ושור' שהאבנ"ז בסי' ש"א נקט דבאמת גם בב' חצירות אם נפרצה בע"ש מותר לטלטל מזו לזו, ודווקא בנפרצה בשבת אסור יעוי"ש מש"כ בזה.

^א שור' דלכאו' אי"ז נכון, דהא אף תל באמצע החצר דינו כחצר, כיון שמשמשין בו ע"י זריקה, וכמבו' בגמ' ע"ז בכותל שבין ב' חצירות, אלא צ"ל דמ"מ הגג אסור גם משום דדירין חלוקים למטה, ונ"מ בזה בב' בתים שאין להם חצר, שאעפ"כ הגגין אסורים זע"ז.

עירבה, אבל לדעת הגרע"א אכתי צ"ע דברי התוס' שלא הוכיחו ממתני' (וכן דברי הטור צ"ע כמו שתמה הגרע"א) ובחזו"א פ"ח ד' כתב ליישב את דברי התוס' די"ל דאי ממתני' י"ל דדוקא להוציא מבית לחצר אסור, אבל טלטול בחצר כלים ששבתו בבית י"ל דשרי (אלא שהעיר ע"ז שם דאכתי תקשי מהגמ' צ"ג ע"ב דהתם מפורש איסור טלטול) ומבו' בדבריו דגם בדין נפרצה יש מקום לחלק דדוקא להוציא אסור ולטלטל שרי. ובספר ביאורי ענינים להרא"ג כתב בביאור הדבר, דהנה בדין נפרצה מצינו ב' ענינים, חדא דרשות הפרוצה במילואה לרשות אחרת, נוהג בה דין הרשות האחרת, והטעם בזה הוא כמש"כ החזו"א במכתב (שנד' בס' חזו"א ע"ס הדף כ"ג ע"ב) שאין ליחד שום דין על רשות בלתי הגדור מסביביו כמחיצות של רה"י, אלא א"כ אפשר לחול הדין על ב' רשויות יחד. וממילא כל שהחצר פרוצה לחצר אחרת, כל המוציא מן הבית לחצר שלו ה"ז כמוציא לחצר חברו.

ומלבד זה מצינו עוד דין, דאף היכא שכל רשות בפנ"ע היא מותרת בטלטול, מ"מ אם נפרצו זל"ז אסור לטלטל בהם ד"א. וכמבו' בריש פרקין דגגין השוין לרב אסור לטלטל בהם, אע"פ שכל גג בפנ"ע מותר בטלטול. ובגמ' צ' ע"א מבואר דבכה"ג נעשה הגג כרמלית אף לקולא, ומותר להוציא ממנו לרמלית. ועפ"ז י"ל, דהא פשיט"ל להתוס' שאף לר"ש אסור להוציא כלי הבית לחצר שלו הפרוצה לחצר חברו, דכיון שאסור להוציא את הכלי לחצר חברו, ממילא ה"ה שאסור לחצר דידיה, שאין החצר שלו נבדלת לייחד עליה דין לעצמה. ועיקר מה שחידשו ששייך נפרצה לענין כלי הבית, היינו לענין הך דינא שחצר הפרוצה נעשית כרמלית, דבזה קמ"ל חידוש גדול, דאע"פ שלענין כלי חצר אין עליה דין כרמלית, מ"מ לענין כלי שאסור להוציאם לחצר חברו נעשו ב' החצרות כרמלית.^{צב}

ממש, משום שהקטן הוא כפתחו של הגדול, וכמשנ"ת לעיל.^{צב}

אמנם צ"ע דבפשוטו דעת התוס' בדף צ"א היא שמותר לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת, ולפי"ז בע"כ דמה שאסר רב לטלטל בכותל שבין ב' חצירות שנפל זהו משום דין נפרצה.^{צב}

ובעיקר החילוק בין גג לחצר, הביאו לבאר לפי"ז בדעת הרמב"ם. דהנה הר"מ השמיט לפלוג' רב ושמואל בגגין השוין, ובס' מגנזי הגר"ח כ' לבאר בזה, דהר"מ ס"ל דל"ש דין נפרצה לגבי כלי הבית, וכל הפלוג' היא רק אליבא דרבנן (ושו"ר שהביאו שכ"כ להדיא בספר הבתים בשי' הרמב"ם) ואכתי קשיא דהא בכותל שבין ב' חצירות שנפל בע"ש פסק הר"מ דאסור להוציא ולטלטל שם כלי הבית, והיינו כמבואר בגמ' צ"ג ע"ב (וזה או משום דינא דנפרצה, או משום דנעשו כחצר אחת) ולהנ"ל א"ש היטב, דס"ל להר"מ שהאיסור התם הוא משום שנעשו כחצר אחת, וזה לא שייך בגגין כמשנ"ת. וניחא לפי"ז גם דברי הר"מ בפ"ג הכ"ד שהביא דינא דמתני' בחצר גדולה שנפרצה לקטנה, ולא הביא את הרישא דגג גדול הסמוך לקטן, דס"ל שהרישא היא רק אליבא דרבנן וכמשנ"ת.

אמנם מדברי רש"י יש להוכיח דלא ס"ל להך חילוק בין גג לחצר, דהנה ברש"י במתני' כתב דהא דתנן גג גדול הסמוך לקטן הקטן אסור, זהו גם אליבא דר"מ דס"ל גגין רשות אחת, דאסור בכלי הבית. והוסיף ז"ל "דומיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה דלכו"ע חצירות רשות אחת הן ולענין כלי הבתים אסרה גדולה אקטנה" ומפורש בדבריו, דדין גג שנפרץ שוה ממש לדין ב' חצירות, ומשו"ה הוכיח מחצירות דכל שנפרצו זל"ז אסורין לענין כלי הבית.

ג. והנה כ"ז ניחא לדרכו של היתר"א דב' חצירות שנפרצו זו לזו חשיבי כחצר אחת שלא

^{צב} אמנם יש להעיר דלפי"ז מה שאמרו בגמ' דיורי קטנה בגדולה מתפרש בפשיטות דכן הוא בכל ב' חצירות שנפרצו זו לזו, דהו"ו דיורייהו כי הדדי. ואין מקור מלשון הגמ' דחצר קטנה וגדולה עדיפא לענין זה משאר חצר שנפרצה, וא"כ מנ"ל לחדש שגג קטן עדיף מכל ב' גגות שנפרצו זל"ז.

^{צג} ואמרו ליישב, דהנה לפרש"י התם הא דאמר רב שאסור לטלטל בכולה מיירי בכלי החצר, ורב לטעמיה דס"ל שאם עירבו חצירות אסור להוציא מחצר לחצר. וי"ל שהתוס' לא הוכיחו מהתם, משום שאפשר לפרש כדעת רש"י.

^{צד} והנה המאירי בסוגיין כתב בשם הראב"ד, דאף לדעת שמואל דכותל שבין ב' חצירות שנפל שרי לטלטל עד עיקר מחיצה, מ"מ אסור להוציא מן הבית לחצר כיון שנפרצה למקום האסור לה (ולכאו' הכוונה, דכלפי דין פרוץ למקום

מפורש שאיסור נפרצה אינו משום גזירה (שהרי דנו שם אם במקום דל"ש דין נפרצה משום דאמרי' הואיל והותרה, יש עוד גזירה בפנ"ע שמא יבא לטלטל מחצר לחצר, ומכו' דהא פשיט"ל שעיקר דין נפרצה אינו מה"ט) אמנם לכאו' גם לדבריהם יל"ד ע"פ דרכו של מהרל"ח, דהנה יל"ע בהא דרשות שנפרצה למקום האסור אסור להוציא לשם כלי הבית. אם זהו רק משום דכיון שנפרצה נעשית ככרמלית, וממילא דהוי כרמלית ורה"י, או"ד דכיון שנפרצה חל על הרשות הפרוצה כל דיני הרשות שנפרצה לה (וכמשנ"ת כן לעיל) ולכאו' י"ל שבאמת כל האיסור דנפרצה הוא רק משום דכיון דהוי מקום האסור לה נעשית כרמלית, ולא משום שחל עליה כל דיני הרשות שנפרצה לה, וממילא לפי"ז א"ש. דאע"ג דשייך נפרצה לגבי דבר אחד (כמש"כ התוס') מ"מ כ"ז הוא רק לענין כלי הבית, דכיון שכלי זה אסור להוציאו מחצר לחצר, הרי החצר פרוצה לגביו למקום האסור, וממילא דאסור גם לטלטלו ולהוציאו. אבל כלי ששבת בחצר ובא להכניסו לבית, ל"ח לגביו כלל פרצה למקום האסור, שהרי מותר להביאו אל הקרפף, ול"ח כלל הקרפף מקום האסור לגביו.

ולפי"ז דברי הטור מתיישבים עם מש"כ התוס' ששייך נפרצה לגבי כלי הבית, דכ"ד התוס' הם לגבי כלים ששבתו בבית שיש עליהם איסור להוציאם מחצר לחצר, אבל כלי החצר דמותר להוציאם מחצר לחצר י"ל שאין בהם כלל דין נפרצה. אמנם מצינו מפורש לא כן, בדברי התוס' צ"א ע"א ד"ה ושמואל, שכתבו דמגג של עצמו יכול לקלוט ולהוליך לביתו ואין גג של חברו אוסר עליו, דשמואל לטעמיה דאמרינן גו"א מחיצתא. ומבואר בדבריהם דלולי הגו"א היה אסור להוציא כלי גגו לביתו, כיון שהגג פרוץ לגג חברו, אע"פ שמותר להוציא כלים אלו מגג לגג.

והנה התוס' הביאו ראייה לדבריהם מהא דאמרי' בדף מ"ב בהקיפוהו נכרים שאסור לזרוק כלים חוץ לתחומו, ומותר ע"י משיכה, וממילא בכל ההיקף מותר ע"י משיכה כלפי פנים ואסור בטלטול לצד חוץ. ולהנ"ל יל"ע, דהתם הרי לכאו' אסור לזרוק גם חוץ לתחומו, וא"כ א"צ בזה לדין כרמלית, אלא הזורק בתוך התחום ה"ז כאילו זורק חוץ לתחום כיון שא"א לייחד דין על המקום שתוך התחום בפנ"ע. ושמא התם האיסור הוא רק להוציא מתחומו לחוץ, ואי"ז איסור טלטול מחוץ לתחום, ויל"ע שם.

ואכתי צריך ליישב דעת הטור שהתיר להכניס מהחצר הפרוצה לקרפף אל הבית, דמאי שנא ממתני' דחצר קטנה וגדולה, ומהגמ' דכותל שבין ב' חצירות שנפל. והנה בחי' מהרל"ח על הטור שם עמד בטעמו של הטור, וכתב דדין נפרצה למקום האסור הוא משום גזירה שמא יבא להוציא למקום האסור, דמכח זה אסרו לטלטל ד"א במקום הפרוץ, וזה לא שייך לענין הכנסת כלים מן החצר לבית. ובחזו"א שם (ובמכתביו להגרא"פ שנד' בחזו"א עסה"ד) הבין בדבריו שהוא מתיר להוציא כלי בית אל החצר, כיון שהבית רחוק מהפרצה שבין החצירות, וכל האיסור הוא רק לטלטל ד"א, ותמה בזה מאוד, דהיאך אפשר שתהיה החצר אסורה בטלטול ד"א ואעפ"כ יהיה מותר להוציא מן הבית לחצר. אמנם כבר העירו דדברי החזו"א צ"ע, דלכאו' לא עלה ד"ז על לב המהרל"ח מעולם. וכ"ד אינם אלא לענין כלים ששבתו בחצר ובא להכניסם אל הבית, דבזה מיירי הטור. וע"ז כתב, דכיון שכלים אלו אין איסור להוציאם מחצר לחצר, ממילא דל"ש בהם ג"כ דין נפרצה למקום האסור. משאי"כ כלי הבית, דכיון שאסור להוציא אותם מחצר לחצר, ממילא גזרו שתהיה כל החצר כרמלית לגביהו, ופשיטא שאסור ג"כ להוציאם מהבית אל החצר אף בלא טלטול ד"א.

והנה דברי המהרל"ח שהאיסור משום גזירה הם חידוש, ובדברי הרמב"ן ובעה"מ צ"ג ע"ב,

האסור ל"ש הותרה דחשיב כלתנייהו למחיצה) וצ"ע, דמאי שנא דמטעם נפרצה אין איסור לטלטל. ולהנ"ל י"ל, דהראב"ד ס"ל דאיסור טלטול ד"א לא שייך לענין כלי הבית, וכמשנ"ת, דכיון שלא נעשה כרמלית גמור, ל"ח כרמלית גם לענין כלי הבית. ומ"מ לענין האיסור להוציא מהבית לחצר שפיר שייך דין נפרצה, דדין אחד לב' החצירות וכמשנ"ת.

סימן מח

סיכום דיני רשויות דרבנן

כמבו' בגמ' צ' ע"ב דלדברי ר"מ חצירות רשות אחת, וכן לדעת רבנן, כמבו' בגמ' צ"א דגם לרבנן חצירות רשות אחת, ופרש"י דדוקא בגגין אסור חכמים, דגגין כבתים משוו להו על ידי חילוק שלמטה, אבל מחצר של רבים לחצר של רבים מטלטלין. וכן מבואר בברייתא שם בע"ב, גג וחצר אכסדרה ומרפסת כולן רשות אחת. אמנם בבעיא דרמב"ח צ' ע"א, פרש"י שיש צד דטעמא דרבנן הוא משום שינוי בעלים, ולפי"ז לכאו' ה"ה מחצר לחצר, וכן הקשו התוס' (ועי' להלן בדין גג לחצר)

ה. מגג ראובן לחצר שמעון. לר"מ אסור, משום גזירה דר"י בר אבדימי, ולרבנן מותר כדאמר ר' יהודה גגין וחצירות רשות אחת, וכמבו' בברייתא הנ"ל דגג וחצר רשות אחת. ופרש"י דלא הוי ממש כבית. והיינו דאע"פ שלענין החילוק בין גג לגג, אמרי' דכשם שדירורין חלוקין למטה ה"נ למעלה, מ"מ לענין החילוק בין הגג לחצר, ל"ח הגג כבית ולכאו' הגדר בזה, שאין הגג נחשב כבית, אלא דחילוק הדירורין שלמטה, מהני לחלק גם את הגגין, וזה שייך דווקא היכא שב' הרשויות חשוכות ליבדל זו מזו, משאי"כ בגג וחצר, שהחצר אינה נבדלת מן הבית, ורק הבית נבדל מן החצר.¹³

אמנם הנה הריטב"א צ' ע"א כתב בדעת רש"י, דהא דמותר להוציא מגג לחצר זהו דווקא כשיש לו חלק בחצר, וכתב שכ"ה ברש"י לקמן, ובזה יישב את מה שפ"י רש"י שם בבעיא דרמב"ח, שהיה צד דרבנן כל שינוי בעלים אסור. דלא תקשי

א. הוצאה מבית של יחיד לחצר משותפת אסורה לכו"ע, כמבואר בכ"מ במכלתין שצריך עירוב כדי להוציא מן הבית לחצר.¹⁴

ב. מבית של יחיד לבית של יחיד, לכאו' פשוט שאסור, כמבו' במתני' דרבנן אסור לטלטל מגג לגג, והטעם מבו' בגמ' דכשם שדירורין חלוקין למטה כך דירורין חלוקין למעלה, ושמע מינה שלמטה לכו"ע אסור להוציא. וכן מבו' בגמ' ובברייתא ע"ו ע"ב, שדנו על עירוב בין ב' בתים ע"י חלון שביניהם. וכן מבואר ברש"י לעיל י"ז ד"ה ומלערב, וע"ב ע"א ד"ה ב"ש אומרים, וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"ט.

אמנם בס' הבתים שערי עירובין שער ד' (הובא בקו"ש קמאי פ"ט א') כתב דלא מצא לזה ראייה מבוארת, וכתב דלמש"כ הר"מ דטעם האיסור להוציא מבית לחצר, הוא משום שהחצר של רבים דומה לרה"ר, נראה שלא נאסרה ההוצאה אלא מרשות המיוחדת לאחד לרשות המיוחדת לרבים. ובביאור"ל סי' ש"ע ס"ג הביא שאיזה אחרונים כתבו כן, וצ"ע מהא דרבנן אסור להוציא מגג לגג.¹⁵

ג. מגג לגג, מבו' במתני' דרבנן אסור, ולר"ש ור"מ מותר, מלבד גג גבוה ונמוך דבזה אסור ר"מ משום גזירה.

ד. מחצר ראובן לחצר שמעון (וה"ה מחצר של רבים לחצר של רבים אחרים) מותר לכו"ע,

¹³ ולדעת הרמב"ם בפ"א מעירובין ה"ד, והרשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"א, על זה נאמרה עיקר תקנת ע"ח, כיון שהבית דומה לרה"י והחצר דומה לרה"ר. אבל בדברי רש"י כ"א ע"ב מבואר שעיקר התקנה היא שלא להוציא מרה"י לרה"י חבירו, ובדבריו בדין י"ב ובדין ס"ב מבואר דהא דאסור להוציא לחצר, זהו משום שרשות חבירו מושל בה, והוי כמוציא מרשותו לרשות חבירו (ונתבאר לעיל סי' א')

¹⁴ והר"ש כ' ליישב דבספר הבתים שם נראה שכ"ד הם אליבא דר"ש, אבל לרבנן באמת אסורה ההוצאה מרשותו לרשות חבירו, ומה"ט הם אוסרים להוציא מגג לגג (ולפי"ז צ"ל דהא דאמרו בגמ' פ"ט דטעמא דרבנן משום כשם שדירורין חלוקין למטה וכו', אין הכוונה דכו"ע מודו שלמטה לכו"ע אסור, אלא לדעת ר"ש באמת גם למטה בבתים מותר להוציא מזל"ז) אמנם צ"ע דהא במתני' מבואר דלענין כלי הבית מודה ר"ש, ומשמע שאסור להוציא כלים ששבתו בבית מגג לגג, וכמש"כ התוס' בכ"מ. ואולי צ"ל דלדעת הר"מ הא דמודה ר"ש היינו שאסור להוציא את הכלים ששבתו בבית מן החצר לגג (כיון שהחצר רשות שותפות והגג של יחיד) אבל אם עלו לגג מותר להוציאן מגג לגג, וצ"ע.

¹⁵ וכ"ז בגג יחידי פחות מב"ס, אבל בגגין השוין שהם יחד יותר מב"ס, לשמואל אליבא דר"מ ור"ש אסור משום כרמלית, ובדברי התוס' מבו' שיש עוד טעם לאסור, משום שהגג קרפף, ואסור מקרפף לחצר (דמחיצות למטה עבידן לא למעלה, וגו"א לחלק את הגג ליכא, כיון דהוי רשות אחת, כמבו' בגמ' צ' א') ואליבא דרבנן מותר, משום דאמרי' גו"א וכן גג נידון בפנ"ע. ובגג יחידי יותר מב"ס, לכו"ע אסור משום כרמלית. ולרב מותר, דלמעלה נמי עבידן

ו. חצר וקרפף, לרבנן אסור, וברש"י מבו' שהוא מדיוקא דמתני', דר"ש משוי להו חדא רשותא, מכלל דלרבנן לאו חדא רשותא היא. וכן מהברייתא דקתני גג וחצר וכו', ולא קתני קרפף ומבוי. ודעת הרשב"א והריטב"א ורש"י בדף כ"ג, וברש"י דף צא ע"א. דהיינו אפי' בחד גברא. אמנם ברש"י בריש פרקין כ' דחצר רשות שותפות וקרפף רה"י, וצ"ע. ודעת הרי"ד והרי"א^{צח} דדוקא בבעלים חלוקים אסור.^{צח}

ז. גג וקרפף פחות מב"ס אסור, ולדעת רש"י לכאו' הוא מעיקר הדין, שהגג דינו כחצר (עכ"פ בפחות מב"ס, והאח' דנו שגם ביותר מב"ס לרש"י ל"ח קרפף אלא לענין דהוי כרמלית, ולא לגבי חילוק רשויות) ולדעת התוס' מעיקר הדין מותר, דחשיב קצת כקרפף. ובגג יותר מב"ס, לכו"ע מותר מעיקר הדין, משום דהוי כרמלית לכרמלית, והאיסור משום גזירה.

ח. חצר ומבוי, מבו' בגמ' צ"א ע"ב, דלרבנן דאסור חצר וקרפף, ה"ה חצר ומבוי (וה"ה לר"מ דלא שמעינן ליה דפליג) ולר"ש מותר, כמו חצר וקרפף. והנה בזה כו"ע מודו דווקא בתרי גברי, שהרי שיתוף מהני, ובאמת הרי"ד כ' להוכיח מזה, דגם חצר וקרפף דווקא בתרי גברי. ובדעת החולקים צ"ל, דשאני מבוי דמה שהוא חולק שם לעצמו, זהו משום שהוא משתף הרבה חצירות יחד, ובזה הוא חלוק מהבתים. משאי"כ היכא שנשתתפו כל החצירות, דממילא הכל כחצר אחת גדולה. ותו אין למבוי שם בפנ"ע כלל.

ע"ז מהברייתא דגג וחצר וכו', דהתם מיירי בשיש לו שותפות בחצר. ולפ"ר היה נראה שגם מחצר לחצר אסור היכא שאין לו חלק בחצר אחרת, אמנם פשוט שא"א לפרש כן, דברש"י ד"ה וחצירות מפו' דמטלטלין מחצר של ראובן לחצר של שמעון, ומשמע דמיירי גם באין לו בה חלק כלל. וכן נראה במש"כ רש"י בדעת רבנן, דכל רשות ששמו שוה מותר חוץ מן הגגין, ומטלטלין מחצר של רבים לחצר של רבים. ולכאו' צ"ל שכ"ד הריטב"א הם דווקא לענין הוצאה מגג לחצר, דבזה כיון שהגג נחשב קצת כבית, אסור להוציא ממנו לחצר שאין לו חלק בה.

ובאמת כן מבואר בדברי רש"י צ' ע"ב ד"ה רב, מטלטלין מגג לחצר של רבים שיש לו רשות בה, ובדף צ"א א' בד"ה לדברי חכמים בד' שאלוניקי וברש"י שעל הרי"ף נוסף בסוה"ד 'ממנו לחצר שיש לו חלק בה שפתח הבית פתוח לה' ומשמע שכל ההיתר הוא בחצר שיש לו חלק בה, וכמש"כ הריטב"א.

ובחי' המאירי בריש פרקין הביא בשם הראב"ד דבר חדש, דכיון דדירין חלוקים למטה אסור להכניס לגג אפי' מהחצר, ומשו"ה לרבנן אסור לבעל החצר להכניס מכלי חצירו לגג חבירו, אבל מגג לחצר חבירו או מחצר חבירו לגגו שרי. והדברים צ"ע, מאי שנא אם מכניס מחצר שלו לגג חבירו, או מחצר חבירו לגג שלו.

^{צח} ובתור"ד ע"ד ע"א מבואר עוד דהיינו דווקא כשבית ראובן סמוך לו ומשתמש עמו דהוי כחצירו, דאל"כ הוי כדירה בלא בעלים שאינה אסורה.

סימן מט

בדעת רש"י בדין טלטול מחצר לחצר לרבנן

שהתירו חכמים לטלטל מגג לחצר, זהו דווקא כשיש לו חלק בחצר.

והנה לפור' נראה דלפי"ז ה"ה דלרבנן אסור לטלטל מחצר לחצר אחרת שאין לו חלק בה, כיון דאיכא שינוי בעלים (ולכאוי' זה תלוי בספיקא דרמב"ח, וצ"ע לפי"ז מ"ט הוצרך לגוונא דגג ואכסדרה) וכ"כ במרומי שדה בריש פרקין, וכתב לדקדק כן מד' רש"י הנ"ל. וכן למד מדברי רש"י במתני' ד"ה ור"ש שכ' דר"ש מיקל מכולם וכו', "ומטלטלין מזה לזה אפי' מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב" ומשמע דלרבנן אסור לטלטל מחצר של רבים לחצר של רבים אחרים. וכן משמע לכאוי' ברש"י צ"ג ע"ב ד"ה ורב "אע"ג דקי"ל חצירות רשות אחת הן" משמע דאיכא מ"ד חצירות לאו רשות אחת הן. (אמנם שם גם התוס' בד"ה אין מטלטלין "בכלים ששבתו בבית לר"ש" וצ"ע דהא אף לרבנן אין איסור לטלטל כלי בית מחצר לחצר)

אמנם לכאוי' א"א לפרש כן, דהנה ברש"י הנ"ל בצ"א ע"א ד"ה לדברי חכמים, כתב ז"ל "לא שיטלטל מגג לגג אם חלוקין בעליהן משום דגגין לרבנן כבתים משוי' להו על ידי חילוק שלמטה, אבל מחצר של רבים לחצר של רבים מטלטלין" ואח"כ כתב דמגג לחצר דרבים מטלטלין, אע"ג דגג רשותא דידיה וחצר דשותפות (כמו שהובא לשונו לעיל) והנה מפורש בדברי רש"י, דמחצר של רבים לחצר של רבים שרי לרבנן (ופשיטא דלא מיירי באופן שיש לו חלק בב' החצירות, דהא מה"ת) ודווקא בגגין אסרו חכמים, משום דדיוורין חלוקין למטה וכו'.

ולפי"ז צ"ל דמש"כ רש"י הנ"ל בסו"ד, דמגג לחצר דשותפין שרי לרבנן, ומשמע שכל ההיתר הוא מפני שגם בחצר יש לו חלק (וכן מפורש יותר ברש"י דפו"י וכמו שהובא לעיל, וכדמשמע גם ברש"י צ' ע"ב, וכדהביא הריטב"א משמו) זהו דווקא בטלטול מגג לחצר, אבל מחצר לחצר שרי אפי' שאין לו חלק בחצר.

וביאור הדברים, דודאי עיקר טעמא דרבנן הוא משום דכשם שדיוורין חלוקין למטה וכו',

בגמ' צ' ע"א, בעי רמב"ח ב' אמות בגג וב' אמות בעמוד וכו', ומסקנת הגמ' שהאבעיא בב' אמות בגג וב"א באכסדרה. וברש"י בד"ה ב' אמות באכסדרה מבו' שהאבעיא היא אם טעמא דרבנן שאסרו לטלטל מגג לגג הוא מכח הדיוורין שלמטה, דכשם שיש חילוק דיוורין למטה בבתים כך יש חלוק למעלה, דחילוק דלמטה סליק ואזיל למעלה, או"ד טעמא דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים והלכך מגג לאכסדרה נמי אסור. והנה בגמ' בריש פרקין אמרו דטעמא דרבנן בגגין הוא משום דכשם שדיוורין חלוקים למטה כך למעלה וכו', ולכאוי' בדברי רש"י מבואר דזה רק לצד אחד באבעיא דהכא, אבל להצד שגם מגג לאכסדרה אסור, ה"ה דכל שינוי בעלים אסור, וא"צ להך טעמא. ובתוס' תמהו על רש"י מהא דאמרו לקמן צ"א ע"ב גג וחצר אכסדרה ומרפסת רשות אחת לרבנן, ומשמע אפי' של בעלים הרבה. ובריטב"א כתב ליישב, דלא שמיע ליה לרמב"ח להך ברייתא. ועוד כתב דהתם באכסדרה שיש לבעל הגג שותפות בה, ובכה"ג חשיבי רשות אחת. והביא שכן פרש"י לקמן בהא דאמר ר' יהודה לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת.

והנה מה שהביא הריטב"א מרש"י לקמן, מצינו כן בד' רש"י בע"ב ד"ה ורב, שכתב לענין טלטול מגג לחצר וז"ל "דלרבנן ה"נ שרי דאמרין לקמן לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת ומטלטלין מגג יחידי לחצר של רבים שיש לו רשות בה" וכן משמע קצת בסוף דברי רש"י שם שכ' ז"ל "ואשמעינן אע"ג דגג לרבנן רשות מיוחדת וחצר רשות שותפות מטלטלין, דלא גזור רבנן מרה"י לרשות שותפין אלא בבתים כגון מבית לחצר" וברש"י צ"א א' ד"ה לדברי חכמים כתב ז"ל "ומגג לחצר דרבים מטלטלין, אע"ג דגג רשותא דידיה וחצר דשותפות כדתניא בברייתא לקמן, הואיל וגג תשמיש שאינו תדיר הוא לא הוי ממש כבית ומטלטל ממנו לחצר" וברש"י שעל הרי"ף (וכן הביאו מדפוס שאלוניקי) נוסף בזה וז"ל "ממנו לחצר שיש לו חלק בה שפתח הבית פתוח לה" וזהו מה שהביא הריטב"א מדברי רש"י, שכל מה

הדירורין שלמטה, והיינו שהגג אינו נחשב כבית כלל, אלא דכיון שלמטה יש בתים והם חלוקין, ממילא חשיב כדירורין חלוקים גם למעלה. וענין זה שייך רק בב' גגין שכל אחד מהם יש בית תחתיו, אבל מגג למקום אחר לא שייך האי טעמא. או"ד דכיון שהגג יש לו קצת חשיבות כבית, מכח הא שיש דירורין תחתיו, ממילא אסרו כל שינוי בעלים, ועכ"פ כל הספק הוא רק לגבי גג, וכמשנ"ת.

ושינוי בעלים לחוד אינו אוסר. והא דאסור להוציא מגג לרשות שאין לו חלק בה, זהו משום שהגג נחשב קצת כבית, מכח הא דדירורין חלוקין למטה, ומשו"ה אסור להוציא ממנו לרשות החלוקה ממנו לגמרי.

ולפי"ז יש לבאר את האבעיא דרמב"ח, שהספק הוא אם עיקר האיסור הוא רק מכח חילוק

סימן נ

בענין הואיל והותרה הותרה

החיצונית שעל ידם נעשה רה"י קיימות, וכע"ז כתבו התור"פ שם והראשונים בסוגיין (ויכתבאר בזה עוד להלן) ומיהו יל"ע אי חשיב כלתנייהו לדירין, ולפ"ר ה"ז תלוי בפלוג' הר"י וריצב"א, דלדעת הריצב"א כל חסרון עירוב חשיב כלתנייהו לדירין, ולא עדיף מנסתם הפתח. אבל לדעת הר"י י"ל שהחסרון דלתנייהו לדירין הוא חסרון מסויים דווקא בשיירא, משאי"כ בכותל שבין ב' חצירות שנפל, דזה דמי לנסתם הפתח, דאע"פ שיש כאן איסור מחמת דין עירוב, מ"מ ל"ח כלתנייהו לדירין (ובאמת בדברי ר"י שבתחלת דברי התוס' מפורש דכותל שנפרץ חשיב כליתא לדירין, ותלוי בפלוג' ר"ה ורי"צ, אלא שאין להוכיח מזה מידי, שהרי המעיין בדברי התוס' יראה שבתחילה נקטו לדבר פשוט שגם נסתם הפתח חשיב כלתנייהו לדירין, ורק אח"כ חזרו בהם מזה, וסדר דברי התוס' משובש קצת)

אמנם הרא"ש בסו"ד נקט דבנסתם הפתח גם ר' יצחק מודה דאמרי' הואיל והותרה, והיינו משום דזה ל"ח כלתנייהו לדירין, וכתב ומיהו נראה דאע"ג דלית לן ראייה להתיר גבי דירין מברייתא דפרק הדר דשריא בעירוב דרך הפתח, מ"מ אית לן ראייה מאביי דשרי בפרק כל גגות דירין הבאין בשבת. ומבואר בדבריו, דכותל שנפרץ חשיב כלתנייהו לדירין, ולא דמי לנסתם הפתח, אלא דמי לשיירא שמת אחד מהם. וצ"ב מהו החילוק בין נסתם הפתח לכותל שנפל, דהא בתרווייהו האיסור משום דיני ערובי חצירות. וגם עיקר הדברים צ"ב, מהו גדר החילוק בין היכא דליתא לדירין להיכא דאיכא לדירין, דשיירא חשיבא לתנייהו לדירין ולא אמרי' בה הותרה, ובנסתם הפתח אמרינן הותרה.

והגרע"א בתשו' ל"ו הביא את דברי הרא"ש דכותל שנפל חשיב כדירין^{צט} וכתב שזה תלוי מהו טעם האיסור בב' חצירות שנפרצו זל"ז,

א. גמ' צ"ג ע"ב, בעי רב הושעיא דירין הבאין בשבת מהו שיאסרו וכו', א"ל שבת הואיל והותרה הותרה. והנה מצינו שנחלקו בדין זה במתני' להלן צ"ד, לענין מבוי שניטלו קורותיו או לחייו. דלר' יהודה אמרי' כיון שהותרה הותרה, ולר' יוסי אסור. ועוד מצינו שנחלקו בזה אמוראי בגמ' י"ז ע"א לענין מחיצת חבלין (שהותרה רק כשיש שם שיירא של ג' בנ"א) והיו ג' ומת אחד מהם שנים ונתוספו עליהם, דלר"ה שבת גורמת, ולעולם אזלינן בתר תחילת השבת. ולר' יצחק דירין גורמין, ואזלי' בתר השתא. ובגמ' שם הקשו ממתני', ומשני אמר לך ר"ה ע"כ לא קאמר ר' יוסי אלא התם דלתנייהו למחיצות, ור' יצחק אמר לך ע"כ לא קאמר ר' יהודה אלא התם דאתנייהו לדירין, הכא לתנייהו לדירין.

והעולה מד' הגמ', שנחלקו ר' הונא ור' יצחק איזה חסרון גרע טפי, דלרב הונא היכא דליתא להמחיצות גרע טפי, ולר' יצחק היכא דליתא לדירין גרע, ויל"ע במאי פליגי.

והנה בגמ' שם מבואר לכא' דעירב דרך הפתח ונסתם הפתח ג"כ חשיב כלתנייהו לדירין (מדמייטי ראייה דר"ה הוא דאמר שבת גורמת, ממה שהתיר בנסתם הפתח) אמנם בתוס' מבואר ב' דעות בזה, דהר"י הוכיח מהגמ' בדרך ע', דנסתם הפתח עדיף טפי ממבוי שניטלו קורותיו. ולמד מזה דבנסתם הפתח גם ר' יצחק מודה דאמרי' הואיל והותרה. ומבואר מדבריו, דנסתם הפתח אין בו חסרון דלתנייהו לדירין, וממילא כו"ע מודו דאמרי' בזה הואיל והותרה (שהרי אין בו גם חסרון דלתנייהו למחיצות) אבל הריצב"א הוכיח מהתם דקי"ל כר"ה, והיינו משום דס"ל שנסתם הפתח הוא בכלל לתנייהו לדירין, ויעוי' בתורא"ש ותור"פ שנתפרשו בהם הדברים יותר.

ולענין כותל שבין ב' חצירות שנפל, מבואר בתוס' דל"ח כלתנייהו למחיצות, כיון שהמחיצות

^{צט} ועי"ש שהוכיח כן מתחילת דברי הרא"ש, שהוכיח מדהתיר אביי בסוגיין דקי"ל כרב הונא. ולכא' התם אכתי לא אסיק הרא"ש דנסתם הפתח ל"ח כדירין, וס"ל שג"ז הוא בכלל דירין, ולפ"ז לכא' פשוט שאף כותל שנפל חשיב כדירין, וא"כ צ"ע מאי ראייה מהתם. וטפי הו"ל להוכיח מסו"ד הרא"ש שכתב להדיא דאע"ג דנסתם הפתח ל"ח כדירין, מ"מ כותל שנפל דמי לדירין. ובאמת צ"ע, שהרי מה שהוכיח הגרע"א מדברי הרא"ש, כ"כ גם התוס', ובדברי הגרע"א

הדיורין שחל עליהם ההיתר בתחילת השבת. ומה"ט נמי ל"ש בזה הואיל ונאסרה, שהרי אי"ז הדיורין שנאסרו. ור"ה ס"ל דשינוי הדיורין ל"ח כדבר אחר לגמרי, וכיון שהותר מקום זה בתחילת השבת, שפיר שייך בו הואיל והותרה.

ועפ"ז יש מקום לבאר את טעמם של הרא"ש והר"י דנסתם הפתח ל"ח כלתנייהו לדיורין, דהנה לפו"ר הא דאמרי' הואיל והותרה בנסתם הפתח היינו דאע"פ שעכשיו בטל העירוב לגמרי, ול"ח כדיורין מעורבין אלא כדיורין חלוקים, מ"מ אזלי' בתר תחילת השבת ומותרין. אמנם נראה די"ל באו"א, דגדר ההותרה בנסתם הפתח הוא, דאע"פ שעכשיו יש סיבה לבטל את העירוב (כיון דליכא פתח ביניהם) מ"מ כיון שחל עליהם עירוב בתחילת השבת, אמרי' הואיל והותרה ונשאר הדין שהיה בתחילת השבת שהיו מעורבין, ולפי"ז מבואר היטב דל"ח לתנייהו לדיורין, שהרי אין אנו באים להתיר דיורין שלא היו כאן בתחילת השבת.

ב. והנה לפי"ז לכאור' גם מה שנחלקו שנחלקו ר"ה ור' יצחק בלתנייהו למחיצות זהו עד"ז, דלר"ה לתנייהו למחיצות גרע טפי, דכיון שההיתר שחל בתחילת השבת היה על מקום מוקף מחיצות, ל"ש להתיר מכח זה מקום שאין לו מחיצות, דעל מקום זה לא חל ההיתר מעיקרא כלל. ור' יצחק ס"ל דכה"ג עדיף מלתנייהו לדיורין, ול"ח כדבר אחר לגמרי ממה שהותר בתחילת השבת.

ולפי"ז סברת לתנייהו למחיצות היא גם לענין נאסרה, דכל שבתחילת השבת לא היו מחיצות, ל"א בזה נאסרה. ובאמת כן מבואר בדברי התורא"ש בדף מ"ב, שהקשה מ"ט מחיצה הנעשית בשבת היא מחיצה, ולא אמרינן הואיל ונאסרה (וכמו שהקשו התוס' שם) וכתב ז"ל "דהכא מודה רב הונא דמחיצה גמורה העשויה בשבת שמה מחיצה להתיר אפילו נאסר בתחילת השבת כי היכי דאמר רב הונא לעיל היכא דליתנהו למחיצות דאע"פ שהותר בתחילת השבת אסור" ולכאור' לפי"ז לדעת ר' יהודה דאמרי' הואיל והותרה גם בלתנייהו

שאם האיסור הוא משום פרוץ למקום האסור, לא דמי לדיורין, אבל אם האיסור משום דהוי כאילו כולם דרים השתא יחד, ה"ז כדיורין, שהרי עכשיו נתוספו דיורין בחצר ומכח זה האיסור.

ויל"ע מהו החילוק בין כותל שנפל, לנסתם הפתח. והרי גם בנסתם הפתח, מתחילה היו נחשבים כולם כדירה אחת מכח העירוב, והשתא דבטל העירוב כל אחד דירתו בפנ"ע, ומ"ט לא יחשב כנתוספו דיורין.

ועוד יל"ע, מהו השייכות בין שיירא שמת אחד מהם, והשתא אסורין משום שאין להם מחיצה גמורה, לחצר שנתוספו בה דיורין ואסורה משום שלא עירבו כולם זה עם זה, דלכאור' הם ב' ענינים דלא שייכי לאהדדי.

והנה לפו"ר טעמא דר' יצחק דל"א הותרה בדיורין, זהו משום דס"ל דדיורין חמירי טפי, אמנם באמת א"א לפרש כן, שהרי מבואר בגמ', דכי היכי דפליגי בשיירא שמת אחד מהם, ה"נ פליגי בשנים ונתוספו עליהם, והתם ר' יצחק הוא לקולא דלא אמרי' נאסרה (וכן מבואר בתוס' בסוגיין דתלי הא בהא, ולרב דלית ליה הואיל והותרה לית ליה נמי הואיל ונאסר נאסר) ומבואר מזה דטעמא דר' יצחק הוא משום דבדיורין מסתבר ליה דלא אזלי' בתר תחילת השבת, וצ"ב.

ולכאור' גדר הדברים, דענין הואיל והותרה שייך היכא שהדבר עדיין כמו שהיה בשעה שהותר, אלא דהשתא נאסר, ובזה אמרי' דשבת גורמת (כל' הגמ' בדף י"ז) וסגי במה שחל עליו ההיתר או האיסור בתחילת השבת. אבל היכא שהדבר שאנו דנים עליו השתא אינו מה שהותר בתחילת השבת, ל"ש כלל הואיל והותרה, דדבר זה שיש לפנינו עכשיו לא הותר מעולם. ועפ"ז י"ל, דזהו מה שנחלקו ר"ה ור' יצחק בלתנייהו לדיורין. דרב יצחק ס"ל דכל שנשתנו הדיורין ממה שהיו בתחילת השבת, וכגון שבתחילה היו דרים כאן שיירא, והשתא יחיד. או שבתחילה היתה חצר של יחיד, והשתא נעשית חצר של רבים. ל"ש כלל הואיל והותרה, שהרי דיורין אלו אינם אותם

מבואר שנקט דדעת התוס' (בדף צ"ג) דכותל שנפל לא דמי לדיורין (ואולי י"ל שבאמת הגרע"א סמך גם על סוף דברי הרא"ש) ועוד העירו שבדברי הגרע"א שדן בזה לא הוזכר כלל דלדעה הסוברת שנסתם הפתח חשיב כדיורין, כ"ש בכותל שנפל, ומשמע דס"ל דלא תליא בזה, וצ"ע.

מחיצות, ועכשיו איכא מחיצה (אמנם י"ל פ' כוונתו באו"א, דדין נאסרה שייך דווקא בדבר שחל בו איסור, אבל מה שלא הותר בתחילת השבת ליכא למימר שלא יהיה בו היתר גם באמצע השבת, ומה"ט כל שלא היתה בו מחיצה כלל ל"ש הואיל ונאסרה, כיון שלא חל בו שום דין איסור, ודין זה י"ל שהוא שייך רק לגבי נאסרה, ויל"ע)

והנה בסוגיין מבואר דכותל שבין ב' חצירות שנפל ל"ח כלתנייהו למחיצות (דהא אביי למד מנסתם הפתח לכותל שנפל) והראשונים עמדו בטעם הדבר, והתוס' והרא"ש לעיל י"ז כתבו דזהו משום דהוי רה"י גמורה שעדיין מחיצות הראשונות קיימות, וכע"ז כתב הריטב"א בסוגיין דכותל שבין שני חצירות דלא עביד רשות אלא לחלק רשויות שלא יתערבו בהא ודאי כי נפל לא חשיב חסרון וכמאן דאתנייהו למחיצות דמי.

אמנם הרשב"א כתב באו"א קצת וז"ל "והיינו טעמא דהכא דאינו משום מחיצות אלא משום עירוב כדירין הבאין בשבת דמי, וכן כתבו בתוספות התם בשילהי פ"ק, ולפ"ז נראה דהתם ה"ק ע"כ לא קאמר ר"י התם אלא דבמחיצות תליא כולה מילתא וא"א להתיר את המבוי ואת החצר אלא ע"י המחיצות האלו והלכך לא מקילינן להו למימר שבת הואיל והותרה הותרה אבל הכא גבי נסתם הפתח איתנהו למחיצות כלומר מוקפות הם מחיצות ואינן חסרות אלא ערוב ובערוב הקילו" ומשמעות דבריו שבתחילה פירש באו"א את דברי הגמ' שם, והשתא מכח קושיא זו הדר ביה. ולכאור' ביאור הדברים, דמעיקרא ס"ד שעיקר החסרון בלתנייהו למחיצות, הוא משום שבטל לגמרי הדבר המתיר, ובזה לא אמרי' הואיל והותרה, ודווקא באתנייהו למחיצות שהדבר שהתיר בתחילה לא נתבטל לגמרי אמרי' הואיל והותרה. וע"ז קשיא ליה, דא"כ כותל שבין ב' חצירות שנפל ה"ז כלתנייהו למחיצות, שהרי ההיתר לטלטל בכל חצר בפנ"ע היה מתחילה ע"י המחיצה המפסקת בין החצירות, והשתא בטל ההיתר לגמרי. ותירץ

למחיצות, ה"ה דאמרי' בזה נאסרה, ומחיצה הנעשית בשבת לאו שמה מחיצה.

אמנם צ"ע דהא מפורש בברייתא ע' ע"ב לענין ב' בתים מב' צידי רה"ר והקיפות נכרים מחיצה, דגם לדעת ר' יהודה מחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה.^פ

ולכאור' צריך ליישב, דכוונת התורא"ש דהכא כו"ע מודו לסברת לתנייהו למחיצות, דהא דפליגי התנאים זהו דווקא במבוי שניטלה קורתו וכיו"ב, דגם השתא עיקר המחיצות קיימות, אלא שמחוסר תיקון. ובזה ס"ל לר' יהודה דאמרי' הואיל והותרה, דעיקר הדבר שהותר בתחילת השבת עדיין קיים. אבל באמת היכא דבטלו המחיצות לגמרי, מודה ר' יהודה לסברת לתנייהו למחיצות, דלא אמרי' הואיל והותרה כיון שההיתר חל על הרשות המוקפת שהיתה כאן, והשתא הדבר שחל עליו ההיתר אינו. וממילא דה"ה איפכא, דהיכא שבתחילת השבת לא היו מחיצות כלל, והשתא נעשו באמצע השבת, דלכו"ע לא אמרי' בזה הואיל ונאסרה. ולפי"ז צ"ל דמה שהביא הרא"ש להא דמודה רב הונא דבלתנייהו למחיצות לא אמרי' הואיל והותרה, כוונתו רק להוכיח דמצינו לחלק דהיכא דליתא למחיצות גרע טפי, ובאמת הכא כו"ע מודו בזה.

ובאמת בתוס' צ"ד ע"ב צידדו לדעת רב התם היכא שנפרץ ביותר מי' ל"א הואיל והותרה, ומשמעות הדברים דהיכא שבטלו המחיצות לגמרי פשיטא דל"א הואיל והותרה.^ק

וכעין סברא זו מצינו בדברי ההשלמה י"ז ע"א שכתב דהא דמחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה, זהו משום דווקא היכא שהיתה שם מחיצה מער"ש ולא היתה כשירה אמרינן נאסרה, וכ"כ ההשלמה בהשגות הרמב"ם פי"ז משבת הל"ד. ולכאור' כוונתו כהנ"ל, דכיון שלא היתה שם מחיצה כלל, הרי הדבר שנאסר בתחילת השבת אינו קיים השתא כלל, דמה שנאסר זהו מקום שאין לו

^פ ואולי י"ל בזה, דבדעת ר' יהודה י"ל דס"ל הואיל והותרה רק לקולא, אבל לחומרא לא אמרי' הואיל ונאסרה. והרא"ש שם הקשה מכח דברי ר' הונא, דאמר שבת גורמת גם לחומרא, וע"ז שפיר תירץ דבלתנייהו למחיצות מודה ר"ה דלא אמרי' שבת גורמת. וממילא דאף לדעת ר' יהודה דס"ל דאמרי' בזה הותרה, י"ל דזהו רק לקולא.

^ק והרש"ש שם נקט דבבטלו המחיצות ל"א הואיל והותרה, משום שהקולא דהואיל והותרה נאמרה דווקא היכא דאכתי הוי רה"י, וטעם זה ל"ש לענין הואיל ונאסרה. אבל למשנ"ת נמצא טעם אחר בזה, דהיכא שא"ז רה"י כלל, בטל לגמרי הדבר שהותר בתחילת השבת, וכמשנ"ת.

בלתנייהו למחיצות, דטעמא דר"ה הוא משום חומרא דמחיצות וכמו שביאר הר"ן (ולא ס"ל להר"ן כסברת התורא"ש, שיש סברא במחיצות שלא לדון בהם הותרה ונאסרה) אבל טעמא דר' יצחק דל"א הותרה בדירין, זהו מהטעם שנת' לעיל, דכיון שדירין אלו שיש כאן עכשיו לא הותרו כלל בתחילת השבת, ל"ש לומר בהם הואיל והותרה, וטעם זה שייך גם לענין נאסרה.

ובעיקר דברי הר"ן יל"ע היאך למד מהא דלא אמרי' הותרה במחיצות, דה"ה דל"א נאסרה בליטא למחיצות, והרי לכאור' חלוק טובא, דלענין הותרה הנידון על מקום שעכשיו אין לו מחיצות, ובזה שפיר יש סברא להחמיר. משאי"כ לענין נאסרה, דנהי שבשעה שנאסר לא היו לו מחיצות, מ"מ השתא אית ליה מחיצות מעליא, ומה"ת להחמיר בו מכח מה שלא היו לו מחיצות בתחילת השבת.

ובע"כ צריך לפרש כוונת הר"ן דמש"כ דמחיצות חמירי היינו דכיון שאיסור חמור הוא יש בכוחו לאסור גם דבר שהיה מותר בתחילת השבת. וזהו שלמד ק"ו, דהא חזי' דאפי' באיסור קל דדירין כל שחל בתחילת השבת הרי הוא אוסר לכל השבת, כ"ש באיסור חמור דמחיצות, שאם חל בתחילת השבת מהני לאסור לכל השבת (ולכאור' גם מזה יש ללמוד, דדין הותרה ונאסרה שייכי לאהדדי)

ג. והנה בגמ' די"ז מבואר דשיירא שהקיפה בחבלין ל"ח לתנייהו למחיצות (ומשו"ה ס"ל לר"ה דאמרי' בזה שבת גורמת) ויל"ע דהא מקום המוקף במחיצת שתי (יותר מב"ס) בלא שיירא דינו ככרמלית, ונמצא דהשתא ליכא מחיצות, ומ"ט לא חשיב כלתנייהו למחיצות. ולכאור' י"ל שבאמת מחיצת חבלין ה"ז כהעדר מחיצה, ואם הקיפו בשתי וערב ונפל הערב לא אמרי' בזה הואיל והותרה, ואעפ"כ בשיירא שמת אחד מהם ל"ח לתנייהו למחיצות. דענין לתנייהו למחיצות שייך היכא שהסיבה המבטלת את ההיתר היא מחמת העדר המחיצות, משאי"כ הכא, שגם בתחילת השבת לא היו מחיצות, ואעפ"כ היה מותר

שאי"ז כוונת הגמ', אלא עיקר החילוק הוא שאיסור שהוא מחמת חסרון מחיצות חמיר טפי מאיסור שהוא מחמת העדר העירוב, ובעירוב הקלו לומר דכיון שהותרה הותרה, משאי"כ במחיצות. וממילא שאף בכותל שבין ב' חצירות שנפל שייך לומר הותרה, דאע"פ שיש כאן חסרון מחיצה, מ"מ שרש האיסור הוא מכח חילוק הרשויות שבין החצירות שלא עירבו זע"ז, ובעירוב הקלו.

ועכ"פ למדנו מזה דלשי' הרשב"א הא דל"א הותרה היכא דליכא מחיצות, אי"ז משום דבכה"ג מסתבר דלא אזלי' בתר תחילת השבת (וכמשנ"ת בדברי תוס' הרא"ש) אלא משום דחסרון מחיצות חמיר טפי וכל שאסור עכשיו מחמת העדר מחיצות, לא הקלו לומר בו הותרה. ולפי"ז נמצא דהאי טעמא שייך רק לגבי הותרה, ולא לגבי נאסרה, ודין נאסרה שייך אף היכא דליכא מחיצות. ובאמת מצינו בזה דברים מפורשים בר"ן, דהנה הר"ן בדף כ' כתב דפסי ביראות שבאו בהם מים באמצע השבת לכו"ע לא מהני (ע"פ המבואר בגמ' שם דפס"ב חשיב כלתנייהו למחיצות) וביאר בזה וז"ל "דכיון דמחיצות חמירי מדירין כדמוכח לעיל בסוף פ"ק כל שכן דאית לן למימר דחומרא דדירין נוהגת במחיצות וכיון דבשנים ונתוספו עליהן קיימא לן דשבת גורמת ומיתסר כל שכן דאית לן למימר הכי בבאו מים בשבת" ומבואר בדבריו, דכשם שלענין מחיצות מחמירין שלא לומר הותרה, ה"נ מחמירין לומר נאסרה, וזה להיפך ממש מדברי הרא"ש הנ"ל. ובאמת הר"ן שם כתב דהא דאמרי' מחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה, צריך לדחוק דהיינו דווקא היכא שהיתה שם מער"ש ונפלה וחזרה בו ביום.^{קב}

ולפ"ר לשיטה זו גם הא דס"ל לר' יצחק דלא אמרי' הותרה בלתנייהו לדירין זהו משום דס"ל דבכה"ג חמיר טפי ולא הקלו לומר בזה הואיל והותרה. אמנם צ"ע, דהא בגמ' די"ז מבואר דר' הונא ור' יצחק נחלקו בין לענין הותרה ובין לענין נאסרה, ומשמע דחדא פלוגתא היא.

ולכאור' צ"ל, דבאמת חלוק טעמא דר' יצחק בלתנייהו לדירין, מטעמא דר' הונא

^{קב} וצ"ע מהמבואר בגמ' כ"ה ע"א דנבלעו מחיצות התחתונות ועי"ז נעשה רה"י חשיב מחיצה הנעשית בשבת ומותר, והתם הרי בתחילת השבת היה אסור, ועי' להלן.

אם היו מחיצות שתי וערב ונפל הערב, דאמרי' בזה הואיל והותרה כיון שאין בזה חומרת מחיצות.

ובאמת מצינו בכמה אחרונים שנקטו בפשיטות דהא דחבלין הוי כאתנייהו למחיצות, אי"ז דווקא בכה"ג שהותר בתחילה מכח שיירא, אלא אף היכא שבתחילה היו מחיצות גמורות. דהנה הרשב"א בעבוה"ק כתב דדין שיירא שייך גם בקרפף שלא הוקף לדירה, וגם ע"ז הביא את הדין דאם מת אחד מהם אמרי' הואיל והותרה, ובחי' אבהעו"ז לדף כ"ה למד מזה דקרפף פחות מב"ס שנתייטר באמצע שבת ונעשה יותר מב"ס (וכגון שנפל כותל בין ב' קרפפות) ל"ח כלתנייהו למחיצות. ולמשנ"ת בשי' התורא"ש לכאו' יש לחלק טובא, דלעולם י"ל דקרפף שלא הוקף"ד הוי כחסרון מחיצות, ודווקא במת אחד מהם אמרי' הותרה, כיון שביטול ההיתר אינו מכח העדר הדירין וכמשנ"ת. ולכאו' דברי אבהעו"ז מתיישבים ע"פ סברת הר"ן, דהא דל"א הותרה במחיצות זהו משום דחמירי.

ובאמת הרא"ש בדף י"ז כתב בתו"ד דהא דאמרי' הואיל והותרה בכותל שבין ב' חצירות "כיון דמעיקרא רה"י והשתא רה"י והוקפה לדירה" ומשמע שאם לא הוקף לדירה ל"ש הואיל והותרה,^ק וזה מתיישב היטב לדברי הרא"ש לשיטתו כמשנ"ת.

וכדברי האבהעו"ז מבואר גם בשו"ע הגר"ז בסי' ס"ב ז', שכתב דקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה אמרי' ביה הואיל והותרה כיון שמה"ת הוא רה"י גמורה. וצ"י לסי' ש"ס, וכוונתו לכאו' לדברי הרשב"א הנ"ל שהובאו שם, דגם בקרפף שמת אחד מהם אמרי' הואיל והותרה, וכ"כ גם בתשו' אבנ"ז סי' ש"א.^ק

מכח שיירא, והסיבה המבטלת את ההיתר היא העדר השיירא.

ולכאו' זה מתיישב היטב למשנ"ת לעיל בדעת תוס' הרא"ש, דהא דלא אמרי' הותרה בלתנייהו למחיצות, זהו משום שהדבר שאנו דנים עליו השתא אינו זה שהותר בתחילת השבת. משאי"כ הכא, דמחיצות אלו עצמן הותרו בתחילת השבת (אע"פ שעכשיו אין כאן מחיצות כלל)

והנה בגמ' כ' ע"א מבואר דפסי ביראות שיבשו מים בשבת אסור, דמים אין כאן מחיצה אין כאן. והתוס' פירשו דל"א בזה הואיל והותרה, דחשיב כלתנייהו למחיצות.^ק ולמשנ"ת יל"ע בזה, שהרי מחיצות אלו עצמן הותרו בתחילת השבת, והאיסור הוא מחמת העדר המים, ולכאו' זה הוי כלתנייהו לדירין. וצ"ל דחלוק גדר ההיתר דבס"ב למים, מגדר ההיתר דחבלין לשיירא. דבשירא הגדר דלגבי שיירא הוי מחיצה מעליא, משאי"כ בפס"ב, דכל שאין בהם מים אין עליהם תורת מחיצה כלל, וממילא דחשיב זה כשינוי בגוף המחיצות, דבתחילה היה על הפסין שם מחיצה, והשתא לאו מחיצה הם כלל (וכע"ז כ' הגאו"י שם)

והנה כ"ז ניחא רק למשנ"ת בדעת תוס' הרא"ש, אבל לדעת הר"ן דהא דל"א הותרה במחיצות זהו משום דחמירי, אכתי צ"ב דכיון שמחיצת חבלין הוי ככרמלית, מ"ט אין בזה חומרא דלתנייהו למחיצות. ולכאו' בע"כ צ"ל דחשיב כמחיצות מעליא כיון שהם מועילות לפחות מב"ס, ואע"פ שביותר מב"ס חשיב ככרמלית, מ"מ אין בזה חומרת לתנייהו למחיצות (וזה מתיישב יותר ע"פ המבואר בדברי הראשונים בכ"מ דאיסור חבלין הוא משום דחשיב כקרפף, אבל למש"כ רש"י שם דהוי מחיצה גרועה, לכאו' מסתבר דחשיב כלתנייהו למחיצות^ק) ולפי"ז נמצא דה"ה

^ק ועי' בריטב"א שם שכתב דהכא כו"ע מודו, דכולה סוגיא דהואיל והותרה היא היכא שנשאר דירין או מחיצות, משאי"כ בפס"ב שאין כאן לא דירין ולא מחיצות. והדברים צ"ב, דמאי שנא מחצר שנפרצה דלכאו' פשוט שאף אם היה שם רק אדם אחד ולא הוצרך לעירוב, חשיב כנשאר דירין, ולא אמרי' שלא נשאר דירין. ואולי הכא דדירין היינו הבור, שהוא התנאי הנצרך להיתר, וצ"ע.

^ק ובאבנ"ז סי' ש"א (שהובאו מקצת דבריו להלן) עמד בזה, ויעו"ש מש"כ בדעת רש"י.

^ק והאבנ"ז בסי' ש"א הביא את דברי הרא"ש, ופי' דדבריו קאי על מקום שנפרץ לקרפף שלא הוקף לדירה, דדווקא בזה הוא דלא אמרינן הואיל והותרה. אבל במקום שנעשה בעצמו לקרפף, נקט שם דשפיר אמרי' הואיל והותרה (ויל"ע מאי שנא) והאבהעו"ז נקט דגם בנפרצה לקרפף אמרי' הואיל והותרה.

^ק אמנם יעו"ש היטב בדבריו, שכ' בטעם הדבר, דאע"פ שהקרפף הוא כרמלית גמורה, מ"מ כיון שאין האיסור בא מחמת העדר המחיצות, ל"ח לתנייהו למחיצות (ועפ"ז נחלק שם על מה שנקט האבהעו"ז, דאף חצר שנפרצה לקרפף ל"ח כחסרון מחיצות) ולכאו' ביאור זה מתיישב שפיר גם בדברי תוס' הרא"ש, די"ל דבכה"ג ל"ח איסור הבא מכח העדר

שמה מחיצה. ועוד ילה"ק מהגמ' כ"ה, דבנה בקרפף מחיצה ע"ג מחיצות הראשונות לשם דירה, ונבלעו מחיצות התחתונות, חשיב מוקל"ד, ואע"ג דהוי מחיצה הנעשית בשבת מהני. ולהנ"ל יש ליישב קו' זו, דהתם בתחילת השבת היה קרפף, וקרפף ל"ח חסרון מחיצות, כמו שמחיצת חבלים לא הוי חסרון מחיצות.

והנה הר"ן כתב דהא דמחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה זהו דווקא כשהיתה שם מחיצה בער"ש ונפלה. וצ"ע ע"ז מהגמ' ע' ע"ב, דמפ' שגם אם לא היתה כלל מחיצה מע"ש מהני, ולכא' י"ל דהתם אתיא כר' יהודה (וכ"ד הר"ן הם לר' יוסי דמחמיר במחיצות) וכן צ"ע קו' התוס' מהגמ' מ"ב, דר"ה עצמו קאמר שאם הקיפוהו נכרים בשבת

המחיצות. אלא דצ"ע היאך למד לזה האבנ"ז מהא דשיירא, והא י"ל דהתם שאני, דאע"פ שעכשיו אין מחיצה, מ"מ גם בתחילת השבת לא היתה מחיצה עדיפא מזו, אלא שהיה דבר המתיר, ומשו"ה ל"ח שהאיסור בא מחמת המחיצות, אבל היכא שנעשה לקרפף יותר מב"ס בשבת, י"ל דשפיר חשיב חסרון מחיצות.

מקצת עניני מחיצות מפרק כל גגות

סימן נא

בדין גג הבולט

גוא"ח. ולכאור' צריך לבאר בזה, דהנה התוס' נקטו בפשיטות שגוא"ח היה מועיל להתיר את הבליטה (ולכאן אם לא היו גדיים בוקעין תחת הבליטה הוה אמרי' בזה גוא"ח לכאור') ודבריהם הם ע"פ המבואר בגמ' שבת ק"א, דעמוד שרחב למעלה וקצר למטה, ע"ג רה"י מדין גוא"ח. ועצם הדברים צ"ב, דלכאור' הגוא"ח הוי מחיצה כלפי למטה, אבל אין כאן מחיצה ע"ג העמוד (דלזה צריך גוד אסיק) וביותר דלכאור' לענין למטה אין כאן גוא"ח, שהרי ליכא מחיצה עשרה למעלה, ובכה"ג ל"א גוא"ח.

ועכ"פ נראה שהמהרש"א פירש בזה, דהא דעמוד חשיב רה"י אי"ז משום דאמרי' גוא"ח, אלא דכל שיש מקום בפנ"ע מובדל וגבוה י' חשיב כמוקף מחיצות (וכמבו' כן בדברי כמה ראשוני) והא דטרסקל ל"ח רה"י, זהו משום שאינו סתום תחתיו, ובכה"ג ל"ח כמקום מובדל בפנ"ע, והיינו דאמרי' גוא"ח להתיר ע"ג העמוד (היכא דליכא בקיעת גדיים) דמדין גוא"ח חשיב כסתום למטה. וזהו שכתב המהרש"א, שהגג עצמו אע"פ שאין לו מחיצות הניכרות, מ"מ חשיב רה"י כיון שאין הגדיים בוקעין תחתיו, והיינו שתחתיו סתום והוא גבוה י'. וכ"פ האבנ"ז בכוונת המהרש"א, וכן הביאו מס' מגנזי הגר"ח.

ועפ"ד המהרש"א יש לבאר לכאור' את דברי המג"א בסי' שע"ד סק"ה, דהנה המג"א שם כ' ז"ל "בתו' דף פ"ט משמע דוקא כשבולט ד' לר"ה ור"ה מהלכת תחתיו אם כן הוי אותה בליטה כרמלית וכל שאר הגג נפרצה לו במלואו ע"ש וכ"מ ברא"ש אבל אם אין בולט לא, דלא גרע מעמוד דהוי רשות היחיד" ומשמעות הדברים, דמש"כ אבל אם אין בולט לא, היינו שאם אינו בולט ד"ט אלא פחות, הוי רה"י דלא גרע מעמוד. והמחצה"ש והתו"ש והבי"מ תמהו, דגרע וגרע, דעמוד מחיצותיו ניכרות, והכא בגג כיון שהוא בולט אין

א. בגמ' פ"ט ע"א פליגי רב ושמואל אי במחיצות שאינן ניכרות אמרינן גוא"ח, וכתבו התוס' ונראה דה"ה אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית דחשיב נמי מחיצות שאינן ניכרות. ואורי' דגגין שלנו וכו', והואיל וכן כל הגג אסור כי נפרץ במילואו לכרמלית לאותה בליטה הבולטת לרה"ר. ומשמעות דברי התוס', שהגג חשיב רה"י, אלא שאסור משום פרוץ במילואו. אמנם הרא"ש כתב ז"ל "הלכך גגין שלנו שבולטין ראשיהן לרה"ר ולא מנכרא מחיצתא הוי כרמלית" ומבו' בדבריו שהגג עצמו הוא כרמלית שהרי אין לו מחיצות. וכן מבואר לכאור' בד' רש"י להלן צ"ב בד"ה אף גג (והביאוהו התוס' בהמשך דבריהם) שכ' ז"ל "מיהו מחיצות ניכרות בעינן שלא יהיה הגג בולט חוצה להם, דאי לא מינכרא לא אמרי' גוא"ח וגדול נמי אסור דאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצה אינו רה"י"^ק והאחרונים למדו מדברי התוס', דמה שהגג אסור זהו דווקא אם הבליטה עצמה יש בה ד"ט והיא כרמלית, אבל אם הבליטה פחות מד"ט והיא מקו"פ, הגג ג"כ מותר. ועמדו ע"ד התוס', מ"ט באמת הגג עצמו הוא רה"י, ומצינו בזה כמה דרכים.

המהרש"א כתב שהגג עצמו הוא רה"י כיון שאין הגדיים בוקעין תחתיו, והאחרונים תמהו עליו דמ"מ אין לו מחיצה ומ"ט הוא רה"י. והנה לכאור' דברי המהרש"א הם ע"פ מש"כ התוס' בתח"ד, דהא דלא אמרינן גוא"ח להתיר את הבליטה זהו משום שהגדיים בוקעין תחתיה, וזהו שכ' דכלפי הגג עצמו שפיר דמי כיון שאין שם גוא"ח. אמנם עצם הדברים צ"ע, דדברי התוס' הם לענין סוף הבליטה, שאם היתה שם מחיצה היתה ניכרת. וזהו שכ' דנימא גוא"ח ויחשב שיש שם מחיצה, אבל הגג עצמו הרי יש לו מחיצה, אלא שאינה מועילה כיון שאינה ניכרת, ומה יועיל בזה

^ק אמנם ברש"י בדף צ' כתב דגג הבולט אסרי עליה בני רה"ר וחצירות שסביבותיו, ומשמע שהוא רק משום שנפרץ, ובאמת בלא"ה צ"ע דמשמע שאין האיסור משום רה"ר, אלא משום דיורי בני רה"ר, וכבר תמה בזה התורא"ש, ועי' מה שהאריך בזה בס' שערי ציון, ולפ"ר צ"ל דאגב חצירות נקט רש"י הך לישנא גם לגבי רה"ר.

למה שתחתיו) ויעוי' להלן שלכאו' מבואר כן מדברי הראשונים.

והגרז' והגאו' פירשו בדברי התוס', דהא דהגג עצמו הוי רה"י (אע"פ שאין לו מחיצות הניכרות) זהו משום שהבית שתחתיו רה"י, ורה"י עולה עד לרקיע. ומשו"ה הוצרכו התוס' לאסור משום שנפרץ הגג למקום האסור, וכדבריהם מפורש בהג' מרדכי (רמז תקכ"ח לפרק ג') שהביא דברי התוס' לאסור גג הבולט, וכ' ע"ז וז"ל "וקשה מאי איכפת לן הא רשות היחיד עולה עד לרקיע ובתוס' תירץ לפי שפרוץ במילואו למקום האסור" והיינו, דבאמת הגג עצמו רה"י הוא, אלא דמ"מ נאסר משום שנפרץ למקום האסור. והמרדכי שם כ' ע"ז, וקשה דהא רה"י עולה עד לרקיע, ולכאו' כוונתו להקשות דגם לענין הדין דנפרץ יועיל הא דרה"י עולה עד לרקיע. דס"ל שכל האיסור דנפרצה הוא רק דכשפרוץ למקום האסור חשיב כאין לו מחיצות, אבל היכא דחשיב רה"י אע"פ שאין לו מחיצות, לא אכפ"ל כלל במה שפרוץ למקום האסור.

ולכאו' לפי"ז הגג רה"י מדאו', אלא שהוא אסור מדרבנן משום שנפרץ למקום האסור, אמנם הנה הגרז' שם במוסגר הוסיף וז"ל "אלא שכיון ששאר הגג פרוץ במילואו לבליטה שהיא מקום פטור אף הוא נעשה מקום פטור אם הבליטה היא מקום פטור מב' רוחות הגג כגון שרשות הרבים או כרמלית מהלכת מב' רוחות הבית שגג זה לא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב' רוחותיו שאינו רשות היחיד אלא כרשות שנפרץ לו" ומבו' בדבריו שבפרוץ מב' רוחות לבליטה פחות מד', הגג מקו"פ, ולפי"ז פשוט דבפרוץ לבליטה ד' הגג כרמלית גמורה. אמנם הדברים תמוהים מאוד, דכיון שרה"י עולה עד לרקיע, מ"ט הפרצה למקום פטור תבטל מן הגג דין רה"י (ועי' באבנ"ז או"ח סי' ש' וסי' רפ"ט מש"כ בד' הגרז', וצ"ע) ועכ"פ מבו' לכאו' בדברי הגרז', דדין נפרצה למקום האסור, אי"ז איסור דרבנן בעלמא, אלא דכל ב' מקומות שאין מחיצה ביניהם יש להם דין אחד, ומשו"ה כל שהבליטה היא מקו"פ, בע"כ גם הגג הוא מקו"פ ואין עליו דין רה"י (אלא דאכתי צ"ע, דהא דמה שהבליטה מקו"פ זהו רק משום שאינה רחבה ד', אבל בצירוף הגג יש שם רוחב ד', וא"כ כיון שדנים את הבליטה ואת הגג יחד, מ"ט לא

לו מחיצות ניכרות (ועי' בדברי המחצה"ש והבי"מ מה שדחקו בדברי המג"א) ועפ"ד המהרש"א יש לפרש את כוונת המג"א, דס"ל דהא דעמוד הוי רה"י, אי"ז משום גו"א, אלא דכל מקום גבוה י' הוי רה"י גם בלא דין גו"א, ומה"ט גם גג הבולט הוי רה"י, וכל איסורו הוא רק אם הבליטה היא כרמלית, דאסור כיון שפרוץ לבליטה, וזהו שכ' דגג לא גרע מעמוד (ולפי"ז צ"ל שבעמוד באמת לא אמרי' גו"א, ומה"ט הוכיח המג"א מהתם, ובאמת מצינו כן בראשונים בסוכה שפירשו דל"א גו"א היכא שאין המחיצות ניכרות בפנים)

ובחי' אבהעו"ז והתו"ש פירשו בדברי התוס' באו"א, דבאמת אם הגג בולט מכל רוחותיו אינו רה"י כלל, ובכה"ג מיירי רש"י והרא"ש שכתבו שהגג אין לו מחיצות. אלא דדברי התוס' מיירי בגג הבולט רק מרוח אחת, ומוקף מחיצה ניכרת מג' רוחות, ובכה"ג כל איסורו רק משום שהוא פרוץ למקום האסור, ואם הבליטה מקו"פ שרי. ובאבנ"ז פירש בדבריהם, דס"ל דמה שהצריכו חכמים תיקון ברוח רביעית, אין הגדר בזה דלא סגי בג' מחיצות וצריך ד', דא"כ אכתי יאסר כל הגג כיון שאין לו מחיצה רביעית. אלא שהאיסור ברוח רביעית הוא רק משום פרוץ למקום האסור, ומשו"ה היכא דליכא מקום אסור כגון הכא שהבליטה מקו"פ שרי.

אמנם אכתי יל"ע, דהא לכאו' פשוט שמבוי שיש לו איסקופא שהיא מקו"פ ג"כ צריך תקון, ולא אמרי' דכיון שפתוח למקו"פ א"צ תקון, והטעם בזה פשוט, שהרי דרך המקו"פ הוא פרוץ למקום האסור, ואין המקו"פ מועיל להפסיק בינו למקום האסור. וא"כ מ"ט הכא בגג לא אמרינן שדרך הבליטה הוא פרוץ לרה"ר, שהרי אין מחיצה בין הבליטה לבין הרה"ר שלמטה.

וצ"ל בזה, דדין נפרצה למקום האסור ל"ש אלא במקום ששורה לו, ולעולם ל"ח פרוץ למה שתחתיו (ואף דמחיצה ליכא, מ"מ אי"ז נפרצה) וכן מבואר בדברי האבהעו"ז בסי' שנג', שכ' דזיו הבולט באופן שנחשב כחורי רה"י, אם הוא למטה מ' אסור דהוי כנפרץ לרה"ר (דאור רה"ר עד עשרה) ודווקא למעלה מ' שרי דחשיב כנפרץ למקו"פ (והיינו שהוא פרוץ רק לאויר שסביבו ולא

שלמעלה מי' נעשה כרמלית. ובהמשך דבריהם הביאו להוכיח מד' הירושלמי שבאמת הגג חשיב מקו"פ כיון שגבוה י', ובטעם החילוק מבית שאין תוכו י' כתבו ז"ל "ולא קשיא ההיא דבית שאין תוכו י' דהוי כרמלית אע"ג דלא מצי רבים לאשתמושי, דהכא כיון שהוא גבוה מי' יש לו להחשב מקו"פ אע"ג דרחב ד' כיון שאינו לא רה"ר ולא רה"י" ולכאור' כוונתם, דבאמת דין כרמלית הוא גם במקום שאין בו תשמיש לרבים. והא דחשיב הכא מקו"פ זהו משום שהוא גבוה י', והא דאין כרמלית למעלה מי' זהו גם בכה"ג.

והנה הרא"ש הוכיח דלמעלה מי' ל"מ מקו"פ, מהמבוי בגמ' להלן דגג יותר מב"ס חשיב כרמלית, וצ"ע מה יענו לזה התוס' (וכן הקשה הבי"מ, ועי' בחזו"א מש"כ בזה) ואמרו לבאר בזה, דהא דקרפף יותר מב"ס אסור לטלטל בו, אי"ז משום דלא מהני ליה המחיצות, אלא דאע"פ שיש לו מחיצות, חכמים אסרו רשות זו בטלטול ונתנו עליה דין כרמלית. ולפי"ז י"ל דאף במקום שראוי מן הדין להיות מקו"פ שייך דין קרפף

אמנם אכתי יל"ע בזה, דהנה למה שפירשו התוס' בגמ' צ' ע"א, נמצא שגם גג הבולט כשהוא יותר מב"ס חשיב כרמלית. ולכאור' התינח מקום המוקף מחיצות בשיעור יותר מב"ס, י"ל שהיקף כזה אסרוהו חכמים, ומשו"ה א"א להתירו גם משום מקו"פ. אבל כשאין לו מחיצות לכאור' אין כאן שיעור ב"ס לדון עליו ולאסרו משום קרפף, שהרי כל מקצת ומקצת בפנ"ע יש להתירו משום שהוא מקו"פ.

והנה למש"כ האחרונים שהגג הוי רה"י ואיסורו רק משום שנפרץ לגג, א"ש שהגג עצמו מוקף מחיצות ושפיר שייך לאסור אותו משום שיש כאן היקף אחד שהוא יותר מב"ס (והעירו דלפי"ז לכאור' הבליטה אינה מצטרפת לשיעור יותר מב"ס)

ויל"ע עוד בדברי התוס', דהנה בגמ' צ' ע"א מבואר שאסור לטלטל מגג שנפרץ לחבירו, לעמוד שהוא רה"י. כיון שהגג חשיב ככרמלית. והיינו דמקום שנפרץ לרשות האסורה לו, דינו ככרמלית גם לענין טלטול ממנו לרה"י אחרת.

יחשב הכל כרמלית, ועוד צ"ע מש"כ דלא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב' רוחותיו, דהא התם אין לו מחיצות כלל) וצ"ע.

והנה הבי"מ בסי' שע"ד, והחזו"א (ק"ד ו' ק"ח ז') לא ניח"ל במש"כ האחרונים בדעת תוס', ונקטו שכוונת התוס' כרש"י והרא"ש, שהגג אין לו מחיצות כלל, ועי' בד' החזו"א בסי' ק"ד מש"כ לבאר כוונת התוס' במש"כ שהגג פרוץ לבליטה. ולכאור' יש מקום לבאר את ל' התוס' באור"א קצת, דהנה בעיקר מה שנקטו התוס' דגג הבולט חשיב מחיצה שאינה ניכרת, הקשה המהר"ל שהרי העומד בשפת הבליטה רואה את הכותל, ואי"ז דומה לב' גגין השוין שאין ניכרת המחיצה שביניהם כלל.

ולכאור' נראה, דענין מחיצות שאין ניכרות, אי"ז משום שאין רואים את המחיצה, אלא דל"מ גו"א היכא שלמעלה הוא שטח שוה שאין בו הבדלת מחיצה כלל, שאין המחיצה מבלדת וגודרת במקום העליון כלל (ובאבנ"ז דן אם שייך מחיצות שאין ניכרות גם בצו"ה ודלת שאינה ניכרת, וכ' שהוא דין דווקא בגו"א, והביא כמה ראיות לזה, ולהנ"ל פשוט דל"ש כלל לדון בשאר מחיצות)

ולפי"ז נראה לדון, שבאמת כלפי הקרקע שלמטה שפיר מהני המחיצות, ואם נדון להבדיל את הגג מהשטח שתחתיו שפיר הוא מובדל ע"י מחיצות, דלענין זה שפיר אמרי' גו"א, כיון שבין הגג לקרקע איכא הבדלת מחיצה (שהוא גבוה י' מן הקרקע) ומה שהגג אסור, זהו משום שבינו לבין הבליטה ליכא מחיצה. ועפ"ז יש לבאר היטב את דברי התוס', שכל הגג אסור כיון שהוא פרוץ במילואו לבליטה, שאין כוונתם שכל איסורו מדרבנן מדין נפרצה, אלא דאע"פ שהגג גדור ממה שתחתיו, מ"מ הוא אסור כיון שלבליטה הוא פרוץ. ולפי"ז באמת אסור גם בבליטה פחות מד"ט, דכיון שהגג עם הבליטה שהוא פרוץ לה הם ביחד יותר מד', הוי הכל כרמלית.

ב. התוס' בתח"ד דנו שהגג יהיה מותר משום שגבוה י' והוי מקו"פ, והוכיחו לא כן מהא דבית שאין תוכו י' חשיב כרמלית אע"ג דלא שלטי ביה רבים, וכתבו דהא דאין כרמלית למעלה מי' היינו רק שמכח קרקע הכרמלית אין האויר

יחשב מקו"פ (דלעולם י"ל דכיון שסתום תחתיו הרי הוא כקרקע עולם וכמשנ"ת) אלא רק הבליטה שיש חלל תחתיה היא מקו"פ, אלא דהתוס' לשיטתייהו דס"ל שגם בגג הבולט הגג עצמו רה"י, וכל מה שדנו לאסור בזה זהו משום דנפרץ למקום האסור, ומשו"ה נקטו שאם הבליטה חשיבא מקו"פ (גם ברוחב ד') כל הגג מותר.

ולפי"ז א"ש היטב המבו' בגמ' שהגג שנפרץ הוי כרמלית, דשפיר שייך בגג עצמו דין כרמלית כיון שאין חלל תחתיו. וכן א"ש המבו' בגמ' ששייך דין קרפף יותר מב"ס בגג, שהגג עצמו אינו מקו"פ (אמנם גם לפי זה נמצא לכאור' שמקום הבליטה אינו מצטרף לשיעור יותר מב"ס, כיון שהוא מקו"פ)

ובעיקר הקושיא מהא דגג הפרוץ לחבירו חשיב כרמלית, יל"ד לבאר עוד באו"א, דהנה יל"ד דמש"כ התוס' דלמעלה מי' חשיב מקו"פ. זהו משום דלא שלטי ביה רבים, וכמו שציידו בתחילת דבריהם דהיכא דלא שלטי רבים ל"ש דין כרמלית, אלא דלא דמי לבית שאין תוכו עשרה, דהתם המקום מצד עצמו ראוי לבקיעת הרבים (וה"ז כיער שאע"פ שאין הרבים נכנסים שם הוי כרמלית) משאי"כ בגבוה י' שהמקום מצד עצמו מובדל מהרבים, ואע"פ שאין כאן מחיצות, מ"מ מהני ליה מה שהוא מובדל בגובה י"ט לעשותו מקו"פ. ולפי"ז י"ל, דזה מהני רק שלא יחשב הגג כרמלית מכח זה שאין לו מחיצות סביביו, דאע"פ שאין לו מחיצות יש לו הבדלת גובה י"ט. אבל לענין מה שנעשה כרמלית מדין נפרצה, לא מהני מה שהגג גבוה י', דבדין נפרצה נאמר דלא סגי להבדיל את הרשות ממה שחוצה לה, אלא צריך הבדלה מכל מקום האסור לה. וכיון שהגג אינו מובדל כלל מהרשות האסורה לו הרי הוא כרמלית.

ולדברי התוס' צ"ע, דנהי דבעלמא חשיב כרמלית, הכא יש להתיר משום שהגג גבוה י' והוא מקו"פ.^{ק"ח}

ואולי יש לבאר את דברי התוס' באו"א, דהנה התוס' בתח"ד דנו להוכיח מהא דזיז היוצא לרה"ר שרי, דחשיב מקו"פ כיון שהוא למעלה מי', ודחו דהתם מיירי בסמוך לחלון דהוי תורי רה"י. אמנם ברש"י בדף צ"ח ע"ב כ' דדין זיז מיירי אפי' במופלג מן החלון. והגאון"י שם הקשה דהא רש"י בפרקין ס"ל דגג חשיב כרמלית אע"פ שהוא למעלה מי', וא"כ מ"ט זיז המופלג שרי, וכ' דדעת רש"י שאף במופלג מן החלון הוי תורי רה"י. אמנם בבהגר"א בסי' שמ"ה הביא מקור מדברי רש"י אלו שאין כרמלית למעלה מי' (וכדעה הב' שבתוס') והיינו שפי' בדברי רש"י, שהטעם שהזיז מותר משום שהוא למעלה מי', וצ"ע דא"כ מ"ט נקט רש"י בסוגיין דגג חשיב כרמלית. והבי"מ בסי' שנ"ג עמד בזה, ויעוי"ש מש"כ לחלק בין גג לזיז.

ואשר נראה לדון בזה, די ש לחלק טובא בין גג לזיז הבולט, דגג כיון שתחתיו סתום, אינו נידון כגבוה עשרה, שמקום הגג הוא קרקע בפנ"ע, ומשו"ה לעולם הוא כרמלית. משאי"כ בזיז דכיון שתחתיו יש חלל, אינו נידון כקרקע בפנ"ע, אלא דייני' ליה כלפי החלל שתחתיו, וכיון שהוא גבוה עשרה חשיב מקו"פ.^{ק"ט} ולפי"ז נמצא שבגג הבולט, החלק הבולט לעולם הוא מקו"פ (כיון שיש חלל תחתיו) ומה שנקט רש"י שהגג עצמו כרמלית, זהו משום דס"ל שאיסור הגג אינו רק משום נפרצה, אלא דחשיב כאין לו מחיצות כלל (כמבו' בלשונו בדף צ"ב) ואע"פ שהבליטה מקו"פ הגג עצמו אסור.

ומעתה י"ל שגם התוס' שדנו בדרך הב' שגג גבוה עשרה חשיב מקו"פ, אין כוונתם שכל הגג

^{ק"ח} ובשלמא במה שאסור לטלטל בגג עצמו, י"ל שזה אינו מלתא דאיסור הוצאה והעברה, אלא מלתא דרשויות, שהרי נאסר מכח מה שאסור להוציא מגג לגג, וכשם שאסור להוציא מגג לגג אע"פ שהגגין הם מקו"פ (כדמוכח מסוגיין) דלענין זה לא מהני מקו"פ, ה"נ אסור לטלטל בגג, אבל איסור להוציא מהגג לרה"י מנלן.

^{ק"ט} ועפ"ז יש מקום ליישב סתירת ד' המ"ב, דהנה בדברי המ"ב בסי' שמ"ה מבואר שעיקר הדין דשייך כרמלית למעלה מי', ורק בגג הבולט פחות מד"ט התיר בצירוף ד' המג"א דבכה"ג שרי לכו"ע. ובסי' שנ"ג לענין זיז הביא את דברי הגר"א שהכריע דקי"ל שאין כרמלית במקום גבוה עשרה, אמנם בדברי המ"ב עצמו משמע שאינו מחלק בזה, וצ"ע.

דינים העולים מדברי הפוסקים בענין גג הבולט

- א. גג הבולט ע"ג מחיצות הבית פחות מד"ט בב' רוחות או יותר, דעת המג"א דהוי רה"י גמורה, ודעת הבי"מ ואבהעו"ז והתו"ש והחזו"א, דלשי' הרא"ש והתוס' בדרך קמא הוי כרמלית. ובפמ"ג שמ"ה מש"ז סק"י מבואר דה"ה בבולט משהו, והביאו הבה"ל שם סט"ז. ובחזו"א סי' ק"ד סקט"ו כתב להסתפק בבולט פחות מג"ט, ובפחות מטפח נקט דמותר משום דל"ש בזה בקיעת גדיים ואמרי' גו"א.
- ב. ואם הגג מוקף מחיצות ובולט רק מרוח אחת פחות מד"ט, לדעת האבהעו"ז והתו"ש הוי רה"י גמורה.
- ג. בגג של עמוד שאין רה"י תחתיו, לפי' המהרש"א בדברי התוס' הוי רה"י, דכל שגבוה י"ט ואין תחתיו בקיעת גדיים הוי רה"י. ולפי' הגר"ז והגאו"י והמרדכי ל"ח רה"י, דהטעם שהגג רה"י הוא משום דעולה עד לרקיע.
- ד. ובגג של בית, שאין לו מחיצות י' מבחוץ (וכגון שקרקע הבית נמוך מקרקע רה"ר) בזה לדעת הגר"ז והגאו"י והמרדכי הוי רה"י, ולדעת המהרש"א ל"ח רה"י, כיון שאין כאן גובה י'.
- ה. לדעה הב' שבתוס', כל שגבוה י"ט הוי מקו"פ, ובמ"ב כתב דבבליטה פחות מד"ט, יש להקל בצירוף דעה זו. ויל"ד אם בעמוד ג"כ שייך דברי התוס' שאין כרמלית למעלה מי' (דאפשר דבכה"ג חשיב כקרקע עולם ולא הוי מקום גבוה י') ואת"ל דחשיב מקו"פ לדעה הב' שבתוס', עדיין יל"ד דאם הטעם שהגג רה"י הוא כד' הגר"ז וכמפו' במרדכי, זה לא שייך בעמוד.
- ו. ועכ"פ היכא שאין גובה י' מכל הצדדים, אלא מקום ששוה סביביו, ומצד אחד הוא גבוה מרה"ר או מכרמלית, פשוט דל"ש ביה דין מקו"פ, ולפי"ז בכה"ג קי"ל לאסור בבליטה כל שהוא.
- ז. ומקום המוקף בגדר שאינו גבוה י"ט מבפנים, ובחוץ הוא גבוה י"ט, ואנו באים להתיר מדין גו"א. אם יש ע"ג הגדר בליטה כל שהוא כלפי חוץ, ה"ז אוסר, דהוי מחיצות שאינן ניכרות. ויל"ד היכא שגג הגדר אינו רחב ד"ט. די"ל שמקום שאינו רחב ד', לא חשיב לכסות על המחיצה, ול"ח מחיצה שאינה ניכרת.

סימן נב

חצר קטנה וגדולה

כלי בית לב' חצירות שנפרצו זל"ז, הוא משום דדיורי ב' החצירות פושטין בשתייהן והוי כחצר אחת שלא עירבה, ועי' משי"ת בזה במקומו) וכן לענין כלאים, בגפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה, שהרי אין מחיצה בינה לבין הגפנים, ואיפכא מותר כיון דאיכא מחיצה. ומתבאר בזה גם הא דלענין צואה בקטנה מותר לקרוא ק"ש בגדולה, דכל שהקורא מובדל ממקום הצואה שפיר דמי, ולא אכפ"ל במה שהצואה אינה מובדלת ממנו. וכן הא דאשה בגדולה מתגרשת, י"ל שזהו משום שאנו דנים על מקום הגט, דכל שמקום הגט אינו מובדל מן האשה, הוי כעומדת בצד חצירה (לפרש"י בהא דגט, ולפי' התוס' יש לדון) וכן מבו' לכאו' ברש"י שכתב דהרי היא כעומדת בקטנה, והיינו דלענין הגט חשבי' להאשה כעומדת בקטנה.

אמנם צ"ע, מ"ט בש"ץ בקטנה יוצאין ידי חובתן, דמאי מהני הא דלענין הש"ץ הוי חצר אחת, והרי לגבי הציבור העומדים בגדולה ל"ח כחצר אחת, ולגבי דידהו הש"ץ הוא בחצר אחרת. וכן צ"ע לענין ט' ויחיד, דמאי מהני הא דמקום היחיד אינו חלוק מן הט', דמ"מ הט' חלוקין מן היחיד. ובפסקי הריא"ז כ' ז"ל "היה ציבור בגדולה ושליח ציבור בקטנה, יוצאין ידי חובתן, שאין השליח מופסק מהן, והרי הן כאילו עומדין אצל שלוחן, וכן אם היו תשעה בגדולה ואחד בקטנה מצטרף עמהן, שהן כעומדין עמו ואינו מופסק מהן" ולכאו' ביאור דבריו, דכיון שהקטנה אינה מופסקת מן הגדולה, הוי כאילו כולם נמצאים גם בקטנה, ומשו"ה מצטרפין אל הש"ץ העומד בקטנה (והחילוק דש"ץ בגדולה לא מהני לומר דחשיב כאילו הוא בקטנה, זהו משום שהנידון הוא על הצבור שיהיו עומדים אצל שלוחן, ומשו"ה לעולם

א. מתני' חצר קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותרת וקטנה אסורה וכו', ובגמ' ש"מ ממתני' דיורי קטנה בגדולה ואין דיורי גדולה בקטנה. ומבואר בגמ' נ"מ בזה לענין כלאים, דמותר לזרוע בגדולה ולא בקטנה. ולענין גט, דאשה בגדולה וגט בקטנה מתגרשת, ואיפכא לא (וברש"י ותוס' נחלקו היכי מיירי) ולענין צירוף ש"צ לציבור, שאם הוא בקטנה מצטרף ואיפכא לא. ולענין צירוף עשירי לתשעה, דבקטנה מצטרף ואיפכא לא, ולענין הרחקה מצואה, שאם היא בגדולה אסור לקרא ק"ש בקטנה.

ומבואר ברש"י ותוס', דלענין כלאים חמיר טפי חצר קטנה וגדולה, מאילו היה הכל בחצר אחת. דהכא לא מהני הרחקה ד"א, כיון שהקטנה כפתחה של גדולה, וכולה כחד פתח חשיבא, ובריטב"א מבואר דה"ה לענין צואה.^ק

והנה לפו"ר עיקר דינא דקטנה וגדולה הוא, דגיפופי הגדולה מהני להבדיל את הגדולה מן הקטנה, ומ"מ הקטנה אינה נבדלת מן הגדולה כיון שאין לה גיפופין והיא פרוצה במילואה. וכע"ז מציינו מחיצה המועלת רק לחד צד, להלן צ"ג ע"ב לענין גידוד ה' ומחיצה ה', דתחתונה חשיבא כחלוקה במחיצה כיון שהיא רואה פני עשרה, והעליונה אין לה מחיצה. ומשו"ה כשאנו דנים לענין החצר הקטנה, אמרי' דתרוייהו כחצר אחת, וכשאנו דנים לענין הגדולה, אמרי' שהם ב' חצירות. ובזה מתבאר הא דלענין עירוב הקטנה אסורה, דלגביה ה"ז כב' חצירות שנפרצו זל"ז, משאי"כ לענין הגדולה (ול' הגמ' דיורי גדולה בקטנה, י"ל שאין הכוונה שהם דרים שם ממש, אלא שאין הקטנה מובדלת מדיורי הגדולה, ועוד י"ל עפ"מ ש"כ האחרונים לדון שכל האיסור להוציא

^ק אמנם הריא"ז כתב שהרחקת ד"א מהני לענין ק"ש, ולענין כלאים לא הזכיר דלא מהני, ולכאו' נראה דס"ל דחצר קטנה לא חמירא יותר מחצר אחת ממש. וכן נראה לכאו' מגירסת הגר"א דל"ג בקושיית אב"י מרחיק ד"א זורע, ולגירסא זו אין הכרח מסוגיין דלא מהני הרחקה ד"א. וכן בשו"ע לא הזכיר דין זה לענין ק"ש ולענין כלאים, והגר"ז והמ"ב תמהו בזה. ובמאירי כ' לענין כלאים דלא מהני ד"א, ולענין ק"ש הביא בזה פלוג', ומשמע קצת שיש מקום לחלק בזה בין ק"ש לכלאים. וכן מבואר לכאו' בדברי הלבוש שלענין כלאים כתב דלא מהני הרחקה, ולענין ק"ש כדברי השו"ע. ויש לבאר בזה עפ"ד התורא"ש, דמבו' בדבריו דהא דלא מהני הרחקה ד"א זהו רק משום דהתם תלוי בשם כרם, וכיון שהקטנה כפתחה של גדולה יש עליה שם כרם (יעו"ש היטב) ולפי"ז ניחא דבשאר דברים שתלויים בהרחקה שפיר מהני ד"א.

דמי" (ומשמעות הדברים שלא בא לפרש רק את מה שאסור לזרוע אפי' בהרחקת ד"א, אלא עיקר הדין שאסור לזרוע בקטנה הוא משום דהויא כאילו היא בתוך הגדולה) ויל"ע דלכאור' הו"ל לפרש בפשיטות, דכיון שאין מחיצה שהרי הקטנה פרוצה במילואה ממילא אסור לזרוע.

ובאמת התוס' כתבו בשם ר"י באו"א, דשם הגדולה על הקטנה ואין שם הקטנה על הגדולה. ומשמע שאי"ז כמש"כ רש"י דחשיב כמאן דהוי קטנה בתוך הגדולה, אלא ששם הגדולה על הקטנה כיון שאינה חלוקה ממנה במחיצה. והריטב"א עמד בחילוק זה שבין דברי רש"י לתוס' וכתב ז"ל "ופירש רש"י ז"ל דיורי גדולה בקטנה שדיוריה שולטין בקטנה וממשכת אותה אצלה ואין דיורי קטנה שולטין בגדולה למשכה אצלה ע"כ, ולקמן בשמעתין גבי שלש קרפפות זו בצד זו לא משמע כן, אלא שדיורי גדולה בקטנה וחושבין כאילו הגדולה נכנסת בקטנה וכן פירש רש"י ז"ל שם, וכתבו בתוספות דהכא נמי כך יש לנו לפרש כמו לקמן" ולכאור' כוונתו להוכיח מג' קרפפות, דהתם מבואר שבאמצעי אינו מגופף והחיצונים מגופפין, מצטרפין היחידים שבחיצונים לעשות שיירא באמצעי. ומזה למד הריטב"א, דחשבינן כאילו הגדולה נכנסת בקטנה, ומשו"ה התם חשבינן כאילו יש ג' באמצע. אבל אי אמרת שהקטנה נמשכת בתר הגדולה (כמו שדקדק הריטב"א מד' רש"י) נמצא שאין כאן שיירא במקום אחד, דנהי שהאמצע מצורף עם ב' החיצונות, מ"מ אין כאן שיירא באמצעי.

והנה הריטב"א מסיק שאין חילוק בין רש"י לתוס' וז"ל "ומסתברא שהכל ענין אחד כי הכוונה שהקטנה נגזרת אחר הגדולה וכל שנגזרת אחריה אין יכולין לומר שנדון כאילו הגדולה יצאה לתוך הקטנה כבני בתים היוצאים לחצרם הטפל להם אלא שנדון כאילו גררו הקטנה אצלם, ולכך לא דקדק רש"י ז"ל בדבר" וצ"ע, דלכאור' לא נתיישב בדבריו הא דג' קרפפות, דכיון שנדון כאילו גררו הקטנה אצלם, מ"ט חשבינן שיש ג' באמצעית. ולכאור' צריך לבאר את השו"ט בדברי הריטב"א, דבתחילה ס"ד דכוונת רש"י דחשבינן כאילו העומד בקטנה נמצא בגדולה, ומה"ט קשיא ליה מהא דקרפפות. ומסיק דכוונת רש"י שהקטנה עצמה נגזרת אחר הגדולה ונעשית טפילה לה, ומשו"ה אמרי' שהעומדים בגדולות חשיבינן כנמצאים

הנדון הוא על מקום הש"ץ, אם הצבור נמצאים שם, וכיון שא"א לדון שבני הקטנה נמצאים בגדולה, לא מהני, שאין אנו דנים לומר שיהיה הש"ץ עומד אצל (משלחיו) אמנם צ"ע לפי"ד מ"ט בט' בקטנה אין מצטרפין, דלכאור' בכה"ג שפיר יש לדון על הקטנה, ולומר שגם היחיד כאילו הוא בקטנה. ובדברי הרי"ז משמע, דלעולם הנדון הוא אם הצבור עומדים אצל היחיד, ואין דנים אם היחיד עומד אצל הצבור, וצ"ע דלכאור' איפכא מסתברא, שאנו באים לצרף את היחיד אל הצבור.

אמנם ברש"י מבואר שפי' באו"א, שהרי כ' בד"ה יוצאין וז"ל "דש"ץ דקאי בקטנה הכא שייך" וכ"כ בד"ה אין יוצאין "דהשתא לא שייך בתריהו, וצבור דקיימי בקטנה לא מצינן למימר דשייכי בתריה, דרובא בתר חד לא משתדו" ומבואר בדבריו, שאין הצירוף חל בקטנה, ע"י שהיא אינה נבדלת מן הגדולה, אלא הצירוף חל בגדולה, ע"י שהש"ץ דקאי בקטנה שייך אל הגדולה. ומה"ט בצבור בקטנה לא מהני, דרובא בתר חד לא משתדו, וכדברי רש"י מבואר בריטב"א, שהוסיף לבאר עוד שזהו הכלל בסוגיין, דכל שיש בגדולה דבר של עיקר, ובקטנה דבר טפל, הרי הם מצטרפין, אבל אם יש בקטנה דבר של עיקר, אינו מצטרף עם הגדולה.

והדברים צ"ב, דלכאור' אי"ז דומה לדינא דעירוב וכלאים וצואה, דהתם בפשוטו אמרינן שהגדולה מובדלת מן הקטנה לגמרי, והקטנה חשיבא כפרוצה אל הגדולה, ועמדו בזה הגאור"י והמלא הרועים.

אמנם באמת בדברי רש"י בכל הסוגיא מבואר שפירש דדינא דקטנה וגדולה, היינו שהקטנה נגזרת בתר הגדולה, וה"ז כאילו הקטנה בתוך הגדולה, דהנה ברש"י פי' הא דאמרינן ש"מ ממתני' דיורי גדולה בקטנה וז"ל "דיורי גדולה מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלן, ואין דיורי קטנה מושלין בגדולה למושכין אצלן" וצ"ע מהו שהוסיף רש"י דדיורי הגדולה מושכין את הקטנה וכו', ולא סגי ליה לפרש דכיון שהקטנה אינה נבדלת מן הגדולה, נמצא דדיורי הגדולה קיימי גם בתוך הקטנה, ועכ"פ מבואר בדבריו, שהקטנה נמשכת בתר הגדולה.

וברש"י בד"ה אסור לזרוע כ' דטעם האיסור "דכמאן דהוי קטנה כולה בתוך גדולה

(ואין צד לגרור את הצואה אל הגדולה) ומזה משמע דצואה הוי נדון על הרשויות עצמם, וכמשנ"ת. אמנם הריטב"א כ' ז"ל "והא דצואה עבדינן הרחקה מן עיקר הדבר שהוא עיקר האיסור שהזהיר עליו הכתוב לפרוש ממנו" וקצת משמע בדבריו דגם בזה הטעם רק משום דחשבי" שהצואה היא העיקר, ויל"ד.

ובדברי המאירי מבואר שגם לענין כלאים הטעם הוא משום שהטפל שבקטנה מצטרף אל העיקר שבגדולה, שכתב וז"ל "מעתי חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה אם היו גפנים בגדולה אסור לזרוע בקטנה כאלו הכל רשות אחת שמאחר שהגפנים שהם עיקר אצל הזרעים הם בגדולה שהיא עיקר אצל הקטנה דנין כאלו היא זוריעותיה בתוך הגדולה" ומשמע שכל האיסור משום שהגפנים הם העיקר, אבל אם היו זרעים בגדולה ובא ליטע גפנים בקטנה שפיר דמי, דכיון שהגפנים הם העיקר (והיינו שעליהם אנו דנים, דגדר האיסור הוא שלא לזרוע את הכרם, ולא שלא יעשה כרם במקום זרעים) אינם בטלים אל הזרעים. אמנם צ"ע, דא"כ מ"ט בגפנים בגדולה הגפנים מותרים, דלכאור' הדין נותן שהזרעים יצטרפו אל הגפנים לאסור אותם, ושמא כדי להתיר את הגפנים סגי במה שיש מחיצה בינם לבין הזרעים, ולא אכפ"ל במה שיש זרעים המצטרפים אליהם.

ועכ"פ לכאור' בדברי רש"י ותוס' מבואר דלא כהמאירי, דלד' המאירי ניחא מה שהקשו רש"י, מ"ט כשיגדלו הזרעים שבגדולה אינם אוסרים את הגפנים שבקטנה. דכיון שהעיקר הוא בקטנה, א"א שהטפל שבגדולה יאסור אותו, שאין העיקר נגרר אחר הטפל (אמנם בחי' המאירי כתב ג"כ שהגפנים הם העיקר וכו', ואח"כ דן בקור' הנ"ל מ"ט כשישרשו הזרעים אין הגפנים נאסרים, ולכאור' אי"ז מתיישב עם משנ"ת כאן, וצ"ע)

ובתורא"ש בדף צ"ג ג"כ עמד בקושית הריטב"א, דלכאור' מש"כ רש"י דדיורי הגדולה מושכין את הקטנה אצלן, אינו מתיישב בהא דקרפיות, וכתב לבאר וז"ל "לא קשיא אהדדי דכמו דאמרין הכא משמע הלשון לעיל דיורי גדולה בקטנה וכיון דקטנה נפרצה במלואה חזינן כאילו דיורי גדולה דרין בקטנה ואוסרין עליהן את החצר ומ"מ מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלן

בקטנה ויש כאן שיירא. ומה שנקט רש"י שהדיורי הגדולה מושכין את הקטנה אצלם, כוונתו רק לאפוקי שצירוף הקטנה עם הגדולה, הוא רק בתורת טפילות של הקטנה אל הגדולה, ומ"מ אין הגדולה נטפלת אל הקטנה.

ולפי דברי הריטב"א א"ש מה שנקטו הראשונים, דלענין ציבור וש"ץ גדר הצירוף הוא, שהעומדים בקטנה טפלים לגדולה (ומשו"ה דווקא אם יש בגדולה דבר של עיקר ובקטנה דבר טפל, אמרי' שהעומד בקטנה מצטרף לעומד בגדולה) ולא אמרי' דנהי דכלפי הקטנה איכא צירוף, מ"מ כלפי הגדולה ליכא צירוף שהרי יש לה מחיצה. דכיון שהקטנה נגרת בתר הגדולה, כל העומד בקטנה נגרר בתר העומדים בגדולה.

אמנם אכתי צ"ב דהא לגבי שיירא חזי' איפכא שבני הגדולה מצטרפין אל הקטנה (שהרי מהני צירופם להתיר את הקטנה) ולכאור' ביאור החילוק הוא, דלענין ש"ץ וצבור אין הנידון נוגע כלל לחצירות בעצמם, אלא אנו דנים לצרף את העומד בקטנה להעומדים בגדולה, ובזה אמרי' דכיון שמקומו נגרר בתר מקומם, הרי הוא שייך אליהם. משאי"כ לענין קרפיות, שהנידון הוא להתיר את החצר האמצעית, ואנו דנים על הקטנה לומר שיש בה ג' בנ"א, ומשו"ה אמרי' דכיון שהיא נגרת אחר הגדולות נמצא שאינה נבדלת מהם, והשובתים בה הרי הם כשובתים גם בקטנה, ודוק בזה.

ולכאור' לענין עירוב ה"ז דומה לקרפיות, שהאיסור משום שבני הגדולה חשיבי כאילו הם בקטנה, והיינו משום דבזה נמי הנידון על החצר הקטנה בעצמה, ולא על צירוף העומדים שם, וכן לענין כלאים (ומה"ט בזה לא תלו לה הראשונים בעיקר וטפל) ולענין ק"ש יל"ע, אם שייך בזה הנידון דעיקר וטפל, או"ד דגם בזה הנידון על רשות הקטנה, דכיון שאינה מובדלת מן הגדולה, ה"ז כאילו הצואה בה. והנה ברש"י כתב ז"ל מותר לקרוא ק"ש בגדולה דלגבי גדולה כמחיצה היא ולא מצי קטנה מקלקלא בשום מידי. ומשמעות הדברים, שלא הוצרך לומר שהעיקר הוא הצואה כיון שעליה אנו דנים, ומשו"ה אין אומרים שהאדם שהוא הטפל יגרר בתר הקטנה, אלא סגי ליה לפרש דכיון שיש לגדולה מחיצה שפיר דמי

אין כאן צירוף ב' החמשה שבגדולה אחת לחמשה שבגדולה השניה. וזה להיפך ממש מן הדין האמור בגמ' לענין ג' קרפיפות, דהתם מבואר שאם האמצעית אינה מגופפת, מצטרפין כולם באמצעית, ובאמצעית מגופפת, אינם מצטרפין. והטעם בזה הוא כמשנ"ת, דהתם אנו דנים לענין החצירות עצמן, ובוזה הדין דכאשר אנו דנים על הקטן הוא מתאחד עם הגדולות, וכשאנו דנים על הגדולות אינם מתאחדות עם הקטן, ומשו"ה אמרי' דיורי גדולה בקטנה, והיינו כאילו בני הגדולה דרים גם בקטנה. משאי"כ לענין צירוף צבור וכיו"ב, דבזה אין כאן נידון על הקטנה בפנ"ע ועל הגדולה בפנ"ע, אלא אנו דנים לצרף את העומדים בקטנה עם העומדים בגדולה, ובוזה אמרי' דכיון שהקטנה נגרת אחר הגדולה (דיורי הגדולה שבקטנה מושכין אותה אצלן כל' רש"י) הרי העומדים בקטנה בטלים לגבי העומדים בגדולה.

אמנם לשי' הריא"ז שפי' דצירוף ציבור הוא משום דחשיבי הט' כאילו עומדים במקום היחיד, לכאו' אי"ז כן, והדין בצבור כמו לגבי קרפיפות. שאם האמצעי מגופף, אינם מצטרפין. דנהי שהח' שבאמצע חשיבי כעומדים בב' הקטנות, מ"מ היחיד שבקטנה אחת א"א לדונו כעומד בקטנה האחרת. ובאמצעית אינה מגופפת לכאו' שפיר מצטרפין, דכיון שהח' שכאן והד' שכאן הם כעומדים באמצע עם היחיד, שפיר יש כאן צירוף עשרה באמצעית. והעירו, דלכאו' א"א כלל לומר כן, דכל שאנו מצרפין את הקטנה אם אחת מן החיצונות, ונמצא שיש בה ה', תו א"א לצרף אותה אם החיצונה השניה, דהא דווקא המיעוט מצטרף עם הרוב, ויל"ע בכ"ז.

ובגוונא דאמצעי אינו מגופף ויחיד באמצעי (לדעת רש"י והראשונים) וט' בכל אחת מן החיצונות, יש להסתפק אם שדינן ליה להכא ולהכא, והוי כאילו יש י' בכל אחת מן החיצונות, אע"פ שהט' שבזו אינם מצטרפין עם הט' שבזו (ולכאו' אי"ז דומה לספק הגמ' לענין קרפיפות)

ג. והנה התוס' בדף צ"ג בד"ה שנים, כתבו ולא דמי לתשעה בקטנה ויחיד בגדולה, דהכא איכא טעמא וכו'. והיינו דקשיא להו מ"ט ב' בקטנה ואחד בגדולה מצטרפין לשיירא, ומאי שנא מט' בגדולה. וצ"ע, דהנה התוס' בדצ"ב כתבו דאף ה' בגדולה וה' בקטנה אין מצטרפין, והיינו דבעינן

כדתנן מפני שהיא כפתחה של גדולה לענין לקלקל את הקטנה דאם גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ולהיותה טפלה לגדולה בכל ענין לענין גט ולשליח ציבור וצירוף" ולכאו' כוונתו שבאמת ב' ענינים הם, דתחלת הדין היא, דכיון שהקטנה פרוצה לגדולה, נמצא שהדר בגדולה כאילו דר בקטנה, והיינו דאמרינן דיורי גדולה בקטנה, ומכח זה אמרי' שהקטנה גם טפילה לגדולה בכל ענין. ולענין צירוף ש"ץ וציבור לא סגי בהא דיורי גדולה בקטנה, דזה מהני רק לענין הקטנה, אבל לענין הגדולה אין כאן צירוף. ומשו"ה בעינן להא דהקטנה טפילה אל הגדולה, וממילא העומד בקטנה נטפל אל העומדים בגדולה, וע"ד משנ"ת בדברי הריטב"א.

והנה בדברי התורא"ש משמע דלענין עירוב ולענין כלאים א"צ להא דהקטנה טפילה אל הגדולה, והיינו כמשנ"ת לעיל, דכל שהנדון הוא כלפי הקטנה, סגי במה שאנו דנים שהיא אינה מובדלת מן הגדולה, וכל הנמצא בגדולה הוא כנמצא בקטנה, ודמי להא דקרפיפות. ודווקא בהנך מילי שאינם נידון על הקטנה, אלא לצרף את בני הקטנה עם בני הגדולה, צריך לדון שהקטנה נגרת בתר הגדולה.

והנה בד' התורא"ש מבואר דגם לענין גט הטעם הוא מפני שהקטנה טפילה אל הגדולה, והיינו משום שאנו דנים לענין האשה שתהיה קונה את הגט, ולא סגי במה שכלפי מקום הגט חשיבא כעומדת בחצירה.

ויל"ע במה שלא הזכיר התורא"ש דינא דק"ש, ולכאו' משמע מזה דהתם אין הטעם משום שהקטנה נמשכת בתר הגדולה, אלא משום דיורי גדולה בקטנה. כיון שהנידון הוא על החצירות, דבצואה בגדולה אמרי' שמקום הקטנה אינו מובדל מן הצואה ואיפכא לא, וכמשנ"ת לדון בזה לעיל.

ב. והנה יל"ע בג' חצירות והאמצעית מגופפת, אחד בקטנה ח' באמצעית ואחד בקטנה האחרת, מי אמרינן שיצטרפו כולם לעשרה. ולכאו' למשנ"ת בדברי הראשונים פשיטא שמצטרפין, שהעומדים בקטנות נגרים בתר בני הגדולה, ונמצאו כולם מצורפים יחד. ואם שנים החיצונות מגופפות, והאמצעית אינה מגופפת. ויחיד באמצע, וה' בזה וד' בזה. פשיטא שאינם מצטרפין, דנהי שהיחיד מתבטל לגבי כל אחת מן החצירות, מ"מ

מן האגף ולפנים (והובאו ב' הדעות בבה"ל שם) וכ"כ הגר"ז כדעת היד אפרים.

ובבהגר"א תמה על דעת ריו"ח, דאף לפירושו בגמ' בפסחים, דאגף עצמו כלחוץ, מ"מ הכא לא גרע מחצר קטנה שנפרצה לגדולה. ולכאו' כוונתו, דנהי שהאגף אינו בתוך היקף המחיצות של ירושלים, מ"מ לענין תפלה (היכא שהמיעוט באגף והרוב בבית) לא גרע מקטנה שנפרצה לגדולה. ובאבן העזר כ' כע"ז באופן אחר קצת, דבאמת גם דברי רי"ו עצמו מיירי דווקא בכה"ג דאיכא חמשה באגף וחמשה בבית, דבזה א"א לצרף מדין קטנה וגדולה, וע"ז הוא דקאמר שדינו כלחוץ (ומש"כ רי"ו להוכיח מהגמ' בפסחים דאגף כלחוץ, כוונתו דלא תימא שעדיף מקטנה וגדולה וחיוב כעומד בפנים ממש)

אמנם בדברי המג"א משמע שהתניא חולק על רי"ו, ובע"כ שנקט דלדעת רי"ו גם בכה"ג שאחד עומד בפתח אין מצטרפין, וכן מבואר בגיל' הגרע"א סעיף ט"ו ובכמה אחרונים, וצ"ע קושית הגר"א ואבן העזר, דמאי שנא מחצר קטנה וגדולה.

ועי' בתניא שם שהביא ראייה לשיטתו מהא דאמרי' לגבי שבת דפתח פתוח כלפנים, וצ"ע, ועכ"פ משמע דס"ל דעדיף מחצר קטנה, והכא מצטרפין אף בחמשה בפתח, דהוי כחצר אחת ממש, וצ"ע.

ולכאו' בדעת הרי"ו צ"ל, דשאני חצר קטנה שהיא סתומה מג' רוחות, ומשו"ה חשיבא חלק מן החצר הגדולה, משא"כ בחלל הפתח, דכיון שהוא פתוח כלפי חוץ. אמרי' שהוא בטל כלפי החוץ, והעומד בו הוא כעומד חוץ למחיצות (וכעין הא דאמרי' בפ"ק, דבין לחיים אסור בפתוח לכרמלית, כיון דמצא מין את מינו וניעור) ואכתי צ"ע מהא דג' קרפיפות והאמצעי אינו מגופף, דלכאו' האמצעי הוא ממש כפתח, שהוא פתוח לב' הצדדים, ואפ"ה חשיב כחצר קטנה לגבי ב' הקרפיפות, וצ"ע.

והנה באבנ"ז יו"ד סי' שפ"ג כתב לענין הדין שאסור לשמש במקום שיש בו כתבי הקודש, שאם הספרים בקטנה אסור לשמש בגדולה. אע"פ שהגדולה מובדלת מן הקטנה, דלענין זה יש לנו לילך בתר מקום הספר, וכיון שהספר בחצר

שיהיה הנמצא בקטנה טפל לגבי הנמצא בגדולה, וא"כ טפי הו"ל להקשות על עיקר הדין האמור בגמ', שאם האמצעית אינה מגופפת, ויחיד בזה ובזה וכו' הוי שיירא, דכיון שאין עיקר השיירא בקטנה מ"ט מצטרפין. ובאמת דעיקר קושיית התוס' צ"ע, דלכאו' הא דבעינן שיהיה העיקר בגדולה, זהו דווקא היכא שאנו באים לצרף את בני הקטנה אל הגדולה, עי"ז שהקטנה טפילה אל הגדולה. אבל לגבי שיירא פשיטא שאין ההיתר מכח זה (וכמו שעמדו בזה הריטב"א והתורא"ש) דא"כ אין כאן ג' בקטנה, אלא ההיתר משום שאנו דנים על הקטנה בעצמה, וכיון שהיא אינה חצר נפרדת מן הגדולה, הרי השובת בגדולה כשובת גם בקטנה, ובאמת כ"כ הגאו"י ליישב קו' התוס', וצ"ע.

ובעיקר מה שהקשו התוס' רק על הך גוונא שיש ב' בקטנה, העירו שאי"ז דומה לה' בגדולה וה' בקטנה, דהכא נהי שבכל אחת מן הגדולות איכא רק יחיד, מ"מ בצירוף ב' הגדולות יש כאן שנים, ובקטנה יש יחיד כנגד שניים. אך אכתי טעם החילוק צ"ע ט, דסוכ"ס אין הקטנה טפילה כלפי אחת מן הגדולות.

בדין תוך הפתח אם דמי לקטנה וגדולה

בגמ' פסחים פ"ה מבו' דלענין תפלה העומד מן האגף ולחוץ כלחוץ, ומן והאגף ולפנים כלפנים. והכי קי"ל בשו"ע סי' נ"ה סקי"ג (והיינו לענין צירוף עשרה לצבור, ואף שהתוס' בסוגיין ושם פירשו דהגמ' התם מיירי לענין לענות אמן וכו', מ"מ נ"מ בזה גם לענין צירוף עשרה, דבזה כו"ע מודו שצריך להיות בתוך המחיצות, והעומד חוץ לאגף הרי הוא כעומד חוץ למחיצות) ובדין האגף עצמו נחלקו הראשונים, דדעת רבנו ירוחם שהובא בב"י שם, שהאגף עצמו אינו בכלל הבית והוי כעומד בחוץ (וזה ע"פ מה שפי' בגמ' בפסחים שם) אמנם המג"א הביא בשם התניא שהאגף עצמו כלפנים.

ומהו הנקרא אגף עצמו נחלקו האחרונים, דהפמ"ג פירש שכל מקום חלל עובי הפתח קרוי אגף עצמו (וכן משמע בל' רי"ו) אבל היד אפרים פירש דהיכא שהדלת באמצע עובי האסקופא, מה שמן הדלת ולחוץ עם עובי הדלת חשיב אגף, אבל מה שמן מקום הדלת ולפנים, ה"ז

הספרים רחוקים ד"א, שהרי סגי בהרחקת שיעור זה אם אחוריו צואה ומ"ר בלי סרחון בתורה ובק"ש ובתפלה ונלמד הרחקת זוהמא דתשמיש מן הקדושה כמו הרחקת קדושה מן הזוהמא. ולפ"ר כוונתו צ"ע, דהתם הקורא ק"ש הוא הקדושה שיש להרחיקה מן הטומאה, ובזה נאמר הדין שאם אינו רואה את הצואה חשיב כמובדל ממנה, אבל הכא מאי מהני שהאדם אינו רואה את הספרים, והרי אנו צריכים להרחיק את הספרים מן התשמיש (וה"ז דומה לצואה שאינה רואה את האדם) ולכאור' מבור' בדבריו, דבתשמיש בפני הספרים עיקר הדין אינו להבדיל את הספרים מן התשמיש, אלא דמהנהגת כבוד הספרים, שלא לשמש במקום שאינו מובדל מן הספרים. ומשו"ה דן דכל שאינו רואה את הספרים והא כמובדל מהם סגי בזה. וזהו שכתב דדין תשה"מ הוא הרחקת זוהמא מן הקדושה, ודין ק"ש הוא הרחקת קדושה מן הזוהמא.

והנה לפי"ז לכאור' הדין נותן דספר בקטנה מותר לשמש בגדולה, דלא אכפ"ל שמקום הספר אינו חלוק ממקום התשמיש, דיש לנו לדון על הבית שמשמשים בו, דכל שהוא מובדל מן הספר אין בו קדושה ומותר לשמש בו. ואם הספר בגדולה, אסור לשמש בקטנה, כיון שהיא טפילה להבית שבו הספר, ויש בה ג"כ קדושת הספר (אמנם הפמ"א עצמו נקט שאף בחדר אחר לגמרי כל שהוא כנגד הפתח אסור, ולדבריו ל"ש הנדון בקטנה וגדולה)

וכעיי"ז יל"ד בהא דאסור לישב בפני ס"ת, היאך הדין בספר בקטנה, ולכאור' בזה פשיטא דלא אזלי' בתר מקום הספר, לומר דכיון שכלפי מקום הספר יש כאן אדם הנמצא באותה הרשות ואינו עומד יש בזה זילותא בכבוד הספר. אלא כיון שהדין נאמר על הנהגת הגברא, שהוא צריך לעמוד בפני הספר, אזלי' בתר מקומו, וכל שכלפי הגברא אי"ז מקום שיש בו ספר, א"צ לעמוד, אע"פ שעיקר העמידה היא כדי לכבד את הספר.

הקטנה, וכד דייני' עליו אין הוא מובדל מן המקום שמשמשים בו, ה"ז אסור. כמו בצואה בגדולה שאסור לקרוא ק"ש בקטנה, כיון שצריך שיהיה הקורא ברשות אחרת מן הצואה, ולא סגי במה שכלפי הצואה חשיב רשות אחרת, וה"נ כאן עיקר הדין הוא שיהיה הס"ת מובדל ממקום התשמיש. ועפ"ז כתב דאסור לשמש בחדר שיש בו מזוזה, אם הדלת אינה סגורה בפני המזוזה, וכ"כ הגר"ל בהערה לספר מס' מזוזה.

והנה לכאור' לדעת רבנו ירוחם דחלל הפתח שאני, ה"ה לענין זה, ויל"ע, והיינו דווקא באופן שהדלת פתוחה, אבל אם הדלת סגורה אלא שהיא מבחוץ, באופן שהמזוזה בתוך חלל הפתח מבפנים, פשיטא דהוי ממש כקטנה וגדולה (ועכ"פ לדינא המ"ב כתב להקל לענין תפלה כדעת הגר"א, שהעומד תוך הפתח מצטרף לכה"פ כדין קטנה וגדולה, וא"כ כ"ש דלחומרא קי"ל כן)

ובעיקר הנידון בזה יל"ד, דהנה בשו"ת פמ"א ח"א סי' ע"ד, חקר בגדר הדין דאסור לשמש בפני ס"ת, והביא בשם ס' בית שמואל שכתב שהטעם משום לא יראה בכ ערות דבר, וכתב דלפי"ז כשהספרים בחדר אחר באותו הבית כנגד הפתח באופן שאינם רואים המטה מותר. והפמ"א כתב להקשות ע"ז, דא"כ מ"ט לא סגי במה שהאיש והאשה מכוסים, כמו לגבי ערוה דסגי בכיסוי הערוה שעיי"ז אינה נראית. וכ' ז"ל והי' נראה לומר הטעם דבית שיש בו ס"ת או ספרים הוא קדוש ואסור לעשות בבית זה דבר שהוא בזיון לכתבי קודש ולכך לא מהני גבי ס"ת שום כסוי אלא צריך לעשות מחיצה יו"ד. וממשמעות דבריו נראה, דגדר האיסור דתשמיש במקום כתבי הקודש חלוק מדינא דצואה לגבי קר"ש, דהתם עיקר הדין נאמר על הקר"ש, שתהיה במחנה קדוש המובדל מן הצואה, משאי"כ בהאי דינא שהוא דין בהנהגת כבוד הס"ת, שיש לנהוג כבוד בבית שיש בו ס"ת ולא לשמש בו.

וכעיי"ז מצינו בשו"ת חוות יאיר סי' קפ"ד, שציידד להקל לשמש בריחוק ד"א מהספרים אם

רשימת נידונים שיל"ע בהם לענין קטנה וגדולה

- א. לענין תשה"מ במקום ספרים (עי' אבנ"ז שפ"ג, ועי' משנ"ת בזה לעיל)
- ב. קידוש במקום סעודה, קידש בקטנה וסעד בגדולה ואיפכא מאי.
- ג. שינוי מקום בכרכות, אכל בקטנה ויצא לגדולה או להיפך.
- ד. עמידה בפני ס"ת.
- ה. זימון בב' חבורות (עי' רמב"ן פסחים פ"ה)
- ו. קרפף גדול פחות מב"ס, שפתוח לקטן פחות מב"ס, וביחד יש בהם ב"ס (עי' גאו"י כ"ה ע"ב, אבהעו"ז סי' שס"א)
- ז. קרפף קטן הפרוץ לגדול, שנזרע הגדול, אם הזרוע מבטל את דירת האינו זרוע וכן איפכא (עי' גאו"י כ"ה ע"ב, שנקט דבציור א' בטלה הדירה, והקשה מכח זה ע"ד התוס' שם)
- ח. בית פחות מדע"ד הפתוח לבית שיש בו דע"ד, אם אפשר להניח בו עירוב (עי' בה"ל שס"ו ג' בשם תו"ש) וכן יל"ד לענין מזוזה.
- ט. לענין צירוף לעשרה, ג' חצירות שהאמצעית מגופפת, ח' באמצעית ויחיד בכל אחת מן החיצונות, אם מצטרפין ב' היחידים.
- י. כנ"ל בד' באמצע, ד' בחיצונה וב' בחיצונה. אם כיון שאין בגדולה יותר ממה שיש בקטנה אינם מצטרפין (כד' התוס' דחמשה וחמשה אין מצטרפין) או"ד מצרפין את הקטנה שיש בה ב', וה"ז כאילו יש ו' באמצע, וממילא מצטרפין גם הד' לאמצעית.
- יא. חיצונות מגופפות, ויחיד באמצע וט' בזו ובזו, מי אמרי' דמצטרף לתרוייהו (ויל"ד אם דומה לספק הגמ' בקרפיפות)
- יב. יל"ד כה"ג בש"ץ באמצע (ועי' היטב רמב"ן פסחים שם, דלכאור' מבואר דל"ש ש"ץ אחד לב' ציבורים חלוקים, ומה"ט בצבור בקטנה וש"ץ עמהם, אין העשרה שבגדולה עונים להם, ול"א שיצטרף מדין ש"ץ בקטנה)

סימן נג

בענין ג' מחיצות ולחי בכלאים

מהני (ממש"כ שהאיסור בקטנה הוא משום שאין נראה הגיפוף)

אמנם י"ל דכ"ז הוא מדרבנן, דכיון שהצריכו תיקון ברוח רביעית, ה"ה לענין כלאים, אבל מדאו' סגי בהיקף ג' מחיצות כמו לגבי שבת (וכ"כ הגר"ח"ק שם)

והביאו שכע"ז כתב הפמ"ג באו"ח סי' פ"ג (במש"ז סוסק"א) לענין הרחקה מצואה, שהפמ"ג עצמו נקט שם דסגי בהיקף ג' מחיצות (לדעת הסוברים שאם הצואה ברשות אחרת א"צ להרחיק) והביא דבב"ח משמע דבעינן מחיצה גם ברוח הרביעית, וכתב שטעמו של הב"ח, משום שאם הרוח הרביעית פרוץ במילואו כרמלית הוי, והיינו דמדרבנן הוי כרמלית, ודווקא רה"י גמורה חשיבא כרשות אחרת.

ואמרו דלפי"ז יש ליישב את סתירת דברי התורא"ש, דבדבריו בסוגיין מבואר דלחי הנראה מבחוץ מהני מדאורייתא לענין כלאים, ובסוכה כתב דהוי רק היכר מדרבנן. די"ל דבסוגיין מדאורייתא א"צ לחי כלל, כיון שהקטנה מוקפת ג' מחיצות, ורק מדרבנן צריך לחי כמו לגבי מבוי.

אמנם יל"ע בזה, דהנה כבר נת' דבר פשוט דהיקף ג' מחיצות מהני רק למה שחוץ להיקף, אבל בהיקף אחד אין צד אחד נבדל מהשני מכח הג' מחיצות. וא"כ יל"ע מ"ט מהני לחי להבדיל את הגדולה מן הקטנה, והרי לחי מהני רק בצירוף ג' מחיצות. וצ"ל דע"י הלחי חשבי' שסוף החצר הוא בפתח שבין הלחיים, ושפיר חשיבי כל המחיצות שלה כהיקף בפנ"ע, ואינם בהיקף אחד עם החצר האחרת (וא"נ דהא דלחי מהני ברוח רביעית, אי"ז משום דסגי במחיצה גרועה בצירוף היקף שאר הרוחות, אלא דהיכא דאיכא ג' מחיצות הוי הלחי מחיצה גמורה, א"ש טפי, די"ל דלא אכפ"ל במה שאין המחיצות מבדילות בין חצר לחצר) ועכ"פ לכאו' כ"ז הוא רק לענין הגדולה שיש לה גיפופין, אבל הקטנה שאין לה גיפופין הרי היא ממש כחצר אחת עם הגדולה, ולכאו' ל"ש לדון שהיא נבדלת מן הגדולה ע"י היקף ג' מחיצות.

צ"ב ע"כ גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה, מבו' דאע"פ שאין כאן מחיצה גמורה אלא רק פסין סגי בזה לענין כלאים. ויל"ע שהרי אם יעשה רק ב' לחיים בלא היקף מחיצות, פשיטא דלא מהני, דלחי לאו מחיצה גמורה הוא, ואינו מועיל בפנ"ע אלא רק בצירוף היקף ג' מחיצות. ולענין כלאים לכאו' אין מעליותא להיקף המחיצות, שהרי אין אנו באים לייחד רשות, אלא להבדיל בין הגפנים לבין הזרעים.

ולכאו' י"ל בזה, דנהי דלחי בפנ"ע לאו כלום הוא, מ"מ היכא שהוא מצטרף עם ג' מחיצות הוי הלחי עצמו מחיצה מעלייתא, ושפיר מהני גם לענין כלאים. ובאופ"א י"ל, דכשם שהבדלת מחיצה מהני להבדיל את הגפנים מן הזרעים, ה"נ מהני מה שהגפנים הם ברשות אחרת, ואינם באותה רשות עם הזרעים, וא"צ מחיצה דווקא, וכ"כ לבאר בזה בדרך אמונה כלאים פ"ז הי"ט בבה"ל (אמנם לכאו' בל' רש"י לא משמע כן, שכ' דפתח כמחיצה גמורה דתנן זה סומך לגדר וכו')

והנה יל"ע בגפנים בחצר מוקפת ג' מחיצות אם מותר לזרוע כנגד הפתח (והביאו שנחלקו רבותינו בדבר, שבדברי הגר"ח"ק שם מבו' שנקט דמהני, וכ"כ במכתב, והגר"ל נקט דלא מהני) ולכאו' תלוי בהנ"ל, שאם ההיתר הוא משום שהגפנים ברשות אחרת, ה"ה דסגי בהיקף ג' מחיצות, דזה הוי רשות אחרת מדאו'. אבל אם ההיתר הוא רק משום שהלחי הוא מחיצה גמורה, והפסק רשות לא מהני לענין כלאים, פשיטא דלא סגי בהיקף ג' מחיצות.

והנה בסוגיין מבואר שאסור לזרוע בקטנה, אע"פ שיש לה היקף ג' מחיצות, אמנם פשיטא שמזה א"א להוכיח דהיקף ג' מחיצות לא מהני לכלאים. דהכא כיון שב' החצירות מוקפות, ה"ז כחצר אחת גדולה, דפשיטא שאין צד אחד נבדל מהצד השני מכח היקף ג' מחיצות (דהיקף ג' מחיצות מהני רק להבדיל את הרשות ממה שחוץ להיקף) אמנם בדברי התוס' בד"ה שאילמלי, מבואר להדיא דאף היכא דליכא קטנה, כל ההיתר לזרוע הוא רק מכח הגיפופין, וג' מחיצות לחוד לא

קטנה, זהו משום שהגיפוף נראה כלפי חוץ, וחשיב מחיצה גם לענין העומד בחוץ.

ולכאו' מבואר מדברי התוס', דנהי שאין הגיפוף גודר רוח אחת בפנ"ע, אלא רק מצטרף להיקף ב' מחיצות, מ"מ היכא שהוא במקום המוקף ג' מחיצות שפיר חשיב מחיצה גם כלפי חוץ, דגם לענין החוץ יש כאן מקום נבדל המוקף ג' מחיצות. ול"ד לקטנה וגדולה, דהתם ליכא כלל תורת מחיצה כלפי חוץ (ועי' משי"ת בזה יותר בענין גידוד ומחיצה)

והנה דברי התוס' קאי לגירסא דידן בגמ', דאביי הקשה שאלמלי אין מחיצה מרחיק ד"א וזורע, והיינו שקושינו היא רק על הדין דלא מהני הרחקת ד"א בקטנה. וע"ז כתבו התוס', דעל עיקר הדין דאסור לזרוע בקטנה לא קשיא ליה, דהתם סילוק מחיצות הוא. אמנם הגר"א כ' דלא גרסינן מרחיק ד"א, ולכאו' כוונתו לפרש שבאמת ק' אביי היא על עיקר הדין דמרחיק וזורע (ושמא כוונתו ליישב בזה דעת הר"מ והשו"ע, שנראה מדבריהם דלא ס"ל כלל להך דינא דלא מהני הרחקת ד"א) ובפשוטו צ"ע ע"ד הגר"א מטענת התוס', דהך דינא הוא משום שנסתלקו הגיפופין, וה"ז כהשוה את גיפופיה דמבו' בגמ' דל"ח מחיצה לאיסור.

ולמשנת יש לבאר בדעת הגר"א, דהכא לא אכפ"ל בסילוק מחיצות, דכיון שכלפי החצר המוקפת איכא מחיצות מעלייתא, הרי היא רשות בפנ"ע, ותו לא אכפ"ל במה שאין לה מחיצות כלפי חוץ. וכל האיסור הוא רק משום שהקטנה היא חצר אחת עם הגדולה, כיון שלגבי הקטנה לא חזינן כאן כלל ב' חצירות. וזהו שהקשה אביי, דא"כ מצינו מחיצה לאיסור, דלולי מחיצות הקטנה היה מותר לזרוע, וע"י מחיצות הקטנה נעשה חצר אחת ואסור (ולכאו' נ"מ בזה, באופן שהקטנה אינה מוקפת ג' מחיצות, אלא רק ב' מחיצות מן הצדדים, לדעת התוס' ודאי אסור לזרוע שם, דהוי סילוק מחיצות. אבל לדעת הגר"א יל"ד דבכה"ג ל"ח כחצר אחת, כיון שהקטנה אינה רה"י, והגדולה רה"י)

ושמא י"ל שאף הקטנה חשיבא כהיקף בפנ"ע אע"פ שאין לה גיפופין, כיון שאין כתלי החצירות הולכין בשוה, וה"ה בקטנה וגדולה בלא גיפופין כזה [] דחשיבי כל אחת היקף בפנ"ע.

אמנם יש להוכיח לא כן, מהא דמבואר בסוגיין דאשה בגדולה וגט בקטנה מגורשת, ופרש"י דחשיבא כעומדת בחצר הקטנה. וא"נ שהיקף ג' מחיצות חשיב כרשות בפנ"ע לכל דיני התורה, וחשבי' להקטנה כמוקפת ג' מחיצות כלפי הגדולה, יקשה היאך מגורשת, דהא מדאורייתא הקטנה היא רשות בפנ"ע. ובע"כ דכיון שהקטנה אין לה גיפופין, הרי היא כחצר אחת ממש עם הגדולה. ולפי"ז מוכח דמה שדנו הראשונים דיהני לחי הנראה מבחוץ לענין כלאים, היינו שיועיל הלחי מדאורייתא, ומכח זה תחשב הקטנה כחצר בפנ"ע.

ובעיקר הסוגיא יל"ע עוד, דהנה מבואר בסוגיין דלא סגי במאי דאיכא מחיצה כלפי הגפנים, אלא בעינן מחיצה כלפי הזרעים שבא לזרוע, ומה"ט בגפנים בקטנה אסור לזרוע את הגדולה. ולפי"ז יל"ע מ"ט בחצר המוקפת ג' מחיצות וגיפופין מותר לזרוע חוצה לה, והא לכאו' הגיפופין חשיבי מחיצה רק לגבי החצר המוקפת מחיצות, אבל כלפי חוץ אין כאן מחיצה המצטרפת עם ג' מחיצות, אלא לחי לחוד, ולחי בפנ"ע לאו כלום הוא, וא"כ מ"ט דווקא בקטנה וגדולה אסור.

ולכאו' הביאור בזה, שההיתר לזרוע בחצר המוקפת, אינו מכח המחיצות, אלא משום שהיא רשות בפנ"ע, ומשו"ה א"צ שתהיה המחיצה גם כלפי חוץ. אמנם יל"ע, דא"כ מאי שנא קטנה וגדולה, והא אף התם נהי שהקטנה אין לה מחיצות המבדילות אותה מן הגדולה, מ"מ הגדולה היא רשות בפנ"ע. וי"ל דכלפי הקטנה חשיבי ב' חצירות כרשות אחת, וה"ז כחצר אחת גדולה, שאין חלק אחד שבה נבדל מהחלק השני, וכמשנ"ת. אמנם בדברי התוס' מבואר לא כן, שהרי כתבו התוס' דהא דאסור לזרוע בקטנה זהו משום שאין ניכרים גיפופי הגדולה והוי סילוק מחיצות. ומבואר מדבריהם, דהא דמותר לזרוע היכא דליכא

סימן נד

בעניני פי תקרה

שיפרץ הקרוי בד', זהו משום דבפחות מזה א"צ לדון פ"ת על פרצת הרוחב, וסגי בפ"ת על פרצת האורך, וצ"ע דממנ"פ, אם מהני מדין עומ"ר יתיר פרצה עד עשר, ואם אין כאן עומ"ר, מ"ט בפחות מד' כשר.

עוד מצינו שדן באבהעו"ז בהא דפליגי באכסדרה, דלכאו' מיירי שהתקרה ע"ג ד' פצימין, וא"כ סגי בהיקף ג' מחיצות ע"י פ"ת, וברוח רביעית יועילו הפצימין בתורת לחי.

ועוד, דבסוגיין מבואר דפליגי גם לענין סוכה, ולדעת רש"י צ"ל דמיירי בסוכה שאין לה מחיצות כלל, וכמו שפירש רש"י בסוכה, וצ"ע דהא בסוכה סגי בסתימת ג' פיות.

והנה באבהעו"ז כתב ליישב, דהא דלא מהני פ"ת מד' רוחות, היינו דכל שבלא פ"ת הוא פרוץ מד' רוחות ל"א פ"ת. וצ"ע דלכאו' זה ניחא רק אם הטעם דלא מהני פ"ת מד' רוחות, זהו משום שהמקום פרוץ מכל רוחותיו, דע"ז י"ל דאע"פ שא"צ פ"ת אלא מב' רוחות, מ"מ כיון שבלא פ"ת המקום פרוץ לגמרי ואין מחיצה המסייעת לפ"ת, לא אמרינן פ"ת. אבל בדברי רש"י הרי מבואר דהא דל"א פ"ת בד' רוחות, היינו דלא אמרי' ד' פעמים פ"ת, וא"כ מ"ט בהנך גווני דסגי בג' פעמים ל"א פ"ת.

ואשר מבואר מזה דכל שפתוח בד' פתחים לא אמרי' בו פ"ת אפי' באחד מן הפתחים, וכ"כ החזו"א. אמנם גדר הדברים צ"ע, דכיון שצריך פ"ת רק בב' פתחים, מה אכפ"ל במה שיש לו ד' פתחים.

ולכאו' יש לבאר בזה, דגדר המחיצה דפ"ת היינו שע"י הקרוי ניכר סוף וגבול הרשות, וברש"י פ"ו מבואר דפ"ת משום גו"א. אמנם פשוט דבמחיצה טפח בעלמא שאינה פה של תקרה ל"א גו"א, ולכאו' גדר הדברים הוא כהנ"ל, דפ"ת חשיבא כמחיצה כיון שהוא מבדיל בין המקום המקורה למקום שאינו מקורה וניכר על ידו סוף וגבול הרשות, ומ"מ בעינן בזה גם לדין גו"א כדי שיחשב הכל גדור. ולפי"ז יש לבאר, דהא דל"מ

שיטת רש"י

גדר החסרון דפ"ת מד' רוחות לשי' רש"י, ובעיקר דין פ"ת.

מבו' בגמ' צ"ד ב' דרב ושמואל פליגי אי אמרינן פ"ת באכסדרה בבקעה, ומבו' בגמ' דשמואל כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה (כ"ה גירסת רש"י) וברש"י מבואר שהאכסדרה פרוצה מד' רוחותיה, והא דאמרינן כי לית ליה בד', היינו שבד' רוחות ל"א פ"ת, אבל אם יש מחיצה אחת מעליא מודה שמואל דאמרי' פ"ת בשאר הרוחות.

והנה לפו"ר הא דל"א פ"ת בד' רוחות, היינו דלא מהני פ"ת לעשות היקף שלם, ובעי' שיהיה לכה"פ תחלת ההיקף ע"י מחיצה אחת. אמנם הנה ברש"י פי' הא דאמר שמואל כגון שנפרצה בק"ז וקריוו בד' (ופירשו בגמ' דלא מהני בזה פ"ת משום דדמי לאכסדרה) דמיירי שנפרץ בק"ז באופן שצריך לעשות ד' סתימות ע"י פ"ת, והדברים צ"ע, דמ"מ הבית פרוץ רק מב' רוחות, וב' רוחות מוקפות במחיצה, וכן תמה הריטב"א ע"ד רש"י.

ולכאו' מבואר מד' רש"י, דהא דל"א פ"ת בד', אי"ז משום דלא מהני פ"ת להיקף שלם של ד' רוחות, אלא משום דלא אמרי' ד' פעמים פ"ת, וה"נ בקרויו בד' כיון שהתקרה מחולקת לד' וצריך להתיר ע"י ד' תקרות, ל"א פ"ת.

אמנם אכתי יל"ע, דהנה מצינו בכ"מ שא"צ לומר ד' פעמים פ"ת, ואעפ"כ לא מהני לשמואל. דהנה בנפרץ קרויו בד', הקשו השפ"א והחזו"א דהא אם נאמר פ"ת על ב' התקרות של ה' וה' ועוד, תו א"צ לומר פ"ת על הפרצות של ד' שבצדדים, דכיון שהאמצע גדור בפ"ת יש להתיר את הפרצות האלו בעומ"ר, דודאי מקום המוקף במחיצה באופן כזה ה"ה מותר (וכן מוכח מפ"י התוס' בקרויו בד', דלפי' התוס' ג"כ הציור כרש"י, ולשיטתם יל"ע בנפרץ הקרוי פחות מד', נהי דאמרי' פ"ת על הקרוי הסמוך לכותל, מ"מ נשאר בצדדים פרצות פחות מד', וא"א לדון בהם פ"ת, כיון שהם רחוקים מן הכותל טובא, ובזה ל"א פ"ת לדעת התוס', ובע"כ דכיון דאמרי' פ"ת על הקרוי הסמוך לכותלים, נותר השאר בעומ"ר) ובאמת הריטב"א כתב דהא דצריך

האכסדרה לגדור את הסוכה, זהו משום דהתם האכסדרה נעשית רה"י ע"י התקרה. ומגו דמהני לאכסדרה מהני נמי לסוכה, ויל"ע בזה.

אמנם בב"י בסי' שס"א משמע שנקט בדעת רש"י דבאמת לדינא מהני פ"ת גם בטפח, וכן נראה מדברי הרמ"א שם ס"ב, שכתב ד"א שצריך שיהיה הקרוי רחב ד', ומשמע שיש חולקים בזה (וצ"ע לפי"ז קושיות התוס') ומבואר דלא ס"ל למשנ"ת, דלרש"י עיקר הפ"ת הוא להמקום שתחת הקרוי. ועכ"פ אי"ז סתירה לעיקר משנ"ת, דלדעת רש"י עיקר המחיצה דפ"ת היא משום שעל ידי סוף התקרה ניכר גבול הרשות.

ובריטב"א פ"ז ע"א כתב דפ"ת לא מהני בגבוה מכ', ומבו' דבעינן שתהיה התקרה ניכרת. ולכאו' הביאור הוא ג"כ ע"פ הנ"ל, דעיקר המחיצה היא משום שע"י התקרה ניכר גבול המקום, וכל שהתקרה גבוהה באופן שאין בה היכר ל"ח מחיצה כלל.

בהא דאכסדרה ל"ח מפולש

ובעיקר שיטת רש"י באכסדרה הקשו התוס' כאן ובדף כ"ה, דכל שאין לה מחיצה מכל ד' רוחותיה היא מפולשת, ומבואר בגמ' סוכה י"ח, דסוכה שהפחית דופן האמצעי מודו כו"ע דל"א פ"ת כיון דהוי כמבוי המפולש. ובתוס' בסוכה שם הקשו עוד דזה מפורש במתני' להלן צ"ה, דלרבנן אסור לטלטל תחת גשרים המפולשין, ול"א בזה פ"ת.

והנה בגמ' שם פליגי אביי ורבא בסיכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין (וס"ד לפרש דפליגי בפלוג' רב ושמואל) ופרש"י דמיירי שהסוכה מוקפת אכסדרה מכל צד (והיינו כשיטתו דבזה פליגי רב ושמואל) וא"ל רבא לאביי, לדידך אפי' הפחית דופן האמצעי, א"ל בההיא מודינא לך דהוי כמבוי המפולש. ופרש"י דמיירי בסוכה העשויה באמצע חצר, והא דמודה אביי, משום דדמי למבוי המפולש ועשוי לקפדריא לבקיעת רבים. ובתוס' שם פירשו כוונתו, דדוקא במוקפת אכסדרה שרי, כיון שאין בוקעים שם, אבל באמצע חצר אסור משום מפולש.

ומבואר בדברי רש"י, שהחסרון דמפולש לענין פ"ת אינו משום צורת המקום, דכל שיש

פ"ת בד' פתחים, היינו דכל שפתוח בג' מקומות, ומסתיים שם בתקרה, שפיר ניכר גבול המקום ע"י הקרוי. אבל מקום הפתוח בד' מקומות (אע"פ שאינם ברוחות חלוקות) לא מינכר בו גבול הרשות ע"י הקרוי, ומשו"ה לא מהני בזה פ"ת כלל אפי' באחד מן הפתחים.

והנה בגמ' פ"ו ע"א אמרי' קורה ד' מתרת בחורבה משום פ"ת, וברש"י פירש דלהכי נקט ד' משום דמחיצה העשויה לפחות מד' לא מהני. ובתוס' שם הקשו ע"ז, דא"כ מ"ט אמרי' קורה ד' מתרת במים, והרי התם מיירי בב' חצירות ושפיר יש כאן שיעור רה"י, ועוד הקשו עליו דהא קי"ל קורה משום היכר, וחזי' דאע"פ שהמבוי רחב הרבה לא מהני קרוי שאינו רחב ד', ומזה הוכיחו התוס' דהא דבעינן ד' זהו דין בפנ"ע דל"מ פ"ת בקרוי שאינו רחב ד'.

ולכאו' יש מקום לרזן, דטעמו של רש"י הוא משום שעיקר מחיצת פ"ת היא כלפי המקום המקורה, שנעשה המקום מובדל ממה שחוצה לו ע"י הקרוי. ומשו"ה אף היכא שאנו באים להתיר מקום גדול המוקף במחיצות, בעינן שיהיה שיעור רה"י במקום שתחת הקרוי. ולפי"ז נמצא דלא פליגי רש"י על מה שנקטו התוס', דלעולם בעינן שיהיה בשיעור התקרה ד', אלא דס"ל שטעם הדבר הוא משום דלעולם בעינן שיהיה שיעור רה"י תחת הקורה (והתוס' דפליגי ע"ז זהו לשיטתם דס"ל בסוגיין דפ"ת מטעם פתח, ולפי"ז אין המחיצה דווקא למקום שתחת הקרוי, משאי"כ לרש"י שהטעם משום גו"א, והיינו משום שמינכר הבדלת הרשות ע"י התקרה וכמשנ"ת)

וכע"ז מבואר בראב"ד בכתוב שם לעיל כ"ה (וכן הובא בתשו' הרשב"א ה' ל') דקרפף שקירה בו בית סאה באמצע הקרפף, לא מהני ביה פ"ת משום דחשיב כמפולש, ומבו' דאע"פ שב' חלקי הקרפף (שאנו באים להבדילם זה מזה) אינם מפולשין, מ"מ כל שמקום הקרוי בעצמו הוא מפולש ל"מ בזה פ"ת. ולכאו' זהו מהטעם שנתבאר, דעיקר המחיצה דפ"ת היא כלפי מקום הקרוי, שניכר הבדלת המקום המקורה ממה שחוצה לו (ויעו' משי"ת עוד להלן בשי' הראב"ד) ולפי"ז צ"ל דהא דמבואר בסוכה י"ח דסוכה המוקפת אכסדרה מהני הפ"ת של

דנו מ"ט בכל סוכה לא אמרי' פ"ת מכח הסכך, וכתבו דבקרובי ארעי ל"א פ"ת, וכע"ז ברשב"א בעבוה"ק, דפ"ת בעינן שיהיה ראוי לקבל מעזיבה. אמנם ברש"י בסוכה מבואר שסוכה שהיא באמצע חצר ומסוככת בנסרים עבים שייך בה פ"ת, ולפי"ז הא דלא מהני פ"ת בכל סוכה, זהו משום שאין הסכך עבה (וכמבואר בתוס' פ"ו ע"ב בדעת רש"י, דבעינן עובי טפח) והנה לדעת הראשונים הנ"ל פשיטא דלא מהני פ"ת בסיכך ע"ג האכסדרה עצמה, דהא בע"כ מסיר את קרוי האכסדרה עצמה, ומכח הסכך ל"ש פ"ת. אבל לשיטת רש"י ניהא, שהקורות שסביב האכסדרה יש להם פה רחב טפח, וכמש"כ רש"י בדף צ"ג, וממילא שפיר אמרי' בזה פ"ת.

שיטת ר"ת בביאור הסוגיא

התוס' והראשונים הביאו את שיטת ר"ת, דהא דהתיר רב באכסדרה היינו דווקא בדאיכא לכה"פ ב' מחיצות דעריבן, ואם יש ב' מחיצות זכנ"ז לכו"ע אסור משום מפולש, וכמב' בגמ' בסוכה, ובסוגיין גריס כי לית ליה בג' אבל בד' אית ליה (וכ"ה גירסת הר"ח, ויעוי' להלן משי"ת בדעתו) והיינו דהא דשמואל לית ליה פ"ת זהו דווקא כשיש רק ג' מחיצות והרביעית פרוץ במילואו, אבל אם יש שם ד' מחיצות, דהיינו שיש לחי או פס ברוח הרביעית, שפיר מהני פ"ת. ובתוס' הזכירו שצריך לחי או פס, ומשמע דסגי באחד. אבל ברא"ש כתב ב' לחיים, וכ"כ הריטב"א והתור"פ. וברשב"א בעבוה"ק (ש"א ט"ו צ"א) מבואר שצריך ב' לחיים משהו, או פס ד"ט (והיינו דאע"פ שכאן אין ההיתר משום תיקוני חצר, שהרי הפרצה יותר מי', מ"מ כדי שיחשב שאין הרוח פרוצה במילואה צריך שיהיה כדין תיקון חצר)

ויל"ד אם הא דלא מהני לשמואל פ"ת בפרוץ במילואו זהו מדרבנן הוא מדאו', ולכאו' יש להוכיח דהוי רק דין דרבנן. מדברי התוס' צ"ג ע"א, שכתבו דלענין כלאים מודה שמואל דמהני פ"ת גם בפרוץ במילואו, דיש לחלק בין כלאים לשבת כשמשמע בפ"ק, ולכאו' כוונתם להא דאשכחן דצו"ה ביותר מי' מהני בכלאים אף לשי' רב דבשבת לא מהני, וכן מפורש בתורא"ש. והנה בתוס' שם בדף ו' ע"א, מבואר דהא דמהני בכלאים זהו משום דמדאו' הוי צו"ה מעליא גם לשבת, אלא דמדרבנן החמירו בזה, ובכלאים לא החמירו.

לו ב' פתחים זכנ"ז הוי מפולש, אלא משום בקיעת הרבים.

ולכאו' בדברי רש"י אלו אכתי לא נתיישב מש"כ באכסדרה בבקעה, דהתם הרי אויר פתוח לנגדה, ולא עדיף מסוכה באמצע חצר, וא"כ מ"ט ל"ח מפולש (וכן מבואר בדברי התוס' שם, דאע"פ שהביאו מה שיישב רש"י את דבריו לגבי סוכה, מ"מ הקשו אח"כ על פירושו באכסדרה, דהא הו"ל מפולש)

אמנם המאירי שם כ' בדעת רש"י דבבקעה לא בקעי רבים, וכ"כ בספר ההשלמה, וצ"ל דבחצר שעוברים שם לבית בקעי רבים טפי מבקעה. והנה התוס' נקטו דאיסורא דמפולש הוא דווקא בב' פתחים זכנ"ז, וזה ע"פ שיטתם בפי' הגמ' בסוכה, שהחילוק בין הא דאכסדרה דפליגי בה אב"י ורבא, לבין הפחית דופן אמצעי (שבזה מודו כו"ע) הוא משום שיש ב' פתחים זכנ"ז, אבל לדעת רש"י אין מקור לזה, דלדידיה עיקר החילוק הוא משום דבאמצע החצר איכא בקיעת רבים, וי"ל דבכה"ג גם כשאין הפתחים זכנ"ז אסור (ועי' להלן שית' דכ"ה דעת כמה ראשונים)

והנה כ"ז הוא ע"פ פרש"י בסוכה שכתב דפלוג' אב"י ורבא בסיכך ע"ג אכסדרה מיירי בסוכה שהיא מוקפת אכסדרה, וסיכך באמצע, וע"ז כתבו התוס' בדעת רש"י, דכיון שאינה באמצע החצר לא בקעי בה רבים. אבל בדברי רש"י בעירובין צ"ג משמע שהוא מפרש דמיירי בסיכך ע"ג האכסדרה עצמה, וכן משמע ברש"י בדף צ"ה, שפירש הא דמסקינן בגמ' דטעמא דרבא הוא משום דהנך מחיצות לאו לסוכה עבידי, דהיינו משום דלאו לשם סוכה עבידי, ואע"ג דלא בעינן מחיצות לשמן, כולי האי לא מקלינן. ומשמע שאין החסרון משום שנעשו המחיצות לצורך מקום אחר, אלא משום שלא נעשו לשם סוכה (ובפ"ת בעינן שיעשה לשם הסוכה) וזה דלא כמו שפירש"י בסוכה, שהחסרון הוא משום שהפ"ת נעשה להיות מחיצה לחלל האכסדרה ולא לחלל שחוצה לה (ועי' במהרש"ל בסוכה ע"ד התוס' שם, שהוכיח כן מד' רש"י בסוגיין) ולפי"ז זה צ"ל שאכסדרה זו לא היתה באמצע החצר, אלא בבקעה דלא בקעי בה רבים, ומשו"ה אין בה חסרון דמפולש.

ויש להעיר עוד במש"כ רש"י בעירובין דמיירי בסיכך ע"ג האכסדרה עצמה, דהנה הראשונים

אלא שחסרון זה אינו מגרע בפנ"ע היכא שהכתלים סמוכים לתקרה, ורק אם יש עוד חסרון שהכתלים אינם סמוכים לתקרה אסור, דהוי תרתי לריעותא.

והנה התוס' בד"ה ושמואל כתבו דלרב ביותר מי' לא אמרי' הואיל והותרה, אע"פ שבפרצה בקרן זוית אמרי' הואיל והותרה. ומבואר בדבריהם דפרצה י' חמירא טפי מפרצת קרן זוית, והקשה הגאון"י שזה סותר למה שנקטו התוס' דבנפרץ בקרן זוית לא מהני פ"ת (היכא שנתרחק מן הכתלים) ואעפ"כ בפרצה יותר מי' ברוח אחת מהני פ"ת, נמצא שפרצת ק"ז חמירא טפי מפרצת י'.

ולכאוי יש ליישב בזה, דבאמת לענין דין פרצה יותר מי' חמור טפי מקרן זוית, ומ"מ דווקא בק"ז ל"א פ"ת. דהא דבקרן זוית לא מהני פ"ת, אי"ז משום דל"מ פ"ת להתיר פרצה. אלא שעיקר ההיתר משום שע"י הפ"ת נעשה כעין פתח, ובקרן זוית אי"ז דומה לפתח דפתחא כי האי לא עבדי אינשי, ולענין זה קרן זוית גרע מפרצה י'.

דברי הראשונים בשם ר"ת בביאור הא דקריוו בד'

בתוס' הרא"ש ותור"פ והרשב"א והריטב"א ובעה"מ הביאו בשם ר"ת דרך אחרת בביאור תי' הגמ' בנפרץ בק"ז וקריוו בד', וכ"ה בספר הישר לר"ת. דמייירי שנשאר הקרוי שלם כמות שהיה (ובד' היינו שנשאר שוה לד' כתלי הבית) ובטעם הא דלא מהני בזה פ"ת לדעת שמואל, פירשו הרשב"א והתורא"ש, דל"מ פ"ת לשמואל אלא היכא שיש במחיצה הד' פס מצד אחד, ובצד השני ניכר ראש המחיצה, אבל הכא שנפרץ בקרן זוית הוי כאילו נפרצה במילואה. ולכאוי' כוונתם דבנפרץ בקרן זוית מקום הריבוע הוא חוץ להיקף המחיצות, ול"ח שיש למקום זה פס. ולכאוי' נראה שגם התוס' שלא פירשו כן לא פליגי על עיקר סברא זו, דפשיטא דכל שנפרץ בק"ז סוף הרשות הוא באלכסון הפרצה, ומקום הריבוע אינו בתוך המחיצות כלל. ומה שנקטו דבכה"ג חשיב כשם ד' מחיצות (היכא שלא נתרחק הקרוי ד"ט) זהו משום שאם נדון פ"ת יהיה סוף הרשות בריבוע, ושפיר יל"ד שכל הריבוע הוא בתוך המחיצות.

ולכאוי' יל"ד דדברי התוס' בזה לשיטתם, דהנה מבואר בתוס' דלענין פ"ת לא סגי במה שמקצת הרוח גדורה ע"י מחיצה, אלא צריך שיהיה

ולפי"ז יש ללמוד מד' התוס' דאף הא דל"מ פ"ת בפרוץ במילואו זהו מדרבנן (וצ"ל דגם בסוכה החמירו רבנן כן, וכמב' בגמ' דלשמואל גם בסוכה ל"מ פ"ת באכסדרה)

פירושו הראשונים בנפרץ בקרן זוית וקריוו בד'

ובפי' הא דאמרו בסוגיין שנפרץ בקרן זוית וקריוו בד', פירשו התוס' דמייירי שנפרץ הקרוי עמו, וכיון שרחוק ד' מן הכתלים אינו מסייע לכתלים. ובפי' בתרא כתבו דהיינו דווקא בקרן זוית דאיכא תרתי לריעותא, דטעמא דפ"ת משום דמי לפתח, ובק"ז לא דמי לפתח משום דפתחא בק"ז לא עבדי אינשי.

והנה בד' רב דמוקי למתני' שנפרץ בק"ז וקריוו באלכסון, פירשו התוס' דהיינו שנפרץ הקרוי באלכסון, ולא נתפרש בתוס' מהו הטעם דל"מ פ"ת בכה"ג. וברא"ש פי' דזהו משום דהוי פתחא בקרן זוית, וכ"ה בתוס' הרא"ש. ומבואר בדבריהם, דכל שהקרוי הולך ביושר אין בזה כלל חסרון ק"ז, ולכאוי' זהו משום שבכה"ג הוי ב' פיות שכל אחד הוא פתח בפנ"ע, ול"ח כלל קרן זוית, ודווקא באלכסון שיש כאן פ"ת אחד ההולך על זוית הבית, שייך החסרון דפתחא בק"ז לא עבדי אינשי.

ולפי"ז צ"ע מש"כ התוס' דבנפרץ הקרוי בד' לשמואל לא מהני משום קרן זוית, והא התם התקרה היא ביושר. ובאמת מבואר בתוס' שאי"ז חסרון בפנ"ע, אלא רק חזי לאצטרופי עם זה שהקרוי רחוק ד' מן הכתלים (משאי"כ באלכסון, דהוי חסרון בפנ"ע כמב' בד' רב) ומבואר מזה דתרי גווני ק"ז הם, דהיכא שגם התקרה פרוצה באלכסון, ל"ח כלל פ"ת וגם לרב לא מהני. והיכא שהתקרה היא ביושר, אינו פוסל אלא לשמואל ובצירוף מה שהתקרה רחוקה מן הכתלים. אמנם גדר הדברים צ"ע, דממנ"פ אם חשיב קרן זוית מ"ט אינו אוסר בפנ"ע כמו באלכסון.

ולכאוי' צריך לפרש בזה, דודאי לדעת רב שהפ"ת הוא מחיצה בפנ"ע בלא צירוף הכתלים, ל"ח כלל קרן זוית (היכא שהקרוי הוא ביושר) דה"ז כב' פתחים בב' רוחות וכמשנ"ת, ולא גרע מב' רוחות פרוצות במילואן, דמהני פ"ת ופשוט דל"ש בזה קרן זוית. ומ"מ לדעת שמואל שפיר שייך בזה החסרון דקרן זוית, כיון שהפ"ת הוא רק בצירוף הכתלים, וכלפי הכתלים יש כאן פרצה בקרן זוית.

המחיצות, והתם הוי אמצע תקרה. אמנם צ"ע, דהא לרב מהני פ"ת אפי' בפרוץ במילואו, ואף היכא דליכא אלא ב' מחיצות. ובדעת הראב"ד בכתוב שם יל"ד דס"ל כשי' הר"ח, דגם לרב בעינן ג' מחיצות, וכן משמע בסו"ד הראב"ד שם. ובזה א"ש, שריבוע התקרה אינו בתוך היקף ג' מחיצות (ויעוי' משי"ת בזה להלן בדעת הר"ח) אמנם בדברי הרשב"א מבואר שנקט דדעת הראב"ד כר"ת דסגי בב' מחיצות, וכ"כ להדיא בתשובה ח"ה סי' ל' (וזה ע"פ חידושי הראב"ד שהיו לפניו, אבל בס' כתוב שם משמע שהראב"ד נקט דבעינן ג' מחיצות) ולפי"ז צ"ע כנ"ל.

ולכאוי' צריך לפרש דמש"כ הראב"ד דל"א פ"ת כי אם עם כותלים, כוונתו דאע"פ שא"צ היקף מחיצות, מ"מ בעינן שיהיו ראשי כותלים בב' צידי התקרה. ומשו"ה אף באכסדרה שיש לה רק ב' מחיצות, לא מהני פ"ת אלא היכא שיש לכה"פ ראש מחיצה מצד אחד, וקנה בצד השני. ולכאוי' גדר הדברים הוא דלא מהני פ"ת לחוד להגדיר את סוף הרשות, אלא אחר שגבול המקום נקבע ע"י ראשי כותלים, מהני פ"ת לגדור את הפרצה שבין ב' ראשי הכתלים.

בדעת הר"ף והר"ח

הרא"ש הביא בשם הר"ף והר"ח, דאכסדרה מוקפת ג' מחיצות, ודווקא בזה אמרי' פ"ת לרב. אבל בדליכא ג' מחיצות, אפי' לרב לא אמרי' פ"ת, וכ"כ האו"ז בשם רבנו יצחק. ובזה פירש מה שאמרו בסוגיין דשמואל כי לית ליה בג' אבל בד' אית ליה, דהיינו דלרב סגי בג' מחיצות כדי שיעיל פ"ת ברוח הרביעית, וע"ז פליג שמואל וס"ל דבעינן מקצת מחיצה גם ברוח הרביעית. ויל"ע אם הא דבעינן ג' מחיצות, היינו ג' שלימות, או"ד דכי היכי דאשכחן לשמואל שאם יש מקצת מחיצה ברוח הרביעית, ה"נ לרב אם יש מקצת מחיצה ברוח הג' אמרי' פ"ת (אבל לדעת ר"ת אין מקום לספק בזה, דאם יש מקצת מחיצה רק בב' רוחות ה"ז מפולש) והנה הרא"ש הקשה על הר"ח מהא דמקשינן בסוגיין מ"ש מרוח אחת מ"ש מב' רוחות, דלדעת הר"ח ודאי יש חילוק, ולמדנו מדבריו דפשיט"ל דאע"פ שנשאר גיפופין מב' הרוחות, מ"מ ל"מ פ"ת לדעת הר"ח (ואין לפרש שכוונת הרא"ש להקשות דנוקי בנפרץ במילואו מב' רוחות, שאי"ז במשמעות ד' הרא"ש)

צירוף בין התקרה לכותל (דמה"ט כל שרחוק ד' לא מהני, אע"פ שיש מחיצה על מקצת הרוח) ולמדנו מזה דהא דבעינן מחיצה לשמואל אי"ז משום שהפ"ת הוי מחיצה גרועה, ולא מהני להתיר מקום הפרוץ במילואו. אלא זהו מדיני פ"ת, דל"ח מחיצה בפנ"ע, אלא הפ"ת עם הכתלים הוא המחיצה. ובזה מבואר גם מה שנקטו דלא אכפ"ל במה שלולי הפ"ת אין כאן מחיצה כלל, והוי פרוץ במילואו (כסברת הראשונים) דכיון שאחר שנדון פ"ת יהיה כאן מחיצה על כל הרוח, שמקצתה הוא ע"י כותל, שפיר יש כאן פ"ת בצירוף מחיצה.

ובריטב"א ותור"פ הביאו את דברי ר"ת באו"א קצת, דל"מ פ"ת אלא בשיש בכל פרצה גיפופי מכאן ומכאן שנאמר פ"ת יורד וסותם בין הגיפופי, ומשמע דבעינן דווקא ב' לחיים, ומשו"ה ל"מ בנפרץ בק"ז, כיון שיש רק לחי אחד בכל רוח (ולפי"ז הו"מ למתני שנפרץ ברוח אחת בסוף הכותל ולא נשאר גיפופי מצד אחד, וצ"ל דאורחא דמלתא נקט)

והנה פשוט דמתני' מיירי אף בשנשתיר מכותל הבית הרבה יותר מד"ט, ולפי"ז למדנו מדבריהם שאף פס ד"ט לא מהני, דהא דבעי' ב' לחיים אי"ז משום דיני תקוני חצר (דזה בלא"ה לא שייך כאן, שהרי נפרץ בב' רוחות ויותר מי') אלא דבעינן שם מחיצה, וזה צריך ב' לחיים.

פי' הראב"ד בקרויו באלכסון

הרשב"א הביא בשם הראב"ד, דהא דאמרו לדעת רב כגון שנפרץ בק"ז וקרויו באלכסון, היינו שנשאר הקרוי שלם בד' כתלי הבית באלכסון הבית, וכ"כ בכתוב שם להראב"ד (ונמצא שאלכסון דהראב"ד הוא קרויו בד' דהראשונים) ובטעם הא דלא מהני בזה פ"ת אפי' לרב, כ' הרשב"א דפי תקרה אמרי' אמצע תקרה ל"א, ולא נתפרש בדבריו מ"ט א"א לדון פ"ת על סוף התקרה. והדברים נתפרשו יותר בכתוב שם שכ' ז"ל "כי כיון שנפרץ הבית בקרן זוית והקרוי עומד ברבעו כמות שהיה, נמצא שהוא יוצא חוץ לפרצה הרבה, ואין שם פי תקרה כנגד הכותלים שירד ויסתום, שאין פי תקרה סותם כי אם עם כותלים, וזה הפה יוצא חוץ מן הפרצה הרבה" ומבואר דאף לרב לא מהני פ"ת היכא שאינו כנגד הכתלים, ומשו"ה א"א לדון פ"ת על החלק הבולט מחוץ להיקף המחיצות, אלא רק באלכסון כנגד סוף

ועוד ילה"ק, דהא בגמ' משני דלדעת שמואל מיירי בנפרץ בקרן זוית וקריוו בד', ואמרי' דרב לא אמר כשמואל דא"כ הו"ל אכסדרה ולשיטת רב שפיר אמרי' בזה פ"ת. וצ"ע שהרי נפרץ מב' רוחות, ומש"כ הרא"ש לעיל דבקרן זוית חשיב טפי מג' מחיצות, לכאו' זהו רק בנפרץ בעשר, כמבו' בד' הרא"ש (והטעם בזה כמשנ"ת, דבכה"ג מהני המחיצות לכה"פ בצד אחד להתיר מדין עומ"ר) משא"כ הכא דמיירי ביותר מעשר.

ולכאו' יש לבאר בזה, שבאמת למסקנת הגמ' דעיקר חידושה דרב הוא דאמרי' פ"ת ברוח שפרוצה במילואה, מתפרש הא דבעינן ג' מחיצות, דזהו דווקא היכא שהרוח הרביעית פרוצה במילואה, דלענין פרוץ במילואו ל"א פ"ת אלא דומיא דאכסדרה שיש לה ג' מחיצות, אבל היכא דאיכא גיפופי ברוח השלישית והרביעית, שפיר אמרי' פ"ת אע"ג דליכא ד' מחיצות. וכל קושית הרא"ש היא לפי הס"ד בגמ', דאכתי לא ידעינן שיש חילוק בין פרוץ במילואו לגיפופי, ולפי"ז בע"כ דמה שצריך ג' מחיצות זהו אפי' היכא דאיכא גיפופי, וממילא קשה מ"ט לא משני דמב' רוחות אסור משום דל"א כלל פ"ת מב' רוחות. וע"ז שפיר תירץ הרא"ש, דלהס"ד באמת לא בעינן כלל ג' מחיצות, וכל הא דבעינן ג' מחיצות זהו רק למסקנת הגמ', דמצינו דלשמואל יש חילוק במנין המחיצות, וה"נ לרב יש לחלק דמה שחידש דמהני פ"ת בפרוץ במילואו, זהו דווקא היכא דאיכא ג' מחיצות (ואין להקשות דמ"מ מ"ט לא משני בגמ' דמתני' מיירי בפרוץ במילואו, דזה לא משמע במתני')

ובעיקר שיטת הר"ח היה מקום ליישב באו"א (לולי דברי הרא"ש) דהנה בגמ' להלן צ"ה מבואר דלר' יהודה שפיר אמרי' פ"ת אפי' במפולש (והיינו או משום דפליג על רבנן בדיני פ"ת, או משום דס"ל ב' מחיצות דאו', וכמשי"ת להלן) ולפי"ז י"ל דקו' הגמ' הכא מ"ש מרוח אחת היא משום דמתני' ר' יהודה היא, ולדידיה ודאי אמרי' פ"ת גם מב' רוחות (וכע"ז כתבו התוס' והראשונים ליישב קושייתם לגבי חצר, מ"ש לא משני דמב' רוחות אסור משום דליכא ג' מחיצות)

והנה הרא"ש כתב ליישב קושיתו, דכיון דמוקמינן למתני' בקרן זוית ובעשר פריץ שפיר דנימא פ"ת דהא איכא טפי משלש מחיצות (וכוונתו דכיון דלענין חצר מוקמינן לב' רוחות בק"ז, ה"ה בבית) וצ"ע מ"ט נפרץ בק"ז הוי טפי משלש מחיצות, והא לכאו' מקום הקרוי פרוץ מב' רוחות אין לו אלא ב' מחיצות (ובקו' הגמ' מאי שנא מב' רוחות, ס"ד שנפרץ בקרן זוית והקרוי בריבוע, ורק אח"כ משני כגון שקרויו באלכסון)

ואמרו לפרש כוונת הרא"ש, דהכא א"צ פ"ת מב' הרוחות, דסגי להתיר צד אחד ע"י פ"ת, והוי כאילו יש שם מחיצה, והצד השני נותר בעומ"ר עד מחיצת הפ"ת. ונתחדש לפי"ז, דאע"פ שקודם שנדון פ"ת אין כאן ג' מחיצות, מ"מ כל שאחר שנדון פ"ת יש כאן ג' מחיצות שפיר אמרי' פ"ת (ועוד למדנו מזה שאפשר לדון עומ"ר הנפגש עם מחיצת פ"ת) אמנם אי"ז משמע כ"כ בדברי הרא"ש, ואולי יש לפרש, דאע"פ שכ"ז שאין כאן פ"ת, מקום הזוית הוא מחוץ להיקף הד' מחיצות, ואין לו אלא ב' מחיצות, מ"מ אחר שנדון פ"ת ויהיה מקום הזוית גדור בריבוע יחד עם כל הבית, שפיר הוא מצטרף עם היקף המחיצות של הבית וחשיב כמוקף ד' מחיצות, ויל"ע בזה (אמנם בל' הרא"ש דמוקמינן בקרן זוית "ובעשר" משמע דווקא כשאנו יותר מי' ניח"ל בזה, ומזה משמע יותר כדרך קמא, שההיתר משום עומ"ר)

והרא"ש חזר והקשה, דאכתי תקשי בהא דמקשינן לשמואל מ"ש מרוח אחת וכו', ולדעת שמואל אכתי לא ידעינן דמיירי בקרן זוית. וכתב לתרץ וז"ל "מיהו גם זה יש לדחות כי עדיין לא היה יודע שיש חילוק בין היכא שיש מחיצות להיכא שאין מחיצות כלל. אבל כיון דאסיקנא דלשמואל יש חילוק בין היכא שיש שם ארבע מחיצות להיכא שאין שם אלא שלש גם לרב אין ללמוד מדבריו כי היכי שמתיר באכסדרה שיש בה שלש מחיצות גמורות כמו כן יתיר בשאין שם אלא שתיים" והדברים צע"ט, דהא אחר שחילקו בגמ' בין ג' מחיצות לד' לדעת שמואל, חזרו והקשו מ"מ קשיא, והיינו דאכתי קשיא לשמואל מ"ש מרוח אחת וכו', ולמש"כ הרא"ש, הרי השתא דידיעיןן שיש חילוק בין ב' מחיצות לג' מחיצות, אין מקום כלל להקשות כן, דהא י"ל דמב' רוחות לא מהני כלל פ"ת אפי' לרב, וכל שכן לשמואל.

יישוב דעת הר"ח מהסוגיא בסוכה

מבואר בסוגיין ובגמ' בסוכה י"ח, דמהני פ"ת בסיכך ע"ג אכסדרה, והתם בע"כ מיירי בדליכא ג' מחיצות (דג' מחיצות סוכה מעליא היא) וצ"ע מזה על שיטת הר"ח, דלא אמרינן פ"ת אלא היכא דאיכא ג' מחיצות.

וברא"ש בסו"ד הוכיח דסגי בב' מחיצות (דלא כהר"ח) מהא דאמר אביי בסוכה לענין סוכה שהפחית דופן האמצעית, בההיא מודינא דהוי כמבוי המפולש, ומשמע דבלא פילוש מהני פ"ת גם בב' מחיצות. ומבואר מדברי הרא"ש, דמעיקר הדין דמהני פ"ת בסוכה לא קשיא ליה על הר"ח, וכל קושייתו היא רק מהא דאמר אביי דמבוי המפולש אסור, ומשמע גם במבוי כל האיסור הוא דווקא היכא דמפולש, וצ"ע מ"ט באמת לגבי סוכה מהני פ"ת להר"ח אע"ג דליכא ג' מחיצות.

ובדברי הראשונים בסוכה מצינו בזה כמה דרכים, דהנה הר"ן שם כתב בהא דאמרי' פ"ת לדעת אביי וז"ל "דלאביי כשירה כיון שאין אנו צריכין לומר פ"ת אלא מרוח אחת" ומשמעות הדברים, דס"ל דלענין שבת בעינן ג' מחיצות, אלא דגדר הדבר הוא דפ"ת מהני רק לרוח אחת ולא יותר, וממילא דבסוכה דסגי בה בג' מחיצות, דאמרי' פ"ת אף ברוח שלישית. והדברים מפורשים יותר בד' הר"א מן ההר שם שהביא פי' הר"ח וז"ל "והעיקר הוא דכל אכסדראות יש להם ג' מחיצות גמורות, וא"צ לומר פ"ת אלא מצד אחד, והיינו דומיא דהכא" וכוונתו כהנ"ל, דגם בסוכה א"צ פ"ת אלא ברוח אחת.

ובפסקי הרי"ד שם כתב ז"ל "ואע"ג דכל מחיצה שהגדיים בוקעין בה לאו שמה מחיצה, בדופן שלישית דאקיל בה רחמנא אמרי' פי תקרה יורד וסותם" ומבו' בדבריו דבאמת פ"ת מחיצה גרועה היא, אלא דבדופן שלישית דסגי לה במחיצה גרועה דטפת, ה"ה דסגי בפ"ת. ועד"ז יש לבאר את שי' הר"ח, דהא דאמרי' פ"ת רק ברוח רביעית, זהו משום דמחיצה גרועה היא, ומהני דווקא ברוח ד' דסגי לה במחיצה גרועה דלחי. וה"נ בסוכה מהני ברוח ג' בתורת שלישית טפח, כיון שא"צ אלא מחיצה גרועה.

עוד יל"ד ע"פ שיטת הרי"ד שם, דהנה מבואר בדבריו שם, דהא דמודה אביי בהפחית דופן

האמצעית דהוי כמבוי המפולש, זהו משום דווקא בסוכה לאכסדרה ל"א פ"ת כיון דלא בקעי בה רבים, משאי"כ באמצע החצר דבקעי בה רבים והוי מפולש (וע"ד פרש"י שם) והוסיף שם ז"ל "וכל שכן אם היו ב' הדפנות זו בצד זו שהיא פתוחה יותר ובקעי בה רבים" ומבואר בדבריו, דעיקר דין מפולש בבקעי רבים שייך גם כשב' הדפנות הם כמין גאם, ודלא כשי' התוס'. ובהמשך דברי הרי"ד שם מבואר, שעיקר הטעם דלא אמרי' בסכך של הסוכה עצמה פ"ת, ולא נצטרך לעולם מחיצה שלישית (כמו שעמדו בזה הראשונים שם) זהו משום החסרון דמפולש, וכן מבואר יותר בתוס' הרי"ד שם. ועכ"פ ע"פ דברי הרי"ד יש מקום לדון, דהא דס"ל להר"ח דל"א פ"ת היכא דליכא ג' מחיצות, זהו רק משום דכל דאיכא רק ב' מחיצות חשיב ליה כמפולש, וזה לא שייך בסיכך ע"ג אכסדרה.

ולשי' הרי"ד א"ש גם מה שהקשה הרא"ש על הר"ח, דהא דאמר אביי בההיא מודינא דהוי כמבוי המפולש, היינו דכל היכא דליכא ג' מחיצות ל"א פ"ת (ודווקא בסוכה לאכסדרה הוא דאמרי' פ"ת אפי' בב' מחיצות משום דהתם שאני דל"ה מפולש)

וכדברי הרי"ד מבואר גם בפ"י הרי"י בן חכמון בסוגיין שהביא ראייה דצריך ג' מחיצות, מהא דאמר אביי בסוכה בההיא מודינא לך דהוי כמבוי המפולש, והיינו כמשנ"ת דכל היכא דליכא ג' מחיצות חשיב כמפולש. וכן מבואר בס' הבתים שכתב יש מי שאומר דכל שעשוי כמין גאם אינו מפולש ולא נתברר לי.

והריא"ז בסוגיין כתב דלא אמרו פ"ת אלא במקום שיש לו ג' מחיצות, וא"צ לסתום אלא דופן הרביעי, אבל מקום שאין לו אלא ב' מחיצות אין אומרים בו פ"ת יורד וסותם. וכ' דלפיכך אין הסוכה ניתרת בשתי דפנות, שאין אומרים בה פ"ת יורד וסותם, אלא צריכה דופן שלישית. ולכאו' כוונתו ליישב מ"ט לדעת רב כל סוכה אינה ניתרת ע"י פ"ת של הסכך, וע"ד כתב דל"א פ"ת בדופן שלישית. וצ"ע, דא"כ מ"ט בסיכך ע"ג אכסדרה אמרי' פ"ת (והא בע"כ מיירי בדליכא ג' מחיצות)

ולכאו' צריך לפרש לפי"ד, דהא דאמרי' פ"ת באכסדרה זהו משום שהאכסדרה עצמה

וצ"ל דלשמואל מצינו דפ"ת מחיצה גרועה היא דלא מהני אלא בצירוף גיפופין, ולדידיה מסתבר דגם זה לא מהני אלא ברוח אחת. אבל לרב דהוי מחיצה מעליא, מהני גם מב' רוחות כ"ז שאינו מפולש.

דעת הרמב"ם

הרמב"ם בפ"ז הל' ל"ה כתב אכסדרה בבקעה וכו' מותר לטלטל בכולה שאנו רואין פ"ת יורד וסותם רוח רביעית, והזורק מרה"ר לתוכה פטור כזורק למבוי סתום שיש לו קורה. ודברי הר"מ הם ע"פ שיטתו דס"ל דג' מחיצות לאו רה"י מה"ת הם, וכמש"כ לגבי קורה דכיון שהיא משום היכר ל"ח רה"י מה"ת. וה"נ נקט לגבי פ"ת, דל"ח מחיצה אלא מדרבנן, ומשו"ה ל"ח רה"י מדאורייתא. אמנם צ"ע מנ"ל הא מלתא, והא אפשר דפ"ת הוי כמו לחי דהויא מחיצה מה"ת, ואעפ"כ מהני רק ברוח רביעית.

ויל"ע עוד בד' הר"מ, דהנה בהמשך דבריו הבית את דינא דמתני' בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה בי' אמות ה"ז אסור לטלטל בכולו וכו', שאין עושין פתח בקרן זוית. ואם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפרצה רואין אותה שירדה וסתמה ומותר לטלטל בכולו, ובלבד שלא תהיה באלכסון. ויל"ע, דהא בנפרץ בקרן זוית חסר מחיצה מב' רוחות, והיאך מהני לזה מחיצה דרבנן. ולמש"כ הכס"מ שם לדקדק מל' הר"מ, דנפרץ קרן זוית היינו בסוף הכותל (ולא כבי' הראשונים שאוכלת ב' רוחות) וכמבואר כן לכאור' בשיטת הר"מ דס"ל כהרי"ף שהובא בראשונים בדף ו', דפרצת ק"ז היינו שהיא בסוף הכותל. א"ש היטב, דבנפרץ בקרן זוית אין הפרצה מב' רוחות, וכדמשמע מל' הר"מ שאם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפרצה רואין אותה שירדה וסתמה וכו', והיינו שיש קורה אחת על אורך הפרצה, ולא ב' קורות בזוית (אך כבר תמהו באחרונים על הכס"מ דהיאך יתפרש לפי"ז לישנא דמתני' שנפרץ מב' רוחות, והרי הפרצה אוכלת רק רוח אחת)

אמנם בד' הר"מ בפיה"מ משמע שנפרץ בק"ז היינו כפשוטו שאוכלת ב' רוחות, וכן נראה מהצירוף שם, וכ"ה מצויר בר"י בן חכמון שהביא את פירושו הר"מ, וכפשטות דברי הגמ', דקרן זוית

יש לה ג' מחיצות, וכלפי האכסדרה שפיר אמרי' פ"ת, וממילא מהני זה גם לגבי הסוכה.

ולפי"ז לכאור' מה שאמרו בגמ' דטעמא דאביי הוא משום דמחיצות לאכסדרה עבידי, היינו שהם נחשבים מחיצות רק כלפי האכסדרה שיש לה ג' מחיצות, אבל כלפי הסוכה ל"ח כלל מחיצה כיון שאין לה ג' מחיצות. ובאמת בדברי הרי"ף גיאת בסוכה שם (הובא בקובץ שי' קמאי) מבו' שהוא גורס ע"כ לא קאמר פ"ת אלא במפנים דאיכא ג' מחיצות, אבל מבחוץ דליכא ג' מחיצות לא" וזה כמשנ"ת (ועי' חזו"א ק"ז ט"ז שדן לפרש כן בד' הגמ')

שיטת המאירי בדף כ"ה

במאירי כ"ה ע"א מצינו דרך חדשה במנין המחיצות הנצרך לפ"ת, דמבו' בדבריו שם דלשמואל ל"מ פ"ת אלא היכא דאיכא ג' מחיצות ומקצת מחיצה ברוח הרביעית, וכדעת הר"ח, אבל בשי' רב כתב דסגי בב' מחיצות שלא יהיה מפולש (ולפי"ז א"ש דקדוק ד' הגמ' בסוגיין כי לית ליה בג' אבל בד' אית ליה, דמשמע כהר"ח, ומאידך ניחא מה שהקשו הראשונים על הר"ח, ממשמעות הגמ' בסוכה דדווקא במפולש ל"א פ"ת) וצ"ב גדר החילוק בין רב לשמואל.

ואמרו לבאר בזה, דלשמואל הא דלא מהני פ"ת בפרוץ במילואו, זהו משום דפ"ת לא מהני כלל בתורת מחיצה. וכל ענין פ"ת הוא רק לתקן פרצה יותר מעשר ולעשותה לפתח, ואכתי צריך גיפופין כדי שיהיה לחי. וממילא דלא מהני פ"ת ברוח שלישית, דהתם לא סגי בלחי ובעינן עומ"ר (ולפי"ז נמצא דאם יש עומ"ר ברוח שלישית ופרוץ יותר מי' מודה המאירי דמהני פ"ת)

אמנם לכאור' א"א לפרש כן, דבדברי המאירי שם מפורש דגם בסוכה מהני פ"ת לשמואל היכא דאיכא גפופי (והיינו משום שהוא מפרש אכסדרה שיש לה פצימין, דהיינו שיש גיפופין, ובזה אמרי' פ"ת לכו"ע) ובתו"ד משמע דטעם הדבר הוא משום שא"צ לומר פ"ת אלא מרוח אחת (והיינו כדברי הר"ן והר"א מן ההר שהובאו לעיל) ועכ"פ מבואר דפ"ת אינו רק לסלק הפרצה אלא הוי מחיצה בפנ"ע.

זהו משום דמחיצות לאו לסוכה עשויות. אמנם באמת הר"מ בהל' סוכה פ"ד ה"ט לא הזכיר כלל הטעם דלאו לסוכה עשויות, אלא כתב ז"ל "פסולה מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי שהרי אין לה אלא שני צידי האכסדרה ואמצע האכסדרה אין בו כותל ושכנגדו אין לו פצימין" (ועי' בבהגר"א מש"כ לפרש ד' הר"מ) וצ"ע היאך זה מתיישב עם ד' הגמ', ועכ"פ משמעות ד' הר"מ דבאין לה פצימין לא מהני כלל פ"ת.

ועוד צ"ע מהמבואר בגמ' צ"ג דגם לענין כלאים מהני פ"ת, וצ"ל דדין כלאים קיל טפי משבת, וכמו שמצינו לענין צו"ה מן הצד (ויל"ד אם מצינו קולא בכלאים גם במידי דאורייתא, ואכ"מ) וצ"ע.

בגדר הדין שצריך מחיצות לפ"ת

נתבאר דלשי' הר"ח ל"א פ"ת אלא במקום שיש לו ג' מחיצות, ולדעת ר"ת בעינין ב' מחיצות. ויל"ע בגדר הך דינא אם זהו משום דפ"ת ל"ח כלל מחיצה בפנ"ע, ולא מהני אלא למקום שיש לו כבר היקף של ב' (או ג') מחיצות, דבזה מהני פ"ת להשלים את גדירת הרשות. וכמו שמצינו בלחי, דבפנ"ע אינו מחיצה כלל, אלא דמהני להשלים במקום שיש לו כבר ב' מחיצות. או"ד הפ"ת בפנ"ע חשיב מחיצה גמורה, אלא דלא מהני לעשות רה"י ע"י היקף של פ"ת מב' (או ג') רוחות, וכע"ז מצינו בדין צו"ה דלשי' הר"מ לא מהני בפרוץ מרובה מג' רוחות. ואעפ"כ לענין כלאים שפיר מהני צו"ה (אע"פ שהפרוץ מרובה ואין שם עוד מחיצה) והיינו משום שהחסרון דפמ"ר אי"ז חסרון בעיקר המחיצה דצו"ה, אלא דלא מהני לעשות רה"י ע"י היקף של צו"ה (וכ"כ הגרע"א בגיל' הר"מ לכלאים פ"ז הט"ז, דמה שלא הזכיר הר"מ דין צו"ה בפמ"ר לגבי כלאים, משום דדין פשוט הוא, דכי היכי דבשבת מהני צו"ה ברוח אחת, ה"נ בכלאים) וכע"ז יל"ד גם לגבי הדין שכתבו התוס' דפ"ת לא מהני במפולש.

והנ"מ בזה, אם לענין כלאים מהני פ"ת גם בלא מחיצות, כיון דסגי במחיצה אחת (וכמו צו"ה הנ"ל) או"ד דלא מהני גם לגבי כלאים, כיון שפ"ת בפנ"ע לאו מחיצה הוא כלל, וכמו לחי דפשיטא דלא מהני לגבי כלאים בלא היקף של ג' מחיצות.

ויל"ד עוד נ"מ בזה, בפ"ת בלא מחיצות החולק צו"ה (או פסי חצר) באמצע, מי נימא דהוי

היינו ב' רוחות. ולכאו' צ"ל דאף ששי' הר"מ דפרצה בקרן זוית היינו אפי' בסוף הכותל, מ"מ הכא אורחא דמלתא נקט, שאם נפרץ בסוף הרוח נפרץ גם מן הכותל השני עמו (ומשו"ה קראו לזה במתני' נפרץ מב' רוחות) וצ"ל דהא דמהני הכא פ"ת אע"פ שאי"ז מחיצה דאו', זהו משום שנפרץ גם הקרוי עם הכותל, והקורה הולכת על אורך הפרצה (וזה כמו שפירשו התוס' בקרויו באלכסון, ולפי' הר"מ זה נקרא קרויו ביושר דאמרי' בזה פ"ת, וכ"ה גם דעת הראב"ד בכתוב שם דבכה"ג שפיר אמרי' פ"ת) ובכה"ג עדיין נשאר הכל מוקף ג' מחיצות, ופ"ת ברוח הרביעית.

והנה הר"מ כתב ובלבד שלא תהיה הקורה באלכסון, והיינו כמבואר בסוגיין דבאלכסון לא אמרי' פ"ת, ולא נתפרש בדבריו מהו הך אלכסון, ועי' פיה"מ, והדברים אינם מחוורים. ובס' הבתים הביא בשם רבנו נסים לפרש קרויו באלכסון וז"ל "שאיין פי התקרה מכוונת כנגד הפרצה לירד ולסותמה, אלא הפרצה בקרן זוית והקרוי כנגד הפרצה באלכסון הוא לה, שאין אומרים באלכסון התקרה פי תקרה יורד וסותם" ובהמשך דבריו הביא ד' הר"מ, וכתב דאע"פ שלשונו סתום נראה שכך כוונתו. ונראה שהמכוון בפי' זה, שהתקרה אינה הולכת ביושר על קו הפרצה שבין המחיצות, אלא יוצאת ממנו באלכסון כלפי חוץ, באופן שחלק מן הקרוי אינו כנגד המקום שיש לו ג' מחיצות (וזה מעין פי' הראב"ד שכ' דקרויו באלכסון היינו שנשאר הקרוי שלם) ולכאו' הטעם דלא אמרי' בזה פ"ת, הוא משום דליכא ג' מחיצות, וא"ש היטב דברי הר"מ, דבאמת דווקא היכא דאיכא ג' מחיצות אמרי' פ"ת.

אמנם עיקר דברי הר"מ צ"ע, דהא מפורש בסוגיין ובסוכה דגם לענין סוכה דאו' מהני פ"ת, וכן פסק הר"מ בהלכות סוכה, וצ"ע. והביאו בשם הר"מ הלוי ליישב בזה, דכ"ד הר"מ דפ"ת אינו מחיצה דאורייתא, זהו כלפי חידושא דרב דאמרי' פ"ת אף היכא דליכא גפופין, אבל היכא דאיכא גפופין שפיר מהני פ"ת בתורת מחיצה מדאורייתא. ובזה נתיישבו פסקי הר"מ, דבהל' סוכה פסק דמהני פ"ת באכסדרה שיש לה פצימין, והיינו דאיכא גפופין, משאי"כ הכא דליכא גפופין. אמנם אכתי ד' הר"מ צ"ע מהגמ', דהא בסוגיין מפורש דפ"ת העשוי לשם הסוכה מהני אף היכא דליכא פצימין. והא דקי"ל באכסדרה שאין לה פצימין דל"א פ"ת,

ובספר דרך אמונה (הל' כלאים פ"ז הי"ח בביה"ל) הביא בשם התוס' דפ"ת מהני לגבי כלאים בכל ד' רוחות, והדברים צ"ע דלא מצינו כן כלל בדברי התוס', דהא מיירי בבית שיש לו ג' מחיצות. והתוס' לא כתבו אלא דלגבי כלאים מודה שמואל שא"צ גיפופין (וכנראה שנקט דהא דבעינן לשמואל גיפופין זהו מעליותא בהיקף המחיצות, וכדמשמע בל' הגמ' כי לית ליה בג' אבל בד' אית ליה, והיינו דבעינן היקף מעליא דד' מחיצות, ומשו"ה למד מזה דלענין כלאים א"צ היקף מחיצות כלל, ואכתי צ"ע)

אמנם יש להוכיח מדברי התוס' באו"א, דהנה יל"ד אם ההיתר לזרוע כלאים בבית שחציו מקורה זהו משום שיש מחיצה אחת בין הגפנים לזרעים. או דזהו משום שהמקום המקורה הוא רשות בפנ"ע, ובזה הוא מובדל מהמקום שאינו מקורה, וכמו שמצינו לענין מקום המוקף ג' מחיצות ולחיים, דמותר לזרוע חוצה לו כלאים בתוך ד"א (כמבו' בסוגיא צ"ב ובתוס' שם) דאע"פ שהלחיים לבד לאו כלום הם, מ"מ כיון שהוא רשות אחרת ל"ה כלאים. ותלוי בהנ"ל, שאם מחיצת פ"ת בפנ"ע מהני לכלאים, א"צ כאן להיתר של רשות אחרת, דהפ"ת מהני בתורת מחיצה. אמנם א"נ שהמחיצה היא רק בצירוף ההיקף של ג' מחיצות, נמצא שההיתר הוא משום שהמקום המקורה ומוקף ג' מחיצות הוא רשות אחרת (וכמו היקף ג' מחיצות ולחי)

ומעתה יל"ע במה שנקטו התוס' דפ"ת לענין כלאים קיל טפי משבת, כמו שמצינו בצו"ה. דלכאו' זה נחא רק א"נ שהפ"ת הוא מחיצה בפנ"ע, דבזה מצינו שהקלו טפי לגבי כלאים. אבל א"נ שההיתר הוא מכח דין רשויות, שהמוקף ג' מחיצות הוא רשות בפנ"ע. לכאו' בזה לא מצינו כלל שהקלו לגבי כלאים, דלכאו' כל ההיתר הוא משום דחשיב רה"י לגבי שבת (וכמבואר בסוגיא דף צ"ב, דלא סגי בהיקף ג' מחיצות לגבי כלאים, ובעינן ג"כ לחי, ובפשוטו הטעם בזה הוא משום שהחמירו לגבי שבת להחשיבו כרמלית, וממילא ל"ה גם רשות אחרת לגבי כלאים, וכמשנ"ת בזה לעיל סי' נ"ג ומה"ט פשוט לכאו' דמקום המוקף ג' מחיצות של צו"ה יותר מעשר ופסין ברוח הרביעית, אסור לזרוע כלאים כנגד הפתח, דלענין זה ל"א שהקלו בכלאים

כצו"ה שיש כותל באמצע, שנקטו החזו"א ועוד אחרונים דלא מהני בכה"ג הצו"ה, כיון שהקנה הוא מאחורי הכותל (והוי סילוק מחיצה, כמבו' בגמ' צ"ב ב') או"ד דכיון שאין היקף של ב' מחיצות, לא הוי הפ"ת מחיצה כלל.

אמנם יש מקום לדון בזה מטעם אחר, דהנה הא דפ"ת חשיב מחיצה ע"י חודה היורד וסותם (משא"כ חוד לחוד בלא תקרה לא מהני, ולדעת התוס' בעינן חשיבות תקרה של ד"ט) לכאו' זהו משום שגדירת הפ"ת היא בצירוף מה שהמקום המקורה ניכר כמובדל מסביבותיו מחמת הקרוי, וכ"כ החזו"א ס"ז ט"ז, שענין הקרוי הוא מגדיר את המקום מסביבותיו וזהו ענין פ"ת. ולפי"ז הדין נותן דל"מ כלל פ"ת אלא היכא שכל מקום הקרוי נעשה עי"ז רשות בפנ"ע, אבל הפ"ת לחודיה לאו מחיצה הוא כלל ולא מהני לכלאים.

והביאו מדברי אבהו"ז לעיל פ"ט, שכתב לפרש מה שדנו התוס' שם להתיר בגג הבולט משום פ"ת, דמיירי בגג הבולט רק מצד אחד, ואע"פ שהמקום שתחת הגג אינו נעשה רה"י מכח הפ"ת (כיון שאין לו אלא מחיצה אחת של הבית) מ"מ מהני הפ"ת לעשות את הגג רה"י, כיון שלגג יש ג' מחיצות (והיינו דאמרי' גוד אסיק על מחיצת הפ"ת, ומהני לגדור את הגג) ולמדנו מדבריו, דאע"פ שהמקום שתחת הגג אינו נעשה רה"י, ואין לו כלל ג' מחיצות, מ"מ אמרינן שם פ"ת.

ועכ"פ גם לדברי אבהו"ז יל"ד בהא דפ"ת מחיצה גרועה היא ולא מהני להתיר מקום שאינו מוקף מחיצות, אם זהו משום דלא מהני אלא להשלים גדירת הרשות (ודמי ללחי) או"ד שא"א להקיף מקום רק ע"י פ"ת, ובעינן גם לצירוף המחיצה, אבל בתורת מחיצה בפנ"ע שפיר מהני (וכמו צו"ה הנ"ל)

והנה בגמ' צ"ג מבואר דבית שחציו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן, ולהנ"ל יל"ד אם ההיתר הוא בצירוף היקף ג' המחיצות של הבית, או"ד דסגי בפ"ת בפנ"ע להתיר (ואין להוכיח מהא דנקט בית, דאורחא דמלתא הוא, וכן מוכרח לדעת רש"י דפ"ת מהני אף לשבת בלא מחיצות) והנה התוס' שם כתבו דאף לשמואל דס"ל דבעינן גיפופי מהני התם פ"ת, דלגבי כלאים הקלו יותר, וכמו שמצינו בפ"ק דמהני צו"ה ביותר מי' לגבי כלאים.

לדון פ"ת מכח הסכך. ולכאור' הטעם דמהני פ"ת בסמוכה לאכסדרה זהו משום מגו (וכמשנ"ת לעיל) ולמדנו מזה דבמקום שיש לו ג' מחיצות הוי הפ"ת מחיצה מעליא, ובכה"ג מהני גם לגדור מקום שאין לו ג' מחיצות (לדעת אביי, ורבא דפליג ע"ז משום דמחיצות לאכסדרה עבידן, והיינו דכלפי החוץ אין כאן כלל מחיצה) ולפי"ז נמצא דהא דלא מהני פ"ת במקום שאין לו ג' מחיצות, זהו משום שאין דנים כלל פ"ת בתורת מחיצה בפנ"ע, וכל ענין הפ"ת הוא רק להשלים את גדירת המקום המוקף במחיצות.

ויש להעיר עוד בכ"ז, דהנה החזו"א בסי' ק"ז סקט"ז כתב דקורה ד' מתרת בחורבה היינו אפי' כשאין הקורה ע"פ כל החורבה אלא רק ד"ט, דחשיב כפס ד', והביא דמצינו בירושלמי דחריץ ד"ט חשיב כפס. והדברים צ"ע, דחריץ הוי מחיצה מעליא דמהני מכל ד' רוחות, ובזה שמעינן מד' הירושלמי דאע"פ שאין כאן מחיצה ממשית מהני. אבל פ"ת הרי אינו מועיל אלא ברוח שלישית או רביעית, וא"כ מנלן דמחיצה כזו מהני בתורת לחי (והרי גם כשהפ"ת הוא על כל הרוח, לא עדיף כחו מלחי)

בפלוג' ר' יהודה ורבנן בגשרים המפולשין

מתני' צ"ה ע"א, הבונה עליה ע"ג ב' בתים וכו', ובגמ' אמר רבה לא תימה היינו טעמא דר"י משום דקסבר ב' מחיצות דאורייתא, אלא משום דקסבר פ"ת יורד וסותם. והנה פשוט דגם רבנן מודים לדין פ"ת וכמבו' בגמ' לעיל, וכוונת רבה דלרבנן ל"א פ"ת במפולש, ור' יהודה פליג בזה וס"ל דגם במפולש אמרי' פ"ת. ובגמ' איתביה אביי ועוד א"ר יהודה מי שיש לו ב' בתים וכו'. א"ל מההיא אין מהא ליכא למשמע מינה, ולכאור' ביאור דברי הגמ', דרבה מודה לאביי דלפי האמת טעמא דר' יהודה הוא משום דס"ל ב' מחיצות דאורייתא, וא"א ללמוד ממתני' דס"ל דאמרי' פ"ת במפולש. והא דקאמר לא תימה וכו', היינו שא"א ללמוד דין זה ממתני'.

אמנם הנה בהמשך דברי הגמ' אמר רב אשי מתני' נמי דייקא מדקתני ועוד אמר ר' יהודה מערבין במבוי המפולש, וברש"י בלישנא קמא פירש דכוונת ר"א דמגופא דמתני' מוכח כאביי דר' יהודה קסבר ב' מחיצות דאורייתא. ובלשון אחר פירש דמתני' נמי דייקא כרבה, דטעמא דר' יהודה

דמהני צו"ה בפחות מי' ולפי"ז מוכח מדברי התוס', דפ"ת מהני בתורת מחיצה בפנ"ע.

והנה לעיל הובא דברי הר"א מן ההר בסוכה (וכן משמעות הר"ן שם, והמאירי כ"ה ע"א) דגדר הדין דבעינן ג' מחיצות לשיטת הר"ח, הוא דלא אמרי' פ"ת אלא ברוח אחת. ולכאור' גם מזה יש ללמוד, דפ"ת מהני בתורת מחיצה בפנ"ע (כגון לכלאים) דהא התם א"צ לדון פ"ת אלא ברוח אחת (ועוד נ"מ בדעה זו, דפ"ת עושה רה"י מדאורייתא גם ברוח שלישית)

ויש להביא עוד בגדר הא דבעינן מחיצות לפ"ת, דהנה בסוכה י"ח הקשה רבא לאביי לדידך דאמרת פ"ת אפי' הפחית דופן האמצעי, ובתוס' שם פירשו דרבא ידע מתני' דעירובין דפ"ת לא מהני במפולש, אלא שסבר דטעמא דאביי שמתיר זהו משום דמגו דמהני הפ"ת לאכסדרה מהני גם לסוכה, והקשה לו דא"כ יועיל גם במפולש.

ולכאור' ביאור קושית רבא הוא דס"ל דהא דלא מהני פ"ת במפולש, אי"ז משום דפ"ת מחיצה גרועה היא ולא מהני לסתום מקום מפולש. אלא דלמקום מפולש לא אמרי' כלל פ"ת, דרק במקום שהוא כבר גדור קצת ואינו מפולש מהני פ"ת (וזה דלא כדברי אבהו"ז הנ"ל) ומשו"ה הכא דאמרי' פ"ת כלפי האכסדרה, שפיר מהני הפ"ת לגדור גם את הסוכה המפולשת. ואביי שהשיב לו בההיא מודינא וכו', שהחסרון דמבוי המפולש הוא משום דפ"ת לא מהני לגדור מקום מפולש, וממילא לא מהני מה שכלפי האכסדרה אמרי' פ"ת, דאע"פ שיש כאן מחיצה, מ"מ מחיצה גרועה היא ולא מהני למקום הסוכה.

והנה בקושית רבא מבואר דרק בהפחית דופן אמצעי קשיא ליה, ולא הקשה דמכח מגו יועיל פ"ת אף בלא מחיצות כלל. ולמדנו מזה דלענין הדין דבעינן ב' מחיצות גם רבא פשיטא ליה שאי"ז משום דלא אמרי' פ"ת למקום שאין לו מחיצות, אלא דלא מהני פ"ת לגדור מקום שאין לו מחיצות.

וכ"ז הוא לדעת התוס' שם, אמנם בדברי הריא"ז בסוגיין מבואר שבאמת לשיטת אביי התם אמרינן פ"ת אף היכא דליכא מחיצות כלל, והא דאמר אביי בההיא מודינא דהוי כמבוי המפולש, מיירי בסוכה שאינה סמוכה לאכסדרה, ואנו באים

הרביעית, וכ"כ התור"פ בדף פ"ו. אמנם הנה הראב"ד בדף פ"ו כתב בהא דאמר רב יהודה התם דקורה ד' מתרת בחורבה, דלא קי"ל כן דהא פליגי רבה ואמר דאזיר קרויו מיייתרו, ורב גופיה לא אמר אלא בשלש מחיצות אבל בקורה שאין לא אלא ב' מחיצות לא אמר כדפשיט לה רב טבלא הכא. ומבו' בדבריו, דבאמת ל"א פ"ת בקורה, כיון שהוא מפולש. והדברים צ"ע, דהא בסוגיין מפולש דרב יהודה המתיר בקורה ד' אתי כרב, ולכאו' ביאור דברי הראב"ד פשוט, דרב יהודה ס"ל דאמרי' פ"ת גם במפולש. אלא דמ"מ יש בזה חסרון משום פרוץ במילואו, וע"ז אמרו בסוגיין דאתי כרב. אבל לפי האמת קי"ל דל"א פ"ת כלל במפולש, וממילא דלכו"ע ל"א פ"ת בקורה ד'. והביאו שכ"ה בספר הבתים שכתב דמה שהרי"ף השמיט לדין קורה ד', אע"פ שהוא פוסק כרב (ומשמע בסוגיין דלרב אמרי' פ"ת בקורה ד') זהו משום שהוא פוסק דל"א פ"ת במפולש.

והנה בדברי הראב"ד בכתוב שם לא נתפרש שזה תלוי בפלוג' ר' יהודה ורבנן, ואדרבה משמע קצת דל"פ בזה אלא רבה ור"ז (וי"ל דלרבה לא אמרי' פ"ת במפולש לכו"ע, וטעמא דר' יהודה דמתני' הוא משום דס"ל ב' מחיצות דאורייתא, ולר"ז לכו"ע מהני פ"ת במפולש, וטעמא דרבנן י"ל שהוא משום דאתרו"מ ומבטלי מחיצה, או משום בקיעת רבים כדעת רש"י, אבל היכא דלא בקעי רבים שפיר מהני פ"ת) אמנם בדברי הרשב"א בשו"ת הנ"ל מבואר שזה תלוי בפלוג' ר' יהודה ורבנן, והיינו משום דלמסקנת הגמ' טעמא דר' יהודה אינו רק משום ב' מחיצות, אלא דס"ל שאין בפ"ת כלל חסרון דמפולש. ואף דלא קי"ל כוותיה בדין ב' מחיצות, מ"מ ס"ל לר"ז ולרב יהודה דקורה, דלענין פ"ת קי"ל כר' יהודה.

והנה מבואר בגמ' דלמ"ד ב' מחיצות דאורייתא פשיטא דגשרים המפולשין מטלטלין תחתיהם, וצ"ע דהא גם ר"י מודה דבעינן תיקון בב' הרוחות, וא"כ עדיין צריך בזה לדין פ"ת. ובגאו"י והשפ"א כתבו לדון דהכא מיירי שהפתח מתוקן בלחי, והדברים צ"ע, דא"כ מאי קמ"ל בהא דקתני גשרים המפולשין וכו' דהיינו כשיש תקרה (ואולי רבותא דרבנן קמ"ל דגם בכה"ג אסור דל"א פ"ת) ועוד צידד הגאו"י, דהכא ההיתר משום שהקרוי לא

בקמייתא הוא משום דסבר פ"ת יורד וסותם, דמדקתני ועוד משמע שדין מערבין למבוי המפולש הוא חידוש יותר מדין גשרים המפולשין, דבגשרים מהני מדין פ"ת, וא"צ לחידוש דב' מחיצות דאורייתא.

והנה יל"ע אם לפי האמת טעמא דר' יהודה הוא רק משום דס"ל ב' מחיצות דאורייתא, או דבאמת מלבד זה ר' יהודה פליגי על עיקר שיטת רבנן בדין פ"ת, וס"ל דאמרי' פ"ת גם במפולש. ולכאו' תלוי בב' הפירושים שברש"י, דלפירוש קמא למסקנת הגמ' אין הכרח כלל מד' ר' יהודה דס"ל דאמרי' פ"ת במפולש. אבל לפירוש בתרא יש מקור ממתני' דמה שהתיר ר' יהודה בגשרים, אי"ז מכח מה שהוא סובר ב' מחיצות דאורייתא, אלא דין בפנ"ע הוא, דס"ל דאמרי' פ"ת אף במפולש.

ומצינו שנחלקו בזה הראשונים, דהנה התוס' בסוכה י"ח, כתבו דר' יהודה פליגי רק לגבי שבת דאית ליה ב' מחיצות דאו', אבל לענין סוכה מודה הוא דל"א פ"ת במפולש. ומבו' מזה דלמסקנת הגמ' טעמא דר"י הוא רק משום ב' מחיצות. אמנם מדברי הראב"ד יש ללמוד שיש כאן פלוג' בפנ"ע אי אמרינן פ"ת במפולש, דהנה הרשב"א בתשו' סימן ל' הביא שהראב"ד פירש הא דאמרי' בגמ' כ"ה א' בקרפף שקירה בו ב"ס ועבידא כי אורזילא, דפליגי בזה רבה ור"ז. דמיירי שהקרוי באמצע הקרפף והוא מפולש, ובזה פליגי רבה ור"ז, דדעת ר"ז דאמרינן פ"ת גם במקום מפולש, ורבה חולק וס"ל דל"א פ"ת במפולש. וכן מבואר בספר כתוב שם להראב"ד ע"ד הגמ' התם. ובדברי הרשב"א שם מבואר, דרבה ור"ז פליגי בפלוג' ר' יהודה ורבנן. והנה פשוט דבין לרבה ובין לר"ז קיימא לן דג' מחיצות דאורייתא. ובע"כ דטעמא דר' יהודה לגבי פ"ת אינו תלוי בהא דס"ל ב' מחיצות דאורייתא.

ומצינו עוד דברים בזה בשיטת הראב"ד, דהנה בסוגיין אמרו דדין קורה ד' מתרת בחורבה תלוי בפלוג' רב ושמואל, ורש"י פירש ע"פ שיטתו דמיירי שהקורה ע"ג יתידות ואין לה מחיצה כלל (אמנם בדף פ"ו לא פירש כן, ועי' תורא"ש שם שעמד בזה) ובמהרש"א בסוגיין כתב דלשיטת התוס' דל"א פ"ת אלא כשאינו מפולש, צ"ל דמיירי בחורבה שיש לה ג' מחיצות והקורה ברוח

אמרינן בזה פ"ת (לשיטתם דבלא מחיצות לכו"ע ל"א פ"ת) אמנם בדברי התוס' בדף פ"ט לענין גג הבולט מבואר שהם מודים לעיקר דינו של רש"י דל"א פ"ת בקרוי משופע, וכן מבואר בתוס' פ"ו ע"ב ד"ה גזוזטרא (והתוס' שם כתבו ע"ז כדאמרינן בעושיין פסין, ומשמע דאזלו בדעת רש"י, ואי"ז כדברי התוס' בדף כ"ה) וכן פסק הטור בסי' שס"א. ובב"י שם כתב שהטור לא הזכיר בזה מחלוקת משום דס"ל שאע"פ שהתוס' פליגי על רש"י בפירוש הסוגיא בדף צ"ד, מ"מ מודים הם לעיקר דינו מכח הסוגיא בדף כ"ה, וצ"ע דהא התוס' בדף כ"ה ג"כ פליגי על פירוש רש"י, ולכאור' דברי הב"י הם עפ"ד התוס' בדף פ"ו, דמבוי' בדבריהם שהם מודים לפרש"י.

ועכ"פ לכאור' מש"כ רש"י זהו דין פשוט, דלפ"ת בעינן פה, והיינו שהוא נראה כתחילת מחיצה היורדת וסותמת, וכל שהקרוי משופע ליכא פה. ומה"ט י"ל שהתוס' מודים לפרש"י, אף אם אין לזה מקור מהגמ'. וכן מבואר בתוס' פ"ו ע"ב שבתקרה המליאה פגימות ל"א פ"ת כיון שאי"ז פה, וברש"י צ"ג א', שאם פי התקרה עגול ל"א פ"ת (ולפי"ז אם הגג משופע ובסופו כלה ביושר ויש לו פה, שפיר אמרי' בזה פ"ת)

ולכאור' היה נראה דהא דבשיפוע ל"ח פה, לאו כללא הוא דמשופע אינו פה (וכמו עגול דל"ח פה) אלא דפי התקרה הוא עובי הקרוי הניכר לעומד מן הצד, והכא מה שניכר לעומד מן הצד אי"ז עובי הקרוי, אלא הגג העליון. ולפי"ז דווקא בכזה ^ ל"א פ"ת, אבל תקרה ישרה ששפתה משופעת שפיר אמרי' בה פ"ת. אמנם ל' הטור "וכגון שפי התקרה חלק וכו', אבל אם הוא משופע לא אמרינן יורד וסותם" משמע שאף אם הפה לחוד משופע ל"א פ"ת.

והנה דעת ר"ז בדף כ"ה, דקרפף שקירה בו ב"ס אין אויר קרויו מיתרו, והכי קי"ל. וצ"ע דלכאור' טעמא דר"ז הוא משום דס"ל שאע"פ שהוא כארזילא אמרינן פ"ת, וא"כ היאך פסק הטור דל"א פ"ת בכי ארזילא.

ובב"י בתו"ד כתב דטעמא דר"ז הוא משום דמקום מקורה ל"ח קרפף, וכמש"כ התוס' בדף צ'. והט"ז סק"ב תמה עליו, דהא להדיא כתב הטור בסי' שנ"ח שהטעם הוא משום שפי התקרה חשיב מחיצה, ומכח זה פליגי על הב"י ודחק לפרש

גרע מקורה (ולפי"ז צ"ל דמיירי בבתיים וחצירות פתוחין לו כדין מבוי)

אמנם בדברי התוס' בסוכה הנ"ל מבואר דדעת ר' יהודה דלענין שבת אמרי' פ"ת במפולש, כיון דס"ל ב' מחיצות דאורייתא. ולכאור' צריך לפרש בזה, דהא דלא מהני פ"ת במפולש זהו רק כדי לעשות רה"י. אבל היכא שהוא כבר רה"י ורק צריך תיקון שפיר מהני פ"ת במפולש (ועוד יל"ד שכל החסרון דמפולש הוא רק לרבנן דס"ל שצורת רה"י היא המוקפת בג' מחיצות, אבל לר' יהודה שעיקר צורת רה"י היא ב' מחיצות אין כלל חסרון (במפולש)

והנה התוס' ושאר' בדף צ"ד הקשו מ"ט לא מוקמינן למתני' דבית שנפרץ בב' רוחותיו, כשהיה מפולש. והקשו בזה, דהא מתני' אתיא כר' יהודה, וא"כ יש לתרץ בפשיטות דלר' יהודה אף במפולש שרי. וא"נ דגם לר' יהודה פ"ת לא מהני בתורת תיקון (ומתני' מיירי בשהיתה קורה, או שהקרוי עצמו לא גרע מקורה) ניחא, דהכא בבית שאינו ניתר ע"י קורה ליכא תקון. אבל למש"כ התוס' בסוכה צ"ע, דלשיטת ר' יהודה דאמרי' פ"ת במפולש (בין אם טעמו משום דס"ל ב' מחיצות דאו', ובין אם פליגי על עיקר החסרון דמפולש) ניחא היטב דלא תירצו בגמ' דמתני' במפולש.

ובאמת בעיקר דינא דמתני' צ"ע, דהא בפשוטו מיירי הכא בפרוץ במילואו, דאל"כ תיפו"ל מטעם לחי. וא"כ תקשי לשמואל דס"ל דלא אמרי' פ"ת בפרוץ במילואו, דהא בדברי ר' יהודה מפורש דמהני בזה פ"ת. ובזה לא מצינו שרבנן חולקים. וגם אי נימא דמאיזה טעם שהוא ס"ל לשמואל דפליגי בזה ר' יהודה ורבנן, מ"מ אכתי תקשי לשמואל דמוקי מתני' בנפרצה בקרן זוית ובד', דזה ניחא רק לדעת רבנן דס"ל דל"א פ"ת בפרוץ במילואו, אבל לדעת ר' יהודה הא אמרי' פ"ת אף בכה"ג, ומתני' ר' יהודה היא, וצ"ע.

עוד הערות בקצרה בדיני פ"ת

דין פ"ת בכי ארזילא

שיטת רש"י בסוגיין דל"א פ"ת כשהקרוי בשיפוע, ובטעם הדבר כתב רש"י כיון דליכא פה, וכ"פ לעיל כ"ה ע"ב בפלוג' רבה ור"ז בקרפף שקירה בו ב"ס. אבל התוס' שם גרסו דעבידא כי ערסלא, ופרשו דהיינו שאין לה מחיצות ולא

אמנם יל"ע דבדברי הריטב"א משמע שטעמו של רש"י הוא ג"כ כהרי"ד (שהרי הביא את ד' רש"י ואח"כ הוסיף ע"ז וכן פירש וכו') ודעת רש"י דלרב אמרי' פ"ת אפי' בדליכא מחיצות כלל. ועוד דהריטב"א עצמו לעיל שם הוכיח מסוגיין דאמרי' פ"ת גם במקום שיש לו גם ב' מחיצות, וא"כ היאך הביא כאן דברי הרי"ד ולא השיג עליו (ואולי גם לשיטת הריטב"א אפשר לאסור כאן, כיון שמקום הבליטה אין לו אלא מחיצה אחת והוא פרוץ מג' צדדים)

והנה הריא"ז כתב בטעם החסרון דארזילא וז"ל "לפי שהוא משפע והולך ואינו ראוי לסתום כנגדו" ולכאו' יש לפרש בדבריו ג"כ כנ"ל, שהתקרה יוצאת מבין הכתלים, וצ"ע. והגרמ"ר (במאמר שנד' בקובץ אליבא דהלכתא) ביאר בכוונתו באו"א, דהנה כבר נתבאר שמחיצת פ"ת אינה רק מכח הפה, אלא שהקרוי מבדיל את המקום ממה שחוץ לקרוי. אלא דבעינן לזה גם שיהיה סוף התקרה נראה כתחילת מחיצה, ולפי"ז יש לפרש כוונת הריא"ז, דהא דמהני פ"ת, זהו דווקא היכא שניכר שהפה בא להבדיל את המקום המקורה, אבל היכא שהקרוי הוא באלכסון, נראה שיש כאן מחיצה היורדת וסותמת באלכסון, והיא גודרת גם את המקום שחוץ לקרוי, ובכה"ג לא מהני כלל הפה. והגרמ"ר נקט שזהו גם כוונת הרי"ד והריטב"א, וצ"ע דבדבריהם א"א לפרש כן כלל, שהרי לא דנו שהקרוי בולט חוץ לתקרה, אלא כתבו שבולט חוץ לכתלים, וצ"ע לפרש כוונת הרי"ד והריטב"א.

פ"ת היכא שב' המקומות מקורים

הגרמ"ר במאמר הנ"ל הוכיח מדברי הריא"ז שעיקר מחיצת פ"ת היא מכח הקרוי, שהמקום המקורה מובדל ממה שאינו מקורה. ועפ"ז יצא לחדש דלא מהני פ"ת היכא שב' המקומות מקורים (אע"פ שיש פה הניכר בין ב' הקרויים) כיון שאין כאן את עיקר הבדלת הפ"ת. וכ' להוכיח כן מה דס"ד בגמ' צ"ג, דבית שחציו מקורה והשוה את קרויו חשיב מחיצה להחמיר. וצ"ע דמאי ס"ד שבכה"ג יחשב מחיצה להחמיר, והרי אחר שהשוה את קרויו הכל תקרה אחת ואין כאן פ"ת כלל. ובע"כ דמיירי באופן שניכר עדיין פי

ד' הטור, שבאמת להלכה קי"ל דאמרי' פ"ת גם באלכסון. אמנם האחרונים (עי' שעה"צ שני"ח פ"ט וכאן סקי"ט, שהביאם) פירשו בדעת הטור, דטעמא דר"ז שמתיר לגבי קרפף זהו קולא בקרפף דאע"פ שהתקרה משופעת אמרי' בזה פ"ת. ויל"ע מהו גדר ההיתר בזה, והרי אין כאן פה כלל לומר בו פ"ת.

ולכאו' יש לבאר בזה, דבאמת עיקר מחיצת הפ"ת אינה מכח הפה שנראה כתחילת מחיצה, אלא משום שהקרוי מבדיל ומיחד את המקום המקורה ממה שסביבו (וכמו שהובא לעיל שכ"כ החזו"א) אלא דבעינן לזה ג"כ תנאי שנוכל לחשוב את פי הקרוי כמחיצה. ועפ"ז י"ל שבאמת בקרפף הקלו דסגי במה שהמקום המקורה מובדל ע"י הקרוי, ולפי"ז יל"ד דאף היכא דליכא פה מטעם אחר, כגון שהוא עגול או שמלא פגימות, ג"כ אמרי' בזה פ"ת, ויל"ע.

ועכ"פ כ"ז הוא בשיטת התוס', אבל מצינו ראשונים שחולקים להדיא על שי' רש"י, וס"ל דאמרינן פ"ת גם במשופע, כמבו' בראב"ד בכתוב שם בדכ"ה, וכן מבואר ברשב"א בעבוה"ק (ג' קל"ז) שהביא דעת רש"י רק בשם יש אומרים. ולכאו' היה מקום לדון דס"ל שא"צ כלל שיהיה לתקרה צורת פה, אמנם ברשב"א בדף פ"ו משמע דאף להחולקים על רש"י וס"ל דאמרי' פ"ת באלכסון, מ"מ ל"א פ"ת במליאה פגימות שאין לה פה, וצ"ל דס"ל שגם במשופע חשיב פה.

ובפסקי הרי"ד בסוגיין מבואר דס"ל דלא אמרינן פ"ת באלכסון, ולא מטעמיה דרש"י דליכא פה, אלא מטעם אחר וז"ל "שאינ לומ' בו פי תקרה יורד וסותם מפני שהיה יורד באלכסון חוץ מכותלי הבית ולא היה סותם, שאין לומ' פי תקרה יורד וסותם אלא כשהגג שוה ואינו משופע, שפי תקרה יורד כנגד הכתלים שמיכן ומיכן" והדברים נתפרשו יותר בריטב"א שהביאו וז"ל "וכן פירש הגאון רבי ישעיה ז"ל ונתן טעם בדבר דכל שקרויו באלכסון בולט פי התקרה חוץ לכתלים וליכא למימר בה שיהא יורד וסותם" ולכאו' הכוונה, דדרך גג משופע להיות בולט חוץ למקום הכתלים, וס"ל להרי"ד כדעת הר"ח, דלא אמרינן פ"ת אלא ברוח רביעית, ומשו"ה ליכא למימר פ"ת היכא שהגג בולט. ולפי"ז הא דנקטו גג משופע אורחא דמלתא הוא, וה"ה כל תקרה הבולטת חוץ לכתלים.

שחוצה לו הוא מתוץ לקרוי (ויל"ד אם בכל מקום שאין ב' התקרות בגובה שוה, נידון כב' קרוין)

הכרעת הפוסקים בשיעור רוחב הקרוי

התוס' בדף פ"ו כתבו דבעינן שיהיה רוחב הקרוי ד"ט, וברש"י שם כ' דהא דבעינן קורה ד' זהו כדי שיהיה שיעור רה"י, והתוס' למדו מזה דס"ל שא"צ שיעור ד' בקרוי, היכא שהרשות עצמה יותר מד'. ועי"ש שהקשו על רש"י דא"כ מ"ט קורה הוי רק משום היכר, ובאמת צ"ע לפי"ז מ"ט קורה לא מהני בחצר, וכן במבוי לא מהני ביותר מכ' (אמנם דעת הריטב"א דגם פ"ת ל"מ ביותר מכ') ולכאור' צ"ל דגם רש"י מודה דמדרבנן לא מהני קורה ד', וכ"כ הגאון והקרא"א שם. ולעיל נתבאר שיש לדון דמודה רש"י שצריך שיעור ד"ט בקרוי, וזה סגי בשיעור הרשות, וזהו משום שעיקר מחיצת הפ"ת היא כלפי המקום שתחת הקרוי.

והנה השו"ע בסי' שס"א הביא את הדין דבית שנפרץ מהני ביה פ"ת, והרמ"א שם כ' וי"א שצריך שיהיה הקרוי ד"ט. ומשמע שהשו"ע חולק ע"ז וס"ל שא"צ, וכן מבואר בבהגר"א שם. ולפי"ז נמצא דלדעת השו"ע לדינא באמת מהני פ"ת כשאינו רחב ד"ט, ואפי' בבית, וצ"ע דמי עדיף מחצר שתקנה בקורה דלא מהני.

ובטור סי' תר"ל כתב לגבי סיכך ע"ג אכסדרה, דאפי' אם יש בפי התקרה של אכסדרה טפח אין אומרים פ"ת, והפרישה והב"ח עמדו בזה, דמשמע דסגי ברוחב טפח לפ"ת, ובסי' שס"א כתב הטור בסתמא דבעינן ד"ט. והב"ח כתב שיש לחלק בין סוכה לשבת, דלגבי שבת אין מחיצה פחותה מד"ט, משא"כ לענין סוכה דמצינו דסגי ברוחב טפח, וה"ה לפ"ת סגי בטפח, והדברים צ"ע מה ענין רוחב המחיצה אצל רוחב הקרוי. ובאמת עיקר פירושם בדברי הטור צ"ע, דלכאור' מלשון הטור משמע דקאי על שפת התקרה שצריך שתהיה עבה טפח, ולא על עובי הקרוי. וזה כמש"כ התוס' בדף פ"ו ע"ב, דצריך שיהיה עובי הקרוי טפח (והב"ח שם בתו"ד הזכיר לדין זה) וצ"ע מ"ט מיאנו לפרש כן בדברי הטור.

ועכ"פ יש ליישב את סתירת דברי הטור (למה שפירשו האחרונים בדבריו) ע"פ מש"כ הקרא"א והגאון דלדעת רש"י בעינן רוחב ד"ט מדרבנן, די"ל שבסוכה לא החמירו להצריך רוחב

התקרה, אלא דכיון שכל הבית מקורה, לא מהני הפ"ת להבדיל בין ב' מקומות מקורין.

אמנם עיקר הדברים נסתרים מסוגיא דסיכך ע"ג אכסדרה, דמבואר התם שגם כשהסוכה מסוככת שייך פ"ת מכח קרוי האכסדרה, אע"פ שב' המקומות מקוריים. ושם נדחק בזה, דקרוי דסוכה ל"ח לענין זה, מכח מה שכתבו הראשונים שם, שבקרוי ארעי לא אמרינן פ"ת, וממילא דל"ח כלל קרוי. אמנם המעיין בראשונים בסוכה יראה, דלא פשיטא להו הא מלתא דקרוי ארעי ל"ח קרוי, אלא שמכח הקושיא שהקשו שם, מ"ט בכל סוכה ל"א פ"ת, יצאו לחדש דקרוי ארעי ל"ח קרוי. ולפי דבריו הרי הדבר מוכרח מגוף הסוגיא דסוכה שם, והיאך עלה על דעתם של הראשונים להקשות דנימא פ"ת בסוכה עצמה.

ועוד דבדברי כמה ראשונים שם מצינו שכתבו טעמים אחרים בהא דל"א פ"ת בקרוי של סוכה, וכמבואר ברש"י שם, שסוכה המסוככת בנסרים עבים טפח באמת אמרי' בה פ"ת. ושם עמד בכ"ז, ודחה הכל בדוחקים גדולים (שכ' שבאמת כל הראשונים מודים שבקרוי ארעי ל"א פ"ת, אלא שנקטו טעם הפשוט יותר, ובדעת רש"י כ' שאם הקרוי עבה טפח, מסתמא הוא של קבע, וכמה הדברים דחוקים ורחוקים) וצ"ע.

והרר"ש כ' להוכיח עוד דמהני פ"ת גם היכא שב' המקומות מקורין, ממש"כ הריטב"א בדף כ"ה להקשות על פירוש רש"י בארזילא, דאע"פ שהגג משופע מ"מ התקרה שתחת הגג היא ביושר. ובאמת כן מבואר במ"ב שס"א י"ד, דהיכא דאיכא תקרה ישרה תחת הגג המשופע, אמרינן פ"ת. ופשוט דמיירי כדרך גגין משופעין שלנו, שהגג בולט קצת חוץ לתקרה (ועכ"פ היה לו להמ"ב לחלק בזה, שהרי רוב הגגין הם ע"ד זה, ולא לכתוב בסתמא שאם יש תקרה שפיר דמי, וכן הריטב"א לא היה לו להקשות על רש"י מכח זה) ולמדנו מזה, דאע"פ שגם מה שחוץ לתקרה מקורה, אי"ז מבטל את מחיצת הפ"ת.

ולכאור' נראה דאף למשנ"ת שעיקר הבדלת פ"ת היא מכח הקרוי, שהמקום המקורה מובדל ממה שחוץ לקרוי. מ"מ י"ל ששייך פ"ת אף אם ב' המקומות מקורין, כל היכא שניכר שהם ב' קרוין חלוקים, וכגון בסכך ואכסדרה, שאין שייכות בין הסכך לקרוי האכסדרה. דכל קרוי הוא לעצמו, ומה

לחומרא דינו כרה"י, ואדרבה מד' הפוסקים כאן יש ללמוד דהא דל"א פ"ת במפולש זהו מדאורייתא.

ובמג"א הביא עוד את דברי מהרי"ל, שכתב טוב להחמיר כדעת ר"ח, דל"א פ"ת אלא היכא דאיכא ג' מחיצות ולחיים ברוח הרביעית. והמחצה"ש והתו"ש תמהו ע"ז, דהא לא קי"ל כשמואל, ולדעת רב גם ר"ח מודה דגם בפרוץ במילואו אמרי' פ"ת.

ובמחצה"ש צידד לפרש דברי המהרי"ל, שהוא פוסק כלישנא בתרא דפלוג' רב ושמואל היא בעשר, אבל ביותר מעשר מודו כו"ע דל"א פ"ת. והיינו דווקא היכא דליכא גיפופי, ובאמת כ"כ הרשב"א בעבוה"ק. ולפי"ז י"ל דדבריו מיירי ביותר מי', ומשו"ה כ' דלא מהני בדליכא גיפופי.

ובשו"ע הגר"ז בסי' שס"א הביא שי"א דביותר מעשר צריך גיפופי, והיינו כלישנא בתרא. ובסי' שמ"ו כתב שלחומרא יש לעשות תיקון גם ברוח רביעית כדעת המחמירים בזה, ולכאו' כוונתו לשי' המהרי"ל, וזה כשיטתו בסי' שס"א, שחושש לל"ב (אמנם המ"ב כ' שלא העתיק כלל דברי המהרי"ל כיון שכל האחרונים תמהו עליו)

אמנם אכתי עיקר הדברים צ"ע, דהא בדברי מהרי"ל מפורש דלדעת ר"ת שפיר אמרי' פ"ת אף בלא לחיים (כמבו' בדברים שהועתקו במק"א, וביותר מפורש כן למעיין בפנים בתשו' סי' ק"ח) אלא שהוא חושש לחומרא לדעת הר"ח, וצ"ע דענין הפלוג' בלישנות הגמ' אינו שייך כלל לפלוג' הר"ח ור"ת.

ובעיקר דברי מהרי"ל צ"ע עוד, שבתח"ד פתח בהא דלא אמרינן פ"ת היכא דליכא גיפופי, ובסו"ד כתב שיעשה ב' לחיים של סיד מחוי ויהיה צו"ה. ולכאו' תיפו"ל שע"י הב' לחיים יהיה גיפופי, ותו יש להתיר משום פ"ת. ולכאו' צ"ל דלענין פ"ת לא סגי בסיד מחוי, אלא בעינן שיעור יותר שלא יחשב פרוץ במילואו, וצ"ע.

ד"ט, ועכ"פ דברי השו"ע שנקט לדינא דסגי בטפח בבית, צ"ע.

ויל"ע מה הדין במקום המקורה ברוחב ד"ט אלא שאין הקרוי שוה, וכגון שקורה שאינה רחבה ד' בולטת כלפי מטה בסוף הקרוי, אם אמרי' דהוי כב' קרויין שכ"א אינו רחב ד"ט, או"ד שהכל מצטרף יחד.

הכרעת הפוסקים במנין המחיצות דאמרי' פ"ת

הרמ"א בסי' שס"א כתב דאמרינן פ"ת יורד וסותם אפי' בב' מחיצות אם הם דבוקות זו בזו, אבל זו כנגד זו לא, והיינו כשי' ר"ת ודעימיה. ובבהגר"א מבואר שהשו"ע שלא הזכיר כן ס"ל כדעת הר"ח, דל"א פ"ת אלא במקום המוקף בג' מחיצות. וכן במ"ב הביא דעות הראשונים דס"ל כהר"ח, וצידד שגם הרמ"א לא כתב כן אלא בתורת י"א. ובשו"ע שמ"ו ג' אי' דאסקופא שיש עליה משקוף רחב ד"ט אם יש לה ב' מחיצות חשיבא רה"י מכח פ"ת, ואסור להכניס לה מכרמלית, והמג"א שם עמד דהא בכה"ג שהמחיצות זכנ"ז ל"א פ"ת, וכתב דאפשר דדעת רמ"א להחמיר לכתחלה. והיינו דלחומרא חיישינן ששייך פ"ת גם במפולש, וצ"ע דהא בגמ' בסוכה מפורש דל"א בזה פ"ת, וכן מבואר במתני' לענין פלוג' ר' יהודה ורבנן.

ולכאו' כוונת המג"א לדעת רש"י, דלא בכל מפולש ל"א פ"ת, אלא דווקא היכא דבקעי רבים, והא לא בקעי רבים כיון שפתוח לגינה. וכ"כ הגר"ז שם, דהא דל"ח מפולש זהו משום שמוקף גם ברוח שלישית בכותל הגינה, ואע"פ שהגינה היא כרמלית, מ"מ כיון שמוקפת מחיצות לא בקעי רבים ול"ח מפולש. ועוד כתב שם באו"א, דכיון שיש דלת לא בקעי רבים, ודימה זה למש"כ הרשב"א דדלת אחת מהני לבטל דין רה"ר (ולכאו' כוונתו לפרש בזה מה שציין המג"א כאן למש"כ בסי' שס"ד לענין דלתות)

ובאו"א י"ל דהא דל"מ פ"ת במפולש זהו מדרבנן, אבל מדאורייתא הוי רה"י. אך לא משמע כן בכוונת המג"א, דא"כ היה לו לומר דלכו"ע

בעניני דריסת הרגל ובסוגיא דעירוב עיר לחצאין

סימן נה

בדין דריסת הרגל

(וצ"ל דכיון שיוצאים דרך החיצונה, יש להם אגב זה גם תשמיש בחיצונה) אבל בדברי רש"י משמע, דדריסת הרגל לחוד אוסרת, ומשו"ה צריך לסלקם מדריסת הרגל.

והנה התוס' נ"ט ע"א (ד"ה כמאן) כתבו לפרש בטעם דאין מערבין רה"ר לחצאין, ובני צד אחד אוסרין על הצד השני, ולא אמרינן בזה דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה כמו בב' חצירות. וז"ל "דעיקר תשמיש דחצר החיצונה לבני חיצונה היה והוא פנימית בחיצונה שלא במקומה, אבל הכא אף ע"ג דכל מבוי ומבוי מותר כל אחד ואחד במקומו מודו רבנן דאסרי רה"ר על צד האחד דהא מקומן הוא דרה"ר הוי להני כמו להני" ולכאן' כוונתם, דדוקא בב' חצירות יכולה החיצונה לכפות את הפנימית שלא להשתמש בה, כיון שעיקר חיצונה לבני חיצונה, משא"כ ברה"ר שאין בני צד אחד יכולים לכפות את בני הצד השני שלא להשתמש ברה"ר, כיון דרה"ר היא להני כמו להני. וממילא הם אוסרים ברה"ר, מכח זה שיש להם זכות להשתמש שם (אבל דריסת הרגל לחוד, לעולם אינה אוסרת) וכ"כ בד"ה אבל לפרש טעמא דמ"ד דאין מערבין רה"ר לחצאין אפי' לרחבה, וז"ל "פי' דווקא פנימית אחדא דשא מלהשתמש בחיצונה, דעיקר חיצונה לבני חיצונה, אבל רה"ר הוי להני כמו להני"

והנה יל"ע מ"ט בכל מבוי החצירות אוסרות עליו, ולא שייך בזה ההיתר דרגל המותרת אינה אוסרת, ולכאן' לדברי התוס' הביאור בזה פשוט, דכיון שהמבוי שוה לכל החצירות, יש להם זכות תשמיש בו, ומשו"ה הם אוסרים עליו (וזהו הכוונה במה שאמרו דדריה"ר אינה אוסרת "שלא במקומה", אבל במקומה אוסרת)

אמנם הגר"ז בסוף סי' שפ"ו כתב וז"ל "ולא אמרו שהעברה ברגל לבד בלי תשמיש אינה אוסרת אלא בב' חצרות זו לפנים מזו שאין

א. במתני' ע"ה נחלקו ר"ע ורבנן בדין חצר פנימית וחיצונה, דלרבנן אם עירבה הפנימית אינה אוסרת על החיצונה בדריסת רגלה, דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, ורק אם לא עירבה אוסרת. ולר"ע אף אם לא עירבה אוסרת, דרגל המותרת נמי אוסרת (ולדעת רבין א"ר ינאי ג' מחלוקות בדבר, ולרבנן בתראי אין דריה"ר אוסרת כלל ואפי' ברגל האסורה)

ויל"ע מהו טעם ההיתר ברגל המותרת, והנה בגמ' נ"ט ע"ב אמרו דטעם ההיתר משום דפנימית אחדא דשא ומשתמשא. וברש"י פי' דכיון דמותרת במקומה כופין על מדת סדום שלא יהיה לה היום דריסת הרגל במקומה, אלא תסגור דלת שביניהם ותשמש במקומה. וכן פירש לענין רגל האסורה, דכיון דבחצר דגופייהו אסרי ליכא למכפינהו למיחד דשא דידהו וימחלו על דריסת הרגל שיש להם על החיצונה. ולכאן' כוונתו, דהיכא שמותרת במקומה, ה"ז מדת סדום לאסור על אחרים, משא"כ היכא דבמקומה נמי אסורה (ולא נתפרש כה"צ הטעם בזה, דאטו משום שהיא עצמה אסורה יש לה לאסור על אחרים)

ומשמעות דברי רש"י, שצריכים למחול לגמרי על דריסת הרגל שיש להם בחיצונה, וכן נראה שהבין התורא"ש בדבריו (אלא שהוא עצמו כ' לחלוק על רש"י וכד' התוס') אבל בתוס' נ"ט ע"ב בד"ה דפנימית, כתבו דלאו דווקא הוא, דליכא קפידא בדריסת הרגל שא"כ היתה מסתלקת מרה"ר, ואין לנו לסלקה מרה"ר, אלא תיחוד דשא שלא להשתמש בחיצונה קאמר (וכ"כ לענין עשית דקה, שהוא הסתלקות מתשמיש ולא מהילוך)

ולכאן' למדנו מדברי התוס', דדריסת הרגל אינה אוסרת כלל (וכמש"כ דליכא קפידא בדריה"ר) וכל איסורא דפנימית וחיצונה, הוא משום שיש לבני פנימית גם תשמיש בחיצונה

אוסרת. וצ"ע, שהרי לדעת הגר"ז כל האיסור הוא מחמת דריסת הרגל, וגם כשאין החצר משתמשת במבוי הרי היא אוסרת עליו, וא"כ מאי מהני שעשתה מעשה המוכיח על סילוק תשמיש.

ולכאוי צריך לבאר בזה, דבאמת ליכא איסור דדריסת הרגל לחוד. אלא דכל שיש לו זכות לעבור ולצאת מביתו דרך החצר, נחשב כחצר שלו כיון שהיא משמשת את ביתו (שהרי לעולם איסור החצר הוא מכח דיווי הבית) וממילא הבית אוסר על החצר. וההיתר דאחדא דשא ומשתמשא, ענינו שהפנימית מסתלקת מן החיצונה, שלא תחשב כחצר של בני הפנימית, אלא כמעבר בעלמא. ולפי"ז מש"כ התוס' שהפנימית אחדא דשא מלהשתמש בחיצונה, אין הכוונה בזה שסיבת האיסור הוא התשמיש, ובסילוק התשמיש בטלה סיבת האיסור. אלא כוונתם, שע"י זה שמסתלקת הפנימית מלהשתמש בחיצונה, ניכר שאי"ז חצר שלהם ואינו עומד להם אלא למעבר בעלמא, ומשו"ה אינם אוסרין עליה.

והא דסגי בסילוק התשמיש, זהו דווקא בחצר שעיקרה לבני חיצונה, וממילא ע"י סילוק תשמיש ניכר שאינו רשותם של בני פנימית, אלא מעבר בעלמא, משאי"כ במבוי ורה"ר דשוו לתרווייהו. דבזה לא מהני סילוק תשמיש, דכיון שהוא שוה לכולם לדריסת הרגל, ואין אחד עדיף על חברו, עדיין נחשב כרשות של כולם.

ובזה ניחא הא דברגל האסורה לא סגי בסילוק התשמיש (אע"פ שגם להם אסור להשתמש בשבת, וזהו ענין סילוק התשמיש לדעת הגר"ז) דכיון שבלא"ה אינם משתמשים גם בחצר שלהם, אין ניכר בסילוק התשמיש מן החיצונה, הסתלקות ממנה.

וכן ניחא הא דמהני דקה גם במבוי, אע"פ שמסתלקים רק מתשמיש, דכל שעושה מעשה המוכיח על סילוקו נחשב כסילוק מרשותו במבוי, ותו ל"ח המבוי כרשות שלו אלא כמעבר בעלמא.

הפנימית אוסרת על החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד הואיל ועיקר חצר חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה אבל המבוי הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת אף על פי שמסלקת את עצמה מלהשתמש בו מחמת איסור מפני שלא עירבו יחד" ומבואר לכאוי שפי' בדברי התוס', דטעם האיסור ברה"ר ומבוי, אינו משום שיש להם זכות תשמיש שם. אלא דכל הא דדריסת הרגל לחוד אינה אוסרת, זהו דווקא במקום שעיקרו לתשמיש בני החיצונה, משאי"כ במקום ששוה לתרווייהו, דבזה גם דריסת הרגל לחוד אוסרת.

ויל"ע בזה דכיון שדריסת הרגל אינה אוסרת, א"כ מאי שנא דווקא בחצר שאינה עיקר מקומם אמרי' שאינה אוסרת (ואולי דמי להא דאשכחן דלזה בקשה ולזה בנחת נותנים אותו לזה שבנחת)

ועוד יל"ע דהנה הגר"ז שם נקט בתו"ד דהא דפנימית אחדא לדשא ואינה משתמשת בחיצונה, אי"ז משום כופין על מד"ס (כדמשמע ברש"י) אלא שאינה משתמשת כיון שאינה יכולה לטלטל שם מחמת איסור שבת. ק"י ולפי"ז צ"ע מאי שנא דרגל האסורה אוסרת, והרי גם ברגל האסורה אינם יכול להשתמש בחיצונה מחמת איסור שבת.

ועוד יל"ע, דהנה בתוס' מבואר דגם עשיית דקה דמהני שלא לאסור על המבוי, אי"ז סילוק מהילוך אלא מהשתמשות. ולכאוי למדנו מזה, דדריסת הרגל לחוד אינה אוסרת גם במבוי. ובד' הגר"ז נראה שעמד בזה, ופי' דין דקה וז"ל "אבל חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי ועשתה מעשה המוכיח על סילוקה שבנתה איצטבא גבוה ד' טפחים על פתחה שוב אינה אוסרת על בני המבוי אף על פי שעוברת דרך עליהם בשבת ואפילו אין לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים" ומבואר בדבריו, דאע"פ שדריסת הרגל לחוד אוסרת במבוי (כיון שהוא שוה להני כמו להני, וכמו שפי' בזה הגר"ז) מ"מ אם עשתה מעשה המוכיח על סילוק תשמיש, שוב אינה

ק"י ולכאוי מכאן מקורו של הגר"ז לפרש בדברי התוס', דבמבוי גם דריסת הרגל לחוד אוסרת (ולא פי' ד' התוס' כפשוטם כמשנ"ת לעיל) דלפי מה שנקט דכל שאסור להוציא לשם ה"ז סילוק מהשתמשות, בהכרח דמה שבני חצר אוסרים על המבוי, ובני מבוי על רה"ר (כמש"כ התוס') אי"ז משום שיש להם זכות להשתמש שם, אלא דבכה"ג גם דריסת הרגל לחוד אוסרת.

אך הדברים צ"ב, דמאי מהני שהפנימית משתמשת לעצמה, והרי מ"מ היא דורסת על החיצונה ומ"ט אינה אוסרת אותה בדריסת רגלה.

ולכאו' צריך לבאר בזה, דדריסת הרגל לחוד אינה אוסרת, ועיקר האיסור הוא משום שע"י דריה"ר נעשים שניהם כחצר אחת (וכמשנ"ת לעיל בד' הגר"ז) והיכא שהפנימית נבדלת מן החיצונה ואינה חצר אחת עמה, ממילא נעשו לגמרי כב' חצירות, וגם החיצונה היא כחצר לעצמה ואינה נאסרת מחמת הפנימית.

וכעייז' כתב החזו"א בסי' פ"ב סק"י, ז"ל "והא דרגל המותרת אינה אוסרת הוא משום דהותר הפנימי שאין ראוי למחשב את הפנימית כמשותפת כיון שאין לחיצונה בה כלום, וכיון דחשבינן לפנימית כרשות לעצמה לענין טלטול בתוכה, שוב היא נשארת חלוקה מחצר החיצונה ואין בני הפנימית נחשבינן כמשותפין בחיצונה, ומה שדריסת רגלן על החיצונה אין זה אוסר דלא חשיב תשמיש דירה"

ובדברי החזו"א נתפרש עוד, שזהו טעם החילוק בין רגל המותרת לאסורה. דכל הא דחשבינן לפנימית כחצר בפנ"ע, זהו רק משום שהיא מותרת לבדה בלי החיצונה. אבל היכא ששניהם אסורות, ל"ח הפנימית כחצר בפנ"ע.

אמנם לדברי החזו"א א"צ כלל לטעמא דכופין על מדת סדום, ולכאו' אי"ז מתיישב עם מש"כ רש"י שהחילוק בין מותרת לאסורה, הוא משום שבמותרת הוי מדת סדום ואפשר לכפותם, משאי"כ באסורה דלא הוי מדת סדום. אמנם בדברי הרשב"א והריטב"א משמע שבאו ליישב את פירושם עם פרש"י, וגם הרמב"ן כתב בתו"ד דכגון זו כופין על מדת סדום.

ובאמת בדברי הראשונים מפורש שא"א לכפותם ממש שלא יעברו, דלקתה מדת הדין בכך (וכמשי"ת להלן) ולכאו' צ"ל שהכוונה כופין על מדת סדום, היינו שכופין אותם שלא תהיה החצר החיצונה מכלל החצר שלהם, ולא תהיה להם רשות

ב. ובעיקר ההיתר דאחדא דשא, נראה מדברי הראשונים שהם מפרשים באו"א קצת, דהנה בגמ' אמרו דברה"ר לא שייך אחדא דשא ומשתמשא (ומשו"ה א"א לערבה לחצאין אפי' לרחבה) והתוס' פירשו בזה, דכיון דרה"ר הוי להני כמו להני לא שייך בזה ההיתר דרגל המותרת (וכמשנ"ת)

אבל הרמב"ן כתב לפרש בזה וז"ל "ואפי' לרבנן דאמרי גבי שתי חצרות זו לפנין מזו רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה התם הוא משום דפנימית אחדא דשא ומשתמשת לעצמה ואין לחברתה רשות עמה וכיון שכן שלא ערבה עמהן רואין אותה כאלו סגרה על עצמה ליום זה וסלקה רשותה מהן דכגון זה כופין אותה על מדת סדום הוא, אבל הכא מי מצו מסלקי לרה"ר מהכא הילכך אוסרין זה על זה" ומפורש בדבריו, דהא דאמרו אחדא דשא, אין הכוונה בזה שהפנימית סוגרת את הדלת שלא לצאת דרך החיצונה (וכמשמע לכאו' מד' רש"י) אלא הכוונה, דכיון שהפנימית משתמשת לעצמה ואין לחיצונה רשות בה, ממילא גם אינה אוסרת על החיצונה. וזהו הטעם שברה"ר לא שייך ההיתר דאחדא דשא, שהרי כל צד יש לו דריסת הרגל בצד השני, וא"א לומר על צד אחד שהוא משתמש לעצמו.

וכ"ה מפורש יותר בדברי הריטב"א, שהביא מש"כ רש"י שהפנימית משתמשת לעצמה ואינה דורסת על החיצונה כלל, ותמה עליו דהיאך אפשר לומר כן והרי אין לה דרך לרה"ר אלא על החיצונה, וכ' דלאו דוקא קאמר רש"י, וביאר וז"ל "אלא ה"ק דכיון שהפנימית היא כרשות המיוחדת בפנים לעצמה ואין לחיצונה רגל עליה ואי בעיא אחדא לדשא באפה ואין לאחריה דריסת רגל עליה, רואין אותה כאילו אחדא לדשא וסלקא נפשה מן החיצונה ביום הזה, מה שאי אפשר לדרן כן ברשות הרבים שאין לומר רואין כאילו נסתלקו [אלו] מצד רשות הרבים זה ונסתלקו אלו מכאן"ק"ב (ועי' היטב ל' הרשב"א והר"ן שג"כ משמע כן)

ק"ב אמנם בדברי הרשב"א והריטב"א להלן ע"ט, מפורש דאחדא דשא היינו שהפנימית סוגרת שלא לצאת לחיצונה, וצ"ל כמשמעות לשונם כאן, דכיון שהפנימית אחדא דשא שלא יהיה לחיצונה חלק בה, ממילא ג"כ אחדא דשא שלא יהיה לה חלק בחיצונה.

איירי אלא לענין תשמיש שלא תשמש בחיצונה" (וכ"כ החזו"א שם דמד' הרא"ש משמע שאסור להשתמש כפשוטו)

ובאמת גם הריטב"א שם כתב ז"ל "ופנימית דאחדא דשא ומשתמשא דאמרינן לעיל, לאו למימרא דאחדא דשא ממש כולי יומא דהא לא אפשר, אלא לומר דאחדא דשא שלא תשתמש בחיצונה לומר שמסלקת רשותה מן החיצונה אלא מיהו יוצאה ונכנסת ותנעול אחריה שלא להוציא כלים" וכע"ז ל' הרשב"א שם, ומשמע דגם הם מודים שאסור להשתמש (אלא שמבואר בל' הריטב"א, שאי"ז עיקר ההיתר, אלא שע"ז ניכר שמסלקת רשותה מן החיצונה, ולכאור' זה כעין הא דאשכחן בביטול רשות, שההוצאה לחצר היא סתירה לביטול, דבזה מורה שהחצר היא רשותו)

והנה לענין ההיתר דכופין על מדת סדום (בחצר שבין ב' מבואות) ית' להלן סימן נ"ח בדבררי הפוסקים מפורש שצריך לכפותם שלא לעבור שם כלל, ולפי"ז לכאור' ה"ה דמש"כ התוס' כאן דכופין שלא להשתמש, היינו כפשוטו שלא ישתמשו. וכ"כ להדיא בתשובת נובי"ת או"ח סי' ל"ט דהא דדריסת הרגל לחוד אינה אוסרת, הוא דווקא כשאין משתמשים שם, אבל אם מוציאם שם כלים, הרי הם אוסרים (והחזו"א הנ"ל הביאו והשיג עליו, שלא מצאנו כן בפוסקים) ובדבריו מבואר דהוצאת כלים חשיבא השתמשות (ולכאור' זה כמו שמצינו לענין ביטול רשות, דהוצאה חשיבא חזרה) וכן משמע בד' הריטב"א שכ' שתנעול אחריה שלא להוציא כלים.

ד. בגמ' מ"ט ע"א, מבואר דחצר שבין ב' מבואות ורגילה בשניהם ה"ה אוסרת על שניהם, ואם רגילה רק עם אחד אינה אוסרת על שאינה רגילה, ובעירבה עם אחד, הותר השני לעצמו. ומבואר בדבררי הרשב"א והריטב"א שם דכל הנך דינים הם באופן שלא עירבה החצר לעצמה, והיא רגל האסורה, אבל רגל המותרת אינה אוסרת.

והדברים צ"ע, דלכאור' כל דין רגל המותרת שייך רק בב' חצירות, שהפנימיים יש להם חצר לפני בתיהם והוא עיקר מקומם, ובחיצונה אי"ז עיקר מקומם ואין להם אלא דריסת הרגל בעלמא. משאי"כ הכא שלפחות אחד מן המבואות הוא המבוי שלהם, והיאך אפשר לסלקם ממנו

בה (ואי"ז כפיה בדינו חו"מ, אלא סילוק רשות כעין ביטול)

ג. והנה יל"ע אם הכוונה בהא דכופין על מדת סדום, היינו שבאמת אסור לפנימית להשתמש בחיצונה (ועכ"פ אינו יכולים להשתמש בלא קבלת רשות מבני חיצונה) או"ד היינו דכיון שיש להם זכות לכפותם, ממילא נעשו כב' חצירות ואינם אוסרים זע"ז.

ולכאור' נחלקו בזה התוס' והראשונים, שהרי התוס' דנו אם אחדא דשא היינו שלא תעבור על החיצונה, או שלא תשמש בה. ומשמע שבתחילה ס"ד שאסור להם לעבור, וקמ"ל שרק להשתמש אסור להם. ועכ"פ מבואר בדבריהם דהא דאמרו דפנימית אחדא דשא, היינו כפשוטו שאינה משתמשת בחיצונה כלל.

אמנם הרשב"א והריטב"א עמדו במש"כ רש"י דכופין את הפנימית שלא תעבור עליהם, וכתב הרשב"א ז"ל "ולא שתסגור ממש אמר הרב ז"ל שלקתה מדת הדין שהיא אין לה דרך לרה"ר אלא על החיצונה, אלא רואין אותה כאלו סלקה רגלה מכאן ליום זה ואחדא דשא וכיון דאיהי מחויבת למיחד דשא מהני אפי' לחיצונה כאלו נסתלקה משם" וכע"ז כתב הריטב"א, ומשמעות דבריהם שגם להשתמש מותר, אלא "דרואין אותה" כאלו סלקה רגלה משם. וזה לשיטתם דכל שנעשו כב' חצירות אינם אוסרין זע"ז כלל, וכמשנ"ת.

ובחזו"א בסי' צ"ה סקי"ז כתב לפרש גם בדבררי התוס', דמותר לבני פנימית להשתמש בחיצונה, וכוונת התוס' שהחיצונה אינה עיקר מקומם, ואף אם משתמשים בה אינם אלא כאורה. ולכאור' דבריו הם ע"פ מש"כ בסי' פ"ב לפרש בעיקר ההיתר דרגל המותרת (ונקט כן גם בדעת התוס')

אמנם בכ"מ משמע שצריכים בני הפנימית להסתלק ממש מתשמיש החיצונה, ואם משתמשים הרי הם אוסרים (וכפשטות דברי התוס') דהנה להלן ע"ה אמרו נועל את ביתו ומבטל את רשותו, והרא"ש הקשה היאך יצא מביתו, וכתב ז"ל "והא דאמר לעיל בסוף כיצד מעברין, הפנימית אחדא לדשא ומשתמשא, לאו לענין דריסת הרגל

ושם בהל' פ"ז הביא את הדין דחצר שבין ב' מבואות וכתב ז"ל "ערבה עם מי שאינה רגילה, חזרה שאינה רגילה כרגילה והותרה הרגילה לעצמה, ואם עירב רגיל לעצמו ומי שאינו רגיל לא עירב לעצמו וכן החצר לא ערבה לעצמה, דוחין אותה אחר אותה שאינה רגילה בו כגון זה כופין על מידת סדום שאלו נהנין והיא אינה חסרה, שהרי אף לעצמה לא ערבה" והנה לדינא קי"ל דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ולפי"ז אי ס"ל כהראב"ד שהביא בחידושים לא היה לו להביא כלל הך דינא דעירבה עם מי שאינה רגילה, אלא לכתוב בפשיטות שאפי' אם עירבה לעצמה נעשית רגל המותרת ואינה אוסרת.

ועוד, דלענין עירב רגיל לעצמו הזכיר הרשב"א שגם החצר לא עירבה לעצמה, ומשמע שהדין הראשון דעירבה עם מי שאינה רגילה, משכח"ל גם כשעירבה החצר לעצמה (והא דבעירב רגיל לעצמו מיירי דווקא כשהחצר עצמה לא עירבה, משמע בל' הרשב"א דבעירבה לעצמה לא שייך כופין על מד"ס)

ובאמת בעצ"א סי' שפ"ו סקכ"ו נקט מסברא דנפשיה דגם בחצר שבין ב' מבואות שייך הדין דרגל המותרת אינה אוסרת, ועפ"ז כתב דהא דקי"ל שאוסרת על שניהם זהו דווקא באופן שלא עירבה לעצמה. ושם בסקכ"ז הביא את דברי הרשב"א בעבוה"ק, ועמד בזה דבלשונו משמע שעצם הדין דחצר שבין ב' מבואות אוסרת, שייך גם כשלא עירבה לעצמה. וכתב שבהכרח מבואר בד' הרשב"א, דס"ל דל"ש דין דרה"מ ורה"א אלא בב' חצירות ולא בחצר שבין ב' מבואות. וזה כמשנ"ת, דאף שברשב"א בחידושים מבואר כשיטת העצ"א, מ"מ בס' עבוה"ק חזר בו (ועצם שיטת העצ"א צ"ע, מהיכא פשיטא ליה מסברא דשייך גם בכה"ג דין רגל המותרת, דמאי שנא חצר שבין ב' מבואות מחצר אחת שבמבוי)

(וע"ז בא הנידון בגמ', אם אחד מן המבואות יכול לדחותם למבוי השני)

ובאמת בדברי הפוסקים מבואר דלא קי"ל כדברי הראשונים הנ"ל, דהנה הראשונים שם הקשו מאי קמ"ל בהא דאם עירבה עם אחד הותר השני, והרי ע"י העירוב נעשית רגל המותרת במקומה. ופירשו בשם הראב"ד, דהגמ' אתיא כמ"ד אין סומכין על שיתוף במקום עירוב, והכוונה שנשתתפה עם אחד ולא עירבה עמו, ועדיין היא אסורה במקומה, ומ"מ ע"י השיתוף גלתה דעתו שנסתלקה מהמבוי השני. אמנם אנן קי"ל דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ואעפ"כ הובא להלכה בשו"ע סי' שפ"ו הך דינא שאם עירבה עם אחד אינה אוסרת על השני. ומשמע שאם עירבה לעצמה אוסרת על שניהם.

וכ"כ להדיא הגר"ז בסוף סי' שפ"ו, דבחצר שבין ב' מבואות לא שייך כלל ההיתר דרגל המותרת (ולעיל הובא מה שפי' בזה ע"פ דרכו)

ולכאוי מבואר בדברי הראשונים, שעיקר ההיתר דרגל המותרת, אינו דווקא שלא במקומה. אלא כללא הוא דכל שמותר במקומו, אפשר לכפות אותו לסלק את רשותו מהמקום שאוסר עליו. והא דחצר שבמבוי אוסרת עליו (אף שהיא רגל המותרת) זהו רק משום שא"א לכפותה להסתלק מן המבוי, שהרי אין לה מבוי אחר. אבל היכא שיש לה מבוי אחר, אפשר לכפות את החצר להסתלק מן המבוי. ק"י וצ"ע אם זה מתיישב עם כל משנ"ת לעיל בדברי הרשב"א והריטב"א.

אמנם בד' הרשב"א בעבוה"ק נראה שחזר בו מזה, דהנה בשער ד' הל' צ"ג הביא דין פנימית וחיצונה וכתב ז"ל "וכל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה בזמן שאין לה שיתוף בגוף החצר אלא שיעבוד דרך" ומפורש בדבריו, דדוקא בשיעבוד דרך בעלמא אינה אוסרת, ולפי"ז חצר הפתוחה למבוי שיש לה זכות גמורה במבוי, ה"ה אוסרת גם בחצר שבין ב' מבואות.

ק"י וצ"ל שאי"ז תרתי דסתרי להתיר את שני המבואות, דלכל מבוי יש זכות גמורה לסלק את החצר למבוי השני. והא דמבואר בגמ' שם דבעירב מבוי אחד לעצמו, והשני לא עירב, כופין אותם על מדת סדום לצאת למבוי שלא עירב, משאי"כ בעירבו שניהם, דלא אמרינן שכל אחד כופה אותם לצאת למבוי השני. אי"ז משום דהוי תרתי דסתרי, אלא שכל ההיתר משום דהוי מדת סדום לאסור על אחד, בזמן שיכולים לצאת במקום שאינם אוסרין בו. משאי"כ בעירבו שניהם, דאין כאן מדת סדום.

סימן נו

בדברי הראשונים בביאור הדין דאין מערבין עיר לחצאין

מייירי שיש שם לכה"פ לחי, דאל"כ הרי כל צד פרוץ במילואו למקום האסור.^{ק"י}

ובדברי הריטב"א מבואר שפירש בטעם הלישנא בתרא, דעיקר ההיתר דפנימית וחיצונה, הוא מכח זה שהפנימית היא חצר לעצמה ואין לאחרים דריסת הרגל עליה, ובזה שייך לדון דאחדא לדשא ונסתלקה מן החיצונה. אבל ברה"ר שחלקוה לרחבה ליכא למימר אחדא דשא, כיון שכל צד יש לו דריסת הרגל על הצד השני, וליכא חלק אחד שהוא לעצמו (ועד"ז צריך לפרש בכוננת הרמב"ן והרשב"א, ועי' בזה לעיל בענין דריה"ר) ומבואר בד' הריטב"א שהוא מפרש כן גם בכוננת רש"י (ומש"כ רש"י שאין שם רמז מחיצה לאו דווקא הוא, שאפי' יהיו שם דלתות ננעלות בלילה אי"ז חשוב חילוק מחיצה, ואכתי צ"ע היכן נרמז בד' רש"י פירושו של הריטב"א)

והנה הריטב"א פליג על פי' התוס' בטעם הלישנא בתרא דאין מערבין לרחבה, אמנם בטעם דלכו"ע אין מערבין לארכה לכאו' גם הוא מפרש כהתוס', וז"ל הריטב"א בזה "וסבר רב פפא דלארכה אין מערבין לחצאין דכיון דכולהו נפקי בפתח אחד וכולהו דרסי ברשות הרבים כחדא הרי הם מתחברים שם כי רשות הרבים מחברתם כאילו דרים במבוי אחד ואסרי אהדדי, וליכא למימר הכא טעמא דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה שהרי כל העיר הוא מקום לכולם וכולם כבני מבוי אחד"^{קט"ו}

א. בגמ' נ"ט ת"ר עיר של יחיד וכו', ואין מערבין אותה לחצאין, אלא או כולה או מבוי מבוי בפנ"ע. ובגמ' נחלקו בזה תרי לישני, ללישנא קמא הא דאין מערבין לחצאין היינו לארכה, אבל לרחבה מערבין, ואפי' לר"ע דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, ע"כ לא קאמר ר"ע אלא פנימית וחיצונה דלית ליה פתחא אחרינא, אבל הכא הני נפקי בהאי פתחא והני נפקי בהאי פתחא. וללישנא בתרא אפי' לרחבה אין מערבין, ואפי' לרבנן, דעד כאן לא קאמרי רבנן אלא בב' חצירות זו לפנין מזו דפנימית אחדא דשא ומשתמשא, אבל הכא מי מצו מסלקי רה"ר מהכא.

ובביאור סברת הלישנא בתרא דלא מצו מסלקי רה"ר מהכא, פירשו התוס' (בד"ה אבל) דדין רגל המותרת שייך דווקא בפנימית וחיצונה, דעיקר חיצונה לבני חיצונה, ומשו"ה הפנימית מסתלקת מלהשתמש בה. משאי"כ רה"ר דהוי להני כמו להני, ולא חשיב שלא במקומה. ובתוס' בד"ה כמאן מבואר שזהו ג"כ הטעם דאין מערבין לכו"ע לארכה, אלא דהלישנא קמא ס"ל דלרחבה אפשר לערב. דכיון שיש לכל צד רה"ר ופתח, וא"צ להשתמש בני פתח זה בצד פתח האחר, אמרינן שכל צד עיקר מקומו הוא ברה"ר הסמוכה לו.

אמנם ברש"י כתב בביאור סברת הלישנא בתרא באו"א, דכיון שאין שם דלת ולא רמז של מחיצה ליכא למימר אחדא דשא, וצ"ע דהא לכאו' "

^{ק"י} אמנם בפסקי הרי"א^ז כתב שכל הטעם דאין מערבין לחצאין הוא משום דפרוץ במילואו למקום האסור לו, ומשמע שבאמת הסוגיא מייירי באופן דליכא מחיצות בין המבואות כלל, אמנם צ"ע דא"כ מאי טעמא דמ"ד מערבין לחצאין לרחבה. וכן צ"ע המבואר בהמשך הגמ' שאפשר לערב מבוי מבוי ע"י דקה, דנהי שאין אוסרין זע"ז בדריסת רגלם, מ"מ הרי פרוץ למקום האסור.

^{קט"ו} אמנם הבי"מ בסי' שצ"ב הביא דברי הריטב"א וכתב שפירושו הוא דלא כהתוס', ונראה מדבריו שהוא מפרש, לדעת התוס' הטעם דלא חשיב רה"ר כרגל שלא במקומה, זהו משום שיש לכולם זכות שם בשוה, והיינו שאף אם נדון שב' חצאי רה"ר הם ב' מקומות חלוקים, מ"מ כיון שיש לכולם זכות בשוה בב' הצדדים, חשיב הכל כמקומם. אבל לדעת הריטב"א הא דחשבינן שהכל הוא מקומם, זהו משום שהרה"ר נחשב "מבוי אחד" וא"א לחלקו לב' מקומות. ועפ"ז נקט שם שהריטב"א חולק לדינא על התוס', דבדברי התוס' מבואר דכל הא דמערבין לרחבה לדעת הל"ק, זהו רק משום שיש לכל צד רה"ר ופתח, והיינו משום שרק אם יש להם פתח אפשר לסלקם מזכות השימוש שיש להם בצד השני. אבל הריטב"א יסבור דלדעת הלישנא קמא, אפשר לחלק את הרוחב לב' מקומות, וממילא אף כשיש רק פתח אחד, נעשה כחצר פנימית וחיצונה, ושייך בזה ההיתר דרגל המותרת במקומה (ועי' בזה עוד להלן) אמנם צ"ע דבל' הריטב"א ג"כ משמע שכל ההיתר הוא רק משום דאיכא ב' פתחים, וכמש"כ ז"ל "אלא כשנחלקים לרוחב העיר ואלו נכנסין ויוצאין

רבים מערבין אותה לחצאין אפי' אם יש לכולם דריסת הרגל זה על זה.

ובדברי השו"ע סי' שצ"ב משמע שנקט לדינא דדוקא בעיר של יחיד אין מערבין לחצאין, וכ"ה מפורש בט"ז שם. אמנם הגר"ז שם כתב להדיא לחלק בזה, דהא דאין מערבין לחצאין זהו אפי' בעיר של רבים. ורק הדין דאין מערבין מבוי מבוי, הוא דווקא בעיר של יחיד.

נידון הגמ' מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי

ב. בגמ' הקשו, מאי שנא דלחצאין דלא דאסרי אהדדי, מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי, ומשני כגון דעבוד דקה. ויל"ע, דהא לל"ק הא דאין מערבין לחצאין זהו דווקא לארכה, ומבוי מבוי לכאור' לא גרע מחילוק לרחבה, וא"כ מאי מקשינן שיאסרו אהדדי.

והמהרש"א עמד בזה וכתב דטעמא דלישנא קמא הוא רק משום שכל אחד יש לו פתח והני נפקי בהאי פתחא וכו', משאי"כ הכא שאין לכל מבוי פתח בפנ"ע. ויל"ע בדבריו, דנהי שאין לכל אחד פתח בפנ"ע, מ"מ יש לכל המבואות פתח ברה"ר, וא"צ לדרוס האחד על חבירו כדי לצאת בפתח. וצ"ל, דהא דבעינן ב' פתחים, אי"ז רק כדי שלא ידרוס האחד על חבירו, אלא כל עיקר הדין דמערבין לחצאין לרחבה, הוא מכח זה שיש לכל אחד פתח בפנ"ע, ומשו"ה אפשר לדון שכל צד הוא רשות לעצמו לא שייכי לאהדדי. משאי"כ כשיש להם פתח אחד משותף, דחשיב הכל כרשות אחת, וא"א לחלק.

ומדברי הריטב"א נראה שהוא מפרש לזה באו"א, דהנה בטעמא דאין מערבין לארכה כתב ז"ל "דכיון דכולהו נפקי בפתח אחד וכולהו דרסי ברשות הרבים כחדא הרי הם מתחברים שם כי רשות הרבים מחברתם כאילו דרים במבוי אחד ואסרי אהדדי" ונראה מדבריו דמכח זה שיש לכולם יחד חלק ברה"ר, נחשבים גם המבואות שלהם

ולפי טעם זה לכאור' פשוט, דהדין שאין מערבין לחצאין אינו דווקא בעיר של יחיד ונעשית של רבים, אלא ה"ה בעיר של רבים מתחילתה, וכ"כ הריטב"א.

אמנם ברש"י בע"א בד"ה אין מערבין אותה לחצאין, כתב ז"ל "דכיון דמעיקרא חדא היא אסרי הני אהני, והוי כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפה בו דאסרי אהדדי" ומשמע בדבריו שהאיסור הוא רק משום שמעיקרא הורגלו לערב יחד, וכמו שכתב ברש"י בע"ב לענין קושית הגמ' מבוי מבוי נמי וכו', דכיון שהורגלו לערב יחד אסרי אהדדי.

והריטב"א הביא דברי רש"י וציידד לדחות שאין כוונתו דמיירי דווקא בעיר של יחיד, אלא אתא לאפוקי דהיכא שלא הכשירו את כל העיר במחיצות אין אלו שחוץ למחיצות אוסרין, אבל כתב דברש"י בע"ב לענין הא דאין מערבין מבוי מבוי, מפורש דהא דאין מערבין לחצאין זהו משום שהורגלו לערב יחד, והריטב"א עצמו תמה ע"ז שאי אפשר לפרש כן.^{קט} ומבואר בדברי הריטב"א, דפשיטא ליה דאין לחלק בין האיסור לערב מבוי מבוי, לבין האיסור לערב לחצאין (אמנם בהמשך דבריו הביא הריטב"א את פי' הר"ש מאיברא, שבדבריו מפורש לחלק בזה, דהא דאין מערבין לחצאין הוא אפי' בעיר של רבים מתחילתה, והא דאין מערבין מבוי מבוי הוא דווקא בעיר של יחיד, וצ"ע שהריטב"א לא הזכיר שזה נגד שיטתו, וביותר צ"ע מש"כ הריטב"א שם, דלפי דברי הרב מאיברא מתיישב קושית הרמב"ן היאך מערבין רה"ר, וצ"ע דאכתי תקשי היאך אפשר לעשות דלתות באמצע רה"ר, והרי זה עירוב לחצאין ולא מהני גם בעיר של רבים, ועי' להלן משי"ת בשי' הרב מאיברא)

ובראבי"ה סי' שע"ט האריך דדוקא עיר של יחיד אין מערבין לחצאין, אבל עיר של

בפתח שבדרום והאחרים נכנסין ויוצאין בפתח שבצפון הרי אין לאלו על אלו כלום וכאילו כל אחד דורס ברשות הרבים שלו ואינם אוסרין זה על זה, והווי להו כשתי חצירות או כשתי מבואות שערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן כי אף על פי שפתוחין זה לזה הרי אלו מותרין דהויא לה רגל המתרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה" והבי"מ בהמשך הסימן שם הביא לדברי הריטב"א וכתב דלאו דווקא הוא, וצ"ע.
^{קט} וכן הרשב"א הביא דברי רש"י, ומשמע שפי' שאין כוונתו דווקא לעיר של יחיד, אלא כמו שהבין הריטב"א בתח"ד, דאתי לאפוקי עיר שלא הוקפה כולה במחיצות. ועי' שו"ת מהריב"ל ג' ע"ד, שעמד בזה שנחלקו הרשב"א והרא"ש בהבנת דברי רש"י, דלדעת הרשב"א לאו דווקא עיר של יחיד, אלא אפי' של רבים כל שמתוקנת במחיצות א"א לערב מבוי מבוי, והרא"ש הבין בדברי רש"י, דדווקא עיר של יחיד ממש שהורגלו לערב יחד.

החיצונים אוסרים על הפנימים, אע"פ שאין להם תשמיש שם, כיון דכי דחקי רבים עיילי להתם, וכי "מידי דהוי אמבוי מבוי דמצי למעבד דקה, וכל כמה דלא עביד אסרי" ומבואר בדבריו, דהא דמבוי מבוי אסרי אהדדי, זהו משום דבני רה"ר כי דחקי רבים עיילי במבואות. ולפי"ז ניחא, דגם למ"ד דמחלקין רה"ר לארכה, היינו דווקא כשמחלקים את רה"ר עצמה, אבל א"א לחלק את המבואות מרה"ר, דכיון שכל בני העיר מצויין ברה"ר, כי דחקי רבים הם נכנסים במבואות (ולהלן יתבאר שיטת הרא"ש בזה)

כמבוי אחד, ויש לכולם דריסת הרגל בכל המבואות (שאינן המבואות מקום בפנ"ע החלוק מרה"ר) והא דמערבין לרחבה, זהו רק משום שעי"ז אין להם כלל מקום משותף, וכמש"כ הריטב"א שם "אלא כשנחלקים לרוחב העיר ואלו נכנסין ויוצאין בפתח שבדרום והאחרים נכנסין ויוצאין בפתח שבצפון הרי אין לאלו על אלו כלום" ולפי"ז ניחא דקו' הגמ' דמבוי מבוי נמי אסרי אהדדי, היא לכו"ע דכיון שהם משותפים יחד ברה"ר, א"א לחלקם במבואות.

ומצינו עוד דרך בזה בד' מהר"ח או"ז (סי' פ"א) דהנה כתב שם בתו"ד דבני המבוי

סימן נז

שיטת הרא"ש והמהר"ם בחילוק רה"ר ומבוי לחצאין

ביאור דברי הרא"ש

א. הרא"ש פסק דמערבין רה"ר לחצאין לרחבה כדעת הלישנא קמא, ואעפ"כ אין מערבין כל מבוי בפנ"ע, אלא א"כ עשה לו דקה, כמבואר בגמ'. וכתב ע"ז הרא"ש וז"ל "ונראה לי דדוקא בלחי וקורה הוא דאין מועיל לחלקם זה מזה, אבל בצ"ה או משהו מכאן ומשהו מכאן נחלקין זה מזה, וכן כתבו התוספות על ההיא דלרחבה מערבין וצריך שיהא ביניהם צורת הפתח או משהו מכאן ומשהו מכאן שלא יהא כל א' נפרץ במלואו למקום האסור לו וכן כתבו על שיעור של עיר של רבים. וכן כתב ר"מ ז"ל דיכול לחלק מבוי לחצאין בצורת הפתח או בשני לחיים דבהכי חשיב כסתום ומובדל בין הדיוורין שחוצה להן. שהרי אפילו חצר אחת אם רוצים לחלקו באמצעיתו בשני פסין של שני משהויין משהו לכאן ומשהו לכאן או בפס ארבעה יכולין לחלקו ויערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן"

ומבואר בדברי הרא"ש, דלמאן דאמר אין מערבין לחצאין, גם צו"ה לא מהני לחלקם (שהרי כתב בשם התוס', דגם למ"ד לרחבה מערבין צריך צו"ה, וא"כ למ"ד שאין מערבין גם זה לא מהני, וכמשי"ת) וצ"ע מאי שנא הא דאין מערבין לחצאין, דלא מהני לזה צו"ה, מהא דאין מערבין מבוי מבוי, דרק בלחי לא מהני, וצו"ה ופסין מהני.

וגם כל עיקר דברי הרא"ש צ"ע, שהרי לכאור הא דאין מערבין לחצאין או מבוי מבוי. זהו משום שכל בני העיר משתמשין ודורסים בכל המבואות, וא"כ מאי מהני לזה מחיצה דצו"ה, והרי מ"מ בני העיר יש להם חלק במבוי והם אוסרין על בני המבוי. וכמו שהבית אוסר על החצר, והחצר על המבוי, אע"פ שיש מחיצה ביניהם. ובאמת בתשו' הריב"ש (שהביא הב"י סי' שס"ג ל"א) כתב להוכיח דצו"ה באמצע המבוי לא מהני לסלק איסור דיוורין, כמו שהחצר אוסרת על המבוי אע"פ

שיש ביניהם מחיצה. וכן בתשו' מהר"ח או"ז (פ"ה) כתב להקשות על המהר"ם שהביא הרא"ש, מאי שנא מכל חצר הפתוחה למבוי שהיא אוסרת עליו אע"פ שיש ביניהם פתח. ובאמת פשוט שגם הרא"ש עצמו מודה דלא מהני צו"ה לסלק דיוורין, דהא מהאי טעמא לא מהני צו"ה למ"ד דאין מערבין לחצאין, וא"כ מאי טעמא מהני צו"ה לערב מבוי מבוי.

ולכאור הביאור בזה, דהנה בפשוטו מה שאמרו בגמ' דמבוי מבוי אסרי אהדדי, היינו מאותו הטעם שאין מערבין עיר לחצאין (וכמשמעות ל' הגמ' מאי שנא לחצאין דלא) אמנם הנה הרא"ש בתח"ד שם כתב לפרש בקו' הגמ' דמבוי מבוי וז"ל "פירש רש"י כיון דמעיקרא של יחיד הואי והיו מערבין את כולה והורגלו להיות אחד אסרי אהדדי ואפילו איכא לחי או קורה למבוי לא מהני, משמע מתוך דבריו דאפילו לחי מפסיק בינו ובין רה"ר כיון שהורגלו לערב יחד הואי כמו מבוי אחד ואין מפסיק לחי לחצי מבוי" ומבואר בדבריו, דהא דאין מערבין מבוי מבוי, אי"ז מאותו הטעם שאין מערבין לחצאין, אלא דכיון שהורגלו לערב יחד נעשו כמבוי אחד, וכללא הוא שא"א לחלק דיוורי מבוי אחד ע"י לחי. ולפי"ז מתיישב מש"כ הרא"ש, דאע"פ שע"י לחי א"א לחלקו, מ"מ צורת הפתח מהני גם לחלק מבוי אחד.

אמנם פשוט לכאור דמש"כ הרא"ש שא"א לחלק מבוי אחד ע"י לחי, אי"ז דין בהלכות מחיצות (דא"כ מ"ט תלו לה במה שהורגלו לערב יחד) אלא דכל שהוא רשות אחת, נחשב שיש לכל אחד מהדרים שם חלק בכל הרשות, והוא אוסר בכלה, ורק אם נחלק אותם לב' מבואות יהיה אפשר לדון שכל מבוי מיוחד רק להדרים בו, ולענין זה הוא שכתב הרא"ש, דלא מהני לחי לעשות את המבוי לב' מבואות^{ק"י} (משא"כ היכא דלא הורגלו

^{ק"י} והנה לענין כותל שבין ב' חצירות שנפל, דנו האחרונים אם איסור החצירות הוא משום שנעשו כחצר אחת, ומשמשת לדיוורי כולם, או שהאיסור משום דנפרצה למקום האסור לה. ולכאור מדברי הרא"ש למדנו, שזה תלוי במה שהורגלו לערב יחד, ואם הם ב' רשויות חלוקות שנפל הכותל ביניהם, חשיבי כב' חצירות, ורק שכ"א פרוצה לחברתה. אבל אם הורגלו לערב יחד, חשבינו להו כחצר אחת.

ב. והנה עיקר קו' הגמ' מאי שנא לחצאין דלא מבוי מבוי נמי וכו', בפשוטו צ"ע דמאי גרע מבוי מבוי, מלחצאין לרחבה דמהני לל"ק (ועי' לעיל כמה דרכים בזה) ולדעת הרא"ש ניחא דבאמת אין כוונת הגמ' דגם כשמחלקין מבוי מבוי שייך החסרון דלחצאין, דבאמת דמי לחילוק רה"ר לרחבה ולא שייך החסרון דלחצאין. אלא דכיון שהמבואות מתוקנים רק בלו"ק, יש כאן טעם אחר לאסור, שא"א לחלק מבוי אחד ע"י לו"ק^{ק"ט} (וצ"ע היאך מתיישב ל' הגמ' מאי שנא לחצאין דלא וכו', וביותר דהא לחצאין א"א אפי' ע"י צו"ה, משא"כ מבוי מבוי דווקא בלו"ק, ועי' בבהגר"א שעמד בזה)

אלא דאכתי יל"ע גם לפי' הרא"ש, דכיון שאין מערבין מבוי מבוי, א"כ מ"ט מערבין את רה"ר עצמה לחצאין, והרי גם בזה שייך החסרון דהורגלו לערב יחד ונעשו כחצר אחת, ולכאור' פשוט דבאמת מה"ט כל הא דמערבין לחצאין הוא דווקא בדאיכא צו"ה או פסין, אבל לו"ק לא מהני.

אמנם יל"ע, דהרא"ש הביא ראייה דמהני צו"ה, ממש"כ התוס' שבמערבין לרחבה צריך צו"ה או פסין כדי שלא יהיה נפרץ במילואו למקום האסור. וצ"ע דלד' הרא"ש א"צ בזה לטעמא דנפרץ למקום האסור, אלא דכיון שהורגלו לערב יחד, הרי הם כבני מבוי אחד דאסרי אהדדי (דלא עדיפא רה"ר עצמה מהמבואות) וביותר דלכאור' לא שייך בזה כלל טעמא דנפרץ למקום האסור, שהרי נעשו כמבוי אחד ואין כאן ב' רשויות הפרוצות זו לזו.

ולכאור' צריך לדחוק דמה שנקטו התוס' נפרץ למקום האסור לאו דווקא הוא, אלא

לערב יחד, דמעיקרא כל מבוי נידון לעצמו, ולא חשיב כלל כרשות אחת)

וכפי' זה נראה גם בדברי הרב מאיברא שהובאו בריטב"א, שהקשה על מש"כ רש"י דאפי' לחי לא מהני לערב מבוי מבוי, דמשמע הכא דלחי אינו מציל מידי חצר שאינה מעורבת, ומאי שנא מהעושה לחי לחצי מבוי דמהני. ותי' ז"ל "אלא ודאי טעמא דמילתא כך הוא דאפילו עיר של רבים אין מערבין אותה לחצאין, אבל לענין לערב אותה מבוי מבוי מפני שהיא עיר של יחיד והורגלו כולם ביחד להיות מותרין זה בזה כשהכשירו כל העיר וערכו את כולה חזרה כל העיר כחצר אריכתא ואין לחי מועיל בחצי חצר להיתרא וצריך לערב את כולה, אבל אילו היתה עיר של רבים שלא הורגלו לערב ביחד, המבואות מילתא באנפי נפשייהו דלא אגידי ברשות הרבים, הילכך מותרין כל אחד ואחד מהם ע"י לחי שלו בלי שעירבו כולם ביחד שהרי מידי רשות הרבים גמורה מועיל לחי וכל שכן מידי רשות הרבים זה המוכשר שהוא כחצר שאינה מעורבת, והו"ל כעשה לחי לחצי מבוי שיש לו חצי מבוי לפי שיש למבוי תורת הכשר לחי ואפילו מרשות הרבים וכל שכן לחצר שאינה מעורבת, עד כאן כתבו בתוספות"

ומבואר בדבריו, דדין אין מערבין לחצאין הוא אף בעיר של רבים, והיינו משום דהתם הטעם הוא מפני שכל בני העיר יש להם חלק ברה"ר וא"א לסלקם. אבל הדין דאין מערבין מבוי מבוי, הוא רק משום דחזרה כל העיר כחצר אריכתא, ולא מהני לחי לחצי חצר, ודין זה הוא דווקא היכא שהורגלו לערב יחד.^{ק"ח}

^{ק"ח} אמנם דברי הריטב"א שם צ"ע דנראה שלא פי' כן בדברי הרב מאיברא, דהנה הריטב"א לעיל שם נקט שאין מקום לחלק בין הדין דמבוי מבוי לדין לחצאין, ומשו"ה למד ממש"כ רש"י דטעם האיסור דמבוי מבוי, הוא משום שהורגלו לערב יחד, דגם הדין דלחצאין הוא משום שהורגלו לערב יחד, וצ"ע מ"ט לא פי' דדברי רש"י הם כהרב מאיברא דלהדיא מחלק בזה. ועוד צ"ע דהריטב"א חלק על רש"י וכתב שא"א לפרש שהאיסור הוא דווקא בעיר של יחיד שהורגלו לערב יחד, וא"כ מ"ט הסכים לדברי הרב מאיברא. וביותר צ"ע מש"כ הריטב"א שם, דלפי דברי הרב מאיברא מתיישב קושית הרמב"ן, מהא דמצינו בכ"מ שאפשר לערב חלק מרה"ר, אע"פ שיש עליהם דריסת רגל הרבים. דהתם יש תורת לחי וצו"ה במבוי, משא"כ התם שכבר הכשירו העיר כולה ואין בה תורת לחי לפיכך א"א לערבה לחצאין. וצ"ע, דהא כל מש"כ הר"ש להאי טעמא דליכא תורת לחי וכו', זהו לגבי הדין דאין מערבין מבוי מבוי, אבל הא דאין מערבין לחצאין היכא דאיכא דריסת רגל הרבים, שייך גם בעיר של רבים, ואע"פ שלא עירבו את כולה. וביותר תימה מש"כ הריטב"א דקרובים דבריו לד' הרמב"ן, דלכאור' לא שייכי אהדדי כלל, וצ"ע.

^{ק"ט} ולכאור' כ"ז לדעת הל"ק, אבל ללישנא בתרא בלא"ה א"א לחלק מבוי מבוי, דלא עדיף מלרחבה, וכן נקט הגאון. אמנם בבהגר"א בסי' שצ"ב, מבואר דאף ללישנא בתרא דלא מהני לרחבה אפי' בצו"ה, מ"מ אפשר לחלק מבוי מבוי בצו"ה. והיינו משום דדווקא באמצע רה"ר לא מהני חילוק, משא"כ בראשי המבואות (ועי' בזה עוד הלהלן) וכן משמע בגמ', דאל"כ צריך לפרש קו' הגמ' לצדדן, דללישנא קמא קשיא היאך מהני לחי, וללישנא בתרא קשיא היאך אפשר כלל לערב מבוי מבוי, ול"מ כן.

מזה דגם ברה"ר לרחבה לא מהני לחי, ואעפ"כ מועיל בזה צו"ה, וצ"ע.

והנה הרא"ש כתב עוד בשם התוס', דכ"כ על שיעור עיר של רבים שצריך צו"ה, ויל"ע דדין שיעור הוא בעיר של רבים שלא הורגלו לערב יחד, וא"כ מ"ט לא מהני שם לחי וקורה. והדברים נתפרשו בד' המג"א בסי' שצ"ב סק"ד, שכתב דמש"כ הטור והרא"ש שצריך לעשות ב' פסין לשיור, מיירי כשמשיר חצר לשיור באמצע המבוי. והיינו שבאמת אם משייר מבוי שלם סגי בלו"ק להבדילו משאר העיר, כיון שלא הורגלו לערב יחד. אבל כשמשיר רק חלק מן המבוי, כיון שהמבוי עצמו הורגל לערב יחד, צריך להבדיל את החלק שנשתייר ע"י צו"ה או פסין^{קכ} (ובמג"א שם כ') לתמוה על מש"כ הרמ"א שצריך לעשות ב' פסין לשיור, אך המ"ב כתב בשם האחרונים, שגם דברי הרמ"א מתפרשים בכה"ג ששייר חלק מן המבוי)

פסקי השו"ע והרמ"א

ג. בשו"ע שצ"ב ד' פסק דעיר של יחיד אין מערבין אותה לחצאין, ולא חילק בין ארכה לרחבה, והיינו כדעת הלישנא בתרא דאין מערבין לחצאין כלל (וכ"כ בב"י ע"פ שיטת הרי"ף והרמב"ם, ודלא כהרא"ש) ובסעיף ו' כתב דזה שאמרנו שאין מערבין אותה לחצאין, היינו שאין לחי וקורה מועיל לסלקם זה מזה, אבל בפס ארבעה או בשני פסין שני משהויין נחלקים אלו מאלו ומערבין לחצאין, ולכאור' זה עפ"ד הרא"ש שכתב דתיקון חצר מהני.

אבל הדברים תמוהים מאוד, דהא בדברי הרא"ש מבואר, דלמאן דאמר שאין מערבין לחצאין גם פסין וצו"ה לא מהני (שהרי הביא בשם התוס',

הכוונה שנעשו כרשות אחת^{קכ} (ועי' בקרבן נתנאל שנראה שמפרש כן בד' הרא"ש) ועי' להלן סימן נ"ט שהובא מד' הגר"ז שנקט דבאמת הא דלא מהני לחי זהו גם מחמת החסרון דפרוץ למקום האסור, יעוי"ש.

ושור בשו"ת בית שלמה סי' מ"ז, שעמד בזה וכ' ז"ל "ומה שתמה עלי למה לא דקדקתי בלשון התוס' שהביא הרא"ש (דנ"ט), שכתב דמשום הכי בעינן צורת הפתח שלא יהיה כו' נפרץ במלואו למקום האסור לו, ולדברי הוה ליה לומר הטעם בכדי לחלוק הדיוורין זה מזה, אין כאן תימה, דטעם של שתי חצרות שנפרצו זה לזה אם לא נשאר פסין, שהדין שמערבין אחד ואין מערבין שנים, אם עירבה כל אחת לעצמה כל אחד אסור אף בשלו, משום שנפרץ במלואו למקום האסור לו, אלא שהיתר חצר בעלמא הוא דוקא בפסין, אבל הכשר מבוי הוא בלחי, אבל כיון שהורגלו לערב יחד אי אפשר לחלקם רק בפסין, ולחי אינו מועיל, וכל שלא נשאר פסין, הוי נפרץ כאחד במלואו למקום האסור לו, ובחנם תמה" וכוונתו צ"ב.

ולפי"ז מתפרש כוונת הרא"ש להוכיח מהתוס', דכי היכי דצורת הפתח מהני בחילוק רה"ר לרחבה (אע"פ שגם בזה שייך החסרון דהורגלו לערב יחד) ה"ה במבוי מבוי. אמנם צ"ע, דא"כ א"צ לדברי התוס', והו"ל להוכיח מגוף הסוגיא דמפורש דמערבין רה"ר לרחבה, ובע"כ דמיירי בצו"ה, דהא לחי לא מהני דלא עדיף לרחבה ממבוי מבוי.^{קכא}

ואולי י"ל דלולי דברי התוס' הוה אמרינן דחילוק רה"ר לרחבה עדיף מחילוק מבוי מבוי, ומשו"ה מהני בזה אפילו לחי (וכמשמע בקו' הגמ' דחילוק מבוי מבוי, שוה לחילוק לחצאין לארכה) ומדברי התוס' למדנו, שצריך דווקא פסין, ומוכח

^{קכ} ויש ליישב בזה קצת אי נימא דכל כותל שבין ב' חצירות שנפל איסורו משום שנעשו כרשות אחת, וכוונת התוס' דהוי כב' חצירות שנפרצו זל"ז. אמנם לכאור' לדעת הרא"ש א"א לפרש כן, שהרי ב' חצירות שנפרצו לא הורגלו לערב יחד (ובד' הרא"ש מפורש שגם במבוי אחד ממש, כל הא דלא מהני לחי זהו רק משום שהורגלו לערב יחד, ובלא זה לא היה נחשב כרשות אחת)

^{קכא} והר"ש אמר שעיקר הוכחת הרא"ש היא להא דמהני פסי חצר וא"צ דווקא צו"ה, אמנם בדברי הרא"ש משמע שאין חידוש יותר בהא דמהני ב' לחיים, מהא דמהני צו"ה, וצ"ע.

^{קכב} ובאמת יל"ד דבמבוי אחד א"צ לטעמא דהורגל לערב יחד, אלא כיון שהוא מבוי אחד ממש, א"א לחלקו, וכל הדין דהורגל לערב יחד הוא רק שנעשה עי"ז כמבוי אחד. אמנם הרא"ש כתב לענין לחי לחצי מבוי ז"ל "דכיון דהורגלו לערב יחד כל המבוי אי אפשר ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי" ומבואר שגם במבוי צריך למה שהורגלו לערב יחד, וכ"כ במ"ב שס"ג ס"ק קכ"ז. אלא שהביא בשעה"צ שם בשם הפמ"ג, דאף אם מעולם לא עירבו יחד, מ"מ כיון שכך דינם לעולם חשיב כהורגלו. אך שו"ר בשו"ת מהר"ח או"ז סי' פ"א שכתב בתו"ד "והלא מ"ו רבינו מאיר זצ"ל בעצמו פירש דבמבוי אחד אפילו לא הורגלו לערב יחד אסרי אהדדי" ומפוי' בדבריו דכל שהוא מבוי אחד א"צ לטעמא דהורגלו לערב יחד (ולכאור' למד כן ממש"כ מהר"ם דטעמא דהורגלו לערב יחד הוא משום שנעשו כמבוי אחד, וממילא נלמד מזה דכל שהוא מבוי אחד ממש פשיטא שא"א לחלק)

וא"כ מאי מהני לזה צו"ה, והא אכתי בני העיר דריסת רגלם מצויה בכל רה"ר, והוא מקומם.

ואולי י"ל, דהנה בדברי הרא"ש משמע דהא דאין מערבין רה"ר לחצאין, זהו אפי' בעיר של רבים, אע"פ שלא הורגלו לערב יחד. ורק הדין דאין מערבין מבוי מבוי (ע"י לוק) הוא משום שהורגלו לערב יחד, וכ"ה מפורש בתורא"ש. והטעם בזה פשוט כמשנ"ת לעיל, דהא דאין מחלקין רה"ר לחצאין, זהו משום שיש לכל בני העיר זכות בכל רה"ר, ואי"ז שייך להא דהורגלו לערב יחד, משא"כ מבוי מבוי, דהטעם הוא משום שע"י שהורגלו לערב יחד נעשו כמבוי אחד ולא מהני לחי לחלקם. אמנם בדברי השו"ע מפורש, שכל הדין דאין מערבין לחצאין הוא דווקא בעיר של יחיד, כמבואר בלשונו בסעיף ד' לפיכך עיר של יחיד וכו', וכ"ה ברמ"א ס"ו, י"א דהא דעיר של יחיד וכו' (וזה כמשמעות דברי רש"י שגם לגבי הדין דאין מערבין לחצאין כ' דכיון דמעיקרא חדא היא וכו', משמע דווקא בעיר של יחיד)

ובאמת השו"ע בס"ד העתיק לשון הרמב"ם, והמעייין בלשונו יראה שלא חילק כלל ב' הלכות חדא דאין מערבין רה"ר לחצאין, ועוד דאין מערבין את העיר מבוי מבוי, אלא הכל הוא דין אחד דאין מערבין לחצאין (וכל החילוק בין מבוי מבוי לרה"ר, הוא דברה"ר לא מהני דקה, משא"כ במבוי דמהני דקה) ומה"ט פשיטא ליה, דכי היכי דמערבין עיר של רבים מבוי מבוי, ה"נ מערבין אותה לחצאין.^{קכד}

ולפי"ז י"ל, שהמחבר נקט דעיקר הדין דאין מערבין לחצאין הוא רק משום שהורגלו לערב יחד ונעשו כחצר אחת, ולא מהני לחי וקורה לחלק חצר אחת לשנים. ומשו"ה היכא שחילקו את העיר בצו"ה או פסין שפיר דמי לכו"ע. וטעמא דמ"ד מערבין לחצאין, הוא משום שאפשר לסלק את בני צד אחד מהצד השני, כאילו אי"ז רשות אחת כלל, וממילא דמהני שם אפי' לחי וקורה.

דגם למ"ד מערבין לחצאין, צריך תיקון חצר ביניהם) וכל מש"כ דמהני צו"ה או פסין, זהו רק למ"ד דמערבין לחצאין. וא"כ לפי פסק השו"ע דאין מערבין לחצאין כלל, צ"ע מ"ט מהני פסין וצו"ה, וכן תמהו בבהגר"א ובבי"מ וביה"ל.

ובבהגר"א כתב דמש"כ השו"ע דמהני פסין, לא קאי על עירוב רה"ר עצמה לחצאין, אלא על עירוב מבוי מבוי, ובזה שפיר מהני פסין (ועוד מבואר בבהגר"א, דצו"ה מהני גם בעירוב לחצאין, כיון דהוי מחיצה גמורה, וצ"ע^{קכז}) ועי' להלן אות ד' בזה.

והרמ"א כתב די"א הא דעיר של יחיד אסור לחלק היינו לארכה, אבל לרחבה וכו' מערבין ועושים תקון ביניהם דעד עשרה מהני לחי וקורה, ובזה כבר תמה המג"א, דצריך שיעשו ביניהם צו"ה ולא מהני לחי או קורה. והיינו כמבואר בדברי הרא"ש בסוגיין, דאע"ג דמערבין לחצאין, מ"מ כיון דהורגלו לערב יחד נעשו כמבוי אחד, ואינם נחלקים זמ"ז אלא ע"י צו"ה (ועי' בהגר"א מש"כ לבאר את מקור ד' הרמ"א, אלא שתמה עליו שזה נגד דברי הרא"ש)

והנה לכאו' הרמ"א אזיל בתר מש"כ המחבר דאפי' למ"ד שאין מערבין לחצאין אפי' לרחבה מהני פסין (ולא ס"ל כפי' הגר"א דקאי רק על מבוי מבוי) וס"ל שהמחבר נטה מדברי הרא"ש, ויש לו דרך חדשה בסוגיין, שבאמת כל הפלוגתא אם מערבין לחצאין, היא רק באופן שנחלקו בלחי, אבל צו"ה ופסין ודאי מהני לחלקם. ולפי"ז בהכרח דלמאן דאמר דמערבין לחצאין לרחבה, סגי בלחי וקורה, וזהו שכ' הרמ"א, די"א דהלכה כלישנא קמא דמערבין לחצאין, וסגי בזה אפי' בלחי וקורה, אמנם צ"ע מנ"ל לפרש כן בסוגיין. וגם עצם הדבר צ"ע, דלכאו' הא דאין מערבין רה"ר לחצאין, זהו משום שיש זכות לכל בני העיר בכל רה"ר, וא"א לסלקם, וכלי' הגמ' דלא מצי לסלוקי רה"ר מהכא,

^{קכז} ולכאו' יש מקור לדברי הגר"א מד' הרא"ש בשו"ת כלל כ"א אות ח-ג והלאה, שהאריך להוכיח דצו"ה מהני לחלק עיר לחצאין, וכתב בתו"ד בטעם הדבר, משום דמחיצה גמורה היא לכלאין ולכל דיני התורה. ונראה מדבריו דכל שיש עליו דין מחיצה גמורה מהני לחלק דיריין לחצאין, אבל עצם הדברים צ"ב, דמה בכך דהוי מחיצה גמורה, והא מ"מ הרה"ר שייכת לכל הרבים והם אוסרים שם, וכמו שדרי הבתים אוסרין דרך פתחיהם.

^{קכד} אמנם באמת בד' הרמב"ם עצמו לא נזכר כלל דדין מערבין לחצאין הוא דווקא בעיר של יחיד, וכן בד' המ"מ משמע דכל שהעיר מוקפת מחיצות אסור אף בעיר של רבים. וכ"כ בתשו' מהריב"ל (ח"ג ע"ד) שהרמב"ם חולק על רש"י והרא"ש.

בכל צד פתח. משאי"כ לחלק את המבואות מן העיר כל מבוי בפנ"ע, שזה דומה לעירוב לארכה, ולא מהני לזה לחי וקורה (ומ"מ צו"ה מהני, וכמש"כ המחבר שאפי' למ"ד שאין מערבין לחצאין כלל מערבין לארכה) ומשו"ה כשעושין שיור ומבדילין מבוי אחד (או חלק ממנו) צריך פסין או צו"ה.

בדינא דמהר"ם שאפשר לחלק דיוורין ע"י פסין או צו"ה

ד. מבואר בדברי הרא"ש, דכשם שאפשר לחלק את העיר מבוי מבוי ע"י צו"ה (אע"פ שהורגלו לערב יחד ונעשו כמבוי אחד) כך אפשר לחלק מבוי אחד באמצע בצו"ה או פסין, ולא אסרי ב' החלקים אהדדי. והביא הרא"ש שכ"כ מהר"ם (וכ"ה בפסקי מהר"ם ובהגה"מ פ"ה ד') והמהר"ם הוסיף, דהא אפי' חצר אחת אפשר לחלקה ע"י ב' פסין. ועפ"ז נפסק בשו"ע סי' שס"ג ל"א, שאם העמיד לחי באמצע המבוי, לא מהני לחלקו, ואוסרין אלו על אלו, אבל אם עשו באמצע ב' פסין, מהני לחלקם.

ולכאור' הך דינא הוא מכח הא דפסק הרא"ש כלישנא בתרא דמערבין רה"ר לחצאין לרחבה, וה"נ במבוי אפשר לחלקו לחצאין, שיהיה כל חלק מיוחד רק להדרים שם. ובדברי המהר"ם נתחדש, דהך דינא הוא אפי' בחצר, אע"פ שכולם שותפין בכל החצר ויש להם זכות להשתמש בה (ולא דמי למבוי או רה"ר, דלכאור' אינו שלהם וכל זכותם של בני החצירות במבוי, הוא מכח זה שביתם פתוח לו)

ועוד נתחדש בדברי המהר"ם, דהנה התוס' בד"ה כמאן כתבו דהא דללישנא קמא מערבין רה"ר לרחבה, זהו משום דדמי לב' חצירות דיש לאלו רה"ר ופתח וכן לאלו, וא"צ להשתמש בני פתח זה בצד פתח האחר. ומבואר בדבריו, דהיכא שיש להם רק פתח אחד א"א כלל לחלק את רה"ר (אף לרבנן דרגל המותרת אינה אוסרת שלא במקומה, דהכא חשיב כמקומם) אמנם בדברי מהר"ם משמע, שאף מבוי שאין לו ב' פתחים אפשר לחלקו, וכן חצר.

ובאמת יש בזה פלוגתא באחרונים, דבתו"ש סי' שס"ג, כתב שהדין שאפשר לחלק מבוי, הוא דווקא כשיש לו ב' פתחים ואין דורסים אלו על אלו, והעתיקו המ"ב שם (וכן משמע בדברי הב"י

והנה בהגה"מ (פ"ה ד') העתיק את דברי המהר"ם, ובתח"ד הביא את הסוגין דאין מערבין לחצאין, וכ' ז"ל "אלמא דבלא דקה אין מערבין עיר אחת לחצאין ולא מבוי מבוי בפני עצמו בעיר של יחיד ונעשית של רבים וכ"ש בעיר של יחיד והרי היא של יחיד דהורגלו מעולם להיות אחד" ובדבריו ג"כ משמע, שהדין דאין מערבין לחצאין הוא דין אחד אם הא דאין מערבין מבוי מבוי, והכל הוא דווקא בעיר של יחיד. ובהמשך דבריו הקשה היאך אנו מערבין את העיר מבוי מבוי, וגם מחלקין מבוי אחד לחצאין ע"י צורת הפתח, וכתב ונ"ל דמותר לחלק אפי' מבוי אחד ולערבו לחצאין ע"י צו"ה, והא דפריך הכא מבוי מבוי וכו', היינו כשאינם מתוקנים ראשי המבואות אלא בלחי וקורה. ולכאור' בדבריו משמע כמשנ"ת בד' המחבר, דהא דאפשר לחלק ע"י צו"ה, זהו ג"כ כשמחלקין את רה"ר עצמה, שהרי הכל הוא דין אחד דאין מערבין לחצאין, ואפשר שמכאן המקור לשיטת המחבר.

ושו"ר בשו"ת הרא"ש כלל כ"א אות ח-ג דמשמע טובא בדבריו, דכל הדין דאין מערבין לחצאין הוא דווקא בלו"ק, אבל בצו"ה לכו"ע מערבין לחצאין ולכאור' זה כדברי השו"ע, ודלא כמש"כ בפסקיו, וצ"ע.

והנה העירו שהרמ"א עצמו בסעיף א' כתב שכשעושין שיור לעיר של רבים צריך שיעשו ביניהם ב' פסין, ולכאור' זה סותר למש"כ כאן, דקי"ל דמערבין לחצאין וסגי בלחי וקורה (וכן צ"ע בסי' שס"ג ל"א, שהמחבר כתב שצריך צו"ה לחלק מבוי לחצאין, ולא השיג בזה הרמ"א)

והיישוב לזה פשוט, דהנה בסוגיין הקשו מ"ש לחצאין דלא, מבוי מבוי נמי לא. ובפשוטו קושית הגמ' היא גם למ"ד מערבין לחצאין לרחבה, ומבואר בזה, דאע"פ שאפשר לערב את רה"ר עצמה לחצאין לרחבה, מ"מ מבוי מבוי גרע ודמי לארכה שא"א לערב לחצאין (ולדעת הרא"ש הא דמבוי מבוי גרע, היינו משום שאין שם צו"ה אלא רק לחי, אך למשנ"ת בדעת המחבר והרמ"א דפליגי בזה, בהכרח צ"ל דמבוי מבוי גרע) ועי' לעיל סימן נ"ו משנ"ת כמה דרכים בזה. ולפי"ז מתפרשים היטב דברי הרמ"א, שכל מש"כ הרמ"א דמהני לו"ק לחלק עיר לחצאין, היינו רק אם מחלקים את רה"ר עצמה לרחבה, ויש

שלא במקומה ואינה אוסרת (והבי"מ כתב דכ"ה דעת הריטב"א, ועי' בזה לעיל בהערה)

אמנם הנה ל' הטור דמערבין רה"ר לרחבה ובוררין להם אלו פתח שאצלם וכו', ומפורש לכאור' כדעת התוס' דרק מכח זה שיש להם ב' פתחים מצי לערב לרחבה (ומזה הוכיח האבהעו"ז כשיטתו) וכ"כ הרמ"א אבל לרחבה ואלו יוצאין בשער זה ואלו יוצאין בשער זה ואין להם דרה"ר זה על זה מערבין לחצאין, הרי מפו' בדבריו דהא דמהני עירוב לחצאין זהו רק משום שיש להם ב' פתחים (ועי' בבי"מ בהמשך דבריו שם שעמד בזה וכו' דלאו דווקא הוא, וצ"ע) ולפי"ז לכאור' מוכח כדעת התו"ש ואבהעו"ז, דגם הא דמחלקין מבוי לחצאין זהו דווקא בדאיכא ב' פתחים. וזה דלא כפשטות דברי הטור בסי' שס"ג, שאף מבוי סתום מתחלק בצו"ה (והאבהעו"ז שם כ' להגיה בד' הטור)

אמנם בדברי הגר"ז נראה שיש בזה חילוק בין רה"ר למבוי, דהנה בסי' שצ"ב סעיף ה' (במוסגר) ביאר דאחר שחילקו את הרה"ר לחצאין אינם אוסרין זע"ז בדריסת רגלם, דחשיב כרגל המותרת שלא במקומה, וז"ל "שהרי יש להם רשות שלפניהם שיכולים להשתמש בה כל חפצם ויש להם ג"כ פתח לצאת בו אם ירצו לפיכך אין אותם שאין דרים שם אוסרים על הדרים שם בדריסת רגלם בלבד" הרי מפורש בדבריו, דהא דחשבינן להו כשלא במקומם, זהו רק משום שיש לכל צד פתח בפנ"ע. ואח"כ הוסיף ז"ל "ואפילו מבוי שאין לו אלא פתח אחד וחלקוהו לרחבו בצורת פתח או בפסין אין הפנימים אוסרים על החיצונים כמ"ש בסי' שס"ג מפני שדומה לב' חצרות זו לפנים מזו שתשמיש החיצונה אינו שוה לשניהם" ולכאור' כוונתו לחלק בין רה"ר למבוי, דברה"ר כל שצריכים לצאת דרך שם ואין להם פתח אחר, לעולם חשיב כמקומם. משאי"כ במבוי, דכל שחילקו אותו לב' מבואות, דינו כחצר פנימית וחיצונה.^{קכ} וצ"ל דרה"ר מסור לכל בני העיר, ומשו"ה א"א לחלקו בלא פתח אחר, משאי"כ מבוי

שם, שכתב דמה שאין בני המבוי אוסרין דרך על הצד השני דרך הפתח, כמו שבני הבית אוסרין על המבוי, זהו משום שאין להם דריסת הרגל זה על זה^{קכ} ובאבהעו"ז כתב דהיכא שיש רק פתח אחד, מהני להתיר את הפנימים שלא יאסרו החיצונים עליהם, דנעשו כב' חצירות. ומ"מ החיצונים אוסרים, ולא דמי לב' חצירות זו לפנים מזו דקי"ל רגל המותרת אינה אוסרת, דהכא המבוי החיצון הוא ג"כ מקומם, שהרי הוא המבוי שלהם, ורק מחמת המחיצה נתחלקו. והביא שכ"ה מפורש בקיצור פסקי הרא"ש. אבל הבי"מ כתב בדבריו מהר"ם משמע שבכל חצר מהני צו"ה לחלק, אע"פ שאין לה אלא פתח אחד, וכן במבוי, וכן מבואר בדברי הגר"ז בסי' שצ"ב.

והבי"מ בסי' שצ"ב כתב שבאמת המהר"ם חולק בזה על התוס', ולכאור' כוונתו דמהר"ם ס"ל דהא דמערבין לחצאין זהו אפי' בעיר שיש לה רק פתח אחד (ולפי"ז הא דאמרו בסוגיין הני נפקי בהאי פתחא וכו', הוצרכו לזה רק לר"ע דרגל האסורה אוסרת, אבל לרבנן אף כשיש רק פתח אחד, נעשו כב' חצירות זו לפנים מזו דרגל המותרת אינה אוסרת)

ומבואר בד' הבי"מ שם, שהתוס' ומהר"ם פליגי בעיקר הטעם שאין מערבין לחצאין, דלדעת התוס' הטעם הוא משום שרה"ר שייכת לכל בני העיר בשוה, ומשו"ה חשיבא כמקומם ול"ש בזה ההיתר דרגל המותרת אינה אוסרת שלא במקומה. ולפי"ז טעמא דלישנא קמא דמערבין לרחבה, הוא רק משום שאפשר לסלק את דריסת הרגל שכל צד יצא מהפתח שלו. אבל לדעת המהר"ם הא דאין מערבין לחצאין זהו משום שכל רה"ר חשיבא כחד מבוי, ודין רגל המותרת הוא דווקא כשדריסת הרגל היא בחצר אחרת, משאי"כ באותה חצר. ולפי"ז טעמא דלישנא קמא דמערבין לחצאין לרחבה, הוא משום דס"ל שאפשר לחלק את רה"ר לרחבה שיחשב כב' מבואות, וממילא דאף במקום שיש רק פתח אחד שרי, דאף שהפנימים דורסים על החיצונים, ה"ז רגל המותרת

קכ ועי' חזו"א צ"ה י' מש"כ להגיה בדברי הב"י.

קכו אמנם אפשר שכוונת הגר"ז להעתיק ל' הטור, ולהוסיף אח"כ שבאמת דינא אינו כן, אלא אפי' מבוי סתום אפשר לחלקו, ול' הטור לאו דווקא, ויל"ע.

אפי' את המבוי עצמו לחצאין. וביאור הדבר, דמבוי שייך רק לבני החצירות הדירים בו, וממילא כל שנחלק ע"י צורת הפתח, נעשה כב' מבואות, וכל צד שייך רק לבני החצירות שדרים באותו צד (ואף שיש להם זכות לדרוס במבוי השני, ל"ח כמקומם) משאי"כ רה"ר שאינה מסורה רק להדרים בה (שהרי אין פתוחים לה חצירות כלל) אלא היא מסורה לכל בני העיר, ומשו"ה אף אחר שנחלקה ע"י צורת הפתח, עדיין היא מסורה לכל בני העיר, וס"ל להלישנא בתרא דחשיב הכל כמקומם של כל בני העיר. וכע"ז כתב החזו"א צ"ה י"א, דלדעת השו"ע צריך לחלק בין מבוי לרה"ר (ועיי"ש שכ' דרך המפולש חוץ לעיר לעצירות אחרות הוא הנקרא רה"ר לענין זה)

והנה למשנ"ת נמצא דדינא דמהר"ם אינו מכח הא דקי"ל מערבין לחצאין, אלא מכח הא דקי"ל דמערבין מבוי מבוי ע"י צורת הפתח (ובזה גם השו"ע מודה) ולפי"ז נחא ג"כ מה שנקט המהר"ם שאפשר לחלק גם מבוי סתום לחצאין, אע"פ שאין לו ב' פתחים (וכמו שנראה מפשטות ד' מהר"ם, וכדעת הגר"ז והבי"מ) דא"צ לומר שהוא חולק על התוס' וס"ל דגם רה"ר שיש לה פתח אחד אפשר לערבה לחצאין, אלא דבמבוי לא שייך כלל הדין דאין מערבין לחצאין, ובזה ס"ל למהר"ם דכל שעשה צו"ה דינם כב' מבואות, וכמו חצר פנימית וחיצונה שאין אוסרין זע"ז, וזה כדרכו של הגר"ז שהובא לעיל אות ד'.

אמנם הנה המג"א בסי' שס"ד סק"ג, הביא את דברי רבנו יהונתן שכתב דמבוי עקום יכולים לערב כל צד בפנ"ע ואינם אוסרין זע"ז, כיון שמסלקים אותם שיצאו בפתח השני. ותמה דלמש"כ הרב ב"י דהלכה כלישנא בתרא, אפילו סילוק לא מהני. ומבואר בדבריו, דגם במבוי שייך הדין דאין מערבין לחצאין, ולפי"ז אכתי צ"ע היאך פסק השו"ע בסי' שס"ג, שאפשר לערב מבוי לחצאין^{קכז} (ועיי' חזו"א צ"ה ט"ו, שעמד להקשות כן ע"ד המג"א)

שהוא מסור רק להדרים בו, וממילא דכל שנחלק המבוי ונעשה כב' מבואות, כל חלק שייך רק להדרים בו (ועיי' להלן עוד בביאור החילוק בין מבוי לרה"ר)

ה. והנה השו"ע בסי' שס"ג פסק כמהר"ם שאפשר לחלק מבוי ע"י צו"ה, ויל"ע דהא לפו"ר כל דינא דמהר"ם הוא מכח הא דמערבין רה"ר לחצאין, ובב"י ובשו"ע סי' שצ"ב פסק כלישנא בתרא דאין מערבין רה"ר אפי' לרחבה. ובאמת בד' השו"ע מבואר דאף למ"ד דאין מערבין לחצאין, מ"מ צו"ה ופסין מהני ולפי"ז נחא, אבל האחרונים תמהו מאוד ע"ד השו"ע (וכמו שהובא לעיל) והגר"א כתב דודאי למה שפסק השו"ע כל"ב, א"א לחלק רה"ר כלל, ודברי השו"ע קאי רק על חילוק מבוי מבוי, דלזה מהני פסין או צו"ה לכו"ע. ולפי"ז צ"ע, היאך פסק השו"ע שאפשר לחלק מבוי אחד באמצעו לחצאין.

והנה בדברי הגר"א מבואר, דגם ללישנא בתרא שא"א לערב לחצאין כלל, מ"מ מבוי מבוי מערבין ע"י צו"ה. ויל"ע מאי שנא דאין מערבין את רה"ר עצמה לחצאין כלל (אפי' ע"י צו"ה) ואילו את המבואות אפשר לחלק מרה"ר. ולכאו' הטעם בזה פשוט, דרה"ר שייכת לכל בני העיר, וס"ל להל"ב שא"א להסתלק זה מזה. משאי"כ המבואות שכל מבוי שייך רק להדרים בו, אלא דמכח מה שהורגלו לערב יחד, נעשו כמבוי אחד (וכמשנ"ת לעיל בד' הרא"ש) וע"י צורת הפתח, חזרו להיות כב' מבואות חלוקים.

ולפי"ז נמצא, דכשבא לחלק את המבוי עצמו באמצע, דינו כמו עירוב רה"ר לחצאין (שהרי המבוי שייך לכל בני המבוי) ולדעת הלישנא בתרא א"א לחלקו, ולפי"ז צ"ע פסק השו"ע בסי' שס"ג.

אמנם י"ל באו"א, דהא דאפשר לחלק מבוי מבוי, זהו משום שכל הדין דאין מערבין לחצאין הוא דווקא ברה"ר, משאי"כ במבוי שאפשר לחלק

^{קכז} ובאמת המג"א עצמו שם כתב דבצו"ה ודאי מהני, ומשמע דגם לדעת הב"י שפסק כלישנא בתרא מהני צו"ה, וצ"ע דהא לעירוב רה"ר לחצאין לא מהני גם צו"ה (וא"ל שהמג"א מפרש דברי השו"ע בסי' שצ"ב כפשוטם, דבאמת גם לחצות רה"ר מהני צו"ה, שהרי השיג שם על מש"כ הרמ"א דלדעת הלישנא קמא מהני לחי וקורה, וכתב דודאי צריך צו"ה, ולפי"ז מוכרח דלישנא בתרא גם צו"ה לא מהני) ולכאו' מוכח מזה שגם המג"א מודה, דמבוי קיל טפי מרה"ר, לענין דמהני צו"ה, ועיי' בזה להלן סימן נ"ט משי"ת בד' הגר"ז.

הפחותה אין זה קשה כלום וכו', מ"מ כיון שהגוים יכולים לילך בצד אח' לא אסר עלן. ודמי לעיר של יחיד ונעשית של רבים דאין מערבין אותה לחצאין לאורכה אבל לרחבה מערבין, וכן פסק מורנו ורבינו זצ"ל כלישנא קמא. וכן כתב רבינו אבא מארי זצ"ל. וז"ל אבל לרחבה מערבין בני שני העברים לראש אחד ובני שני העברים לראש השני לבד מערבים. שהרי יכולין להסתלק אלו מאלו ולא יהא דרך לאלו על אלו ובוררים להם אלו פתח שאצלם ואלו פתח שאצלם עכ"ל. א"כ ה"ה מבואות שלנו שכיון שיכולין לילך לצד אחר מערבין לחצאין ולכאו' כוונתו להשיג על מה שחידש המהר"ם שאפשר לחלק מבוי ע"י צו"ה, שאין ראייה לזה מהמנהג, דטעם המנהג הוא משום דקי"ל מערבין רה"ר לחצאין לרחבה.

והדברים צ"ע, דהא לכאו' באמת הן הן דברי המהר"ם, דכיון דקי"ל כלישנא קמא ומערבין לרחבה, לכן אפשר לחלק מבוי ע"י צו"ה. ובדברי המהר"ם מבואר שבד' מהר"ם נאמר עוד חידוש, וזהו שהשיג עליו שאין מקור מהמנהג לחידוש זה, וצ"ב.

וגם יל"ע עוד, מ"ט בנידון המהר"ם עצמו, אין להתיר מה"ט דקי"ל דמערבין רה"ר לרחבה. ולכאו' צ"ל דכה"ג שעושין צו"ה לפני פתחיהם ה"ז כחצאין לארכה, וזה לא מהני לכו"ע. קכ"ט אבל צ"ע, דא"כ היכן מצא בדברי מהר"ם שהוא מתיר בזה, והרי בד' מהר"ם לא נתפרש אי מיירי לארכה או לרחבה.

ולכאו' צ"ל בכיאר הדברים, דבדברי המהר"ם נתחדש שאפי' חצר אפשר לחלקה לחצאין ע"י צו"ה. והמהר"ם או"ז נקט דבזה לא שייך כלל כל החילוק בין ארכה לרחבה, ולעולם דמי לארכה, שהרי החצר שייכת לכל בני החצר (ולא דמי לרה"ר ומבוי שכל זכותם של בני המבוי היא מכח זה שביתם פתוח לו, ואינם בעלים עליו) וא"א לסלקם

והנה בבי"מ בסימן שס"ג ג"כ פירש בדעת המחבר שיש חילוק בין רה"ר למבוי, והא דאין מערבין לחצאין זהו דווקא ברה"ר. אלא שפי' שעיקר החילוק הוא, דברה"ר יש דריסת הרגל לכל בני העיר, כיון שיש לה ב' פתחים. ומשו"ה א"א לחלקה לחצאין, משא"כ במבוי שלחיצונים אין דרה"ר על הפנימים, ומשו"ה הפנימים יכולים לחלק עצמם מן החיצונים, וממילא נעשו כב' חצירות, וגם הם אינם אוסרים על החיצונים (דכיון שהם ב' חצירות נעשו כרגל המותרת שלב"מ) ולפי"ז נמצא דמבוי מפולש דינו כרה"ר, ובזה פי' הבי"מ את דברי המג"א הנ"ל, דמבוי עקום כיון שהוא מפולש דינו כרה"ר. קכ"ח

ו. והנה בשו"ת מהר"ם או"ז סי' פ"א דן בשוק שישראל וגוים דרים בו מצד אחד ישראל ומצד אחד גוים, אם יכולים הישראלים לעשות צורת הפתח לפני פתחי בתיהם ולטלטל מזה לזה (ונראה מתוך הדברים, דמיירי לעשות היקף קטן מג' רוחות, סביב פתחי הישראלים) וכתב מסברא שיש לאסור בזה וז"ל "אבל חצי חצר אחד או חצי מבוי אחד איך יהא ניתר בכך, מ"מ כשהוא מוציא מביתו לתוך צורת הפתח הרי הוא מוציא מרשות המיוחדת לו לרשות אחרים, כי במה נסתלקו בני המבוי או החצר מכאן" ובהמשך דבריו הביא בשם המהר"ם שהתיר בזה, וז"ל "ושוב ראיתי בפסקי מוריני ורבינו מאיר זצ"ל בעירובין וכתב להיתר, ושום כח לא כתב כי אם כתב שבשני פסים משהו מכאן ומשהו מכאן. או בפס אחד רחב ד' בעשר או בצורת הפתח ביתר מעשר יכולים לחלק אפילו חצר אחד או מבוי אחד. ובזה ישב המנהג שאנו מערבין מבואות שלנו בצורת הפתח ואין הגוים אוסרים עלינו אף על גב דלא עבדינן דקה, וכן אנו מחלקין חצי מבוי בצורת הפתח"

והמהר"ם או"ז כתב לדחות את דברי המהר"ם, שאין ראייה ממה שהגוים אינם אוסרים על המבואות שלנו, וז"ל "ולפי עניות דעתי

קכ"ח ועולה מזה דשיטת הבי"מ היא להיפך ממש משיטת הת"ש (שכדבריו נקט המ"ב) דלשיטתם מה שפסק השו"ע בסי' שס"ג שאפשר לחלק מבוי לחצאין בצו"ה, זהו דווקא כשיש לו ב' פתחים, ואין להם דרה"ר זע"ז. ולשיטת הבי"מ מיירי דווקא כשיש לו רק פתח אחד, דאל"כ לשי' המחבר א"א לחלקו כדן רה"ר שאין מערבין אותה לחצאין. קכ"ט אמנם בד' המהר"ם או"ז נראה טפי, דעיקר טענתו היא משום דבבבא בתרא קי"ל דאחד מבני מבוי שבא לסתום כנגד פתחו (ויש חצר כנגדו בצד השני) אינו סותם, וא"כ אכתי יש רשות לחיצונים תוך צו"ה, והיאך יכול לחלקו. ולכאו' צ"ל שעיקר הטעם משום דחשיב כחצאין לארכה, אלא שאם היה לו זכות בדינו חו"מ לסתום כנגד פתחו, לא היה שייך בזה כלל החסרון דלחצאין, דחשיב כחצר שלו ממש ואין לאחרים זכות בה.

שהשיג עליו שאין לזה מקור ממה שנהגו לערב בצו"ה ואין הנכרים אוסרים, דהתם הטעם משום דקי"ל מערבין לחצאין היכא דיש להם פתח אחר.

והנה כ"ז הוא ע"ד משנ"ת לעיל לחלק בין מבוי לרה"ר, ומדברי המהר"ח או"ז למדנו עוד חידוש בזה, דבמבוי אפשר לערב אותו אפי' לארכו. אמנם בד' הגר"ז בסי' שצ"ב (שם) מבואר, דאע"פ שמבוי חלוק מרה"ר שאפשר לערב אותו לרחבו אף כשאין לו ב' פתחים, מ"מ א"א לערב אותו לארכו.

משם, ואעפ"כ התיר המהר"ם. ועוד, דמהר"ם התיר גם בחצר שאין לה אלא פתח אחד. ומזה למד המהר"ח או"ז, שהתירו של מהר"ם אינו משום דקי"ל דמערבין לחצאין, אלא דס"ל שכל הדין דאין מערבין לחצאין הוא דווקא ברה"ר. משא"כ במבוי וחצר דצורת הפתח מהני לעשות אותם לסלק את הדיוורין זה מזה כאילו הם ב' חצירות, ובזה אין חילוק בין ארכה לרחבה, ובין אם יש פתח אחד או ב' פתחים.^{קל} וזהו שכתב דלדעת מהר"ם ודאי יכולים הישראלים לסתום כנגד פתחיהם, אלא

סימן נח

בענין פילוק דריסת הרגל ע"י פתח אחר

ולכאוי י"ל דדווקא התם שהמבוי שייך לחצר זו צריך לדין כופין על מד"ס. משא"כ היכא שהאיסור רק משום דריסת הרגל (וכגון הכא, שחילקו את הרה"ר לשנים, ונעשו כב' חצירות שיש להם רק זכות דרה"ר זע"ז) די"ל דכל איסורא דדריסת הרגל הוא דווקא באופן שצריכים לדרוס ע"מ לצאת דרך הפתח, אבל היכא שיש להם פתח אחר, אע"פ שרגילים לדרוס בחצר זו, לא חשיבא כלל דריסת הרגל לאסור, וא"צ בזה לדין כופין על מד"ס. ויל"ד עוד באו"א קצת, דהנה בתוס' מבואר דברגל המותרת דאמרין אחדא דשא ומשתמשא, אין כופין אותם שלא יעברו על החיצונה כלל, אלא סגי במה שאינם משתמשים שם, דדרה"ר בלא תשמיש אינה אוסרת. ולפי"ז י"ל, דה"ה ברגל האסורה שיש להם פתח אחר, דכופין אותם שישתמשו דרך הפתח שיש להם, ולא דרך החיצונה שעוברים עליה, ומ"מ א"צ לכפותם שלא יעברו על החיצונה כלל.

ויל"ד עוד כע"ז גם לענין רגל המותרת, דהנה בתוס' מבואר דכשמחלקין רה"ר לחצאין לא שייך ההיתר דרגל המותרת (גם לרבנן) כיון דרה"ר הוי להני כמו להני וחיב כרגל במקומה. ופירשו התוס' דהא דס"ל ללישנא קמא שאפשר לערב רה"ר לחצאין לרחבה, זהו משום שיש לאלו רה"ר ופתח וכן לאלו, וא"צ להשתמש בני פתח

א. מבואר בגמ' נ"ט ע"ב דללישנא קמא מערבין רה"ר לחצאין לרחבה, ומקשינן כמאן דלא כר"ע דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה. ומשני אפי' תימא ר"ע, עד כאן לא אמר ר"ע אלא בב' חצירות זו לפניו מזו, דפנימית לית לה פתחא אחרינא. אבל הכא הני נפקי בהאי פתחא, והני נפקי בהאי פתחא.

ומבואר בד' הגמ', דאע"פ שיש לבני העיר דריסת הרגל בכל רה"ר, מ"מ כשיש להם פתח אחר אינם אוסרים זע"ז אפי' לר"ע. ולכאוי יש ללמוד מזה דה"ה בב' חצירות, שאם יש לכל אחת פתח בפני"ע, אינם אוסרים זע"ז, אף אם יש להם דריסת הרגל זה על זה. ולכאוי ה"ה ברגל האסורה, דאם יש להם פתח אחר אינה אוסרת, ונ"מ בזה גם לדין דקי"ל דרגל המותרת אינה אוסרת כלל.

והנה בגמ' מ"ט ע"א מבואר דחצר שבין ב' מבואות שאחד מהם לא עירב, אינה אוסרת על המבוי שעירב, דכגון זו כופין על מדת סדום. ויל"ע אם הדין המבואר בסוגיין, דדריסת הרגל אינה אוסרת היכא דאיכא פתח אחר, הוא ג"כ מהאי טעמא, דכופין בני צד אחד את הצד השני שלא יעברו עליהם כדי שלא יאסרו, אלא יוצאים דרך הפתח שיש להם (ונ"מ בזה, דהיכא שההיתר מדין כופין, מבוי' באחרונים שצריך באמת לכפות אותם שלא יעברו, וכמשי"ת להלן)

^{קל} וגם למש"כ המהר"ח בתח"ד דלא מהני צו"ה כיון שבדיני חו"מ אין אחד מבני מבוי יכול לסתום כנגד פתחו, מ"מ לדעת המהר"ם ודאי שרי, שהרי אפי' בחצר השותפין שהיא של שניהם ממש התיר המהר"ם ע"י צו"ה.

בסוגיין) מ"מ הכא ברה"ר חמיר טפי, כיון דהוי מקומן, וכל ההיתר רק משום שע"י הפתח אין להם כלל דרה"ר זה על זה, ולכאור' היינו משום שיש לבני צד אחד זכות לסלק את בני הצד השני שלא יעברו עליהם, כדין כופין על מד"ס.

ב. ולכאור' מצינו בד"ז פלוגתא באחרונים, דהנה הב"י בסי' שס"ד הביא את דברי רבנו יהונתן שכתב דמבוי עקים אפי' עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא אסרי אהדדי שהרי יש לכל צד פתח לרה"ר וכיון שעירבו אלו לעצמן גלו אדעתיהו שסילקו דריסתן זמ"ז, וכגון זה כופין על מדת סדום שלא יאסרו זע"ז. והב"י תמה עליו, דהכא א"צ לדין כופין על מדת סדום, כיון דקי"ל רגל המותרת אינה אוסרת. קלב ובמג"א יישב דברי הר"י, דמבוי מפולש שאני, דכיון דהוי להני כמו להני, בעינן שיסלקו נפשיהו משם, וכתב שכ"כ התוס' ורש"י בדף נ"ט. ומבואר בדבריו שפי' בד' רש"י ותוס', שכל ההיתר לחלק רה"ר לחצאין, הוא ע"י שמסלקים את רגל הרבים מדין כופין על מדת סדום.

ובב"מ בסי' שס"ג ל"א השיג על המג"א ויישב את דברי הב"י, דכמו שלענין רגל המותרת כתבו התוס' שא"צ לסלק את דריסת הרגל, ה"נ לענין חילוק מבוי לחצאין, א"צ לסלק את דריסת הרגל. וכ"כ בסי' שצ"ב סעיף ו' (וכתב שם דאף דבל' הטור משמע שצריך לסלק את דרה"ר, מ"מ מדלא כתב שכופין על מדת סדום משמע שא"צ להסתלק) אמנם בדבריו שם ולעיל מינה שם בסעיף ה' נראה, דבשיטת התוס' הוא מודה למש"כ המג"א שצריך לסלק לגמרי את דריסת הרגל. אלא שנקט דהריטב"א פליג בזה (דבלשון הריטב"א מפורש שההיתר משום דחשיב רגל המותרת) אך בסי' שס"ג כתב כן גם בדעת התוס'.

אמנם יל"ע, דהנה המג"א כתב בסוף דבריו דצו"ה פשיטא דמהני כמבוי בסי' שס"ג, ומבואר מזה דכשיש ביניהם צו"ה א"צ לדין כופין על מדת

אחד בצד פתח האחר. וברש"י (בע"ב ד"ה אבל) כתב ז"ל "שהרי יכולין להסתלק אלו מאלו, ובוררין להם אלו פתח שאצלו ואלו פתח שאצלו" ומבואר בדבריהם, דאף לרבנן שאפשר לחלק רה"ר לחצאין, מ"מ זהו דווקא היכא שיש לכל אחד פתח בפנ"ע. ולא נעשו ממש כב' חצירות, שאינם אוסרין זע"ז אף כשיוצאים בפתח אחד.

ויל"ע בכוננתם, אם היינו דלא שייך הכא כלל ההיתר דרגל המותרת, וכל ההיתר הוא רק משום שאין להם דריסת הרגל כלל, דהני נפקי בהאי פתחא וכו', ומסלקים אותם שיצאו מהפתח השני, כדין חצר שבין ב' מבואות. או"ד דכיון שיש לכל צד פתח בפנ"ע, אפשר לחלקם כאילו כל צד עיקר מקומו הוא סמוך לפתח שלו, והצד השני אינו עיקר מקומו, והדר דינא דהוי כרגל המותרת שלא במקומה.

והנה בגמ' מבואר שהיה ס"ד דדווקא לרבנן אפשר לחלק רה"ר לחצאין, ולא לר"ע. ולכאור' מוכח מזה שההיתר דרגל המותרת שייך גם ברה"ר, דע"י שיש לכל צד פתח, חשבינן שעיקר מקומו הוא בצד שלו (ומותר אע"פ שאין כופין אותו לגמרי לצאת מהפתח השני, דאם היו כופין אותו שלא לעבור עליהם היה מותר גם לר"ע) וכ"ה לשון התוס' שכתבו "ולרחבה דמדמי השתא לב' חצירות, משום דיש לאלו רה"ר ופתח וכן לאלו" ומבואר בדבריהם, דמה"ט שיש להם פתח, ה"ז דומה לב' חצירות. קלא

אמנם בל' רש"י שיכולין להסתלק אלו מאלו וכו', משמע טפי שצריכים לסלק את דריסת רגלם ולצאת מן הפתח השני. וביותר משמע כן בטור שהעתיק ל' רש"י והוסיף, שיכולים להסתלק אלו מאלו שלא יהיה להם דרך אלו על אלו. וכן נראה בל' הרמ"א שכתב אלו יוצאין בשער זה ואלו יוצאין בשער זה, ואין להם דריסת הרגל זה על זה. ומשמע דאף דקי"ל דרגל המותרת אינה אוסרת (וזה שרי אפי' כשעוברין זע"ז, כמש"כ התוס')

קלא אמנם יש לדחות דהנה בל' התוס' "דמדמי השתא" משמע דלא קאי כן למסקנא, וצ"ע שהרי זה דעת הלישנא קמא לדינא דאפשר לערב לחצאין לרחבה (והרא"ש פסק כן להלכה) ואולי יל"פ כוונת התוס', דבקושית הגמ' כמאן כר"ע, הוה סבירא לן דמכח הפתח נעשה כב' חצירות, ומש"ה זה תלוי בפלוג' ר"ע ורבנן. אבל למסקנת הגמ' דאמרי' דאף לר"ע הני נפקי בהאי פתחא וכו', והיינו שמסלקים את דריסת הרגל. תו א"צ לומר דחשיבי כב' חצירות אף לרבנן, וגם לדעת רבנן ההיתר הוא רק משום דמסלקים אותם שלא יעברו שם, ויל"ע.

קלב ולכאור' כוונתו ע"פ מש"כ התוס' דברגל המותרת א"צ לכפותם שלא יעברו שם.

ומבו' שפירש בד' התוס', דדין מערבין לחצאין אינו משום שכופין אותם שלא יעברו, אלא דכיון שיש לכל צד פתח, נעשו כב' חצירות (וזה כשיטת הבי"מ) וכדבריו שם בסעיף ז' משמע שנקט כן גם בדעת המג"א, וכל מש"כ המג"א דצריך לדין כופין על מדת סדום, זהו דווקא באופן שנחלקו רק בלחי. ולפי"ז צ"ע מה שהביא המג"א מדברי רש"י ותוס' בסוגיין, והרי בהכרח שאין כוונת רש"י ותוס' שצריך לסלק את דריסת הרגל לגמרי, דהא סוגיין מיירי כשהיה שם צו"ה (וכוונת התוס' היא כמו שפירשה הגר"ז בס"ה, דכיון שיש לכל צד פתח בפנ"ע, נעשו כב' חצירות) וצ"ל דכוונת המג"א להביא מד' התוס' רק את עיקר הסברא, דברה"ר לא שייך דין שלא במקומה, כיון דהוי להני כמו להני.

ולמדנו בזה, דבדעת המג"א נחלקו הגר"ז והבי"מ, דלשיטת הבי"מ סובר המג"א שכל דין חילוק רה"ר לחצאין הוא רק מכת הדין דכופין על מדת סדום, וצריך באמת לסלק את דריסת הרגל שלהם שלא יעברו שם. ולדעת הגר"ז, גם המג"א מודה דכשחילקו רה"ר ע"י צו"ה, נעשו כרגל המותרת שלא במקומה, וא"צ לדין כופין (וכ"ד המג"א הם באופן שחידש שם, שחילקו רק ע"י לו"ק) והבי"מ עצמו סובר לדינא כהגר"ז, דכשמחלקין רה"ר לחצאין, א"צ לסלק את דריסת רגלם. וכ"ז ברה"ר, אבל במבוי שחילקו בצו"ה, מודו כו"ע שא"צ לסלק את דריסת הרגל, אלא נעשו כב' חצירות ומותר מדין רגל המותרת.

ג. והנה למדנו בזה פלוג' האחרונים לגבי דין חילוק רה"ר לחצאין, אמנם עדיין יל"ע היאך הדין בב' חצירות שיש להם דריסת הרגל זע"ז, ויש לכל אחת פתח בפנ"ע. אם בעינן בזה לדין כופין על מד"ס, או דכיון שיש לה פתח אחר, אין דריסת הרגל אוסרת כלל. והנה בנו"ב תנינא סי' ל"ט, הביא את דברי המג"א דצו"ה ודאי מהני.

סדום. ולכאו' גדר הדברים, דכל שיש שם צו"ה נעשו ממש כב' מבואות, וכל מבוי אינו מקומם של בני המבוי השני, ול"ש בזה הטעם דהוי להני כמו להני. וזהו דינא דמהר"ם בסי' שס"ג, שאפשר לחלק מבוי לשנים, ולא הוזכר שם שצריך לכפות אותם להסתלק זמ"ז (ואדרבה משמע שאפי' אם אין להם פתח אחר לצאת בו שרי, ונחלקו בזה האחרונים כמשנ"ת לעיל) ומש"כ דצריך לדין כופין, מיירי כשהיה שם רק לחי (ועי' משנ"ת להלן סימן נ"ט מש"כ הגר"ז לבאר היאך מהני לחי לחלק את המבוי)

ולפי"ז צ"ע מהו שכתב המג"א דכוונת רש"י ותוס' בסוגיין היא שצריכים להסתלק ממש זה מזה כדין כופין על מד"ס. והרי הסוגיא מיירי כשהיה שם צו"ה (וכמש"כ המג"א בסוף סי' שצ"ב, להשיג על מש"כ הרמ"א שם דמיירי בלו"ק) ובכה"ג נעשו ממש כב' מבואות, וחשיב רגל המותרת שאינה אוסרת, וא"צ לכפותם שלא לעבור. ולכאו' צ"ל דהא דצו"ה מהני לעשותם ממש כב' מבואות, זהו דווקא במבוי, ומה"ט אפשר דמהני במבוי אף כשאין להם פתח אחר, אבל ברה"ר לא מהני לזה צורת הפתח. ק"ל

אמנם המג"א בסי' שפ"ו ס"ג כתב ג"כ להך דינא דצו"ה ודאי מהני להתיר דריסת הרגל, וכתב ע"ז "כמש"כ בסי' שצ"ב ס"ו" ומבואר בדבריו שנקט דבדינא דסי' שצ"ב בחילוק רה"ר לחצאין, א"צ לכפותם לסלק את דריסת הרגל, כיון שיש שם צורת הפתח.

ובאמת הגר"ז בסי' שצ"ב ס"ה כתב דכשמערבין רה"ר לחצאין ע"י צורת הפתח או ב' פסין מהני אפי' כשעוברין זע"ז בשבת, מפני שזה דומה לב' חצירות זו לפנים מזו. דכיון שיש לכל צד של העיר, רשות שלפניהם להשתמש בה ופתח לצאת בו אם ירצו, נחשבים כל אחד כחצר בפנ"ע. ק"ל

ק"ל ובה מתיישב מה שפסק המחבר בסי' שס"ג שאפשר לחלק מבוי ע"י צו"ה, אע"פ שפסק בשי' שצ"ב שא"א לחלק רה"ר לחצאין אפי' לרחבה. שהטעם שאין מערבין לחצאין הוא משום דרה"ר הוי להני כמו להני (וא"א אפילו לסלקם משם כיון שיש להם זכות להלך ברה"ר) ובמבוי כל שעשו בו צו"ה נעשו כב' מבואות ממש, ול"ש בזה הטעם דהוי להני כמו להני. אמנם הבי"מ בסי' שס"ג כתב, דבמבוי סתום מודו כו"ע שאפשר לחלקו לחצאין (דכיון שאינו מפולש אינו עשוי להילוך של כולם) וזהו דינא דהמחבר בסי' שס"ג, ומבוי מפולש דינו כרה"ר ותלוי בפלוג' אם אפשר לחלק רה"ר לחצאין. ומבו' בדבריו שלמד כן ממש"כ המג"א כאן, דמבוי עקום לדעת המחבר א"א לחלקו לחצאין, ובע"כ דכיון שהוא מפולש אי"ז דומה לדינא דשס"ג. והדברים צ"ע, שהרי המג"א עצמו כ' כאן, דצורת הפתח פשיטא דמהני, והיינו כדינא דסי' שס"ג, וכל מש"כ דלדעת המחבר א"א לחלקו לחצאין, זהו דווקא כשחילקו רק ע"י לחי.

ק"ל ובציונים שם אות ס"ה כתב להוכיח כן, מהא דקי"ל דצו"ה מהני לחלק רה"ר גם במקום שיש שם נכרי, ומבו' בדבריו שנקט דבנכרי לא שייך כופין על מד"ס.

דגם בחילוק רה"ר לחצאין בעינין להא דכופין אותם לצאת בפתח השני (וזה כדעת הבי"מ בהבנת דברי המג"א)

אמנם הראבי"ה סי' שע"ט כתב ללמוד מסוגיין וז"ל "והנה משמע מהכא אף על פי שלפעמים הולכים אלו דרך של אלו ואלו דרך של אלו לא אסרי דריסת רגליהם אהדדי, הואיל שאם היו רוצים היו יכולים לילך (דרך) זה דרך פתחו לראש האחד של רשות הרבים וזה לראש השני" ובהמשך דבריו שם כתב דעיר של רבים אפשר לערבה לחצאין, ואין דריסת הרגל של בני העיר אוסרת על המבואות (והאריך להוכיח כן מהמבוא בכ"מ, שאפשר לערב מבוי אחד מתוך העיר, ונראה מכ"ד דלא ס"ל למש"כ הרמב"ן בסוגיין, דמי שאינו בתוך היקף המחיצות אינו אוסר, אלא כשי' התוס' בסוגיין) הואיל שיכולין ללכת בשבילים ובמבואות אחרים ליצא ולכנס בביתם, וכ' דמה"ט שרי אף באופן שאין כח ביד בני המבוי למחות ביד בני העיר מלעבור במבואותיהן.

ועוד יש להוכיח בזה בשיטת הרשב"א, דהנה הרשב"א ס"ז ע"א כתב בתו"ד, דהא דב' חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר אינן אוסרות זע"ז, זהו רק משום שאין להם דרה"ר זע"ז, אבל אם יש להם דריסת הרגל אוסרות. וכתב להוכיח כן וז"ל "דמאי שנא מחצר הפתוחה לשני מבואות שאם רגילה בזו ובזו שאוסרת על זו ועל זו, הא ודאי דא ודא אחת הן" ומבואר בדבריו, דזה שיש להם פתח אחר לא מהני שלא תאסור דריסת רגלם, ולפי"ז בע"כ הא דאמרו בסוגיין דבדאיכא פתח אחר אין דרה"ר אוסרת, זהו רק משום דכופין על מד"ס שלא יעברו שם, וממילא אין להם דריה"ר כלל (אמנם אכתי עיקר דברי הרשב"א צ"ע, דעכ"פ בגוונא דב' חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר יש להתיר משום דכופין אותם לצאת דרך רה"ר וממילא אין להם דריה"ר בשבת כלל, וכן קשה על מש"כ הרשב"א שם דמה"ט בחצר שיש לה פתח הפתוח לקרפף לא שרינן אף אם הוא פתח גדול ופליג על מה שהביא שם בשם הראב"ד, דבפתח גדול שרי דמ"ט אין כופין אותו על מד"ס, ובאמת כן הקשה הפרישה שפ"ט סק"ה, והחזו"א בסי' פ"ו סקי"ט על עיקר הסוגיא דהתם)

וכתב דכ"ז הוא ברגל המותרת, אבל ברגל האסורה לא מהני צו"ה כשעוברים שם. ואף אם יש להם פתח אחר לא מהני, אלא א"כ כופין אותם שלא יעברו כלל ויצאו רק מן הפתח השני (ולפי"ז כתב לדון שם דאותם הדרים מחוץ לעירוב ובאים לביהכנ"ס אוסרים על בני העירוב)

ולכאוי כוונתו, דכל הא דמהני צו"ה היינו רק שנעשו עי"ז כב' חצירות, ומותרין מדין רגל המותרת, אבל ברגל האסורה, אף שיש לכל אחד פתח בפנ"ע, כל שעוברין זע"ז אוסרים (והטעם בזה מבואר בתו"ד שם, שנקט דכל מש"כ התוס' דדריסת הרגל לחוד אינה אוסרת, זהו דווקא ברגל המותרת, אבל ברגל האסורה אף דריסת הרגל לחוד אוסרת)

אמנם צ"ע, דלכאוי מצינו להדיא בדברי המג"א לא כן, דהנה בשו"ע סי' שפ"ו כתב דישראלים שדרים בכמה מקומות חלוקים אינם אוסרין זע"ז, והוסיף הרמ"א שאם עירבו במקום אחד אין אותם שלא עירבו אוסרים עליהם, דל"ח כל העיר כמבוי אחד. והמג"א שם הקשה, דהא בע"כ מיירי שהיה להם צו"ה, שהרי צריכים צו"ה כדי להתחלק מדיורי הנכרים. וא"כ פשיטא דמהני נמי לסלק רגל היהודים שלא עירבו, כמש"כ סי' שצ"ו ס"ו, ואפילו אם יש להם דריסת הרגל זע"ז. ומפורש בדברי המג"א, דאע"פ שאותם היהודים הם רגל האסורה, מ"מ לא אכפ"ל בדריסת הרגל שלהם ואינם אוסרים, וצ"ע מאי שנא מכל חצר פנימית וחיצונה דרגל האסורה אוסרת. ובע"כ צ"ל, דהכא כיון שאינם צריכים לעבור דרך המבוי המעורב כדי לצאת בפתח, אלא יש להם פתח אחר במקומם, אין דריסת הרגל שלהם אוסרת כלל (ומ"מ אם לא עשו צו"ה אוסרין, כמו שנתבאר בד' המג"א בסי' שס"ד, דבכה"ג שיש ביניהם רק לחי חשיב רה"ר מקומם דהני כמו להני, ולהתיר רגל במקומה לא מהני זה שיש להם פתח אחר, דדוקא לרגל שהיא שלא במקומה מהני)

ד. ובעיקר הדברים מצינו לכאוי שנחלקו הראשונים, דבמהר"ח או"ז (פ"א) פירש בטעם הא דמחלקין רה"ר לחצאין, דזהו משום שדוחין אותם לצאת בפתח השני, והוסיף ע"ז דכן משמע בגמ' לענין חצר שבין ב' מבואות שדוחין אותה אצל שאינה רגילה. ומבואר בדבריו

ובעיקר הנידון נראה שנחלקו בזה הראשונים, דהנה לענין הדין דאחדא דשא ומשתמשא, פירשו התוס' שהכוונה לסלק עצמם מתשמיש ולא מהילוך, ובדברי הרא"ש בדף ע"ט ע"ב משמע שבאמת צריכים להסתלק ולא להשתמש. אבל בדברי הריטב"א בדף נ"ט משמע שא"צ להסתלק כלל אפי' מהילוך (ועי' לעיל בענין דריסת הרגל משנ"ת בזה) וכן בריטב"א בדף מ"ט לענין הדין דכופין על מדת סדום, כ' וז"ל "פירוש לאו דשייכא כפיה הכא, אלא לומר דכל כי האי גונא שזה נהנה וזה אינו חסר כופין בעלמא על מדת סדום וכיון דכן דין הוא שנדון בזו כאילו נסתלקה מן הרגילה כדי שלא תאסור עליה, ורגלים לדבר שהרי עירב הרגיל ולא עירב עמו" ומפורש בדבריו, שאין כאן ממש כפיה על מדת סדום.

והנה בגמ' ס"ז ע"א מבו' דמי שיש לו פתח דע"ד פתוח לקרפף, אפי' מוציא גמלים וקרונות כל היום מפתחו שבמבוי אינו אוסר, דבפתחא דמיחד ליה טפי ניחא ליה. ומבואר מזה, דרק הפתח העיקרי אוסר, וכל שאינו הפתח העיקרי אינו אוסר, אע"פ שמשתמש בו, והריטב"א פי' דכיון שכן ה"ז כאילו נסתלק מפתחו שבמבוי והוי שם כאורח בעלמא. והנה לשיטת הריטב"א בדמ"ט דין זה הוא מעין הדין דכופין על מד"ס (ששייך לסלק את זכותו שבמבוי, אע"פ שעדיין משתמש שם) אמנם למה שנקטו האחרונים דכופין על מד"ס היינו דכופין אותו שלא יעבור, צ"ל דהכא הוא דין אחר לגמרי, דהכא כו"ע מודו דאף אם עובר אינו אוסר וכמש"כ הריטב"א (אמנם בד' הפרישה בסי' שפ"ט סק"א משמע דרק דברים גדולים שאינו יכול להוציא מהפתח הקטן מוציא שם, אבל דברים קטנים מוציא רק מהפתח דמיחד ליה, ומשו"ה אינו אוסר במבוי, ולכאוי' לפי"ד זה מעין הדין סילוק דכופין על מד"ס)

והנה הרשב"א בתשובה סי' תרס"א דין לענין מומר שיש לו פתח לשכונת הישראלים ולשכונת הנכרים, אם אוסר. וכתב שאינו אוסר משום דחשיב כחצר שבין ב' מבואות, ודוחין אותו אצל הפתח שבצד הנכרים כדי שלא יאסור על הישראלים, ועוד דכיון שדעתו מעורבת על העכו"ם הוי כרגיל שם, והוסף ז"ל "ואפילו אין לו אלא פתח צר ארבעה על ארבעה לצד הגויים דוחין אותו אצל אותו הפתח, כדאמר' בפרק הדר (ס"ז) א"ר אמר שמואל נכרי שיש לו פתח דע"ד וכו', אפי' מוציא גמלים

ה. ולכאוי' איכא נ"מ רבתי בכ"ז, דהנה בדברי כל האחרונים הנ"ל משמע, דהיכא דבעינן לדין כופין על מדת סדום, צריך לכפותם שלא יעברו שם כלל (שהרי משמע שדנו בדבר הנוגע למעשה, אם צריך לסלק את דריסת הרגל, או דסגי בסילוק תשמיש) וכ"ה סתימת המ"ב בסי' שפ"ו, וכ"כ להדיא הנו"ב, וכתב שאם עוברים אוסרין. אמנם החזו"א צ"ה י"ז השיג על הנו"ב, וכתב דלא אשתמיט שום פוסק להזכיר איסור זה. ופי' בכוננת הגמ' דכופין על מד"ס, דהיינו דמטעם זה אבדה חלקה ונעשית כאורח.

ועוד נחלקו בזה הנו"ב עם החזו"א, לענין ההיתר דרגל המותרת, דהנו"ב ס"ל דבאמת אסור לבני פנימית להשתמש בחיצונה (והיינו לטלטל שם כלי בית) ואם השתמשו אוסרין, וגם בזה פליג החזו"א. והחזו"א הביא ראיה מהא דגם בנכרי אמרין אחדא דשא ומשתמשא, אע"פ שא"א לכפותו שלא יעבור, וכן הוכיח ממש"כ בתשו' הרשב"א דשייך כופין על מדת סדום גם במומר, אע"פ שודאי לא ישמע לנו ויעבור.

וכדברי החזו"א כתב גם בשו"ת בית שלמה סי' נ"ד, דכל שהדין הוא שדוחין אותה אצל הפתח האחרת, כיון שמן הדין הפסידה פתח זה, לא איכפת לן אף אם עוברין דרך פתח מבוי שעירבה, דודאי כיון שאין לה רשות לילך דרך שם, דריסת הרגל שלא ברשות אינו אוסר, וג"כ הוכיח לזה מהא דבנכרי ג"כ אפשר לסלקו.

ולכאוי' יש לדחות הראיה מנכרי, דבאמת דריסת הרגל שלא ברשות אינו אוסר, ומשו"ה בנכרי שהם מעכבין עליו מלעבור אלא שאינו שומע להם, אינו אוסר. אבל בישראל, הרי אם היו מעכבין עליו בדין שלא יעבור, לא היה אוסר, אלא שנותנים לו רשות לעבור, ובזה אפשר שאוסר.

ועוד יל"ע, דלכאוי' כ"ד הבי"ש והחזו"א הם באופן שבאמת מדינא אפשר לעכב עליהם שלא יעברו. אבל באופן שמדינא א"א לכפותם שלא יעברו, וכגון שצריכים לעבור כאן, ואי"ז מדת סדום, לא שייך הטעמים שכתבו. ולפי"ז צ"ע מה שהשיגו על הנו"ב, שהרי הנו"ב מיירי בישראלים הבאים לבית הכנסת, ואטו אפשר לכפותם שלא לבא להתפלל.

אוסרת, והוסיף ע"ז ז"ל "וכן אמר רב יהודא אמר שמואל פ' הדר. גוי שיש לו חלון ד' על ד' פתוח לבקעה אפילו מכניס או מוציא גמלים וקרונות כל היום כולו אינו אוסר. ודוקא התם בעינא טעמא כההוא פתחא דמיחד ליה טפי ניחא ליה לפי שהחלון אינו ראוי להוצאות גמלים וקרונות" ומפורש בדבריו, שהכל חד דינא, דכלל הוא דכל שיש לו פתח אחר ושם הוא עיקר פתחו, אינו אוסר בפתח השני, אף אם משתמש בו הרבה.

וקרונות כל היום כולו דרך מבוי אינו אוסר" ומבואר בדבריו, דדין כופין על מדת סדום דדוחין אותה אצל הפתח השני, הוא חד דינא עם הדין דפתחא דמיחד ליה, ובתרווייהו שייך ההיתר אף כשמוציא גמלים וקרונות כל היום מן הפתח השני, וזה מקור גדול לשי' החזו"א והבי"ש.

ועוד מצינו כן בד' המהר"ח או"ז (סי' פ"א) שכתב דהא דמערבין לחצאין זהו משום שיש להם פתח אחר, והוי כחצר שבין ב' מבואות שאינה

סימן נט

בדברי המג"א לענין חילוק דיוורין במבוי עקום

סי' נ"ח בזה) וזהו שתמה ע"ד הבי"י, ועוד הקשה עליו שהוא עצמו פסק שא"א כלל לחלק רה"ר לחצאין.

והנה המג"א בסיום דבריו כתב, ועי' סי' שס"ג דצו"ה פשיטא דמהני, והיינו כמבואר שם שאפשר לחלק מבוי לחצאין ע"י צו"ה, וגם המחבר מודה בזה. ולכאור' למדנו מד' המג"א, דס"ל דהך היתר הוא גם באופן שאין פתח אחר, וכפשטות דברי הטור (וכדעת הבי"מ, ודלא כאבהעו"ז והתו"ש ומ"ב שהובאו לעיל שכ' דדווקא כשיש להם פתח אחר) וזש"כ דכשעשו צו"ה א"צ לסלקם מרה"ר.

אמנם עיקר דברי המג"א צ"ע, דמבואר בסוף דבריו, שכל מש"כ בתחילה מיירי דווקא כשלא עשו בעקמומית המבוי צו"ה אלא רק לחי (וצ"ל שעשו צו"ה בב' ראשיו, דאל"כ מהלכות מחיצות צריך לחי בעקמומית כמבוי שם בסי' שס"ד) וע"ז הוא שכתב המג"א, שאפשר להתיר מדין כופין על מדת סדום. והדברים צע"ט, דהא מבואר בסי' שס"ג סעיף ל"א, שא"א לחלק דיוורין מבוי לחצאין ע"י לחי וקורה. ודין זה הוא אפי' באופן שאין דריסת הרגל זה על זה כלל, וכגון מבוי סתום שאין לחיצונים דריסת הרגל על הפנימיים. והטעם בזה מבואר בד' הרא"ש, דכיון שהורגלו לערב יחד נעשו רשות אחת, וא"א לחלק רשות אחת ע"י לחי, אלא רק ע"י מחיצה מעלייתא דצו"ה

הבי"י בסי' שס"ד הביא את דברי רבנו יהונתן שכתב לענין מבוי עקום, דאע"פ שרשות כל אחד מהמבואות לדרוס על חברו, אפ"ה אם עירב כל אחד לעצמו אינם אוסרין זע"ז, שהרי יש לכל אחד פתח פתוח רה"ר, וכיון שעירבו אלו לעצמן גלו אדעתן שסילקו דריסתן זה מזה, וכגון זו כופין על מדת סדום שלא יעברו זע"ז בשבת. והבי"י כתב ע"ז, דלמאי דקי"ל רגל המותרת אינה אוסרת, א"צ לטעם זה, דכיון דהוי רגל המותרת אינם אוסרים גם אם עוברים זע"ז.

ובמג"א שם סק"ג כתב ע"ד הבי"י וז"ל "ול"נ דיפה כ' הרר"י דהא קי"ל בסי' שצ"ב ס"ו דמבוי שאני דדוק' חצר כיון דעיקר חצר לבני חיצונה הוא אין הפנימי אוסרת עליה אף על פי שעוברין דרך שם משא"כ במבוי מפולש דהוי להני כמו להני בעינן שיסלקו נפשייהו משם וכ"כ התוס' דף נ"ט ע"ש ובפרש"י, וצ"ע על הרב"י שפסק שם דאפי' סילוק לא מהני והכא כ' כן" ולכאור' כוונתו דהכא מה שאינם אוסרין זע"ז זהו רק מכח הדין המבואר בסוגיא דנ"ט, דאפשר לחלק רה"ר לחצאין לרחבה (אע"ג דהוי להני כמו להני) ומבואר בתוס' דהך דינא הך דווקא כשיש לכל אחד פתח, ואמרי' הני נפקי בהאי פתחא וכו', וכן משמע בל' הטור (וכמו שהובא בזה לעיל) וס"ל להמג"א, שכל ההיתר בזה הוא רק משום שכופין אותם על מדת סדום שלא יעברו זע"ז (ויעו' משנ"ת לעיל

מהני הלחי לעשותם כב' מבואות, ועדיין הם מבוי אחד. ורק אם עשו ביניהם צו"ה, נעשו כב' מבואות, וממילא אחד אינו אוסר על חברו, דהוי רגל המותרת שלא במקומה.

ועוד טעם יש בזה, והוא דדין תיקון מבוי לא נאמר אלא בפתח המבוי הפתוח לרה"ר, אבל אמצע המבוי לא שייך בו תיקוני מבוי, ודינו כחצר שצריך ב' פסין. ולכן כשעשו באמצע המבוי רק לחי, ועירבו כל חצי בפנ"ע, כל צד פרוץ במילואו למקום האסור לו, ולא מהני הלחי לגודרו.

ועפ"ז כתב הגר"ז, דבמבוי עקום שמדינא צריך תיקון לחי בעקמומיתו, לא שייך הדין דלא מהני תיקון מבוי באמצע המבוי, דהך דינא הוא דווקא כשבא לחלק את המבוי באמצע, שהפרצה שבאמצע המבוי דינה כמו חצר ואינה ניתרת בתיקוני מבוי, או בעיר מוקפת חומה שמבואותיה א"צ תיקון בעקמומית (ועצם דין זה שער מוקפת חומה א"צ תיקון בעקמומית המבואות מבואר בכל הסוגיא בדף נ"ט, ועי' בזה במג"א סי' שס"ג כ"ו, ובבי"מ סי' שס"ד, ועי' משנ"ת במקומו) משאי"כ במבוי עקום, דכיון שמדינא צריך תיקון לחי בפתח שבין ב' המבואות, שפיר מהני שם לחי, ול"ח כפרוץ למקום האסור. אלא דמ"מ כיון שיש לכל בני המבוי דריסת הרגל בכולו, הרי הם אוסרים זה על זה, ול"ח כרגל המותרת שאינה אוסרת שלא במקומה, דכ"ז שלא נחלקו בצורת הפתח, ל"ח כשלא במקומם, דלענין זה שיחשב כב' מבואות ממש, שבני מבוי זה הם כשלא במקומם במבוי השני, צריך דווקא צורת הפתח. וזהו הביאור במש"כ המג"א, שאם עשו רק לחי צריך לסלק את דריסת רגלם מדין כופין על מדת סדום. ואילו כשעשו צורת הפתח, א"צ בזה לדין כופין על מדת סדום. אמנם עצם הדברים צ"ב, מנ"ל לחדש ב' דינים אלו, וצ"ע.

או פסי חצר (וכמשנ"ת כ"ז לעיל סימן נ"ז) וא"כ מה יועיל שיסלקו את דריסת הרגל מדין כופין על מד"ס, והא מ"מ אכתי המבוי העקום הוא רשות אחת, וא"א לחלקו אלא ע"י פסין או צו"ה.

ואם נאמר דס"ל להמג"א דמבוי עקום חשיב לענין זה כב' מבואות חלוקים (ואין דרכם לערב יחד) ולכן אפשר לחלקו ע"י לחי. קל"ה אכתי תקשי, דא"כ אין חילוק בין צורת הפתח ללחי, וכמו שצו"ה מהני לחלק את המבוי, ה"נ לחי (שהרי כל הטעם דל"מ לחי לחלק את המבוי, זהו משום שהורגלו לערב יחד והוי מבוי אחד כמבואר ברא"ש) ומהו שכתב המג"א דצורת הפתח פשיטא דמהני, וא"צ לדין סילוק, ואילו כשחילקו בלחי צריך לדין סילוק.

ולכאוי היה אפשר ליישב את דברי המג"א, ע"פ מש"כ הרמ"א בסי' שצ"ב, דלמאי דקי"ל כמ"ד מערבין רה"ר לחצאין, מהני אפי' לחי וקורה, וזהו שנקט הרמ"א דאף היכא שחילקו המבוי בלחי מהני סילוק. אמנם א"א לפרש כן, שהרי המג"א שם תמה מאוד על הרמ"א, וכ' דפשוט דכל הא דקי"ל שאפשר לחלק רה"ר לחצאין, זהו רק ע"י צורת הפתח או פסין. ועי' בשו"ת בית שלמה סי' מ"ז, שהאריך לתמוה על המג"א והניחו בצ"ע, ויעוי' עוד בקו"א לשו"ת הב"ח החדשות (לבעל הבית אפרים) שג"כ עמד בדברי המג"א. קל"י

ומצינו ביאור לדברי המג"א, בדברי הגר"ז בסי' שצ"ב סעיף ז' במוסגר. ותו"ד (ע"פ מה שנראה לכאוי לבארם) דבהא דלא מהני לחי לחלק מבוי לחצאין, וצורת הפתח מהני. יש ב' טעמים, חדא הוא משום שיש לכל בני המבוי דריסת הרגל בכולו, ואע"פ שהם רגל המותרת, מ"מ כיון שהוא מבוי אחד, חשיב כדריסת רגל במקומה שאוסרת אף ברגל המותרת. וגם אם עשו לחי ביניהם, לא

קל"ה והא דמבואר בסוגיא נ"ט שא"א לחלק את העיר מבוי מבוי ע"י לחי, אע"פ שהם מבואות חלוקים, י"ל שזהו דווקא בעיר של יחיד שהורגלו לערב את כל העיר יחד. והכא מיירי בעיר של רבים, שאפשר לחלק כל מבוי מחבירו. ורק מבוי אחד א"א לחלקו, כיון שהורגלו לערב את כל המבוי יחד.

קל"ו ועי"ש מש"כ לפרש בעיקר דברי הר"י, דבמבוי עקום לא שייך כלל החסרון דעירוב לחצאין, דחשיב כב' מבואות ואין להם תשמיש אחד.

סימן ס

בדברי הרמב"ן דמי שא"א לערב עמו אינו אוסר ובדעת הרא"ש בזה

א. הראשונים הקשו על הא דאמרינן דאין מערבין לחצאין, מהא דקי"ל עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי, והרשב"א והריטב"א הוסיפו להקשות עוד מכ"מ דאשכחן שאפשר לערב חלק מרה"ר ולהתירו בפנ"ע, אע"פ ששאר בני העיר דורסין שם. והרמב"ן כתב לתרץ, שלא נאמרו איסורין הללו אלא כשעירבו את כל העיר ותקנו אותה במחיצות, ובאים לחלק אותה לחצאין שיטלטלו אלו בכאן ואלו בכאן, דבכה"ג הו"ל כב' חצירות זו לפנים מזו שיש להם דרך זה על זה ואוסרין זע"ז. אבל אם עשו לחי לחצי העיר והניחו חצי העיר בלא לחי, ודאי אותם שבתוך הלחי מותרים ושבו חוץ אסורים, דלפנים מן הלחי כחצר וחוצה לו כרה"ר, ואין בני רה"ר אוסרין על בני חצר.

ולפ"ר נראה שעיקר כוונת הרמב"ן, דמי שחוקן להיקף רה"י אינו יכול לאסור על רה"י. אמנם בהמשך דבריו כתב הרמב"ן דאין בני רה"ר אוסרין על בני מבוי, דלאו בני איערובי נינהו בהדיהו. ומבואר דכללא הוא, דכל שא"א לערב עמו אינו אוסר, וכן הרשב"א והריטב"א הביאו את דברי הרמב"ן, וסיימו דכללא דמלתא דכל שא"א לערב עמו אינו אוסר. ועפ"ז כתבו ליישב הא דעושין שוור לעיר של רבים, ואין בני השוור אוסרים על העיר. דכיון שא"א לערב עם השוור, אינו אוסר. ויל"ע דא"כ מהו כל אריכות ד' הרמב"ן והראשונים שהקדימו דמי שאינו בתוך היקף רה"י אינו אוסר, והרי אי"ז עיקר הטעם. ומ"ט לא כתבו בפשיטות, דכללא הוא דדווקא אם יכולים לערב יחד אוסרים.

וכן נראה מדברי הרשב"א, דהנה הרשב"א אחר שכתב דכללא הוא שאין אוסרין זע"ז אלא כשיכולים לערב, הוסיף והביא סיעתא לדברי הרמב"ן מדין סולם וז"ל "וגדולה מזו אמרו בסולם שאם רצו לערב מערבין ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואין אוסרין ואף על פי שיש לו דרך עליהן" ויל"ע דלכאור' ראייה לסתור, דהא אדרבה בדין סולם מבואר, דאע"פ שהם יכולים לערב זה עם זה (דתורת פתח עליו) מ"מ אינם אוסרים זע"ז. ולכאור' ביאור דברי הרשב"א, דהא דאינם אוסרין זע"ז דרך סולם, זהו משום דסולם תורת מחיצה עליו וחשיבי כב' רשויות חלוקות. ואע"פ שגם תורת פתח עליו, ואפשר לדונם כרשות אחת לקולא ויערבו זה עם זה. מ"מ כיון דתורת מחיצה עליו להקל, דייני' להו לקולא כב' רשויות חלוקות.

והנה הקשו דבכ"מ מצינו רשות הנאסרת מחמת הבית אע"פ שאינה יכולה לערב עמו, דבמתני' ע"ז ע"ב מבואר דכותל שבינ' ב' חצירות ורחב ד' אסור לשתייהם כיון שהם משתמשין בו, אע"פ שהכותל גבוה י' וא"א לערב יחד. וכן בגמ' פ"ד ע"ב מבואר דגג הסמוך לרה"ר בני רה"ר אוסרים על הגג משום שמשתמשין בו, אע"פ שאינם יכולים לערב עם הגג, וכן מב' בגמ' פ"ה קל"ז והנה הריטב"א כשהביא ד' הרמב"ן כ' בתו"ד ז"ל "והיינו דמתניתא דהכא קתני מעיקרא שמכשירין רשות הרבים כולו והדר קתני שאין מערבין חצאין, הא אילו באו לערב חציה בתחלה והדר לערב חציה הרשות בידם" ולכאור' נראה מדבריו, שאם בתחילה הקיפו חצי העיר בלחי, ואח"כ התירו בלחי גם את החצי השני, ל"ש בזה הדין דאין מערבין לחצאין. ולהאמור מתפרש הטעם בזה, דבכה"ג (אע"פ שיכולים לערב יחד) לא חשיבי כרשות אחת, אלא הם ב' רשויות חלוקות. אמנם הדברים מחודשים טובא, ולכאור' יש לדחות דכוונת הריטב"א שבאו לערב חציה במחיצות, והדר לערב אותה לחצאין, ע"י עירוב חצירות, ויל"ע.

החצר בכותל, הרי נטפל לחצר וחשיב כחלק מן החצר, ומשו"ה לגבי כל חצר דייני' כאילו הכותל שייך לחצר האחרת (וכאשר מבו' בד' הר"מ מאיברא שהובאו בתור"פ דף ע"ז, דמקום הפרוץ לכותל ל"ח פרוץ למקום האסור, כיון שכל איסור הכותל הוא מחמת החצירות, והחצירות אינן פרוצות, וכן מבואר בעוד כ"מ, ואכ"מ) ולא אכפ"ל במה שאין הבית יכול לערב עם הכותל^{קל"ח} ובוזה ניחא גם המבו' בגמ' פ"ד, דבני רה"ר אוסרים על הגג כיון שהם משתמשים בו, דגם בזה הגג נטפל לרה"ר וחשיב כחלק מרה"ר (לענין דין דירויין)^{קל"ט}

ב. והנה התוס' בסוגיין בד"ה מבוי מבוי כתבו להקשות וז"ל "פי' בקונט' כיון דמעיקרא של יחיד הואי והיו מערבין את כולה והורגלו להיות אחד אסרי אהדדי ואפי' איכא לחי או קורה למבוי לא מהני וקשה לר"י דאמר בפ"ק עושה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי אלמא משתרי חצי מבוי בפני עצמו אף על פי שהורגלו לערב כל המבוי יחד" וכע"ז ברא"ש הביא את דברי רש"י, וכתב דמשמע מתוך דבריו דאפילו לחי מפסיק בינו ובין רה"ר כיון שהורגלו לערב יחד הואי כמו מבוי אחד ואין מפסיק לחי לחצי מבוי, וקשה מהא דאמר בפ"ק וכו', ולפו"ר היינו קושית הרמב"ן (ובאמת הרמב"ן העתיק את דברי התוס', אך הרשב"א והריטב"א הקשו באו"א קצת יעו"ש)

אמנם צ"ע דא"כ מ"ט הוצרכו התוס' להביא את ד' רש"י דהורגלו לערב יחד וכו', ולא הקשו על עיקר הדין המבואר בסוגיין, דאין מערבין לחצאין, דא"כ היאך עושים לחי לחצי מבוי (ואפשר דכאן מצינו שגם במבוי שייך הדין דאין מערבין לחצאין, ועד השתא ס"ל דהיינו דווקא ברה"ר) ועוד יל"ע, דהנה התוס' תירצו דמיירי שאין חצר חוץ ללחי, ומבו' דלא ס"ל כתירוצו של הרמב"ן. וצ"ע מה יענו על מה שהוכיח הרשב"א

ע"ב, דאסור להעביר דרך אויר רה"ר משום איסור דירויין (וצל"ע בכ"ז במקומו)

והנה בפשוטו נראה דטעמא דהרמב"ן, שהבית אינו אוסר על החצר, אלא א"כ הם רשות אחת ויש שייכות ביניהם. ולפי"ז ה"ה בחצר שיש בה בית אחד, ויש בה פרצה האוסרת את החצר, אין החצר אסורה משום דירויין (ורק מחמת הפרצה אסור, ולכאו' נ"מ בזה לכלים ששבתו בחצר ויצאו ממנה) אמנם הנה ל' הרשב"א "איך לך אוסר על חבירו אלא א"כ יכול לערב עמו" ומשמע דכ"ז הוא באופן שאנו באים לדון שאחד יאסור על חבירו, וצ"ב.

ונראה הביאור בזה, דעיקר סברת הרמב"ן היא דרשות החלוקה לעצמה ויש לה היקף מחיצות ותורת רה"י בפנ"ע, הרי היא נבדלת מן הדיורים שחוצה לה, ומי שדר מחוץ לרשות אין לו שייכות לתוך הרשות לאסור עליה (וזש"כ הראשונים שאינו יכול לבא לתוך רשותו של חבירו לאסור עליו) אבל הדיירין שבתוך הרשות אינם נבדלים ממה שחוצה לה, ושפיר אוסרים על המקום שחוצה להם במה שיוצאים מביתם ומשתמשים בחוץ. וכ"ה מבואר במש"כ הרמב"ן, לדמות את דבריו להא דבני רה"ר אינם אוסרים על בני מבוי ולא על בני חצר לעולם. והיינו שהנמצאים בחוץ, אינם אוסרים על תוך הרשות, אבל הנמצאים בתוך הרשות שפיר יכולים לאסור על מה שחוצה להם.

ולפי"ז ניחא המבו' בגמ' פ"ה ע"ב ששייך איסור דירויין ברה"ר, דאע"פ שרה"ר אינה אוסרת על החצירות, מ"מ החצירות אוסרות על רה"ר, כיון שאין על רה"ר תורת רשות בפנ"ע להיבדל מהם. ויש ליישב לפי"ז גם את דברי הגמ' בדע"ו, דכותל שבין ב' חצירות נאסר מחמת שתי החצירות, אע"פ שאינם יכולים לערב עם הכותל. דהתם נראה מכ"מ שאין האיסור משום שהכותל נחשב כחצר השותפין של שניהם, אלא דכיון שמשתמשים בני

קל"ח ויל"ד עוד באופ"א, דמש"כ הרמב"ן שהדיירין שחוץ לרשות אינם אוסרים על תוך הרשות, היינו דווקא היכא שיש דיירין בתוך הרשות, ובכה"ג אין כח ביד הדריים בחוץ לאסור עליהם, ומשו"ה בכותל שבני ב' החצירות אינם דרים בכותל, שהרי הוא גבוה ל' לשניהם, ונמצא ששניהם באים מחוץ לרשות להשתמש בתוכה. אמנם בזה לא יתיישב הא דמבו' שם בגמ', דגם בכותל שבצד אחד אינו גבוה ל' שייך לדון ששניהם יאסרו עליו, ורק מדינא דלזה בנחת ולזה בקשה, נותנים אותו לאותו שאינו גבוה ל'.

קל"ט אמנם אכתי צ"ע בזה מדברי הריטב"א בדף כ' שכתב לפרש אבעיא דאביי התם בחצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין, שהנידון הוא אם תשמיש בני רה"ר אוסר על בני החצר, או"ד דכיון שתשמיש ארעי הוא אינו אוסר. ומבואר דבני רה"ר אוסרין על בני חצר (אם משתמשים שם) וצ"ע דלכאו' האי גוונא דמי ממש למש"כ הריטב"א בשם הרמב"ן, דאין בני רה"ר אוסרין על בני חצר לעולם (ועי' משנ"ת בזה לעיל סימן מ"ג)

החיצונים יכולין לטלטל במבוי לא אסרי על הפנימים, אבל כשנתנו גם החיצונים אסורין גם הפנימים אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד, דכיון דהורגלו לערב יחד כל המבוי אי אפשר ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי, וה"נ כיון שהורגלו בני העיר לערב יחד אסרי אהדדי דהוי כמו נתנו אלו ואלו שהרי העיר מתוקנת משני ראשיה ואין לחי וקורה מועלת לחלקם זה מזה" ולכאן אי"ז שייך לדברי הרמב"ן, דטעמא דהרמב"ן הוא דכל שאינם יכולים לערב יחד חשיבי כב' רשויות ואינם אוסרים זע"ז, וטעמו של הרא"ש הוא, דמי שאינו יכול לטלטל במבוי ה"ז נחשב כמי שאין לו תשמיש במבוי ואינו אוסר, וכ"ה מבואר יותר בדברי תור"פ (שכתב ג"כ כדברי הרא"ש) יעו"ש.

ולמשנת גם עיקר קושית הרא"ש לא שייכא לקו' הרמב"ן. ואפשר שהרא"ש מודה למש"כ הרמב"ן, דאיסורא דדריסת הרגל לא שייך היכא שאינם יכולים לערב יחד, אלא דהכא הקשה הרא"ש, שיחשבו ממש כמבוי אחד כיון שאין הלחי מועיל להפרידם.

והנה בשו"ת הגרע"א סי' ל"ד דן שהדרים חוץ לתיקון העירוב יאסרו על העירוב בדריסת רגלם כיון שהם באים לביהכ"נ וא"א למחות בידם. וכתב להתיר כיון שבכה"ג אי"ז דומה לב' חצירות שעיקר דריסתם לצאת מן החצר היא דרך החיצונה (וצ"ב גדר הדברים) ובהשמטה שם כתב עוד היתר, דזהו ממש הדין המבואר בשו"ע סי' שס"ג, שאם העמיד לחי באמצע המבוי אין החיצונים אוסרים על המבוי, דכיון שאינם יכולים לערב יחד אינם אוסרים. ובנו"ב כתב ג"כ כהאי טעמא, והביא מקור לזה מהדין המבוי בס' שצ"ב, שאם לא תקנו את כל העיר במחיצות אפשר לערב אותה לחצאין. ויל"ע בדעת הגרע"א, דמעיקרא מאי קסבר שלא כתב שזה דין פשוט בשו"ע בס' שס"ג.

ולמשנת פשוט שהגרע"א בתחילה סבר דהך דינא דעשה לחי לחצי מבוי, הוא דווקא בכה"ג שהחיצונים אין להם דריסת הרגל על

מכמה מקומות שאפשר לערב חלק מרה"ר (כמבוי' בכרייתא דף ו' עושה דלת מכאן ומכאן וכו', וכן מדינא דר' יהודה עושה ב' בתים מב' צידי רה"ר) והתם ודאי מיירי שיש עוד בתים בעיר, ואעפ"כ אינם אוסרים בדריסת רגלם.

ולכאן נראה דקושית התוס' היא קושיא אחרת, דקושית הרמב"ן היא שבני רה"ר יאסרו על המבוי כיון שיש להם דריסת הרגל על המבוי, וכן הקשה הרשב"א דכשעושה דלתות להתיר חלק מרה"ר, מ"ט לא יאסרו בני העיר הדורסים שם בדריסת רגלם (וזה ע"פ מה שהבינו בסוגיין, דהא דאין מערבין עיר לחצאין, זהו משום דריסת הרגל) אבל בדברי התוס' והרא"ש נראה שקושייתם היא באופן אחר, דהנה נתבאר לעיל (סימן נ"ז) בד' הרא"ש, דהא דאין מערבין מבוי מבוי, אי"ז שייך להדין דאין מערבין לחצאין, אלא זהו דין בפנ"ע דכל שהורגלו לערב יחד נחשב כמבוי אחד, וא"א לחלק מבוי אחד לשנים ע"י לחי (ומה"ט מבואר ברא"ש, דצו"ה ופסין מהני לזה, אע"פ שאינם מועילים לענין עירוב לחצאין) וע"ז הוא שהקשו, דא"כ היאך עושים לחי להתיר חצי מבוי, והרי עדיין נחשבים כמבוי אחד לגבי דיורים, והדרים חוץ לחי יאסרו על הדרים בתוך הלחי, כיון שהם מבוי אחד.^{קמ}

והנה הרשב"א הקשה מהדין דעשה לחי לחצי מבוי, והוסיף דמשמע שבכל מבוי קאמר ואפי' במבוי המפולש שבני רה"ר עוברין בו מכאן ומכאן. ומבוי דעל מבוי שאינו מפולש לא קשיא ליה, והיינו משום דהתם אין לחיצונים דריסת הרגל על תוך המבוי. אבל התוס' הקשו גם על מבוי שאינו מפולש, וזה לטעמייהו שאין הקושיא משום דריסת הרגל, אלא דלא מהני לחי לחלק מבוי לב' רשויות.

והנה הרא"ש תירץ ע"פ המבואר בירושלמי דדין עשה לחי לחצי מבוי הוא דווקא כשלא עשו החיצונים לחי בפתח המבוי. וכתב בביאור הדבר וז"ל "והשתא ניחא הכל דהא דאמר יש לו חצי מבוי מיירי שלא נתנו החיצונים קורה וכיון שאין

^{קמ} ומה שלא הקשו התוס' כהרמב"ן, י"ל דזהו משום דקי"ל כלישנא קמא דמערבין לחצאין, ואין בני העיר אוסרין זע"ז בדריסת רגלם, ועי' בראבי"ה סי' שע"ט שהאריך לבאר דהא דאשכחן שאפשר לערב חלק מרה"ר ואין הדרים בחוץ אוסרים, זהו משום דקי"ל כלישנא קמא שאפשר לערב את העיר לחצאין, ואינם אוסרים זע"ז כיון שיש לכל אחד פתח אחר לצאת בו (ומבוי' בכ"ד דס"ל כשיטת התוס', שיתכן שהדרים חוץ לרה"י יאסרו על רה"י, ודלא כהרמב"ן)

במחיצות דמי לחצר פנימית וחיצונה שהם אוסרות זו על זו. והתם הא אדרבה מפורש דרגל האסורה במקומה שלא עירבה שם, הרי היא אוסרת, ודברי הרמב"ן הם דווקא כשאינם ראויין לערב כלל.

ולמשנת דברי הגר"א והפמ"ג פשוטים ומבוארים, דדבריהם לא קאי כלל על דינא דדריסת הרגל, דזה פשיטא דדריסת הרגל אוסרת גם כשאסור לו לטלטל במקומו. דבזה כל ההיתר הוא רק משום דינא דהרמב"ן, שאינם אוסרים זע"ז היכא שאינם יכולים לערב יחד, והכא הרי יכולים לערב יחד. וכ"ד קאי רק על מש"כ הרא"ש, דאע"ג דלא מהני לחי לחלק מבוי לחצאין, מ"מ כשהחיצונים לא עירבו ואינם יכולים לטלטל, אינם אוסרים על המבוי, ושפיר אפשר לחלק את המבוי ע"י לחי (ודבריהם מיירי בחצר שיש לה פתח בפנ"ע ואין לה דריה"ר על המבוי)

אמנם אכתי דבריהם צ"ע דהא מקור הדין דצריך לחלק מבוי ע"י תיקון חצר ולא מהני לזה לחי הוא מד' המהר"ם (כמו שהובא ברא"ש בשמו, והובא לעיל) והמהר"ם עצמו מיירי במבוי שבאים לחלק את דיורי הישראלים מדיורי הנכרים, והתם בצד של הנכרים הרי לא עירבו, ואעפ"כ כ' המהר"ם דלא מהני לזה לחי (כמבוי בפסקי מהר"ם והובא ג"כ בהגה"מ פ"ה מעירובין)

ולכאוי יש לחלק דמש"כ הגר"א והפמ"ג דהיכא שלא עירבו אפשר להתחלק מהם ע"י לחי, זהו דווקא בישראלים שאינם יכולים לטלטל בלא עירוב, משאי"כ בנכרים דלגבייהו לא שייך חילוק בין עירבו ללא עירבו. אלא דאכתי יל"ע, דא"כ מ"ט כשלא עשו לחי בראש המבוי גם הנכרים הדורים בו אינם אוסרים, והרי הם יכולים לטלטל, וצ"ל דהיכא שאין לו מחיצות גרע טפי, וצ"ע (ואולי באמת היכא דאיכא נכרים צריך צו"ה גם כשלא עשה לחי לראש המבוי, ויש לברר)

ג. ובנו"ב שם כתב דבני העיר הבאים לביהכנ"ס אינם אוסרים בדריסת רגלם אף כשעיר

הפנימים, וכל הנידון הוא רק משום דלא מהני לחי לחלק מבוי, ובזה הוא דאמרינן שאם החיצונים לא עשו לחי, שפיר מהני הלחי לחלק את המבוי, משאי"כ בבאים לבית הכנסת שיש להם דריסת הרגל, דבזה לא שמענו דמי שדר חוץ למחיצות אינו אוסר (וכן בהא דמבואר בסי' שצ"ב, שאפשר לערב העיר לחצאין היכא שתקנו במחיצות רק חציה, י"ל דהיינו משום שכופין אותם שלא יעברו ויצאו בפתח השני, אבל הכא בבאים לביהכנ"ס א"א לכפות אותם כמש"כ הגרע"א) אמנם בדברי הגרע"א בהשמטה שהביא מקור מהשו"ע שסי"ג שאם אינו יכול לערב אינו אוסר, מבוי דלא ס"ל לחלק כן. ובאמת הנו"ב שנקט דמי שא"א לערב עמו אינו אוסר, לא הביא מקור לזה מד' השו"ע בסי' שס"ג (דמהתם אין ראייה כמשנ"ת) אלא מהא דסימן שצ"ב (ומשמע ליה דהתם שרי אע"פ שיש לכל בני העיר דריסת הרגל בכל העיר, וא"צ לסלק את דריסת רגלם)

והנה בשו"ע ריש סי' שס"ד מבואר דמבוי הכלה לחצר נותר בלחי בינו לבין החצר, ובבהגר"א שם הקשה דהא בסי' שס"ג מבואר דלחלק דיורין צריך דוקא תיקון חצר. וכתב דהכא כיון שהחצר אינה מעורבת, דמי למבוי שלא עשו החיצונים לחי, דהתם כתב הרא"ש דכיון שאין החיצונים יכולים לטלטל אינם אוסרין על הפנימית, וה"נ כאן דכיון שבני החצר אינם יכולים לטלטל שלא עירבו, אינם אוסרים על המבוי. ועפ"ז כתב הגר"א שאם החצר עירבה לעצמה אלא שלא נשתתפה במבוי, צריך דווקא ב' פסין ולא סגי בלחי, וכ"כ בפמ"ג שם.^{קמא}

ובספר חכמה"ל (עמה"ח סי' ה') נקט דדבריהם קאי על עיקר דין עירוב לחצאין, דכל שבצד אחד לא עירבו ל"ש הדין דאין מערבין לחצאין (ועפ"ז נקט שהם מקילין טפי מהנו"ב שכתב דהיכא דאיכא נכרי חשיב כאינם יכולים לערב ואין דריסת הרגל אוסרת) ותמה ע"ז טובא, דהא הראשונים כתבו דהיכא שהוקפה כל העיר

^{קמא} ומדברי התור"פ נראה לכאוי כדבריהם, שכתב בסו"ד (אחר שהאריך לבאר כד' הרא"ש) וז"ל "והשתא הא דאמר בפ"ק יש לו חצי מבוי מיירי שאלו עירבו ואלו לא עירבו או לא נתנו קורה בחציין כדפ', ומשמע דסגי במה שלא עירבו. אמנם א"א לומר כן דהתור"פ לעיל מינה שם כתב להדיא דכל שעשו החיצונים לחי הרי הם אוסרים על הפנימים, בין אם עירבו ובין לא עירבו, ופי' הטעם כיון שיש להם היתר ע"י עירוב, ובהכרח צ"ל שיש ט"ס במש"כ בסוף דבריו, וצ"ע (ויש לציין עוד בשיטת תור"פ, לדבריו בדף כ"ד ע"ב ד"ה טלטולי שדן שבני השביל יאסרו על הרחבה משום רגל האסורה, ויל"ע דכיון שהשביל אסור בטלטול כמש"כ רש"י שם, לכאוי ה"ז כלא עשו החיצונים לחי לפתחם שנקט התור"פ כאן שאינם אוסרין, ובאמת כ"כ החזו"א פ"ו י', וצ"ע)

שכן ששייך בזה איסורא דדריסת הרגל) אך בתשו' מהר"ח או"ז סי' פ"א מבואר להדיא דאף איסורא דדריסת הרגל שייך גם במי שאינו בתוך המחיצות. דכתב שם להוכיח דאין דריסת הרגל אוסרת היכא דאיכא פתח אחר, מהא דמבואר בגמ' דף ח', דמבוי עקום כרוך בודיא ואותיבו בעקמימותיה, ומיירי שבני ראש אחד לא עשו לחי לפתחן, ואעפ"כ לא אסרי אלו על אלו. ומבוי בדבריו דאע"פ שלא עשו לחי שייך שיאסרו בדריסת הרגל, וכל ההיתר רק משום שיכולים לצאת בפתח אחר. וכן מבואר בראבי"ה סי' שע"ט, שהאריך לבאר שאפשר להתיר חלק מרה"ר ע"י מחיצות, אע"פ ששאר בני רה"ר דורסים שם, כיון שיש להם פתח אחר לצאת בו (ועי' לעיל סימן נ"ח שנת' ללמוד מדברי ראבי"ה, דהא דאין דריה"ר אוסרת היכא שיש להם פתח אחר, זהו אפי' בכה"ג שיש להם זכות גמורה לדרוס בפתח זה) וכן מבואר במרדכי סי' תקי"ח שדן דבמבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה, יאסרו בני הצד שאין העירוב גביהם, על בני הצד שהעירוב אצלם מכח הרגל עירוב, אע"פ שמפסיק ביניהם המבוי שאין לו קורה (ועי' מג"א סוף סי' שס"ה שהביא קו' המרדכי, ותי' דל"א דיריין להחמיר, ויל"ע מ"ט לא תירץ בפשיטות טפי, דאנן קי"ל דאינם אוסרים היכא שאינם יכולים לערב זע"ז כיון שאין המבוי מתוקן)

מתוקנת במחיצות, כיון שבמקומם יש נכרים וא"א לערב שם, ודמי למש"כ הריטב"א דכל שא"א לערב עמו אינו אוסר.

ובחזו"א צ"ה סקל"א תמה על הנו"ב, דדברי הריטב"א הם דווקא בחסרון מחיצות דבזה לא חשיבי פתוחין למבוי כלל, אבל מה שא"א לערב עמו אי"ז חסרון. ודבריו צ"ע, דבדברי הריטב"א מפורש דכלל גדול הוא דכל שא"א לערב עמו אינו אוסר.

אמנם עצם דברי הנו"ב צע"ט וכמו שתמה החזו"א שם, דהא מפורש בגמ' ע"ה ע"ב דאף כשנכרי בפנימית הרי הוא אוסר על החיצונה, אע"פ שאסור לערב עמו. ובדברי רש"י שם מפורש דה"ה כשדרים ב' ישראלים על הנכרי הם אוסרים על החיצונה, ול"א דכיון שא"א לערב עמהם עד שישכרו מן הנכרי אינם אוסריין, וכן תמה בשו"ת בית שלמה סי' נ"ד, וצ"ע.

ד. בד' התוס' בסוגיין מבואר דאף כשלא עשו החיצונים לחי לפתחן, הרי הם אוסרים על הפנימים, ולא מהני לחי לחלק את המבוי. ולמשנ"ת אין מקור מדברי התוס', דפליגי גם על דינו של הרמב"ן, דליכא איסור דריסת הרגל היכא שאינם יכולים לערב יחד (אמנם יל"ד מסברא, דאם אפשר לדון אותם כמבוי אחד ממש ויאסרו זע"ז, אע"פ שאינם רשות אחת המוקפת במחיצות, כל

דינים העולים בענין עירוב לחלק מהעיר בפנ"ע

הבא לערב חלק מן העיר בפנ"ע, אע"פ שהוקף במחיצות כדין, וגם שכרו הרשות מן המומרים והנכרים, עדיין צריך לדון בזה מצד הסוגיא דעירוב רה"ר לחצאין, דמבואר בסוגית הגמ' בדף נ"ט, שיש אופנים שא"א לחלק את העיר ולערב רק חלק ממנה, כיון ששאר בני העיר עדיין אוסרים על המקום המעורב, ויש בזה כמה פרטים וכמשי"ת (ודבר זה נוגע גם לעירוב השכונות הנהוג בזמנינו)

א. אם שאר העיר אינה מוקפת מחיצות, אין הדריס חוץ להיקף אוסרים על הדריס בתוך ההיקף, ול"ש בזה כלל הנידון דעירוב לחצאין, וכמבואר בדברי הרמב"ן בדף נ"ט ושאר שם, דמקום שחוץ למחיצות אינו אוסר כלל. וכן נפסק להלכה בשו"ע סי' שצ"ב, שאם באים לתקן רק חלק מן העיר במחיצות, מערבין אותה לחצאין.

ב. ואם שאר העיר (או חלק ממנה) מוקפת מחיצות כדין, אלא שאין בה עירוב חצירות (וכגון שיש שם נכרים ומומרים שאוסרים, ודבר זה מצוי בעירובין דידן, שכל העיר מוקפת מחיצות, אלא שהשכירות היא באופן שאינו מועיל לכל הדעות, ובאים לערב שכונה אחת שאין בה נכרים בפנ"ע) לכאן ה"ז תלוי במה שנחלקו ב' הלשונוט בסוגיין אם מערבין רה"ר לחצאין לרחבה, ולדעת הרמ"א שפסק דמערבין רה"ר לחצאין לרחבה, ודאי מהני. אבל לדעת המחבר שפסק דאין מערבין רה"ר לחצאין כלל, לפו"ר א"א לחלק את העיר לחצאין, שהרי הדריס בצד זה אוסרים על הדריס בצד השני (ואף שכתב המחבר דצו"ה ופסין מהני לכו"ע, כתב הגר"א דלא מיירי על חילוק רה"ר, אלא על חילוק העיר מבוי מבוי, וכמשנ"ת לעיל סימן נ"ז)

אמנם באמת זה אינו, וגם לדעת המחבר קי"ל שאפשר לחלק רה"ר לחצאין, והטעם בזה, דבדברי השו"ע מבואר דהא דאין מערבין לחצאין זהו דווקא בעיר של יחיד, דכיון שהורגלו לערב יחד אסרי אהדדי, וכן מפורש בט"ז וקי"ל דעיר של יחיד היינו שהיא שייכת לאדם אחד (כמב' בשו"ע, וכדעת הרמב"ם) ולפי"ז עיירות שלנו דינם כעיר של רבים, ומערבין אותם לחצאין. וכ"כ הב"י בסוף סי' שצ"ב בשם שו"ת חזה התנופה^{קמב} (ע"פ מה שפירש בדבריו הבי"מ שם)

ג. ולפי"ז הדין נותן שאפשר לחלק את העיר גם לאורך רה"ר (אע"פ שמבואר בסוגיין דאורך רה"ר חמיר טפי ולכו"ע א"א לחלק) דלדעת השו"ע כל מה שמצינו בסוגיין דאין מערבין רה"ר לארכה זהו דווקא בעיר של יחיד.

ד. אמנם כ"ז הוא כשבאים לחלק את רה"ר עצמה, וענין רה"ר כאן אינו תלוי בגדרי ותנאי רה"ר לענין איסור הוצאה דאורייתא. ולא נתפרש מהו הנקרא רה"ר, ולפי ענין הסוגיא נראה שהוא רחוב שאין פתוחים לו בתים וחצירות כלל, אלא רק מבואות. וכן כשבאים לחלק את המבואות זה מזה ולערב אותם בפנ"ע, וכגון שעושים צו"ה בתחילת הרחוב ובסופו, דכיון שלא הורגלו לערב את כל העיר יחד, אפשר לחלק את המבואות זה מזה. אבל כשבאים לחלק מבוי אחד (שיש לו בתים וחצירות כדרך מבוי) ולערב אותו לחצאין, אין חילוק בזה בין עיר של יחיד לעיר של רבים, והטעם בזה מבואר בתוס' וברא"ש בסוגיין, דמבוי אחד גם בעיר של רבים הם רגילים לערב יחד, ומשו"ה חשיבי כמקום אחד ואסרי אהדדי. ובשעה"צ שס"ג קט"ז כתב בשם הפמ"ג, דהיינו אפי' כשלא הורגלו מעולם לערב, דמ"מ כיון שרוב המבואות רגילים לערב יחד, חשיבי כהורגלו (וכן משמעות ד' הראשונים בסוגיין, דבכל עיר של יחיד אין מערבין לחצאין, אף אם לא הורגלו מעולם לערב יחד, כיון שדינם שיכולים לערב יחד)

^{קמב} אמנם דעת הגר"ז בסי' שצ"ב, דהא דעיר של רבים מערבין אותה לחצאין, היינו שאפשר לערב אותה מבוי מבוי, אבל לחלק את רה"ר עצמה לחצאין לא מהני, וכן מבוי בדברי הריטב"א בשם הר"מ מאיברא, והביאו הבי"מ. ולפי שיטה זהו א"א לחלק רחוב אחד שמקצתו עירב ע"ח ומקצתו לא עירב ע"י צו"ה, אף בעיר של רבים (ועי' להלן דלא ברירא לן מהו גדר רה"ר לענין זה)

ויל"ע לפי ענין הרחובות והשכונות בזמנינו, מה נקרא מבוי אחד לענין זה דחשיבי כהורגלו לערב יחד (ולכאו) לא מסתבר דתלוי בצורת הרחובות, דכל שמתעקם הוא מבוי אחר, דהא אף מבוי עקום לכאו חשיב כהורגלו לערב יחד, עי' מג"א שס"ד סק"ג, וצ"ע)

ה. ומ"מ גם כשבאים לחלק את המבוי באמצע, אפשר לחלק אותו ע"י צו"ה, ואין הדיורין שבצד השני אוסרין עליהם. וזה ע"פ המבואר בשו"ע סי' שס"ג ל"א, דאפשר לחלק דיורי מבוי ע"י צו"ה או פסי חצר. ולדעת הרמ"א הטעם בזה פשוט, דגם לגבי רה"ר קי"ל שאפשר לחלקה לחצאין לרחבה. אבל לדעת המחבר צ"ע, שהרי פסק שא"א לחלק רה"ר לחצאין. והאחרונים (חזו"א ועצ"א וגאו"י) כתבו שיש לחלק בין רה"ר למבוי, ועכ"פ לפי"ז נמצא, דלכו"ע אפשר לחלק מבוי לרחבו ע"י צו"ה. אמנם הבי"מ בסי' שס"ג כתב, דגדר מבוי לענין זה היינו שאינו מפולש, ומשו"ה אינו מסור לכל בני המבוי ואפשר לחלקו, אבל מבוי מפולש דינו כרה"ר. אך במג"א בסי' שס"ד ג' בסו"ד, מפורש דגם במבוי מפולש מודה המחבר שאם עשו בו צו"ה מהני (וצ"ע דברי הבי"מ שכתב ללמוד ממש"כ המג"א שם בתח"ד איפכא, דהא דברי המג"א בתח"ד שם מיירי דווקא כשחילקו בלחי, אבל אם חילקו בצו"ה מפורש בדבריו דמהני לכו"ע)

ולכאו לפי"ז אפשר לנו לחלק את כל הרחובות שלנו לחצאין (אף דלא ברירא לן מהו הנקרא מבוי ומהו רה"ר) ממנ"פ, דאם הוא רה"ר אפשר לחלקו לחצאין כדין עיר של רבים, ואם חשיב כמבוי, אפשר לחלקו מכח הדין דסי' שס"ג (אמנם אפשר שיש מקום הנקרא מבוי לענין זה שהורגלו לערב יחד, ומ"מ לענין עירוב לחצאין דינו כרה"ר שאין מערבין אותה לחצאין, כיון שהוא מסור לכל בני העיר, ולא דמי למבוי, ויל"ע)

ו. אמנם כ"ז הוא כשבאים לחלק את המבוי לרחבו, אבל אם מחלקים אותו לארכו (כגון שדרים נכרים או מומרים בצד אחד, ועושים צו"ה סמוך לצד שלהם כדי לחלקם מרה"ר) יל"ע, דלא מצינו שלענין זה מבוי עדיף מרה"ר שאין מערבין אותה לארכה (ואף דרה"ר עצמה אנו יכולים לערב לארכה בערים שלנו, כיון שלא הורגלו לערב יחד, מ"מ מבוי חמיר לענין זה, שהרי הורגלו לערב) ובדברי הגר"ז בסי' שצ"ב סעיף ה', מפורש דהא דקי"ל שאפשר לערב מבוי לחצאין, זהו דווקא לרחבו, אבל לארכו א"א לערב.

ולכאו לפי"ז ה"ה שא"א לערב את המבוי לחצאין באלכסון, אם יש פתח כנגד הצו"ה. דגדר הדין שאין מערבין לארכו, היינו שכל בית יש לו את כל רוחב הרחוב שלפניו ביתו, וזהו מקומו וא"א לסלקו ממנו, ורק מהשטח שאינו לפניו ביתו אפשר לסלקו.

וכן אם יש כמה מבואות הפתוחים למבוי אחד גדול, א"א לסתום את ראשי המבואות האלו בצו"ה, ולערב את המבוי הגדול (יחד עם המבואות שבצד השני) דמבואר בתוס' נ"ט ע"א, דכה"ג נחשב כעירוב רה"ר לארכה, כיון שא"א לסלק את המבואות מרה"ר שכנגדם (אמנם אפשר שכה"ג נחשב כל מבוי בפנ"ע, וא"כ אפשר לחלקם בעיר של רבים, דחשיב כמבוי מבוי, אמנם כבר נת' לעיל דלא נתפרש אימתי נקרא מבוי אחד לענין זה שהורגלו לערב יחד, ולכאו' כל שהם כמבוי אחד עקום, ג"כ הורגלו לערב יחד)

אמנם ראינו נוהגים לערב כל שכונה לעצמה, ולהבדל בצו"ה מרשות הנכרים ומומרים שסביב, ואין מקפידים כלל שיהיה הצו"ה דווקא לאורך המבוי, וצ"ע. והנה דעת הגר"א, שכל הנידון אם מערבין לחצאין הוא כשעשו פסי חצר, אבל צו"ה מחיצה גמורה היא ומהני לערב לחצאין, וכן משמע בשו"ת הרא"ש כלל כ"א, ועפ"ז יש להתיר כאן. אמנם החזו"א תמה על הגר"א, וכן המ"ב לא הזכירו, ולכאו' ראוי להקפיד בזה, וצ"ע (ובס' חכמה"ל הכריע לדינא להקל כהגר"א, ע"פ מה שמצא בל' החזו"א דמשמע שאע"פ שהוא תמה על הגר"א, מ"מ לדינא סמך עליו)

ז. והנה גם אחר שנחלקה העיר כדין (כמשנ"ת) עדיין יל"ד בזה, שהרי שאר בני העיר שלא עירבו, יש להם דריסת הרגל גם במקום המעורב, והם רגל האסורה, ומ"ט אינם אוסרין על אלו שעירבו, כדקי"ל דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה (ודברי הפוסקים בחילוק עיר ומבוי לחצאין, מיירי בשכל צד מערב בפנ"ע והוי רגל המותרת)

והנה בגמ' מבואר דאפי' לר"ע דס"ל רגל המותרת אוסרת, אפשר לחלק רה"ר לחצאין, משום שיש לכל צד פתח אחר לצאת בו, והני נפקי בהאי פתחא והני נפקי בהאי פתחא. ועפ"ז לכאור' כל שיש להם מקום אחר לצאת בו, אינם אוסרים.

ונידון זה נוגע גם בבית של נכרי הפתוח לשכונה שמערבין אותה, דאם יש לו פתח לצד השני א"צ לשכור ממנו.

אמנם יל"ד, אם היתר זה שייך גם בכה"ג שבפועל אינם יוצאים בפתח השני, אלא עוברים דרך אלו שעירבו. דלכאור' כל ההיתר במה שיש להם פתח אחר, הוא מכח דינא דכופין על מדת סדום (כמב' בסוגיא מ"ט ע"א, דחצר שבין ב' מבואות ואחד מהם לא עירב, כופין אותם לצאת דרך המבוי שלא עירב) ולפ"ר כל ההיתר בזה הוא רק באופן שבאמת כופין אותם שלא לעבור, ובאמת יל"ד גם ברגל המותרת, שהרי גם בזה כל ההיתר הוא משום דאחדא דשא ומשתמשא, והיינו שמסלקין עצמם מלהשתמש בחצר, וא"כ עכ"פ צריכים לסלק אותם שלא ישתמשו.

והנה החזו"א בסי' צ"ה סקי"ג כתב דהא דאמרו כופין על מדת סדום, אין הכוונה שצריך לכפותם בפועל, אלא שמטעם זה אבדה חלקה ונעשית כאורח (וכ"כ שם לענין הדין דרגל המותרת אינה אוסרת משום אחדא דשא ומשתמשא, שאין הכוונה שצריכה להימנע מתשמיש בחיצונה) וכ"כ בשו"ת בית שלמה סי' נ"ד. דכל שהדין הוא שדוחין אותה אצל הפתח האחרת, כיון שמן הדין הפסידה פתח זה, לא איכפת לן אף אם עוברין דרך פתח מבוי שעירבה, דודאי כיון שאין לה רשות לילך דרך שם, דריסת הרגל שלא ברשות אינו אוסר.

אמנם דעת הנו"ב (תנינא ל"ט, והביאו החזו"א שם) דהיכא שההיתר מדינא דכופין על מדת סדום, צריך לכפות אותם שלא יעברו שם כלל, ואם עוברים הרי הם אוסרים. וכן מבואר בתשובת הגרע"א קמא ל"ד, שדן שהבאים לבית הכנסת אוסרים בדריסת רגלם (ולא אמרינן דכיון שיש להם פתח אחר לצאת בו, לא שייך איסור דריסת הרגל)

ובאמת כן משמע בדברי כל האחרונים, דהנה הב"י בסי' שס"ד הביא את דברי הר"י שכתב דמבוי עקום שעירבו כל צד לעצמו אינם אוסרין זע"ז, כיון דגלו אדעתייהו שסילקו דריסתן זה מזה, וכגון זו כופין על מדת סדום שלא יעברו זע"ז בשבת, והב"י עצמו חלק ע"ז וכתב דכיון שהם רגל המותרת אינם אוסרים "אפי' עוברין בשבת אלו על אלו" וכל מעין יראה נכוחה, שאין כאן רק מחלוקת מהו טעם ההיתר, אלא כוונת הב"י לחלוק לדינא על הר"י, דלדעת הר"י שכל ההיתר הוא משום כופין, צריך שלא יעברו זע"ז, ולדעת הב"י אינם אוסרין אפי' אם עוברין זע"ז. וכן מבואר בדברי המג"א שם ובבי"מ בסי' שס"ג סקל"א, שהאריכו לדון בנידון זה של הב"י, ומבואר בכ"ד שהוא נידון להלכה, אם צריך סילוק או שא"צ סילוק, וכן מפורש בבי"מ בסי' שצ"ד ס"ו בהגה יעו"ש. וכן מבואר בשו"ע הגר"ז בכ"מ, ובפרט בסי' שצ"ב ס"ז, דאחר שכתב כל דיני חילוק מבוי לחצאין הוסיף וכתב דב' מבואות שרוצים להסתלק זה מזה ולא יעברו זע"ז כלל אינם אוסרים "שכיון שאינן עוברים זה על זה אינן אוסרים זה על זה כמו שהחצר הפתוחה למבוי ואינה עוברת בו בשבת אינה אוסרת אם יש לה פתח אחר למבוי אחר כמו שנתבאר בסי' שפ"ו" הרי להדיא בדבריו שכל ההיתר הוא משום שבאמת אינם עוברים שם בשבת (אמנם יעו"י במשנ"ת בסי' נ"ח דבדברי כמה מהראשונים להוכיח כשיטת החזו"א)

וכן מבואר במ"ב סי' שפ"ו ס"ק נ"ח, דכופין אותו שלא יעבור דרך אותו מבוי (והחזו"א שם הביאו וחלק עליו, ועכ"פ למדנו מדבריו לפרש כוונת המ"ב, דצריך שלא יעברו ממש)

ולפי"ז לכאור' יש פקפוק גדול במה שנהגו בזמנינו לערב שכונה אחת ואזור אחד בפנ"ע, כדי שלא יצטרכו לסמוך על השכירות ששכרו מהנכרים בשאר העיר. שהרי הדירים חוץ לשכונה באים לשם, להתפלל בבית הכנסת ולטייל ולבקר קרוביהם, ורחובות העיר מסורים לכל אדם ואין ביד איש זכות לעכב על אחרים

מלעבור שם. שהרי לדעת הנו"ב וכל האחרונים הנ"ל עירוב זה אינו מועיל כלל, דדריסת הרגל של הבאים מבחוץ אוסרת.^{קמג}

ועוד העירו דבאמת גם לדעת החזו"א והבי"ש יל"ד, דלכאו' כל דבריהם הם באופן שיש זכות ביד בני המבוי לכפות את האוסרים שלא יעברו עליהם, מכח הדין דכופין על מדת סדום, ובכה"ג ס"ל דאע"פ שבפועל נותנים להם רשות לעבור, הרי הם כאורחים בעלמא ואינם אוסרים. אמנם ברחובות דידן לכאו' לא שייך כלל ההיתר דכופין על מד"ס, דאף שיכולים לצאת בפתח אחר, מ"מ מה יעשו כשרוצים לילך לבית הכנסת הנמצא בשכונה המעורבת, או לבקר קרוביהם וכיו"ב, ולכאו' לא שייך בזה כלל מדת סדום, ובזה גם החזו"א והבי"ש מודים.^{קמד}

אמנם יל"ד בזה, דהא דשרי באופן שיש להם פתח אחר, דאמרינן הני נפקי בהאי פתחא וכו'. אי"ז משום דכופין אותם להסתלק, כמו בחצר שבין ב' מבואות. אלא דכל איסור דריסת הרגל הוא דווקא באופן שבהכרח צריכים בני הפנימית לעבור דרך החיצונה, דבכה"ג נחשב מכח דריסת הרגל כאילו יש לבתי הפנימית חלק בחצר החיצונה. אבל באופן שיכולים ליכנס ולצאת ממקום אחר, אין דריסת הרגל אוסרת כלל (והא דבעינן לדין כופין על מד"ס, זהו בחצר שבין ב' מבואות, דהתם זהו המבוי שלהם ממש, ואם יעברו בו אי"ז רק איסור דריה"ר, אלא ככל חצר האוסרת על המבוי)

וענין זה מבואר במג"א בסי' שפ"ו סק"ג, שכתב לענין ישראלים שדרים בכמה מקומות חלוקים באותה העיר, ועירבו במקום אחד, והאחרים לא עירבו. דאם יש ביניהם צורת הפתח אין האחרים שלא עירבו אוסרים עליהם, אע"פ שיש להם דריסת הרגל זע"ז. וציין להמבואר בסי' שצ"ב, דמהני צו"ה לחלק רה"ר לחצאין דאמרינן הני נפקי בהאי פתחא וכו'. ומבואר בדבריו, דהך היתר הוא אפי' באופן שאין מסלקים את דריסת הרגל, ואפי' ברגל האסורה (ונתבאר הדברים באורך לעיל סימן נ"ח)

ובזה מצאנו טעם נכון למה שנהגו לערב שכונה אחת בפנ"ע, באופן שכל העיר מוקפת במחיצות, ואין חוששין שהבאים מבחוץ אוסרים בדריסת רגלם (אמנם בדברי הנו"ב מפורש דגם בכה"ג שההיתר רק משום דריסת הרגל בעינן לדין כופין על מדת סדום, וכן נראה מדברי הגרע"א שדן שהבאים לבית הכנסת יאסרו בדריסת רגלם)

ואכתי יל"ע, דאפשר שאע"פ שא"צ לסלק אותם מדריסת הרגל, מ"מ צריכים להסתלק מלהשתמש שם (כמו ברגל המותרת, דכל ההיתר הוא רק היכא דאחד דשא מלהשתמש בחיצונה) ובדברי הנו"ב מבואר דסילוק תשמיש היינו שלא לטלטל לשם כלים.

ח. ויש להעיר עוד, דבמקום שצריך להתיר משום כופין על מדת סדום, ההיתר הוא דווקא באופן שהפתח השני הוא למקום שלא עירבו בו, אבל אם הפתח השני למקום שעירבו בו, הרי זה הדין המבואר בגמ' דף מ"ט, דחצר שבין ב' מבואות וכל אחד עירב לעצמו הרי היא אוסרת על שניהם. ולפי"ז בית של נכרי או מומר שיש לו פתח לשטח העירוב, ויש לו פתח גם בצד השני, כל הנידון להתיר בזה משום כופין על מדת סדום, זהו דווקא באופן שבצד השני לא עירבו. אבל אם גם בצד השני עירבו, ה"ז כחצר שבין ב' מבואות ועירב כל אחד לעצמו, שהיא אוסרת על שניהם.

^{קמג} ובאמת הנו"ב עצמו שם מסיק להתיר בכה"ג, וטעמו משום דקי"ל דכל שא"א לערב עמו אינו אוסר, והכא א"א לערב עם הדרים מחוץ לעירוב, כיון שדרים עמהם נכרים, אמנם החזו"א (בסי' צ"ה סקל"ד) והבית שלמה תמהו עליו טובא, והובאו הדברים לעיל סימן ס'.

^{קמד} אמנם לכאו' בדברי החזו"א עצמו מבואר לא כן, דהא דבריו קאי על נידון הנו"ב דמיירי בבני העיר הדרים מחוץ לעירוב ובאים להתפלל בבית הכנסת, ולכאו' ליכא מדת סדום וא"א לכפותם לא לבא להתפלל. וכן מבואר גם בדבריו בסי' פ"ו סקט"ז, שכתב על מה שדן הגרע"א לאסור את בית הכנסת מכח דריסת הרגל של בני העיר, דיש להתיר משום דאית להו פתחא אחרינא. וצ"ע, דלכאו' התם לא שייך כלל לכפות אותם שלא יעברו. ולכאו' צריך לפרש בדעתו, דכופין על מדת סדום, אין הכוונה דכופין אותם שלא לעבור, אלא כופין אותם שפתח זה שעוברין דרכו לא יחשב הפתח העיקרי שלהם, וממלא אינם אוסרים דרכו, ויל"ע.

אמנם במקום שכל האיסור רק משום דריסת הרגל, וכגון רחוב שיש בו נכרים, ומב' צדדיו יש רחובות שעירבו כדין. אפשר שכל רחוב בפנ"ע מותר, משום דאמרינן הני נפקי בהאי פתחא וכו', דלדעת המג"א בהיתר זה א"צ לדין כופין על מדת סדום, כמו שנתבאר, ויל"ע.

